З Б О Р Н И К

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ТОМ

III

КЊИГА 9.

РЕДАКТОРИ
Мирко РачиН, пуковник у пензији, и
др. Душан Живковик

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Милош КрстиК. потпуковник

И З Д А Ј Е
В О Ј Н О И С Т О Р И Ј С К И И Н С Т И Т У Т

ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ТОМ

II!

КЊИГА 9.

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

БЕОГРАЛ
1969.

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ
1941 – 1943.

ДОКУМЕНТА
ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

НАПОМЕНА РЕДАКЦИЈЕ

У едицији „Зборник докумеиата и података о народноослободилачком рату народа Југославије" изашло је осам књига III тома (посљедња, осма књига, штампана је 1956. године). У њима су објављена 1942 документа (1753 документа јединица НОВ и ПОЈ и организација КПЈ и 189 документа који потичу од окупатора и квислинга).

Публикована архивска грађа за ратни период 1941 — 1944. представл.а само незнатан дио ратне архиве Црне Горе — јер је њен највећи дио уништен у току рата, нарочито за вријеме битке на Сутјесци — па зато она и не може да пружи комплетну слику народноослободилачког покрета у тој покрајини. Због тога је редакција Зборника настојала да дође до накнадно прикупљених докумената који би допунили постојеће празнине у досад публикованој документацији. Захваљујући предусретљивости архивских установа Црне Горе, а посебно Историјског института и Секретаријата унутрашњих послова у Титограду, успјели смо доћи до једног броја накнадно прикупљених извора, које објављујемо у двјема књигама. Једна од њих (тј. девета књига трећег тома) обухвата архивску грађу из периода 1941—1943. а друга (десета књига) документацију из 1944. године.

У избору ових накнадно прикупљених докумената редакција се држала критеријума да се публикују сви документи (војних јединица, партијских организација, органа народне власти и других) који ће на било који начин што боље расвјетлити поједине периоде НОР-а у Црној Гори, а прије свега у оним крајевима и за оне партизанске одреде (Комски, Зетски, ,,Бијели Павле" итд.) о којима је досад објављено врло мало докумената. Осим тога, редактори су се

трудили да пруже што подрооније ооЈашњења и да документе ове двије књиге повежу са раније публикованом архивском грађом у трећем и осталим томовима едиције Зборник, а што ће истраживачу омогућити да потпуније сагледа цјелину НОР-а у овој покрајини. Но, и поред тих настојања и жеља, редакција Зборника ипак није успјела прибавити најважнију ратну документацију, па ће тако, и са овим двјема књигама, и даље остати доста празнина, а поглавито ће бити непотпуна слика развоја народноослободилачког покрета у Црној Гори у 1941. и 1942. години.

БР. 1

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ИЗ ГРАХОВА ОД СЕПТЕМБРА 1941. ОДРЕДИМА ГРАХОВСКОГ СРЕЗА ДА СЕ ОБЕЗБЈЕДИ КОНТРОЛА КРЕТАЊА НЕПОЗНАТИХ ЛИЦА И УГУШИ ПОЈАВА ШВЕРЦА

СВИМ ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА

У последње вријеме појављују се по нашим селима немили случајеви крађе, шверца са оружјем и животним намирницама, кретање сумњивих и непознатих лица, која, сем што могу бити лупежи или шверцери, могу још бити и шпијуни, агитатори и провокатори у служби непријатеља и пете колоне.

Зато се наређује нашим одредима, ако примијете на своме терену кретање сличних лица, да их одмах ухвате и испитају, те, ако буде сумње да се крећу у једном од горенаведених циљева, ухапсити их и привести штабу партизанског батаљона, ради детаљног испита и утврђивања кривице.

Шверцерима оружја и животних намирница заплијенити што се буде нашло и извијестити штаб.

Лица која се крећу ван своје општине морају имати нарочиту пропусницу издату од стране партизанских одреда онога села, у којој је назначен правац и разлог путовања. То важи за све општине, па и за Грахово.

Ово наређење прочитати или саопштити селу, те га позвати да помаже одред у проналажењу и хватању сумњивих; првенствено за то обавезати сеоску герилу.[2] Образ-

' Оригинал (умножен на шагшрографу, ћирилицом) у Архиву Војноисторијског института (у даљем тексту: ВИИ), рег. бр. 27—14, к. 1676/А.

[2] Мис.ш се на активисте који су већ у јулу 1941. били организованн по селима са задатком да одржавају ред, обезбјеђују становништво од изненадног упада непријатеља и да врше обавјештајну службу.

ложити потребу ових мјера, као заштиту села од лопова и несавјесиих шверцера, који уцјењују село, нарочнто продајући со по незапамћеној цијени, а шверц оружјем као недозвоњену трговину, јер оружје треба да буде употребљено само у сврху ослободилачке борбе народа, те оружан ће бити само онај који је жељан да подржи ту борбу и ступи у редове народно-ослободилачке војске, чији је стуб и кичма партизански одред.[3]

Из штаба народно-ослободилачке војскг
Грахово

БР. 2

ИРОГЛАС ШТАБА ГРАХОВСКИХ ПАРТИЗАНА ОД 20 СЕПТЕМБРА 1941. О ЗЛОЧИНИМА ОКУПАТОРА И КВИСЛИНГА[1]

ЈЕДНО ГОРКО ИСКУСТВО

18 ов. мј. у 8 сати прије подне стријељани су код Бурћевске цркве у Грахову од окупаторских власти Мирко Раков Ковачевић из Доње Спиле и Вукашин Јевремов Андријашевић из Болосава; стријељани су за то што су код њих нађенн револвери. 15. ов. мј. Филип Кешељевић нз Кешељеве Градине дошао је у сукоб са неким својим сељацима око пљачке из Корјенића и међусобне крађе; пошто је био истучен и пошао је код талнјанске постаје у Вилусима н казао како су га истукли комунисти. 50 талијанских војника (са официрнма) упутили су се у дотично село, претресли неколико кућа, тражећи оружје, јер је Фнлип говорио за ове људе на које су наилазили да су комунисти, а за све куће да су комунистичке. Као жртве ове шпије пали су у руке, са револверима код себе, покојни Мирко и Вукашин.

Мирко Раков Ковачевић био је један од најпоштенијих и најбиранијих, не само сељака већ и племеника. Поштен, паметан и сабран, увијек је биран од народа као преставник села, а као такав цнјењен је н у цијелом племену.

[3] **Вријеме настанка овог документа утврђено је на основу његове садржине и изјаве пуковника Стевана Ковачевића.**

[1] **Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—4, к. 172.**

Тешко пада када овакви људи иестају из народа. Вукашин Јевремов Андријашевић важио је као поштен и паметан младић у своме селу, син поштеног и радног оца.

Када је црногорскн народ устао на оружје да онемогући црногорским издајницима мрачне планове са италијанским фашизмом да од Црне Горе и Црногораца направе послушно робље — послије мађуга и јама — које ће ићи, као војници Мусолннија да нечасно крваве свете Руске равнице; када је црногорски народ устао на оружје да покаже — вјеран слободарству својих јунака дједова — солидарност са угњетеном браћом Словенима и другим окупираним народима Европе и ослободилачком непобједивом Црвеном Армијом и њеним савезницима, — нашла се шака издајника (макар и нијесу били до тада политички припадници и савезници Секуле Дрљевића[2] и његове братије), који су одвраћали Црногорце (па и Граховљане) од те часне и свете борбе, препоручујући помирење са талијанским властима, уносиће сумњу у снагу Црвене Армије и њених савезника. Ти издајници су исти они који су за двадесет и двије године постојања Југославнје служили свим протународни.м режимима, у моментима народне борбе — правећи се народни борци — бјежали са бојног поља и стављали се тим режимима — јавно или тајно у службу, бацајући се блатом и клеветама на праве народне борце којн су и у најтежим моментима остајали уз свој народ и на чело његове борбе. Ти издајници су, заједно са ненароднним владама својим кукавичлуком и издајствима припремали пету колону у Југославији и са свим ненародним владама криви за брзи пораз наше војске, када је на нас навалила фашистичка неман. Последња њихова издаја била је за вријеме народног устанка у Црној Гори. Последња зато што се последњи пут десило, да им је још ко вјеровао од поштеннх људи. Међу те поштене, али несвјесне људе, који су повјеровалн издајницима и кукавицама био је и покојни Мирко Раков; он није учествовао у националноослободилачкој борби црногорског народа.

Црногорски народ је, пред навалом огромне армије фашистичког крвника, узмакао у борбн, али није престао да се бори, јер је видео да није поражен јер је свјестан успјеха те борбе. Издајници су искористили тај предах у

' Др Секула Дрљевић, један од вођа Црногорске федералистичке странке. Крајем аирила 1941. дошао у Цетиње н са италијанским окупаторима припремно оснивање тзв. Националног комнтета, у чнји састав су ушли профашистички елементн. По избијању устанка побјегао у Земун а затим у Загреб, гдје је сарађивао с Павелићем. Погинуо 1945. у Аустрији приликом одступања са Нијемцима.

борби, потрчали пред иародног крвника, љубили му скуте и рукаве, приређивали гозбе, играли кола, заклињали се на вјерност, обећавајући да ће народ умирити, а његове борце похватати и предати властима, просипљући лажи и клевете противу бораца, противу Црвене Аармије и њених савезника лајући и бацајући се блатом на све оно што је данас свето и једина нада не појединцима већ цијелим народима искрвављене Европе и свијета од фашистичких разбојника. Али ту су се они потпуно и открили, народ је испод јагњеће коже јасно видио њихово и њихових власника курјачко лице.

Жртава у борби мора бити — жртве у борби су часне, оне су буктиња која осветљава пут даљој борби — коначном ослобођењу, али ове двије жртве (и друге које за њима долазе), жртве су политике издајника. Издајници (петоколонаши) су претстављали народу талијанског окупатора као пријатеља доброг и пито.мог (док и његов сопствени народ пишти од милог фашистичког загрљаја и почиње борбу — ваљда из објести — противу њега). Наши петоколонаши су одвраћали народ од ослободилачке борбе, а шиљали га у Херцеговину у пљачку, прелазећи ћутке и са забашуривањем преко терора и пљачке талијанских властн код нас; они су својом улизичком политиком довели до стражарчења путева за слободан пролаз окупаторске војске и њених транспората, они су коначно олабавили и успавали, нарочито један дио наше општине, да људи из неопрезности, ево видимо, падају као жртве (како то петоколонаши кажу „невине жртве") талијанских власти.

Црвена Армија Совјетског Савеза са демократијама Енглеске, Америке и Кине и ослободилачким покретима народа Европе докрајчује последње снаге поманитале фашистичке банде. У самртним трзајима мрски и крвави окупатор безобзирно уништава све оно што му до руку дође. У тим са.мртним мукама — када се већ и њихов сопствени народ диже у борбу — јесте његов план, последњи очајнички покушај, да преко Балкана, из Бугарске и Грчке нападне, преко демократске Турске, Совјетски Савез. Да би обезбиједио залеђе он хоће пљачком, пљењем, интернирањем и убиствима да застраши — у овом моменту народе Балкана и тако застрашене да мобилише преко издајничких влада Дрљевића, Недића, Павелића, и краља Бориса и др, и пошаље, тобож противу вјековног непријатеља Словена Турске, а у ствари преко ње на Совјетски Савез. Ако останемо мирни, послушнп и неопрезни како препоручују нашн петоколонаши, престоји нам срамно уништење, престоји

на.м снгурна пљачка од гладних фашистичких хорди, смрт на пољима против своје браће, смрт по концентрациони.м логорима и присилним радовима, с.мрт стријељањем као осумњиченим борцима.

Извуцимо поуку из досадањих борби, извуцимо поуку из херојских борба свих народа Европе, који стењу под јармом њемачког и талијанског фашизма, извуцимо поуку нз херојске и ослободилачке борбе Црвене Армије и њених савезника и најпослије извуцимо поуку из узалудних жртава (као ове двије последње) и буди.мо опрезни, не предајимо се живи у руке италнјанским властима, на сваком кораку покажимо им да их сматрамо за крвнике, да им не вјерујемо, прибијајмо снаге за борбу, осујетимо очајничке планове његове и његових вјерних слугу — издајника свога народа. Учинимо све да и последњег поштеног човека, последњег правог родољуба изведемо из заблуде, ископамо из гадних и прљавих канџи петоколонаша. Нека нам ове двије несвјесне жртве послуже као поука, као последња опомена шта требамо радити. Закунимо се пред њихови.м свјежим гробовима, пред њиховим уцвијељеним породицама — без иједне сузе стиснутим зубима и шаком. Да ћемо их часно осветити: »Крв за крв« — »Смрт за смрт«

20 септембар 1941 године Штаб ослободилачке војске

БР. 3

ИРОГЛАС ШТАБЛ ГРАХОВСКИХ ПАРТИЗАНА ОД 17. ОКТОБРА 1941. НАРОДУ ГРАХОВСКОГ СРЕЗА Д\ СТУПЕ У БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАКИХ ИЗДАЈНИКА

ЊИХОВО ПРАВО ЛИЦЕ

28 септембра т.г. сазвали су, у договору са италијанским командантом мајором — крвником, збор Андрија Б. Миловић, итал. прет. општине, Мирко J. Ковачевић, командир страже на италијанским друмовима и путевнма и друга господа граховска.

Они исти људи, који су за вријеме протународних Југословенских влада били чанколизи тих режима, стубови у

' Оригинал (умножен на шапирографу, лнтнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8-4, к. 172.

овим крајевима, који су срамно са полициском кликом провокацијама и шпијавањима угушивали слободарски дух Граховљана или се кукавички повлачили из сваке борбе — тн исти људи ето и данас су се пришили уз окупатора крвника противу свога народа и његових бораца. Прије су помагали протународне режиме који су довели до овога ропства — исти посао у сличним режимима. Само се данас једно измијенило: прије су и успијевали да неке поштене људе заварају (имали су присталица), јер није била тако очита њихова издаја народа, данас међутим — послије херојских борби народа противу окупатора — њихова је издаја, отворено служење италијанском фашизму и Мусолинију — очита да не може битн јаснија.

Како су сазвали збор? Наредили су кметовима да на Осјеченицу морају доћи сви мушкарци од 16—60 годнна. Ко не дође на збор биће сматран за комунисту и биће му кућа запаљена. Може лн бити отворенијег сл\[1]жења непри-1'атељу? Може ли бити веће нздаје народа? Неки кметови (као Маоко Крстов) објавили су да се новац и вреће за намирнице[2] неће примати нигдје до на Осјеченици и то ни од кога до од домаћина и само на дан збора. Ето каквим су се средствима служили ти »добри« људи да би привукли што више нарола на тај италијански збор. Јелан дно Граховљана пошао је на збор из страха од ок\тгатора и његових слугу, јер су ови наговијестили да ће бити прозивање (малодушни и лаковјерни).

Какав су циљ имали тн несрећници? Какав је циљ имао мајор-крвник? Склопили су међусобни саве[з] [да]: први својим лажима, а други својом силом народ одвоје од борбе, да га ушич... .[3] најпослије да мађионичарским варкама замађијају народ и сперу крв са мајора-крвника и са себе. Још су тада били свјежи гробови двојице Граховљана . . . Др Јован Булајић, прЈгрепаш по зл^ познатог Стојадиновића — издајника, пита присутне: Стндимо ли се пред сирочади Мнлана Окичина,[4] пред сирочади и уцвијељеном мајком Мирка Ракова,[5] пред уцвијељеном

' Олноси се на новац и животне намирнице које су Италијани давали квислнизима као награду за саралњу са окупатором.

[5] Услијед оштећења документ је на вшне мјеста нечитак.

' Мнлан (Окичин) Вујачић из с. Баре. Погшгуо као борац Граховског устаничког батаљона гтрнлнком напада на Вилусе 27. јула 1941. голнне.

[5] Мирко (Раков) Ковачевић из Доње Сггиле. симпатизер НОП-а. На доставу 1'елног шпијуна ухватнли га Италгпаии са оружјем 15. септембра 1941. и стргпељали 18. септембра у Грахову (види Архгтв VII, рег. бр. 6—4, к. 172).

мајком Вукашина Јевремова?* И одговара: »Стидимо« што већина присутних понавља. И питања и одговор на свом су мјесту, само што господнн доктор није мислио да се стиде зато што су дошли на збор и братиме се са мајором-крвником, док уцвијељене сирочад и мајке у своме болу вапе за осветом. А требали су се стидјети поготово онда, када су једни (мала мањина) свјесни свога издајничког чина, а други из кукавичлука поздравили мајора фашистички, клицала Мусолинију, Емануелу и Јелени, дочекујући мајора са усклицима »живио«.

Господин предсједник говори о »танкој длаки« која зависи од некакве шачице одбјеглих у шуму и позива народ да се чак и оружјем супротстави тој шачици, не бирајући изразе да би забашурио своју улогу слуге окупатора (као онај: „држите лопова". . . . . .) Господине италијански претсједниче ми смо повезани са народом и његовом ослободилачком борбом не »танко.м длачицом« већ несаломљивом вјером и вољом, челичним повјерењем, ми смо и народ повезати чврстом везом са општом борбом протову фашизма — противу Хитлера и Мусолинија — са осталим окупираним народима н њиховом борбом, са непобедљивом и ослободилачком Црвеном Армијом и њеним савезницима Енглеском и Америком, а што ви и ваши господари још само висите о длачици то је нама баш и пријатно и потрудићемо се да скоријих дана и ту длачицу прекинемо, наслањајући се на дивовску борбу цијелог напредног свијета противу фашизма. Само се чудимо да имаш са својим друштвом још толико кукавичке и издајничке куражи да зовеш народ да се бори противу себе (»Остала лија без репа, па наговарала и друге да га откину«).

Командир Италијанске страже сињор Мирко Јованов говори о поштењу и памети ттретсједника Илије Миловића, говори о документима којима »доказује« да су комунисти примили милноне динара од Павелића, баца се лажима, као сваки човек ко|и је бацио достојанство и образ под ноге, и који је на свака неваљалства спреман, на оне који су неразлучно везани са народом и његовом ослободилачком борбом, помало љут што му није успјело, ла са својом кумпанијом[7] са Вилуса створи вилушку отптин\'(као за вријеме Аустрије) и постане предсједннк (не пада снијег да помори свијет. . . . .). Ти исти људи, та протународна

[6] **Вукаигин (Јевремов) Аидријашевић из Болосаве, ухваћен и стријељан заједно са Мирком Р. Ковачевнћем.**

[7] **Искварена италијанска ријеч („цомпагниа"). Овдје у смнслу: истомишљеници, компањони.**

кумпанија, тај штаб шпијуна, издајника и клеветника, ишли су тако далеко, да су од мајора-крвника издејствовали дозволу за парастос стријељаним Мирку Ракову и Вукашину Јевремову, да би забашурили своју работу саучесништва у стријељању (припремали су молбе за помиловање, поручили брату Вукашинову — заједно са мајором — да ће му бити пуштена браћа и мајка ако се и он преда иако је крвник био спремио и за њега гроб, до последњег часа држали су стријељане у заблудн, да ће бити пуштени, мјесто да позову народ на борбу пријетњама, чак и оружјем). Да су стријељани слушали нас а не ту кумпанију, и данас би били живи. И мјесто да послије свега тога ћуте они сазивају осјеченички збор и приређују парастос стријељанима, у обадва случаја позивају мајора-крвника, са говорима који превазилазе сваку издају, сваку срамоту. Колико је тиме нанијето срамоте свима Граховљанима, колико је повећан бол за стријељаним. Марко Крстов, брат несретног Мирка Ракова, мјесто да достојанствено жали брата и припрема освету, говори противу оних народннх бораца, којн ће Мирка једино и осветити и пријети да ће их побити, позивајући Граховљане, да му помогну у том прљавом послу. Лијеп посао. Знајући његову прошлост, његово пришипетљанство свима онима који су народ гулили и тлачили, његово варање и пљачкање и пријатељство због заједничких прљавих послова са Петром Бађовићем (због којега је покојни Мирко и носио револвер, а сада виче — а нико се не нађе да га ушутка — противу народних бораца, као одговорних за смрт Мирка Ракова, иако је баш он поред мајора - крвника и Филипа Кешељевића непосредни кривац за његову смрт) — знајући све то нико се много не чуди што је тај изрод пристао да држи онај срамни говор. Пошто је говор одржао предаје га мајору-крвнику, да би му доказао колико је спреман да му служи. За вријеме говора једино му је одобравао и поправљао га Пеко Рајковић (чије ћемо учешће у састављању говора испитати) и Мијајло Симов (коме није доста што су му брат Пејо и снаха Марија италијанскн шпијуни). Присутни се народ згражавао (пригушено протествујући) још више него на Осјеченнци и највећи дио је напустио парастос, тиме изричући пресуду томе биједнику.

То се све дешава у Грахову, док у осталој Црној Гори, у цијелој Југославијн (нарочито Босни и Србији), у цијелој Европи нараста моћни антифашистички фронт и док Црвена Армија данонoћно унштава сурове налете крвавог фашизма. То се дешава упоредо са оснивањем издајничких

влада ПавелиНа, Недића, Дрљевића и др., које народ презире и анатемише, против којих води свету оружану борбу, кујући основе своје слободе и среће. Ти ситни људи, те ниске душе, те слуге слуга неће моћи омести, неће моћи задржати народну борбу, неће моћи задржати народну мржњу противу себе, нити праведну народну осуду — биће прегажени (»Издајници проклете вам душе, са чим ћете изаћ пред Милоша?«).

Ето њихове најновије издајниче работе. Заједно са окупатором спремају народу нову замку, да му дају пушке којима ће — они се надају несрећници — народ чувати и њих и окупатора од праведне осуде. Хоће да отпочну — вјерни окупатору братоубилачку борбу, када окупатор показује своју слабост кроз ријечи мајора: »Италијански народ гладује«, па онда свакодневне побуне италијанских војника противу рата, слабе хране и малтретнрања од стране њихових официра и најпослије труђање мајора - крвника да се удобри народу. (Покрао је брашно и гриз од својих војника и донио да дарује учесници.ма збора, док његови војници гладни пљачкају гдје што стигну — сто пута толико.) Када мајор за дужну крв хоће да дадне шаку ориза, тп несрећници улажу све силе газећи достојанство народа и нагоне га да ту крваву милостнњу прима и да кличе Јелени, Емануелу, Мусолинију и мајору-крвнику и да фашнстички поздрављa. Ето докле иду у својој издаји ти биједннци, ето куда покушавају да поведу народ.

Довољно је њихових недјела, доста њихових издаја, доста њихових лажи и злочина да их не би народ коначно жигосао и окренуо им презриво леђа.

ЖИВЈЕЛО БОРБЕНО ЈЕДИНСТВО ГРАХОВЉАНА
ДО.\>Е **НАРОДНИ ИЗДАЈНИЦИ**

17. X. 1941. године.

Штаб национално-ослободилачке војске

БР. 23

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 31. ОКТОБРА 1941 ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ О РАСПОЛОЖЕЊУ НАРОДА ЗА ЈАЧАЊЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Из Штаба Ловћенског партизанског одреда доставља се следећи извјештај:

1. Закључци о политичком положају на територији овога одреда изнијети у нашем извјештају од 27. окт.[2] показали су се према накнадно прикупљеним подацима као тачни. Расположење народа на територији среза цетињског је за оружани устанак неоспорно. Чак и у оним општинама гдје још не.мамо наше војне организације може се утврдити да се готово нико не супротставља идеји оружаног устанка. Та идеја постаје све више популарна, народ све више увиђа и отворено се изјашњава за устанак као једини начин да се окупатор нстјера из земље. Чак ни изразити петоколонаши не покушавају идеји устанка супротставнти идеју неке лојалности и мира. Али, баш у вези прогласа о устанку, у вези рада наших полит. комесара, може се осјетити зебња, страх народа да устанак[3] не плане одмах, народ није сигуран у успјех устанка сада, из чега се може закључитн да су полит. комесари и остали унијели мале панике у народ као да устанак мора да избије кроз врло кратко вријеме, те се отпор устанку има схватити као отпор и неспремност за оружани устанак *сада* а не противљење устанку у једном друго.м мо.менту када за то буду и у очима маса зрели сви потребни услови. Кажемо да је било мало затрчалостн са наше стране, са стране наших људи на терену, јер су ови приговори из народа готово једнаки, како из оних мјеста гдје је наш утицај био пресудан тако и из оних гдје је био слабији. Нико није против устанка, али је свуда много разних услова, приговора, сумњи, неувјерености у успјех и сл. а не може се рећи да је баш све то резултат рада пете колоне. Да то није све резултат рада пете ко-

[1] **Документ (писан на машини, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 10—2/1, к, 1672.**

[1] **Извјештај није пронађен.**

[5] **Мисли се на поновно покретање устанка у току 1941. године.**

Фотокопија прве страшпде документа бр. 4

лоне доказују нам примјерн иојединих села (Боково) гдје не.ма изразитих петоколонаша. Рад на прнпреми устанка који је поведен јавно преко конференција и разних састанака до сада је дао политички врло повол.не резулатате, партизани су се још више приближили масама, питање устанка је схваћено широко и правилно, на конференцијама се налазе људи разних партија, примјећено је присуство сепаратиста (Катунска нахија) који су до јуче били на другој страни фронта, без обзира на пол. странку окупљају се људи и траже наше другове да им они износе мишљење и погледе (конфсренција представника свих села општине Чевске, конференција у Угњима, састанак у Црмници). Дискусија која је вођена у штабу одреда и у политичком руководству[4] одговара \ттутствима Гл. Штаба[5] по питању политичког рада сада и припрема устанка, и овај штаб ће предузети са своје стране све да исправи извјесне крутости у погледу утиска који је код народа неких крајева створен ла се стоји пред устанком за неколико дана. По питању борбе против пете колоне потврђујемо извјештај да су убијени Бећо Пламенац и Митар Вукмановић, и јављамо да је убијен у току ноћи 27—28 окт. нови помоћник Јована Белова за Ријечку општину Лаза Петричевић. Партизани су га извели из села, претресли (нађена је код њега Мусолинијева слика и једна талијанска цигарета коју је чувао да је испуши на дан пада Москве и ако није био пушач) и стријељан. На погребу су била два вода Талијана, офипир му је одржао говор, народ је, разумије се, сав уз партизане по овоме случају. Предузете су мјере против још 4 шпијуна и петоколопаша у срезу, и мјере по питању шпијуна у граду. Друг Вл. Дап." је пао са дрвета и навинуо руку те моментално не може доћи у обзир за извођење акције, он је од овог штаба саслушан, изјавио је потпуну спремност и ту ће се радити по даљем нахођењу овог Штаба.

По питању акције[7] пред којом стојимо извјештавамо следеће: За акцију ће бити ангажовано око 250—280 партизана са територније читавог одреда. По свим шггањима држаћемо се упутстава Гл. Штаба али скрећемо пажњу на слелеће мо.менте. Питање одбране најближег села је компликовано и друкче него питање одбране Куча и Братоножића у вези са Вјетерником. Непријатељски стални положаји су

' Односи се на Окружни комитет КПЈ за Цетиње (види том III, књ. 1, стр. 100, док. 39). '

[5] Види том III, књ. 1, стр. 59, док. 21.

[6] Владо Дапчевић

[7] Ријеч је о планираној акцији на с. Иванова Корита (видн том III, књ. 1, стр. 107, док. 43).

баш над селом којега бн требали бранити те би одбрана тога села повлачила напад на Талијане и то би личило као напад на Цетиње, што би могло да изазове нежељену мобилизацију и развијање ширих борбн на нашему сектору него би то жељели у овоме моменту а само задржавање у близини околних села ради одбране довело би у опасност наше јединице. (Опкољавање које је врло могуће и овај штаб рачуна са борбама у току самога повлачења које ће може бити жешће можда него само акција на мјесту нашег[8]... одбране села најважније политичко питање ове ... Гл. Штаба знају и терен би нам од... Штаба у вези овога. Сама акција неће моћи би ... слања овог извјештаја па можемо дабр... ема. Иначе ће штаб Леш. одреда[9] на вријеме ... чекајући одлуку Гл. Шт.

Према ... дана рачунајући од ...

Према досадашњим подацима војска је врло мало пребацила по бројности герилу, игго је у вези са политичким стањем и са питањем устанка *за сада* као и са радом пете колоне која је унијела доста страха међу масама. Снаге непријатеља су појачане (само Цетиње 7—8000), о чему ће.мо детаљно извијестити.

Издата су потребна наређења за слање тражене муниције, за расподјелу стоке, за пљенидбу стоке на нашем терену, о чему вам шаљемо извјештај. Штаб овог одреда појачан је са обавештајним официрем а из Цетиња ће бити добављен интендант одреда. Јављамо Гл. Штабу да ће према одлуци овог штаба чета Црмничка бити самостално организована не укључујући се ни у један од сусједних батаљона, јер ће приморци да образују свој батаљон,[10] Лзуботињани и Цеклињани имају већ свој батал^он[11] те сматрамо да је било најбоље и из политичких и војних разлога да чета Црмничка буде самостална (обзиром на перспективу) и да имаде директну везу са штабом одреда. Уколико је ово противно упутама за организацију војске очекујемо наређење Гл. Штаба пре.ма којима ће бити извршене потребне измјене.

Веза између овог штаба и команди батаљона биће следећа: свака команда батаљона имаће по два стална курира

[8] Документ је на овом мјесту и следећим мјестима означеннм са три тачке оштећен и текст се не може прочитати.

' Погрешно написано. Вјероватно се односи на Штаб Ловћенског одреда.

[10] При.морско-црмнички батаљон формиран је децембра 1941 (види том III, књ. 1, стр. 378, док. 172).

[11] Односи се на батаљон „13 јули".

које ће еваке недјеље двапута упућивати у овај штаб. Овом штабу биће познато мјесто команде батаљона, и партизански вод који ће бити при Штабу одреда у хитним случајевима служиће за везу са батаљонима јер није могуће, а за сада ни потребно да овај Штаб има неке посебне курире за батаљоне. Мјесто овог штаба је за сада Штитари (стаја Мил. Чел.[12] — Кич) а стални курир Штаба који је за сада ту је Андрија Лопичић. Послије проведене акције један или два члана штаба доћи ће у Гл. Штаб са свим извјештајима ради проучавања свих проблема који су важни за организацију народно-ослободилачке војске.

Примљени билтен Гл. Штаба биће умножен у довољном броју примјерака и дат народу по упутствима Гл. Штаба. Уколико је досада познато, билтен је изазвао право одушевљење и код партизана и код народа.

Први наш транспорт муниције износиће око 2.500 метака, то ће бити пребачено до Загарча а за превоз преко ријеке нека се побр^шу успутни водови. Не можемо вам послати тачан извјештај о броју аутоматских оружја, а према досадашњем познавању око 20 митраљеза и 10 пушкомитраљеза. Тешки митраљези су сви талијанског поријекла и 4 комада ће бити резервисана за потребе Гл. Ш.

П.С. У овим крајевима је стално веома рђаво вријеме, киша, град а у планинама снијег, те ће то бити од утицаја на рок који је дат за извођење акције.

31. X. 41. (подне)

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ЛОВНЕНСКОГ ОДРЕДА

[12] **Милован Челебић**

БР. 23

НАРЕДБА ШТАБА ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД б. НОВЕМБРА 1941. ЗА ПРОСЛАВУ 24-ТЕ ГОДИШЊИЦЕ ОКТОБАРСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ У ЈЕДИНИЦАМА ОДРЕДА'

НАРЕДБА бр. 3
ШТАБА АОВБЕНСКОГ ОДРЕДА ЗА 5. НОВЕМБАР 1941. ГОД.

Главнн Штао Народно-ослоооднлачких — иартизанских одрсда за Црну Гору и Боку наредбо.ч својом бр. 2 доставио је следеће: .. .[2]

Штаб Ловћенског партизанског одреда преносећи ову наредбу Гл. Штаба на све војне јединице скреће пажњу на следеће моменте:

а) смотру нашег оружја извршити по водовима на дан 7. новембра и о томе реферисатн редовним путем својим старешина.ма а оне ће доставити нзвјештаје овоме штабу.

б) све конференције, састанци партизана и народа треба да буду у току 7. новембра, у изузетним случајевима, гдје то временски није било могуће припремити за тај дан, довољене су конференције и дан-два касније са истим програмом како се каже у овој наредби;

в) упоредо са нзлагањем историјског и политичког материјала у вези са 7. новембром скреће се пажња политнчким комесарима да правилно објасне народу данашњу политичку ситуацију, упознавајући га са нашом теоријом оружаног устанка, разбијајући забуну која је понегдје код народа уннјета Лао да наше војне припреме значе устанак данас-сјутра, и насупрот тој теорији развнтн наше погледе о устанку када за то буде прави час;

г) У вези одавања почасти свим жртвама палим за ослобођење народа изнијети и злочин који је учинио слуга окупатора са Брајића који је, лажом и преваром задобио повјерење једног нашег вода и по унапријед смишљеном плану убио лругове Ника Роловића и љуба Лаличића,[3] којима

' Документат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 1672.

' Наредба бр. 2 Главног штаба Црне Горе, која говори о прослави октобарске револуције, штампана је у т. III, књ. 1, док. бр. 40, те се зато овдје изоставља.

[5] Нико Роловић, секретар МК Бар, погннуо је 30. септембра 1941. на Прекорници заједно са Ллбо.м Лаличићем. Убио га је нталнјански шпијун Нико Прентовић (емигрирао прије капитулације у Италију као нталијаиски карабинијер).

одати почаст као жртвама борбе за народно ослоооћење. Са конференције слати саучешће (преко овог штаоа) породнца.ма другова Ника Роловића и љуоа Лаличића.

Политички комесари оатаљона нека прикупе одмах извјештаје о прослави 7. новемора и о томе извијесте овај штаб.

Из Штаоа Ловћенског Партизанског одреда

БР. 6

ПИСМО ШТЛБА АОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 21. НО ЕЕМБРА 1941 НАРОДУ СЕЛА ОРАХА КОЈИМ СЕ ИЗРАЖА ЕА ЗЛХВАЛНОСТ ЗА УКАЗАНО ГОСТОПРИМСТВО И ПО МОП ПАРТИЗАНИМА[1]

Концепт[2]

ШТАБ
ЛОВБЕНСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Сељацима села Ораха,

Драга браћо,

Прије неколико дана са територије Ловћенског Одреда отпутовао је један партизанскн батаљои[3] који се формирао у вашем селу. Одлазак овог батаљона представља историски дан за борбу црногорског народа против јарма фашистичке окуиације. Наши јуначки партизани су пошли у свету ослободилачку борбу, пошли су да се са хиљадама својпх другова борбе протнв туђина и угњетача, да чисте своју зе.мљу од фашиста који преживљују своје посљедње дане видећи једном за увијек крај своје насилничке владавине која ће

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 11—1/2, к. 1672.**

[3] **Написано мастилом, ћирилицом.**

[3] **Односи се на партизански батаљон Ловћенског НОП одреда, који је крајем новембра 1941. ушао у састав Црногорскосанцачког одреда. Командант батаљона био је Перо Кетковнћ, а политички комесар Јово Капичић. Батаљон је учествовао у бици за П.*>евља 1. деце.мбра 1941, а потом ушао у састав 1. пролетерске НОУ бригаде као њен 1. баталлн.**

се удавити у крви иод ударцима славиог оружја велике и непобједиве руске Црвене Армије. Црногорски народ славан по својој слободарској и херојској прошлостн не маље је славан данас, када и ако под окупацијом, шаље читаву једну спремну и наоружану војску да раскида ланце окова, када стоји у првим редовима борбе свих потлачених народа V Европи. ГТоред оиог дивног и јуначког батаљона којега сте ви дочекали и угостили драга браћо, дигли су се још многи батаљони из наше Црне Горе који ће кроз који дан у црно завитн фашистичке банде које хараче и угњетавају нашу земљу, од удараца наших батаљона задрхтаће фашистички генерал — грдне кукавице који су крваво задужилн Црногорце палећи њихове домове, стријељајући поштене црногорске синове и кћери и тлачећи Црну Гору подлије и безочније него што је то чинно ико у нашој историји. Црногорски народ који је у својим њедрима одњивио онакву војску ускоро ће крваво [вр]атити италијанском окупатору све оно са чиме је он задужио ову поштену земљу, од нрногорске освете неће умаћи ни страни угњетач нити ма ко од домаћих издајника који су учинили да наш народ проживи овако тешке и мучне дане.

Драга браћо Орашани,

својим поштенпм и братским гостопримством, својом обилатом помоћи коју сте пружили партизанском батаљону Ловћенског Одреда, који сте смјестилн у ваше куће, којему сте пружили одмор, храну и пренохпште у вашим домовима ви сте задужили не само партизане нашега краја већ и читав црногорски народ. Ви сте таквим својнм држањем показали да сте свјесни тешких задатака пред којима стоји поштена Црна Гора да сте сви листом на страни њене борбе за слободу. Братски прње.м на који су наишли партизани у вашем селу, жртве које сте за њих поднијели, љубав са којом сте нх испратили иа њихово.м славиом путу остаће успомена равна најљепшнм успоменама које наше чете носе из садање борбе за народно ослобођење.

Штаб Ловћенског Народноослободилачког Партизанског Одреда, у име ових партизана, у име оних које смо заједнички у борбу опремили, у име оних који су остали да се овдје боре, изражава вам своју братску захвалност.

ШТАБ АОВБЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

М. П.

21. новембар 1941. г.

БР. 23

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ ОД 24. НОВЕМБРА 1941. ШТАБУ КАТУНСКОГ БАТАЛЈОНА ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ПОМОГНЕ ОРЈЕНСКОМ И ГРАХОВСКОМ БЛТАЉОНУ У ИЗВОБЕЊУ АКЦИЈА'

КОМАНДАНТУ И ШТАБУ КАТУНСКОГ БАТАЉОНА

Гдје буде

С обзиром на претстојеће акције у подручју Боке[2] (пре.ма Рисну), а водећи рачуна о њиховим снагама, па да би се акција успјешно извела потребно је да координирате снаге са њиховим (Штаб Н. Бурковића[3]). У том циљу требате учинити то да наредите Трешњевском воду да их помогне у акцнји и да се хитно повеже са њима као што су са Граховским Штабом. Ја се овим руководим, што претпостављам да те снаге нијесу засад нигдје употребљене. Будите будни на догађаје и припремајте се пуном паром. 0 овом мојем писму упознајте команду Ловћенског Одреда.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

24. XI. 1941 год.
Бањанн

За Главни Штаб
Сава Б. Ковачевић

М. П.

[1] **Оригннал (писан на машпни, латиннцом) у Архиву ВИИ, рег/ бр. 5—2/2, к. 171.**

[2] **Односи се на већи број акција које су заједнички предузимали батаљоии Никшићког НОП одреда и Катунски батаљон Ловћенског НОП одреда (види том III, књ. 1, стр. 2J8, док. 97; стр. 306, док. 135; стр. 320, док. 144; стр. 358, док. 161).**

[3] **Односи се на Штаб Орјенског батаљона чији је политички комесар био Никола Бурковић.**

БР. 23

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЂЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 29. НОВЕМБРА 1941. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ФОРМИРАЊУ ДВА БАТАЉОНА II РАСПОЛОЖЕЊУ НАРОДА У ЉЕШАНСКОЈ НАХИЈИ[1]

ШТАБ ЛОВНЕНСКОГ НЛРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Примили смо наређење Гл. Штаба[2] по нашем посљед-1Бем нзвјештају.[3] Ради објашњења ових питања која су из нашег посљедњег извјештаја испала нејасна као и радн хитног исправљања и преиначења одлука у погледу Љешанског батаљона шаљемо одмах овај извјештај Гл. Штабу.

Из одговора Гл. Штаба видимо да је наш последњи извјештај „нзазвао забринутост", наше питање о ставу према англофилима у данашњој етапи иаиионално-ослободилачке борбе. Ми смо тражили од Гл. Штаба сугестију у погледу поступања са појединим изразитим англофилима, бив. познатим бјелашима[4] који су сви као по команди тражили наше команде желећи се по сваку цијену угурати у четне и батаљонске команде. На.ма је добро позната политичка линија, исто тако добро нам је познато какве дужности војних руководиоца, а посебно полит. комесара треба да буду, тражили смо, управо више извјештавали о насталој про.мјени међу англофилима и Гл. Штаб не треба да зебе да ће у том правцу бпти од нас доношене одлуке ни секташке нити пак да те лабаве савезнике пуштамо да раде без наше контроле.

2. Још једна ствар је изазвала забринутост Гл. Штаба и то она која се односи на могућност мобилизације и борбе маса без и против воље наших војних команди. Наш извјештај о томе није био потпун, отуда је дошло до оне констатације Гл. Штаба да још увијек „стојимо на репу догађаја".

' Доку.менат (писан на машини, ћирилицо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—1/2, к. 1672.

• Односи се на писмо Главног штаба Црне Горе од 27. новембра 1941. у вези са фор.мирањем љешанског батаљона (внди том III, књ. 1, док. бр. 82).

[3] Види то.м III, књ. 1, док. бр. 81.

[4] Мисли се на припаднике политичке организације којн су 1918. године били за уједињење Црне Горе са Србијом. Названи су „Бјелаши" по листићима бијеле боје са којима су гласали.

Радило се о засједама у Катунској нахијн те о могућој борбн са Италијанима ако би ови са колонама покушали да преко те територнје прођу. Катунска нахија се покренула прпје десетак дана, тамо се на брзу руку формирају војне јединице, борбено расположење бурно расте, тј. досадашњи наш утицај у том крају је био слаб, кадар млад и малобројан те је постојала опасност у моменту кад би пукла пушка у нахији да масе полете у борбу. Ми примамо упуте и Гл. Штаба и трудићемо се још више да заведемо ред и дисциплину развијајући најживљи политички рад путем конференција и зборова који никако не престају и нећемо им дозволити да будемо на репу догађајима да за то сада не стоје опасности.

Преиначење одлука Гл. Штаба у погледу обпма операпија на нашем сектору се поклапају са одлукама овога штаба о томе. Послије обиласка терена и проучавања ситуације од стране чланова овог штаба и ко.манди батаљона које су требале да нападају непријатељске колоне, овај штаб је донио одлуку да се за сада ограничимо само на рушење друмова и кидање телефонских веза као и на мање де.монстративне акције — како је и у последњем наређењу Гл. Штаба речено. V току припрема овај Штаб је поступио у свему како су и гласила последња наређења Гл. Штаба.

V нашем последњем извјештају јавилн смо вам да је плијен из акције на Скадарском језеру подијељен између јединица батаљона којн је извео акцију и овог Штаба. Гл. Штаб наређује да се за његове потребе упути одређени дио. Из досадашњих наређења ми смо схватили да V случају пљенидбе оружја, вредносних ствари треба да се став[и] [цео] плијен на расположење Гл. Штабу а у овом случају су заплијењене нешто животних намирница и 120 пари мушких и женских ципела, те не знамо колики је дио тога за Гл. Штаб. Наредили смо да се плнјен запечати у магазинима и поступнћемо према наређењу Гл. Штаба шаљући онолико колико будете тражили у прво.м вашем писму, пошто и.мате потпун извјештај о количини заплијењених ствари.

Из записника покрајинског војно-политичког савјетовања[5] видимо да је исто одржано, наши представници ннјесу прнсуствовали савјетовању јер нам је последњп представник Гл. Штаба саопштио да се исто неће у заказанн термин одржати.

[5] **Односи се на савјетовање Главног штаба Црне Горе са штабови.ма одреда, које је одржаио 15. и 16. новембра 1941 (видн том III, књ. 1, стр. 163, док. бр. 65).**

3. Овај Штаб је исцрпно претресао пнтање А>ешанске нахије и батаљона који је тамо одлуком Гл. Штаба формиран .. .[6] и везан са Зетским Одредом. Достављамо наше мишљење Гл. Шгабу по овоме нам важном и хитном питању.

Ми смо у последњем извјештају рекли да је з[ато] већина партизана и народа да Љешански батаљон припадне Ловћенском [одреду] а за команду батаљона смо казали да немамо свога предлога и рачун[амо] на избор исте на скупу Љешана од 27 новембра.

Представници овог Штаба су присуствовали поменутом скупу. Делегат Гл. Штаба друг Блажо Јовановић је стигао нешто прије 12 часова па пошго су сељаци били сви на окупу одмах је отпочео збор. Делегат Гл. Штаба је саопштио нама да је команда батаљона одређена, да је исто тако одлучено да љешански батаљон припадне Зетском одреду и ми смо то схватили као ствар по којој је непотребна свака дискусија, послије чега је отпочео збор на коме је претставник Гл. Штаба са великим успјехом изнио сва питања која су била потребна и на крају саопштио одлуке Гл. Штаба о наименовању батаљонске команде и о припајању Љешњана Зетском одреду.

Одлука о припајању Зетском одреду и поједини чланови штаба батаљона, како смо на лицу мјеста и у разговору са представницима [више] села утврдили изазвала је изненађење и неодобравање већине села, готово свих села горње и средње Љешанске нахије. Исто тако наименовање компромитованог и од народа омрзнутог разбојника из 1918. г. Радоја Нетковића[7] за савјетодавно лице у Штабу изазвала је изненађење, неразумијевање и неодобравање огромне већине и присутних и осталих Лзешњана. Што назбору нико није нступио против одлука има се захвалити великом ауторитету нашег Гл. Штаба и посебно ауторитету друга Јовановића који је присутнима био и раније познат из народних борби за слободу. Штаб Ловћенског одреда, проучавајући свестрано ово питање, дошао је до следећих закључака.

И одлука о припајању Зетском Одреду не одговара жељи већине љешанских села а сва села из горње и један дио села из средње нахије изразио је то представницима овог штаба и молио исте да се заузму код нашег Гл. Штаба да исту одлуку преиначи. Половнна Љешанске нахије и у погледу операција, и ових које сада водимо и оних у устан-

[8] На мјестима гдје се иалазе тачкице документ је оштећен н текст се не може прочитати нити по смислу реконструисати.

[7] Радоје Нетковнћ је 1942. године пришао четницима. Попгауо 18. октобра 1943. код манастира Острога.

ку ангажована је на нашем сектору, раније су били у саставу Ловћенског одреда, политички су сасвнм блиски Катунској и Ријечкој нахији а далеко мање. . . бјелопавлићима, зећанима и сл. те молимо Гл. Штаб да изађе у сусрет овом нашем предлогу и жељи народа. Та одлука би била поздрављена од сељака просто би до[ш]ло до пјев[ања] по селим[а], до пуцања из пушака и сл. Пошто је Љешанска нахија доље везана за Подгорицу[8] и сада и војнички и политички сматрамо да би се ствар најбоље ријешила овако: подијелити Љешанску нахију у два батаљона јер број људства то омогућава (1400—1500) а и те двије јединице имају два одвојена сектора Подгорицу и Цетиње, те да горњо-љешански са 4 чете штитарска-орашка, Прогоновићска, градачко-барачка, буро[њ]ска да уђу у састав јединица нашег Одреда, остале 4 чете доње Љешанске нахије да уђу у састав Зетског одреда. Припајање Љешњана, свих Љешњана зетском одреду изазвало је неразумијевање и у Катунској и Ријечкој нахији.

Наи.меновањем Радоја Бетковића у штабу батаљона сматрамо да је учињена политичка погрешка. Радоје Бетковић претставља оличење оног бандитизма бјелаша — „омладине" из 1918 г. и његово именовање и задржавање даље V Штабу представља опасност за наша и војна и политичка руководства. Р. Бетковић је 1918. г. у селу Додошима био „главно командујући" за шибиковања сељака из Ријечке и Љешанске нахије, у селу Рвашима и Душићима је везао, вјешао о мурве поједине сељаке — зеленаше, у селима по Цуцама је малтрепграјући сељаке и жене стављао истима мачке у гаће и присиљавао их на признање, светио им се и сл. и својим држањем је стекао мржњу већине народа из ових крајева те по нашем дубоком увјерењу није заслужен за Штаб ниједног црногорског партизанског батаљона те га треба смјеста смијенити. Он као савјетник није ни потребан у овоме штабу гдје је командант активни мајор. Захваљујући ауторитету Гл. Штаба и његовог делегата Јовановића није се нико усудио да устане против овога, а сељаци се чуде како је то могло бити да се он наи.менује. Сви сељаци су нам отворено изјавили да нијесу због Гл. Штаба устали против овога да не би испали као људи који наш Штаб не слушају и истакли су своју наду да ће Радоје бити смијењен. На подручју нашег одреда нема нити један толико компромитован и омрзнут човјек због своје прошлости колико Бетковић, а да он ни данас није добар борац против окупатора види се и по томе што је писао писмо окупатору да се

' Сада: Титоград.

он не борн против њега већ против појединих Црногораиа и сл. Све наше команде и наш Гл. Штаб ће политички добити избацивањем Бетковића. [Гл.] Штаб ће народ поздравити (већ до сада су постојала мишљења да исти треба да буде убијен, народ га изједначује са Јованом Беловим) а [сада] за његово смјењивање може бити одлука да више не иостоје улоге савјетника у штабовима, подјела Љешанског батаљона и сл.

По овоме молимо Гл. Штаб да поступи[9] и да нас извијести што прије. Има ... сједиште овога штаба остаје и даље у селу Штитарима јер је то најпогодније мјесто због Катунске нахије која је сада из[вор] снаге (3—4) хиљаде људи) и ако су Штитари сад у саставу јединица Зетског одреда. V љешанској нахији су већ поведене неке акције у правцу мијењања одлуке о припајању зетском Одреду и избора батаљонске команде (Бетковић). Ми ћемо настојати да се поштују одлуке .. . Гл. штаба а увјерени смо да ћете донијети потребне измјене јер, колико смо ми расвијетлили ово питање, а познавајући расположење народа, сматрамо да се једино у том правцу ствар корисно може ријешити. Збор љешњанаје рђаво дјеловао и због тога што је на њему, и ако не предвиђен нити зван ни од кога, говорио Јован Бетковић који је у свом говору, маскирајући се похвалама Гл. Штаба и Совјетско.м Савезу истакао да је ово „враћање љешњана иза Голеша" значи неку афирмацију бјелашке политике и сл. Што је све испало овако сматрамо да је узрок у томе што нијесмо са представником Гл. Штаба дискутовали о свему прије збора и што нијесмо прије ових одлука о наименовању и о припадништву Зетском Олреду консултовани од ваше стране. Ми ћемо спречавати и задржавати акције сељака (скупљање потписа, молбе и сл.) до ваше нове одлуке по овом питању.

Да ли има нешто ново у вези са на Грахову ухапшеним агентом Гестапо-а Лозингером, који је одао своје везе на Цетињу и да ли ми да хватамо исте. Ми истрагу не можемо водити јер не знамо о дотичном случају ништа више и могли би покушати хватање истих ако они требају Гл. Штабу. Друг Вељко'[0] ће одмах предузети мјере за хватање шпијуна који су враћени из логора у Клоси. Од именованих у писму

' Главни штаб Црне Горе је одговорио на ово писмо 30. новембра 1941, оштро за.меривши Штабу одреда на невојничком односу према упутствима и наређењима Главног штаба (види том III, књ. 1, док. бр. 95).

[10] Вељко Мпћуновић, тада политички ко.месар Ловћенског НОП одреда.

а који живе ио градовима тешко могу оп ги похватаии Јер се исти миого пазе, за оне који живе на селу ствар стоји друкчије и о томе ћемо извјештавати.

У Паштровићима је убијен шпијун Мирко Павловић који је предводио Талијане, носио им извјештајс о стању по селима и отворено био у окупаторској служби.

ШТАБ ЛОВКЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

29. новембар 1941 г.

ПС. Партизан Нико Вучковић је упућен у своје мјесто. У вези са његовим положајем односно става политичког руководства према њему поводом грешака које је исти учинио и по даљем пахођењу Гл. Штаба и нашем поступаћемо с њиме.

БР. 9

НАРЕДБА ШТАБА ЛОВЂЕНСКОГ БАТАЉОНА ОД 7. ДЕЦЕМБРА 1941. О ПОХВАЛН БОРАЦА И СТАРЈЕШИНА КОЈИ СУ СЕ ХРАБРО ДРЖАЛИ У БОРБИ ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ ПЉЕВАЉА[1]

НАРЕДБА бр. 1

Команде партизанског батаљона Ловћенског за 7/ХП. 1941 године у Крњачи срез Пљевље

Похвала јединица. Партизански батаљон Ловћенски на дан 30. новембра ове год. добио је задатак од Команде црногорског народно-ослободилачког Одреда за операције у Санцаку,[2] да 1 дец. почев у 4 часа у јутро у садејству осталих батаљона истог Одреда нападне непријатеља у вароши Пљевљима и тај град заузме. Овај батаљон имао је најтежи задатак: да изврши пробој утврђених коса између утврђења малог Богишевца и Главице те да овлада са касарнама, бившим војним округом, официрским становима, муслиманскнм гробљем, јужним касарнама, Официрским домом, пот-

' Орнгинал (писан на машини, ћирилицом) у Архивг ВИИ, рег. бр. 1—3/3, к. 1676.

[3] О активности овог одреда н борби за Пљевља 1. децембра 1941. види том III, књ. 4, док. бр. 9, 11, 15 и 183; књ. 1, док. бр. 84 и док. бр. 11.

помаже напад на утврђено Белннбегово брдо и да дијели касарне од вароши, постављајући се као брана између њих. сијекући тако град на два днјела. У духу тога задатка дали смо задатке јединицама овог батаљона, упућивали их пред борбом и у току борбе у извршењу задатака са што мање жртава, делећи са њима у стрељачком строју задовољство успјеха и .. д[3] тешкоћа, па смо у најјачој ватри установили:

Да су све јединице и велика већина људи правилно схватили добијене задатке и са великом храброшћу и хладнокрвношћу заложили своје животе за извршење своје дужности, те су у томе у потпуности успјели и овладали са одређеним објектима . .. витешких .. . састављена од партизана из Љуботиња . .. и Црмнице ов . .. сјеверним касарнама и у једној зградн блокирали овровце[4] да их доведе до предаје. Та чета херојски је .. . борбу из касарне све до пада мрака одбијајући јурише непријатеља опремљеног са модерним наоружањем свих врста,... да с ... средствима. На... ч ... чети били су неустрашиве старешине чији храбри командир Буро J. .. [Радоман]-[5] за велико дјело даје свој витешки живот ..., док их 13 бн рањено а 3 на неки начин нестадоше. Велика је заслуга и част те витешке чете, што изнијеше нз града све своје рањене другове и многе других јединица.

Друга чета састављена од храбрих Цеклињана, Добрљана и ... заузе два објекта ... типа ..згр а д у бившег војног округа н официрске станове и попут својих хероја ... е предака на тврдоме Жабљаку, са једним дијелом снаге држи поседнуте зграде цно дан до мрака и са пушкама и бомбама против модерно наоружаног непријатеља, увјерена да ће доћи помоћ, које стварно није било. У тој неравној борби беше тешко рањени храбри заступник командира чете Милутин Пејановић и витешки заступник пол. комесара Илија Костић са још 15 партизана, а дадоше своје херојске животе 17 бораца, док два нестадоше.

Трећа чета састављена од неустрашивих Катуњана и Цетињана нз батаљонске резерве, која је до тада помагала Бјелопавлиће у заузећу малог Богишевца, а после успеха прве и друге чете, на наређење команданта батаљона про-

[3] **Документ је на внше мјеста оштећен, те се многе ријечи не могу ирочитати.**

[4] **Мисли се на припаднике ОВР-е (италијанска обавјештајна служба).**

[5] **У борби за Пљевља, 1. децембра 1941, из Ловћенског батаљона погинуло је 69 бораца и руководилаца. Списак имена погинулих бораца, са основним подацима, објављен је у то.му III, књ. 1, док. бр. 118.**

леће кроз ватру бацача ка муслиманском гробљу да овлада са својим објектима, те се у њима барикадирала и борила цио дан под најтежим околностима, одбијајућн непријател.-ске повратне нападе. Старешине чете су истој примјер храбрости и схватања дужности, те дадоше своје витешке животе пол. комесар Борђије Марковић и водник првог вода Илија Гардашевић са још 15 јунака, а бише рањен храбри командир Саво Бурић, његов заступннк неустрашиви и присебни Мироје Павичевић, заст. пол. комесара Лука Иванишевић и водник трећег вода ;\зубо Пејовић, као и херојскн заст. команданта батаљона Перо Попивода са још 14 бораца а 3 борца нестадоше.

Јуначка четврта чета састављена од Приморaца и Соколаца по наређењу команданта батаљона а под вођством свога витешког штаба чете, не чекајући утишање ватре непријатељских бацача — из батаљонске резерве пролеће, да овлада са баштама, јужним касарнама и официрским домом. Чета се тако барикадирала и херојски бранила цио дан од непријатељских повратних напада. Ту витешки дадоше своје животе цио штаб чете и то: Команднр Миленко Медиговић, пол. комесар Буро С. Вујовић, заст. ко.мандира чете Владо Аџић, заст. пол. комесара Нико Вуковић и водник 1 вода Милутин Пејовић са још 23 јунака, а бише рањени 17 партизана.[0]

Храбри митраљески вод јуначки се борио са малог Богишевца, док су Бјелопавлићи то утврђење напустили, помажући свој и сусједни батаљон, а такође и други полувод помажући напад Никшићког батаљона на Главици.

Ови сви хероји, чији списак прилажемо овој наредби, свјесни внсоке идеје за коју су гинули, као и велика већина нреживјелих, показаше друговима и потомству диван примјер борбе и залагања за слободу и напредак свога народа. Резултат тога духа показао се и пет дана доцније код села Лисине и Калуђеровића, где је један дио овог внтешког батаљона извршио препад на један јакн непријатељски одред пришавши непријатељу са зачеља колоне неопажено на 30 до 50 м, гдје му је нанео више од 100 губитака у људству, као и много стоке и материјала, са релатнвно мало губитака. Овде дадоше своје животе из прве чете опробани јунак заст. командира чете Зарија Јоветић са два витеза своје чете и јед. друге чете, а бише рањени два јунака друге чете. Овакви витезови какви сачињавају партизански батаљон Ловћенски, не презају од тешкоћа и жртава за слободу и

' О губнцима у борбама за ослобођење Пљеваља види док. бр. 11.

напредак народа. Од велнке већине у тешким моментима чуле су се разне најлепше борбене пароле. Они су били свјесни, да се ратничка искуства скупо стјечу и да ће им много користити у будућим борбама. Заслуга је тих јунака што народ Санџака пјева славопојке јунацима испод гордог Ловћена, што нх тражи у своје домове да их гости и што им се диве сви остали батаљони, а њима се поноси штаб Црногорског одреда, јер сјај и славу црногорског оружја тако високо понијеше.

За овако сјајно извршење оба добијена задатка и своје националне дужности јавно

ПОХВАЉУЈЕМО:

Све јединице овог батаљона, све погинуле и рањене и све нове храбре борце, који се истакоше својом храброшћу, хладнокрвношћу и свијесношћу за борбу.

Примјетнли смо мали број случајева бјекства и избјегавања тешких тачака од стране појединаца, вјероватно услед слабости живаца за прве борбе, које сада нећемо објавнти и стријељати и ако су ово.ме штабу добро познатн, вјерујући да се то неће у будуће поновити.

Нека је слава погинулнм витезовима, а напредак и сретан живот рањенима, несталим и здравим јунаци.ма овог батаљона.

Позивамо све здраве и наскоро оздрављеле јунаке овог витешког батаљона, да до краја истрају у борби за сретнију будућност свога народа све више гајећи код себе националне и војничке врлине, да би ту борбу успјешно докончали.

Пол. ко.месар
Јован Капичић

Командант
Петар Р. Петковић

Заст. пол. комесара
Ломпар А. Блажо

БР. 23

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА НОП ОДРЕДА „БИЈЕЛИ ПАВЛЕ" ОД 7. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ВРАЖЕГРМСКО-ПЕТРУШИНСКО-ПАВКОВИБКОГ БАТАЛ.ОНА ЗА ПОДЈЕЛУ ЗАПЛИЈЕЊЕНИХ ПУШАКА И ЗА СТУПАЊЕ У КОНТАКТ СА УПРАВОМ МАНАСТИРА ОСТРОГА[1]

ШТАБ
НАР. ОСА. ПАРГИЗАН. ОДРЕДА
„БИЈЕЛИ ПАВЛЕ"
Број *службено*
7 децембра 1941 год.

ПАРТИЗАНСКОМ БАТАЛзОНУ В П П.[2]

1) Према еписку ствари које сте задржали од заплијењепог материјала[3] одобрава се [све] осим 6 пушака, које треба да доставите у овај штаб. У тих 6 пушака урачунати оне 4 које су заплијењене на брду Тарашу.[4] Ово учинити одмах ради сразмјерне расподјеле пушака по партизанским јединицама овога одреда. Напомињемо да смо од Зетског

' Документ преписан из четничког листа „Пакао или комунизам у Црној Гори", бр. 2, који се налази у Народном музеју у Цетњу. Препис (пнсан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—8, к. 1671. С обзиро.м да о одреду „Бијелн Павле" нису сачуванн документи, редакција је одлучила да објавн овај, који су четници V нешто измјењеном облнку објавилн у свом листу радп пропаганде против НОП.

! Односи се на Вражегр.мско-петрушинско-павковпћки батаљон, који је фор.мпран у другој половини нове.мбра 1941. Његов ко.мандант био је Видоје Буровнћ Кеша, а политички комесар Мило Радоњић. У првој половини децембра 1941. од тог батаљона и људства са те територије фор.мирана су два батаљона: Вражегрмски и Петрушннско-павковићки батаљон. (Објашњење дато на основу усмене изјаве Ратка Радовнћа, тадањег члана Среског ко.мнтета КШ за Даннловград.)

[3] Овај батаљон извео је 3. и 6. децембра 1941. акције на путу Даииловград — Никшић, заробивши притом 42 наоружана италијанска војника, 1 офнцира и 2 подофнцира. Поред тога заплијенио је два камиона и другу ратну спрему.

[4] На брдо Тараш, односно на села Пажиће и Секулиће, Италијани су са једним батаљоном извршили напад 28. нове.мбра 1941. Јеленачки и Вражегрмско-петрушинско-павковићкн баталлн послије шесточасовне борбе одбацнли су Италнјане у Даниловграл уз губитке од око 20 мртвих и рањених и 5 заробљених нталијанских војника. Партнзани су нмали 1 погнпулог и 4 рањена борца. (Внди: „Хронологија ослободнлачке борбе народа Јутославније 1941—1945", пздањо ВИИ, Београд 1964, стр. 155, 172 и 173.

одреда, преко Главног Штаба, прнмнлн један дио пушака заплијењених у Кучима, што ће скоро да се подијели.

2) Једног друга партизана са мало више ауторитета у масама послати у манастир Острог, гдје ће тражити извјесну помоћ од манастира партизанима као Народно-ослободилачкој војсци. У разговору бнти фин, никако напраснт, разговарајући са њима политички, широко постављати ствари, ради се о спасу српства, православља итд. С друге стране тај истн друг партизан треба да испита са колико хране и свега другога располаже манастир и тај извјештај штаб батаљона нека достави овом штабу још одмах.

3) Шаље се кабаница мајци пок. Ненада Јовановића[5] — одмах је уручити истој.

Командант,
Рад. Бабић, с. р.

М. П.

БР. 11

ИЗВЈЕШТА ШТАБА ЦРНОГОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ДЕЦЕМБРА 1941. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ И РАСПОРЕДУ ОДРЕДА ПОСЛИЈЕ БИТКЕ ЗА ПЉЕВЉА'

ШТАБ
ЦРНОГОРСКОГ ОДРЕДА'

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Напад нашега одреда на Пљевље 30/1 октобра[3] није успио. Имали смо осјетних губитака, око 400 мртвих и рањених.

Сада држимо блокаду Пљеваља.

[5] Погинуо 18. октобра 1941. у акцији на Јелнном Дубу.

' Оригинал (гшсан мастиљавом оловко.м, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 12/2, к. 1671.

[3] Односи се на Штаб Црногорског одреда који је формиран новембра 1941. ради обједињавања дејстава партизанских јединица на простору Санџака. Прије борбе за ослобођење Пљеваља у саставу ове Команде било је девет батаљона, са 3690 партизана. Опширније о ово.м одреду и борби за ослобођење Пљеваља види том III, књ. 1, док. бр 84 и књ. 4, док. бр. 11, 15 и 183.

[1] Погрешно; треба: „1 децембра".

Распоред наших снага:

— батаљон „18 октобар" штити комуникацију Пријепоље-Пљевља и распоређен је од с. Сељашнице до с. Јабуке. Јачина батаљона 400 партизана. Батаљон је имо велике успјехе (плијен, 80 заробљених и нанео Талијанима велике губитке).

— Комуникацију Рудо—Пљевља штите Пријепољска чета (јачине 70 партизана) и Ловћенски батаљон (јачине 200 партизана). Пријепољска чета налази се у тјеснацу р. Сутјеске, а Ловћенски батаљон на Граници (12 км сјеверно од Пљеваља). С обзиром на насталу ситуацију овај ћемо батаљон пребацити северније, ка Рудом. У овом погледу изнегите и ваше мишљење.

— Батаљон „Бијели Павле", јачине 250 партизана сада се налази код с. Адровића (15 км с. источно од Пљеваља). Данас у 16 часова биће упућен у с. Бобиње, да заштити правац: Пријепоље—Душманићи—Барице—Шербетовац.

— Комскн батаљон, јачине 200 партизана, налази се у Коврену, за заштиту правца Бијело Поље — Пљевља. Сем тога дијелови Бјелопољске чете (60 партизана) и наши дијелови из Колашинског среза (око 100 партизана) блокирају Бијело Поље и руше комуникацију: Бнјело Поље — Пријепоље.

— Једна чета, јачине 50 партизана, налази се у с. Оџаци. Она блокира Пљевља с јужне стране и штити комуникацију: Пљевља — Бурђевића Тара — Шавник.

— Остале снаге, јачине 400 партизана, распоређене су за блокаду Пљеваља, са главнином на линији: Готовуша — Андрићи — Вијенац — Отиловићи.

Дакле, с обзиром на ситуацију код вас, вршимо мања прегруписавања.

Непријатељ се налази у варошима. Са свих комуникација је одбачен.

После неуспјеха на Пљевљима једна половина нашег људства, и иоред великог настојања да га задржимо, напустила је јединице и отишла кућама. То су били добровољци који су дошли за иапад на Пљевље. Сви су се партизани задржали. Дакле сада располажемо са 1600 партизана.

Очекујемо ваша наређења.

Ми смо предузели мјере за мобилисање извјесних снага у Санџаку.

У циљу олакшања вашег положаја ангажоваћемо непр. у Пријепољу, Рудом и Прибоју.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Полнтнчки комесар
Бајо Секулић

М. П.

Командант
Арсо Р. Јовановић

БР. 12

ИЗВЈЕШТАЈ ОБРАДА ЦИЦМИЛА ОД 11. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА О ПРЕГОВОРИМА СА ЧЕТНИЦИМА И СИТУАЦИЈИ НА ПРОСТОРУ ФОЧЕ И СЈЕВЕРОИСТОЧНЕ ХЕРЦЕГОВИНЕ[1]

препис

ШТАБ ПАРТИЗАНСКИ
Шћепан Поље
И-ХН-1941 год.

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Жабљак

Бпо сам у Фочн са 15 другова ради успостављања везе са четничким штабом и иромјене- ситуације на лицу мјеста. Поводом тога подносим следећи извјештај:

1. У Фочу су дошли и заузели је српски четници под вођством мајора Тодоровића[3] (Београђанин).

2. Четници иду под геслом „за краља и отаџбину", а сматрају се борци.ма за слободу и *српским осветницима* Тврде да је у Б. и Х. од усташа било 384.000 жртава и ста-

[1] **Копија преписа оригииала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—11, к. 1676.**

[7] **Вјероватпо: „провјере снтуације".**

' **Бошко Толоровнћ, мајор Краљевске југословенске војске, истакнутн четнички командант у источној Босни. Децембра 1941. по наређењу Драже Мнханловића почиње борбу против партнзана. Јануара 1942. склопио споразум с Италијанима о заједничкој борби против партнзана. Погннуо у борби са Првим ударни.м херцеговачко--црногорским батаљоном 20. фебруара 1942. у Кифином Селу, код Невесиња.**

вили су себи у задатак да то освете, а онда и коначно очисте Б. и Х. од муслимана. То ће бити сада покољем, а послије рата, у колико шта остане, расељавање. Од тога никако не одступају. Хоће, бар ми је Тодоровић тако изнио, сарадњу са партизанима да се не би и на Босну пренијела братоубилачка борба нз Србије. Само од партизана захтијевају да са муслиманима не сарађују уопште, али ако то већ чнне да их не примају у редове бораца, са оружјем, него да им одређују службу у позадини. И ово само за муслимане који су од раније били познати као Срби или бар као поштени људи, али никако они који се сада издају за поштене и сарадњу — јер лажу.

3. Војску им воде Србијанци — југословенски официри и нешто Босанаца махом резервних официра.

4. Војску сачињавају босански сељаци — Срби. Револтирани на звјерска поступања муслимана, убијају и Србе који покушавају да муслимане узимају у заштиту. Војска као таква прелази и у пљачкашку банду. Фоча је потпуно опљачкана: из дућана конфинирана роба за заједничке магацине, а поједини и војници и остали сељаци п варошани пљачкају варошке и сељачке куће.

5. Четници су прекјуче (9 о.мј.) заузели Чајниче и Талијани су и из тога мјеста кренули за Пљевља. Тодоровић мн је рекао да се прикупило око 1000 људи и да је кренуло преко Вољенића за Пљевље. Ту негдје сусреле су их двије чете (једна четничка а друга партизанска), у почетку решене да их нападну, после одустале, јер се пронио глас да са Талијанима иду и четници против партизана и чета четника ри јешила да не пуца на Талијане, из бојазни да не убија четнике. Тодоровић тврди да са Талијанима није бнло четника. Чак да је послао своје људе да ухвате везу са партизанима око Пљеваља н позове их на сарадњу (провјерите).

6. Калиновик (у коме су Талијани) опсједају четници већ три дана.

7. Вишеград су (Тодоровић вели — веза мога ранијег нзвјештаја)[4] онако подијелили с Талијанима стога што су због недисцнилиновености неких чета закаснилн да га узму прије него што су се тамо укрцали Талијани. Сада се нада ,\а ће га освојити.

8. Сарајево опседају главно партизани, али ових дана неће бити освојено (удариће на Олово, „Чича[5] је тамо и Рат-

[4] **Редакција не располаже овим извјештајем.**

[5] **Славнша Вајнер Чича, ко.мандант Романијског НОП одреда. Погинуо н Пјеновцу 21. јануара 1942. Народни херој.**

ко"[6]). Када се заврши са Олово.м и Калиновиком, кренуће се ире.ма Борчу јер се ту ради о разбијању једнога опаснога гнијезда усташа и муслиманске реакције.

У ВЕЗИ СА ОВИМ ВАЖНО ЈЕ:

Ја сам покушао пре.ма директивама о придооијању муслимана, да им помогнем да се са нама правилно организују. Они су и то почели, па чак и у Буреву. Међутим 9. о. мј. продрле су у Курево (управо увукле се), усташе и Борчани, па или из властитих побуда или издајом Нуреваиа позвали нашу најближу патролу да јој положи оружје и да оснује одбор. Наши су пошли, патрола од 5 људи, и дошли до Попова Моста — село Шадићи, ту заробљени, претходно мучени: два утекла, један у путу, а други са губилишта — остала тројица стријељана. Спасио се Божо Марковић и Јован Мумнн, а стрељани: Петар Делић, Благоје (А.чза) Мостић и Недјељко Поповић.

Ово је изазвало револт и панику међу војском. Одјек у Пиви сигурно ће бити веома тежак. Сматра се као издаја мусли.чана н као један прилог више тези оних који заступају њихово уништење.

Горње је став четника н случај мојих другова.

У *вези са тиме јављам:* Четници у колико се добровољно Борач не разоружа (у што ни ја не вјерујем) ријешени су да га нападну са већим снагама,[7] од Фоче, Калиновика н изворног крака Неретве, нас познвају да ударимо као помоћ са ове стране н да организује.чо н Гачане. Ја сам на то одговорио да за сада не могу дати одговор до наређења моје више команде.

Дајте по овоме директиве. Ради се о учествовању у истребљењу муслимана,[8] и то борбених и прилично бројних (усташа око 1200 и Борчана око 1500 пушака). Око 30 митраљеза и 70 пушкомитраљеза. Операције би морала изводити оба пивска батаљона, Гачанн, у колико су организовани, и још каква организованија јединица — одред (најма-

[6] **Ратко Пернћ**

[7] **Оцјењујући да народ Хрцеговине све внше подржава партизане, четншш су, да бн прндобнлп дио маса које су тражиле освету за усташке злочине, покушали мобилисати народ под паролом „Борба за ослобођење Борча", који је био јако усташко упориште у нсточној Херцеговнни. До напада на Борач ннје тада дошло, јер четнници то нису жељели, мада су вршилн неке мање демостратнвне нападе. Такођер није дошло ни до сарадње између четника и партизана, јер су четници већ тада, по директиви Драже Михаиловнћа, отворено сарађнвали са Италијаннма.**

[8] **Односн се на муслимане који су пришлн усташама.**

ње један првокласнн батаљон). Народ је, сигуран сам, за уништење овота легла реакције и разбојништва.

Мишљења сам да се мора организовано учествовати у уништењу Борча. Разлог: 1. Уништити гнијездо усташа, а ту је сада збјег свију криваца из Б. и Х., разбојника и злочинаца; 2. одржати масе уз нас јер је расположење за освету, а од нас се очекује да се боримо, а не стално преговарамо, поготову кад муслимани не дају повода за сарадњу.

Прилажем један примјерак уговора о измирењу између Драже и Врховног штаба. Исто тако ТодоровиН ми је показао концепт предлога за сарадњу које су босански четници упутили Гл. Ш. за Б. и Х. позивајући их на сарадњу. По ово.ме нијесмо добили још одговор надајући се повољно.м одговору.

Из овога нзлази сада потреба да:

1. Установимо на Шћепан Пољу базу с четничким штабом, одн. привременом управом источне Босне.

2. Да се додијеле два стална курира наша Главно.м Штабу Б. Х. ради везе са Црном Гором преко Пиве.

Ова два предлога поднесните Гл. Штабу и дајте ми днрективе.

У случају успостављања везе овуда требало би ми бар два човјека подесна за то овуда, јер ми је људство растурено и мало га је.

11-12-1941 г. За штаб Батаљона
Шћепан Поље Обрад Цицмил, с. р.

Да је препнс вјеран орпгиналу, тврдн:

За Штаб Дурмитор. н.осл. пар. Одреда
Жаб. 14.XII 1941 г.

БР. 23

ОБАВЈЕШТЕЊЕ МЈЕСНОГ КОМИТЕТА ПОДГОРИЦЕ ОД 16. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА О УПУИИВАЊУ НАМИРНИЦА ЗА ПОТРЕБЕ ОДРЕДА[1]

ШТАБУ ЗЕТСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКО-
-ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Шаљемо вам прсма вашем писму[2] преко вашег курира 200 (двије стотиие) кила кукуруза, од залиха које припадају Штабу, а налазе се у нашем магацину у Бандићима, о чему смо [обавијестили] и Главни Штаб. Молимо вас да нам упутите потврду чим исто [примите].[3]

У прилогу шаљемо вам материјал који сте нам упутили на[4] ... њу.

Од сада ће са пребацивањем резерви које припадају Главном Штабу [руковати] Штабови батаљона, па се за овакве ствари други пут требати [њима] [о]братити и о том обавијестите Главни Штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Бандићи,
16 децембра 1941

За МК-а Подгорица,

[1] **Коггаја орипгаала (писана на машини, ћирилицом, без потписа) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—2 6, к. 1671.**

[3] **Редакција не располаже писмом.**

[3] **Штаб Зетског олрела је својим писмом од 22. деце.мбра 1941. потврдно пријем намирница и замолио Мјеснн комитет да убудуће шаље што више жпвотних намирница. Тај документ се налази у Архиву ВИИ под рег. бр. 6—1'6, к. 1671.**

[4] **Услијед оштећења документ је на овом мјесту нечитлшв.**

БР. 23

ИЗВЈЕШТАЈ ЉЕШКОПОЉСКОГ БАТАЉОНА ОД 17. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ У БАТАЉОНУ И НА ТЕРЕНУ ПОСЛИЈЕ БОРБЕ СА ИТАЛИЈАНИМА НЕДАЛЕКО ОД ПОДГОРИЦЕ[1]

Преписано у 4 примерка.

ШТАБ
ЉЕШКОПОЉСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
БАТАЉОНА
О.Бр. службено
17 XII-1941

ШТАБУ ЗЕТСКОГ ПАРТИЗАН. ОДРЕДА

Непријатељ је 16 овог мјесеца у јачини три чете, наоружане, поред пушака, са митраљезима, бацачима мина, са два тенка и једних борних кола ујутру у 6 часова изненадно посио внс Горицу и ти.ме са сјевера потпуно угрозио село Доњу Горицу, а са истока, запада и југа опколио је село са јаким снага.ма пјешадије, појачане са тенковима и борним колима, за које терен има све услове. Ови.ме је лишена свака акција за ступање у борбу са њи.ма или боље рећи партизани су били лишени и повлачења да није била нарочита њихова енергија те се велики дио спасио повлачењем у правцу Зеленике и Бери на десној обали ријеке Ситннце. Изненађени смо стога што Италнјани у то доба полазе сваки дан по неколико чета до Горњих Кокота.

Ја сам био у селу Грабовцима у моменту када се ово одиграло због одржавања,[2] 13 увече, ради сузбијања петоколонашке агитације на штету наше часне акције. И да са.м био на лицу мјеста, не са.мо ја него и најјачи војни капацитет, не би се могло друго извести сем ово што су наши другови урадили, што са своје стране похваљујем ову присебност у једном заиста судбоносном моменту. Талијане су довели петоколонаши. Ми ћемо их пронаћи. Казна им је заслужена изречена.

[1] **Документат препнсан из четничког гласила „Пакао или комунизам у Црној Гори", бр. 4, стр. 25 (вили док. бр. 10, напомена 1). При.мјерак четничког гласила налази се у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—1/6 к. 1676.**

[1] **Вјероватно се односи на одржавање неког састанка или савјетовања у по.менутом селу. Редакцнја није утврдила о каквом је састанку ријеч.**

Од уласка непријатеља претрпели смо: а) јуначки је потинуо друт Блажо Видов Мугоша; б) интернирано је наших у Подгорицу 10; јер су били лишени могућности да се повуку, и в) интернирано је око 50—бОизчете самовољне, зване Мугошке, официра Риста Б. Мугоша. Било је и незнатне пљачке.

Као што сам и 14 ов. м.[3] у извјештају назначио и овом приликом напомиње.м повратак наших из Санџака створио је немилу ситуацију и не само у чети Дољо Горичкој већ и у осталим овог батаљона, а слично овоме, у неколико сам са приватне стране извијештен, и у Зетској/Сматрам да морамо оперисати са стварним чињеницама, јер од правилно процијењене ситуације доноси се и правилна одлука.

Тачно је да су духови у овом батаљону уздр.мани. Ради се са свима силама на умирењу и нормализовању чета а гдје ове не могу постојати, самосталних водова. Батаљон је у данашњој ситуацији бројно знатно слаб. Са наоружањем такође слабо стоји, што и уноси велике тешкоће, јер постављају питање »Чиме да се борим«? »Дај оружје па нас води у борбу«, итд.

Обзиром на овакву ситуацију, за сада препоручујемо да се до нормализовања поштеди од сваке јаче акције, јер и мали неуспех би проузроковао очајну ситуацију, која се не би могла више повратити.

И овом приликом напомињем да је лице одређено за савјетовање болесно и лежи у једном селу, и ако оздрави, предлажем да остане у позадини. За сврхе агитације, може се искористити као јаки ауторитет за ове крајеве. При доношењу одлуке имати у виду 70 година старости и уз ово изнуреност од ратних штрапаца.

(М. П.) Командант,
Јов.[5] Раичевић с.р.

[3] **Редакција не располаже овим извјештајем.**

[4] **Мисли се на повратак бораца који су учествовалн у нападу на Пљевља. Међу њима је бнло и неких који су се услијед неуспјеха деморалисали и изгубили повјерење у снагу покрета, па су то и јавно истицали у разговору са борцима и народом.**

[5] **Јован**

БР. 23

ПРОГЛАС ШТАБА ЦРНОГОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 18. ДЕЦЕМБРА 1941. НАРОДУ РУДОГ Н ОКОЛИНЕ О ЗАЈЕДНИЧКОЈ БОРБИ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАБИХ ИЗДАЈНИКА[1]

НАРОДУ РУДОГ И ОКОЛИНЕ[2]

Драга браћо,

У овим тешким данима ропства, док мрски окупатор гази оно што нам је најсветије — слободу нашег народа — док на све стране пламти крвави бој противу фашистичког завојевача, ево нас, црногорских партизана, да помогнемо вашу ослободилачку борбу.

Ступајући на тле наше братске Босне ми вам пружамо братску и пријатељску руку и надамо се да ћете и ви у нама видјети своју браћу и да ћете нас помоћи у борби, за заједничку ствар — слободу своју и свих народа Југославије.

Ништа нас не смије дијелити: ни вјерска, ни племенска, ни политичка припадност! Ми се данас не дијелимо на то ко је какве вјере или племена, ко је каквој политичкој партији припадао, већ ко је за слободу своје родне груде, а ко је за њено робовање, ко је за окупатора а ко је против окупатора!

Браћо Срби и Муслимани, ујединимо се под заставом свете борбе за слободу и пођимо смјело напријед, братски загрљени путем тешким али часним и узвишеним. Тешки су ови дани али ће они бити једни од најљепших за које зна наша историја. Данас је очигледан слом фашистичких немачких армија на совјетском фронту, које бјеже у панпчном страху пред неодољивим налетом Црвене Армије, а кукавичке италијанске паликуће пред херојском борбом партизана бјеже из разних крајева Босне и Санџака. Треба још мало устрајати, треба још мало издржати и ето нас у нов и срећан живот. Зора слободе је пред нама!

Браћо Босанци, црногорски партизани нијесу само ослободилачка војска свог народа, већ исто тако и вашег и ми ћемо вам пружити сваку могућу запггиту како од оку-

[1] **Оришнал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ЦК СКЈ, а овјерен препис у Архнву ВИИ, рег. бр. 1—17, к. XIII.**

[1] **Рудо је ослобођено 17. децембра 1941. године. Опширније о томе види том III, књ. 4, док. бр. 14.**

патора тако и од разних пљачкашких оанди, коЈе хараЈу по вашем крају. Ту гдје допире глас партизанске пушке неће и не смије бити никаквог насиља и неправде народу!

ГТоносна Босно, чуЈ" глас твоје браће, црногорских партизана, који дођоше да у твојим планинама проливају крв за твоју слободу!

Позивамо све поштене родољубе, Србе и Муслимане, да се придруже нашој борби за слободу, а народним издајицама, италијанским измећарима, слугама и шпијунима, били они Срби или Муслимани, поручујемо: поскидаће им главе наша пушка као што скида окупаторске!

На оружје, браћо! Сложно у борбу против крвавог окупатора!

Живјело јединство народа у борби за слободу!

Живјело братство Срба и Мусли.мана!

Доље крвави фашистички окупатор!

Доље окупаторске слуге и разбијачи народно-ослободилачке борбе!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ЦРНОГОРСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Политички ко.месар,
Бајо Секулић, с.р.

Командант,
Арсо Јовановић, с.р.

Рудо, 18 децембра 1941 г

БР. 16

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИК ОД 19. ДЕЦЕМБРА 1941. РЕЈОНСКОМ КОМИТЕТУ У ПИВИ И МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ ШАВНИК О ОЖИВЉАВАЊУ РАДА ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА ТОМ ТЕРЕНУ[1]

РЕЈОНСКОМ КОМИТЕТУ ПИВА

Драги другови,

С обзиром на ситуацију која је тамо настала због доласка четника у Фочу, са друге стране слабог држања наших иартијаца у акцијама према Пљевљима, П.К. је послао друга[2] који ће помоћи вашој партијској организацији као и организацији у читавом срезу да организује правилан рад, а истога је друга овластио Главни штаб за Црну Гору и Боку да руководи акција.ма пре.ма Фочи.

Другови из М.К.[3] су нас извијестили да они не могу послати ни једног члана М.К. у Пиву због болести неких другова и великог посла око рањеника, зато О.К. шаље друга[4] са задатком да испита узроке слабости ваше партијске организације у Пиви која се испољила у акцијама у Санцаку. Овај друг има пуно овлашћење од О.К. да као његов члан саслуша читав рејонски комитет, све чланове партије и појединце, па према њиховом извјештају М.К. и О.К. донијеће правилну одлуку.

Чуди нас зашто из Жупе[3] није био нико на савјетовању, када сте на вријеме обавијештени,[0] па је морао доћи бар један друг.

Овамо нема неких нарочитих новости, осим тога да је Никшић већ неколико дана блокиран, а унутра се стално чује пуцњава, па не знамо о че.му се ради. Око Грахова у Боки као и према Херцеговини, воде се жестоке борбе.[7] На-

[1] **Фотокопнја оригннала (пнсаног на машини, Нирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 1/19.**

[2] **Буда Томовића**

[3] **Односи се на Мјесни комитет КПЈ за Шавник.**

[4] **Вељка Зековића**

' **Ријеч је о Пивској Жупи.**

[6] **Мисли се на савјетовање ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак, које је одржано 7. деце.мбра 1941. годнне. Закључци са овог савјетовања објављени су у тому III, књ. 4, док. бр. 10.**

[7] **О борбама око Грахова, у Боки и Херцеговини види том III, књ. 1, док. бр. 158, 161, 188, 189, књ. 4, док. 17.**

ши другови имају успјеха у тим борбама и задају непријатељу велике ударце, што се види и из извјештаја који вам прилажемо.

Шаљемо вам:

1) Закључке са савјетовања П.К. ... 2 ком.

2) Упутства П.К.[8] од 12 и 15 децембра 2 ком.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

19 децембра 1941 " за О.К.

Жарко.[8]

МК ШАВНИК

Драги другови,

Као што видите из писма које смо послали за Пиву ми смо за сада за Пиву уреднли и ви се можете ангажовати за рад у вашим општинама. Другу[10] кога смо ми послали можете писати ваше мишљење шта би требало да уради и дати му упутства. По истоме смо послали и материјал који њима следује, па им ви не морате слати од добивеног материјала.

Извијештени смо од П.К. да су вам послали 2 друга, члана партије као помоћ, а да ће ускоро доћи и трећи. То ће стварно за вас бити велика помоћ и очекујемо велики напредак у вашем раду на учвршћивању и оздрављењу Партије, као и о раду међу масама.

Шаљемо вам материјал од П.К. и то:

1) Закључак са савјетовања П.К. 4 ком.

2) Упутство од 12 и 15 дец. по 4 ком.

Летке П.К. 88 ком.

Саопштење о борбама на Грахову. 2 ком.

У срезу никшићском [нема] неких нарочитих новости, осим онога што смо написали П.К. у Пиви, са додатком да су Талијани данас изашли у околна села и почели пљачкати. Наши су пошли на положај да спријече пљачку и очекујемо сукоб сваког часа.[11]

*** Ријеч је о директиви Покрајинског комитета упућеној обласним, окружним и мјесним комитетима и бироима ћелија. Види том III, књ. 1, док. бр. 131 и 140.**

' Радоје Дакић Жарко, секретар Окружног комнтета КПЈ за Ннкшић. Народни херој.

[10] Редакција ннје могла сазнати на кога се односи.

" Внди том III, књ. 1, док. бр. 204.

За напад на Борач П.К. и Главнн штаб су мишљења да се нешто мора подузети уколико су тачни извјештаји друга Цицмила о стању у Борчу. Они су послали друга тамо на терен, а ми смо са своје стране подузели све да дознамо тачно стање у томе крају и већ смо послали другове у Гацко, па ћемо и ва.ма јавити што би требало подузети. Наравно да у томе морамо бити врло обазриви, да не би склизнули на позиције четника како би они проширили свој утицај на масе у Пиви и Гацку, а са друге стране да не би кочили акцију. коју треба подузети противу усташа.[12]

БР. 17

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 19. ДЕЦЕМБРА 1941. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ О ДЕЈСТВИМА ОДРЕДА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ ДЕЦЕМБРА[1]

ШТАБ
ЗЕТСКОГ НАР.ОСЛ. ПАРТИЗАН.
ОДРЕДА
Бр. 79
19 децембра 1941 год.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

I

Ноћу између 29 и 30 нов. т.г. партизани љешкопољског батаљона онеспособили су телефонску линију Подгорица—Цетиње путем кратког споја на два мјеста. Партизани истог батаљона су првог дванаестог ухватили познату шпијунку Милку Вучинић. 5-ог. XII. заплијенили су 1 луксузни ауто у којему су ухватили шпијуна Ос.мана Мандића и Тома Кршикапу. 7. XII. од стране штаба батаљона љешкопољског изведена је акција рушењем пута под Веље Брдо на дужини од 200—300 метара и посјечено 16 телефон. стубова и искидана жица на тој дужини која је одне-

" О догађајима око Борча види док. бр. 12, напомену бр. 7.

[1] Доку.менат препиеан из четнничког листа „Пакао или комунизам у Црној Гори", бр. 4. Ко.мплет листа налазн се у Народном музеју на Цетињу. Види док. бр. 10, напомену бр. 1.

шена. Због тога су окупатори гађали са топовима и бацачима са Тријебча и Горице у Веље Брдо задња три дана.

Партизани партиз. батаљона »18 октобар« поново су срушили пут у Клопоту, који су непријатељи оправили, као и на два мјеста у Под Крш. Извјештавају да од 28. XI, да овамо није ниједан камион нити војник прешао преко Братоножића у правцу од Подгорице за Колашин. Послије поновљеног рушења пута Талијани су дошли ради оправке и радили 1 сат, па су напустили посао и више нијесу долазили све до данас, а ово је било 5-ог XII.

Дана 7. XII. исти партизани су заплијенили 3 камиона који су ишли од Лијеве Ријеке према Подгорици. У камионима је било 5.000 кг. јабука, 6 врећа сувих шљива, 21 каца, мања и већа, сира и пекмеза. Ово је конфисковано и смјештено у Лутову. Камиони и ове намирнице су својина Омера Касомовића, Шабана Буџовића и Абида Башлића, трговаца из Бјелог Поља. Према њиховом исказу ово су тјерали за Подгорицу. Ми смо наредили да се иа.мирнице, се.м једне мале количине, пренесу овамо, и да се из камиона изваде акумулатори и бензин, а они да се склоне у Лутово.

Извештавамо вас да су од стране партизана пресуђени на смрт и стријељани: I Милка Вучинић, из Пипера, живјела у Подгорици, као члан фашистичке организације и шпијунка окупатора. На саслушању је изјавила да је у Италији била 13 година. II Димитрије Мијатов Божовић, из Пипера, као шпијун, реакционар из петоколонашких југословенских режи.ма и сада окупатора и члан фаш. организације.

Изв^ештавате се да ст приликом борбе у Кучима погинули: Милутин Јокановић, партизан, Илија С. Иванрвић, партизан, стар 35 година, Велиша Ф. Ивановић, стар 60 год. партиз. Велиша Радовић и парт. Милун Ивановић, члан КПЈ од њеног оснивања. Рањеннх је било 6 партизана и то 3 теже, а 3 лакше. Приликом бомбардовања погинуо је старац Милета Милачић и једна дјевојка. Жена погинулог Милуна Ивановића кад је чула о његовој погибији — рекла је своме сину: »Радоје, јединче сине, међу мојих 7 шћери напријед у борбу са својим друговима до побједе над крвником«. Смртно рањени Милун Јокановић узвикнуо је својим друговнма: »Напријед другови већ смо их сломили. Истрајте у борби сва три моја сина«.

По Вашој наредби број 41[2] у свему је поступљено и издата су конкретна наређења за акције.

[7] **Овај документ редакција није пронашла.**

Извјештава.мо вас да су данас стигли 19 бораца — иартизана из Санџака, који су упућени од штабова својих батаљона као болесни и изнемогли, а међу њима и 2 лакше рањена.

Причају да је морал наппгх храбрих партизана врло висок и да ће успјетн да изврше додијељени им задатак. Са храном стоје добро, јер нх Санџаклије са симпатијама примају. Кажу да је отпочела мобилизација Санџаклија. Многи од наших партизана у Санџаку показали су чудо од јунаштва. Батаљон „18 Октобар" имао је 3 мртва и 3 лакше рањена и то свих 6 — лица из Пипера. Овај батаљон између осталог заплијенио 3 бацача, 1 тешки митраљез, 12 пушкомитраљеза, и око 30.000 метака, као и муницију од бацача.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Влад.[3] И. Раичевић, с.р.

Командант,
Б.[4] Јовановић, с.р.

[3] **Владимир**
[4] **Блажо**

БР. 23

ИЗВЈЕШТАЈ АЈЕШКОПОАЈСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛЈОНА ОД 23. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА О ИЗВЕДЕНОЈ АКЦИЈИ ПОД ВЕЛЈИМ БРДОМ И СТАЊУ НА ТЕРЕНУ[1]

Преписано у 4 примерка.

ШТАБ
ЉЕШКОПОЉСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
БАТАЉОНА
Пов. Бр. службено
23-XII-1941 год.

ШТАБУ ЗЕТСКОГ ОДРЕДА

Акција нзведена у ноћи између 19 и 20 дец. 1941. год. под Вељим Брдо.м[2] и.мала је ове резултате: Партизани чета Горичке и Момишко-Толошке заједно са партизанима нз Новог Села, Косовог Луга, Загарача, Грба, Кликовача и Даљама на два мјеста пробили су аутомобилски пут преко којега се не може пријећи без оправке. Исто тако на једном километру тога пута наваљено је на више мјеста 50 кубнка камења. Тако да су створене од тога камена препречне гомиле на више мјеста. Шест телеграфских стубова је препилано, жице покндане као и кабли.

Политнчки ко.месар Војин Драговић успротивио се да и даље остану на терену партизани који су имали за задатак да препуцавају на непријатеља када се појави, мотивишући тиме да је стаб на гледиште штаб одреда „Бијелог Павла" да се на том терену не изазива непријатељ због брисаћег простора. Па због тога руководиоц акције са нашег терена одустао је да се остави једно одјељење партизана да изврши речену акцију. Наших партизана у овој акцијн учествовало је 50 а њнхових 40,[3] наши су се показали дисцнплиновани, а нарочито онн који су били у Санџаку.

Извршили с.мо заклетву партизана V прнсуству чланова штаба батаљона; до сада су заклетву потписалн у Момишко-Толошкој чети 50, у Горичкој чети 40, у Доњој Ко-

' Документат препиеан нз четинчког лнста „Д1акао или комунизам у Црној Гори", бр. 4. Комплет овог листа налази се у Народном музеју на Цетињу. Види док. бр. 10, напомену бр. 1.

[2] Види том III, књ. 1, док. бр. 204.

[3] Мисли се на партизане из одреда „Бијели Павле".

котској 42, у Грбавачкој чети 28. Са ови.м иије потпуно завршен потпис заклетве него ће накнадно потписати они који нијесу присуствовали конференцијама када се вршила заклетва.

Да ~ли се сматрају пуноправни.м партизанима они партизани који су потписали заклетву од 18—50 година а немају оружја?

Пошто се налазе у затвору у Подгорнци 9 партизана и 22 наших добрих сн.мпатизера сељака, требало би да са ваше стране предузмете извјесне мјере код талијанских власти у смислу размјене са талијанским заробљеннцима.[4]

Партизани су: Станко Б. Мугоша, Васо П. Мугоша, Стојан С. Мугоша, Биро М. Мугоша, Филип Р. Мугоша, Новица А. Мугоша, Насто Ј. Мугоша, Станко Б. Мугоша и Вељко Б. Мугоша, Саво А. Мугоша, остали су: Божо Б. Мнлић, Бранко Б. Милић, Јован ј. Милић, Кићо Ф. Милић, Бранко К. Милић, Андро В. Мугоша, Лука Ј. Мугоша, Стеван К. Мугоша, Бошко С. Мугоша, Мирко С. Мугоша, Станко С. Мугоша, Нешо А. Мугоша, Косто Н. Мугоша, Биро П. Мугоша, Мило Ф. Милнћ, Станко П. Мугоша, Муса М. Мугоша, Глиго К. Мугоша, Нико С. Мугоша. Говори се али ннје потврђено да ће да пусте све похапшене се.м десетак из Доње Горице.

Наилазимо на велике тешкоће за с.мјештај нашега штаба које на.м много омета у раду. На љешкопољском терену немогуће је смјестити штаб због тога што овај терен кон тролише окупатор. Бери[5] неће да нам дозволи никако да се штаб намјести: сада се моментално налази.мо у Крусе гдје није сигурно да ће нам и ту дозволити боравак. Евакуација животннх намирница и др. дјелимично је спроведена. Али се пред нама поставља питање евакуацнје дјеце и нејаких жена и стараца, што је за сада тешко то спровести. 1. Што се већнна сељака изјашњава да би требало све иселити, дјецу, жене и старце са стоко.м и осталом храно.м. 2. Немогуће је све ово смјестити са нашег терена, које контролише окупатор на друго.м терену на којем не контролише окупатор. Сваки дан пријети опасност да непријатељ дође на овај терен да пљачка стоку и остало па просто не знамо како да поступимо да би се обезбиједило сељацима да на вријеме спасу своју имовину од окупатора. Због тога тражимо од вас подробнија упутства како да поступи.мо по овом ко.мпликованом питању?

' О размјени заробљеника видн чланак 3. Лакића у „Војноисторијском гласнику" бр. 1/1967, стр. 69—115.

[5] Ријеч је о становници.ма села Бери (7,5 км западно од Титограда).

Мишљења смо да би иајефикасније било сузбити и уништити пету колону на нашем терену да се неколике четe формирају са нашет и другог терена партизана, блокирати село, најопасније физички уништити и ухапсити. Па и о томе тражимо упутства да ли овако поступити или како ви нађете да је за сходно према овоме урадити?

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Марко Радовић, с. р.

Командант,
Јов. Раичевић, с. р.

М. П.

БР. 19

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 25. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ЖУПОПИВСКОГ БАТАЉОНА ДА ЗАЈЕДНО С ПАРТИЗАНИМА ГОЛИЈЕ ФОРМИРАЈУ КОМБИНОВАНИ БАТАЛЈОН ЗА ДЕЈСТВА У ХЕРЦЕГОВИНИ'

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ НАР.ОСЛ.
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број /333
25 децембра 1941 г.
Жабљак

ШТАБУ ЖУПОПИВСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБ. ПАРТ. БАТАЛЈ(ОНА

Другови, паређено вам је да извршите мобилизацију, јер ће те заједно са Голијом сачињавати комбиновани батаљон за операције у Гатачком срезу и у другим крајевима Херцеговине,[2] јер не можемо пасивно посматрати како четнници мало по мало долазе на чело српских маса у Херце-

[1] **Копија документа без потписа (писана на машинн, латинином) у Архиву ВИЈ, рег. бр. 6/1—5, к. 1671.**

[1] **До формирања батаљона од мобилнсаног људства није дошло, већ је од постојећа два пивска багалона (Планинопнвског и Жупопивског) формиран један батаљон „Бајо Пивљанин", којн је добио задатак да дествује у нсточној Босни, на простору Горажде — Гласинац — Устипрача. Видн то.м III, књ. 4, док. бр. 42.**

говини и Босни у борби против усташа и других слугу окупатора. За то одмах формирајте штаб комбинованог Пивско--Голијског батаљона. Његов састав ће бити овакав: Командант батаљона официр Топаловић,[3] политички ко.месар 06-рен Благојевић. Њихове за.мјенике одредите сами, с тим да један буде из Голије. V командни састав узмите људе добре и политички јаке, као и ауторитативне, јер то нарочито захтијева ситуација у Босни и Херцеговини и присуство четника.

Ако случајно и Планина Пива[4] уђе у састав вашег комбинованог батаљона, онда ће командни састав бити овакав: Командант батаљона Топаловић, политички комесар Цицмил, замјенике одредите са.ми, с тим да један буде из Голије, по могућству замјеник команданта батаљона.

Везу са на.ма одржавајте све док не ухватите везу са Херцеговачки.м штабо.м, када ће те прећи под његову команду. Ако будете имали могућности јавите нам и послијс успоставе везе са Херцеговачким штабо.м, о развоју ситуације та.мо, као и о борба.ма у колико их буде било.

Именујте одмах послије мобилизације батаљона командни састав чета и воднике, ако то већ нијесте до сада урадили; ми мислимо да јесте.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб одреда,

М. П.

[3] **Капетан Вукосав Топаловпћ; погинуо јуна 1943. на Сутјесци.**
[4] **Мисли се на људство Планино-пивског батаљона.**

БР. 23

ПИСМО ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ ИОП ОДРЕДА ОД 25. ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ПААНИНОПИВСКОГ БАТАЛЈОНА У ВЕЗИ С ФОРМИРАЊЕМ ЈЕДНОГ КОМБИНОВАНОГ БАТАЛЈОНА ЗА ОПЕРАЦИЈЕ У ХЕРЦЕГОВИНИ[1]

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ НАРОД.ОСАОБ. ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Бр.332
25 децембар 1941 г.
Жабљак

ШТА[БУ] ПЛАНИНОПИВСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТ. БАТАЛЈОНА

За ликвидацију Борча и за учешће у борби на њему јавили смо и иотврдили већ неколико пута.[2] Констатујемо да прилично касно добијате наша писма, па ако нмате могућности испнтајте где се то задржавају, а ми ћемо то урадити са своје стране. Такође смо вам већ јавнлн све наредбе Главног штаба као и наше мишљење по свему. Мислимо да је требало да 30 људи пошаљете за Босну и Херцеговину прије него д .. . ,[3] па они могу и накнадно да пођу то вам подвлачпмо поново; при таквим стварима не одуговлачити. О свему консултујте друга Слободана[4] и Главни Штаб за Босну и Херцеговину. У ком саставу узмите људе добре и политички јаке као и ауторитативне, јер то нарочито захтијева ситуација у Босни и Херцеговини ... присуство четника.

По овоме немамо шта друго да вам кажемо.

У писму[5] које смо добили од друга Слободана има мало нејасности у том погледу, да ли ће читав Планино-Пивски батаљон ући у састав комбинованог батаљона Пиве и Голије. У писму Слободановом се каже: „Намеће се као хитно пребацивање наших снага већих из Пиве и Голије у Гатачки

' Оригинал (пнсан на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 5—5, к. 1671.

[3] До напада на Борач дошло је у априлу 1942. године (види док. бр. 12).

[3] Документат је оштећен и текст се, означен тачкицама, не може прочнтати.

[4] Буднмир Томовић, секретар ПК СКОЈ-а. Погинуо 20. марта 1942. на Црквина.ма. Народни херој.

[5] Писмо није сачувано.

срез који ће се иовезати са штабом Херцеговачким ради извођења заједничке акције.

С тога све треба да буде припре.чљено. Ја сам на основу овлашћења од Главног штаба наредио мобилизацију [Голијс-]ког и Пл.Пивског батаљона и добровољаца (исто и за Голију).

Потребно је да одмах одредите ко.мандни састав овог Пивско Голиског комбинованог батаљона који ће отићи у Херцеговину".

Али ипак изгледа, пре.ма све.му, да ће Жупа Пива и Голија сачињавати, без Пл. Пиве, комбиновани батаљон, а да ћете вн остати за акције у срезу Фочанском. Ако буде супротан случај, тј. да ви заједно сачињавате један комбинованн батаљон за Херцеговину, онда ко.мандни састав нека буде овакав: Командант батаљона поруч. Топаловић,[6] политички комесар Циц.чил,[7] замјенике одредите сами (један да буде из Голије). И.ченујте одмах послије мобилизације бата.\>она ко.чандни састав чета и воднике, ако то већ нијесте до сада урадили.

У друго.ч случају, т.ј. ако састав комбннованог батаљона буду сачињавали само Ж. Пива и Голија, онда ће кочандни састав бити следећи: кочандант батаљона биће поруч. Топаловић, политички ко.чесар Обрен Благојевић, а замјенике да одреде сами, с тим да један буде нз Голије.

Ако будете имали могућности јавите нам и послије успоставе везе са Гл. Штабо.ч Б. Х. о развоју ситуације и о борбама у колико их буде било.

С другарскич поздравоч

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб одреда,
Момчило Полексић

[4] **Вукосав Топаловић**
[7] **Обрад Цицмил**

БР. 23

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШГАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ ОД ДЕЦЕМБРА 1941. НАРОДУ НЕОСЛОБОБЕНИХ КРАЈЕВА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ДА СТУПАЈУ У БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАБИХ ИЗДАЈНИКА[1]

НАРОДУ НЕОСЛОБОБЕНИХ КРАЈЕВА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ

Црногорски народе из неослобођених крајева!

Крвави фашистичкп окупатор, када му је ослободилачком борбо.м иарода угрожен опстанак у нашој домовини нзнај.мио је слуге, неке вођице бивших сепаратиста да о.мету стварање народног јединства. Али је народ презрео и одбацио те издајнике. Када крвавом окупатору љетос није пошло за руко.м да разбије јединство народа изнајмио је клике официра, жандара, финансе и други олош који је више од двадесет година служио издајничким петоколонашким владама за подјармљивање и пљачку народа и гушење народног родољубља. То су оне исте банде које су најстрашнијим насиљима спречавале црногорски народ и друге народе Југославије да дођу до праве равноправности и слободе. Ови злочинци, који су љетос разбијали народно јединство причајући како није вријеме за устанак, како је непријатељ сувише јак и слично, сада уз по.моћ окупатора и за његов рачун отпочињу грађански рат, да би омели национално-ослободилачку борбу нашег народа. Видећи да је народ против окупатора они га на све могуће начине лажу како су за Русију, Енглеску и Америку, како се само засад служе с Италијанима и слично. Они обећавају поштеним и родољубивим сељацима да ће им сачувати куће и омогућити да мирно раде своје њиве. А шта у ствари чине ти изроди? Они за рачун Италијана распирују братоубилачкн рат и убијају најбоље синове црногорског народа. Окупатор и не жели ништа друго него братоубилачки рат и зато их плаћа н даје нм сваку помоћ. Окупатору је потребан грађански рат и његове слуге га распирују. Ти издајници од којих су се многи, да би се сакрили пред народом и издали га, били закитили партизански.м знаком, шире панику, страх, служе се свим злочинима н подлостима. Мјесто мира, рада и реда у нашим

' Оригинал се налазн у Музеју ЈНА, а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 25—1/4, к. 172. Проглас је гшсап крајe.м 1941. или почетком 1942. године.

слободним селима они силом мобилишу сељаке и шаљу их да гину за рачун окупатора у борбу против браНе партизана.

Од четника и крилаша заведени и мимо ваше воље мобилисани сељаци, грађани и омладинци! Не одазивајте се позивима издајица, одупирите се силом њиховом насиљу! Не пљачкајте народ! Чувајте да ваше руке не огрезну у злочине издајника коловођа! Не пуцајте на своју браНу! Окрените оружје против Италијана и оних који њима служе! Пређите на нашу страну, да заједничком борбом онемогу-Нимо слободан живот и рад у наши.м селима, да заједшгчки војујемо за националну слободу против мрског фашистичког окупатора.

Омладино неослобођених крајева! Напуштај своје домове, бјежи у наше ослободилачке партизанске редове (одреде) да тјерамо окупатора, да очистимо губу из торине! Стресај ланце ропства, не плаши се! Јуначки партизани Не побиједити! Не ча.ми у ропству! Бјежи у наше слободне планине и крајеве! Убијајте издајице и шпијуне! Ради се о вама, о части и части вашег народа пред остало.м омладином и народима Југославије и других земаља. Пред мајком Русијом!

Сељаци неослобођених крајева! Не слушајте лажи издајника и туђинских слугу! Вјерујте само они.ма који су дигли пушку против окупатора! Не напуштајте ваше домове док села ослобођавају партизани! Не бојте се од нас, ваша браћа која дијеле с ва.ма зло и добро, која са сваким поштеним родољубохМ дијели посљедњи комад хљеба. Издајници и злочинци вас плаше како ми уништавамо све и свакога. Они тиме хоНе да вас увуку у њихове злочине и њихово коло које су заиграли за рачун Италијана и Нијемаца. Треба само да се плаше четници и крилашке главешине и они којн напуштају куНе и бјеже под скут окупатора. Сви такви имају разлога да се плаше због својих злочина. И они и њихово имање и њихове куНе биНе ушпптене, а породице протјеране као недостојне да живе у ослобођеним крајевима и селима. *Браћо и сестре наше! Напаћени народе!* Дижи се на оружје против окупатора! Убијај његове слуге и шпијуне! Помажи сви.м силама и средствима — пушко.ч, муницијом, храном, обавјештењем — борце за ослобођење нашег народа. Ступај у убојне партнзанске редове!

Наша ствар је праведна и мн Немо побиједити! С нама су моНни савезници — братска Русија, Енглеска и Америка! С нама су братски народи — Срби, Хрвати, Словенци и дру-

ги! Очи свих иарода Југославије уперене су у наш народ који је први опалио пушку против окупатора! Истрајмо до краја у тој светој борби!

Живјела народно-ослободилачка борба!

Живио јединствени Народно-ослободилачки фронт!

Смрт окупатору и његовнм слугама, изазивачима братоубилачког рата!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

БР. 22

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИРИМОРСКО-ЦРМНИЧКОГ БАТААјОНА ОД КРАЈА ДЕЦЕМБРА 1941. ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О ФОРМИРАЊУ И КОМАНДНОМ САСТАВУ БАТАЉјОНА*

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Извјештавамо штаб Ловћенског Одреда да је на територијн среза Барског формнран штаб батаљона, са овим људима: за команданта Блажо Кажамегра, сељак, његов замјеник Рашко Вукосавовић, за политичког комесара Блажо љутица, замјеник љубо Поповић. За сад бисмо могли имати једну партизанску чету по броју партизана, али пошто је велики терен и има могућности да се број повећа за сад смо формиралн три чете али са доста малим бројем партизана, Црмничка чета за сад броји до 40 партизана, чета Барско-Улцињска сад има 30 људи а тако исто и чета Приморска. На терену ове чете доста је нездраво стање, тамо су другови који су политички радили, стварали некакву „народну војску" па чак изабрали команду од људи којн се слободно шетају[2] кроз логоре непријатељске, ово је доста паралисало

[1] **Оригинал (писаи на машини, ћирилицом) у Архиву Историјског нститута Титоград (у даљем тексту: И. И. Титоград), рБг. бр. 1099/1У 4с—46 (42). Препнс оришнала у Архиву, рег. бр. 5—13, к. 1677.**

[2] **Мнсли се на партизане приморске чете, који су положнлн партнзанску заклетву, али се нису још бнлн уврстнли у стални дио чете, него су полулегално живјели у својим селима, спремни да на позив Команде прихвате свакп задатак.**

извјесни дио који је хтио и који су требали доћи у партизане. Ових дана су дошли њих шестина из Санџака. Има неки и рањених међу овима, они су унијели доста забуне и деморализације, по причању ових да је погинуло 13 Паштровића па је настала кукњава по Паштровским селима, ми смо указали овим људима да не смију ширити никакве алармантне и неистиннте паничарске вијести, да се и.мају налазити у својим јединицама, у противном ће се поступити по војним законима, рањенима смо указалн помоћ.

Тражимо од Штаба какве и.ма.мо кораке предузети према овим људима у будуће.

-Предузели смо припреме за извођење акција које су предвиђене у плану Гл. Штаба као и прикупљања ненсправног оружја и обавештења о јачини непријатеља, што ћемо вам моћи кроз који дан учинити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Штаб Приморско-Црмничког
народно-ослободилачког партизанског Батаљона[3]

Политички комесар
Блажо Лзутица

Командант

[3] **По одлуци Окружног комитета КПЈ за Цетиње н Штаба Ловћенског НОП одреда, Приморско-црмнички батаљон је формиран крајем децембра 1941. Због наглог прилива борацa са територије Будве и Паштровића, а и ради удовољења жељн народа тога краја, Штаб одреда је одлучио почетком јануара 1942, да се формирају два батаљона: Прн.морски „Стеван Штиљановић" п Црмнички „Јован. Томашевић". Опширније о томе види том III, књ. 1, док. бр. 173 и 183 и књ. 2, док. бр. 32.**

БР. 50

САОПШТЕЊЕ ШТАБА ПЛАНИНО-ПИВСКОГ БАТАЉОНА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 1. ЈАНУАРА 1942. О ПРЕГОВОРИМА СА ЧЕТНИЦИМА И СИТУАЦИЈИ У ФОЧИ II ЊЕНОЈ ОКОЛИНИ[1]

ШТАБ
ПААНИНО-ПИВСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛЈЗОНА
1. јануара 1942 годнне
Шћепан Поље

САОПШТЕЊЕ БР. 1

Ноћу из.међу 4/5 деце.мбра 1941 године једна група Босанских четника ушла је у Фочу.[2] По споразуму с њима Талијанска посада предала им је варош без борбе, а своје оружје однијела н пошла за Пљевља.

Муслиманско становииштво, по првнм нзјавама претставника околних села, нзјавило је готовост да преда оружје, али под услово.м да буде заштићено од терора четника који се приближавао. У вези са тим штаб батаљона издао је проглас[3] народу среза Фочанског, у коме је изнео политичку линију партизана. Међутим, међу муслиманским становништвом настало је колебање: доласком четника настало је бежање и сакривање оружја — тако да је штаб батаљона добио свега 22 пушке.

Истовремено са ово.м ситуацијом одмах по доласку у Фочу четници су издали проглас народу, под потписом капетана Сергија Михаиловића, у коме су врло грубо и па.мфлетски напалн партизане.[4] Наш штаб је истога дана одговорио на ту клевету другнм прогласом народу среза Фочанског. Док се ово радило наше двије чете биле су прешле преко Дрине: једна на Бастасе, а друга на Златни Бор — да поја-

[1] Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/632—633.

[2] О развоју догађаја у Фочн и околини видн то.м III, књ. 1, док. бр. 29.

[3] Редакција не располаже прогласом.

[4] Сергије Миханловић Саша, офнцир Кралевске југословенске војске, један од главнпх повјереника четничког покрета Драже Мнханловића у источној Босни. Он је, за разлику од Рачића и Тодоровића, од почетка отворено исгупао против партизана не кријући своје праве намјере. Касннје, Саша Миханловић је био командант четничке команде у окупираном Београду, тзв. Горског штаба бр. 2.

чају патроле које су већ тамо биле дошле у додир са народом — развиле акцију око оснивања народних одбора и прикупљања партизана. Народни одбори од којих је било организовано (5) пет већ су почели да раде и прикупљају храну за војску. Но у везн са акцијом четника која је била окарактерисана пљачком Фоче и претњо.м капетана Михаиловића нашој патроли која је прва дошла у Фочу — друг командант[5] са неколико другова пошао је у Фочу да се на лицу мјеста увјери којој групи припадају ти четници, што су дошли у Фочу и да ли постоје услови за сарадњу између њих и партизана. Друг командант се том приликом састао са мајором Тодоровићем[6] који је командант четничких оперативних јединица у Источној Босни. О резултату разговора као и досадашњем односу између партизана и четника на овоме терену извештени су наши виши штабови. По тој ствари можемо рећи да се мајор Тодоровић изјаснио на супрот капетана Михаиловића — вољан за сарадњу — но до конкретне сарадње још није дошло, те је то и данас отворено питање. Сваки резултат о томе објавићемо.

Док се овај састанак одржавао једна наша патрола била је на Косману — у јачшш од око 30 људи. Дана 18 децембра 1941 године та наша патрола добила је писмо, наводно од сељака села Шадића из Бурева следеће садржине: „Другови! Ми сељани из Шадића сви с.мо за то да са вама сарађујемо како у погледу оружја тако у све.му, па с.мо чули да сте на нас за.мјерили и ми Вас молимо као браћу да ако икако можете дођете ова.мо да вам одложимо оружје и да се са вама споразумимо, а не.мојте да мислите да с.чо вас и до сада заваравали јер ми кад сте нас позивали увијек смо се одазивали на Попов Мост, али вас није било, ми смо *трн пута* долазили и вас тражили на Попову Мосту.

Поново вас молимо да дођете *што прије* да се средимо као и остала наша браћа што су учинили са вама. Поздрављамо вас другови—Шадићани".

Патрола коју је до тада водио друг Милија Живковић и Благоје Мостић — а баш тога дана предузео је друг Јанко Тадић — одредила је из свога састава (5) пет другова и сви су кренули у правцу Шадића да сврше тај посао. Другови

[5] **Обрад Циц.мил**

[6] **Бошка Тодоровића ухватили су партизани јануара 1942. Приликом спровођења за штаб Нпкшићког НОП одреда, на пренићишту у селу Крстац ослободнли су га четници попа Перишића са још два н»егова официра. Видн књ. 4, док. бр. 28, стр. 119 н док. бр. 36 у овој књизи. Опширније о тактизирању и методама рада Бошка Тодоровића видп пзвјештај Обрада Цицмила од 11. децембра 1941, док. бр. 12.**

који су креиули у ту патролу, били су: Амза (Благоје) Мостић, Петар Дерлић, Раша Жарковић, Јован Мумин и Нећељко Поповић — усташе које су биле у Буреву кријући дошле, као и усташе из тих села, похватале су наше другове у близини Попова Моста и без икаква испита повели правцем: село Тоћевац—Крекови и даље према планини — и тамо их довели на једну греду, гдје су им скинули одијела и ријешили да их стријељају. Уз пут — и ако свезан друг Јован Мумин успио је да побјегне. А друг Жарковић побјегао је са самога губилишта на тај начин што је свезан лупнуо крвника по носу и док је овај пао друг је скочио низ греду на хојој је стајао и успио да се изгуби у мраку — те лутајући го и бос цијелу ноћ дошао сутра дан до наше базе на Бастасима. Остала три друга: Петар Делић, Благоје Мостић и Нећељко Поповић остали су на губилишту и сигурно су стрељани.

Овај подли рад усташа и издајнички акт Буреваца, који наше другове нијесу узели у заштиту — и ако су билн обећали сарадњу, основали народни одбор и прије тога (10) десет дана сарађивали са нашим друговима који су се кретали по Косману и Буреву — онемогућио је сваку даљну сарадњу између Буреваца и партизана. Сутра дан су четници дошли у отворен сукоб са њима који још и сада траје.

Ми смо извијестили наше штабове о свему и добили од њих директиве по којима смо поступили, а по којима поступамо и сада.

За сво време ове акције дисциплина партизана била је доста добра. Изузетак чини неколико случаја које су другови осудили и захтевали да се њихове одлуке објаве свима друговима партизанима; што ови.м путем чинимо: 1) Милосав Ушћумлић — узео је пушку друга Косте Вуковића са ходника у штабу док је овај био у канцеларији ради свршавања хитних послова. Пушка је пронађена — сакривена у једном дрвету на обали Таре — те је према свим околностима са свједоцима-очевидцима утврђено да је Ушћумлић украо пушку друга Вуковића — те је зато као недостојан искључен из редова партизана, с тим да се овај случај писмено саопшти свим партизанским јединицама батаљона — што се овом приликом и чини: 2) У партизане су, недовољним пробирањем водника и десетара на Бријега, примљени људи којима није било мјесто у партизанским јединицама. Неки од њих већ су се открили, тако су: Милан Ушћумлић, Владо Вуковић, Рашо Мијатовић и Милан Јововић — под изговором да добровољно иду у помоћ својим друговима који су се налазили на Вучеву у акцији — преварили друго-

ве старешине, прешли Тару, — и место да крену на Вучево окренули су кроз муслиманска села, куда су неколико дана крали и пљачкали. Бришу се из редова партизана као недостојни — и забрањује им се да се ма где појављују као партизани — с тим што ће се према њима повести накнадна истрага. 3) Када су четници са осталим становништвом среза фочанског потисли муслимане и усташе из Нурева — онда су многи лупежи и пљачкаши похитали да се дограбе каквe-год пљачке, прогонили су неки жито, неки стоку и неки и жито и стоку. Тако се утврдило да су били у Нуреву и прогонили било жито, било стоку или и једно и друго: Јововић Јагош, Јоковић Миле, Јововић В. Обрад, Вуковић Петко, Вуковић Шпиро, Живковић Миладије, Живковић Нећељко, Нуревић Обрад, Мирко, Раде, Милош и Миладин, Вражић Михаило, Вражић Марко и Вражић Миладин. Партизанске патроле су дочекале пљачкаше, стоку одузеле и доделиле народним одборима да је подијеле сиротињи. То све дијелило по кључу: прво сиромашним породицама партизана у акцији, друго сиромашни.м избегличким породицама и најзад осталим сиромашним породицама. Овако се врши свака подјела сиро.машним породицама.

Важно је истаћи да. нико од ових који су први пожурили да се дочепају туђега до данас или није у опште учествовао у акцијама народне борбе, или ако је учествовао ишао је на своју руку без наређења.

Другови партизани, и сви ви честити грађани, сем овога што вам је саогтштено истичемо да су неки људи, који су добијали одобрење за одлазак у Фочу — покушали да без одобрења штаба износе поједине ствари било за лично снабдијевање, било за шпекулацију — те су им те ствари одузете и биће достављене народном општинском одбору да их раздијели сиротињи. Роба је одузимата од свих, и оних што су учествовали у акцији, као и од оних што нијесу, ово из разлога да би се правилно поступило према свима и извршавала наређења. Роба је одузета од: Матија Копривице, Крста Шарца, Матија Шарца, Нећељка Бојата, Лазара Живковића и Бола Вуковића из Бријега.

Забрана прелаза преко Таре, разлог да се спријечи пљачка и стога што у Фочи за сад не постоји баш никаква трговина; постоји само и једино *ЊЂанка.*

Штаб батаљона издао је наређење, да сви грађани из околних села предају дуван у Штаб на Шћепан Пољу, гдје је и комисија одређена за правилан пријем истог. Исто тако и четничке власти у Фочи издале су наређење да им сви

грађани из среза фочанског одмах предају сав дуван те према томе код истих неће више бити дувана за продају, ради чега се забрањује сваки прелаз на Шћепан Пољу ради куповине дувана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА П.И.[7] НАРОДНО-ОСЛОБОД. ПАРТИЗАНСКОГ БАТА-\>ОНА

(М.П.)

БР. 24

ППСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 3. ЈАНУАРА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА НИКШИБ О СИТУАЦИЈИ ОКО БИЛЕБЕ И ХВАТАЊУ ОРГАНИЗАТОРА ЧЕТНИЧКОГ ПОКРЕТА У ГРАХОВУ[1]

ШТАБ НИКШИБКОГ ОСЛОБ. ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

ПРЕПИС

Прије напуштања Грахова од стране Италијана[2] био сам као што ти[3] је већ познато, на фронту према Црквице, а затим сам пошао преко Бањана, Рудина до Билеће. Извршио сам контролу рада Бањско-рудинског батаљона и дао сам упутства за даљи рад н критику за пропусте и грешке, којих је бнло много. О њиховим грешкама причаћу кад се будемо видјели, јер сада да ти о томе пишем било би пуно посла, то није хитно.

Издајом Херцеговаца[4] и колебљивошћу партизана па и Штаба Бањско-рудинског батаљона Италијани су ра[збн]-

[7] Планинопивског

' Препис (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3/1, к. 1673.

[3] Италијанн су евакуисали Грахово ноћу 27/28. деце.мбра 1941 (внди том III, књ. 4, док. бр. 17).

[3] Односи се на Вељка Зековића, тада секретара ОК КПЈ за Никшнћ.

[4] Односи се на један део херцеговачких бораца, који су под утицаје.м четничке пропаганде отказали послушност партизанској команди и прешли на страну окупатора.

ли оисаду Билећа и успоставили везу Требшве — Билећа. Херцетовци према извештајима са те стране помажу Талијанима чишћење пута Билећа—Требиње. Италијани демагошки наступају дајући грађанима жито и поступајући према грађанству доста добро, уз то их по.мажу шпијуни и петоколонаши, тако да Херцеговци пријете сада нашим партизанима да ће на њих пуцати ако предузму што против италијанских трупа и транспорта. Италијани су деморалисани, слаби и сваки дан повлаче се у правцу Дубровнпка. У Шумама их другови нападају. Резултате борбе не знамо. Вјероватно је да ће Италијани потпуно напустити Билећу као што су напустили Грахово, па је неопходно развити акције на томе терену да не изнесу оружје које нам је потребно више него ишта.

Чуо си за ослобођено Грахово, и о бјекству Италијана. То су резултати борби које су вођене пуних мјесец дана, а којн су могли битн много већи да није било .. .[5] од... ран. ... есних чета, а што је услиједило петоколонашким раз .. . рад .. . под паролом стварања „народне војске".

Петоколонаши на [челу] са [Нов]ицом [Коваче]вићем и капетаном Б. Марковићем су са још око педесет .. . разоружани у Грахову, гдје су били дошли да Штабу батаљона поставе .. . не захтеве.[6] Прн повратку из Херцеговине свратио сам на Грахово с тим да одмах кренем тамо, алн како је хапшење Новнце и остале банде врло важно политичко питање зауставио сам се у споразуму са Савом[7] и Павлом[8] и осталим друговима ради истраге коју- ће.мо завршнти у току данашњег и сутрашњег дана, када крећем та.мо. Сава је данас пошао у правцу Требиња ... ће ради предузи.мања препада и оживљавања борбе, на томе сектору [против] окупатора.

Напомињем да су трупе које су евакуисале Грахово као н оне које су их ослободиле тако биле деморалисане да је мало требало па да се све заробе и разоружају. Двије стотине смјелих и одлучиих људи је било довољно да то уради. Али издајом неких чета и замореношћу осталих бораца

' Услијед оштећења доку.ченат је на неколико мјеста нечитак.

' Новица С. Ковачевић, Борђије Р. Марковић, Блажо С. Ковачевић и другн ухапшенн су као организатори четничког покрета Драже Михаиловића и послије исљеђења осуђени од стране пријеког војног суда Никшићког НОП одреда 15. јануара 1942. на казну смртн стријељањем, док су некн ослобођени или кажњени временским казна.ма. Види том III, књ. 4, док. бр. 24.

[7] Сава Ковачевић, народни херој.

' Павле Ковачевић

и другим ироиустима то нам је измакло. 0 свему опширније када дођем тамо.

По обавештењу па[трол]е која је иш[ла да] ухапси и приведе Штабу граховског батаљона Марка [Б.] Ковачевића, испод Божурова брда, да се налази у Горњем пољу код ль. Вушовића. Испитати то и ако је тамо ухапсити га и држати под јаком стражом до мога доласка. Ако није тамо видјети да није код рођака у Голији. То испитати преко Максима[9] или преко једне патроле коју би ти послао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

3. I 1942. г. ' Другарскн поздрав
Милинко[10]

БР. 25

ИЗВЈЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИБ ОД 3. ЈАНУАРА 1942. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У НИКШИБКОМ ОКРУГУ[1]

3-1-1942
Извјештај бр. 2

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ

Араги другови,

Пропустили смо дуго времена а да вам не одговоримо на последња питања,[2] заш то се не требамо и не можемо правдати.

1) Радио-апарат који сте тражили неколико пута још нијесмо добили иако смо слали специјалног курира за њега. Одговорили су да је био покварен и да су га послали на оправку у Боку, да је већ оправљен и да га шаљу, али апарата још нема. У вези с тим можемо напоменути да су везе

' Максим Горановић
м Милинко Буровић, народни херој.

[1] Фотокопија оригинала (пнсаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/377—378.

[2] Редакцнја није пронашла документа који говоре о одређеним питањима.

О.К.[3] са Граховом и Боком у посљедње вријеме иикакве и да нам не шаљу никакве детаљне нзвештаје, него се задовољавају једино са тим изговорима да су заузетн око акција и да је тај и тај отпутовао тамо и та.мо да контролише рад организације. И поред тога што је друг Милинко отишао на тај терен има већ више од недјеље дана и што смо му нарочито нагласили да на.м пошаље детаљан извјештај,[4] ни он то није до данас урадио. Од људи који су учествовали у акцијама на Грахову сазнали смо о завршетку тих акција и да је Милинко пошао пут Херцеговине. О тим акцијама прилаже.мо вам писмо друга Саве[5] упућено Главном штабу (које је већ застарјело), и другу Брку,® као и писмо Главном штабу од стране Никшићког Одреда,[7] из којих писама се можете само површно упознати о исходу акција и стању тамо као год и ми. Због тога ће данас ићи друг Брко на Грахово и послаће на.м детаљан извјештај.[8]

2) Везе са Шавииком исто тако прилично су слабе, али смо о стању на подручју М.К. Шавник детаљно упознати са доласко.м друга Слободана.[9] О томе ће ва.м он детаљно да пише. Везе са срезо.м Шавннчким слабе су углавном због немарности другова из М.К. а изговарају се да је велики снијег и рђаво вријеме, а са друге стране због по.мањкања људи, јер шаљу редовне курире за Главни штаб. Ни једно ни друго не може их правдати, јер људи стално путују из Жабљака за Никшић, а писма за О.К. могу слати преко Жупе или Лукова, по куририма који нду за Главни штаб. Да би имали боље везе и да би се тачно наше директиве поклапале са директивама које шаље Главни штаб Дурмиторском одреду, било би нужно да предложите Главном штабу да нам шаље препис писама упућеннх Дурмиторском одреду, како би ми добили на вриј е.ме то писмо и са наше стране указали помоћ да се исто у живот спроведе, а са друге стране то би била гаранција да ће се јединствено спроводитн партијска линија по свим сектори.ма рада.

[3] Односи се на Окружни комитет КПЈ за Никшић.

[4] Види извјештај Милинка Буровића (док. бр. 24).

[1] Редакција ннје пронашла ово пис.мо Саве Ковачевића.

[4] Радоје Дакић Брко, секретар Окружног комитета КПЈ за Никшић. Народни херој.

[7] Односн се на извјештај Штаба Никшићког НОП одреда о борбама на сектору Црквнце — Грахово (види том III, књ. 1, док. бр. 144).

' Редакција не располаже извјештајем Радоја Дакића са тог терена. О догађајима око Грахова из тог периода види том III, књ. 2, док. бр. 13.

' Слободан Принцип Сељо, тада члан Главног штаба БиХ. Народни херој.

3) Што се тиче нашег става о акцијама око Фоче и наиаду на Борач О.К. је имао исти став као и Штабови Дурмиторског и Никшићког одреда, тј. никакве сарадње са четници.ма, па макар то било и у питању напада на Борач.[10] За такав став нас је руководило саопштење Главног штаба о сукобу са Дражом Михаиловиће.м, а другог објашњења о разлицн између четника V Босни и Србији нисмо ималн. Добро је што са њима заједно није вршена никаква заједничка акција јер би од тога могли имати велике штете, с обзиро.м да је партијска организација у Пиви врло мала, а масе су пљачкашки настројене, што је доказ и њихово држање у Пљевљима, пошто су годинама живјели под сугестија.ча да треба уништити муслнмане. Њихове борбене пароле биле су све до сада: пљачкати и убијати муслимане, а у томе се огледало и њихово јунаштво. Још је гора ситуација у Голији, гдје до сада уопште нијесмо и.чали партијске организације, а слично стоји у свим пограничним општинача преча Херцеговини, а за Гацко да и не говори.чо. Признајечо да нам стање на Борчу није било познато, зато што у Гацку није било, изгледа, партијске организације (јер је Војо[11] требао да иде тамо). Ми с.чо се служили подаци.ча из аугуста, када счо били у Гацку. Тада су Борчанн били неутрални и у посљедње врије.че нашега бављења у Гацку водили с.чо неке преговоре о заједничкој акцији против усташких разбојника. Од тога времена су у Борач дошле многе нзбеглице-зликовци и самим тим је постао центар усташа.

Сада счо у Пиву послали члана О.К. Војина Николнћа, а другога у Гацко: Блажа Буричића. Максим Горановић ради н даље у Голији, тако да онн имају међусобну везу и успјешно раде у тим крајевима. У Голији је формирана партијска јединица од 7 чланова и организован Голијско-казаначки нар. ослоб. партизански батаљон, који и.ча око 250 партизана. Банде Миње Вишњића и попа Перишића[12] углавноч су разбијене. У Гацку је фор.чирана нека партијска организација, али тачан број чланова не знамо. И они су формирали Гатачки партнзански батаљон и успјешно до сада разбијају покушај организовања четника преко Марка и Мплорада Поповића, Видоја Ковачевића, Радојице Рончевића н компаније. У то.че су по.чогли поред друга Блажа,[13] дру-

[10] **О догађајнма око Борча видн док. бр. 12, 20 н 25.**

[11] **Војо Николнћ**

[12] **Поп Радојииа Перишић, један од органнзатора четничког покрета у нсточној Херцеговини. Погннуо прилнком одступања у даннма ослобођења.**

[13] **Блажо Буричић**

гови из Голије и Пиве и даље их још више помажу. За Пиву ће вам детаљно пнсати друг Слободан, само напомиње.мо да тамо у партијској организацији и.ма добрих партијаца који су гаранција да ће се и тамо правилно радити. За друге пограничне општине: Рудинско-трепачку, Бањску, Вучедолску и Граховску јавићемо накнадно, у коликој мјери оне данас помажу акције у Херцеговини.

4) Кукуруз који је још давно послат за П.К. из Озринића предали с.мо Драгиши Перовићу, брату Пунишину, и ми смо послали курира да испита ту ствар код Драгише, али се још није вратио, па зато би и ви требали да испнтате са ваше стране.

5) Везе са Никшиће.м, када је исти отворен добре су. V са.мом граду и.ма 8 партијаца, који на пропагандно.м раду раде добро, а тако нсто одлично раде и по питању НОФ-а.[и] Најслабији су у погледу извођења акиија иако има преко оса.мдесет партизана који су организовани у партпзанске водове. Ти партизани су већином млади људи, који нијесу тако чврсти нити опробани у акцијама, а оружја имају врло мало. Код њих је велика тешкоћа због састајања, јер је послије 5 сати забрањено кретаи>е по вароши, а често пута по неколико дана затвори се варош па је забрањено свако кретање мушкарцима из кућа, штојеслучај и сада има већ 15 дана, са ирекидом од два дана када смо успјели да истјера.мо штампарију. Докле ће бити затворена тешко је знати, а изгледа да се неће отварати док ми тамо не учемо. Код Талијана се осјећа изгладњелост и успјели с.мо да евакуишемо на.мирннце из околних села, јер су Талијанн покушавалп да исте опљачкају. Исто тако се код њих осјећа незадовољство и зи.ма. Круже вијести и о сукобима међу њима, као и о томе да се неколико војника смрзло на Требјеси. Мислимо да им авиони не могу додати довољно хране, јер се н они ријетко спуштају усљед неповољног вре.мена, а из села им не дамо ништа и страже су прилично добре. Јуче су 6—7 авиона бомбардовали околна села: Озриниће, Штедим и Рићане. Штету из Озринића не зна.мо још, а у Штедиму и Рићани.ма рањен је један „народњак" потпоручник, убијено 6 оваца и поломљено много стакла, иако је бомбардовање трајало скоро 2 сата.

" Народноослободилачки фонд, организацнја која је на окупираној територији прикупљала храну н друго за НОП. Постојала је и иа ослобођеној територији, гдје је најире радила као посебна органнзација, са неким функцијама органа народне власти. Касније су ту функцију вршили искључиво НОО-и, док је НОФ остао као посебна — економска секција НОО-а.

6) За Бошка Лазовића можемо рећи да се за читаво вријеме акција понашао врло добро. Сада је члан среског одбора НОФ-а и ради врло добро, а учествује и у акцијама.

7) Жарко [13] је ових дана био у обилазак партијске јединице у Пљешивцима, јер је тамо било нездравих појава сукоба и нетрпељивости међу члановима партије, које се преносило на водове и народ. У вези с тим искључили с.мо из Партије 4 члана из групе у Доњи.м Пљешивцима са Благојем Марковићем, јер су били непоправљиви, с обзиром да су већ толико пута опо.мињани и кажњавани. Из групе Церово искључен је 1 члан, кажњено са строгим укором са последњим предупређењем 3, 2 са строгим укором, а за 2 треба да се прикупе још неки подаци и изгледа да ће и они бити искључени. Послије свих ових мјера и детаљног упознавања са радом и значајем Партије мислимо да ће пљешивичка организација оздравити. Уз пут је одржан помен палим друговнма у Пљешивцима, Жупи и Лукову,[16] који су добро успјели, у име Партије на тим по.менима говорио је друг Жарко. У нећељу ће се одржати помен у требјешкој општини. На њему ће у име Партије говорити друг Војо Шобајић, који је сада у среском одбору НОФ-а јер некако нијесмо имали погоднијег партијца.

8) На састанку који је одржан у присуству друга Слободана ријешили смо да друг Алекса,[17] који је до сада био члан О.К. ради по војној линији, — јер ће тамо више придонијети, с обзиром да је резервни наредник и за војску погоднији. Он нема одређене функције у војсци па може доћи у комбинацију за команданта батаљона или његовог за.мјеника који би оперисао у Босни или пак као помоћ другови.ма у Штабу одреда с обзиром на акције према Херцеговини, гдје стално треба слати војску и руководити акцијама (сада се у акцијама налазе командант[18] и политички комесар[19] одреда, а и предвиђени замјеник команданта Одреда Бјелица,[20] авијатичарски капетан руководи једним дијелом ак-

" Радоје Дакнћ Брко имао је псеудоним Жарко.

" Односи се на партизане из тих мјеста, који су погинули 1. децембра 1941. у борби на Пљевљима.

" Алекса Бацковић, погинуо као политички комесар дивизије 1944.

" Сава Ковачевић

" Милинко Буровић

[20] Јеврем Бјелица

ција према Херцеговини и добро се показује. Исти је из Бањана).

У прилогу шаљемо вам препис пнсама Штаба одреда Главном штабу.[21]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Другарски поздрав за О.К.

П.С. Саслушања смо прикупили сва осим Грахова, али пошто се из истих не може дати мишљење и предлог, ријешили смо да ми сами поново све саслушамо у току ова 2—3 дана и да их тек онда упутимо за П.К. Признајемо да смо били аљкави, али још увнјек не можемо да навикнемо људе да на вријеме спроводе одлуке. Сада баш стиже курир из Боке. Путовао је 5 дана, јер је ишао преко Херцеговине, због борбе која се тамо водила и снијега. Шаљемо вам препис њихова извештаја.[22]

" Редакција није пронашла овај доку.менат.

" Види том III, књ. 1, док. бр. 189.

БР. 50

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА **НОП** ОДРЕДА **ЗА** ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 4. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ **НОП** ОДРЕДА **О ПОСТАВЉАЊУ** КОМАНДНОГ КАДРА У ШТАБУ И ЈЕДИНИЦАМА ОДРЕДА'

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОБСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. 12
4 јануара 1942 г.

ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Прнмнли смо Ваше писмо од 1 јан. 1942[2] г. и на исто одговарамо:

1) Што се тиче Брћана[3] и њиховог поступка,[4] заиста заслужују сваку осуду. Ми с.мо данас обавијестили команданта нар. осл. партизан. одреда „Бијели Павле" и тражили да цијелу ствар испита и да према коловођама таквога поступка поступи пре.ма учињеној кривици.

2) Што се тиче заплијењеног брашна, молимо Вас да за Вас задржите 1 .. .[5] кг., а остатак да нам на згодан начин пребаците преко партизанских бата[љона], а гледајте да то буде у што краћем времену, јер ће нам бити потребно ра-[ди] извјесних ствари.

) Што се тиче Ваше измјене у Штабу, с обзиро.м на то што Ваш Штаб ни[је] до данас био потпун, ми смо ријешили да за команданта Вашег одреда именујемо друга Пека Дапчевића, за његовог замјеника друга Мила Јовићевића, за полит. ком. друга Вељка Мићуновнћа, а за замјеннка полко.ма друга Михаила Вицковића. Иначе се слажемо са именовање.м команданта љуботињско-цеклинског батаљона

' Оригинал (писан на машнни, ћирилицо.м) у Архиву И. И. у Титограду, рег. бр. 848/1V 2а—2 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 3/1, к. 175.

[3] Види том III, књ. 2, док. бр. 1.

[3] Односи се на једну чету одреда „Бијелн Павле".

' Оггширнније о гоме види том III, књ. 2, док. бр. 1.

[5] Нечитко

(друг љубо Вучковић). Пошто друг Пеко долази код Вас, гдје ће остати 20—30 дана, то немамо потребе да Вам пишемо о извођењу акција и одржању савјетовања,[6] јер ће он то са Вама свршити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ
М. П. Народно-ослобод. партизан.
одреда за Црну Гору и Боку
Мнлутин[7]

БР. 27

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ ГОРЊОЈЕШАНСКОГ БАТАЉОНА ЗА УНПШТАВАЊЕ ТЕЛЕГРАФСКО-ТЕЛЕФОНСКИХ ВЕЗА НА ЛИНИЈИ ЦЕТИЊЕ — ПОДГОРИЦА[1]

ШТАБ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
8. јануара 1942. г.

ШТАБУ ГОРЊЕ-љЕШАНСКОГ НАР. ОСЛОБ. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Полвжај

Пошто смо добили информације да је радио-веза окупатора из Цетиња са иностранством у прекиду, и да је сав терет везе са иностранством пао на телефонске линије Цетиње — Подгорица и сл., то вам се наређује да скупа са Штабом батаљона „Царев Лаз" организујете кндање и одношење телефонске жице на вашој територији. Нека Штаб Вашег батаљона одмах ступи у везу са Штабо.м батаљона

[4] **Односн се на Савјетовање које је организовао Штаб Ловћенског НОП одреда са штабовима батаљона (види том III, књ. 2, док. бр. 32).**

[7] **Иван Мидутиновић, делегат Врховног Штаба и вршилац дужностн команданта Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке.**

[1] **Копнја оригинала (писана на машнни, ћирилнцом) у Архиву И. И. Тнтоград, рег. бр. 858.1У 4а—7 (42), а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 6/1, к. 1675.**

„Царев Лаз" да заједнички организујете, одаберете терен, дан и час извођења ове акције.[2]

Ово.ме приступити одмах како због саме акције која треба да нанесе окупатору штете, тако да и ради успоставе потребне и корисне сарадње између љешанских и цеклнн-ских партизана.

Обавјештавате се да ће комеморација партизанима из батаљона „Царев Лаз" који су пали на Пљевљима, бити 11 јануара у селу Бобији, партизани Вашег батаљона који би комеморацију посјетили нека пређу ца̧ду у току ноћи уочи комеморације.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

' Акција је извршена 10. јануара 1942. Види том III, књ. 2, док. бр. 16.

БР. 50

НАРЕБЕЊБ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10. ЈАНУАРА 1942. ПАРТНЗАНСКОЈ ЧЕТИ У СЕЛУ ОРАСИ ДА ПОЈАЧА БУДНОСТ ПРЕМА ОКУПАТОРСКОМ ГАРНИЗОНУ У ЦЕТИЊУ[1]

ШТАБ ЛОВБЕНСКОГ НАРОД. ОСЛОБ.
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
10 јануар 1942 год.

КОМАНДИРУ ЧЕТЕ ОРАСИ

Овај Штаб је добио обавјештење да ће непријател. сјутра покушати покрет у правцу Штнтара, Ставор, Ораси,[2] стога Вам се наређује да сви партизани те чете буду у приправности како бн на случај непријатељског доласка могла у најкраћем времену посјести положај који ће у том случају бити одређен.

О овоме ће команда чете најхитније обавијестити Ваш штаб батаљона као и чету у Релези на коју се односи ово наређење.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Вељко Мићуновић

Командант:
Пеко

(М. П.)

' Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) уАрхиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/559.

[2] Обавјештење није било тачно, јер до покрета Италијана тада није дошло.

[3] Чета у с. Ораси и чета у с. Релези, биле су из састава батаљона „13 јул" Ловћенског НОП одреда.

БР. 50

НАРЬБЕЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ БАТАЉОНА ЗА ФОРМИРАЊЕ ЧЕТЕ КОЈА КЕ БИТИ СПРЕМНА ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОСЕБНИХ ЗАДАТАКА[1]

ШТАБ АОВБЕНСКОГ НАРОАНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Бр.... 15. I. 1942. г.

ШТАБУ ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

гдје буде

Наређује се томе Штабу да одмах изврши мобнлнзацију следећих чета са подручја батаљона: велестовачку, бјелнчку и партизански вод у Марковипи. Од мобилисаних партизана одредити 40 бораца са подручја поменутих села који треба да образују једну партизанску чету која ће на позив овога Штаба бити спремна да пође у борбу на предвиђеној тачци у одређени дан и час.[2] Нека Штаб батаљона именује команду чете, командира и замјеника, пол. комесара и замјеника који ће руководити чето.м од момента издавања наше наредбе за покрет па до повратка партизана у ваше јединице гдје преузи.мају руководство редовне команде. Формирање чете извршити одмах, наиме одредити поименично број људи са подручја по.менутих села којима одредити зборна мјеста и одмах по пријему овога писма упутити у овај Штаб једног доброг курира са вашег подручја који ће у нашем Штабу очекивати наређење за покрет чете чевско бјеличког батаљона.

Обавјештавате се да је комеморација палим партизанима нз села Штитара одложена на неизвјесно вријеме и према то.че неће се одржати у прву недељу како сте били обавијештени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, (М. П.) Командант,

' Копнја оригинала (писана на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр 827/1У 4а—28 (42), а њен препис у Архнву ВИИ, рег. бр. 19—1, к. 1675.

[1] Ова чета формирана је у с. Загреди. Команду чете сачињавали су: Душан Калуђеровић, команднр, Алекса Бурић, политнчки комесар, Благота Поповић, замјеннк командира и Бурђија Бурић, за.мјеник иолитичког комесара. (Видн Архив И.И. Титоград, рег. бр. 838/IV 4ц—14/42.)

БР. 30

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 16. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ БАТАЛјОНА „ЦАРЕВ ААЗ" ЗА ЕВА КУАЦИЈУ СТАНОВНИШТВА СЕЛА РВАША И ДРУШИБА[1]

ШТАБ ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
БР. 22.
16. јан. 1942 г.

ШТАБУ БАТАЉОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" — положај

Нашнм наређењем од 15. јан. ов. г.[2] већ данас је требала да отпочне евакуација села Рваша и Друшића.[3] Смјештај евакуисаних треба да буде како у цеклинским селима с ове стране колског пута тако Вам стоје на расположењу сва села Горњо-Љешанског Нар. Осл. Партизанског батаљона коме је наређено да у свим селима евакуисане породице буду од партизанских јединица примане и смјештене за прво вријеме. За евакуацију је одређен рок од 4 дана, Рваши и Друшићи морају бити евакуисани безусловно до понедјељника увече закључно. Оне породице и остале ствари предвиђене нашим наређењем за евакуацију, које би остале и послије тога рока у селима неће моћи више бити узимане у обзир за заштнту од непрпјатеља јер ће се послије одређеног рока Рваши и Друшићи сматрати ненасељени.м мјестима.

Нека команда батаљона организује и створи план евакуацнје који ће партизани спроводити у живот.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
Вељко Мићуновић

Командант,
Пеко

[1] **Оригинал (писаи на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 825/1У 4а—29 (42), а његов препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—1, к. 1675.**

• **Редакцнја нпје процашла ово наређење.**

[3] **О евакуацији села Рваша н Друшића види том III, књ. 2, док. бр. 24.**

БР. 50

ИЗВЈЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КИЈ ЗА ЦЕТИЊЕ ОД 16. ЈАНУАРА 1942. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ПОЛИТИЧКОМ И ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ ПАРТИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ ОКРУГА[1]

ДРУГАРСКОМ ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ

Араги другови,

Добили смо ваше писмо од трећег јануара.[2] Нијесмо могли прије послати извјештај, јер су Рајко[3] и још неки другови из ОК били на терену.

Политичке прилике на нашем подручју прилнчно су се измијениле за последњих 15 дана. У Катунској Нахији имамо читав преокрет. После одржаних комеморација, а нарочито послије хапшења 6 организатора разбијачке и петоколонашке работе[4] из четири општине Катунске Нахије (Бјелице, Чево, Беклићи и Цуце), имамо велики прилив партизана и углавно.м је пета колона скршена. Штаб је пустио петорицу стављајући их у кућни притвор, а Душана Вуковића[5] као главног помагача Крста Поповића упутио у Главни Штаб.

У ријечкој и соколској општини нијесмо још одржали комеморације због рђавог времена. У ријечкој општини ситуација се поправила, наш утицај се проширио и у оним селима поред блата® гдје до сад нијесмо добро стајали. Покушај пете колоне да искористи жртве пале на Пљевљима против наше Партије пропао је, јер су масе након нашег објашњења правилно схватиле догађаје.

У љуботињској општини, заједно са Горњим Цеклином, одржана је комеморација деветнаесторици погииулих партизана. Учествовало је око 450 душа. Вријеме је било врло рђаво а није било добро ни припремљено те је због тога учешће народа било слабо.

[1] Фотокогшја оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/379—380.

[2] Редакција није пронашла тај документ.

[3] Редакција није утврдила на кога се односи.

[4] Редакција није могла утврдитн о ко.ме је ријеч.

[5] Главни штаб Црне Горе је Душана Вуковића, послнје разговора с њим, пустио на слободу, али он је наставио сарадњу са Италијанима, а касније и са Нијемцима. Послије ослобођења је убијен као одметник.

[6] Односи се на Скадарско језеро.

V барском срезу стање се донекле поправило, у Црмиици и Паштровићнма, док у околини Бара и у Грбљу стоји све врло слабо. С Баром је била успостављена веза. Имали смо два партијца и неколико партизана и то је окупатор помоћу шпијуна уништио (десеторо је убијено у једној кући). Друг Блажо Орландић отишао је у Улцињ прије 15 дана у обилазак организације и није се био још вратио. За тамо знамо толико да постоји око 20 партизана. У Црмници је одржана коме.морација погинулим друговима на Пл.ев-л»има. Било је присутно око 500 душа. У Паштровићима је такође одржана комеморација на којој је било око 450 душа. У погледу чишћења шпијуна и пете колоне у Цр.чници и Паштровићима учнњено је прилично. И поред тога било је слабости као на при.мјер: Пуштени су неки крилаши[7] да држе пушке код себе, па су чак правили нашима и засједе. Бнће од.чах разоружани а важнији од њих побијени.

Одржавају се политичке конференције по селима. Бадње вече је готово свуда прослављено али немачо још тачннх извјештаја о учешћу народа на тим Прославача.

Народно-ослободилачки одбори (сеоски) створени су скоро свуда се.ч у Катунској Нахијн, а општински у Црмници, љуботињу и у Паштровићима, док у осталим огпптинама све је углавном припремљено и створиће се одмах. Аата су упутства и одређеии су секретари тих одбора.

Рад на линији НОФ-а[8] нарочито је развијен у Цетињу, Цр.чници и Паштровићима, док у осталим крајеви.ча не задовољава. Осјећа се потреба да се народно-ослободилачкич одбори.ча ставе на расположење извјесна пис.чена формулисана упутства у виду правнла гдје би се оцртали њихови задаци и надлежност у раду.

Комеморације у Катунској Нахији почеле су прије доласка ваше директиве и саучешћа од стране Партије. У недостатку говорника у име партизана, Партије и Штаба ријешили с.чо на лицу мјеста да онај друг који је био најпогоднији говори у име Партије, говори у име партизана и објасни у вези са тим политичку ситуацију, линију народно-ослободилачке борбе и улогу Паргије у тој борби. Самим тим што је говорио комуниста јасно је подвучена улога Партије. Но ипак је требало пронаћи говорника који би иступио у иче Партије. Не ради се о неко.ч нарочито.ч нашем ставу у том питању, или о неком подвајању на партијце и непартијце и скривању лица Партије, већ је то дошло због прилика на самом терену.

[7] **Присталице Крста Поповића.**
[8] **Народноослободндачки фонд**

Извршена је подјела партијског чланства за рад у позадини и у војсци. Формиране су позадииске јединице као и четне ћелије. Батаљонски бирои биће фор.мирани према најновијој директпви. Добро би било да објасните оно мјесто из последње директиве[9] која говори о фор.М1грању батаљонских бироа гдје се каже: „Окружни и Мјесни Комитети дужш! су да одреде једног свог члана који ће се бринути за политички рад у четама".

Фор.мирањем војних јелиница (батаљона) дошло је до тога да се батаљони не поклапају са општинским бироима (и.ма случајева гдје је батаљон формиран на подручју три партијска бироа). Ми смо одлучили да овакви батаљонскн бирои буду везани директно за Мјесни Комитет. Коорднна-ција рада војног и политичког да се врига преко четне ћелије и позаднске. Са формирањем горњо-љешанског батаљона дошло је до тога да војнички нама припадају нека села (Парци, Бурођи, Градац, Стаиисал^евићи[10] и Прогоновићи), а политички ОК-у Подгорица. Ту је координација већ тежа. Зато сматрамо да би онло најбоље да ово неколико села прикључе се и политички нашем Комитету.

Пошто друг Рајко није нашао Орландића[11] јер се налазн у Улцињу, није могао нншта да сврши од оних ствари о успостави везе са Албанцима. Остављено је Биљановнћу[12] да то сврши чим се друг Блажо врати.

Грешка која се поткрала у радио-вијестима исправљена је прије него су разаслате, док је примјерак који је послат ва.ма био некоригиран нз разлога што је курир морао хитно да путује.

У прилогу овог извјештаја шаље.мо вам саслушања партнјаца са територије М.К. Цетиње који су се повратнли са Пљеваља и то од бр. 1 до бр. 17 закључно. Саслушања другова са територије М.К. Бар нијесу у цјелости још стигла. Отуда с.мо добили саслушања другова из општ. Црмничке док нам из других општиа тога среза није стигло још ниједно саслушање. У приложеним саслушањима најкарактеристичнији су при.мјери под бр. 1, 2, 3, и 9. Под овим бројевима налазе се саслушања тројице другова који су у операцијама на Пљевља показали знаке кукавичлука. На полећини њихових саслушања стоји и мишљење комисије. У питању су грешке теже природе због којих партија мора

[9] Редакција не располаже ови.м документом.

[10] Треба: с. Станисељићи

" Блажо Орландић, члан ОК КПЈ за Цетње. Погинуо јула 1943. у с. Годињу (Црмница). Народни херој.

" Војо Биљановић, тада члан ОК КПЈ за Цетиње.

предузети иајстрожије мјере. Остала саслушања су више информативне природе пошто су у питању већином рањеници који су се повратили по налогу љекара или команде.

У вези вашег писма од 13 јануара 1942 год.[13] о сазиву једне партијске конференције родољубивих, најистакнутијих и најутицајнијих људи из Црне Горе[14] извјештавамо вас да са територије М.К. Цетиње предлажемо као учеснике ове људе:

1) Леко Маркуш, обућар из Цетиња
2) Михаило Вицковић, сељак из Беклића, бив. фед. (сада партијац)
3) Нико Јововић, сељак из Беклића
4) Васо К. Марковић, црн. официр, бив. фед. из Цуца
5) Нико В. Кривокапић, судија из Цуца
6) Никола П. Вујошевић, бив. фед. сељак из Бјелица.
7) Видо Бурић, пенз. из Загреде — Чева
8) Мнрко С. Гардашевић, сељак из Чева.
9) Јоко Мићуновић, сељак из Велестова
10) Саво Челебић, мајор, фед. из Штнтара.
11) Јован Б. Буровић, прет. општ. фед. из Ораха.
12) Стево Милановић, сељак из Добрске Župe (Ријека).
13) Петар Лопичић, сељак из Г. Цеклина.
14) Марко Стругар, сељак са Улића[15] (Г. Цеклин)
15) Буро М. Дрецун, сељак из љуботина.
16) Андрија Прља, бив. порезник из љуботина.

Наиомињемо да са Цетиња нијесмо могли предложити више личности јер нема утицајнијих личности које стоје на линији национално ослободилачке борбе.

Шаљемо вам списак имена са подручја М.К. Бар на основу предлога друга Рајка који је приликом обиласка тамо држао састанак са нар. осл. одбором. Ови се људи могу узетн у обзир, а М.К.-у упутили смо нашу директиву да пошаље списак учесника.

17) Блажо Марковић, свеигг. из Црмнице.
18) Андрија Вукосављевић, дем.[ократа], посједник из Црмнице.
19) Стево Дивановић, сељак из Паштровића.

" Релакција није пронашла документ.

" Односи се на конференцију родољуба, која је одржана 8. фебруара 1942. у манастнру Острогу. Види том III, књ. 2, док. бр. 65 и 70, и кн,. 4, док. бр. 39 и док. бр. 54 у овој књизи.

[15] Бројеви 7, 11 и 14 су на орипшалу окружени.

20) Блажо Кажанегра, сељак нз ПаштровиНа и ком[андант] иарт[изанског] батаљона.

21) име? СтанишиН, сељак из Маина.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Компартија Југославије
16 јануара 1942 год. Окружни комитет — Цетиње.

БР. 32

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГОЛИЈСКОГ ПАРТИЗАИСКОГ БАТАЉОНА ОД 19. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ НИКШИНКОГ НОП ОДРЕДА О СТАЊУ У СРЕЗУ ГАТАЧКОМ И МОГУБНОСТИМА ЗА НАПАД НА ИТАЛИЈАНСКИ И УСТАШКО-ДОМОБРАНСКИ ГАРНИЗОН У ГАЦКУ

ШТАБУ НИКШ. Н.О. ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Примио сам писмо послато ми око 15 јан. и друго писмо од 17-1: (примљено 19 јан. по подне)[2]

Писма Ну 20 јануара однијети ја у Самобор *код Гацка и настојати да се састанем са Љубом*[3] *и неким из гатачког Штаба,*[4]

Јуче сам вам упутио по спец. куриру писма (мислим да је од Лзуба). Нијесам га имао у рукама. Био сам на путу за гат.[ачки] реон и дознавши за пис.мо, које ме ми.моишло, послао сам курира да вам га одмах носи. (Лука Коп.[ривица]). Не знам његову садржину.

љуба сам пратио до Липника 9 и 10 јануара и од тада нијесам добио од њега никакав извјештај. Исто тако никакав извјештај нијесам добио ни из Гат.[ачког] парт.[изанског] штаба који се преселио на Врбу (далеко од Голије ка П. Пољу). Блажо[5] је прије четири дана прешао у реон

' Оригина,\ (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—1, к. 1673.

[2] Редакција не располаже наведеннм писмима.

[3] Л»убо Вушовић, делегат Штаба Нникшићког НОП одреда.

' Односн се на Штаб Гатачког партнзанског бата.«)на који је фор.миран крајем новсмбра 1941. Командант Крсто Бјелогрлић, замјеник команданта Миленко Окиљевић, политички комесар Мирко Мастиловић и за.мјеник политичког ко.месара Марко Суботић.

Блажо Буричић, полнтичкп комесар војног оперативног сектора Гацко—Невесиње (Невесиње—Гацко). Командант сектора био је Дукица Граховац.

гатачки до Голије, јер смо оставили Штаб батаљона „6 јуни"° (четири чете — око 220 партизана: Степен, Н.[ови] Лулићи, ВратковиНи, Казанци) и лругн дан одржали савјетовање у Штабу новом (сједиште: Нови Дулићи, командир сељак: Станоје Тепавчевић — по мом предлогу) и неколико конференција. Овај рад био је напоран. Ја сам га провео да бн одржали и повезали ово неучвршћених општина. Ишло је задовољавајуће и надам се да ће број бити повећан и боље учвршћен. Заказане су нове конференције. Било би потребно да учествујем. Блажо се данас вратио у Липник у штаб, јер је и тамо неопходаи — по истим стварима. Ни он ииије подробно упознат са стањем, поготову са спец. задатком (нападом на Гацко).[7]

Према томе ја и Блажо нијесмо упознати са стањем да би смо могли онако како би требало и како ви тражите, послати вам конкретне предлоге, него то једино може Лзубо, а мислим да ни он нема још довољно чињеница да би предложио један реалан предлог за војне и друге акције у Гат.[ачком] и нев.[есињском] срезу.

Наступио је прије четири дана преокрет, јер није успјео четнички покушај напада на гат.[ачки~\ Борач. Погинуо Борђија Кустудија, тешко рањен поп Радуловић.[8] Сви се Голијани четници вратили. Шта је са осталим било не знам, јер од љуба још немам извјештаја, а послао сам један вод партизана из Голије прије три дана код љуба у Врбу или гдје буде, али немамо ни од њих још извештаја. Чује се да су се фочанско-гол.[ијски] Четници и мобилисани повукли из гат.[ачког] среза и да је љубо са пивским партизанима (једна или двије чете) пошао у тим селима ће су они били (села Чемерно и Изгори). Изгледа да је четничка акција прилично ослабљена и то нагло и тиме побољшан наш положај. Право стање не знам. Слао сам љубу и Штабу писма али никаквог одговора. Прошло је 20—30 Граховљана[9] и рекли су да је то дио њиховог Операт. штаба[10] са пратњом. Отишли су у правцу Врбе прије четири дана. Према томе наћи ће се тамо заједно главни представницн Гацка, Пиве,

[4] Гатачки партизаиски батаљон „6 јуни" формиран је 29. децембра 1941. од партпзана Горњег гатачког пол.а и био у саставу Херцеговачког НОП одреда.

[7] Напад иа Гацко није услиједно због саботаже гатачких четника, на челу с мајором Бошком Тодоровићем.

' Поп Борђије Радуловић из с. Милочана код Никшнћа.

' Односи се на један вод партизана Граховског партизанског батаљона Нпкшићког НОП одреда.

[10] Односи се на Привремени оперативни штаб НОП одреда за Херцеговину који се тада налазио у Ластву.

Грах. — Херц. Штаба.[11] љубо и иредставиик Голије (В. Канкараш) јер се делегат Бранко Вишњић разболио. Они ће моћи да оцијене ситуацију и предложе конкретне мјере и план акција и рада. Јасно је да би успјех био далеко већи и све ефикасније, да се тамо, поред љуба налазио бар још један од Гл.[авног] Штаба Ц.[рне] Горе или из Штаба Никш. одреда.

Ово сам вам изложио и као објашњење на ваше поновљено питање и тражење да вам шаљемо конкретне предлоге, да би сте се ви по њима могли равнати.

Према то.ме, *моћи ћу-вам јавити шта треба да се ради, тек кад се састанем са Љубом или добијем извјештај од њега или Штаба тамо (Врба)* — у колико га већ нијесте добили у писму које ва.м је јуче послато.

Курирска служба у гат.[ачком] срезу, па и код љуба, сасвим слаба и не одговара овим прилика.ма. Обећали су и љубо и Штаб гатачки да ће мене и друге одмах и редовно обавјештавати, али тако није било. Мисдим, да је слично и у вези Пиве и Гат.[ачког] Штаба и љуба.

Ако би се стало на становиште вођења већих акција војничких на Гацко или Кулу[12] (ја мислим да Борач долази тек у други план) неопходно би било да одмах и прије поласка партизана на положај, пође један од руководећих истог Штаба одреда, а такође и један од Штаба Операт." (Херцег.-граховског), поред љуба и осталих који су на терену гатачком.

Пошаљите неку бољу мапу гат. среза и процените терен нарочито удаљеност.

Један дио овог посла овдје у Голији једино бих могао повјерити Бранку Вишњићу, замј.[енику] пол.[нтичког] комесара, али он је болестан, док командиру Перовићу[14] не могу, а такође сељаци — руководећн у четама немају још иницијативе, нити позиавања — тек се код њих ствара послушност. Школованих партизана овдје нема.

Потпуно знам важност акција и ликвидације пете колоне код нас и у Гацку, али се морам равнати према могућностима и ситуацији. Све што будем могао учинићу, а надам се да ће ићи боље него до сада.

Нијесмо имали прилике да учинимо у погледу отуда побјеглих типова, оно што помињете као наш пропуст у пи-

" Није се звао Граховско-херцеговачкн него Привре.мени оператнвнн штаб НОП одрела за Херцеговину.

,[г] Олноси се на Фазлагића Кулу у срезу гатачком.

[13] Односи се на Привре.мени оперативии штаб НОП одреда за Херцеговину.

" Миливоје Перовић

сму од 17 јан., јер су онн од Голије били далеко читав дан хода кад смо извијештени шта треба радити.

Подвлачим да у овом правцу у гат. срезу и овдје неопходно је што прије приступити ликвидацији пете колоне и у томе да се осигура помоћ. То ћу поново подвући овим у Гацку. Мислим да и Љубо има исти став и сада, јер је тако мислио прије 10 дана. Без тога неће бити правог успјеха, нити ваљане организације. Колебљивост домаћих у ово.м крају, која у том погледу постоји и код руководећнх, требамо пресјећи, макар то потпуно извели са снагама са стране.

15 јан. одржан је шири састанак у Гослића — Голију. 1 чета Гослић — Чараће која је имала око 35—40 партизана повећала се на 65 приступом свих Бјелаца" из Селине и Пуровића из Јасиковице (командир Павле Бјелнца из Јасиковице, пол.[итички] ком.[есар] Вукић Канкараш, сељаци).

Прикупљено је нешто[16].. .

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Крстац За Штаб Голијског партиз. бат.[17]
19 јан. вече

БР. 33

ПЗВЈЕШТЛЈ ЧЛАИА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БИАЕБУ ПОАИТИЧКОМ КОМЕСАРУ НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 21. ЈАНУАРА 1942. О ХВАТАЊУ БОШКА ТОДОРОВИБА, ЧЕТНИЧКОГ КОМАНДАНТА ЗА ИСТОЧНУ БОСНУ[1]

Лраш Милинко,

Ја сам пошао са ударном групо.м (заједно са Мујом-Ковачевићем и Б.[a] Путицо.м) у сврху чишћења пете Колоне. Ликвидиран је и адвокат Васо Тупањанин (брат Милошев) пошто нам је открио извесне податке — веза са Лазо.м Трк-

Односи се на братство Бјелице из села Селине.

[11] На ово.м мјесту документ је оштећен.

[17] Штаб Голијског партизанског батаљона Никшићког НОП одреда. Извјештај је упутио Максим Горановић, политички комесар Голијског баталлна.

[1] Оригинал (писан мастилом, ћнрилнцо.м) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1220/1У Зц—7 (42), препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—2/15, к. 1677А.

[2] Дмитар

' Боко. Погинуо од четника 25. фебруара 1942. у Љубомиру, као командант Оперативног штаба за Херцеговину.

љом и ирекo њега са Дражом Михаиловићем итд. Заједно са партизанима из Пиве (са љубом Вуш.[4] и Топаловићем) похапсили смо ћорави[5] бандитски штаб који је био у Врби. Ухваћени су мајор Тодоровић, Рад.° Рончевић, Видак Ковачевић (њих три спроведени су за главни штаб), затим Ристо Бјелица — б.[ивши] претсј. вучедолске [општине] и поп[7] из Б[оке] [који] је био на служби у Црквицама — познатн непри[јатељ] партизана. Разоружали смо гарду бандитског штаба, тј. ових 9 четника, а три смо убили одмах јер су дали отпор. Ристо Бјелица и поп као и њихов курир задржани су у Ораху да их још детаљно саслуша Мујо и Путица, — па да их ликвидирају или спроведу гл. штабу, јер је код њих нађено доста материјала (шифре и др.).

Пошто Буда[8] нијесам нашао овдје, као ни Цицмила,[9] а пре.ма стању које ми је изложио Вељко[10], ја се враћам опет према Херцеговини — да бих добио нове директиве, а и наставио успут даље чишћење непријатеља и учвршћивање партиз. јединица у Херцеговини. —

21. I 1942

Другарски те поздравља
Твој Коста"

[4] **Вушовић**

*** Односи се на Штаб Билећког четничког батаљона, то је нме добио по командаиту Мнлораду Бјелетићу, који је био ћорав на једно око.**

[4] **Радојнца**

[7] **Васо Поповнћ, организатор четника у Бањанима. Убијен јануара 1942.**

[8] **Томовић, тада се налазно на територији Херцеговине као делегат Главног Штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку.**

' **Обрад Цицмил, командант планинопивског батаљона Дурмиторског НОП одреда.**

Мићановнћ, командант Жупопивског батаљона. Погинуо 1942. године.

" **Грубачић, члан СК Билеће.**

БР. 50

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЖУПОПИВСКОГ БАТАЉОНА ОД 22. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА О ХВАТАЊУ ГРУПЕ ЧЕТНИКА МАЈОРА ТОДОРОВИБА И УПУБИВАЊУ НО БАТААЈОНА „БАЈО ПИВАЈАНИН" ЗА БОСНУ[1]

ШТАБУ НИКШИНКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Гор. Поље

Спроводимо вам девст четиика из групе мајора Тодоровића,[2] који је спроведен за Главни штаб са Рончевићем и Видаком Ковачевић.[3] Ових девет људи изгледа да су „тјелесна гарда" мај. Тодоровића, али исто тако, оозиром на то да су сви из редова сељака и радника, могуће је да су заве[дени], те нијес.чо могли донијети одлуку о ликвидацији њиховој. Оптужујућег материјала код њих није нађено, а све њихове одузете ствари носи један од спроводника.

Писмо од друга Саве Ков.[4] упућено другу Слободану[5] шаљемо вам такође, да га упутите даље. Истина, опет на вас пада један мањи терет, али тако је морало бити. Коста Грубачић је спровео ове четнике и донио писмо за друга Слободана, мислећи да ће га наћи на терену. Ради се изгледа о извесним обавјештењи.ча друга Ковачевића о ситуацији у Гацку и према Фочи, као и о предлозича у вези са акцијама према Херцеговини. Коста би требало да буде делегат Операт. Штаба на овоме терену, наи.ме, да заједно са Обрадом,[6] а у договору са Опер. Штабом ради на припремању акција према Фочи и Гацку.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1220/1У Зц—7 (42), овјерени препис документа у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1/15, к. 1677А.

[2] Бошка Тодоровића су тада ухватили партизанн код с. Врбе, код Тацка, и упутили га за ГШ НОП Одреда Црне Горе. Колону је на путу пресрео поп Радојица Перишнћ, командант четнчког Голијског одреда, и отео Тодоровића од партизана.

[3] Капетан Радојица Рончевић и Видак Ковачевић били су у пратњи мајора Тодоровића и заједно с њим пали у руке партизанима.

[4] Писмо Саве Ковачевића није пронађено.

[5] Слободан Принцип Сељо

' Обрад Цицмил

Наших 250 иартизаиа из ко.мб. батаљона „Бајо Пив.", упутило се прије два дана пре.ма Босни (по наређ. Врх. Штаба[7]). Четници који се спроводе усмено су саслушани. Према њиховој изјавн у току спровођења ништа им није одузето.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

22/1—42 год. Ман. Пива

Из Штаба Ж.П.[8] Вељ. МиНановнћ

БР. 35

ПРОГЛАС ШТАБА КОМБИНОВЛНОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА „РАДОМИР МИТРОВИБ" ОД 24. ЈАНУАРА 1942. НАРОДУ АНДРИЈЕВИЧКОГ СРЕЗА ДА СТУИИ У БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА

ШТАБ
КОМБИ НОВАНОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „РАДОМИР МИТРОВИП"
Положај 24 јануара 1942 год.

НАРОДИ СРЕЗА АНДРИЈЕВИЧКОГ

Драга браћо,

Вјековна борба коју су наши дједови водили пропијела је широ.м цијелог свијета славу Црногорског оружја. Никада и никаква сила није била толико јака да од Црногораца створи покорне робове. Последњи завојевач којн је пошао да пороби нашу драгу Црну Гору — крвави фашистички окунатор — осетио је, још како, да му неће то поћи за руком, јер хиљаде мртвих Италијана и њихова посијана гробља преко читаве Црпе Горе свједоче да свијетла партизанска пушка чува славу Царева лаза, Букове пољане, Рудеша, Грахова, М[а]ртинића, Курса и многих других бојних

[7] **О активности батаљона „Бајо Пивљанин" и „Војвода Момчило" у источној Босни у јануару и фебруару 1942. види том III, књ. 1, лок. бр. 176, књ. 2, док. бр. 81 и књ. 4, док. бр. 35, 36, 37, 42, 45, 46, 48, 49 и 50.**

[8] **Жупопивски батаљон Дурмиторског НОП одреда.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 2—1, к. 6.**

пољана, гдје се Црногорац клао за слободу своје родне груде.

V борбене редове партизана сврстали су се најбољи и најоданији синови Црне Горе, сврстала се прије свега градска и сеоска сиротиња која у борби противу фашистичког поробљивача види пут својих предака, пут за срећну будућност народа.

Па и поред тога што је скоро сав Црногорски народ прихватио ову велику и часну борбу, нашло се издајица и лижисахана који су се продали окупатору, којн су пјевали и славили пасја фашистичка гнијезда Рим и Берлин, и прсдавали у руке крвника народне борце за слободу. Кад данас херојске побједе којим Црвена Армија дотуца Хитлеровске крвожедне армије и најављује блиску зору слободе, ти издајници покушавају још жешће, и још бесомучније, да слободарску борбу и јединство народа разбију.

БРАБО ВАСОЈЕВИБИ!

Међу вама има таквих неваљалаца, који су лажима завели поштене сељаке и покушавају створити организацију за борбу противу партизана. Они вас плаше да ће партизани попалити села, клати дјецу, жене и сл. да би вас страхом натјерали у борбу против ваше браће партизана.

Такви ниткови који хоће да заваде и покољу браћу јесу: Борће Лашић, Радисав Милошевић, Митар Вукићевић, Боко Рачић, Милутин Јелић, Вуксан Бакић, Стефан Лекић, Алекса Шошкић, Јефто Буровић, браћа Дујовићи, мајор Весковић, Душан Арсовић и др.

Кад је једна јединица наше партизанске војске дошла да се споразумије са вама за заједничку борбу против заједничког непријатеља, Лашићева банда је зликовачки, на вјеру преварила и мучки напала на наше другове 20 овог мјесеца у Бара.ма.[2] Том приликом убијен је 31 наш борац, рањено неколико, а око 80 заробљено. Звјерства која су зликовци починили неће им се заборавити! Они су дотуцали наше рањене другове, стријељали заробљенике: Воја Анђе-

[7] **Четници су ноћу уочи 20. јануара 1942. опколили двије чете Колашинског партизанског батаљона, смештене у баракама пилане на Тетском лугу (4 км источно од Матешева). Захваљујући небудности, јер нису поставили борбено обезбеђење, надајући се да их четници неће напасти, зато што су се тих дана водили преговори с њима, четници су их у зору изненадили, отворивши ватру на бараке. Тада је погинуло 33, а рањено 15 партизана. Опширније о томе види књигу Батрића Јовановића „Црна Гора у НОР и социјалистичкој револуцији" издање „Војног дела", Београд 1960, стр. 469—470.**

лића, Блажа Милошевића и др. То је тактика њемачких шиијуна у Србији, Драже Михаиловића, Косте Пећанца и др. од којих „батаљонци добијају упутства".

Питамо вас браћо, Васојевићи, колико су Италијана побили ови зликовци?!

Отворено кажемо свима и свакоме да ћемо осветитн наше другове! Али ми сматрмао да су Васојевићи наша браћа, да су многи поштени сељаци заведени и ми не желимо да њихову крв пролијевамо. Зато ми поручујемо:

Нека се слободно врате својим кућама сви они који се нијесу борили против нас и који нијесу учествовали у сра.ином злочину на Барама. Неће се десити ништа нити њима нити њиховој имовини осим што ће предати оружје партизанским властима. Дату ријеч нијесмо погазили никад, ни на преговорима са окупаторо.м па нећемо ни овог пута. Не вратите ли се, с.матраћемо вас за непријатеље и наставићемо борбу јер то неће бити борба противу браће већ протнву нашег непријатеља, италијанског савезника.

Смрт издајицама и разбијачима народног јединства!

Смрт пуким зликовцима!

Живјело братство и слога свих Црногораца у борби противу крвавог окупатора!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар.
Саво Брковић

Ко.мандант,
Бајо Р. Секулић

БР. 50

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 24. ЈАНУАРА 1942. ШТАБУ БАТАЉОНА „ВОЈВОДА МОМЧИЛО" О ВОЈИО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ ОДРЕДА И ХВАТАЊУ ЈЕДНЕ ЧЕТНИЧКЕ ГРУПЕ

ШТАБ
ДУРМ. НАР. ОСЛ.
ПАРТ. ОДРЕДА
Бр. 175
Жабљак 24 јан. 1942 год.

ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТ. БАТАЛ.ОНА „ВОЈВОДА МОМЧИЛО"

Положај

Добили смо ваше пнсмо од 19 јан.[2] са Шћепан Поља. Морамо рећи да је писмо врло добро и врло исцрпно, као што смо се и били договорили. Ако будете имали могућности пошаљите нам и у будуће тако из заузетих мјеста. Многе ствари из вашег писма, које су биле врло важне, јавили смо Главном Штабу и Никшићском Одреду.

Чули сте за хватање Перишине руље.[3] Сви су похватани сем Филипа и Тодора Томића, Саве Чупића, Вељка Дурковића и она два из Тепаца. Блажо Перовић је кажу ухваћен у Колашину. Биће изгледа стријељан већи број, а други кажњени другим тешким казнама. Такође су ухваћена три четника Дакића са Црне Горе. Круже вијести да су у Фочи Никола Стевовић и Милета Поповић. Ако их ухватите јасно је шта ће те урадити. Ова хватања су побољшала неизмјерно ситуацију код нас. Скоро 1009& ушло је у партизане. Политички и војнички рад тече нормално.

Још вам јављамо један фин лов: ухваћен је и стријељан Перо Војновић, четнички војвода-Санџак, а са тим још три типа, све бивши жандарми и чиновници. Иначе ситуација у Санџаку добра, четници прсли, Талијани у шкрипцу.

' Фотокогшја доку.мента (гшсаног на машнни, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, фнлм Црна Гора, бр. 2/279.

[2] Писмо није пронађено.

[3] Односи се на четничку групу Перише Џаковића, која је почетком јануара 1942. ухваћена на Снњајевини. Џаковић је био организатор четничког покрета у дурмиторском срезу, због чега је осуђен на смрт гг стријељан, заједно са неколггко чланова своје групе. Вггдн том III, књ. 2, док. бр 59, и књ. 4, док. бр. 34.

Биле су скоро врло успјешне акције код Данилова Града,[4] приликом покушаја спајања Талијана из Никшића и Данилов Града. Детаљних извјештаја нема још, сем да су уништене двије комплетне талијанске чете. Јављају нам телефоном са Боана, да се јуче скоро читав дан чула топовска паљба, а и прекјуче. Ту је изгледа према извештајима курс за заузимање Никшнћа, чарке као увод у напад.

Круже вијести да ће Црногорско-Санџачки Штаб повратити наше људство овамо, због побољшане ситуације у Санџаку. Ако то буде случај, онда ћемо по потреби моћи послати вама још људства, пошто кажете да вас је мало. Само треба да тражите.

Да би могли послати људе, било за Босну, било гдје друго, потребно је да предложите Калиновачком Одреду да нам пошаље нешто оружја отуда.

Трудите се да нам пошаљете нешто шећера за болницу, јер знате да је то неопходно, а та.мо имате вјероватно могућности.

Шаљемо за Језеро-шаранску чету друга Радована Остојића, који је заостао зато што је био у акцији против четника у Шаранцима.

За сад немамо да ва.м пошаљемо никаквог материјала; ако нешто буде послаћемо га преко базе Пл-Пивског[5] батаљона у Шћепан Пољу.

Јављајте нам се кад год имате могућности.

За Штаб

[4] Односи се на борбе које су вођене око Даниловграда 10, 11, 12, 13, и 17. јануара 1942. године. Види Саопштење бр. 7 ГШ НОП одреда Црне Горе од фебруара 1942, објављено у тому III, књ. 2, док. бр. 52.

[4] Планнно-пивски батаљон

БР. 30

ПИСМО ПОАИТИЧКОГ КОМЕСАРА НИКШИККОГ ОДРЕ ДА ОД ЈАНУАРА 1942. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ГОЛИЈСКОГ БАТАЉОНА О СУЗБИЈАЊУ ЧЕТНИЧКОГ ПОКРЕТА У ИСТОЧНОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ'

Араги Максиме,[2]

Из твога, Љубова[3] и Блажова[4] писма видимо да се ситуација тамо по иас развија доста рђаво.[5] О свему смо обавијестили Главни штаб, а до њиховог одговора ми ћемо вршити припреме за напад на Гацко,[6] јер у том смислу добили смо наређење прије 7—8 дана. Снијег и невријеме омело нас је да почнемо са пребацивањем извјесног људства тамо. Вама замјерамо што у писму не дајете никакве предлоге на који се начин може тамо поправити ситуација. Једино љубо каже да је могуће освајање Гацка, а да је за то потребно 1500—2000 људи. Толико људи организовати и пребацити, а и да не говори.мо о тешкоћама за исхрану је у данашњим приликама врло тешко. Нарочито кад ви сами не дајете никакве предлоге, у том смислу, већ напротив истичете тешкоће око исхране 40 људи које смо упутили тамо као потјеру за Борђијем[7] и његовом бандом.

Једно треба да нам је јасно и нама овдје и ва.ма тамо, да нешто морамо предузети противу четничке банде која у том дијелу Херцеговине узима све више маха. Ми нешто људства можемо одмах припремити за одлазак тамо, само је потребно да нас обавијестите о могућности пребацивања и постарате се за њихову исхрану и коначишта. Исто тако потребно је да нам јавите шта ви можете тамо учинити у погледу успјешне борбе противу четника. Колико људства можете мобилисати и са каквим наоружањем?

До вашег одговора[8] нећемо тамо пребацивати људе, па је потребно да нас хитно о свему обавијестите. Нећемо моћи организовати за пребацивање толико људства колико предвнђа љубо да је потребно за успјешан напад на Гацко.

' Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 37/1, к. 1673.

[3] Максим Горановић

[3] љубо Вушовић

[4] Блажо Буричић

[5] Релакција не располаже писмима.

' Напад на Гацко није извршен због погоршања војно-политичке ситуације на том терену (види том III, књ. 2, док. бр. 47).

[7] Односи се на четнике попа Перишића.

' Редакција не располаже одговором на ово писмо.

Пред нама је поставио Главни штаб као задатак, да морамо све више стезати обруч око Никшића и тако присилити непријатеља на предају.[9] У сваком случају морамо припремити напад на Никшић, па нам је збот свега тога иотребан један број људства на мјесту.

Другу Сави[10] и Граховљанима смо јавили о задацима које је ставио Главни штаб пред нама у погледу Гацка, па ће и они у том смислу нешто предузети.

. Нових догађаја код нас нема. Извршнли смо свега неколико препада на истурене италијанске положаје и припремамо се за нове. Препади су успјели.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА,
Милинко[11]

БР. 38

ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИБ ОД 31. ЈАНУАРА 1942. МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ШАВНИК О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И УПУБИВАЊУ ДЕЛЕГАТА НА ОСТРОШКУ СКУПШТИНУ[1]

31-1-1942

МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ — Шавник

Драги другови,

Примили смо ваш извјештај од 27 о.м.[2] и добро је што сте успоставили везу са скијама, јер ми смо неки дан послали материјал хитно, али смо од ваших курира дознали, да ти наши курири које смо хитно послали стигли су пјешке тек четврти дан на Брезна, а питање је када ће до вас стићи, ако буду могли продужити. Из тих разлога би требало да курири од вас долазе чешће, с обзиром да има ма-

' Види том III, кн». 2, док. бр. 48.
" Сава Ковачевић
" Милнико Буровић

[1] Фотокопија орнгинала (писаног на машини, ћирилицо.м) у Архиву ВИИ, фнл.м Црна Гора 1/318—319.
[2] Редакција не располаже овим извјештајем.

теријала кога треба брзо слати и одржавати редовније везе, а овамо нема скоро ни једнога скијача. Одредите извјестан број скијача, партијаца и непартијаца који ће бити стални курири, па би требало да и код нас једног пошаљете, да буде стално овдје, како би се материјал могао на вријеме слати.

За брата Перише Џаковића, Момчила, пошто је иначе љекар по заннмању немојте га стријељати, али га немојте ни кући пустити, иего га употријебите у болници, да под строгом контролом наших љекара обавља љекарску дужност. Ако мислите да би могао да се повеже тамо и да нам нашкоди, а са друге стране да не врши своју љекарску дужност како треба, онда га иошаљите овамо, па ћемо га ми запослити и контролисати.

Од људи који треба да дођу на конференцију родољуба[3] мишљења смо да треба послати слиједеће: Богдана Котлицу, Момчила Боровића, које је иначе П.К. одредио, а друга четири према упутству П.К. нека буду поп Јово Радовнђ из Пиве, Лазар Полексић из Дробњака, Стојан Церовић (или ако ви сматрате да би боље било Васо Томић, а наше је мишљење да би требало да дође Стојан), а за четвртог можете послати или не кога хоћете према вашем нахођењу. Само одлучите како нађете за сходно. Ови треба да буду у Грачаиици код млина Вучинића, односно у штабу Луковског батаљона 7-П најдаље до 12 сати.

Шаљемо вам нови материјал: 30 ком. Народне Борбе за М.К. Шавник, 18 ком. за Р.К.[4] Пиву и 5 ком. за базу у Шћепан Пољу које треба упутити за срез Фочански. 8 комада ћемо одмах одвојити да се да у општину Дробњачку, како не би поново замарали курире. То ћемо урадити и са директивама. Директиве за Ској'[1] од 25 јануара и од П.К. од 27 јан.[c] шаљемо за сваку општину по један комад. Шаљемо вам реферат о Партији, кога би свакако требали умножити и разаслати да се проради како међу партијци.ма, тако и међу кандидатима и симпатизерима. Раније смо вам по-

[3] **Односи се на Острошку скупштину, која је одржана 8. фебруара 1942. Види том III, књ. 2, док. бр. 65 и 67, књ. 4, док. бр. 39 и док. бр. 48 у овој књнзи.**

[4] **Рејонски комитет за Пиву, који је био на подручју МК Шавник.**

[5] **Дпрективно писмо ПК СКОЈ-а за Црну Гору, Боку и Санџак о карактеру и начину рада Црногорске народне омладине упућено је свим руководствима СКОЈ-а. Види: Документи историје омладинског покрета Југославнје, то.м I, књ. 2, страна 563, Београд 1954.**

[6] **Видп то.м III, књ. 4, док. бр. 27.**

. слали по нашем курнру окружннце од П.К. од 17[7] и 21[8] о.м. и позив за коиференцију[9] од П.К.

Према Херцеговини се и даље настављају борбе, као и у Боки.[10] Наши најновији успјесн су слиједећи: на иуту Требиње — Билећа дочекани су Италијани који су покушали да из Требиња продру до Билеће, као и Талијани из Билеће пре.ма Требињу. Обје колоне су разбијене уз велике губитке. Моторизација са једним дијелом пјешадије ипак је успјела да продре од Требиња за Билеће, јер су се наше главне снаге налазиле као казнена експедиција у Лзубо.миру, а у борби против Талијана учествовало је свега око 100 партизана. Резултати ове борбе су слиједећи: по првим вијести.ма било је мртвих око 60, а рањених око 90, док по другим извјештајима, које смо добили из Билеће, кажу да је пред војну болницу у Билећу стигло око 10 камиона мртвих и рањених. У борби је погинуо и командант Билеће, а командант који је предводио колону из Требиња бригадни ћенерал, сада је у опсади у Бнлећи. Заплијењено је: 2 топа 65 мм., од којих 1 нема затварача и 50 топовских метака, 3 пушко.митраљеза и 2500 метака, 1 пољска болница (санитетски материјал и ннструменти), 1 кухиња од 8 казана, око 50 пушака, 20—30 бомби, неколико револвера, а један дно пушака, револвера, пушака и муниције тал. војницн су бацили у ријеку, и један број војника (тал.) утопило се у ријеци, јер нијесу хтјели да се предају. Уништена су два камиона н заплијењена 2 исправна моторбицикла, нешто конзерви п лвопека. Са наше стране била су 2 мртва и 4 лакше рањена. Заробљена су 2 итал. и 1 хрватски војник. — Читава колона би била уништена да наше главне снаге нијесу биле запослене чишћењем петоколонаша и четника у љубомиру. Ту се налазило око 250 партизана. Колона је бројала око 1500 војника и 40 моторних возила. — Сутрадан по овој борби, наши нијесу имали никаквих губитака у борби на путу Требиње — Билећа (Јасен), док су Италијани имали 10 мртвих. Уништен је један луксузни ауто.мобил, у којему су била 2 усташе којн су од.мах убијени, а заробљена су 2 муслимана[11] и 1 фин. прегледник, заплнјењено је и нешто хране. — Прије ове акције, заказане су биле акције на подручју

[7] **Види том III, књ. 2, док. бр. 26.**

[p] **Редакција не раеполаже ово.м окружницом.**

• **Мисли се па конференцију родољуба која је одржана 8. фебруара у манастиру Острогу. Редакција не располаже позивом Покрајннског ко.митета.**

[10] **Види том III, кн». 2, док. бр. 49, 52 и 63.**

[11] **Мисли се на муслимане, припаднике домобранскнх формација.**

оперативног штаба, у сваком батаљону дати задаци да изврши препаде на непријатеља, како би се на тај начин прославила годишњица Лењинове смрти. Јединице на сектору Билећа — Требиње извршиле су своје задатке. Оне су напале жељезничку станицу у Билећи, Логор у Билећи, постају Драгуљица и утврђење Кравица (према Требињу). Резултати ових препада слиједећи: са наше стране не.ма жртава. Запаљена жељезничка станица у Билећи, заробљена 2 жељ. чиновника и 4 усташе. На осталим мјестима препада било је жртава са стране окупатора али нам нијесу познати. На сектору Требиње — Аубровник извршен је препад на Арсланагића мосту гдје се налази Хрватска постаја и на Мрцине и Конавлима[12] гдје се налази талијанска постаја. Резултати ових акција нијесу познати. Стање у Херцеговини послије формирања Оперативног штаба много се поправило. Партизанске јединнце се учвршћују, повећавају и узимају активног учешћа у свим борбама. Један четничкн батаљон у љубомиру је уништен, као и „Норави батаљон" Милорада Бјелетића[13] потпуно је уништен. Слично је и са осталим четницима.

V овом дијелу Боке око Рисна и Херцегновога (који припада нашем О.К.) до Аубровника, стање је добро. Свакодневно се врше акције, Херцегнови је опсједнут и окупатор стјеран на море, једино још држи постају на Црквицама. Упоредо са борбом против окупатора врши се енергично чишћење пете колоне. У Боки је стријељано око 20 петоколонаша и шпијуна.

У Аубровник је стигло прије неколико дана 3 талијанске дивнзније[14] од којих су двије отишле у правцу Мостар, а 1 за Требиње. Дио дивизије која је дошла у Требиње вратио се у непознатом правцу. — У Дубровнику у току од мјесец дана биле су 4 де.монстрације жена пред среским начелством, које су тражиле хљеба. Баци врше саботажу у школи и неће да одговарају на питања док им се не да хљеба. Хрватски војници запалили су неке војне објекте. Штета се цијени на 3—4 милиона динара. Ово су радили у војсци наши другови и си.мпатизери. Једно јутро је освануло 12 испражњених буради бензина, мисли се да су и то урадили партизанн Дубровника. — У Сплиту је крајем дец. убијен секретар фашистичке странкс за Далмацију. Талијани су

[12] **Види том ТТ, књ. 2, док. бр. 49 и 52.**

[13] **Милорад Бјелетић, командаит четнчког батаљона, који се називао „Погранични баталлн Народно-ослободилачке војске" заробљен је заједно са групом својих четника 23. јануара 1942. у Коритима у Херцеговини. Види том III, књ. 2, док. бр. 43.**

[14] **Информација ннје била тачна.**

за њега убили 3 иаша друга који су се налазили у затвору, а наши су сутрадан опет за то убили њихових 9 војника. Прича се да је злогласни италијански генерал Лазарето, који је био у Шпанији, долазио до сада 2 пута у Дубровник и преговарао са нашим „националистима" о предаји власти њима.

Расположење у Хрватској војсци је и међу муслиманима много другачије него што је раније било, тако да већ имамо контакт са хрватским официрима у Билећи,[15] који су готови да изађу из Билеће и ставе се партизани.ма на расположење. (Ово не треба још да се у саопштењу за јавност да).

У средњој Далмацији у току је фор.мирање партизанских јединица.

О борбама око Нникшића и Данилова Града писали смо вам у прошлом писму.[16] Обруч око Никшића се све више стеже, врше се повре.мено препади са бо.мбашким одјељењима. Из среза Никшићског пошао је велики број партизана према Гацку и остало.м дијелу Херцеговине. Формиран је и 1 ударни батаљон од херц. и црног. партизана (око 200 партизана), који има за задатак у првом реду чишћење пете колоне, и четника, усташа, учвршћивање партизанских јединица у Херцеговини. Сада се налазн према Невесињском Борчу у саставу батаљона „Невесињска Пушка" чији је командант Никица Граовац. Наше снаге сада се концентришу пре.ма Борчу.[17]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ОКРУЖНИ КОМИТЕТ — НИКШИН
Жарко[18]

П.С. Једна наша нартизанска чета, на челу са команданто.м Херцеговачког одреда, у Невесињском Борчу водила је преговоре са муслиманима, а ови су били готови да предају оружје и издају усташе, али када су то чули четници, припрнјетили су им и муслимани су од тога одустали.

Ово издајте у виду саопштења (осим пасус о расположењу хрв. војске у Бнлећи), да би се обавијестиле партизаиске јединице као и народ.

" Мислп се иа успостав.мцје везс са неки.м домобранским офиинрпма.
[10] О опсади Никшића, видп том III, књ. 2, док. бр. 47.
[17] Види том III, књ. 2, док. бр. 61.
'* Радоје Дакић Брко

БР. 50

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 1. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ПЈЕШИВАЧКОГ БАТААјОНА ДА СЕ ОБЕЗБЈЕДИ ОД ОКУПАТОРСКИХ ЈЕДИНИЦА ОД ДА НИЛОВГРАДА КА НИКШИБУ[1]

ШТАБУ ПЈЕШИВАЧКОГ Н.О.П. БАТАЉОНА

При.милн смо ваше иисмо од 1 о.м.[2] и на исто вам одговарамо:

1) Правилно је што сте Доњо-пјешивачку чету ставили на расположење Штабу одреда „Бијели Павле" ради појачања на сектору према Дан. Граду.[3] Јавите им да би им могли и ми одовуда послати још појачања у случају потребе. За то одржавајте свакодневно везу са Штабом Одреда „Б. Павле" и о свакој промјени обавјештавајте нас.

И дању и ноћу будите будни да вас не би непријатељ из Никшића изненадио, као што се то десило 17 прошлог мјесеца.[4] Ако се непријатељ не би кретао фронтално у правцу Данилова Града, можете га упустити дубље и онда напасти. Доминирајући положај непријатељ не с.мије ни у ком случају заузети. Одржавајте и надаље везу са Жупским, Луковским и Рудинско-трепачким батаљонима и овлашћени сте да од њих путем наређења тражите помоћ у случају потребе.

3) И без бацача извршити препад на Царев Мост,[5] са.мо гледајте да буде што боље организован. Поново тражите бацач од Штаба одреда „Бијели Павле".

4) Ако отпочну борбе на вашем сектору нека на савјетовање[6] не долази нико, јер ће одмах послије савјетовања

[1] **Оригннал (писаи на машинн, ћирилицом) у Архиву И. И. Титоград, рег. бр. 1528,VI За-108 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 27—3, к. 1673А.**

[J] **Редакција није пронашла овај документ.**

[3] **О ситуацији око Даниловграда види том III, кн». 2, док. бр. 61 и 78.**

[4] **Види том III, књ. 2, док. бр. 52.**

[5] **Услијед наглог погоршан»а ситуације на сектору Даниловград—Никшић, до препада на Царев Мост ни-је дошло. (Видн том III, књ. 2, док. бр. 98).**

[6] **Односи се на савјетовање које је одржано у Враћеновићима 12. II 1942. са представшшима Никшићког, Херцеговачког н Дурмиторског НОП одреда (Види том III, књ. 2, док бр. 63).**

доћи тамо иеко од нас нз Штаба одреда иа ћемо вам пренијети закључке са савјетовања.

Шаљемо вам 4000 лира као прву помоћ. Настојаћемо да вас помогнемо са већом сумом. Пријем писмено потврдите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Милинко Буровић

Командант одреда
Сава Ковачевић

М.П.

БР. 40

НАРЕДБА ШТАБА НИКШНБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 1. ФЕБРУАРА 1942. О УПУБИВАЊУ КОМБИНОВАНЕ ЧЕТЕ У СЈЕВЕРОИСТОЧНУ ХЕРЦЕГОВИНУ II ПОСТАВЉАЊУ КОМАНДНОГ КАДРА У ТОЈ ЈЕДИНИЦИ[1]

ШТАБ НИКШИКСКОГ
[НАР.] ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 104
1. фебруара 1942 г.

НАРЕДБА Бр. 4

По споразу.му са Оперативним Штабом за Херцеговину Штаб Никшићког Н.О.П. Одреда послао је једну чету од 130 партизана одређену за акције у сјеверном дијелу Херцеговнне.[2]

За командира ове чете поставља се Јеврем Бјелица, а за његова замјеника Алекса Поповић;[3] за политичког комесара Коста Грубачић, ако се налази на територији гдје ће чета оперисати, за његова замјеника Вељко Ковачевић.

У случају да друг Коста буде спријечен другим пословима или не буде на територији одређеној за акције, овој

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1271/1У За-10 (42), а препис у Архиву ВИЈ, рег. бр. 12—2, к. 1673.**

[4] **О акцијама чете види том III, књ. 2, док. бр. 92.**

[5] **Радиик из Никшића, члан СК КПЈ за Никшић. Августа 1942. убнли га четници Јакова Јововића, на Вукотици, недалеко од Даниловграда.**

чети за политичког комесара постављамо Вељка Ковачевића, а за његова замјеника Мијата Булатовића.

Команда чете има да ступи у контакт са ударним батаљоном херцеговачко-црногорским, а преко њега са батаљоном „Невесињска пушка". Са Штабо.м овога Одреда и са Оперативним Штабом за Херцеговину чета нма одржавати сталну везу путем курира.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политнчки комесар,
Милинко Буровић

Командант одреда,
Сава Б. Ковачевић

М. П.

БР. 41

ПИСМО ШТАБА ОРЈЕНСКОГ БАТААјОНА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДАОД 1. ФЕБРУАРА 1942.ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О ПОТРЕБИ ОРГАНИЗОВАНИЈЕ САРАДЊЕ НА ПОДРУЧЈУ БОКЕ КОТОРСКЕ[1]

ШТАБ ОРЈЕНСКОГ-НАРОДНО ОСЛОБОДИААЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
1. II. 1942 г.

ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Драги другови,

Према наређењу Главног штаба, које с.мо добили преко никшићког одреда,[2] дужни смо ступити с вама у сарадњу ради координације акција у оном дијелу Боке којн потпада под тај одред.[3]

Наше је мишљењс да би се могли вршнти препади и диверзантске акције на путевима Рисан — Котор, Котор — Будва — Петровац и нападн на мање окупаторске постаје

' Фотокопија оригинала (писаног на машшш, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фнлм Црна Гора, бр. 2 275.
[1] Редакција није пронашла ово наређење.
' Мисли се на нсточни дио Боке которске.

V тим крајевима. У том циљу дали смо наредбу иартизанској чети „69" (Горње Кривошије) овога батаљона да уз ирипомоћ цуцких партнзана изврше напад на одјељење које нз Доњег Ораовца у Горњи врши снабдијевање тамошње талијанске постаје. Потребно би било да са ваше стране ради извођења ове акције издате наредбу цуцким партизанима.[4]

Прнје кратког времена претсједници општина Грбаљске и Луштнчке, који су иначе англофили, тражилн су доднр са овим штабом. Они су нам изјавили да имају двије хиљаде пушака и два топа.[5] Ради провјеравања ових њиховнх навода и испнтивања њихових циљева били смо са њима утаначили састанак али је у међувремену дошло до сукоба са окупатором у мјесту гдје је требало да се држн овај састанак ради чега до истог није дошло. Настојаћемо и поред свих тешкоћа да дођемо у додир са овим људима. Било би међутим неопходно и хитно да и ви, са ваше стране, преко партизана у Грбљу и Котору, провјерите колико су тачне изјаве овнх претсједника општина и да све урадите како бн се дошло до оружја. Препоручава.мо вам да у ово.ме поступку будете опрезни и конспиративни.

Изгледа нам да су партнзани у дијелу Боке, који потпада под ваш одред, у сваком погледу потпуно неактнвни јер нам се из тог краја јављају појединци који би жељели да ступе у наш батаљон. Сем тога колико ми знамо ни један шпијун ни петоколонаш (којих је тамо маса) није смакнут.®

Ради утаначења плана акција у вашем дијелу Боке и координнирања са нашим акција.ма, мислимо да би било потребно и предлажемо ва.м, да се негдје у Цуцама одржи једно савјетовање[7] представника партизана из Котора, Будве, Паштровића, Цуцког батаљона, и вашег Штаба. На ово савјетовање упутили бисмо и претставника нашега штаба.

[4] **До заједничке акције на подручју Г. Ораховца, у Боки, дошло је 14. фебруара 1942 (види том III, књ. 2, док. бр. 85).**

[5] **О резултатима сарадње види одговор Штаба Ловћенског НОП одреда од 10. фебруара 1942, објављен у III тому, књ. 2, док. бр. 69.**

[8] **Ово обавјештење нније било тачно. На подручју Боке које је припадало Ловћенском одреду, у то вриј.ме су се формнрале чете, које су ушле у састав Приморског батаљона „Стеван Штиљановић". Мада нису изводиле веће акције, оне су веома успјешно дјеловале политички у масама. Информацнја о ликвидирању шиијуна такође нније била тачна. Види том III, књ. 2, док. бр. 22 и 32.**

[7] **Савјетовање није одржано (види том III, књ. 2, док. бр. 69).**

Што хитније нам јавнте да ли сте сагласни са овим приЈедлогом и када и гдје ће се одржати ово савјетовање. Настојте да то буде што прије могуће. Извијестите нас бар 5—6 дана раније.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Ннкола Бурковић

Командант,
Глиго В. Манднћ

М. П.

БР. 42

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЦУЦКО-БЕКЛИБКОГ БАТАЛјОНА ОД 2. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И БРОЈНОМ СТАЊУ БАГАЛЈОНА[1]

ШТАБ ЦУЦКО-КЕКЛИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКОГ ЛОВНЕНСКОГ ОДРЕДА

У вези вашег писма примљеног 1-П42'[2] год., у коме тражите да вам се пошаље детаљан извештај о стању Цуцко--Некличког батаљона.

Број партизана овога батаљона је у приложеном списку,[3] као и наоружање, године старостн и занимање. Повећањем партизана у воду гребачком формирали с.мо чету са непотпуном ко.мандом, јер не.ма.мо људе за политичког комесара и замјени[ка].

По наређењу пол. комесара тога одреда,[4] послали смо 30 партизана на Загреду као сталну стражу, коју ће.мо смењиват сваких 6 дана. Стање партизана је задовољавајуће, мало бољи политички рад. По доласку наших партизана из

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архнву И.И. Титоград, рег. бр. 898, IV 4ц-28 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—3/10, к. 1677.**

[2] **Писмо није сачувано.**

[3] **Списак борацa тог баталлна налази се у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—4/10, к. 1677. Према овом спнску багаљон је имао четнрн чете: Заљутску (81 борац), Трешњевачку (82 борца), Малоцуцку (64 борца) и Гребачку (68 борацa). Укупно са Штабом батаљона 299 борацa.**

[4] **ВСЛЈКО Мићуновић**

Штитара влада велико задовољство, што је имало видног утицаја код осталих, те се стање побољшава. Покушај стварања самозваних чета[5] пропало је јер смо на вријеме осујетили њихов покушај. Сва села Цуцке општине су пришла организацији сем једно село које мало колеба али ће и оно прићи. Поставили смо народно-ослободилачке одборе, по Н.О.Ф.[6] купи се у свима селима.

Испитујемо терен за извођење акција на овом сектору, Мрдина гора, Вељи врх, у колико дозволи вријеме и ситуација.[7] Шаљемо вам неки санитетски материјал којега смо добили од другова из Боке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Симо Џаковић

Командант
Никола Поповић

Бата 2-1142

Друговн, пошаљите нам коју коверту јер нх немамо.[8]

М. П.

БР. 43

ИЗВЈЕШТАЈ ВЕАјКА ЗЕКОВИБА, ЧЛАНА ОК КПЈ ЗА НИКШИБ, ОД 2. ФЕБРУАРА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА НИКШИБ О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПИВИ[1]

Араги другови,

Писмо и материјал смо примили.[2] Што се конференцње родољуба тиче,[3] о томе нијесмо обавијештени са Жабљака ни до данас. Не знамо ни за мјесто њеног држања, ни-

[5] Под утицајем федералиста, сарадиика окупатора, у селима, која су била под њиховим утицајем, ствараие су „заштитне чете" за одбрану села. Послије одступања партизанских једнница из Катунске нахње, априла и маја 1942, националисти су ангажовали ове чете за борбу против партизана.

[6] Народноослободнлачки фонд, секција НОО

[7] Акцње нису изведене (видн том III, књ. 2, док. бр. 68).

[8] Допнсано мастило.м.

[1] Фотокопија оригинала (писаног мастнлом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 387—389.

[2] Редакција не располаже овим материјалима.

[3] Видн том III, књ. 20, док. бр. 65 и 79.

Фотокопија прве стране документа бр. 43

ти ишта што је са њоме у вези. Друг Радивоје[4] је ових дана отишао на пленум М.К.-а и биће сигурно о томе обавијештен. Коли[3] се није вратио. Слабости у акцијама према Санцаку детал.но су испитане, а из пис.ма видимо да је и П.К. усвојио наш предлог. О ситуацији у Гацку не можемо вам ништа ново рећи, сем тога да смо и ми одавде послали извјестан број људи, као помоћ за чишћење пете колоне. (Ово је урађено на изричан захтјев Операт. штаба, односно друга Саве Ковачевића![6].) Из Фоче смо добили извјештај. Наша власт успостављена је у њој, а *четничке* групе су растурене. Један дио наше војске ушао је у Горажде. У свим тим мјестима (Устиколина, Миљевина) наши су дочекани као ослободиоци. Према истом извјештају, непријатељски продор од Сарајева, заустављен је и „чича"[7] из Романије заплијенио је 8 (осам) топова. У Сарајево су стигла њемачка појачања, заједно са Недићевцима, с намјером да паралишу и очисте партизане у Босни. Ово ми је на пролазу рекао друг Слоб. Принцип,[8] према писму друга Зара Вукмановића.[9]

Оно троје (Милан Коприв.,[10] са женом и св.[астиком]) спроведени су на Пишче, са свим потребним објашњењима. У вези са новим директивама П.К.-а већ смо предузели све потребне мјере . . Л е т а к П.К.-а[12] у вези са хапшењем Чеда Милића писан је у времену наше акције према Санцаку односно при нашем одсуству. Начин на који је писан ми смо и сами најхитрије критиковали кад смо се вратили, тј. чим смо га прочитали. Измјену у Р.К.-ау извршити тако, да ће мјесто Јованке, доћи у обзир Бетко Батуран. Чим се друг Радивоје буде повратио из Жабљака, одржаћемо састанак и послаћемо вам опширни извјештај. Парт. јединице редовно се састају, а рад по свим секторима тече нормално. У

[4] Радоје Дакић Брко

[5] Редакцнја није могла установнтн на кога се односи.

[6] Редакција не располаже овим документом. О заједничким мјерама на подручју Херцеговине, види том III, књ. 2, док. бр. 36.

[7] Славиша Вајнер Чича, народни херој. Податак није тачан, јер је он погинуо 21 јануара 1942. године на Пјеновцу.

[8] Слободан Приншот Селл, народни херој, тада члан Главног штаба НОП одреда Босне и Херцеговине.

• Редакција не располаже писмом.

[10] Копривица

[11] Нечитко у оригиналу.

[12] Редакција није пронашла поменути летак, а није сигурно да ли се ово односи на летак ПК КПЈ Црне Горе и Боке или Рејонског комитета КПЈ за Пнву.

највећем су јеку пол. конференцније, које већином одлично успијевају. Синоћ сам баш био у једном селу, гдје је на конференцији било присутно око 100 душа, од којих 30 жена (и девојака).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

2 фебр. 1942 год. Аруг. поз.
Ман. Пива Вељко[13]

Аруже Брко,

Поруку за твоје сукнено одијело и поздрав укућанима, нијесам још послао, јер сам био заузет, али то ћу учинити *одмах,* још у току сјутрашњег дана.

Друг Војо'[4] није дошао, а нијесам схватио из твога пнс.ма да ли је пошао за Голију, или ће и овамо. — Пиши опшнрно.

Вељко

Ако и.мате болничког материјала
(газе, вате и цинк. масти, одмах
нам по првом куриру — макар мало
пошаљите, јер нам је потребно). -

[15] **Зековић**
[14] **Ковачевић, тада члан ОК КПЈ за Никшић.**

БР. 30

ПИСМО ШТАБА НИКШИВКОГ ОДРЕДА ОД 5. ФЕБРУАРА 1942. ИТАЛИЈАНСКОЈ КОМАНДИ У НИКШИНУ О РАЗМЈЕ НИ РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА*

ШТАБ НИКШИНКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 5А
5. фебруара 1942. г.

КОМАНДИ ИТАЛИЈАНСКИХ ТРУПА

Никшић.

На Ваше писмо од 29 јануара 1942 г.[2] одговарамо следеће:

1) Хране за ваше војнике имамо још свега за два дана, послије чега ће, ако им не пошаљете храну, бити изложени гладовању. Напомињемо да ваше војнике нећемо пустити, јер ви не само да држите у ропству партизане које сте заробили — ако их већ нијесте стријељали — него држите у логорима и затворима интернирано грађанство, жене и Ајецу.

2) Поново вам нудимо размјену заробљеника за наше интерниране и дајемо вам могућности да спасите своје војннке. Ако сте вољни јавите нам по нашем куриру, који се мора вратити најдаље до 1 ов. мј. до 2 сата послије подне.[3]

ИЗ ШТАБА НИКШИККОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

М. П.

' Копија оригинала (писаиа на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 21—2, к. 1673.

[1] Редакција није пронашла овај документ.

[3] Размјена је извршена. Види чланак 3. Лакића у Војноисторијском гласнику (даље: ВИГ), бр. 1/1967.

БР. 50

ПИСМО ШТАБА НИКШИИКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЖУПОПИВСКОГ БАТАЉОНА О УПУБИВАЊУ ЈЕДНЕ УДАРНЕ ЧЕТЕ У ХЕРЦЕГОВИНУ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИКА[1]

ШТАБ НИКШИККОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 117
7. II. 1942 г.

ШТАБУ ЖУПОПИВСКОГ Н.О.П. БАТАЉОНА

Нашој чети, коју смо упутили у срез гатачки ради чишћења четиика и других петоколонаша и прнпре.ма напада на Борач препријечно је пут у Галешинн (срез гатачки близу села Дулица) поп Перишић[2] са 100 својих четннка наоружаних аутоматским оруђима. Они су посјелн доминирајуће положаје на путу и наши нијесу у могућности да их нападну, јер немају аутоматског оруђа, нити да га заобиђу због великог снијега. Немају ни толико .могућностн да пошаљу курира и о овоме обавијесте другове у Херцеговини и да траже помоћ. Тражили су хитну помоћ од нас и мн ћемо им је одмах упутити, али да би се ова банда уништила потребно их је напасти с леђа, а ми то нијесмо у могућности са ове стране због великог снијега. Зато припремите ви тамо и то одмах једну чету добрих и испробаних партизана од најмање 50 људи на челу са одлучним руководством која ће прећи у срез гатачки и са леђа напасти ову банду, која се дрзнула на овако нешто и уништити их. Попа Перишића по могућству, који је нзвршио от.мицу четничких вођа мајора Тодоровића, Рончевића, Видака Ковачевића, ухватити и под јаком стражом спровести овоме Штабу.[3]

Издали смо наређење Бањско-вучедолском батаљону да и он спреми једну чету од најмање 50 људи и хитно упути у гатачки срез ради уништења ових четничких разбојника, о чему обавијестите руководство ваше чете н дајте им наређење да се са њима повежу. Ова се банда по сваку ци-

[1] **Орнгинал (писан на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1252/1У За—15 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 26-2, к. 1673.**
[2] **Радојица**
[3] **О предузетим мјерама и резултатима борбе на сектору Гацко — Невесиње, внди том III, књ. 2, док. бр. 92.**

јену мора унштити. Зато схватите озбиљно ову ствар и пошаљите најодабраније партизане на челу са руководством које се неће колебати у извршењу задатка. Добро бн било да пође друг Вељко Мићановић, ако је ту и има времена.

Прекјуче су непријатељски авиони бомбардовалн Острог. Штете уопште није било. Непрнјатељске трупе из Данилов-Града покушале су исто прекјуче да продиру у правцу Никшића, али су их наше партизанске јединице и једнице Одреда „Бијелог Павла" натјерале да се повуку. Обавијештени смо да се припремају и да ће поново покушати да се пробију до Никшића.[4] Припремили смо се да и грдне натраг повратимо. Окупаторске трупе из Никшића нијесу покушале ни са каквим покретом ван својих утврђених положаја. Припремамо се да ни ту немају мира.

Ако имате неких вијести нз Босне и о акцијама којг наша ударна пролет. бригада тамо нзводи пошаљите нам.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА,
пол. ком.
Мил.[5] Буровић

[4] **О развоју догађаја на сектору Данилovград — Никшић види том III, књ. 2, док. бр. 98.**
[5] **Милинко**

БР. 50

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ БАТАЉОНА „БАЈО ПИВЉАНИН" О БОРБАМА СА ЧЕТНИЦИМА У ШАХОВИБИМА И ОКОЛИНИ[1]

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ Н.О.
ПАРТ. ОДРЕДА
Бр 275
Жабљак 8-11-1942 г.

ШТАБУ Н.О.П. БАТАЉОНА „БАЈО ПИВЉАНИН"

Положај

Добили смо ваш извјештај из Горажда од 30/1.* Врло смо задовољни њим као и извјештајем батаљона „В.М."[3] Доставићемо препис Главном Штабу за Ц.Г. Б. и С.[4]

Добили смо извјештај од Црногорско Санџачког Одреда да су јединице тога Одреда од 27 I (до 4/П) водиле жестоке борбе са четницима у Шаховићима[5] и околини. У тим борбама четници су имали 150 мртвих и рањених док су наши губитци 20 мртвих и толико рањених.[6]

Шаљемо вам пресуду Новици Ковачевићу[7] и Периши Џаковићу, као и пресуду овима из Перишине банде који раније нијесу били осуђени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб

' Фотокопија документа (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фнлм Црна Гора бр. 2/280.

[1] и [3] Ови документи нису пронађени, али се о тнм дејствима говори и у то.му III, књ. 4, док. бр. 36, 37 и 38.

[4] Главни штаб Црне Горе, Боке и Санџака. Од фебруара 1942. Санџак има свој Главни штаб. Команлант је био Владимир Кнежевић Волођа, а политичкн комесар Миле Перуничић.

*** Сада: Томашево.**

' О борбама Црногорско-санџачког НОП одреда види у тому III, књ. 4, док. бр. 33.

[7] Внди том III, књ. 4, док. бр. 24.

БР. 50

УПУТСТВО ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ БАЊСКО ВУЧЕДОЛСКОГ БАТАЉОНА ЗА ВОЈНО-ПОЛИТИЧКУ АКТИВНОСТ НА ТЕРИТОРИЈИ ХЕРЦЕГОВИНЕ[1]

ШТАБ НИКШИККОГ
Н.О. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. сл. 116
10. 2. 1942. г.

ШТАБУ БАЊСКО ВУЧЕДОЛСКОГ Н.О. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

гдје буде

Драги другови,

Примили смо ваше извјештаје од 5. 2. 1942. год.[2] па вам у вези вашег извјештаја и на постављена иитања одговарамо следеће:

1) Снаге вашег батаљона оиеришу углавном на територији за операције Оперативног Штаба за Херцеговину, па према томе он има право да од Вас тражи људство и да са истим руководи у акцијама. Ово није случај само код вас; постоји много случајева у којима штабови одреда или батаљона издају наређења батаљонима или четама из других одреда ако се за то укаже потреба. Разумије се да штаб греба да води рачуна о вашим могућностима. Што се тиче реквнзиције то више није ствар војске него ствар Народно--ослободилачких одбора тамо гдје они постоје, а ови су дужни да без обзира на то да ли је партизанска војска из њиховог батаљона или није до крајњих могућности изађе V сусрет потребама војске.

2) Што се тиче руковођења акцијама на сектору Требиње — Билећа за успјех тих акција одговара Оперативни Штаб, па према томе он има право да постави оно руководство за које има највише гаранције да ће најбоље одговорити постављеним задацима, без обзира на то одакле је та војска, да ли из Херцеговине или из Црне Горе.

[1] **Копија оригинала (иисаиа на маптини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 27—1/2, к. 1673.**

[2] **Види том III, књ. 2, док. бр. 60.**

3) У погледу исхране заробљених Италијана ми вам не можемо ништа помоћи. Ми их овамо имамо један приличан број и не можемо скоро више да их ни најмање прехрањујемо. Тражили смо од Талијанске команде размјену за наше заробљенике,[3] али они некако ствар одуговлачују и изгледа нијесу вољни да изврше размјену. У колико пристану на размјену ми ћемо вас обавјестити, а за сад их храните само толико колико да не помру од глади. За ту сврху употребите коње, магарад, мазге и другу стоку која внше није за употребу, а која се може јефтино набавити. Гледајте да буду што чистији да не би дошло до епидемија.

4) О сваком плијену без обзира какав он био, свака јединица мора извјестити претпостављени штаб са тачним назначењем колико је чега заплијењено. На своју руку не смије се трошити или узети за себе од тог плијена, сем у најнужнијим случајевима хране за војску. За расподјелу матернјала и оружја надлежни штабови ће расподијелитн према стварним потребама. За ваше потребе одјећу и обућу обавјестите на вријеме и тражите да вам се додијели најнужније, па било од вашег плијена било из других средстава.

5) Ваш извјештај о организацији и акцијама као и о политичком раду у војсци добро нам је дошао. Из њега се може доста прилично увндјетн стање ваше војске. Скрећемо вам пажњу на опасност код рада пете колоне и непријатеља наше борбе који су сада погнули врат и не смију отворено нступати против партизана и наше борбе, али они нијесу и неће престати да потајно роваре и разбијају наше редове. Будност наших другова према непријатељски.м елементима треба да буде у толико већа што ће они сада покушати да се увуку и у редове партизана да би их колебали и саботирали акције и да би на тај начин разбијали изнутра наше редове кад им то већ није успнјело преко отворених организација „народне војске", четника итд. У једној другој ситуацији они могу поново подићи главу и задатн нашем покрету тешке ударце. Зато је потребно да поред појачаног политичког рада и уклањања њнхових организатора на најефикаснији начин створите у вашем батаљону и једну ударну чету која ће поред осталог имати за задатак борбу противу пете колоне и непријатеља ма у каквој се форми он појављивао. Ова чета треба да буде састављена од најбољих партизана. Она за сада не може остати у јединицама у којима се налази, али је треба тако организовати да се увијек може лако и брзо мобилисати да

[3] **Видн док. бр. 44.**

ступи у акцију чим се за то укаже потреба. Обавјештајну службу треба тако развити да сте увијек у могућности да пратите кретање и активност сваког сумњивог лица да би могли да га уништите.. .[4] да вам направи веће штете.

... отпочели са унштењем шпијуна... наставите још упорније и одлучнију... колебљивости. Ми морамо... које се они појаве да не...

6) Ваше примједбе у погледу извођења акције на територијн Херцеговине доставићемо Оперативном штабу.

7) Ваши извјештаји у будуће треба да се ограниче само на извјештаје који се тичу днректно војске, па према томе у оваквим извјештајима нема мјеста нзвјештајима по неким савјетовањима сем ако нијесу и она војничке природе.

8) Народно-ослободилачки одбори са територије вашег батаљона жале се да се мијешате у надлежност Н.О.О.-а и да им на тај начин не дозвољавате да они израсту н осамостале се као једина народна власт на ослобођеној територији. Војска је орган и нзвршиоц народне воље и народне власти која се оличује у Народно-Ослободилачким Одборима. Војска треба да учинн све да се ти одборн што прије осамостале и популаришу и да заиста постану оно што они треба да буду, а никако да се мијеша у надлежност тих одбора.

9) Пошто су се у вашем крају појавиле неке заразне болести строго воднте рачуна о изоловању свих обољелих да би се онемогућиле епидемије ширих размјера. Исто тако настојте у колико вам је год то могуће да наша војска буде што чистија да би се онемогућила појава зараза које могу дођн усљед нечистоће.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) **ЗА ШТАБ**
Милинко,[5] с.р.

[4] **Услијед оштећења документа, мјеста означена тачкицама не могу се прочитатн.**
[5] **Буровић**

БР. 50

УПУТСТВО НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 11. ФЕБРУАРА 1942. СРЕСКИМ, ОПШТИНСКИМ И СЕОСКИМ НОО-ИМА О ЊИХОВОМ РАДУ И ЗАДАЦИМА[1]

СРЕСКИМ, ОПШТИНСКИМ И СЕОСКИМ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИМ ОДБОРИМА!

Наш народ, који је кроз вјекове водио тешке и крваве борбе за слободу и независност своју, и данас, исто тако, води борбу за исте идеале, исписујући нове странице, најславније странице своје историје. У доба када крвава чизма фашистичког окупатора гази по нашој родној груди, уништавајући вјековне тековине наше и наших предака плаћене безброј пута највећим жртвама читавог нашег народа; у доба када Совјетска Русија и њени савезници бију љуту бнтку против фашистичког завојевача — у то доба највећи дио нашега народа устао је да се бори противу окупатора и његових слугу — народних издајника. У тој борби оружана сила нашега народа, наши храбри партизани, ослободили су велики дио територије Црне Горе и Боке. На ослобођеној територији организовани су сеоски, општински и сресни народно-ослободилачки одбори, као органи привре.мене власти, који треба да постану истински органи народне власти, поникли из народне борбе, у које као претставници народа треба да улазе провјереннн родољуби, спремни у свако доба да за бољи и срећннји живот народа V пуној слободи и независности — даду највеће жртве.

Да би рад одбора одговарао задатцима који се пред њима постављају и да би читав рад ових одбора био централизован и јединство нашега народа било потпуније — на скупштини црногорских и бокешких родољуба, одржаној 8 фебруара ове г. у манастиру Острогу, шездесетпет делегата из свих срезова Црне Горе и Боке изабрали су *Народно-ослободилачки Одбор за Црну Гору и Боку* у који су ушли претставници свих срезова са овог подручја. На скупштини је снажно манифестована солидарност и јединство погледа на сва политичка, економска и војна питања, без обзира на политичку припадност и погледе на свијет учесника скупштине, тако да историја нашега народа не памти јединственије и љепше маннфестације у борби за слободу.

' Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2/1, к. 1958.

Таква солидарност и јединство и одлучност огромног дијела нашег народа да се бори до коначне побједе — јесте најбоља залога да је побједа на нашој страни.

У народно-ослободилачкој борби улога народно-ослободилачких одбора је од великог значаја. Само њихово име јасно показује њнхов циљ: организовање позадине у служби фронта, организовање свега у интересу народно-ослободилачке борбе. Задатци народно-ослободилачких одбора су веома сложени и разноврсни. Они обухватају све функције власти на ослобођеној територији, изузев оних који су у ратно вријеме у надлежности партизанских јединица. Дужности народно ослободилачких одбора су:

1.) Да организују сав наш народ, сву његову активност, како би се нашнм храбрим партизанима на фронту обезбиједило све оно што им је неопходно нужно. У томе раду одбори ће ускоро сарађивати са штабовима наших народно-ослободилачких партизанских одреда, батаљона и командама чета.

2.) Народно-ослободилачки одбори морају осигурати ред у позадини н одржавати га преко народних стража. Тамо гдје народне страже нијесу већ организоване, а потребна је хитна интервенција, н.о. одбори могу позвати партизанску јединицу са дотичног подручја. Но, организовању народних стража мора се одмах приступити тамо гдје то није до сада учнњено. Народна стража се формира од родољубивих елемената из позадине (младића, стараца и жена — свих који нијесу у партизанским јединицама). Н.о.о. морају да воде одлучну борбу противу петоколонаша, свнх народних издајника и разбијача народне борбе. Исто тако морају водити борбу противу свих појава пљачке, разбојништва и шпекулисања. Н.о.о. морају бити тијесно повезани с народом, бити омиљени у народу, а ако тога нема они неће одговорити својим задатцима, нити ће успјети да изврше мобилизацију маса око животннх питања у народно-ослободилачкој борби.

3.) Н.о.о. морају организовати снабдијевање и исхрану становништва а нарочито сиромашног становништва н незбринутих породица наших бораца; организовати евакуацију становништва кад се за то укаже потреба; да организују правнлан развој привредног живота, трговине, саобраћаја, итд., осим онога што је нод директно.м контролом оружаних снага.

4.) Н.о.о. морају неуморно раднти и свим снагама учвршћивати везу између позадине и фронта, везу цијелог

народа са његовим борцима, који су основиа и највећа гаранција побиједе над окупатором и његовим измећарима.

Да би н.о.о. могли извршити ове задатке, који се пред њи.ма постављају, морају имати изворе прихода, а пошто се досадашњи извори државних прихода не употребљавају, то ваља пронаћи нове изворе. Њих је могуће пронаћи — они постоје. Постоје у народу, постоје у сви.ма нама. Данас у најсудбоноснијим часовима по наш народ, потребно се одвићи од многих предратних навика, потребно је завести највећу штедњу, потребно је дати све за фронт, све за побједу. Са овом паролом идемо у масе и цјелокупан наш рад мора бити у знаку испуњења ових задатака.

Иако су у периоду народно-ослободилачке борбе привремени, Н.О.О. морају постати истински органи народне власти, а послије протјеривања окупатора у не[2] моћи ће се приступити организовању државне управе. На сам дан избора Народно-ослободилачког одбора за Црну Гору и Боку одржана је прва сједница одбора, на којој је изабран извршни одбор од три лица. Извршни одбор има да спроведе у живот одлуке пленума Народно-ослободилачког одбора за Црну Гору и Боку израђене на основу рада и закључка[3] конференције од 8. ов. мј.

Нека нас сресни Н.о.о. одмах обавијесте у којим општинама и селима имају већ образоване Н.о.о. Ако има п таквих села, гдје још није изабран Н.о.о. нека се одмах приступи избору, а у оним општинама и срезовима гдје још нијесу фор.мирани општински одн. сресни н.о.о. нека се исти за најкраће вријеме формирају.

Нека нас сресни н.о.о. од.мах извијесте о политичкој и економској ситуацији у сво.м срезу.

Овај одбор не.ма материјала за умножавање наредаба за све сеоске н.о.о. па нека се сами сресни н.о.о. постарају да свн сеоскн н.о.о. добију наше материјале.

Сву пошту за овај одбор адресовати: Народно-ослободилачкн одбор за Црну Гору и Боку и предавати је најближем штабу батаљона или одреда, који ће је преко курира за Главни штаб н.о. партизанских одреда за Црну Гору и Боку достављати нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

11. фебруар 1942 г. **НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОР ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ**

[3] **Услнјед помјерања индига ријеч се није могла прочитати.**

[3] **Редакцнја не располаже Закључцима Острошке скупштине, али су они вјероватно слични овом Упутству, као и некнм ставовима нз Прогласа који је објављен у тому III, књ. 2, док. бр. 65.**

БР. 50

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА АОВИЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЦУЦКО-НЕКЛИЕКОГ БАТАЛЈОНА ЗА ПРИИРЕМУ И ИЗВОБЕЊЕ АКЦИЈА НА ПОДРУЧЈУ БОКЕ КОТОРСКЕ[1]

ШТАБ ЛОВПЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 57
11-2 1942 г.

ШТЛБУ ЦУЦКО-БЕКЛИБКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Положај

Овај Штаб добио је извјеиггај од 9-11-1942 год.[2] о одржаном војном савјетовању тога батаљона.

По овом извјештају не види се колики је прираст партизана, по списку од прошлог извјештаја, зато ће Штаб батаљона одмах доставити понменични списак свих новопрнмљених партизана, по постојећем обрасцу.

Што се тнче извршења предвиђене акције, коју сте, како извјештавате, предвидјели извести у заједници са Орјенским батаљоном,[3] кад сте већ тако уредили, нека и буде изведена, а овај Штаб је био мишљења Да се акција изврши независно од њих, пошто смо имали довољно снаге за ову акцију, а терен је овога Штаба. Упоредо са ово.м акцијом треба извести и акцију у Перасту,[4] о којој смо већ говорнли, обиласком потписатог јединица тога Штаба. У акција.ма узети довољан број снага, узимајући у обзир све околности, које би могле да евентуално наступе. Нека се Штаб батаљона позабави мало могућношћу извођења истовремене акције и у Доњем Ораховцу,[5] гдје би биле послате

[1] **Оришнал (писан на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 812/1У 4а—76 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—3, к. 1675.**

[3] **Види том III, књ. 2, док. бр. 68. У извјештају Цуцко-ћеклићког батаљона под тачком 4 омашком је одштампано: „од Требачког вода образована је Требачка чета...", умјесто „Гребачки вод" и „Гребачка чета".**

[3] **Ова акција је успјешно извршена. Нападнут је италијанскн гарнизон у Горњем Ораховцу (Бока которска) ноћу 13/14. фебруара. Видн том III, књ. 2, док. бр. 85 и 86 и док. бр. 54 у овој књизн.**

[4] **Акција у Перасту није изведена.**

[5] **За врнјеме напада на Горњн Ораховац, једна партизанска десетнна вршила је демонстративан напад на Д. Ораховац.**

снаге Вашег батаљона, које бн биле предвођене неким од мјепггана *сигурних* из Горњег Ораховца. У овој акцији ће обавезно учествоватн: командант батаљона, његов замјеник командир Гребачке чете.

Извођење ових акција треба обавити одређеног дана, гледајући да се у току ноћи заврше. Као осигурање за случај непријатељских репресалија на села организоватн дотичне сељаке, као и извјесни број партизана тога батаљона, које ће сељаци хранити, јер је у противном исхрана отежана, мислимо да ови имају хране.

Са заробљеницима и запљеном поступити према постојећим наређењима, зашто ће командант батаљона лично и најстрожије бити одговоран. По извршеној акцији детаљно и најхитннје извјестити овај Штаб.

Штаб бата.љона ће настојатн да у овим акцијама узму учешћа већино.м нови партизани, чије ће држање, а нарочито командног особља будно пазнтн и о истоме по извршеној акцнјн извијестити.

Командно особље чете Малоцуцке опоменути, па ако се понови и најмања грешка смијенити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар, Михаило Вицковић

М. П.

Командант, Мило ЈовићевиН[6]

[4] **Мило Јовићевић, замјеннк команданта Ловћенског НОП одреда.**

БР. 50

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЦРНОГОРСКО САНЏАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12. ФЕБРУАРА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О ДЕЈСТВИМА ОДРЕДА ОД 3. ДО 12. ФЕБРУАРА И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ ВАСОЈЕВИБА И ЗАПАДНОГ САНЏАКА[1]

ШТАБ
ЦРНОГОРСКО-САНЏАЧКОГ НАРОДНО-ОСАОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Бр. ***сл. 12-11-1942.*** г.

БРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.П. и Д.В.Ј.

Добили смо ваше наређење од 5-11-[2] у коме тражите да вам пошаљемо извјепггај о раду, акцнјама и ситуацији на нашем терену, од нашег формирања па до сада. Ми смо вас у свим писмима до сада обавјештавали о тим стварима прилично детаљно, и ево вам поново шаљемо копију тих писама која вјероватно нијесте добили. У међувремену од нашег писма које смо вам послали 2-11-[3] ситуација се код нас развијала доста брзо и о томе смо вам послали узастопно два писма,[4] њихову садржину ћемо вам укратко поновити.

З-Н- небудношћу, слабим осматрањем и кукавичлуком јединица среза бјелопољског непријатељ је успио из Шаховића, гдје смо га намјеравали напасти, несметано да дође до села Махале, 9 км. западно од Шаховића. Баш тада су биле пристигле наше снаге из плеваљског среза, I батаљон (Црногорци) и Пренћански батаљон. Одмах је отпочела борба и водила се је до самог мрака. 4-П- је борба настављена необично жестоко, и водила се до пред сами мрак. Непријатељ је успио да са крила органнзује бочни напад на наше јединице од мјепггана, на пр. Барице. Напомињемо да наше снаге које су тога дана биле ангажоване у борби нијесу биле толико велике да обухвате читав фронт према непријатељу, јер су у борби учествовали само два горе помеиута батаљона, док су јединице бјелопољског среза паннчно бјежале гдје су год видјеле непријатеља, а дијелом се предавале или придруживале непријатељу. Падом мра-

[1] **Орипшал (писан на машннн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4/1—12, к. 1671.**
[7] **Видн том II. књ. 2, док. бр. 158.**
[1] **Види том III, књ. 4, док. бр. 29.**
[4] **Видн том III, књ. 4, док. бр. 33.**

ка у таквоЈ ситуациЈи, послиЈе жестоке оорое наши су се повукли на положаје испод самог Коврена. Изгледа да је то био врхунац кризе и код нас и код непрнјатеља, тако да је и непријатељ једва дочекао тај ватрени предах и одмах се брзо и у доста великом нереду повукао једним дијелом за Бијело Поље, а другим за срез берански. На тај начнн је моментално прекинут контакт нзмеђу нас и непријатеља.

Разлози за повлачење непријатеља у главно.м били су: а) револт и раздор који је настао због великих губитака, б) несугласице између плаћених оандита и дијела неплаћених сељака, ц) нестанак муниције од југословенског оружја, д) страх од удара наших јединица са леђа од Мојковца. Непријатељ је са собом однио богату пљачку, јер нма породица којима су све однијели. На територији коју је био заузео непријатељ је починио нечувена звјерства. На примјер једно дијете од шест година у Павином Пољу бацили су на ватру. Једну дјевојку — муслиманку Асиму Садиковић из Шаховића — силовали су. ИзвЈесним сељацима су дигли све што су им нашли, а што нијесу могли однијети као намјештај и др. полупали су и побацали. V главном народ је наш поновнн повратак на ту територију дочекао са одушевљењем.

У моменту повлачења на положаје испод Коврена, није било завидно стање ни код наших јединица. Бјекство једнница среза бјелопољског, губици и нестанак муниције увелико су поколебали морал код ова два батаљона. У главном стање је било такво да са том војском нијесмо успјели одмах предузети гоњење и ухватити контакт са непријатељем. Касније, када се војска увјерила да се непријатељ повукао 5-11 смо одмах предузели покрет и заузели позиције које смо раније држали у срезу бјелопољском. Ту смо одмах предузели разоружавање колебљивих и стриЈ'ељање непријатељских елемената као и конфискацију њихове имовине. Кад будемо завршили са тим радом на чишћењу детаљно ћемо вас обавијестити,[5] а пожурнћемо што хитније.

Од једног непријатељског рањеника сазнали смо да је непријатељ имао у овим борбама из Васојевића око 700 четника, а касније им се придружило око 350 из Бијелог Поља и околине. (Док су наше снаге у борбама 3 и 4-ог биле 350 бораца према више од 1000 четника). Овај рањеник даље каже да су четници већ дуго вре.мена организовали овај напад. Њихова оперативна идеја била је састављање са србијанским четницима и бочни удар на Колашин преко МОЈ-ковца. Четничку војску су сачињавали углавном: жандар-

[5] **Видн том III, књ. 4, док. бр. 44 и 47.**

ми, финанси, иодофицири, официри, шумари, пол. писари и други разни бивши југословенски службеници и један дио заведених сељака. Међу њима уопште није било млађих људи од 25 година. Непријатељ је добијао извјестан дио следовања (храну и муницију) од италијанске команде из Бијелог Поља.

Непријатељ се борио доста пожртвовано и жилаво. Поједини положаји су јуришем одузимани по неколико пута и поново напуштани од стране наших јединица.

Наши губитци у борбама са четницима, од 27-1- до данас су 25 мртвих и 45 рањених, а непријатељ је имао око 150 мртвих и рањених у тим акцијама. Пошто се непријатељ сада повукао у Бијело Поље и у срез берански гдје ми немамо добру обавјештајну службу то о његовим даљим намјерама нијесмо обавијештени. План четника на овом сектору био је сигурно повезан са њиховим општим планом према коме су они тих дана нападали на више страна, и мислимо да ове наше борбе против њих које су имале доста успјеха, учиниле су увелико те је сада ситуација на нашем терену ипак прилично добра.

С обзиром на то да смо због ових борби повукли на овај терен најбоље снаге из среза пљеваљског десило се да је непријатељ несметано испао из Пљеваља и да је опљачкао нешто стоке. То је апсолутно слабост и знак немање довољно енергичних и борачких јединица. Наше је мишљење да на овај терен нијесмо били повукли ове снаге које су овдје спасиле ситуацију, бар за сада, да би данас овамо имали много гору ситуацију. Непријатељ је прије неки дан запалио школу и неколико кућа у Крушеву, срез пљеваљскн. Том приликом је дошло до мање борбе између непријатеља и једног дијела пљеваљске чете, непријатељ је имао нешто жртава док наших жртава није било. Али нажалост и поред свега тога што стално наглашавамо да нас редовно обавјештавају, добијамо врло рнјетко и штуре извјештаје.

Што се тиче Чајнича и западног дијела пљеваљског среза, о томе такође немамо вијести већ дуже времена, и ако је на том терену послат друг Јакић[6] члан овога штаба коме смо нагласили да нас редовно обавјештава. Данас смо му поново послали једно писмо у духу овог вашег наређења.

Добили смо такође извјештај[7] од друга Баја Секулића и Комског одреда. Они нам пишу да се њнхове снаге у јачини од 700 људи налазе на положаји.ма Мујића Речнне —

' Велимнр Јакић, иародии херој. О догађајима око Чајнича и V пљеваљском срезу, види том III, књ. 4, док. бр. 44.

[7] Редакција није пронашла овај извјештај.

Планиница — Матешево — Јасен — Јабука према Краљским Барама гдје има 4—500 четника. Њихов циљ и задатак је уништење тих банди и освета оне срамоте која је учињена на Барама[8] за нас, како ви кажете. Жале се да су им два офнцира који су били у партизанима побјегли и придружили се тим четницима, један је био командант партизанског батаљона а други је требао то да буде. Ове наше снаге требале су већ давно да изведу тај напад, али се жале да им је то до сада било уопште немогуће извести, јер кажу да је на том терену снијег велнки 2,25 м., али кажу да ће одмах извести напад. Друг Бајо" пише да су они тамо формирали један оперативни штаб[10] за те акције чији је он командант, а друг Саво Брковић политички комесар, оба чланови Главног Црногорског Штаба. Шаље.мо вам један проглас који је издао Васојевићима тај штаб.[11] Као што видите на том дијелу среза андријевачког сваког момента треба да дође ако већ није дошло до борбе. Остали део среза андријевачког је под јаком четничком контролом. V срезу беранском, како смо вам раније писали, наше снаге су биле нападнуте од четника и разбијене,[12] тако да се сада читав срез налази под контролом четника. Таква од прилике изгледа ситуација на нашем подручју.

Што се тнче ваше констатације да не пратимо развој ситуације, морамо прнзнати да су руководећи другови скоро свих јединица на нашој територији сасвим лабави у подношењу нзвјештаја, и ако стално наглашавамо да нас хитно и редовно морају извјештавати. Ми сами увијек, колико је год више могуће, обилазимо поједине јединице.

Као резултат непраћења развоја ситуације кажете да су нам побјегли Италијани из Колашнна, Матешева и Лијеве Ријеке. Ми смо вам то подвукли као слабост и недостатак наших јединица тамо и навели разлоге за то, и ако се то десило прије него смо се и повезали са Комским одредом. Али у главном то је слабост, а споредно је чија је.

Што се тиче западног дијела Санцака, ми смо тамо послали друга Јакића са добро продискутованим задаци-

[8] Односи се на напад четника на Колашински НО баталон, 20. јануара 1942, када су партизани има\и велике губитке. Види док. бр. 35.

' Бајо Секулић, народни херој. Поменуто пнсмо није сачувано.

[10] По одлуци Главног штаба Црне Горе, за координнрање партизанских акиија и борби против четника на сектору Комског НОП одреда и Васојевнћа био је одређен Бајо Секулић, члан Главног штаба. Види том III, књ. 4, док. бр. 53, 57 и 69.

" Редакција није пронашла овај документ.

[13] Види том III, књ. 4, док. бр. 28.

ма[13] и са бројем људи који смо могли да му пошаљемо. Сва је иесрећа у томе, што ми немамо довољно добре, одлучне и дисциплиноване војске, како би рекао из вашег наређен.а да је имамо, а не умијемо да је распоредимо. Досадашње акције ће вам најбоље рећи о војсци са којом располажемо и њиховој спремности за борбу, и о томе да су то заиста само привидне снаге како смо вам раније писали. Исто тако имамо прилично слаб командни кадар, али је избор тако мали да га уопште не можемо смјењивати.

Садашњи састав и јачина нашега одреда је следећи: Комски одред, према ранијим њиховим податцима, имао је око 2.450 партизана, и то колашински срез 2.000, андријевачки 300, берански 150. Међутим ситуација и акције дају сасвим другу слику. Са помоћи нз Црне Горе онн су мобилисали и сада се налазе на положајима према Барама 700 људи. Од снага Комског одреда налази се на положајима у срезу бјелопољском, према Бијелом Пољу, 60 бораца из беранског среза и 100 бораца из батаљона Комског одреда „Алекса Билас". То су снаге Комског одреда на положајима. О позадинским јединицама на терену Комског одреда немамо најновијих података.

У срезу бјелопољском послије ових борби приступили с.мо реорганизацији наших јединица. За сада имамо на положајима према Бијелом Пољу 150 партнзана. Када буде завршена реорганизација јавићемо вам коначно стање. На комуникацији Пријепоље — Пљевља налази се наш I комбиновани црногорски батаљон јачине 130 људи који је сада привремено био ангажован на територњи бјелопољског среза, али ћемо га одмах пребацити ради акција на односну комуникацију у духу вашег наређења.

Из пљеваљског среза имамо око 200 бораца који се налазе у Чајничу. Док у позадини имамо за сада два батаљона, Пренћански и Матарушки. Пренћански је учествовао у овим борбама и већ смо га вратнли на своје мјесто, док се Матарушки сасвим слабо одазвао. Кроз најкраће вријеме послаћемо вам детаљан и класифициран извјештај о јединицама нашег одреда, чнју је борбену способност тешко предвидјети.

[13] **Задатак Велнмнра Јакнћа био је да организационо учврстн постојеће партизанске јединице на том сектору и да их активира за борбу.**

Потпуно нам је јасно ваше наређење, и учнниће мо све да га у границама могућности извршимо.

Добијени материјал ћемо раздијелити и прорадити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Бошко Буричковић М. П. Командант, М. Перуничић

БР. 51

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ 2. ЧЕТЕ БАТАЉОНА „13 ЈУЛИ" ОД 13. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О СУКОБУ СА ИТАЛИЈАНИМА КОД ДОБРСКЕ ПЛОЧЕ И ЕВАКУАЦИЈИ ДОЊИХ УЛИНА[1]

КОМАНДА 2. ЧЕТЕ
НАР. ПАР. ОСЛ. БАТ.
„13 ЈУЛИ"
13-Н 1942 год.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

11. ов. мјесеца, око 12. сатн ноћу, наша патрола, која је прелазила ца̧ду на Добрску плочу за Улнће, наишла је на засједу непријатеља који је отворио ватру на наша три партизана онн су одмах узели заклон и вратили се натраг, јер је за њнма одило неколико коња и народ из Г. Цеклина да се помогне евакуисати Доњи Улићи.[2] Нијесу ни убили ни ранили ннког. Изгледа да су били Талијани, за петоколонаше се не зна јер су ови примијетнли талијански разговор. Доњи Улићи са данашњим даном ће бити потпуно евакуисани

Пол. комесар Васо Лопичић Командир чете Н. Стругар[3]

' Оригннал (пнсан мастнљавом оловком) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 921/1V 4ц—38 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—4, к. 1677.

[3] На Добрској плочи н изнад самих Д. Улића Италијани су држали положаје ради обезбјеђења ко.муникације Цетиње — Ријека Црнојевића. Пошто су се на том сектору планирале борбе, партизанска команда је евакуисала Д. Улиће да народ за вријеме борбе не бн страдао.

[3] Нико Стругар, народнн херој. Умро јула 1962.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТАЉОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ОД 14. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О СУКОБУ СА ИТАЛИЈАННМА НЕДАЛЕКО ОД РИЈЕКЕ ЦРНОЈЕВИНА[1]

ШТАБУ
ЛОВНЕНСКОГ ОДРЕДА[2]
14-11-42 у 4ħ п. подне

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАР. ОСЛОБОД. ОДРЕДА

Мјесто штаба

Нашег погннулог друга сахранили смо с војничким почастима.

Данас је непријатељ наишао у јачини једног батаљона. Покушао је заузети јучерање положаје.[3] Осули су митраљеску ватру на наше положаје, али наши нијесу одговорили ватром, сем што је наш пушкомитраљез испалио двадесетак метака на један њихов митраљез који су хтјели попети на један бријег. Непријатељ се је вратио у Ријеку.[4] У јучерањој борбн заплијенили смо двије пушке.

Плијен са „Скендер бега" је пренешен у Добрску жупу и мислимо да окупатору неће пасти у руке без нечије грдне погибије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
на положају.

К-дант
Андрија'

' Оригинал (писан мастнлом, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 808/1У 4ц—41 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—3, к. 1675.

[2] Написано на полеђини документа.

[5] Према извјештају Штаба Ловћенског НОП одреда Италијани су били у јачини једне чете (види том III, књ. 2, док. бр. 86).

[4] Ријека Црнојевића

[5] Пејовнћ

БР. 84

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 14. ФЕБРУЛРА 1942. ШТАБУ БАТАЉОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ДА СЕ ОБЕЗБИЈЕДН ЗАИЛИЈЕЊЕНИ МАТЕРИЈАЛ СА БРОДА „СКЕНДЕР БЕГ" И ОД ЕВЕНТУАЛНОГ УПАДА ОКУПАТОРА НА ОСЛОБОБЕНУ ТЕРИТОРИЈУ[1]

ШТАБ АОВБЕНСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Бр
14-11-1942 год.

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКОГ НАРОД. ОСЛОБ. БАТАЉОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ"

Положај

Добили смо извјештај о акцији и потапању брода „Скеидер Бег"[2], али у истом нијесте назначнли ништа, да ли сте заплијењене ствари пренијели на сигурно мјесто, па ако нијесте употребити омладину да то с мјеста учини, а након тога доставити овоме Штабу, [кад] прва прилика дозволи.

Трговца Јахића добро испитати, утврдити околности и да ли је заиста имао фашистичку значку, па ако се утврди одмах стријељати, у противном спровести овом Штабу.

Са свим запљенама поступити по постојећим наређењима. Штаб батаљона нека се свестрано ангажује за евентуални непријатељски напад, да не буде изненађен, о свим помоћима дотичних партизанских јединица, нека на вријеме рачуна, разумије се по захтјеву. Наређено је Партизанском батаљону Гор. љешанском, да одмах пошаље партизане како сте захтијевали. Такође је наређено чети Цеклннској, да са свога сектора пази да не би били изненађени, као и да Вам пошаље евентуалну помоћ.

[1] **Орнпгаал (писан на машини, ћирилицо.м) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 927/1У 4а—83 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—3, к. 1675.**

[2] **О потапању брода „Скендер бег" и резултатима борбе вођене на Скадарском језеру, види том III, књ. 2, док. бр. 74.**

Тражени болнички материјал упућујемо Вам, а за организовање болнице у Релези наређено је Штабу Горњо Лзешанског батаљона, као и за пренос рањених.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Замј. Полкомесар,
Михаило Вицковић

Командант,-
на терен

М. П.

БР. 54

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЦУЦКО-НЕКЛИПКОГ БАТАЉОНА ОД 15. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О УСПЈЕШНО ИЗВРШЕНОЈ АКЦИЈИ У ГОРЊЕМ ОРАХОВЦУ[1]

ШТАБ ЦУЦКО-КЕКЛИБКОГ ПАРТИЗАН. БАТАЉОНА.
Бата бр. Службено

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Штаб овога Батаљона подноси Вам извјештај о успјешно извршеним акцпјама које су извршиле јединице овога батаљона, у Ораховцу (Бока) између 13 и 14 овога мј. у 3 сата послије поноћи. План је био раније припремљен, јер је Штаб раније послао свог човјека који је испитао могућност извођења акција. У борби је учествовало 100 партизана од којих 80 овог батаљона и 20 оријенског батаљона,-

Акције су плански припремљене и успјешно извршене, и то на добро утврђене непријатељске положаје, који су били овако распоређени: једна касарна у средини и около

[5] Пеко Дапчевић

' Фотокопија оригииала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/262.

[1] О овој успјешно изведеној акцији види то.м III, књ. 2, док. бр. 85.

пет митраљеских гнијезда, први напад су извелн наши бомбашки одреди, који су се толико примакли непријатељу да су се помијешали, а одмах и остали партизани, борба је онла упорна тако да се непријатељ одмах снашао, дао јак отпор тако да се освајало гнијездо једно за другим која су давала снажан отпор, док су приморана на предају, послије борое која је трајала пуних шест сати.

Губици су били од наше стране три мртва и десет лакше рањених, међу којима и сам командант батаљона Н. Поповић. Заробљено је 47 војника међу којима и један официр.

Наши партизани су показали велику војничку храброст и одлучну дисциплину, снаге непрпјатеља су биле у јачини од 63 војника и официра.

Непријатељ је имао 16 мртвих и рањених. Официр кога смо Вам послали успио је да уништи 4 аутоматска оружја па. . .[3] чинимо до знања с тим да поступите по Вашем нахођењу.

Остало је све заплијењено оружје и остали материја\ који се јоште скупља и пребројава, због чега Вам не можемо послати исцрпан и тачан извештај већ ћемо га послати накнадно.

Плијен за кога сада знамо можемо Вам рећи, 4 пушкомитраљеза од оружја, ... смо заплијенили 8130, кога вам шаљемо, сатова има 9. ком., неколико налив пера која су веома слаба и неисправна од којих Вам шаљемо пет ком. .... има али су веома и они слабог материјала.

Заплијењен је само један револвер код овог официра за кога се моли Штаб да га остави за команданта Н. Поповића јер не.ма револвера.

Шаљемо Вам сав новац од кога тражимо за потребе овога Штаба 1500. ... лира, сатове вам шаљемо све који су они како изгледа штетили, и све су склони били да оштете што се могло.

За заплијењено оружје молимо Штаб Одреда да га нам остави на расположење јер имамо пуно партизана без оружја.

Молимо, ако су стигли штамбиљи да их нам пошаљете, јер имамо један, али не вреди јер је од метала.

® На мјестима означеним тачкицама документ је оштећен и текст је нечитљив.

Даље вам напомињемо да су још наше једннице на положајнма јер се очекује надирање непријатеља, а туку стално наше положаје артиљеријом са мора и са висова около. О даљем ћемо вас накнадно обавијестити опширно.

Бата 15-11-1942 год.

Саставио Пол. комесар
Симо Џаковић

Командант.
Никола Поповић

(М. П.)

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

БР. 55

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ДУРМНТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ПОАОВИНЕ ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ПЛАНИНО-ПИВСКОГ БАТАЉОНА ДА МОБИЛИШЕ 50 БОРАЦА ЗА НОВОФОРМИРАНИ БАТАЉОН КОЈИ НЕ СЕ УПУТИТИ У ИСТОЧНУ **БОСНУ**[1]

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ НАР. ОСЛОБ.
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 340
..« II. 1942 г, Ж а б љ а к

ШТАБУ ПЛАНИНО-ПИВСКОГ Н.О. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Положај

Према наређењу Врховног Штаба Н.О.П. и Д.В.Ј.[3] потребно је да се мобилише још један батаљон са територије нашега Одреда и да се упути на ослобођену територију Босне ради успостављања и одржавања народне власти, тако

' Фотокопија документа (пнсаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/281.

[2] Услијед оштећења датум се није могао прочитати, али се на основу садржаја може закључити да је писан половином фебруара (15. или 16), што потврђују документи бр. 67 и 81, објављени у тому III, књ. 2.

[3] Овај документ, који потиче од 10. фебруара 1942, редакција није пронашла, алн се из извјештаја Дурмиторског НОП одреда, од 17. фебруара 1942, види и садржина наређења Врховног штаба. Види том III, књ. 2, док. бр. 81.

би се снаге које држе сад тамо ред ослободиле и пошле да врше операције. Наравно, овај задатак и правац кретања треба као и увијек држати у тајности. Ви ћете из вашег батаљона мобилисати 50 партизана, који морају бити наоружани, и одмах их упутити овим правцем: Пишче, Недајно — Црна Гора — Тепца — Ограђеница, а даљи правац и задатци биће саопштени командном саставу. Нека људство понесе храну за пет дана, а даље ће добијатн с терена гдје се буде бавило. У Ограђеници ћете се састати са осталим дјеловима формираног батаљона. Ову мобилизацију сматрајте *врло хитном,* другове одмах обавијестите и наоружајте, уколико немају оружја узмите од оних који остају. Прорачунајте вријеме кретања, тако да стигнете за одређено вријеме. У Ограђеницу морате стићи 28 фебруара увече, па према томе се датуму равнајте, одредите одхмах дан састанка на вашем зборном мјесту и даље кретање, а водите при томе рачуна о снијегу и сличном.

За команданта овог батаљона одређује се друг Вукосав Топаловић, који мора обавезно поћи са ових 50 партизана.

За командира чете, комбиноване [од људства] из Жупе Пиве и Планине Пиве, одређује се друг Душан Вуковић, који мора обавезно поћи са ваших 50 партизана. За политичког комесара те чете одређен је друг Тадија Тадић из Жупе Пиве, и то му је саопштено. Остала два лица за Штаб чете одредите споразумно са другом Топаловићем, другом Тадијом и осталима. Такође одредите и воднике и саопштите им.

Обавезно мора поћи такође и друг Војин Цицмил, јер је одређен за замјеника политичког комесара батаљона.

Очекујемо да ћете бити енергични у овоме.

Друг Батрић Жугић[4] ће вам помоћи у овој мобилизацији, а он је добио усмена упутства.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Одреда

' Тада замјеник команданта Источно-сињајевинског сектора. Умро у прољеће 1942. у болници на Жабљаку. Види том III, књ. 2, док. бр. 96.

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТАЉОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ОД 16. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О ЛКТИВНОСТИ ЈЕДИНИЦА ОКУПАТОРА ОКО РИЈЕКЕ ЦРНОЈЕВИКА[1]

ШТАБ
НАР. ОСЛ. ПАРТ. БАТ.
„ЦАРЕВ ЛАЗ"
16 фебр. 42 год у 5ħ п. подне.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАР. ОСЛОБ. ПАРТ. ОДРЕДА

Непрнјател. је данас у јачнни једно двије чете пошао у правцу Павлове Стране[2] и користећи маглу посио Козицу.[3]

С друге стране воде — ријеке послао је једно митраљеско оделење. Осшуравали су улазак једног брода у Ријеку.[4] Кажу ми да је на челу колоне био и један тенк или борна кола. Још прије подне непријатељ се је вратио и при повратку запалио је неке куће на Шинћону, и изгледа да су интернирали неколицину са Шинћона.

Штете није било од бацача и артиљерије. Немамо ни мртвих ни рањених. Непријатељ мртвих нема — а рањених не знамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
Д. Петричевић

К-дант батаљона
„Царев Лаз"
Андрија Пејовић

М. П.

ШТАБ ЛОВНЕНСКОР
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 84
17-Н. 1942.

[1] **Орнгинал (пнсан мастило.м, ћирилицом) у Архнву И.И. Титоград, рег. бр. 806/1У 4ц—56 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—18, к. 1677.**
[2] **Назив брда недалеко од Ријеке Црнојевића.**
[3] **Није нађена на картн 1 : 100.000. Козица је назив брда близу Ријеке Црнојевића.**
[4] **Ријека Црнојевића**
[5] **На полеђини документа отиснут је четвртасти штамбиљ.**

'1

БР. 57

ПИСМО САВЕ КОВАЧЕВИБА ОД 17. ФЕБРУАРА 1942. ОПЕРАТИВИОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ХЕРЦЕГОВИНУ О ПОТРЕБИ ЛИКВИДАЦИЈЕ ЧЕТНИКА ПОПА ПЕРИШИНА'

ШТАБ НИКШИКСКОГ
НАР. ОСА. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр
17-Н. 1942. г.

ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ Н.О.П. ОДРЕДА ЗА ХЕРЦЕГОВИНУ

Гдје буде

Уз јучерашњу пошиљку неких ствари написао сам вам једно мало писамце[1]' у којем сам вам напоменуо да би требали сада да се позабавите мало више питањем Гацка и ликвидацијом попа Перишића[3] и његове банде, а за ту сврху да ангажујете Ударни батаљон.

Прекјуче је овдје дошао друг Максим[4] из Голије, па смо разговарали о тамошњој ситуацији. Имајући у виду новонасталу ситуацију у Црној Гори гдје се још четничке банде у Васојевићима нијесу рашчистиле, а четници преко Баја Станишића упорно покушавају да се у Бјелопавлнћима на подручју „Бијелог Павла"[5] што више појачају, па одатле да се прошире у Ловћенски и Никшићскн одред, па према њиховом мишљењу и према самој Херцеговини. Далекосежни су им планови али их слабо изводе. Центар четничке банде из Херцеговине и источне Босне помјерио се у Црну Гору. Мјесто мајора Тодоровића на његово.м подручју данас главну ријеч води пуковник Станишић. Њега је како изгледа окупатор са Дражом Михаиловнћем, а овај је у споразму са владом у Лондону, поставио главним командантом војске на подручју Црне Горе, Санџака, Херцсгови-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1257/IV 3д—8 (42), а прегшс у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—1/3, к. 1673. Оригинал је при крају слабо читљив.**

[5] **Редакција није пронашла ово писмо.**

[3] **Радојиа Перншић**

[4] **Максим Горановић, политкомесар Голнјског батаљона.**

[5] **Мисли се на НОП одред „Бијели Павле".**

не и Боке.[в] Станишић је био иоставио злогласног бандита Радојицу Никчевића за главног команданта четника у Херцеговнни и Црној Гори, али Никчевића устријели партизанска пушка па свега војводова 8 дана (а сад га ево гдје баздн у једној пасјој јами, ни миш му се не може спустити до њега да га пита како му је). Јуче нам јављају нз Ловпенског одреда да су четници покушали из Цетиња направнти продор у Катунску Нахију, присиљавајући народ да прима оружје окупатора. Оволико кратко у појединостима о ситуацији у Црној Гори. Писао бнх вам много опширнпје, али вам је јуче друг Брко[7] писао опширно писмо партијском везом, па вам то нећу понављати.

По мојем мишљењу, ако се што није измјенило од како сам ја пошао, заиста се ситуација у Херцеговини добро поправила, тако да како сами знате четници су свуда разбијени, сем једног малог дијела око попа Перишића иа граничном дијелу Гатачког среза. С обзиром што су се наше партнзанске јединице отуда повратиле назад, на један ни до данас нама необјашњив начин, а руководиоци тамошњнх операција и то вам је добро познато нијесу довољно били дорасли за такав један задатак. Повезнвање четничке банде са окупатором, све је то о.могућило попу Перишићу да се прилнчно чврсто ушанчи у неколнко села на граничном дијелу Гатачког среза, тако да сада њихове чете.броје од 150—200 оружника. По сваки начин ову банду треба што прије ликвидирати. Његовом ликвидацијом би се омогућила органнзација напада на са.ми Борач. Како изгледа, домаћих снага нелка које би биле у стању ликвидирати попа Перишића. Обичне партизанске јединице са недораслим руководство.м у борби протнв пете колоне, па макар оне дошлс и са стране, то се је до сада показало, као тачно, нијесу у стању да обрачунају са тим бандитом. Искуство је показало, то ви добро знате, за борбу против пете колоне требају ударне јединице са добрим и чврстим руководством. Пошто су наше ударне јединице сада ангажоване у Васојевићи-

' Бајо Станншнћ је себе прогласио, и тако се прел Италијанима представљао, за команданта националних трупа Црне Горе и Херцеговнне (види том III, књ. 4, док. бр. 195). Као пуковник Краљевске југословенске војске, био је савјегодавни члан привре.мене Врховне команде Црне Горе у данима устанка Црногорског народа иротив окупатора 1941. године. Касније, под утицајем Драже Михаиловића, прилази четницима и постаје окорјели саралнник окупатора. Пошнуо је у манастиру Острогу 18. октобра 1943. Опширније о Станишићевом издајничком раду види том III, књ. 2, док. бр. 70 и књ. 4, док. бр. 39.

' Радоје Дакнћ, секретар ОК КПЈ за Никшић.

ма, у Бјелопавлићима и у околини Никшића, ми ни једну такву једнницу не би могли за сада пребацити у Гацко за обрачун са попом Перишићем. Ударни батаљон у Невесињу је показао своју способност за борбу противу пете колоне. Моје је мишљење, с обзиром на побољшање ситуације у осталим срезовима Херцеговнне, да Ударни батаљон треба пребацити за 7—8 дана у срез Гатачки, а нарочито на граничном дијелу (Казанци) да се ликвидира ова банда, као и то да ликвидира петоколонашке елементе који се скривају по осталим мјестима, а директно и индиректно'помажу попа Перишића. Уз Ударни батаљон могла би се ангажовати једна чета, добра чета Пивљана, Голијана, и Гачана из сусједног рејона. Како и на који начин би се извео напад и са њим ликвидирала ова банда, зато би требало направити кратко савјетовање на ком би требало да присуствују претставници Ударног батаљона, команде сектора и друг Максим као претставннк Голијског батаљона. Ударни батаљон би требао да се крене у том правцу чистећи [мал]оброј није петоколонашке елементе, гдје би га сусрели другови из сектора [и дру]г Максим, па негдје на путу ла одрже то кратко савјетовање и израде [план] о ликвидацији попа Перншића. Друг Максим ће бити овдје још свега 1—2 да[на, па] ће се кренути за Голију, одакле ће одмах ступити у везу са вама, са У[дарн]им и са командом сектора, а ви би требали одмах у погледу овога д[а издате п]отребна наређења. Ја још не губим из вида моје одлажење у Гацко, [па и ако су ч]етници коракнули по Црној Гори и хоће да зајашу, ми се ипак надамо да [ћемо] им брзнх дана стућн њушку, па ако будем и.мао могућности и ја да се претурим, бар 7—8 дана, нз подручје Гатачког среза. [Ако би] прихвати[ли] ове моје сугестије, мислим да бн друг Пеко" [требао поћи тамо] да руководн овом акцијом ликвидације попа Перишића, а мене да [о томе] извјести, па бнх се можда и ја претурио, бар да се негдје сусретемо на путу, гдје би, ако ништа друго, по.моћу ударника органнзовали један збор из неколико села, гдје би смо им мало потресли успаване живце.

Црвена армија је с нама — побједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П. Другарски поздрав,
Сава[9]

[8] **Пеко Дапчевић**
" **Сава Ковачевнћ**

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ БАТАЉОНА „ЈОВАН ТОМАШЕВИБ" ОД 17. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ АОВБЕНСКОГ НОИ ОДРЕДЛ О СТРИЈЕЛЈАНИМ И ПОГИНУЛИМ ГРАБАНИМА НА ПОДРУЧЈУ БАТАЛЈОНА И АКТИВНОСТИ ИТАЛИЈАНСКЕ АВИЈАЦИЈЕ[1]

ШТАБ
НАРОДНО ОСАОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„ЈОВАН ТОМАШЕВИК"
Положај, 17-11-42 год.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Број мртвих: погииулих, стријељаиих по општннама на подручју овог батаљона су следећа:

Општина Црмничка: Зарија Јоветић, Саво Вукмановић, Петар Л»утица, Госпава љешевић, Нико Роловић, Иво Никаљевић, Ристо Марковић, Јово Бошковић, Сокола Никић, Никола Никнћ, све партијци. Рајко Страхиња, Нико Вујачић, Мишо Роловић, Стеван Стјепчевић, Буро Јовановић, Томашевић, Томо Барјамовић, Вукица Барјамовић, Боко Лековић, Саво Остојић, Томо Вукчевић, Марко Јововић, Иво Бурановић, Никола Вуксановић, Црнчевић Станимир, Блажо Лисичић, Новаковић, Вукосавовић, Илија Вукославчевић, Никола Лекић, Саво Гојнић, Миливоје Јовановић, Мишо Јовановић, Лабо Пламенац, Добрша Кпсжевић, дијете,. . . .[2]

Спич: Иво Новаковић, парт. Мило Никлан, Нико Станишић, Нико Лакић.

Бар: Иво Вучковић, Бранко Чаловић, Никола Вучковић, Владо Каваја, Буро Рајичевић, партијци. Блажо Раичевић, Рајо Мицковић, Марко Исић, Мило Миловић.

Улциањ: Велимир Богојевић, Марко Ницуљевић.

За ове имамо податке да су погинули у борби, неки од бомбардовања неки стријељани, свега на броју до сада педесет.

[1] **Орнгннал (пнсан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1025/1У 4ц—58 (42), а прегшс у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—12, к. 1677.**

[г] **Услијед оштећења документ је на овом мјесту нечитљив.**

Извјештавамо да су данас 17-П кружнлн изнад терена нашег батаљона два италијанска бомбардера и два села бомбардовали, резултати још нам нијесу стигли. Бацили су велику количину бомби.

Да би смо заобишли Вирпазар ради трговине наш општински Одбор одредио је нова мјеста за продају рнбе. Гусјенице испод Комарна и Врело испод Годиња. Молимо да извијестите батаљон „Царев Лаз" да од сад трговина рибе из Врањине иде не у Вирпазар него у ова два мјеста. Село Врањина је на подручју батаљона „Царев Лаз".

Полит. комесар,
Велимир Лековић

Командант,
Рашко Вукосавовић

М. П.

БР. 59

ПРОГЛЛС СЛВЛ ОРОВИИА ОД 18. ФЕБРУАРА 1942. ВАСОЈЕВИБИМА ПОВОДОМ ИЗДАЈСТВА ЧЕТНИЧКИХ ВОБА ЛАШИБА, БУРИШИБА И ДРУГИХ[1]

БРАНО ВАСОЈЕВИКИ!

„Не бојим се од вражега кота,
Нека га је ка на гори лнста,
Но се бојим од зла домаћега".

Са великим запрепашћењем, жаљењем и црвенилом на лицу слушао сам извјешћа о братоубилачком рату, кога су некн наши изроди, шићерџије, туђинскн плаћеници, кукавнце и издајице, отпочели са звјерскнм мучким нападом на народноослободилачке партизанске јединнце у Барама Краљским.

Ја сам се читавог свог живота у добру и у злу, у срећн и несрећи, пред пријатељима и пред непријатељима, трудио да својим радом допринесем части и имену свога племена, како би се с правом поносио што сам син јуначког н слободарског Васојевићског племена, које је стожер и перјаница Рашке земље, племеннта и чиста крв, које се по десет пута свети непријатељу, и које је одњихало Вожда Кара-

[1] **Орнгинал (штампан ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—4, к. 175.**

ђорђа, Вука Караџића, Војводу Миљана, Војводу Лукића и толике друге српске великане. А ето је дошао час, када би поједнни зликовцн хтјели да укаљају читаву свијеглу прошлост и постиде будућност Васојевића, те да нам тако одузму могућност да се поносимо својим дичним племеном и својом витешком колијевком. Дигла се издајничка плаћеничка рука да нам зада шамар и нанесе рану да се сваки Васојевић нрвени пред осталим племенима Црне Горе.

Васојевићи, уточиште ускока и бораца за слободу народа, постали су збјег бјегунаца од народа и његове слободе, издајника и народа и слободе; уточиште осветника српског народа, постало је збјег народних крвника, окупаторових најамника. Васојевићи јуначка претстража Црне Горе и њене слободе, постала је бусија из које непријатељ бије Црну Гору; осветници сваког брата, сваке братске крви, постали су крвожедни братоубице. Тамо гдје јуначка пушка није пуцала ни на крвника док је овај спавао или био на невољи, мучки су и свирепо убијене на спавању десетине осветника и заточника слободе нашег народа.

Јесу ли икад Васојевићи убијали своју браћу за рачун непријатеља? Јесу ли икад налазили спас у одбрани ропства, у борби протнв слободе? Јесу ли икад Васојевићи ломили борбу и границу своје домовине и тражили спаса у издаји Црне Горе? Имају ли Васојевићи своје прошлости и будућности, ако издаду Црну Гору, да ли Црна Гора може извојевати слободу, ако Васојевићи отворе продор на свом дијелу фронта? Може ли једно племе живјети у стиду и ропству, чак и да има пун ваган пред собом и сигуран кров над собом?

Ако ово није никад било, и ако никад не може и неће бити, онда Васојевићи не смију дозволнти да кукавни бјегунци из својих и од својих племена, туђински плаћеници и петоколонаши, као Минић, Булатовић, Радовић, БуришиН, Букић и поштар Вујошевић, проиграју част и будућност Васојевића. Не смију проливати васојевићску крв за рачун ових срамннх уљеза, то јест за рачун окупатора.

Ако ово није ннкад било, и ако никад не може и неће бити, онда Васојевнћи не смију дозволити да издајницн из њихова племена: Лашић, Јелић, Бакић, Цемовић, Јоксимовић, Шошкић, Драговић и остали тргују са васојевнћском крвљу, да ту племениту крв наврћу на млин непријате^а нашег народа. Они морају спрати љагу са свога имена и са имена својих предака, који леже на свим браницима црногорске слободе. Они морају стати у одбрану своје оружане снаге, своје народно-ослободилачке партизанске војске, па

узети у руке партизанске пушке и чврсто статн на своје мјесто, на свој дно нрногорског ослободнлачког фронта.

Партизани су једина народно-ослободилачка војска у коју су ступили прави родољуби и у којој су заступљени сви слојеви народа, без обзира на племенско, вјерско и политичко обиљежје. Они су једини развили заставу слободе и воде херојску борбу противу мрског окупатора. Они су спријечили срамни акт издај нових Бранковића и потурица из цетињског комитета, који су хтјели да витешку Црну Гору подведу у мираз „тетка Јеленн" и на поклон крвавом бандиту — паликући Мусолинију и ко год радп противу ове ослободилачке војске, прима на чело срамнн жиг издајника. А народни издајници код свију народа и у све рјекове били су најпрезренији људи, које прати вјечно народно проклетство, што се види из ових стихова.

„Свака птица своме јату,
Сваки братац своме брату,
Својим братом тугу блажи,
У свом јату срећу тражи;
А куд тебе носи крило,
Издајицо срам те било!"

БРАНО ВАСОЈЕВИНИ!

Чуо сам да вам говоре да ја у Херцеговини организујем четнике и да ћу доћи тамо да се борим противу партнзана, што са овим најодлучније демантујем. Јер ја никад пијесам издао нити ћу издати народне интересе, које видчм јасно и за које се борим часно и беспоштедно у партизанским редовима. Међутим четницн отворено раде противу народних ннтереса. Прво, они разбијају народно јединство, стварајући поред партизанске народноослободилачке војске посебну војску; друго, онн се боре противу праве народне војске — партизана, и треће, они не само да се не боре противу окупатора, но се још са њим братиме и спрежу у борби противу свога народа.

С тога, ви који сте заведени од прокажених нзрода и означених издајника, вратите се са страмггутнце стопама својих дједова на прави пут. „Боље се и са по пута вратити, но рђавим путем до краја ићи". Ако тако учините, осигураћете часну и срећну будућност себи и својој дјеци; у противном случају, срамно ћете пропасти и ви и ваши потомци.

А вн, васојевићски партизани, продужите одлучно и неустрашнво започету борбу противу мрског и неваљалог окупатора до коначног ослобођења наше миле отацбнне.

Цсто тако будите не.милосрдни ирема унутрашњим непријатељима: шиијунима, петоколонашима и издајници.ма сваке врсте догод не очистите губу из торине, и.мајући на уму ове Његошеве ријечи:

,,Куд су шћеле потрпезне кучке,
Улизице и лижисахани?
Што им хоће друштво са Турцима?"

Само тако ће наше витешко племе Васојевића остати доследно и вјерно својим славним традицијама, и само тако ће изаћи свијетла образа и из ове борбе као нз сваке до сада.

Братски и другарски поздрав.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

18. фебруар 1942. година.

Пуковник
Саво Ј. Оровић

БР. 60

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ННКШНБСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 21. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ГОЛИЈСКОГ БАТАЉОНА ДА УПУТИ 20 БОРАЦА ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИКА[1]

ШТАБУ ГОЛНЈСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Драги друговн,

због акције у Васојевићима морате и вн послати 20 другова, међу који.ма треба да буде и командант батаљона. Ову мобилизацију и спремање људи морате извршнти хитно јер је вријеме на измаку. Водите рачуна да не пошаљете паникере. .и колебљивце који не могу издржати у борби, јер нам такви нијесу потребни.

Ситуација у Црној Гори прилично је добра, изузев Васојевиће гдје су четничке банде посљедњих дана, уз помоћ

[1] **Копија оригинала (писана на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 13—2, к. 1673.**
[г] **Услнјед оштећења документат је нечнтљнв.**

окупатора, успјеле да узму маха и до данас нијесмо са ТИМа обрачунали као што је стање код вас са попом Перишићем. У Бјелопавлићима је покушао Бајо Станишић[3] и Ново Вулетић да изазову братоубилачки рат [као] у Васојевићима и успјели су да омогуће продор Талијана од Данилов Града до Никшића,[4] али су их наши са брзом интервенцијом онемогућили у даљем своме разорном раду, те су се морали повући међу Талијане у село Кујаву. Поред осталих акција које видите из Саопштења, другови из Ловћенжог Одреда су веома активни, и имају великога успјеха у својој борби.

Са људством које остаје на вашем терену наставнте борбу и треба да се осјетите као прави партизанн, што до сада није био случај са вама.

Шаљемо вам два комада Бнлтена Врховног Штаба бр. 12 и 13,[5] саопштења о акцијама и писмо пуковника Оровића Васојевићима,[6] као и радио вијести.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Г фебруара 1942 г.

ЗА ШТАБ НИКШИНКОГ НАРОДНО--ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

[J] Види док. бр. 57, напомену бр. 6.

*** О продору Италијана до Никшића види том III, књ. 2, док. бр. 98.**

[8] Види том II, књ. 1, стр. 111—113.

• Види док. бр. 59.

[7] Датум је 21. фебруар 1942. То се може утврдити по догађајима који се наводе у овом документу, јер су Италијани продрлн у Никшић 19. фебруара, Бајо Станишић је организовао и извео напал на партизане 11. фебруара, а проглас Сава Оровића упућен Васојевнћима написан је 18. фебруара 1942. годнне.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ИОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 22. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ОДРЕДА О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЧЕВСКО БЈЕЛИЧКОГ НО БАТАЛjОНА[1]

у ШТАБУ ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ ИАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛЗ[ОНА]
22. II. 1942. г.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Шаљем Вам Извјештај од Команде сектора са Загреде[2] и моје наређење[3] које сам издао Штабу Чевско-бјеличког батаљона у вези с тиме. Ја сам Вам и у писму од јуче* напоменуо да је пета колона и продор Италијана до Никшића дјеловала деморализаторски и изазвала клонулост код бораца и на нашем сектору што се јасно види из овог њиховог извештаја. Ја сам и заузео став против расипања фронта на Загреди, што још не мора да значи да ће тамо доћи до борбе по сваку цијену гдје би ми изгубили велике жртве, а заузео сам такав став да онај талас клонулости који је наишао из Бјелопавлића и Пјешиваца не бн захватио и Катунску нахију. Морао сам им одговорити у име Штаба Одреда јер је било врло хитно и није се имало времена чекати да писмо иде у Штаб Одреда и да одговорите Ви отуда. Уколико се не слажете са мојим ставо.м пошаљите хитно курира и ми ћемо по Вашем наређењу поступити. У вези са даљнм држањем фронта на Загреди потребно је привући тамо појачања те Вам предлажем да се преко Загарча упути тамо 40 партизана из Горње-љешанског батаљона. Ово би бнло потребно из политичких разлога да се осјетн јединство народа на подручју Ловћенског Одреда — старе Црне Горе јер данас народ овамо много прича и прави прогнозе каква ће бити слога и држање ове четири нахије када су Бјелопавлићи и Пјешнвци онако поступили, а

[1] **Оригинал (писан на машини, ћнрилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1012.1У 4ц—70 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 13—11, к. 1677.**

* **Виднн том III, књ. 2, док. бр. 83.**

[3] **Ово наређење редакција није пронашла.**

* **Види том III, књ. 2, док. бр. 88.**

потребно је још нз тога разлога што из Катунске нахије на разним положајима и сталним стражама учествује сада око близу 400 наоружаних партизана па би ова помоћ Љешњана добро дошла. Уколико се слажете са ови.м мојнм предлогом, наредите да појачање стигне хитно, у року од два дана по пријему овога наређења, храну понијети за пет дана.

Шаљем Вам Италијанског заробљеника Емилија Гарционе, исти је превијао наше рањенике у Цуцама, овдје је читав дан плакао да не иде у Цетиње, ја са.м му објаснио да иде тамо ради размјене и да може поново побјеНи .. .[5] партизанима. Он нешто зна више од просјечног италијанско1 војника, добар је санитет и мислим да му и ви тамо нешто слично савјетујете.

Због стања на сектору Загреде послије продора Талијан[а] без борбе за НикшиН принуђен сам да сам иде.м тамо, отуда Вас извјештавам да је онај мој програм морао бнтн про.мијењен те Не на прослави дана Црвене Армије у Цуцама н Бјелицама битн само друг Крсто,[6] а из Шгаба Ловћенског одреда неНе нико присуствовати.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Вељко МнНуновиН

[5] **Услијед оштећења документа ријеч се ие може прочитати.**
« Крсто Попивола, члан ПК КПЈ за Црну Гору и Боку.

БР. 84

ПИСМО ШТАБА АОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 24. ФЕБРУАРА 1942. ИТАЛИЈАНСКОЈ КОМАНДИ У ЦЕТИЊУ О РАЗМЈЕНИ ЗАРОБЉЕНИКА[1]

ШТАБ ЛОВБЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 115
24-11 1942 г.

КОМАНДИ ТАЛШАНСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА

Цстиње

Примили смо ваше писмо и на исто вам одговарамо:

1. Четрдесет и седам наших суграђана које смо тражили у замјену за заробљенике су или интершграни у: Албанију, Боку Которску или у затвору на Цетињу и ви их требате само потражити и тамо ћете их наћи.[2]

2. Другу вам листу од петнаест односно шеснаест (јер је пристигао још један заробљеник са Ораховца) не можемо послати јер смо већ обавјестили родитеље и сроднике истих и истима би тешко пало да им се њихови не врате из интернације.

3. Вн на.м чак нијесте послалн ни имена оних који се по вашем писму не налазе у интернацији.

4. Одредите дан размјене и то нам одмах јавите по Светомиру Пејовићу, геометру из Пријепоља, који се налази у затвору на Цетињу — Владин До.м, а за њега задржите курира санитета који није био на листи четрдесет и седам заробљеника.

5. Пошто се у нашем заробљеништву налазе неколике стотине ваших војника а пошто ће нашем Штабу бити упућено око стотину, то вам предлажемо да извршите замјену по списку који ћемо вам послати накнадно.[3]

6. Пошто се сјутра навршава десет дана од како се ваши заробљени војници налазе у логору Ловћенског н.о.

[1] **Копија оригииала (писана на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 923.ТУ 4г—2 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 24—3, к. 1675.**

[2] **На основу овог, и ранијих предлога 1. марта 1942. извршена је размјена 32 затвореника и интернирца за 32 италијанска војника. Опширније о томе видн чланак 3. Лакића у ВИГ-у бр. 1/1967, стр. 88—91. О томе види и документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 10—1/3, к. 1675.**

[3] **Види док. бр. 78.**

одреда, то тражимо да одмах упутите храиу вашим војницима за идућих десет дана. Храну ћете послатн 27 ов. мјесеца на мјесту гдје смо раније примили храну, уз исти постуиак.[4] Како сте прошли пут упутили врло мало дувана тако да су у том смислу војници пали на наш терет, то тражимо од вас да упутите више дувана. Исто тако упутите им неки суд за кување хране.

Одговорите нам сјутра 25 ов. мјесеца.

7. Ако сте војни упутите нам одмах оне наше интернирце са предложене листе који се налазе на Цетињу и ми ћемо вам упутити одговарајући број војника.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА!

*** Види док. бр. 63.**

БР. 84

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 25. ФЕБРУАРА 1942. КОМАНДН КОСИЈЕРСКО-БОКОВСКЕ ЧЕТЕ ЗА ПРЕУЗИМАЊЕ ХРАНЕ ОД ИТАЛИЈАНСКЕ КОМАН ДЕ ИЗ ЦЕТИЊА ЗА ЗАРОБЉЕНЕ ИТАЛИЈАНСКЕ ВОЈНИКЕ[1]

ШТАБ ЛОВБЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
БР. *117*
25-11-1942 г.

КОМАНДИ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ КОСИЈЕРСКО-БОКОВСКЕ

Положај

Како се замјена нталнјанскнх заробљених војника није могла обавити као што је било речено 25 ов. мј. овај Штаб тражио је храну за исте од италијанске команде[2] у Цетињу, коју ће храну, на начин као и прошли пут, дођерати до Бокова, па се наређује Команди чете, да исту прими и достави овом Штабу.

Храна ће бити достављена 27 ов. мј.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. Полкомесар,
Михаило Вицковић

Командант,
Пеко

М. П.

[1] **Оригинал (иисан на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 95(11 V 4а—102 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 28—3, к. 1675.**
[2] **Види док. бр. 62.**

БР. 84

ПИСМО ШТАБА ИИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА ОД 25. ФЕБРУАРА 1942. САВИ КОВАЧЕВИБУ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ОДРЕДА[1]

ШТАБ НИКШИКСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 139 —
25-11-1942 г.

Араги Сава,-

Очекивали смо да ћеш до сада доћи овамо, али тебе иема. Из саопштења Оперативног за Херцеговину,[3] које си нам упутио видимо да и.маш пуне руке посла. Исто тако познато ти је и то да изузимању Вељка[4] сада, и то само повре.мено, је у Штабу само Милннко,[3] јер мора, а нарочито сада бити што внше на терену. Још нијесмо извршили попуну у Штабу. Очекујемо Брка[в] и тебе па да то заједно учинимо.

Од твога поласка нијесмо извршили ниједну успјешну акцију против окупатора. Топ који је требао, како смо се договорили док си ти још овдје био није употребљаван. То је измјенио лруг Брко, док са.м ја био оДсутан, на Савјетовању у Враћеновићима. Када сам се ја вратио већ је било касно, и неефикасно употребити га. Нијеса.м се сложно, као ни сада, са одлуком друга Брка. Он је то учинио због извлачења ствари са фирме „Омбла".[7] Извучено је заиста много ствари које много вриједе, али бн ипак, по мо.м мишљењу, више било користи да је топ био употребљен, него све ствари које су изнесене из „Омбле". Јер да је топ употребљен увјерен сам наше снаге не би биле нападнуте од окупатора из Никшића, а које су успјеле и да продру пре-

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1255ЛУ За—24 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 25—1/3, к. 1673.**

[3] **Сава Ковачевић, командант Никшићког НОП одреда, тада се налазио у Оперативном штабу за Херцеговину.**

[5] **Редакција није пронашла тај документ, али део тог саопштења је објављен у тому** III, **књ. 4, док. бр. 52.**

[4] **Зековић, замјеник политичког комесара Никшићког НОП одреда.**

[5] **Буровић, иолиткомесар Никшићког НОП одреда.**

' **Радоје Дакић, секретар ОК КПЈ за Никшић.**

[7] **Односи се на пилану код Никшића која се звала Омбла.**

ко Царева моста и да се споје са снагама које су надирале од Данилов-Града ка Никшићу.

Продор Талијана у Никшић био је врло лак. Партизани одреда „Бијелог Павла" нијесу могли дати никаквог отпора окупаторским снагама које су надирале са моторизацијом и артиљеријом у јачини од око 5000 војника,[8] јер су биле ангажоване и још су и данас, гушењем, четничке банде на челу са Бајом Станишићем и професором Ново.м Вулетићом. Ова банда појавила се баш у моменту када је била најкритичнија ситуација и када су требале непријатељске трупе и по цијену великих жртава да се задрже. Они, народни издајници, окупљају колебљивце и малодушне и стварају неку назови народну војску баш у том критичном моменту, да би на тај начин што ефикасније извршили издају према народу и утрле пут италијанским трупа.ма које су се кретале од Данилов Града ка Никшићу. Пред народом су изашли са паролама: Сили се не може одољети, зашто лудо гинути, Талијани неће палнти ни пљачкатп села већ само мирно проћи цестом. Даље ширили су друге лажне вијести и проносили панику и кроз народ и кроз војску, говорећи [да] италијанске трупе иду и од Цетиња, Требиња итд. На овај начин успјели су [да п]околебају борбену спремност и војске и народа. Са таквим својим радо.м, издаје према [н]ародној борби ова шачица бједних плаћеника успјела је да и у Бјелопавлићн[ма] изазове братоубилачку борбу. У тој борби до сада су погинули 4 наша парти[за]на, 15 рањено. Њихових мртвих н рањених је до сада 115. Незванично смо обавијештени да су опкољени и да ће убрзо бити ликвидирани. У помоћ [партизанском] одреду „Бијелог Павла" за ликвидацију банде Баја Станишића дошао је један батаљон Ловћенског одреда, а ми смо им исто упутили једну чету од 140 партизана.

Приликом продора талијанских трупа дале су им отпора само неколико јединица нашега Одреда и то врло слабог отпора. При то.м отпору непријатељ је нмао губитака око 30 мртвих и нешто рањених, а наш један погинуо н 5 рањених.

Талијанске трупе док су се састале са до сада опсједнутим гарнизоном у Никшићу, да би лакше продрли и да

*** Односи се иа италијанске јединице: 2. и 4. групу алпинаца „Вале", три пјешаднјска батаљона н два артиљеријска ливизиона н 47. пјешадијскн пук дивизије „Алпи Граје", који су уз подршку четника пробнли блокаду НпкшиНа (видн „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", кн». 1. стр. 192). Опширнније о продору Италијана у Никшнћ види то.м III, кљ. 2, док. бр. 98 и док. бр. 66 у овој књизи.**

би боље била прнхваћеиа парола пете колоне да Италијани неће палитн при пролазу, нијесу палили. Међутим, чим су се спојили са трупама нз Никшића почели су правити такве злочине, какве је у стању да почини само једна разуларена фашистичка, пљачкашка банда. Све куће у близини цесте, почев од Орје Луке до Царева моста, запалили су и опљачкали, а невино [ст]ановништво убијали и интернирали. Убили су 10 стараца и старица у Стубичк[нм] [До]ловима које су нашли код кућа, већином Никчевиће. Двије жене су силовале читаве чете све док нијесу издахнуле. Опљачкали су преко 1000 оваца и коза и око 50 говеди.

Код нас исто пета колона почела је да диже главу у оиим сели.ма која су под контролом окупаторских трупа или су му на домаку артиљерије (Страшевина, Озринићи, Кличево и у неким селима у Пјешивцима). У овнм селима пета колона се послужила са паролом да, ако сељаци не унесу у своја села намирнице које су евакуисали, да ће села бити попаљена. Сељаци су навалилн да уносе намирнице у села која су под контролом окупатора, али су их наше страже, по нашем наређењу, у томе спријечиле.

Одржавамо конференције и зборове и објашњавамо народу и војсци издају коју је направила банда пуковника Баја Станишића у Бјелопавлићима. И војска и народ нзражавају спре.мност да ће се борити до коначне побједе и противу окупатора и против народних издајника.

Формирамо мале ударне једннице по свим селима на челу са одговор[ни.м] [друго]ви.ма а које имају за задатак да у корњену угушују сваки покушај [пете колоне] да се појави код нас.

Због новонастале ситуације у околини Никшића фронт према Никшићу [подијелили]. . . .[9] смо на 4 оперативна сектора и направили распоред снага по секторима. [Израдили] с.мо још провизоран план за почетак акцнја и за ... трупе покушају било са продором према ... је продирала од дана...

Јуче смо јавно стрељали мајора и познатог четника, слугу свих реакционарних југословенских режима и разбијача народне борбе Мињу Вишњића и његова сина Момчила, познатог љотићевца, а сада разбијача народно-ослободилачке борбе. Мињу и његова сина ухватили су партизанн нашега Одреда који оперишу у гатачко.м срезу.

Из писама које добнјамо из Гацка и другова који се враћају болесни отуда да се закључити да су другови тамо

• **Услијед оштећења документа поједнне ријечн су нечитљнве.**

доста рђаво организовали акције и живот партизана. Често пута изводили су људе у акције које нијесу били довољно припремљене, па према томе и нензвршаване и тако замарали људство. Приличан број се досада вратио промрзлих. Јеврем[10] нам још ниједанпут није писао. Изгледа да су га наши другови прејахали.[11]

У борбама са четницима два наша су погннула, а четворица су рањена. Губици непријатеља нијесу нам познатн.

Наши партизанн, којих има у Гацку око 230 ни до данис нијесу успјели да униште банду попа Периши51а, нако се он стално налази у Казанцима, а ми смо им то ставили у задатак при поласку. Из свега овога види се иако су били доста слабо наоружани, а временске прилике доста рђаве, да су се доста слабо показалн.

О дисцнплини, будностн, које може се ре!;н није ни било и рђавом сналажењу наших војничких н политичких руководиоца, као и партнзана на сектору у Пјешивцима не пишем ти ништа, јер бих о томе имао много да ти пишем и много да се каже, а немам за то времена, па то остављам када се будемо видјели. У главном показали су се и тамо недораслн и политички и војнички задацима који су пред њих поставнли њихови Штабови.

Добили смо као непровјерену внјест од Штаба граховског н.о.п. батаљона да је друг Боко Путица[12] погинуо од четничке банде у љубомиру. Одмах јави да ли је то истина.

У Никшнћ је долазио емисар Баја Станишића — Новак Вулетић и одржао збор на Никшићкој пјаци и позвао народ у борбу противу партизанске војске.

У Никшићу је фор.миран некакав Штаб „Националиог покрета", чија се канцеларија налази у некаквој бившој посластичарници.

У Никшићу је ухапшено преко 200 невиних грађапа и већ почињу да их ннтернирају.

Шаљемо ти у прилогу пријетеће писмо које смо добили од Штаба ,,Наци[онално]г покрета" по случају Миње Вншњића и његовог сина и наш одговор њима.[13]

Фор.мирали смо једну получету на челу са Буром Рогановићем и једни[м] одговорним другом и послали их са

[10] Јеврем, члан Штаба оператнвног сектора Гацко — Невесиње.

[11] Мисли се на партијске раднике, инструкторе Окружног комитета, који су по задатку обилазнлн поједине одсјеке фронта и пружали помоћ војннм н политичкнм руководноцима у јелнннцама.

[12] Боко Путица, командант Оперативног штаба за Херцеговину; убио га четник Саво Ковач 21. фебруара 1942. Народни херој.

[13] Редакција ннје пронашла тај документ.

десне стране од цесте идући од Никшића [у] Пјешивце и дали им у задатак да што прије у заједници са партизанима из [Пје]шиваца организују препаде на италијанске положаје и транспорте. Ја сам б[ио] 2—3 дана тамо са Буром и командантом Кочанског батаљона и констатовали с[мо] да са акцијама можемо одмах почети, јер снијег који је и тамо био велики нагло опада.

Немамо ништа муниције за италијанске пушкомитра љезе, а врло мало н за оруђа бивше југословенске војске, па ако и.ма тамо нешто нам пошаљи. Ако нијеси тамо неопходан крени што прије овамо.

Црвена Армија је с нама — побједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) **Другарски поздрав**
ЗА ШТАБ ОДРЕДА,"

БР. 65

ПНСМО ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОГ1 ОДРЕДА ОД 25. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЦРНОГОРСКО-САНЏАЧКОГ ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ КОМСКОГ НОП ОДРЕДА И ДУРМИТОРА[1]

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ НАРОД. ОСЛОБОДИЛАЧ.
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 395
25 фебруара 1942 године

ШТАБУ ЦРНОГОРСКО-САНЏАЧКОГ ОДРЕДА

Положај

Данас смо обавијештени телефоном од нашсг Ускочког батаљона да је исти извијештен од командира чете из Крње Јеле са територије Комског одреда да су четници пошли од Колашина и Липова за Вратло, да су наше партизанске јединице прилично разбијене од стране четника, да

" Документ је вјероватно писао Милинко Буровић, политкомесар Пикшићког НОП одреда.

' Фотокопија документа (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/305.

су се чак и повукле са положаја,[2] тако да је Никшићка чета — једна виша половина дезертирала и пошла у свој крај.[3] Командант комбинованог Никшићког батаљона друг Павловић[4] који је оперисао тамо исто се вратио и о томе прича. Између осталог каже, да ваше трупе из Санџака на томе дијелу нијесу оперисале, па се обавештавате о томе да знате и да са расположиви.м снагама предузмете одмах потребно да се неко напредовање четника не дозволи. Према вашим ранији.м обавештењима тамо се налазе јаке снаге србијанских партизана[5] па ступите одмах у везу са њима и помозите Комски одред.

Наша комбинована чета која је прије два дана пошла тамо нма се одмах вратити на наш терен ради осигурања истога, јер смо остали са врло малим снагама па је могућност надирања четника и на нашу територију, што се баш сада не смије уопште дозволити. Ми смо мобилисали сво наоружано људство батаљона Аробњачког, Ускочког и Језеро-шаранског ради тога, али на.м је ипак снага недовољиа, јер са наше и онако мале територије н.мамо 1300 партизана на страни у акцијама.[6]

У случају већих операција у наведеном смислу ми ћемо морати повући и остале наше снаге које се налазе на вашој територији, па се због тога обавештавате да знате.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб одреда,

[2] О офанзнви окупатора и четника око Колашнна и у Васојевићима опширније види у тому III, књ. 2, док. бр. 99.

[3] О продору Италијана од Даниловграда пре.ма Нникшићу и борбама на том сектору види том III, књ. 2, док. бр 98 и док. бр. 64, напомена 8 у овој књизи.

[4] Милан Павловић

[5] Мислн се на партизане који су нз Србије крајем 1942. прешли у Санџак и источну Босну и од којих се у Чајничу 1. марта 1942. формирала Друга пролетерска брнгада.

*** О распореду јединица Дурмиторског НОП одреда види том III, књ. 2, док. бр. 81 и 95.**

БР. 84

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 25. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ГРАХОВСКОГ БАТААјОНА О ИРОДОРУ ИТААИЈАНА У НИКШИН И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ОСТАЛИМ ДИЈЕЛОВИМА ЦРНЕ ГОРЕ'

ШТАБ НИКШИБКОГ
НАР. ОСА. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 135
25-У-1942 г.[2]

ШТАБУ ГРАХОВСКОГ Н.О.П. БАТАЉОНА

Извјештавамо вас да су италијанске трупе које су наднрале у јачини од око 5.000 војника са моторизацнјом и артиљеријом успјеле да уђу у Никшић и да се тако споје са до сада опсједнутим окупаторским гарнизоном у Ннкшићу и то на необично лак начин.[3] Само неколико мањих јединица нашега одреда дале су им отпора код Богетића и код Царевог моста и нанијеле му губитке од око 30 мртвнх и нешто рањених.

То се десило због издајничког рада народних изрода и слугу окупатора на челу са пуковником Бајом Станишићем и професором Новаком Вулетићем, који су у моменту када су се партизанске јединице одреда „Бијелог Павла" биле припремиле да дочекају окупатора, успјели да формирају неку издајничку војску под нменом „народна војска", иако је данас свакоме јасно да- је она само издајничка и војска окупатора. На тај начин су успјели да изазову забуну и у народу и у партизанској народно-ослободилачкој војсци ба цајући паролу да окупатор неће палити и пљачкати села и да надире таква сила којој се не може дати отпор. Тим паролама насио је један дио народа, па чак и извјесни партизани. Ова банда је чак окупаторској војсци на Кујави изнијела и здравицу добродошлице. Заиста војска није палила све док се спојила са гарнизоном у Никшићу да би пароле, које [је] бацила пета колона, биле што вјероватније. Међутим када су се спојили почели су да пале н пљачкају села око пута од Дан. Града до Ннкшића и убијају

' Фотокопија оригнала (писаног на машини, ћнрилицом) уАрхиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2 156—157.

[8] Мјесец је погрешно откуцан. Документ потиче од 25. фебруара 1942. године.

[3] Опширније о томе види у тому III, књ. 2, док. бр. 98 н док. бр. 64 у овој књизи.

мирно и невино становнштво налазећи га у својим кућама. Са.мо на територији Пјешивачког батаљона убили су 11 стараца и старица које су нашли код куће. 2 младе невјесте из Долова стубичких су силовале читаве чете свс док нијесу издахнуле. Попалили су много кућа и опљачкали само у Пјешивцима преко 1.000 коза и оваца и око 50 говеда.

Партизанске јединице „Бијелог Павла" биле су принуђене да ангажују све своје снаге у борби против банде Баја Станишића и професора Вулетића не могавшн дати никакав отпор окупаторској војсци која је надирала од Дан. Града ка Никшићу. То је деморалисало и партизане нашег одреда, а команде су се показале недовољно одлучне и будне према петој колони која је и овамо уносила забуну и деморализацију бацајући пароле: „ето Талијана отуда преко Чева, продрли су и од Никшића, заобиђоше нас с леђа", и откривајући наше положаје пуцњевима док су непријатељске трупе још ван домета наше ватре и тако нашу војску излагали артиљеријској и минометској ватрн. Војнички и политички руководиоци, а и да не говоримо о партизанима, врло су често насиједали овим паролама и мијењали позиције по непровјереним извјештајн.ма, умјесто да путем патрола то проконтролишу и провјере и на тај начин н дејство пете колоне онемогуће.

Ето, тако је издајничка банда на челу са Бајом Станишићем утрла пут италијанским трупама од Дан. Града до Никшића и изазвала братоубнлачки рат у Бјелопавлићима. V борбама са овом бандом погинула су 4 наша партизана, а 16 је рањено. Они су имали преко 100 мртвих и рањених. Незванично смо обавјештени да су наши успјели да ову банду опколе и да ће је у брзо успјети да ликвидирају. Ми смо одреду „Бијели Павле" послалн. . ,[4] за чншћење ових изрода једну ударну чету од 100 партизана.

И код нас се петоколонашка банда почела јављатн и то само у селима која су под днректном контролом окупатора (Страшевнна, Кличево, Озринићи и нешто у. Пјешивцима). Иначе свуда друго је добар морал и код народа и код војске. Сви изражавају спремност за борбу и противу окупатора н противу пете колоне. — Формирали смо мале ударне јединице на челу са одговорннм лругом, којима је задатак да пазе на кретање сумњивих лица и да у коријену угуше сваки покушај петоколонашке банде да ровари. Ове Јединице патролирају н дању и ноћу по селима. Будите и ви тамо будни, јер није искључено да и код

[4] **Оригинал је на местнма означени.м са три тачке и четвртасгнм заградама оштећен.**

Вас нешто не покушају[5] и ако сте им задали одлучне ударце унштењем 5анде око Новице Ковачевића.

Предузелн смо ирипреме за акције на путу Никшић — Дан. Град и ускоро ћемо отпочети са њима.

Из свега овога што се десило у Бјелопавлићима, а да не говоримо о ономе што ,је петоколонашка банда народних изрода у стању да учини ради мрвица које им бацају фашистички пси. Из овога што [је учинјила фашистичка разуларена пљачкашка банда од Данилов Града до Никшића један доказ [је] фашистичког варварства кога историја не памти.

Данас смо јавно пред народом и војском стријељали непријат[ељског слу]гу свих реакцио[нарних] режи[ма]... ора ... но по злу познатих ншњића[4] и кре ... о ... една народа.

Јавите нам да ли сте формирали ударну чету, колики је број партизана у њој, ко је у командни састав, да ли се састаје, па макар и у дјеловнма и како је наоружана.

Није нам ништа познато о брошури наших пјесама о којој пише друг Станко.[7] Ми таквих брошура немамо, па вам је и не може.мо послати. Вера[8] није овдје, па се не можемо ни обавијестити шта је са том брошуром.

Обавијестио нас је Гл. Штаб да су партизани Ловћенског одреда извели акцију на Скадарском Језеру и том приликом заплијенили брод „Скендербег",[9] заробили 9 војника, а приликом борбе убили 3... На броду је заплијењено 7 пушака, 2 пиштоља, 38 џакова брашна, 39 [џакова] паште, 19 пари ципела, 19 [пари] скија, са потпуним прибором, 400 кутија цигарета и нешто дувана, 20 сандука парадајз-конзерви и разних других ствари. Пошто су све ствари склонили, брод су потопили. Том приликом је ослобођено 15 интернираца који су спровођени од Скадра за Цетиње, као и цјелокупна посада која је упућена у своја родна мјеста.

Црвена Армија је с нама — побједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА
пол. ком.
Милинко[10]

М. П.

[5] Напади иепријатеља пре.ча Грахову нису извођени све до почетка иролећне офанзиве априла 1942. годнне.

[6] Односи се на Блажа Вишњића.

' Станко П. Ковачевнћ, руководилац технике при МК КПЈ за Грахово. Умро почетком марта 1943. на Прењу.

" Вјера Ковачевић, члан Среског комитета КПЈ за Никшић.

" Види том III, књ. 2, док. Ор. 74.

[10] Мплинко Буровић

БР. 52

ПИСМО ОКРУЖИОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИБ ОД 27. ФЕБРУАРА 1942. МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ ШАВНИК О ОПАСНОСТИ ОД ЧЕТНИЧКОГ УТИЦАЈА У ВАСОЈЕВИБИМА И ДРУГИМ КРАЈЕВИМА ЦРНЕ ГОРЕ[1]

МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ — ШАВКИК

Драги другови,

Ево добисмо пнсмо од Главног Шгаба'[2] н морамо на територији среза ннкшнНког мобилисати 500 бораца да пошаљемо у ВасојевиНе,[3] а у истоме писму кога шаље Штабу вашега Одреда стоји да ви морате хитно обавијестнтн Црногорско-санџачки Одред да мобилише што више људи на акцију противу четника у ВасојевиНима и повежете са Комским одредом, а то и ви треба да урадите, уколико је логуНе, јер је за вас највеНа опасност да се четннцн не иребаце на територију тога среза.

Морате бити будни и одлучни према свпм појавама колебљивости, јер то може скупо да вас кошта, а тога код вас има прилично доста. Н.пр. обавијештени смо да се чета Пивљана уопште није хтјела да бори противу попа ПеришиНа и његове банде. Исто тако за.мјеннк команданта батаљона Секула ЈауковиН[4] отворено је бушкао противу партизана и покрета пред наши.м друговима који су ишли из болнице, говореНи да је убиство појединих људн дјело интрига и освете и да то спроводе само дјечурлија. Те и гакве појаве треба енергично сузбити и чистити редовс партизана, а командно особље чак н разоружати.

Прораднте детаљно послате вам директиве, како бн мобилизацијом свега што је поштено и напредно сузбпли утицај пете колоне.

Добро би било, пошто су партизани колебљиви у борби против четника, а нарочито комшнја, да прсбаците један дио Пивљана према ВасојевиНима, а са ове стране Дурмитора из Језеро-шаранског, Ускочког и Дробњачког батаљона да се пребаце према Гацку п банлама Спасоја ТаднНа и попа ПеришиНа.

Фотокопија оригинала (пнсаног на машини, ћнрнлином) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/321.

[1] Види том III, књ. 2, док. бр. 100.

[8] Внди док. бр. 68 и 69

[4] Секула Јауковнћ, заменик команданта Језеро-шаранског батаљона. Осуђен због издаје и стријељан априла 1942.

У истој коверти вам шаљемо писмо Главног Штаоа. иошто немамо коверата, и ви га предајте Штабу Одреда и са њи.м се посаветујте о свему горе наведеном и брзо се повежите са Комским Одредом, како вас не би изненадиле четничке банде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

27 фебруара 1942 г. ЗА ОКРУЖНИ КОМИТЕТ — НИКШИК
Жарко[5]

БР. 68

ПИСМО ОКРУЖИОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИН ОД 27. ФЕБРУАРА 1942. МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ ГРАХОВО О УПУНИВАЊУ ЈЕДНОГ УДАРНОГ БАТАЛзОНА У ВАСОЈЕВИКЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИКА[1]

МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ — ГРАХОВО

Драги другови,

са територије вашег Мјесног ко.митета позвато је 220 партизана, који треба да пођу у акцију према Васојевнћима. Од Граховског батал,она тражи се 100, а од Бањско-вучедолског 120 добрих партизана. Ви морате помоћи да се ова мобилизација брзо спроведе, јер из Никшићког одреда мора се послати 500 бораца,- Мобилизацију н одлазак тих људи треба политички правилно објашњавати, а уједно будно пазити да пета колона то не искористи у своје сврхе. Пошто се ради о борби против четника у командном особљу морају бити добри партијци, јер ће од њих много гависити колико ће акција успјети. Успијемо ли угушнти банду у Васојевићима, онда је пропао сваки покушај организовања четника и народне војске у Црној Гори, у против-

[5] **Радоје Дакић Брко**

Фотокопија оригинала (писаног на машнни, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/320.

[3] **Внди док. бр. 67.**

ном, они су нам велика опасност. Зато ове директиве добро прорадите међу члановима Партије и истс одмах примјеннте у дјело.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

27 фебруара 42 г. ЗА ОКРУЖНИ КОМИТЕТ — НИКШИН
Жарко[3]

БР. 69

ППСМО ОКРУЖИОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШНН ОД 27. ФЕБРУАРА 1942. САВИ КОВАЧЕВИБУ О УПУПИВАЊУ УДАРНОГ БАТААЈОНА ЗА ВАСОЈЕВИНЕ И ВОЈНО ПОЛНТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ ОКРУГА[1]

ДРУГУ САВИ КОВАЧЕВИЕУ

Аруже Сава,

ситуација у Црној Гори погоршала се самим тим што наше снаге које [су се] упутиле у ВасојевиНе нијесу успјеле да разбију четничке банде, него су [напро]тив оне разбиле наше, а што можеш најбоље видјети из писма Главног Штаба које ти прилажемо.[2] У Бјелопавлићима су чегннци разбили и побјегли су Талијанима у Кујаву, али скоро ниједан од главних вођа још није ликвидиран, па је опасност од љиховог надирања још увијек велика. Ситуација у нашему срезу није баш најбоља, поготову када су села ско Никшића: Страшевина, Озринићи, Кличево под утицајем пете колоне у великом дијелу пришла окупатору. Банда попа Перишића успјела је да разбије наше чете којс смо послали у Гацко, тако да опасност од утицаја пете колоне постоји, иако је ми за сада толико не осјећамо у осталим крајевима нашега среза. Мислили смо да мобилишемо батаљон партнзана за ликвидацију Перишићеве банде, а \и сала мора.мо хитно послати 600 партизана у Васојевиће.

[3] **Радоје Дакић**

[1] **Орипшал (писаи на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—3, к. 1673.**

[8] **Види том III, књ. 2, док. бр. 99.**

Са овим батаљоном морамо послати добар командни састав, јер чета коју смо раније послали у Васојевиће ннје одговорила своме задатку и двије трећине исте дезертирало је из борбе. Са тим батаљоно.м требао би да пође неко нз Штаба Одреда,[3] а моментално не.мамо ниједног замјеника, па зато ће бити потребно да иде друг Милинко/ У том случају обавезно је да ти овамо дођеш[5] и да предузмеш руковођеЈБе у Штабу Одреда, јер ми смо заузетн другим послови.ма. Милинко је и сада скоро стално на терену, па је Штаб Одреда често пута затворен, а ми смо оптерећенн и са те стране.

Да би надокнадили број од 500 партизана, колико треба да пошаљемо у Васојевиће, тражили смо и са тога терена 100 из Граховског батаљона и 120 из Бањско-вучедолског, 50 нз Орјенског и ти помози да се из ова два прва бата^она изабере што бољи командни састав чета и одабере људство које неће поклекнути пред четницима.

Јави преко Оперативног Штаба да, уколико је могуће, дође Ударни батаљон'* у Гацко и рашчисти са четничком бандом попа Перишића, јер је тамо ситуација вео.ма критична.[7] У исто вријеме затражи да се од.мах пошаље ова.мо друг Милија Станишић који је у ударном батаљону, јер је неопходно потребан за Бјелопавлиће. Милија је синовац Баја Станишића а Бајо је успио да заведе читаву родбину и околнну у којој нема партијаца па би он био постављен за замјеника политичког комесара у Одреду „Бијели Павле", како би преко њега другови на том терену парирали разорни рад Баја Станишића.

Уколико не дођеш кроз 2—3 дана извјести нас хитно када ћеш да дођеш да би се знали равнати.

Шаљемо ти писмо Главног Штаба, Саопштење Никшићког Одреда,[8] писмо Дурмиторског Одреда,[9] писмо Ник-

[5] Олноси се на Штаб Никшићког НОП одреда.

[4] Милинко Буровић, политички комесар Никшнћког НОП одреда.

[5] Сава Ковачевић се тада налазио у Оперативном штабу за Херцеговину (види док. бр. 64).

[6] Односи се на Први црногорско-херцеговачкн ударни баталлн.

[7] О догађајима око Гацка п активности попа Перншнћа вндн том III, књ. 2, док. бр. 146 и 153.

" Види том III, књ. 2, док. бр. 100.

' Редакција није могла утврдити о коме је писму ријеч. Извјештај Дур.миторског НОП одрела од 25. фебруара 1942, упућен Врховно.м штабу, објављен је у тому III, књ. 2, док бр. 95.

ИЈићког одреда батаљонима[10] и окружнипу О.К.[11] Све ти то шаљем да би се боље упознао са ситуацијом овамо код нас. Наравно да ова писма прочиташ и вратиш натраг. Поред свега тога, чета која је пошла са Бјелицом'[12] и Алексом[13] у Гацко вратила се натраг, као и пола друге чете која је послата да је замијени. Тамо су наша 3 друга погинула од четника.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

27. фебруар 42. г.

Другарски поздрав
Брко[14]

БР. 70

ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБЛ ЦУЦКО ПЕКАИНКОГ БАТАЉОНА ОД 28. ФЕБРУЛРА 1942. ШТАБУ ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О РЕПРЕСАЛИЈАМА ИТАЛИЈАНА ПОСЛИЈЕ БОРБЕ У ГОРЊЕМ ОРАХОВЦУ

ШТАБ
ЦУЦКО-КЕКЛИККОГ
ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
Бр. 30 од 28-11-1942 г.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Према вашем писму од 25-П-ов. мј.[2] извештавамо вас да је непријатељска војска која је ишла од Залаза пре.ма Ораховцу предузела према њеном старом обичају паљевину села Г. Ораховна, тако да је Веље Село од 30 кућа остало свега 5, остале су све запалили. Становништво Г. Ораховца је пресељено под пресијом окупатора доље, у Боку, а мјесто

Редакцнја ннје пронашла ово писмо.
[11] Редакција ннје пронашла овај документ.
[12] Јеврс.м
[13] Алекса ПоповиН, командир чете у Никшићком одреду.
[14] Радоје Дакнћ

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, 951/1V 4ц—76 (42), а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—10, к. 1677.
[2] Редакцнја није пронашла поменуто писмо.

не знамо. V Г. Ораховац није остало живе душе, код нас се у Цуца.ма налази 10 иартизана и 4 партизанке који су побјегли са нашо.м војском. Сву храну коју су избацили нз Ораховца сместили смо у једну кућу гдје и они стаиују. Талијанска војска напустила је висове и вратила се на своје сгаре положаје у Г. Ораховац, с тиме што је појачала положаје у Г. Ораховцу. О акцијама у Перасту за сада сг не могу извести, јер Талијани држе од Леденице све до Ораховца, те за сада та акција отпада. Штаб овога батаљоиа расматра могућност извођења акције у Добротп над неким шпијунима чија смо имена добили од другова из Боке.'

Стање у бата.^ону је следеће: један дио Малоцуцке чете био се иоколебао прилико.м уласка Италијана у Никшић,[4] по свему можемо судити да је по сриједн рид пете колоне, која је почела полако да диже своју њушку. Ми смо одмах предузели потребне мјере и политичкн комесар батаљона био је на терену и проучио ту ствар. О резултату нстраге коју смо повели од.мах ћемо вас по њеном свршетку обавијестити.[5]

Ми држимо стално 3 страже према Ораховцу и пратимо свако кретање непри јатеља. Накнадно се одржава по сви.м четама прослава дана Црвене Армије.

Најљепше вам захваљујемо пто сте се сјетили нас и послали нам мало дувана, по куриру ва.м шаљемо једну нређицу као што сте нам јавили. Чулн смо ла се може тамо добавити зејтина, зато вас моли.мо да нам пошаљете малу количину зејтина јер не.ма.мо са чи.м запржити и ако нма.мо још мало кро.мпира.

Постоји могућност да ће се поново успоставлти веза са Боком за набавку материјала.

Црвена Армија је са нама — иобједа је наша.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБО НАРОДУ!

Политички ко.месар, на терену- М. П. Командант Никола Поповић

П.С. Шаљемо вам двије кошуле, које с.мо добили од другова нз Боке.

*** Ова акцнја ннје изведена.**

[4] До колебања у четн дошло је услијед утицаја четничких елемената, који су послије издаје Баја Станишића и продора Италијана у Никшић, почели интензивније дјеловатп.

[5] Внди док. бр. 93.

БР. 84

ПИСМО ШТАБА АОВКЕНСКОГ ОДРЕДА ОД 28. ФЕБРУАРЛ j942. ИТАЛИЈАНСКОЈ КОМАНДИ У ЦЕТИЊУ О РАЗМЈЕНИ ЗАРОБЛЈЕНИКА[1]

ШТАБ ЛОВКЕНСКОГ
Н4Р. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. ***135***
28-11-1942 г.

КОМАНДИ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА

Цетиње

На основу Вашег писма од 28. фебруара ов. г.[2] упућујемо Ва.м 32 зароољена војника за које тражимо да на.м данас послије подне упутите наше суграђане. Како је у наш логор стигао зароољеник-санитет Е.милио Гарционе пошто смо Вам упутили први списак, и како је поменути санитет већ раз.мијењен, то се код нас налазе 32 Ваша војиика а не 31, зато тражимо да нам у замјену за овог, којега нијесте у последњем писму предвидјели, упутите наше! суграђанна Марка Поповића који се налази у затвору на Цетињу.

Све наше суграђане и Марка Поповића упутите чим стигну Ваши заробљеници на Цетиње.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБО ДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГОДРЕДА

(М. П.)

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 800'1У 4г—3 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—3, к. 1675.**

[2] **Редакција не располаже овпм писмом.**

® **До размјене зароб.\>еннка дошло је 1. марта 1942. Опширније о то.ме вили чланак 3. Лакића у ВИГ-у бр. 1/1967, стр. 88—91, и обавјештење нталнјанске Команде мјеста у Цетињу од 1. марта 1942. у тому III, књ.** 4, **док. бр. 97.**

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ БАТАЉјОНА ОД 28. ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДЛ О СТАЊУ У БАТАЉјОНУ И СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ[1]

ШТАБ
ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ НЛРОДНО ОСЛОБОДИ-ЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА.
Бр. 27
Дана 28-11-1942 године.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Гдје буде

Штаб овог батаљона прнмио је наређење тог Одреда у коме се изричнто тврди да се врши утаја реквирираних ствари од браНе ТурчиновиНа, а да није тако то вам свједоче следеНе чињенице.

1) Штаб тога одреда послао је свога делегата МиНуновиНа[2] који се на лицу мјеста увјерио о свима стварима и њиховом распореду, а поред тога све што је издато од тих ствари и намирница учињено је у споразуму са тим Одредом, тако да се није могла никако вршнти \1аја ма и иајмање ствари, зато се моли Штаб одреда да а*о сумња у командно особље овог батаљона исто смијени са ппвјерене му дужности, јер ствари утаје и проневјере не само да не смију правити партизанске команде веН и сви партизани који би се показали као такви морају бити разпартизањени.

2) Штаб одреда мислим да је требао сачекати долазак свог делегата са терена овог батаљона и тек по његовом извјештају предузи.матн овакве мјере. Зато је Шгаб свог батаљона све ствари које су се затекле на дан доласка вашег наређења запечатно и он внше не располаже са њима него Штаб одреда.

3) На терену овог батаљона, као што је познато Одреду, налазе се другн партизани који уопште немају никаквих средстава за живот и све на.мирнице које су утрошене

[1] **Оригинал (писан на машинн, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 801ЛУ 4ц—77 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—1/11, к. 1677.**

[2] **Вељко Мићуновић, политички ко.месар Ловћенског НОП одреда.**

они су их утрошилн, зато се моли Олред ла истима изађе у сусрет јер као такви не могу опстатн на терену овог батаљона. Онн људи који су их до сада држали више немају хране ни за себе те истима не могу изаћи у сурет. Они су по одобрењу било партије или са.мог Одреда послати на своју дужност у подручју овог батаљона.

4) Мед који припада Штабу одреда је запечаНен и када се буде учинило вриј е.ме исти Не бити пребачен у тај Одред. Према захтјеву члана тог одреда, меда је узето 40 кг. за тај Штаб.

5) Остале реквириране ствари од Стевана ПетрановиНа тако исто су запечаНене и са њима у цјелости располаже Штаб тог одреда.

Што се тиче са.мог стања у батаљону, услед нарастања партнзанскнх снага, овај Штаб ннје у могуНностп спровести одлуке и директиве Главног штаба за Црну Гору и Боку услед слабог партијског кадра који руковоли ка терену. Друговн који су додијељени у Штаб ово1 батаљзна врло су млади и не познају ни нај.мање правнла н протшсе партизанске војске, поред тога врло слабе идеолошке изградње, те на појединце пада сав терет рада.

Сектору на Загреди пре.ма савјетовању са делегатом другом Вељком из тог одреда да се даде појачање нз ЛЮСшанског батаљона у јачини од 40 које још није стигло, а сваког часа се очекује борба пре.ма извјештају са ссктора, па се моли Штаб одреда да одмах нзда наређење на батаљон горњо-љешански[3] да пошаље људство на сектору у Загредн.

Појачања из овог батаљона се не могу дати услед тога што је пошла чета од 60 партизана на БасојсвиНе, а стално се држи на сектору 100 партизана, даље курпрска служба, држање стража на Симуњи, велики снијег па је не.могуНе снабдијевати људство са храном и т.д. се.м у случају борбе овај батаљон би могао датн још до 100 партпзана, Јер сви партизани немају оружја, што је познато и само.м Штабу одреда да је без оружја 40%.

Што се тиче политнчког рада тако исто стоји па слабом ннвоу, јер су партизанске масе доста несвјесне и не познају циљеве и задатке данашње борбе. Овај ПЈтаб предузи.ма мјере за што чвршНу дисциплину, идеолошку из-

[3] **Гори>о-љешанск» батаљон је ноловнно.ч јануара 1942. имао 357 бораца, а половином фебруара 371 борца. Внлн том III, књ. 2, лок. бр. 32 и Архнв ВИИ, рег. бр. 3—1/7, к. 1677.**

градњу и издизање самосвијести код партизана, заго се праве коиференције по свима селима односно чета.ма.

Моли се Штаб одреда да по ово.м куриру упути све ствари које је делегат штаба обећао за штаб батал она.

Тако исто за све горе наведено да пошаље одговор.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Зам. пол. комесара,
на терену

Командант,
Благота МИПУНОКИН

М. П.

ШТАБ ЛОВКЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 137
1-111-1942 г.[4]

БР. 73

НЛРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ ЦУЦКО-ПЕКЛИПКОГ БАТАЉОНА ЗЛ РАСИОДЈЕЛУ ОРУЖЈА И ДРУГЕ РАТИЕ СПРЕМЕ ЗАПЛИЈЕЊЕНИХ У ГОРЊЕМ ОРАХОВЦУ

[ШТАБ Л]ОВКЕНСКОГ
[Н.О. ПА]РТИЗАН. [ОДРЕДА]
[Број] . . .
. . . 1942 г.

ШТБУ ЦУЦКО-БЕКЛИБКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Положај

Примили смо извјештај о вашој последњој акцији као и 45 заробљеника међу којима и један официр.[2] Заилнјењено оружје одмах пребројте, као и муницију и остали плијен и пошаљите нам о то.ме исцрпан извештај.[3]

[4] **Дописано мастило.ч на полеђнни документа.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И. И. Титоград, рег. бр. 1093. IV 4а—103 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—1/3, к. 1675.**

[1] **Односи се на акцнју у Горњем Ораховцу (Бока которска) која је изведена 14. фебруара 1942 (види том III, књ. 2, док. бр. 85).**

[5] **Види том III, књ. 2, док. бр. 89 и док. бр. 54 и 70 у овој књизи.**

Наређује ва.м се да од ауто.матских оружја задржите 3 а 1 упутите, са муницијом припадајућом, истоме у року о'д 5 дана од при.мања ове наредбе у Штаб одрсда. Од заплијењених пушака доставите Штабу Одреда 1/3 са погребном муницијом у року од 5 дана по прије.му ове наредбе. Револвер који сте заплијенили додјељује се ко.манданту батаљона Николи Поповићу.

Од заплијењеног новна шаљемо Вам 3.000.— лира за потребе Штаба батаљона и иајсиромашнијих партизана.

Што се тиче осталога плијена наређује Вам се да 1/4 пошаље Штабу Олреда што прње.

Пошаљите на.м исцрпан извјештај са подацима о току борбе да би се послао извјештај Главном Штабу.такође нас хитно извијестите о држању заробљеног официра V току борбе јер патрола која их је спровела до Штаба Одреда извјештава да је његово држање било добро а из Вашег извјештаја се то не види.

Команданту Николи Поповићу за храбро и ревиосно дражње у сви.м досадашњим борба.ма као и у борби ча Орахову, додјељује Штаб одреда 1 сат којн је заплијењен у борби на Скадарско.м језеру.[4]

Извјештавамо Вас о акцијама на подручју Ловћепског Одреда. Дана 12 фебруара снаге нашег багаљона „Царев Лаз" сачекале су у једно.м тјеснацу брод „Скендер Бсг", иајвећи брод који саобраћа на Скадарском језеру и који је учествовао у борби против прногорских трупа па Тарабошу[5] са својом артиљеријом. На броду је заплијењена велика количина животних намирница и разне друге војничке спреме, а брод је потопљен. Италијанска пратња са брода је пружила оружани отпор, међутим је брзо савладана. На броду је било 15 интернираца које су Италијани спроводили за Цетиње на суд. Интернирци су ослобођени, јелан од њих је погинуо на броду. На броду су једним метком убијене двије курве које су биле у пратњи официра нталијанских . . . , 3 у борби погинули, наши нијесу имали губитака сем што је убијен интернирац Јовановић из Црмнипе н још су три интернирца рањени. Сва заплијењена роба је склоњена.

Италијанска патрола је дана 13. фсбр. покуша\а да са Ријеке Црнојевића нродре у нека села уз Павлозу Страну. Наша патрола је прихватила борбу и бнло је 16 мртвпх

[1] **Односи се на заплијењени брол „Скенлер бег". Опширније о то.че види то.ч III, књ. 2, док. бр. 74.**

[5] **Односн се на борбе између Црногораца н Турака у балканском рату.**

и рањених Талијана, погинуо је један наш партизан, Станко Пејовић из Балана који је био за пушкомитраљезом.° У овој акцијн заплијењено је 7 пушака.

Дана 12. фебруара дошло је до борбе између наших једннца и талијанских снага са Вирпазара. О току и нсходу борбе нема.мо извјештаја те Вам не можемо ни рећн о томе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБО НАРОДУ!

Политичкн комесар,
Вељко Мићуновић

Командант,
Пеко

БР. 74

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ННКШНБКОГ НОП ОДРЕДА ОД ФЕБРУАРА 1942. ШТАБУ РУДИНСКО ТРЕПАЧКОГ БАТАЉОНА ЗА ВРШЕЊЕ ЧЕСТИХ ПРЕПАДА НА НЕПРИЈАТЕЉСКЛ УТВРБЕЊА И УПУБИВАЊЕ 50 ПАРТИЗАНА У ВАСОЈЕВИБЕ[1]

ШТАБУ РУДИНСКОГ- НАРОДНО ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Гдје буде.

1) Потребно је да што прије припре.мите—обучите бомбашка одјељења која би у заједннци са одјељењнма нз батаљона КочаНског или посебно вршила препаде и унштавања непријатељских утврђења и њихових митраљеских гнијезда. Исто тако припре.мите та одјељења да би на позив могли одмах ступити у .. [3] [ак]цију.

2) Доставите на.м тачан број аутоматских оружја, колико има муниције за нсте, као и колико имате бомби и којих,

3) Ваш батаљон требао би одмах да одредн број од 50 партизана којн би били одмах спремнн да пођу на пзвје-

• Види док. бр. 56.

[1] Когшја орнгнна.\а (писана на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Титограл, рег. бр. 1262/IV За—38 (42), а преиис у Архиву ВИИ, рег бр. 31—3, к. 1673.

[8] Односн се на Руднско-трепачкн батаљон НикшиНког НОП одреда.

' Услијед оштећења, документ је на овом мјесту нечитљив.

сну акцнју нзван нашега среза/ Међу њима неопходно је потребно да оуде и један орој бољих и политички пздигнутијих партизана.

Наређење за покрет издаће се. То може бити за 2—3 дана. Све о чему с.мо Вам писали у ово.м писму хитно је, па нам о ономе што можете обавијесгите по нашем куриру.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ НИКШИНКОГ Н.О.П.О.

БР. 75

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НИКШИНКОГ НОП ОДРЕДА ОД ФЕБРУАРА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ОДРЕДА[1]

ШТАБ НИКШИККОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 127
1942.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО ОСЛ. ПАРТИЗЛНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Добилн смо ваше пис.мо бр. 139 од 13 фебруара 1942. г.[2]

1) Последњих дана нијесмо изводиЛи никакве акције у околини Никшића због запљене имовине са фирме „Омбла"[3] којн је огро.ман (велики алат, гуме аутомобилске и др.). То није требала да буде сметња за извођење акција, али ћемо ва.м о томе јавити накнадно[4] због чега их ннјесмо изводнли.

2) Италијанске трупе продрле[3] су до Богетића. Нашн се налазе на Крсту и даће им се отпор. По извјештају Пјс-

[4] По наређењу ГЛавног штаба Црне Горе и Боке Штаб Никшићког НОП олреда формнрао је један батаљон и уиутио га, марта 1942., у Васојевиће за борбу против четника.

[1] Копија орнгина\а (писана на машнни, латиннцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—3, к. 1673.

[2] Релакција није пронашла овај документ.

[1] Односн се на пнлану на р. Зети.

[4] О актнвности Нникшнћког НОП одреда у наредно.ч периоду види том III, књ. 2, док. бр. 128 и 134.

[5] Впди док. бр. 46, напомену бр. 8.

шивачког батаљоиа Брђани су се доста слабо показали-, о чему ћете ви сигурно бити обавијештенн.

3) Одржано је савјетовање представннка никшићког, дурмиторског и оператпвног за Херцеговину." Доношенп су конкретни задаци у погледу сарадње ових одрела за акције. Истога дана, када смо држали савјетовање, Оперативни штаб за Херцеговину добио је писмо од Врховног штаба о формирању новог Операт пвног штаба за Хернеговину саставл.еног од другова Херцеговаца.[7] Друг Сава не улази у састав штаба, тако да ће се моћи од сада више ангажоватн у раду на територији нашега Одреда. Друг Сава ће још неколико дана остати у Оперативном штабу док .. ,[8] уведе у рад, а тада ће доћи овамо.

Писмо Врховног штаба Оперативно.м штабу за Херцеговину доставља вам.

4) Вјероватно је да ће и код нас пета колона поднћп главу у случају да италијанске трупе продру у Никшић. Предузеће.мо мјере преко формирања малих ударних јединица које ће имати за задатак да их у коријену угуше ако ма шта покушају.

5) Покушаће.мо да формирамо чету" коју нам тражите, али нијесмо сигурнн да ли ће.мо је моћи упутити због новостворене ситуације у вези са продором Италијана до Богетића.

Пишемо вам у журби због припрема одашиљања појачања на сектор према Даниловом Граду,[10] па ћемо ва.м накнадно опширно о сви.м ови.м питањима писати.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) ЗА ШТАБ НИКШИНКОГ Н.О.П.О.

Пс. Код нас се налазе другови из радионице у Острогу. Они ће се држати код нас и радити у нашој радионици коју ћемо доставити ових дана. О ово.м даљем задржавању код нас јавите нам.

Друг Брко је на терену Пјешиваца, а друг Милинко данас . с е јуче вратио са савјетовања из Херцеговине.

[4] Односн се на савјетовање у Враћеновићима 12. фебруара 1942. годнне.

[7] Внди то.ч II, књ. 2, док. бр. 114. Послије погнбније Бока Путице, дужност команданта је вршио Петар Драпшин.

" Услнјед оштећења документа није се могло прочитати неколнко ријечн.

' Чета је формирана (види то.м III, књ. 2, док. бр. 128).

" Види том III, књ. 2, док. бр. 134.

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ МЈЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ДАНИЛОВГРАД ОД ФЕБРУАРА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИЦУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СВОМ СЕКТОРУ[1]

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ К.П.Ј. ПОДГОРИЦА

Драгг< другови,

Од последњег извештаја кога смо Вам послали прије недељу даиа,-' на територији нашег среза нема неких значајнијих промјена и догађаја.

Политичка ситуација у нашем срезу се полако нормализује, прилике се сређују и постају у главном задовољавајуће. У Вражегр.мској општини је полнтичка ситуација за последњу недјељу дана осјетно поправљена и овако изгледа: пета колона имала је највише маха у селима Рошца и Дабовиће, одакле је утекло на Кујави око педесет људи. Отприлике је двије трећине од њих утекло из страха пред репресалијама. Из села Мијокусовића је побјегло око десет људи. Код најизразитијих петоколонаша и наших противника је конфисковано све плански и до минимума за егзистенцију њихових породица до маја. Све конфисковано је централизовано у општинско.м магазину и сачувано, одакле се по потреби дијели војсци и најсиромашнијим.

Одржана су два успјела митинга на којима су иступили претставници свих наших организација. Такође су одржане и омладинске конференције које су успјеле.

У Павковићкој општини стање је непромијењено. Од оних[3] са Кујаве се није још нико вратио кући јер им то онемогућава Бајо Станишић са крутом дисциплином коју је завео међу њима. Већим дијелом су под строгом контролом и на стражу иду само најсигурнији. Устројио је код њих ко.мандни кадар по југословенском систему: поставно је капларе, поднареднике, нареднике и официре.

[1] **Фотокопнја документа (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2399.**

[3] **Редакција не располаже овим документом.**

[3] **Мисли се на двије теренске партизанске чете из Павковнћа, које су пришле Бају Станишнћу 11. фебруара 1942. и с њнм се повукле на десну обалу р. Зете, у с. Кујаву, под заштитом Итгглијана. Видн том III, књ. 2, док. бр. 70.**

Ударни батаљон,[4] које [је] фор.миран у одреду, посјео је положаје у селу Вишу и изнад Слапа. Са Слапа су отјерали стражу коју су на мосту држали петоколонаши. Том приликом су петоколонаши имали неколнко жртава (три или четири), а наши су уз то још стријељали једног нетоколонаша и једну жену нз Петрушинске општине.

Приликом конфискације у селима Павковићке општине, из којих су сељаци одбјегли на Кујаву, почињене су велике полнтичке грешке које ће нам се свакако тешко осветити. Наиме, приликом конфнскације ннје ништа плански извођено већ скоро четничке методе су употријебљене. Није вођено скоро нн мало рачуна о лолитичкој странн конфискације и њених посљедица већ су групе без контроле или са врло мало контроле вршиле конфискацију до задње ситнице на неким мјестима. Руководство се партнје није показало у свему овом, те за то и има таквих случајева гдје су поједнне породице скрбз огољене. Такође при преносу у Сресни магацин није дошао до изражаја плански рад па је велики дио ствари успут нестао и упропашћен, тако да се од свега тога мала материјална корист може најсиромашнијим указати. Истрага се води па ће се по завршеној истрази поступнти како се нађе за сходно.

У Косоволушкој општини гдје је пета колона, под заштитом окупатора, покушала са стварањем „напионалне" странке и војске, и окупатор и пета колона су претрпјели пораз. Народ се врло добро држао. Уписало се било свега шест чланова од којих су већ тројица побјегли ка нашим једнницама. Италијанске чете су напустиле Косови Луг. Веза са оном страном Зете[3] је нормална.

У осталим општинама нема ни један новији моменат који би био карактеристичан. Заказане су конференције у току недјеље на оној страни Зете.

У организацији има измјена: упражњено је мјесто замјеника политкомесара у Штабу одреда® као и у ударном батаљону мјесто замјен. политко.месара. Оба ова мјеста се за сад не могу попуннти. Такође су остала упражњена мјеста политкомесара у неки.м четама Ком[ан]ско-Загарачког батаљона, јер су у борби са петоколонашком војско.м у Павковићима погинула два друга нартијна.

[4] Олноси се на Уларни батал»он НОП одреда „Бијелн Павле", који је фор.чнран крајe.ч фебруара 1942. Његов командант био је Видоје Буровић Кеша. Погннуо је од минобацачке гранате 11. марта у с. Вишу, глје је намјеравао да одржн савјетовање са ко.мандама чета.

[1] Ријеч је о територији на десној обалн р. Зете.

[4] Односн се на НОП одред „Бијели Павле".

Стога је врло нужно, и Мјеснн Комитет моли, **да** се **одмах** тражи да дође овамо или друг Пуниша Перовић или друг Станко Бурић, **а** нз Пролетерске Бригаде[7] друг Мирко Шћепановић или неки други са територије Загарачке општине из које су оба погинула партијца. Најбоље бн било ако би могао доћи друг Бошко Буричковић.

Требају нам детаљна упутства за слиједеће: како иартија треба да ради у ударним четама које су формиране у појединним батаљонима, наиме да лн партијска организација остаје као и до сада или пак посебне једнице треба да се формирају у тим четама?

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

МЈЕСНИ КОМИТЕТ К.П.Ј.
ЗА СРЕЗ ДАНИЛОВГРАДСКИ

БР. 77

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГОРЊОАЈЕШАНСКОГ БАТААјОНА ОД ФЕБРУАРА 1942. ИОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ЛОВБЕНСКОГ НОИ ОДРЕДА О СТАЊУ У БАТАЉјОНУ

ДРУГУ ПОЛ. КОМЕСАРУ ЛОВБЕНСКОГ ОДРЕДА

Послије састанка са политичким комесаром свију чета, који са.м одржао 22 овог мјесеца, и послије обиласка и контроле у четама Градачкој, Станиселићкој и Буроњској, политичка ситуација у свим чета.ма изгледа овако: Чете Градачка, Станиселићка, Орашка и Штитарска стоје добро — ту имамо потпуну власт — партизанска одлучност и дисциплина стоје на доста приличној висини — партизанска будност је јака — код њих је пол. снтуација и рад добар. Чете: Буроњска и Прогоновићка имају највише партизана, али још нијесу на оној висини која се захтијева од партпзана — недостаје днсциплине и политичког рада — мада се направио прелом и појачао рад — тако да у чети Буроњској осјећа се активност — појачао се рад. Организована је

[7] **Мисли се на Прву пролетерску брнгаду.**

[1] **Фотокопија орипшала (писаног мастилом, ћирнлицом) уАрхнву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2256.**

на терену поменуте чете Ц.Н.О[2] која још није била оргаиизована, а сада их броји 40, од којих 16 женских. Постављена је С.К.О.Ј. организација и тако ћемо моћи створити један кадар јаких и одлучних партизана — то се већ и осјећа. Ја сам се за ту чету ангажовао — мада имам мало нремена јер сам морам руководити парт. радом у следећим селима: Парци, Градац, Станисељићи и Буроњи — морам зато, јер су два друга који су радили у позадини и помагали нас у тим селима сада по одлуци М.К. Подгоричког премештени у доњу нахију,[3] тиме су нам отежали пуно пол. рад. Чета Прогоновићка стоји мало боље од Буроњске, јер има више снага за рад — у њој су иоостављене све организације, али још нијесу постигли оно што је најважније: дисциплину и револуционарност у партизанској чети, на што сам скренуо пажњу другу пол. комесару и указао му на те недостатке, које мора брзо исправити. Засеоци Прогоновнћа: Релеза, Бепетићи и Ка.манско брдо и Граница стоје боље од Прогоновића, због тога сам другу пол. ко.месару скренуо пажњу на недостатак рала у том селу, где ће он сада почетн сам да ради и буде одговоран за тамошњи рад. Још ннјесам добио извјештај из свих чета о прослави 23 годишњице Црвене армије, а то ћу урадити одмах и извнјестити тај Штаб. На састанку пол. комесара ријешили смо да имамо обавезно сваке недеље састанак и послије сваког састачка слаћу ти исцрпан извјештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Симо Буришнћ' — пол. ко.месар

' Црногорска народна омладина
' Односн се на љешанску нахнју.
[4] Заробнлн га четници и стријељали априла 1942. у Подгорици.

БР. 52

ПИСМО ШТАБА АОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД КРАЈА ФЕБРУАРА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О РАЗМЈЕНИ ЗАРОБЛЈЕНИКА[1]

ШТАБ
ЛОВКЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕД^

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ.

Пошто смо данас добнлн писмо нреко једног наше! интернирца и одговор на наше последње тражење[2] а како су Италијани вољни као што ће те из писма видети да изврше за.мену још стотину наших интерннраца за које смо рекли да се бајаги налазе у логору при штабу ловћенског одреда, то вам хитно упућујемо курира да нам одмах упутите стотину и двадесет заробљеника. Ми ћемо их сместити на територији нашег одреда но је потребно да оии донесу са собом ако имају што хране за два дана, деке и шаторска крила. Друг Пеко[!] је мишљења да ви хитно по спроводницима пошаљете списак шездесет интерниираних или ухапшених а да остали буду са територије овога одреда. Друг Пеко је исто тако мишљења да међу заробљеницима не смије бити много офицнра но ипак да греба послати бар два. Као што ћете из италијанских писама видјети ми смо већ извршили размену два наша друга, оба члана партије, овог Пејовића смо тражили накнадно кад нам је из Цуца стигао један санитет — Италијан, који није био на првом списку, а напред друга Николића који је био заједно са њИХМ у затвору и рекао да се у затвору налази Пејовић, члан партије из Санџака и да је врло добар човјек. Ако нас Пејовић није преварио, што не изгледа, мислимо да смо правилно урадили узимајући у обзир што значи за нас више макар и један члан партије у Санџаку.

Као што из писма видите ми њима пошаљемо једнога Италијана на Цетиње а они нам упућују једног интернирца. Како су нам тражили све болесне и рањене то ћемо их ми

[1] **Оригинал (пнсан на машнни, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 32—3, к. 1675.**

[1] **Редакција не располаже овим документима. О размјени заробљеника види док. бр. 62, 63, 71 и 79.**

[3] **Пеко Дапчевић, тада командант Ловћенског НОП одреда.**

сутра упутити иа Цетиње њих 14 и тражити да нам пошаљу 14 са листе коју смо им ми раније послали.[4] Друг Пеко је мишљења, а ми се слажемо, да их пошаљемо и да ће нам они послати наше интерниране.[5]

Напомињемо вам да су италијанске власти на Цетињу попустљивије у последње вријеме што се може закључити да они пристају на замену и оних 100.

Ми ћемо им стално предлагати да изврше замену свих заробљеника. Мнслимо да би нам поред списка од 60 требали послати списак партијаца и истакнутих родољуба да би могли у будући.м разменама рачунати са њима.

Ова размена нам је укочила извесне чланове на путу Цетње—Подгорица и друг Пеко се боји да се не претворимо у друштво за размену. Наредили смо извођење сличне акцње оној у Боки Которској[6] и чекамо резултат. Молимо вас да унесете једну исправку у нашем извештају о акцији.на Ораховцу, та.мо је заплијењено не 60 већ 38 пушака, не 4 већ 5 ггушко.мнтраљеза, плус једна радио-станица коју ћемо вам са ндућим куриро.м упутити.

Шаљемо вам један (силан) рсволвер и једну пушку коју сад дигосмо једном петоколонашу. Храну и оста.ле ствари још вам због снијега не може.мо упутити пре.мда једва чекамо да се тога ослободимо.

Чету цеклинску[7] молимо вас да на.м упутите одмах ако Вам није потребна. Јавите на.м све новосги, а ми ћемо вам по идуће.м куриру писати опширније.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Комесар,
на терен

Командант,
Пеко

ПРС: Овог друга из Саниака послаћемо кроз два дана кад се буде мало [опоравно].

М. П.

[4] **Види док. бр. 79.**

[5] **О размјеии заробљеника види ВИГ бр. 1/1967, стр. 69—117.**

[6] **Односи се на акцију у Горњем Ораховцу, изведену 14. феоруара 1942 (види том III, књ. 2, док. бр. 85, 86, 89 и док. бр. 54, 70 н 73 у овој књизи).**

[7] **Ова чета је била одређена као помоћ одреду „Бијели Павле", али је каснње стављена на располагаЈве Главном штабу НОП одреда Црне Горе. Види том III, књ. 2, док. бр. 103.**

БР. 79

ПИСМО ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД КРАЈЛ ФЕБРУАРА 1942. КОМАНДИ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАЦИОНИХ ТРУПА У ЦЕТИЊУ О РАЗМЈЕНИ ЗАРОБЉЕНИКА[1]

ШТАБ ЛОВЋЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр._
194 г.

КОМАНДИ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРСКИХ ТРУПА

Цетиње

Примили смо Ваше писмо упућеио по нашем суграђанину Пејовићу Светомиру и на исто одговарамо:[2]

1. Тражи.мо од Вас да нам упутите списак[3] са листе од 47 осуђених или интерниранх у Италији, како се у будуће не би базирали приликом замјене.

2. Шаљемо Вам 14 (четрнаест) заробљеника и тражимо да нам одмах упутите (као и ранија два) 14 (четрнаест) наших суграђана са листе од 47.

3. Достављa.мо лнсту у замјену за оних 15 (петнаест) који су, као што Ви кажете, осуђени и налазе се у Италији.

1. Милица Ј. Мудреша, Боково — затвор Цетиње
2. Велжо Калуђеровић, Зачир — „
3. Стево Добрковић, Црмница —
4. Иво В. Радусиновић, Бурођи — „
5. Илија М. Милановић, Цеклин—Клос—Арбанија
6. Нико Б. Петричевић, Цеклин — „
7. Лука Т. Вујановић, Цеклин — „
8. Перо Ч. Шофранац, „ „
9. Нико Ф. Михаљевић, „ „
10. Милан П. Стругар, „ „

' Копија орнгинала (писана на машини, ћирилнцом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 952'1У 4г—4 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 30—1/3, к. 1675.

[3] О размјени италнјанских заробљеника са ухапшеним и интерниранима ирнпадницима НОП у Црној Гори, види чланак 3. Лакића: Размјена заробљеника у Црној Гори у току НОР-а, ВИГ бр. 1/1967, стр. 69—117 и док. бр. 62, 63, 71 и 78 у овој књизи.

[3] Редакција не располаже овнм списком.

11. Новак В. СтијеповиН
12. Душаи А. РажнатовиН, „ „
13. Владимир Јаблан, Добрско Село — затвор Цетиње
14. Саво ПејановиН, Подгорица — Клос — Арбанија
15. Васо Н. ААтковиН, БиновиНи — Клос — Арбанија.

Пошто Не кроз два дана стиНи 120 заробљеника у нашем заробљеничком логору то тражимо да им упутите храну, преобуку, Небад и шаторска крила, прибор за јело, дуван, један казан за 120 људи, нешто санитетског материјала нарочито за дезинфекцију и против шуге (свраба, скабијеса), жилета и прибора за бријање, сапуна.

Списак наших суграђана и списак заробљеника,[4] који улазе у обзир за размјену, послаћемо кроз два дана.

Потребно је да на.м пошаљете списак осуђених[5] и интернираиих у Италији да би се избјегла сувишна преписка и тиме одуговлачила размјена.

Напомињемо Вам још једном да Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда за Црну Гору и Боку располаже са око 300 ваших војника и официра па предлажемо исти поступак и за њих.

Прилажемо списак упућених заробљеника н понављамо да Немо замјену осталих извршити, као што с.мо раније јавили, у село Боково.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) ИЗ ШТАБА НАРОДНО-ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА — ЛОВПЕНСКОГ

[4] п [5] Редакпнја ннје установнла да лп је Команда италнјанскнч трупа послала тражене спнскове.

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТААјОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ОД 2. МАРТА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О БОРБНИ СА НТАЛНЈАНИМА[1]

ШТАБ
НАР. ОСЛ. БАТАЛаОНА
„ЦАРЕВ ЛАЗ"
2. марта 1942. год.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА.

Данас је дошло до оружаног сукоба нзмђу нашнх и непријатељских снага. Непријатељ је пошао од Ријеке са нешто артиљерије и три чете војника. Ми немамо штете ни жртава а непријатељ... 5—6...- На путу од Подгорице ка Ријеци непрнјатељ је доспио до у Царев Лаз. Ми смо били послали једну нашу чету да са Доњољешанском четом и са четом Доњозеђана затвори.мо непрнјатеља у љешанској Нахији — али ове није тамо нашла... . Сјутра Не продужити да се креНе према Ријеци,[3] за то молимо Вас да нам пошаљете један. . . . митраљез и једно 600 — 1000 метака за [њега]. Митраљез Немо вам вратити кроз неколико дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
МиНан[1]

Ко.мандант
Анд. ПејовиН

М. П.

Пошаљите најдаље ујутро коње за оно брашно.

[1] **Оригинал (пнсан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—4, к. 1675.**

[2] **Услијед оштећења, документ је на неколико мјеста нечитљив.**

[3] **Италијани су продрли у Рнјеку Црнојевића 3. марта 1942 (види том III, књ. 2, док. бр. 121).**

[4] **Петричевић**

БР. 84

ПИСМО ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2. МАРТА 1942. ШТАБУ НИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА О РАЗВОЈУ ВОЈНО ПОЛИТИЧКИХ ДОГАБАЈА У ИСТОЧНОЈ БОСНИ И ОКО КОЛАШИНА'

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ НАРОД. ОСАОБОДИЛАЧ.
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 442
2 марта 1942 год.

ШТЛБУ НИКШИБКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА. —

Примили с.мо ваша пнсма број 136 од 25-П--' и 142 од 27-11-'[1] текуће године, из којих видимо ваша ооавештења о ситуацији тамо.

Допада нам се ваш одговор ко.манди националног покрета,[4] који сте објавнли у саопштењу на њихово онако изразито писање чисто методом крвавог фашизма чије су вјере слуге, са чи.ме се пред лице народа показује у правој слици и боји.

О вашој чети која се вратила својим кућама, као н о команданту батаљона другу Павловићу[3] већ смо вам јавили.[6] Друг Павловић са 40 партизана који ннјесу дезертирали — пошто су се одморнли два дана 27-П-т.г. пошли су са наши.м јединицама поново на положај у правцу Колашина. Осам партизана болесни од ових из друштва Павловићева упутиће се из Боана данас или сјутра у правцу Г.[7] Поља, са пратњом од наших партизана, јер су неспособнп за бороу.

Ситуација у Босни је добра, живот тече нор.мално, већ се скоро успоставила власт у свим градовима и селима која су ослобођена. Дјелови нашег одреда — батаљон „Бајо Пивљанин" — опсадирао је Рогатицу која ће како извештавају

' Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилнцом) у Архиву ВИИ, фил.м Црна Гораг, бр. 1/657.
[2] Редакцнја ннје пронашла ово пнсмо.
[3] О снтуацијн на подручју Никшнћког НОП одреда послије пробоја Италнјана 19. фибруара 1942, внди том III, кљ. 2, док. бр. 98.
' Види том III, кљ. 2, док. бр. 100.
[5] Милан
[4] Редакција не располаже овим документом.
[7] Горњег

брзо опет пасти у паше руке.[8] Врши се поновно чишћење четника српијанских и усташа хрватских који су Немци оставили иза себе у неким градовима у Босни. Батаљон „Војвода Момчило"[9] опсједнуо је Калииовик већ неколпко дана и држи га у опсади, стално нападајући његове истакнуте положаје и вршећи препаде и у саму варош. Очекује се и скори пад Калиновика. Иначе Пролетерска брнгада крстари по источној Босни, на Ро.манију, нза Сарајева од Коњица преко Игмана, Војковића, Требевића, Јахорине, па па овај крај Дрине који је читав слободан. Такође и део Санџака до Босне чији је центар Челебићи потпуно је очишћен од четника и свих пљачкашких банди. Организација народне добровољачке војске у овим крајевима иде великом брзином.

Снаге са територије овога одреда које сада оперпшу из два правца на Колашпн против четника јачине су 600 партизана. Ово поред 1000 партизана у другим крајевима. Тернторију одреда с.мо прилично испразнили од оружја.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П. За штаб Дурмиторског здрсда
Мом[10] Полекснћ

' О развоју догађаја око Рогатице и у источној Босни види том II, књ. 3, док. бр. 7, 8, 13, 15, 21 и 31.

' Батаљон „Војвода Момчило", заједно са баталлном „Бајо Пивљанин" из састава Дурмиторског НОП одреда, дејствовали су по одлуци Врховиог штаба на подручјнма југоисточне Босне. Види том II, књ. 2, док. бр. 116 и 135.

[10] Мо.ччило

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕВСКО БЈЕЛИЧКОГ БАТАЛјОНА ОД 2. МАРТА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОИ ОДРЕДА О ОД РЕБИВАЊУ БОРАЦА ЗА УДАРНИ БАТАЛ.ОН И СТАЊУ НА СЕКТОРУ БАТАЉОНА[1]

ШТАБ ЧЕВСКО БЈЕЛИЧКОГ НЛРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
бр. 31.
дана 2-111-1942 године.

ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛјОНА.[2]

Положај

Примнлн смо наређење тог Штаба' и одговарамо следеће:

Баш када је дошао курир затекао је командно особље свнх чета на савјетовању у ово.м Штабу и Ваше наређење спроведено је одмах у дјело и одређено 35 људи који ће ићи у акцијама, одређен је командир чете Стеван Мрваљевић, замјеник политичког ко.месара Милош Николић, а остало ко.мандно особље одредиће ко.манда Цуцко-ћеклићског батаљона.

Одређивање партизана по чета.ма је овакво: 5 из загредске чете, 5 из марковићке чете, 6 из велестовачко-барја.мовичке чете, 4 из Мишака и Војнића, 5 из Убала, 5 из Горњобјеличке, и 5 из Ставорске чете, то је 35 другова партизана.

Одласком ових партизана за другу ударну јединицу[4] ослабљено је људство и скоро свака од поменутих чета остаје с највише до 20 пушака, зато је ова команда предвиђала да се смањи људство на Загреди, на један вод у јачини од 20 партизана.

' Фотокопија доку.чента (пнсаног на машини, ћирнлицом) у Архнву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/617.

[3] Грешка. Односн се на одред.

[3] Види том III, књ. 2, док. бр. 113.

' Од људства нз свнх батаљона Ловћенског НОП одреда формиран је један ударни батаљон који је, као и баталлни нз других одреда (Никшићког и Дурмиторског) упућен на сектор Колашина за борбу протнв четнника. Види том III, књ. 2, док. бр. 99, 106, 112, 113, 115, 117, 120 и 128.

На савјетовању је претресана политнчка ситуација, стање по четама, оснивање ударне јединице из овог батаљона нз свих нзвјештаја које су поднњели друго[ви] из командног особља чета види се да је стање у четама доста добро оси.м у чети Убаљској у којој има доста слабости и одрицања наређења партизанских команди, ова команда предузеће све мјере у сваком погледу. Тврди се пријем на 1270 лира које су додијељене као помоћ Штабу овог батаљона.

С нама је Црвена армија — побједа је наша!

Зам. политичког комесара, Командант
.. .[3] М. П. Б.[6] Мићуновић

БР. 83

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА АОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2. МАРТА 1942. КОМАНДАНТУ ГОРЊОЛјЕШАНСКОГ БАТАЛјОНА ДА СПРИЈЕЧИ ПРОДОР НЕПРИЈАТЕЛЈА НА ОСЛОБОБЕНУ ТЕРИТОРИЈУ

ШТАБ АОВКЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОРЕДА
2. март — увече — 42 г.

КОМАНДАНТУ ГОРЊЕЉЕШАНСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Положа ј

Данас у току дана примнли смо два кратка извјештаја.[2] У њима су се тражила појачања за положаје.[3] Међутим ми с.матрамо да сада није ситуација таква да се појачања

[5] Потпис нечитљнв.
[6] Благота

' Орнгинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 977/IV 4а—112 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—4, к. 1675.
[3] Редакцнја није пронашла ове документе.
[3] Услнјед пролора Италнјана од Подгорнце за Црнојевпћа Ријеку и борби које су се водиле на тој комуникацији, батаљон је тражио појачање. Видн том III, кљ. 2, док. бр. 121.

морају тамо упућивати а последњи извештај који говори о потискивању непријатеља то потврђује. Штаб Ловћснског одреда још увијек неће слати тамо никаква појачања сд подручја других батаљона, те пре.ма томе не рачунајте са истима већ распоређујте ваше борце и наставите отпор.

Ујутро очекујемо Ваш извјештај, то је хитно нотрсбно ради тога што друг командант Одреда[4] путује за Главпи Штаб па је важно да би могао поднијети извјешгај о борби коју тамо водите.

Обавјештавамо Вас да је на сектору батаљона Царев Лаз вођена борба[5] и да је непријатељ имао 6 мртвих, наших губитака није било. Непријатељ је данас бомбардовао село Штитаре, том приликом су погинуле двије жене, двоје дјеце је лакше рањено, 3—4 куће су оштећене.

Извјестите нас да ли сте примили нашу наредбу о формирању другог ударног батаљона Ловћенског за борбу у Васојевићима, писмо смо предали Саву Челебићу н .. .[6] потражите га хитно од истог. Ваше људство у току ноћи смјестите да се одмара и спава по кућама а одржавајте само страже и патроле да се људство не би замарало а већ предострожност у току ноћи ннје потребита.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички ко.месар, Командант,
Вељко Мнћуновић

М. П.

[4] **Пеко Дапчевић**
[5] **Види док. бр. 80.**
[4] **Нечитљиво у оригиналу.**

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА КОМАНДАНТА ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2. МАРТА 1942. ШТАБУ ОДРЕДА О ОБИ Д\СКУ ПРИМОРСКОГ БАТАЉОНА И СТАЊУ НА ПРОСТОРУ ГРБАЛЈСКЕ И БУДВАНСКЕ ОПШТИНЕ[1]

ШТ.АБУ ЛОВПЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГОДРЕДА

Положај

Драги другови,

Јутрос сам стигао у Штаб батаљона „Царев Лаз". Пошто сам обавијештен да се друг Пеко[2] налази у Љешанској Нахији, ја ћу поћи на десно крило фронта ирема Павловој Страни и Јанковићима, и тамо ћу остати док се ситуација не измијени.

На путу кроз Приморје провео сам седамнаест дана. Организовали смо следеће чете: чета Маинска, јачина 45 људи, а биће их ускоро и више; чета Поборско-брајићка, јачина 50 људи; чета Грбаљска, јачина 93 човека; чета у Кавачу, Мрчевцу и Богдашићу, јачина 45 људи. Наоружање свих ових чета је прилично, осим чете Поборско-брајићке, која је слабо наоружана. Командни састав није могао бити дефинитивно утврђен, јер се нијесам на вријеме нашао са политичким руководиоцима, пошто су ови били на терену. При повратку нашао сам се са другом Вељком Митровићем[3] са којим сам претресао ово питање и оно ће бити свакако доста успјешно ријешено. Друг Вељко поћи ће на терен са командантом и политичким ко.месаром Приморског батаљона[4] и успоставиће коначно команде поменутих чета. На терену смо били командант и политички комесар При.морског батаљона и ја. Одржали с.мо низ конференција у Грбаљским селима кроз које је прошло око 400 људи. Политич-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1059 IV 4ц—80 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—1/4, к. 1675.**

[5] **Пеко Дапчевић, командант Ловћенског НОП одреда, ишао је тада за Главни штаб НОП одреда за Црн\- Гору и Боку (види док. бр. 38).**

[3] **Секретар партијске јединице и члан Среског комитета за источни дно Боке и Паштровића. Погинуо 1944. као партијски радник на терену.**

[4] **Командант Приморског батаљона био је Блажо Кажанегра, а политички комесар Бошко Куљача.**

ка ситуација је прилично добра у Маннама, Поборима и Боки. У Грбљу прилично слаба, због веома јаке „Пете колоне" и кулашкнх елемената.

По питању сузбијања „Пете колоне" досада нијесмо могли постићи неке нарочите резултате, јер на самом терену није било снага које би „Пету колону" уништавале. Чим су створене партизанске јединице, дати су им конкретни задаци. Мислим да ће се резултати ускоро показати.

Разоружали смо извјестан број људи који нијесу хтјели у партизане. Тако смо добили пет потпуно нових пушкомитраљеза са дванаест оквира пуних метака и једним низачем. Има.мо и један тешки мнтраљез типа „Максим" који је прилично оштећен, али ће се дати поправити, пошто му је сва унутрашњост потпуно здрава. Ово оружје остало је у Штабу Приморског батаљона. Ако бн према расподјелн неки комад припао Прн.морском или Црмннчком батаљопу, да га не би вукли до Штаба Одреда и натраг. Ако све оружје треба да иде за Штаб Одреда, онда одмах пишите Штабу При.морског батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

2 марта 1942 г.

Замјеник команданта
Ловћенског одреда
Мило Јовићевић

БР. 112

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 3. МАРТА 1942. ШТАБУ ЧЕВСКО БЈЕЛИЧКОГ БАТАЛјОНА ЗА НОВ РАСПОРЕД ЧЕТА НА ПОЛОЖАЈИМА'

ШТАБ ЛОВБЕНСКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 144
3. III. 1942 г.

ШТАБУ ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ БАТАЛзОНА

Положа ј

Примили смо извјештај Штаба-' о организацији чете, управо пола-чете Вашег батаљона за акције у Васојевићима као и писмо друга Вула Мићуновића[3] у којему тражи да он нде у Васојевиће а да друг Мирко Бурић[4] остане на терену тамо.

По Вашем распореду за број људства са подручја Вашег батаљона примјећујемо да сте одабрали много са Загреде.[5] То преиначите, са Загреде, поред друга Мирка Бурнћа, нека пођу још један или два партизана, остале вратите. Молба друга Вула се одбија као неумјесна и неоправдана и исти друг иије смио правити такве интервенције код Штаба Ловћенског Одреда пошто добро зна потребе војске и позадпне на томе сектору а што се тиче саме његове жеље да иде у борбу о томе се не може сада водити рачуна. У погледу Вашега става да по братствима одређујеге партизане који одлазе у акције то је неправилно, не требате и не смијете насиједати сељачким погледима да се по кућама распореди све, распоред вршити по броју способних бораца без обзира оће лн бити неко братство више или мање заступљено или неко неће бити уопште заступљено. Ми не може-

' Оригннал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1069, IV 4а—113 (42), а препис у Архнву ВИИ, рег. бр. *6—*, к. 1675.

[2] Види док. бр. 82.

[3] Вукашнн Мићуновнћ, тада члан Штаба Чевско-бјеличког батаљона.

[4] Мнрко Бурић, тада замјеник политичког ко.месара Чевско--бјеличког батал*>на.

[3] Ова чета је држала положај на комуникацнји Чево — Даниловград и спречавала надирање непријатеља према Катунској нахијн.

мо жртве, које су пале и које се подносе, ннтн оне које ће још пасти, подијелити сразмерно на све црногорске крајеве а још мање на све црногорске фамилије, зато нека Штаб батаљона и партизани сви разбијају ово сељачко схватање које уноси неред у нашу војску.

Наређујемо да са Загреде повучете комбиновану чет\ Чевско-бјеличког батаљона и да тамо за сада држите из Вашег батаљона, поред чете Загредске, један вод од 20 људи који ће се смјењивати.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Вељко Мићуновић

Командант,
Пеко

М.П.

БР. 86

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРИМОРСКОГ БАТААЈОНА ОД 3. МАРТА 1942. ШТАБУ АОВПЕНСКОГ НОИ ОДРЕДА О ПРОСЛАВИ ГОДИШЊИЦЕ ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ И АКТИВНОСТИ БАТАЛЈОНА'

ШТАБ ПРИМОР. НАР. ОСЛ.
ПАРТИЗАНСКОГ БАТААаОНА

Акт бр. 25

3 марта 1942 год.

ШТАБУ НАР. ОСЛ. — ЛОВНЕНСКОГ ОДРЕДА

I. Извештавамо Штаб одреда, да смо спровели 24 годишњицу Црвене армије у духу Ваше наредбе, на следећи начин. Нијесмо могли одржати по налогу 23 фебруара, није нам било могуће, јер се тек 23 добила поменута наредба и прослава је заказана за 26 у вече за све команде чета. Од прве паштровске чете овај је резултат, због теренских прилика и непријатеља у њима није нам било могуће одржати заједничку прославу све чете, већ смо одредили по општинама у двије групе. У општини петровачкој било је 134 посетиоца, а у општини светостефанској било је 125. Начнн прославе обављен је у потпуности по Вашем налогу.

' Оригпнал (писан на машини, ћнрилицом) у Архнву И.И. Титоград, рег. бр. 971.ТУ 4ц—85 (42), а препис у Архиву ВИЙ, рег. бр. 3—1/13, к. 1677.

Од друге чете ов. Бат. (Маинска) нема.мо још података о прослави, то ћемо накнадно јавити.

II. Ове седмице по налогу овога Штаба стријељани су ови шпијуни: Марко Кадија, учитељ у пензији, Божо Вукшић, као петоколонаш и разбијач народне борбе, Александра Барановић, талијанска шпијунка, све троје су из општине грбаљске.

III. И.мена и презимена и рубрике партнзана који треба да се спреме за ударну пролетерску брпгаду не можемо Вам до одређеног рока послати, јер с.мо наредбу добили тек 28 ов. мј. и са обзиро.м на пространост територије нашег батаљона.

IV. Првога овога мјесена једна чета италијаиских војника у четири сата ноћи покушала је опседнути село Станишиће општ. Будва, у којему се налазило 30 партизана, небудношћу стражара непријатељ се примакао пред самим селом, тако да је стражар морао одмах запуцати на непријатеља, тако да би непријатеља зауставио и са пуцњо.м шчо прије изазвао узбуну села. Приликом изласка наших паргизана из села погинуо је партизан Илнја Станишић, остали партизани нијесу смјели отварати ватру услијед географског положаја њиховог села, и бојећи се од репресалија које би непријатељ извршно на остала села, већ су се повук.ш нзван својега села. Непријатељ је запалио једну кућу парт. Бора Станишића (исто.м је и мајка рањена). Одвели су главара села и двоје говеди и једну мазгу.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Командант,
Б. Кажанегра

' **Блажо**

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 3. МАРТА 1942 ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У ВАСОЈЕВИКИМА И ПОТРЕБИ ПРЕУЗИМАЊА ОПСЕЖНИЈИХ АКЦИЈА ЗА БОРБУ ИРОТИВ ЧЕТНИКА[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. службено
3. марта 1942.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Достављамо Вам писмо[2] за друга Тита од Бевца' и Фишера[4] које смо примили преко Цетиња, и то нам је избачено преко жице.[5] У исто вријеме и друг Милутин[6] добио је једно писмо од њих у коме га обавјештавају о њиховом положају и о ситуацији у С. Сл. и Хрв.[7] Ми им до данас нисмо одговарали, а и немам довољно могућности, али ћемо покушати да их обавијестимо о ситуацији код нас и да им пошаљемо материјале које ми овдје издајемо.

Ситуација према Васојевићима није се до данас ништа поправила, јер још увијек нијесмо могли пребацити јаче снаге које би на ефикасан начин ступиле у борбу са четничким бандама. Још увијек налазимо се у дефанзивном ставу, али се надамо — а нарочито ако Ви пошаљете тражену помоћ, — да ће.мо успјети да их разбијемо. Пошто смо Вас у ранијем нашем писму детаљно обавијестили за сада се задржавамо само на овом, а да није дошло писмо од другова Бевца и Фшпера, ми Вам се до Вашег одговора не би ни јављали.

Обавјештавамо Вас да је ударни батаљон Оперативног штаба за Херцеговину ноћу нз.међу 19 н 20 фебруара ог. у

' Оригинал (пнсан на .чашини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 35—1, к. 174.
• Редакција није пронашла овај документ.
[3] Едвард Кардељ
[4] Иво Лола Рибар
[1] Цетње је бнло ограђено бодљикавом жнцом и веза се одржавала пис.мешш путем, пребацивањем преко жице.
' Иван Милутнновић
' О ситуацијн у Хрватској н Словеннји у том перноду види извјештај Кардеља н Рнбара у то.му II, књ. 2, док. бр. 199.

ЈСифином Селу, 500 м. удаљено од талијанске посаде, а 6 км од вароши Невесиња, убијен мајор Бошко Тодоровић, командант четничких одреда источне Босне и Херцеговине. Лазар Тркљан, професор и секретар бивше земљорадничке странке Југославије и Јован Мишељић, активни поручник бивше југословенске војске.

V исто вријеме обавјештавамо Вас да је друг Боко Путиа,[8] ко.мандант Оперативног штаба Н.О.П.О. за Херцеговнну убијен из засједе у Лзубомиру, а о овоме нас обавјештава Штаб Никшићког Н.О.П. одреда.

Прнмили смо 15 комада брошура о 22-годишњицн Црвене армије од друга Тнта.

Енглези[9] који се налазе код нас још нијесу успоставнли везу, и молимо Вас да нас што прије обавијестите куда да их упутимо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб
Нар. осл. Партиз. одреда
за Црну Гору и Боку
М. П. Милутин

БР. 88

ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБА БАТАЛ.ОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ОД 3. МАРТА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О БОРБЛМА НА КОМУНИКАЦИЈИ ПОДГОРИЦА — ЦЕТИЊЕ[1]

ШТАБ
НАЦ. ОСЛ. ПАРТ. БАТ.
„ЦАРЕВ ЛАЗ"
З/Ш-1942

ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА

Друг ко.мандант овог батаљона Андрија Пејовић болестан је већ 3—4 дана. И.мао је по прилици грип. Због непажње (борбе) изгледа да је добио упалу плућа или плеуритис. Врло слабо се осјећао. Лежи у великој вагри. Зато

[8] **Народни херој**

[1] **Односи се на енглеску мисију, коју је предводио мајор Теренс Атертон. Опширније о њој види том II, књ. 2, док. бр. 138.**

[1] **Фотокопија оригинала (писаног мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2'273.**

би требали *хитно* упутити љекара у овај штаб да га прегледа и упути у болницу.

Друг замјеник к-нта Милутин Пејановић одређен је у II ударни батаљон, те овај батаљон нема за сад к-нта и замјеника. Борба се води већ 3—4 дана. Непријатељ из Подгорице се саставио са непријатељем из Ријеке у Рвашима. Посио је висове обред[2] пута. Борба се водн. Жртава наших још нема. Кроз Рваше пали куће.[3]

Услед оваквог стања молимо да друга замјеника Пејановића оставите у овај батаљон. Исти је учествовао на Пљевље, био рањен; сада стално у борби, те много изнурен; или одредите другог замјеника к-нта ов. батаљона.

За друга к-нта хитно треба љекар.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар на положај (М. П.) за Команданта Мнл.[4] Пејановић

БР. 89

ПИСМО ШТАБА ЛОВНЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4. МАРТА 1942. КОМАНДИ ЊЕГУШКЕ ЧЕТЕ О СУЗБИЈАЊУ ПРО ПАГАНДЕ АГЕНАТА ОКУПАТОРА[1]

[ШТА]Б ЛОВКЕНСКОГ ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. 150
4-Ш-1942 г.

КОМАНДИ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ ЊЕГУШКЕ

Положа ***J***

Како је овај Штаб дознао за извјесне смицалице и обмане пољеднних поштених грађана његушке општине, које извјесни протившши и издајници црногорскога народа и

[5] **Грешка; треба: поред.**
[1] **О борбама око Рнјеке Црнојевића види то.ч III, књ. 2, док. бр. 121 п 135.**
[4] **Милутин**
[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Тптограл, рег. бр. 1072 IV 4а—119 (42), а препис у Архнву ВИИ, рег. бр. 11—4, к. 1675.**

н,егове слободе осуђују на смрт у име овога Штаба, да би добили за своје прљаве циљеве и тим ставили у редовима НИХОВИМ И осталих изрода, црногорског народа, који ће од народа бити осуђени и уништени. Један од ових који је био предмет преваре и подвалс противника, јесте, као што смо обавијештени, и Марко С. Поповић из Ераковића, којега ће ко.манда чете призвати и саопштпти му, да овај Штаб о њему има добро мишљење и никад није за истог имао хрђавих података, те га није имао на основу чега осудити ни осуђивати. Напротив, ми мислимо и за Марка Поповића и све поштене црногорске федералисте (зеленаше), да су свјесни тога, да је ово прави наставак њихове борбе и да треба да се нађу у првим редовима данашњих бораца, те у тој борби устану протнву свих оних, који се боре противу радног народа и словенске мајке Русије, те оннх који се боре за повраћај старс Југославије и њеног срамотног издајничког режима. Циљеве и ток данашње народне борбе могао је сва[ки] паметан човјек видјети и види, па не треба да се даде заварати од тих мрачних типова и издајника своје браће и свога народа. Напомените и Марку Поповићу и свима поштенпм Његушима, да овај Штаб рачуна на њлгх у свакој прилици, јер племе његушко никад није било издајничко, већ предњачило у борби за не са.мо своју већ и слободу потлачене браће. Команда ће будни.м оком пратити развој прилика у Његуши.ма и у свакој прилици гледати да рад народПих издајника и петоколонаша осујети, доказујући људима правилност и значај народне борбе у којој треба да учествује вас [цео] поштени црногорски народ, да све своје, како спољне, тако и унутрашње непријатеље дотуче и извојује себи слободу. Команда ће редовно извјештавати о сви.ма насталим про.мјенама и ситуацији у Његуше.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Из Штаба Ловћ. Партиз.
Одреда[2]

[2] **Потпнс Штаба напнсан зеленим мастнлом.**

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ МЈЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ШЛВНИК ОД 4. МАРТА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ ЗА НИКШИП О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ КОМИТЕТА[1]

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ — *Никшић*

Драги Другови,

[2]

7) Прије него смо добили ваше писмо и упутства Главног Штаба извршили смо мобилизацију свог наоружаног људства и послали га на положај и то по овом распореду: Према Вратлу и Крњој Јели упућено је 472 партизана; други дио људства распоређен је од Сињајевине до Тепаца дуж ријеке Таре ради осигурања границе нашега Среза према Санџаку. На овом сектору налази се 230 партизана. У састав ових налази се и једна чета Пивљана од 85 људи.[3]

Врховни Штаб био је на вријеме обавијештен о последњим догађајима у Колашину, па обзиром да је наш срез испражњен, и сматра се важном стратегијском базом, повратио је једну нашу чету од 120 људи која се налазила на Челебићу — на расположење Штабу Одреда. Исто тако обавијештени смо о развоју ситуације око Колашина и Штаб Црногорско-санџачког одреда, па је исти чету од 130 људи, са којом је пошао Велимир Кнежевић,[4] прикључивши јој још наше двије чете, које смо раније послали, од 70 партизана — укупно око 200 људи упутио преко Мојковца на Васојевиће/' Према томе, партизана из нашег среза у акцијама према Колашину има преко 600.

Мобилизација је изведена у року од 8 сати без икаквог шкрипања. Пивљани су такође стигли на одређено мјесто у заказани час.

' Фотокопнја оригннала (писаног мастнлом, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/220—223.

[3] Редакција је изоставила текст који говорн о раду партнјске организације и НОО.

[3] О развоју догађаја на сектору Шавника и Дурмиторског НОП одреда, као и о борбн против четника на подручју Колашина и Васојевића види том III, књ. 2, док. бр. 87, 94, 95, 96, 99, 104, 106, 107, 115, 116, 117, 119, 120, 123, 129, 130, 132, и књ. 4, док. бр. 53, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 70.

' Тада члан Штаба Дурмиторског НОП одреда.

[5] Види то.м III, књ. 2, док. бр. 104.

разговарао само шта сте навели у писму од 27-II-ш. г. Ја сам би ја заступао Казнени.

9) Шта Комисија Југословенске Војске - Шта Војска усклађовина је веће са Уговорним Одредом.

10) Добили смо извештај од Врховног Штаба, да тамо добили помоћ од Савезничке Војске у муницији и наоружању, у којој је свему и Ваша чајета овамо да организујемо овај саветар. Ова је саветар припремљена и само се очекује долазак, а за ово је необјашњено Со будући обично без оружја. Пошто је ово врло важно и поверљиво питање, употребили смо само лица сигурност и довољну друг безбедност, да нико не изађе изван границе наших Зеда сем будући.

11) Односи Југославије је прекинута и у свим областима одрасте се областима Чистоће, и увеле Предсе.

12) Државна Арбија, чинилац је борбе, почиње се уговарати за рад на Дунаву, али тамо Корисна Цена наводно и изјавити се са Немцима у Босанди: Сав научни наоружање прилоге штаб.

13) Државе извештаје из Босне и Сирије о раду наше војске у војсци нешто у Југоист, већ само појединачно из целе Чаш и Бишћа. Предлажем само, да се успостави редовна веза и да добавимо извештаје о Југоистоку раду војске и шта у војсци.

14) Извештавамо вас, да је друг Чајеш и по улаз Штаб Дасит, наоружан-несебно и иде се даље у крај његовом несигурно и остао се борио и води и рад свесрдна помоћ.

15) Писаћемо пропуне Цена Од врх. организације, се и шта се збива рад по свим елементима.

Секретар Комисије - Слободан Шарић

4-III-942 год.

За Н. К. Шабац,

Секретар

Фотокопија последње страннце документа бр. 90

Вашу сугестију у погледу размјене Пивљана и Језсрцца[в] ради уклања1Ба колебљивости, засад је иемогуће спровести у дјело.

8) Потребно ои било да нам пошаљете писмена саслушања људи пред којим је замјеник ком. оатаљона Секуле Јауковић говорио оно што сте вп навели у писму од 27-11-х. г." како би га заслужено казнили.

9) Наша Команда Сињајевинског Сектора — према Колашину успоставила је везу са Комским Одредом.

10) Дооили смо повјерљив акт од Врховног Шгаба, да ћемо добпти помоћ од Црвене Армије у људству и матерњалу, у коју је сврху п Чпча[ц] упућен овамо да организује ову ствар.[9] Ова је ствар припрем.\>ена и само се очекује долазак, а за ово је мооилисано 60 људи обично без оружја. Пошто је ово тако важно и повјерљиво питање, употријебили смо већу строгост и развили пуну будност, да нико не изађе изван границе нашег Среза сем курири.

11) Прослава 8 марта је припремљена и у свим општина.ма одржаће се општински митинзи, а увече приредбе.

12) Другарица Љубинка,[10] пошто је болесна, не може се употријебити за рад на терену, али ћемо користити њено искуство и повезати је са јединицом у болници. Сав парт. материјал примаће тамо.

13) Детаљне извјештаје из Босне и Санџака о раду наше партије у војсци немамо у цјелини, већ само појединачно из неких чета и батаљона. Предузели смо да се успостави редовна веза и да добивамо извјештаје о цјелокупном раду партије та.мо у војсци.

14) Извјештавамо вас, да је прије мјесец и по дана Илија Јакић,[11] партијац — нестао и није се ушло у траг његовом нестанку и ако се водила и води и даље свестрана пстрага.

15) Никакве про.мјене нема код парт. организацње, сем што се појачао рад по свим секторима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ.

4-111-942 год.

за М.К. Шавник,
J.'[2] Коровић

' Вјероватно се односи на Језеране (Језера).

[7] Релакција не располаже овим писмом. О издаји Секуле Јауковића види том III, књ. 4, док. бр. 85.

[8] Моша Пијаде

' О најављеној помоћи види том III, књ. 4, док. бр. 51.

[10] Милосављевић

Пронађен је мртав у колиби. Вјероватно су га четници убили. Јован; погинуо крајем 1942. као партнјски раднк на терену.

БР. 112

ПИСМО КОМАНДЕ ДРОБЊАЧКЕ ЧЕТЕ ОД 4. МАРТА 1942. ШТАБУ ДРОБЊАЧКОГ БАТАЉОНА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА О ГЛАДИ БОРАЦА И ПОТРЕБИ ХИТНОГ ДОСТАВАјАЊА ХЉЕБА'

ШТАБУ УСКОЧКОГ НОП. БАТАЉОНА

Боан

Обавнјестићете следеће, преко телефона пренети. (Ово је врло повјерљиво). Другови, то предајте депешом лично штабу, јер допријети до ушију маса не смије. За Штаб Дробњачке чете Јагош Срдановић.[2]

ШТАБУ ДРОБЊАЧКОГ НОП. БАТАЉОНА

Шавник

Извјештавам Штаб да се 50 (педесет) партизана који су се вратили са положаја на Вратлу,[3] налазе у врло критичном положају због недостатка хљеба.

А>уди су исцрпљени до коначних граница, па не могу да поднесу храну само меса, па бн могло доћи до тога ла се сви разболе.

Због тога су ме замолили да преко вас затражим следеће: Да ви саопштите кућама или одборима оних села из којих се налазе ових 50 партизана да умијесе по један хљеб на сваког партизана, а да ви одредите неколико партизана или партизанки да то пренесу до Штаба чете у Крњој Јели или до на само Вратло, мислнм да можете искористити и коње до Крње Јеле.

О свему овоме ви питајте Штаб Одреда, да ли можемо остати овдје на Вратлу толнко времена, за колико би то могло доћи нама овамо. Ако вам Штаб Одреда каже да ћемо остати, ви одмах предузмите да то организујете, а не останемо ли немојте ништа предузимати.

' Препис документа у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—1,27, к. 1677А.

*** Порука је достављена телефоном ирекo Штаба Ускочког батаљона.**

J Превој на планини Сињајевини, гдје су у фебруару и марту 1942. вођене честе борбе са четнницима (види том III, књ. 2, док. бр. 129, 130 и 132 н књ. 4, док. бр. 67 и 68.

Другови, ово схватите озбиљио јер овамо нигдје не можемо добити хљеба ако иошаљете ио један хљеб, то значи да [ћеј људи са тим једним хљебом, уз помоћ меса, остати ускоро 20 дана.

Али на крају крајева то све зависи од тога да ли ћемо овде остати или не, зато питајте Штаб Одреда (Милисав није могао да снђе до Крње Јеле).

Крња Јела
4-Ш 1942. године.

За Штаб Дробњачке чете
Јагош Срдановић

БР. 92

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА НИКШИНКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5 МАРТА 1942. ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА О УПУКИВАЊУ ЈЕДНОГ БАТАЉОНА У ВАСОЈЕВИБЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИКА И О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ОДРЕДА'

ШТАБ НИКШИБСКОГ
НАР. ОСА. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
БР. ***150-***
5-1II-1942 г.

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Примнли смо ваше писмо Бр. 442 од 2 о.м.[2]

1) Један наш батаљон од 400 партнзана иолази прексутра 7 о.м. у Васојевиће.[3] Спремили смо најбоље наше партнзане тако да и ми допринесемо да се једанпут ликвидира четничка банда та.мо, која задаје велике брнге и онемогућује нам успјешну борбу противу окупатора. Са овим батаљоном поћи ће ко.мандант или политички комесар Одреда.[4]

[1] **Оригнпал (писан на машини, ћирнлицом) у Архнву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1591/У Зд—14 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—1/4, к. 1673.**

[2] **Редакција није пронашла ово пнсмо.**

[1] **О организовању и упућивању овог батаљона за Васојевнће види том III, књ. 2, док. бр. 128 и 133, и док. бр. 68, 69 и 74 у овој књизи.**

' **Са батаљоном је отншао политички ко.месар одреда Милинко Буровић.**

2) Стање се кол нас мало погоршало од продора талијанских трупа у Никшић® али ипак стање је доста добро. Партизани и народ изражавају спремност за оорбу противу окупатора, а нарочито противу пете колоне која је главни кривац за продор талијанске војске од Данилов Града за Никшић. Код нас у неколико села (Озринићи, Страшевина, Кличево) непосредно око Никшића пета колона узела је прилично маха, јер та села може да контролпше окупатор. Предузели смо потребне мјере да их и тамо опемогући.мо путем уништења главних организатора. Штаб „националног покрета" у Никшићу фор.мирао је неку милицију од бивших жандара, агената и остатака крилаша у јачини од 70 људи. Већ су почели милиционери да патролирају по Кличеву и Страшевини, али прву патролу од 4 милиционера наша три партизана из Страшевске чете ухватила су у Страшевину, разоружалн, па тројицу пустили, а једног спровели нама кога с.мо прекјуче стријељали. Са овим смо им задали прилично страха, па ћемо наставити и надаље са ови.м и тако их натјератн да се не крећу ван пјаце никшићке.

3) Четничка банда на челу са Бајо.м Станишиће.м у Бјелопавлићима сађерана је у Кујаву, село које контролишу италијанске трупе, одакле заједно са Талијани.ма бомбардују Бјелопавлићска села артиљеријом и минометима." Са Бајо.м је тамо пошло и налази се око 300 људи, али како с.мо обавијештени од Штаба Одреда „Бијелог ГТавла" већ је наступнло незадовољство у њиховој војсци и вјероватио је да ће се велики дио заведених одвојити од банде организатора, којих има око 50—100. Бајова банда и сам Бајо већ примају манћарију са италијанског казана. Једна наша чета од 90 партизана још се налази у Бјелопавлнћима, а друга која је исто била у борби противу четника повукли смо је јуче.

4) Припремили смо људство за формирање једпог ударног батаљона,[7] који ће имати за задатак опсежније чишћење пете колоне на територији нашег Одреда и извођење смјелих и брзих акција против окупатора на подручјима оних батаљона гдје то нијесу у сгању да учнне наше редовне јединице.

[5] **О продору Италнјана у Нникшнћ, вндн то.м III, књ. 2, док. бр. 98.**

[4] **мннобацачима**

[7] **По нрепоруци Главног штаба НОП одрела за Црну Гору и Боку, у марту и априлу 1942. на читавој тернторијн Црне Горе формирани су ударни батаљони (види том III, књ. 2, док. бр. 142, 172, 181 н 191.**

Пошто је остатак наше чете која се вратила од КолацЈИиа поново враћена натраг са вашом четом, није потребно да ј°ј прикључујете 40 ваших партизана, како смо вам писали прије неки дан.

Шаљемо вам писмо Оперативног Штаоа[8] из којега ћете видјети да је друг Сава[9] по убиству друга Путице[10] од стране четничке банде у Љубомиру предузео опсежне мјере уништења органнзатора четника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА,
Милинко

БР. 93

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЦУЦКО ПЕКАИНКОГ БАТА,\jОНА ОД 5. МАРТА 1942. ШТАБУ АОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О СУЗБИЈАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ АКТИВНОСТИ У МАЛОЦУЦКОЈ ЧЕТИ[1]

ЦУЦКО-БЕКЛИЧКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛИОНА
Бр. ***40 од 5/П1-42.***

ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ ЛОВБЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Штаб овог батаљона извештава тај штаб да смо одредили према вашем наређењу, број 139 од 2-Ш. 1942 године,- а у вези наредбе број 8, људство које се у цитираној наредби тражило, то јест 35 бораца, одређен је и политички комесар за ко.мбиновану чету цуцко-ћекличку и чевско-

' Односи се на Оперативнп штаб за Херцеговииу. Редакција не располаже ови.м пнс.мо.м.

' Сава Ковачевић, тада командант Нпкшићког НОП одреда.

,0 Боко Путница, иародни херој.

' Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1074/ТУ 4ц—88 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—1/10, к. 1677. На полећини документа отиснут је четвртасти штамбиљ Штаба Ловћенског НОП одреда.

[1] Вндн то.м III, књ. 2, док. бр. 113.

-бјеличку, који ће ее одређеног дана јавити на одређено мјесто.

Даље штаб извештавамо да смо предузели енергичне мјере против пете колоне која се показала и почела роварити у чети Мало-цуцкој, ти изроди су се показали на следећи начин:

Дана 22-Н- ове године дошло је код овог штаба око 30 наоружаних партизана из Мало-цуцке партиз. чете (Кобиљи До) предвођени од стране Мата Биговића, бив. шофера из истог села, и још двојице Биговића који су давали петоколонашке изјаве, на лице мјеста се није могло са њи.ма расправити али су се мирно разишлн на позив овога штаба. Послијед, дана 25. II. т.г. друг политички ко.месар овог батаљона Симо Џаковић, као представник овог штаба, ишао је на прославу Црвене Армије у Кобиљи До и том приликом, поред прославе, одржао је полнтичку конференцију на којој је утврдио у њиховим очи.ма да има петоколонаша и да се морају пронаћи о чему је реферисао овом штабу, послијед прославе дана Црвене Армије на Трешњеву, друг командант батаљона са другом Крсто.м Попиводом био је поново у Кобиљи До и исти су дана 2-Ш. о.г. одржали конференцију где су утврдили и доказали да изјаве које су давали поменутог дана служе само петој колони и да се одговорна лица морају узет на одговорност, што је и наређено командиру Мало-цуцке пар. чете да их спроведе овом штабу поменути командир чете је наредио да се јаве штабу овог батаљона, и то Мату Биговићу и другови.ма, на чему се нијесу одазвали, али у међувремену изашао је био по одређеном раду друг Вељко Ражњатовић код политичког комесара Мало-цуцке чете за информације да предузме свој рад за који је одређен и налазио се у кућн истог дана 3-Ш. о.г. у 5 сати после подне, када је дошао у истој кући Мато Бнговић и почео да пријети политичком комесару другу Стевовићу са ријечима зашто да се он позива у штабу батаљона и у том препирању почео је вадити бо.мбу из џепа коју је био припремио на тај начин што је пред кућу развио и тако развнту донио у кући у намери да је баци међу њима и фамилијом друга Стевовића, мотрећи као сумњиво лице друг Ражњатовић при.мјетио је да бомбу вади из џепа и предухитрио га је и убио на лице мјеста уз припомоћ лруга Стевовића који се је већ трзао са Биговићем око бо.мбе, и тако је овај изрод ликвидиран, о чему је извијештен овај штаб.

Штаб овог батаљона од.мах је послао на лице мјеста ради увнћаја за.м. ко.манданта батаљона где је извршио уви-

ђај, том приликом сазвао је сељаке и само братство Биговића, сељаци су се одазвали позиву, док братство Биговића иа први мах прнмијетило се затезање и очекивање један на другога али су послије дошли где им је заменик команданта батаљона указао да су се овакве мјере морале предузети и да ће и даље осујетити сваки даљи покушај пете колоне, на лицу мјеста био је присутан и друг Ражњатовић којн је исто тако доказао да пета колона мора да се истријеби на чему су сељаци, сем Биговића, одобравали овај поступак. За остале који су сумњиви позвати су да се јаве овом штабу ради даљег нстраживања пете колоне, о чем ћемо поднијети накнадно том штабу извештај.

Послнје свега овога стање није критично али ће овај штаб будно пратити даљни развој ситуације.

Црвена је Армија са на.ма, побједа је наша.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политнчки комесар
Симо Џаковић

Командант,
Никола Поповић

БР. 94

ПИСМО ШТАБА КОМБИНОВАНОГ БАТААјОНА ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7. МАРТА 1942. МЈЕСНИМ ПАРТИЗАНИМА СЕЛА ЛУТОВА О ПОТРЕБИ ЗАУЗИМАЊА ОДЛУЧНОГ СТАВА ПРЕМА ЧЕТНИЦИМА'

ШТАБ КОМБ. УДАРНОГ Н.О.П.
БАТАЉОНА.
7-11142 год
Положај.

Аругови из Лутова,

Данас су у овај штаб били другови Светозар Кркелић и Гогић, који су послати од стране ваше да траже извјесна обавјештења од лруга команданта Зет. н.о.п. одреда Блажа Јовановића. Пошто друг Блажо није био овдје, већ је на терену, а како сва питања која вас интересују ми смо у разговору са другом Блажом поводом вас расправилн, то смо

' Орнгннал (писан на машиии, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1281IV 6д—2 (42), а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—4, к. 1677А.

V могућности да вам саопштимо и наше и његово мишљење:

а) Сматрамо да је свако даље одлажење на разговоре и преговоре са четницима неправилно и штетно, те да оно може само шкодити општој ствари и самом положају [села] Лутова. Они то схватају као слабост, а њихове пријетње су обична фашистичко-четничка дрека, која са.мо слабиће може да уплаши. Та.мо гдје осјете чврст став они су блажи и не покушавају да чине терор, нити пресије. Стога никакво одлажење, никакве састанке, нити преговоре, поред изјава које сте им ви поштено и партизански реклн.

б) Што се тиче помоћи за одбрану она ва.м у свако.м времену стоји на расположењу. Ми с.мо готови да ва.м кад год хоћете ставимо у некој кући у Лутову (па нека то буде и тајно) извјесне снаге за случај напада (једну или двије чете). О исхрани тога људства ми ћемо се бринути, меса ћемо нешто одовуда прибавити а нешто и та.мо да се набавн и докупи, док брашно ћемо им достављати, јер имамо нешто жита и брашна за сада колико буде потребно док се ситуација развије у нашу корист.

в) Ситуација у Црној Гори је углавно.м добра, а општа ситуација је још боља. И.ма појава, гдје је завладала паника од четничке банде, али то ће бити привремена радост четнници.ма. У Кучи.ма, ту и та.мо, има негативних појава, алн сви наши другови остају та.мо на терену да раде, воде партизанске борбе и повезују наше другове, који одлучних има велики број. Отпада на.м оно што и није ни било чврсто нити убијеђено, а то није штета. Сарадња четника са окупаторо.м је очевидна за свакога.

Наше се снаге прикупљају на свима секторима, па ћете ускоро видјети да су партизански редови и чврсти и моћни, те да ће се сви грдно кајати који се сада одричу партизана.

Везу редовно одржавајте са на.ма, држите строге страже пре.ма Лијевој Рнјеци и Братоножићима, ако ва.м треба помоћ за те страже изјасните се према наше.м предлогу.

Остало ва.м могу рећи усмено другови које сте овамо послали.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар.
М. Вешовић-

Ко.мандант,
Вој. Тодоровић[1]

[2] **Мнрко Вешовнћ, адвокат нз Васојевнћа, члан АВНОЈ-а. Погинуо код Гацка априла 1943. године.**

[3] **Војнн Тодоровић, народни херој, генерал-потпуковннк ЈНА. Умро 7. октобра 1961. године.**

БР. 95

ЦЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕВСКО-БЈЕЛИЧКОГ БАТАЉОНА ОД 9 МАРТА 1942. ШТАБУ ЛОВНЕНКОГ НОП ОДРЕДА О БОЈ НО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ БАТАЛјОНА'

ШТАБ ЧЕВСКО-БЈЕАИЧКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА.
бр. 39
дана 9-111-1942 године

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

На основу вашег наређења извјештавамо вас о следеће.м:

1) На консултовању са О.К.[2] и Бироом[3] у позадини сагласило се у потпуности о тешком стању у коме се налазимо и да су директиве и упутства за овакву ситуацију добнвене од тог Одреда сасвим оправдане и прихваћене једногласно, зато је заказана конференција данас у Мишкама, а сјутра у Војинићима, прексјутра у Барјамовицу, јер се и тамо указала пета колона, односно одрицање послушности за полазак у Васојевиће од стране партизана: и то, одрекао је Блажо Мрваљевић и Видак Катнић да им је у немогућности ићи у братоубилачки рат, што је доказ да пета колона спроводи свој рад подземним путем у сва села.

2) Овај Штаб према наређењу тог одреда послао је у Васојевпће чету од 48 партизана, а двадесет и два одрекли су послушност, н то из Цуца 12, а из овог батаљона 10, пет из Убала, два из Барјамовице и три из Чева. Али се ипак дошло до закључка да се и овај број пре.ма вашем наређењу има упутити што је и урађено.

3) Долазак члана Штаба одреда на нашем терену неопходно је потребан јер се прилике сваким дано.м све впше

[1] **Оригина\ (писан на машинн, ћирилицо.м) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1081. IV 4ц—91 (42), а препис у Архиву ВИИ", рег. бр. 19—1/11, к. 1677.**

[1] **Ријеч је о Окружно.м комитету КПЈ за Цетиње.**

[3] **Односи се на биро партијске организације Чевско-бјеличког НО батаљона.**

заоштравају и ако се иа вријеме не спријече онда нема нн-шта без борбе и казнене експедиције.[4]

4) У сагласности са партијо.м у ово.м батаљону учн-њене су неке измјене у командном особљу и то: у чети Загредској постављен је за политичког комесара чете Алекса Бурић, а секретар сеоског одбора Борђија Бурић, затим у чети Убаљској постављен је за политичког комесара Радован Гардашевић, а за секретара општинског одбора Милутин Николић, то је урађено да би се што више појачао рад међу партизанима и очували дисциплину која се сада поколебала и довела да је велики број партизана подлегао петој колони.

5) Извјештава се тај Штаб да је Алекса Драшковић побјегао у Никшић и да му позив није могао бнти уручен, остали.ма је уручен али изгледа да се исти неће одазвати томе позиву а њихово хапшење изазвало би поход на нас а уколико се дође до закључка да се исти могу ухапсити и довести у тај Штаб, то ће се уредити од.мах после конференција у по.менутим селима.

6) Одласком замјеника политичког комесара овај је Штаб ослабљен а уопште се нема људства за попуњавање његовог мјеста, те тако мора да поједини другови из Штаба врше све дужности.

7) Данас је у Штабу овог одреда био Командант батаљона цуцко-ћеклићког и са њиме се дискутовало поводом мјера предострожностн у сваком погледу. И тамо је дошло до исте појаве петоколонашког рада.[5]

Моли се Штаб одреда да одредн једног члана што хитније за долазак овамо.

8) На терену чете марковинске ухваћен је Благота Рамовић који је био дошао преко Убала и спроводио свој рад по селима долазећи од Никшића. Исти је упућен у Штаб Загарачко команског батаљона, под стражом.

С нама је Црвена армија, побједа је наша.

Политички комесар, Милош Попивода

Командант батаљона, Благота Мнћуновић

М. П.

[4] **Услијед четничке пропаганде н дјеловања присталица Крста Поповнћа у батаљонима из Катунске нахије настало је колебање н зато је било потребно појачати полнтички рад. Радн тога се и тражн помоћ Штаба одреда.**

[5] **Види док. бр. 93.**

БР. 96

ИЗВЈЕШТАЈ БИРОА ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЦУЦ-**КО** НЕКЛИБКОГ БАТАЉОНА ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА од 10 МАРТА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦЕТИЊЕ О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У БАТАЉОНУ[1]

ИЗВЈЕШТАЈ БИРОА ПАРТИЈСКЕ ЈЕДИНИЦЕ ЦУЦКО--БЕКЛИНКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. БАТАЉОНА —

Послије довођења у ред војне партиске организације на подручју овог батаљона партнскн рад је донекле оживио. Све три ћелије су одржале редовне састанке. Састанак бироа се није одржао нз тог разлога што је друг Симо Ћаковић био одсутан, јер му је друг К.[2] Попивода наредио да иде у Беклиће ради образовања нар. осл. одбора. Према наређењу Ловћенског Нар. Осл. Партиз. Одреда упућено је 23 борца са нашег подручја за Васојевиће.[3] Наређење је гласило на 35 бораца, али се потпун број није могао послатн због нереда који је избио у Малоцуцкој,[4] у којој се појавила пета колона. Појава пете колоне у Малим Цуцама се појавила са одласком наших другова за Васојевиће. Кад су наши другови отишли, као саставни дио Првог ударног батаљона Ловћенског одреда (отишло их је у Прво.м ударно.м батаљону 68 — а у другом 23 — партизана) пета колона у Мали.м Цуцама је иступила са овим паролама: „Нећемо да се бијемо са Црногорцима" — „Нека се свако племе само уређује" — „Нећемо нико да долази међу нама да нас мутн и лаже" — „Ми смо сви партизани па се боримо против Италијана" итд.

Партија је предузела све мјере да уђе у траг овој појави и да је расвијетли и осакати пред народом, предузела је све мјере да правилно расвјетли стварн да ли је то спонтано појављнвање пете колоне послије убиства Мага Биговића[4] — самоникло — или је повезана са околним општина.ма и Цетињем. Према нашој обавештајној служби, која потиче од партизана из Малоцуцке чете, мишљења смо да је рад наших петоколонаша повезан са петом колоном околних општина па и самог Цетиња. Ово не можемо тачно

' Фотокопија документа (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2'419.

[3] Крсто

[3] Види том III, књ. 2, док. бр. 113.

[4] Односн се на стање у Малоцуцкој чети. Види док. бр. 93.

утврдити јер су сва обавештења добивеиа од непартиских људи, јер на подручју Малоцунке чете немамо нити једног партијца, па би и тим извјештајима могло да буде подвала и нетачности. Услед озбиљности саме ситуације у Мал.[им] Цуцама морали с.мо уклонити друга Радована СтевовиНа са терена његове чете, јер га братство Биговића задужује крв за погинулог Мата. То смо учинили тако што с.мо друга Стевовића позвали у штаб под изговором да га саслушамо.

Сјутра 11/111-1942. год. одржаће се збор у Малим Цуца.ма на ко.ме ће присуствовати сви чланови бироа, послије чега ће.мо Ва.м послати исцрпан извјештај.

Друг политички комесар је обишао села у Кеклићима која још нијесу пришла партизани.ма и поднно реферат ово.м бироу као и штабу — извјештај гласи: „У Беклићи.ма се такође опажа веза са петом колоно.м н предлаже да се предузму овакве мјере — позивање у штаб извјесних лица као на пр. Андрију Б. Калуђеровића, који о.мета оснивање народних одбора, затим Новака Калуђеровића за исто, Петра М. Вукадиновића дјеловођу — за исто, Станка П. Павлићевића за исто".

Изгледи су послије зборова да ће ствари огићи на боље, јер се другови заузи.мају који раде па том терену и да су већ почелн партизани да ничу и у оним селн.ма гдје нх до сада није било.

Црвена Армија је с нама — побједа је наша —

П.С.

За.м. команданта батаљона је савјестан у својој дужностн и по мишљењу нашем даје све гаранције данашњој борби и ако је био југословенски жандар.м. Батаљонски биро тражн одобрење окружног ко.митета да са овим може разговарати и кандидовати га за члана партије у колико би исти показао у будуће као до сада.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

10. Ш-1942 г. Партиски батаљонски биро
Бата

Са партизани.ма који су ушли у састав I. у. бат. Ловћ. одреда отишли су два партизана нз Цуца а два из Беклића, са ови.м другим један из Цуца.

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА АЈЕШКОПОАЈСКОГ БАТАА.ОНА ОД 10 .МЛРГЛ 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИПУ о ВОЈНО-ПОАИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТЕ ЈЕДИНИЦЕ'

ШТЛБ Л)ЕШКОПОљСКОГ БАТАЛЈОНА
10-111-942 у 21.45 часова

О.К. К.П.Ј.

Подгорица

Ситуација је сада оваква:

Чете нашег батаљона груписане су по кућа.ма према мјесту којега имају у борбеном распореду;

Доњо А»ешански батаљон којега смо обавјестилн о ситуацији и захтијевали да буде приправан није до сада успоставио везу са на.ма.

Позвали смо Команску чету да заузме положаје које је заузи.мала Момишко-Толошка чета — дуж р. Малице; јер је ова чета, према новоствореној ситуацији добила други положај; — до сада нијесу успоставили везу са нама.

Спровели смо потпуно осигурање терена на ко.ме се налазимо и осигуралн брзо ступање у акцију нашнх расположивих снага, ако сукоб избије.

Код Берана- се примећује смирење по прије.му писма друга Шпира' и извјештају (преко неке жене) да је Ранчевић заиста побјегао и да се налази у болници — лакше рањен.

Наше је мишљење да ситуација изискује поступање с пуно такта и избјегавање сваког сукоба са њи.ма; у том смислу сјутра ћемо употрпјебити и савјетника Бетковића.[4]

Ако нам успје да пзбјегнемо сукоб приступићемо извођењу акција о који.ма је било ријечи на састанку.

Акције ширих размјера предузеће [се кад] будемо располагали већим снага.ма.

' Оригинал (пнсан црно.м оловко.м, ћирилицом) у Архиву И.И. Титограл, рег. бр. 1712'Ш 4—20 (42), а препис у Архнву ВИЙ, рег. бр. 2—6. к. 1677.

' Односи се на село Бери.

[3] Шпиро Мугоша тада командант Љешкопољског баталлна, народни херој. Погинуо на Купресу августа 1942. године.

[4] Јован

На крају напомњемо да бн губитак садањих наших положаја отворио скоро несметан пут петој Колони у љ.Н.[5] па вјероватно и у Комане; стога је потребно држати ове положаје по сваку цијену,[6] а то ћемо бити у могућностн ако избјегнемо сукоб са Беринама.

О даљој ситуацији и разговори.ма обавјестпћемо.

Политком М. П. Командант
Марко Радовић Влад. РаичевиН

БР 98

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТАЛЈОНА „ЦАРЕВ ЛАЗ" ОД 10. МАРТА 1942 ШТАБУ ЛОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О СТАЊУ БЛТАљОНА И АКТИВНОСТИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЕЛЕМЕНАТА У ПОДГОРИЦИ'

ШТАБ
НАР. ОСАОБОД. ПАРТ. БАТАЉОНА
„ЦАРЕВ ЛАЗ"
10 марта1942 године.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Данас је дошао из Цр.мнице један Горњоцеклнњанин, члан Н.О.О. - а и прича нам да је око сто Црмничана пребјегло Италијанима на Виру и на Суторману. Из Црмннце вратио се је преко Додоша и тамо се пашао са Др. Буро.м Јовићевићем који има брата у Подгорици и на неки начин му је овај писао шта се ради у Подгорици. Пре.ма том писму из Подгорице је пошло у правцу Главног Штаба око 1000 наоружаних Црногораца са једном батеријом лаких топова, а да има још у Подгорици око 2000 тих гадова који

[5] Лаешанска нахија

[6] **Баталлн је држао положаје: с. Берн, Буроњн, Крусе и на тај начин спречавао продор према горње.м дијелу Љешанске нахије и Ко.мани.ма.**

' Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1083. IV 4ц—92 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—18, к. 1677.

само чекају наређење па да негдје пођу да нас нападну.[2] По **Подгорици** се вију црногореке заставе, а та војска носи ју**гословенске** капе и њоме командују бивши југословенски официри као и официри сепаратисти. Вјерујем да тога има доста али у таквом броју и са нарочитим борбеним расположењем сумњам.

Прије два дана су пустили оне наше Рвашане[3] које су повели негдје прпје мјесец дана и ми смо већ упутили на терен другове који ће са њима поразговарати и контролисати њихово држање. Ако код њих примијетимо ма шта непријатељског убрзо ћете добити извјештај да смо неком прекинули петне жиле.

Јуче су Италијани, усљед непажње једне наше страже, били запосјели положај наше треће чете и на тај начнн довели наше положаје и нас у врло незгодну ситуацију, али је ко.мандир те чете са неколико партизана наше прве чете напао непријатеља и ручним гранатама га отјерао. Није било жртава ни на једној ни на другој страни.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар: М. П. Командант:
на положају[4] Анд.[рија] Пејовић

Ја лежи.м и није ми лакше ништа. Од мене нема кући користн него се превукујем као пребпјен. Несвјестица ми је чешћа него раније а остало као и прије. Ако продужн овако остаћете без оваквог јунака — па штета.

Другарски вас поздравља

Ваш Андрија

Баш овог момента доведе један наш партизан, који је био пошао у лист.. .[5] без оружја, Алфонза Колетоса — који је побјегао из Штаба Одреда. Одмах смо га стријељали. Пошто је друг био без оружја међу ... њима се је водила борба на живот и смрт. Друг је са [ожиљцима] и изгребан. Друга Сава Поповића треба тај штаб да похвали. ... дошао на водник и одатле је [успио да] побјегне Италијанима.[6]

[2] Италијани и четници, заједно са сепаратистима Крста Поповића, путем пропаганде, уцјена.ма, пријетњама и на разне друте начине, вршили су мобилизацију људства по градовима за борбу против партизана. Број означен у овом документу произвољан је и дјело је непријатељске пропаганде.

[3] Односи се на становнике села Рваши које су Италијани приликом једне рацнје повели са собо.м у Подгорицу, а затим их пустили кућама.

[4] Ријечи „на положају" дописане су мастилом.

[5] Мјеста означена са три тачке су нечитљива, јер је документ оштећен.

[4] Овај пасус дописан је мастилом.

БР. 112

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ БОКУ И САНЏАК ОД 12. МАРТА 1942. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ НИКШИПА О ПОТРЕБИ НАПАДА НА НЕПРИЈАТЕА>-СКЕ СНАГЕ КОЈЕ УГРОЖАВАЈУ ПАРТИЗАНСКЕ ПОЛОЖАЈЕ ОКО ОСТРОГА[1]

12 марта 942 год.

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ — Никшић

Драги другови,

На наше снаге које оперишу код Острога, непријатељ врши јак притисак нарочито артиљеријском ватром, тиме би хтио да омогући продор непријатељским снагама које оперишу под командом Радојице Никчевића.[2] Усдед јаке артилеријске ватре и других околности тешко је послати потребне снаге из Бјелопавлића, зато бн било, по нашем мишљењу, потребно да организујете напад иза леђа или с бока на непријатељске снаге.[:!] Како смо обавијештени ове непрнјатељске снаге нијесу јаке и бити ће лако разбити их. Чули смо да је Радојица Никчевић погинуо, ако је тачно, то ће петоколонаше прилично деморалисати и тим више и.ма изгледа да се лакше њихове снаге разбију.

Из разних страна и.ма.мо вијести да официри бив. Југословенске војске бјеже код окупатора и организују, гдје год могу, четничке банде, њима прилазе и сви они елементи који су непријатељски пре.ма нама расположени, а који су се привремено налазили у редове народно ослободилачких бораца. Зато морате до максимума битн будни, а као основну задаћу с.матрати уништавање пете колоне. Поразом сила осовине распадаће се и њихове оружане снаге, док пропусти код ликвидације пете колоне, може да нам се свети баш за ту и такву ситуацију, зато је треба лнквидирати на вријеме.

Ако можете послати политичку по.моћ у Херцеговини добро бн било ла се замијени Пуниша Перовић и да дође

[1] Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/310.

[2] Погинуо као четнички војвода 10. марта 1942 (вида том III, књ. 4, док. бр. 80).

[5] О догађајима у Бјелопавлићима и око Острога види то.м III, књ. 2, док. бр. 38, 142, 146, 149, 151, 153 и 159.

У Бјелопав.шће јер су кадрови ослабљени и осјећа се ве**лика** потреба за овај сектор. Но без замјене повућп га било би штета, јер бн политнчки рад рамао.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак

(М. П.)

БР. 100

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12. МАРТА 1942. ШТАБУ СИЊАЈЕВИНСКОГ СЕКТОРА ДА УСПОСТАВИ ВЕЗУ СА ГЛАВНИМ ШТАБОМ НОП ОДРЕДА САНЏАКА И ШТАБОМ ЦРНОГОРСКО-САНЏАЧКОГ НОП ОДРЕДА'

ШТАБ
ДУРМИТОРСКОГ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 610
12 марта 1942 године

ШТАБУ ИСТОЧНОГ СИЊАЈЕВИНСКОГ СЕКТОРА

Положај

1) Врховни штаб којега редовно и често извештавамо о ситуацији око Колашина, саопштава нам да је напад у правцу Мојковца за похвалу.'[2] Команданта који је повео тај напад треба похвалити. Са.мо, требало је упутити јаче снаге које су требале прогонити непријатеља све до Колашина.

[1] **Фотокопија документа (писаног на машини, ћирилицо.м) у Архиву ВИИ, фил.м Црна Гора, бр. 1/671.**

[1] **Партизанске јединице Сињајевнског сектора и Црногорско--санџачког НОП одреда отпочеле су напад 3. марта 1942. на четнчке снаге које су се налазнле у с. Поља Д. и Г., Подбишће, Мојковац, Равна Рнјека и Мајсторовина. Послије јакнх дводневних борби четници су разбијенн и одбачени нрема Колашину и Бијелом Пољу. Заузет је Мојковац н села у његовој околшш. (Видн: Хронологнја ослоболплачке борбе нарола Југославије 1941—1945, и Зборник, том III, књ. 2, док. бр. 132.)**

Врховни штаб вјерује да су тада те снаге могде да упадну усред Колашина.

Врховни штаб пише нам и следеће: наредите да се ваше оперативне трупе повежу са Санџачким штабом и Кнежевићем[3] и нека заједно са њима образују једну јаку ударну групу пре.ма Колашину. Та наша јача ударна група има садејствовати при иападу на Колашин.[4]

Држимо да сте до сада успоставили везу са нашим првим ко.мбинованим батаљоно.м (ко.мандант батаљона Перо Јелић, политко.м Вели.мир Кнежевић) који је продро у Мојковац и Требаљево. Не изгледа нам да сте у вези са Санџачки.м штабом. Ми стално обавијештава.мо о догађајима Главни штаб Санџака а са штабо.м Црногорско-санџачког одреда треба ви да ухватите и одржавате сталну везу, јер његове снаге директно учествују у истој акцијн. Мисли.мо да је први ко.мбиновани батаљон свакако са њи.ма у вези, па и вн можете ту везу имати преко њега.

Стварањем ударне групе захтијева да се људство прочисти. Зато с.мо од вас и тражили да не вратите све Пивљане и Дробњаке него да вратите један њихов дио који је слаб, а да пробране задржите. Треба да тежите томе да од наших трупа на сектору заиста створите једну ударну снагу.

Сазнајемо да је Врховни штаб наредио Црногорско санџачко.м одреду да изведе једну диверзнју у правцу Берана. У колико је извршена она ће ва.м свакако добро доћи. Исто тако наредио и.м је да садејствују у нападима иа Колашин са свих страна.

Можемо вам рећи — а то треба да зна н делегат Главног штаба са којим сарађујете — да Врховни штаб критикује досадашњи непланскн рад на то.ме сектору. На једном мјесту се напада, док се непрнјатељ с друге стране не узнемирава, што може донијетн неуспјех. Одсуство планског рада признао је и делегат Саво[5] у своме извештају.

Понављамо: ако наш сектор није још повезан са штабом Црногорско-санџачког одреда морате везе најхитније успоставитн. Штаб сектора мора да им саопшти своје намјере и да да тачне податке.

Тражимо од вас кратак и јасан преглед о досадашњим операцијама да бис.мо могли Врховном штабу пренијети јас-

[3] **Владимир Кнежевнћ, народнн херој, тада командант Главног штаба НОП одреда за Санцак.**

[4] **До напада на Колашнн ннје лошло услијед недовољнх снага н слабе координације (видн том III, књ. 2, док. бр. 158, 161, 163, 165 н 184, н књ. 4, док. бр. 75.**

[5] **Саво Брковић, тада члан ПК КПЈ за Црну Гору и Боку.**

нију слику, а и да би смо нешто могли н јавности саопштити.

2) Врховни штаб наређује: палити кује извјесних окорелих зликоваца и разбојника а обавезно све куће четничких вођа и коловођа. Сва имања конфисковати.

Извјештавајте нас шта је и по томе до сада урађено.

3) Овамо је прошло 26 Пљевљана које је њихов политком Душан Вуковић отпустио са објавом од њих 26 јавили су се у штабу одреда њнх 17 и далн су своје оружје на реверс. Сматра.мо да је то онај дио који је шкартиран и мн смо их послали кући као неспособне. Али на 17 пушака имали су, уколико нијесу сакрили, са.мо 106 метака.

4) Како је неких 70 санџачких партизана из Косаннце и Левера[6] напустило снноћ положај и отишло у Пљевља четницима,[7] то смо моралн да се побринемо за заштиту среза са те стране. Мобилисалн смо у томе циљу одмах ону ко.мбиновану чету, коју ва.м нијесмо хтели послати да не бисмо остали без икаквих снага у срезу, што се показало оправдано. Исто тако употребићемо и оно људство које је било у Еурукачи а које с.мо мислили вама послати и без вашег тражења.

Од разоружаних Дробљака[8] вратићемо вам на фронт један дно који су осјетили сра.моту разоружавања те показују најбољу вољу да ће да се покажу у борбн и да ће да сперу срамоту. Вјерује.мо да се у њих нећемо преварити.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб дурмиторског одреда

[4] **Левер Тара**

[7] **Услијед тешкнх прилика, гладн, недовољне политичке свнјестн п организованог рада четничких еле.мената, долазнло је до разбнјања читавих партизанских чета.**

' **Пошто је дошло до колебања у четн, ова је бнла разоружана.**

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ МИХАИАА ВИЦКОВИКА ОД 15. МАРТА 1942. ШТАБУ ЛОВБЕИСКОГ НОП ОДРЕДА О УСПОСТАВЉАЊУ ФРОНТА НА СИМУЊИ И АКТИВНОСТИ ЗЕЛЕНАША У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ'

У КОМАНДИ ЧЕТЕ БЈЕЛИЧКЕ
15-111-1942 год.

ШТАБУ ЛОВНЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Положај

Јуче сам око 12 сати стигао иа Симуњу на сред Горе Црне, гдје су многе чете западале. Поставио сам и ако не много бројан по људству фронт, али људи-партизана, који су ријешени да се боре до краја и побједе над петом колоно.м и окупатором. Сад да Ва.м прича.м што раде петоколонашн Душан'- и Крсто'[1] у Беклиће: довели су око 60 разних јадова и старчева, до зуба наоружаних са југословенским оружјем а италијанским бомбама. Били су прво на Његуше и присиље.м, пријетњо.м са стријељањем и интернацијом, те разорење.м куће и све имовине, успјели су да мобилишу око 37 људи, око 30 су нх одвели бајаги да нх интернирају. Нешто омладине је одбјегло у Вршањ и свезали фронт са нашом четом[4] у Беклиће. Мислнм, да ће се сваки дан њихов број повећават. Има Његуша, којн су при.мили пушке, а који ће прво.м борбо.м прећи на нашу страну. У Беклиће су поступили исто тако, сазвали она села те нијесу бнла организована у партпзане, направили насиље и тек су трећи дан пристали да приме пушке, након што су их строили неколико пута да их стријељају, већ можете рачунати, каква им

' Оригинал (писан на машинн, ћирнлнцо.м) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 976 IV 4ц—100 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 20— 1, 11, к. 1677.

[2] Вуковић

[3] Поповнћ

[4] Мисли се: одбјегли од петоколонаша и прниојили се партизанима.

је узданица у ту војску. Био са.м синоћ у Вучи До, рекли су ми Вучедољани, који су били јуче на то.м скупу, да тој њиховој војсци може се сигурно одупријет двадесет људи, а за случај борбе, да ће их на нашу страну бити доста. Крсто Калуђеровић је рекао Поповићу „дошао си ти и Душан, да ва.м ми отвара.мо пролаз преко Спмуње, а ма нијесте погодили" и одма је био затворен. Кућиштане, који нијесу били партизанп, синоћ по ноћи су повели у Крањи до гдје им је Штаб. Хтио сам да организујем један препад на њих ту, али нијесам усљед велнког снијега и помрчине ноћи могао, али са.м при томе, ако икако буде могуће, да спре.мимо напад ма гдје у Беклиће, што би и Беклићи пристали, па нека све кажу ћаво носи. Јуче у јутро послали су са Буковице неколико граната у правцу Убла, али без икаквих успјеха. Извршено је чишћење пута од Чекања ова.мо, па не знам да ли ће покушат Италнјани да иду са овим издајницима напријед. Ако покушају наши ће битн у првим редовима и можда, ко неће да се бори, да се пуца у њега. Но нека ураде, како хоће, ми с.мо спре.мни, да их мушки дочека.мо. Пета колона у нашој позадини сада шути и шутет ће све док би ови пошли напријед, али кам да им је у зубе. Ја сам иозвао једно 100 партизана Граховских са којима са.м мислио да прокрстарим кроз Катунску нахију, па да ликвидира.мо пету колону у Малоцуцкој чети, која, како ми изгледа, неће се одазвати наређењу за борбу, али ово ће се данас утврдити, јер треба да пошаљу на Симуњу 30 партизана. Веза пете колоне постојала је и постоји, из.међу Чева и Малих Цуца. Код наших партизана борбеност је на внсини, али дисциплина никаква, а то све долази усљед одпослатих у Васојевиће најбољих партизана и слабог командног кадра. Наш фронт поставно са.м од Челинца — Црни врх — Симуња — испод Убла — Вршањ. На овом положају сада се налази само 70 партизана из оба батаљона и чете Његушке. Батаљон Цуцко ћеклнчки појачат ће, како са.м наредио још са 50 партизана, а остали прпправност. Рад бих био да друг Вељко дође ова.мо, ако то остале прилике дозвољавају јер би с.мо се и са позаднном и са нападачем пођерали, а сад је за то згодна прилика још, ако нам дођу Граховљани, а тражили би с.мо и једну чету Рудинско трепачког батаљона, те прочистнли Катунску нахију. Молим Вас да, ако ишта имате ново из Васојевића да нам доставите, јер то много ради куражења партизана и позадине, а обеснажења пете

колоне. Ја ћу се налазнтн стално на положају Симуња. 0 свим новости.ма ћу редовно извјештавати, а тако молим, да ме извјештавате.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Црвеиа армија је с на.ма — побједа је наша.

Михаило Вицковић

[5]Друже Мило,[6] пронађи свакако 3 изјаве Душана Вуковића које је он дао код нас у штаоу у Главном штабу и пошаљи ми за штаб у Велестово. Исто тако можеш и Глас Црногораца и нови материјал којега је донио онај Бајица Симић.

Обавијести о овом нзвјештају Михаиловом ОК-а, он ће ПК.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Вељко"

[1] **Текст на крају документа дописан мастнљаво.м оловком.**
[4] **Јовнћевић**
[7] **Мићуновић**

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 15. МАРТА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП П ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр.238
15. марта 1942.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Ми с.мо Вас у иаше.м ранијем писму[2] обавијестили о ситуацији у ВасојевиНима и зашто нијесмо могли и не можемо послати јаче снаге ради бржег чишНења четничких банда у та два среза. У овом писму желимо да Вам укажемо на нове појаве, Уједињену дјелатност реакционарних снага у Црној Гори. Исто онако као што се у Србији реакција у току септембра, октобра и новембра уједињавала против партизана, данас се у Црној Гори уједињује црногорска реакција против народно-ослободилачке борбе и против партизана. Исто онако као што су у августу и септембру мјесецу југословенски официрн нздавали свој народ, одржавајуНи велике зборове на којима су доносили резолуције и одлуке о формирању НедиНеве војске за борбу против партизана, тако данас у Црној Гори југословенски официри у заједници са чиновннци.ма бивших југословенских режима одржавају састанке и доносе резолуције и закључке — како и на који начин да се боре против партизана. Првн резултати те уједињене црногорске реакције која је састављена од воНства сепаратистичке црногорске странке, југословенских официра и југословенских чиновника, јесу напади на наше партизане и то:

а) у срезу НикшиНком Радојица НикчевиН, шпијун свих југословенских режима, познатн бандит и шпијун талијанских окупатора, 10 о.м. покупивши разни олош из сусједних села око НикшиНа и са.ме вароши, пошао је у прав-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) V Архиву ВИИ, рег. бр. 38—1/1, к. 174.**

[2] **Редакција није пронашла ово писмо.**

цу Бршна, гдје су га наше храбре партизанске јединице дочекаде и послије вншесатне борбе успјеле да разбију те четнхгчке банде и натјерају их у бјегство. Резултат борбе био је — сам „војвода" НикчевиН је погинуо са још 13 његових другова, 7 заробљених и веНи број рањених који су побјегли код окупатора у НикшиН. Поред тога наши су заробили 21 пушку, нешто бо.мба и револвера.[3]

б) Истог дана кад је Радојица НикчевиН нападао код НикшиНа, четничке банде из Подгорице, које су биле мобилисане од људи из вароши, људн који су побјегли из села као издајници и шпијуни пошли су пре.ма Пипери.ма у 2 правца и то: једна група на челу са Саво.м ДмитровиНем, Ненералштабним капетаном, у правцу Стијене, гдје су их наше јединице, под најтежим условима — сталном и непрекидном митраљеско.м и топовском ватром — успјеле да разбију и поврате одакле су и дошли, тј. код окупатора. Том прилико.м четничке банде имале су 3 мртва или рањена, јер су их понијели са собом, а наши једног лакше рањеног, док су наши том приликом заробили 1 сандук муниције и још неке ситније ствари. Друга колона која је ишла од Подгорице на челу са Станком МарковиНем, човјеком који је неколико година живио у Италији, као ортодоксни присталица краља Николе, и Видако.м ВуковиНем, у правцу БурковиНа — и ова је банда разбијена и повраНеиа она.мо одакле је пошла, тј. код окупатора.[4]

в) У БјелопавлиНима истог дана Бајо СтанншиН гренуо је са том четничком жгадијо.м од Тараша пре.ма ПавковиНима, али су га наше храбре јединице дочекале и послије вишесатне борбе повратиле натраг код окупатора."' И овдје су се наше јединиие бориле под врло тешки.м услови.ма, а то је под сталном и систе.матском митраљеско.м и топовско.м ватро.м. Непријатељ је имао једног мртвог и неколико рањених, и наше су јединице заробиле једног четника, који је био подгорички чистач улица, а који је на саслушању изјавио: „Присилили су ме да поНем с њима, јер су свакоме ко није хтио с њима да иде одузимали књижице за хљеб и животне намирнице, па сам, ето, због тога и ја пошао."

г) У ЉЈешкопољу, Михајло Мугоша, пуковник југословенске војске, исто тако извршио је напад на наше јединице, али су се овдје наши показалн слаби и неодлучнн н повукли се на извјесне положаје. Ми смо одмах издали на-

[3] **О овој акцији види том III, књ. 2, док. бр. 149.**

[4] **Види том III, књ. 2, док. бр. 160.**

[5] **Види том III, књ. 2, док. бр. 153 и 159.**

ређење да се емјеста приступи организовању иапада на овог четничког гада и да га почисте из Љешкопоља.

Карактеристично је да се ови изроди и издајници црногорски служе разним сретствима за придобијање људи за свој огавни посао. Једно од главних њиховIгх сретстава јесте долазак у села и доношење брашна или жита које днјеле сељацима. Но, и поред овога, народ данас јасно види куда су хтјели ови изроди и шта они хоће. Истих дана, кад и ови л.ешинари крећу своје љешине креће се и Крсто Поповић, вођа црногорских сепаратиста у Катунској Нахији и покушава да придобије сељачке масе за себе, да их наоружа и поведе у борбу против партизана. Другови из Ловћенског одреда обавјештавају нас да засада нема успјеха и да ће настојати да му омету све планове, а њима је то доста тешко и то због тога што се са територије њиховог одреда налази 350—400 партизана који се боре против четника око Колашина и на другим мјестима.

Криза коју данас преживљују партизански редови и широке народне масе у Црној Гори, јесте велика и дубока. Партизани се боре са двије потешкоће, и то — што морају да врше сталне и непрекидне акције око чишћења и уннштавања пете колоне уз најтеже услове живота, често пута гладни, голи, па чак и боси. Испреплијетаност родбинских веза, не са.мо унутар једног племена, већ и између читавих пле.мена, смета и крњи елан борбености великог дјела партизана, и зато су колебљиви; оно што је најважније, у огромној већини сељачки еле.менат који се врло брзо загрије н врло брзо охлади; много мисли о својој кући, својој овци. жени и дјеци. Кризу коју преживљује црногорски народ исто тако има двије потешкоће, и то: глад с којом мора да се бори под најтежим условима које људи па.мте. С једне стране издајници, шпијуни и четничка багра, позива нх и нуди им жито и остале животне намирнице које ће прнмнти од окупатора, само под условом да прн.ми оружје и да се бори против партизана. — С друге стране вјера у партизане и сигурност ако они остану и даље, не дозвољавају му, нарочито у они.м мјестима гдје се раније довољно политички радило, да се поколеба, и радије воли са својнм партизанима часно умрнјети од глади него служити окупатору и његовим отвореним слугама — четничкој банди. Криза коју ми сада преживљавамо и у једном и у другом погледу, јесте тешка и дубока, али ћемо је преживјети и морамо је преживјети. Тешкоће су велике, али ми их мора.мо пребродити.

Ових дана једпнице Комског одреда уз помоћ јединица Дур.миторског и Санџачког одреда успјеле су да разбију

четничку банду код Мојковца и да јој зададну такав уда. рац да се од њега не би лако освијестили, само да су нацад друговн били мало ирибранији и издржали у потјери за њима.[6] Том приликом наши су очистили Мојковац, Подбишће Поља Колашинска, Морачко Требаљево, а четници се сад налазе у Липову, гдје су их наши опколили са три стране и ових дана ће вјероватно извршити напад на њих. И у осталим крајевима Црне Горе ми смо приступили систематском чишћењу пете колоне и четничких банда, и на тај начин настојимо да учврстимо партизанске јединице, очеличимо их у борби, а у исто вријеме, осигурамо позадину за даљи рад.

Ето, због тих и таквих разлога и стања код нас, ми смо раније, а и сада понављамо, — тражили да нам упутите, макар и за краће врије.ме једно 2 батаљона Пролетерске бригаде,[7] јер са брзим чишћењем ефикасним мјера.ма које сад при.мјењује.мо пре.ма истој колони, успјели би да створимо једну чврсту базу и формирамо чврсте ударне јединпце, за даљи наш рад и даље операције које пред на.ма стоје у овом прољећу. Брзо чишћење пете колоне и разбијање четничких банда омогућило би на.м да лакше извршимо прехрану партизана и сиро.машног свијета који стоји уз нас и непоколебљив је, а нарочпто би стајао кад би и.мао минимум ^а егзистенцију.

Ових дана дошао је један друг из Албаније, који Је помоћу другова из Албаније успио да побјегне из Клосе, и прича да већ и тамо има партизанских јединица, које ће, чим дође прољеће, нарастати и претварати се у праву партизанску војску. С њи.ма је био дошао и 1 Албанац, радн упозиавања партизанских организација код нас и партизанског начина ратовања. Друговима код којих је био, с њима је разговарао, ми смо наредили да нас обавјесте о том разговору и шта је од њих тражио. Ми настоји.мо, ако икако могнемо, да се с њи.ма чврће и боље повежемо, а ако могне.мо да одржнмо и један заједнички састанак, на коме би продискутовали н о војннм и политнчким питањи.ма. Друг који је дошао рече нам да ће у току марта мјесеца одржати и Земаљску конференцију, на којој ће изабрати и нови ЦК, па су преко овог друга молили да им неког пошаљемо, или да им у име ЦК наше партије, упутимо неко писмо. Ми смо наши.м друговима писали да ако је чврста веза успостављена, одмах на.м јаве, јер би по договору с ва.ма, упутили једно писмо, у коме би их позвали, и упознали са нашим и

' О борбама око Мојковца види том III, кн,. 2, док. бр. 165 и 184, и књ. 4, док. бр. 75.

' Одиосн се на Прву пролетерску бригаду.

новим радом, који се пред њих поставља, као и о стању у свијету. Због тога, ако Ви сматрате за потребно, ми Вас молимо да једно такво писмо напишете и нама доставите, а ми ћемо га доставити њима и од њих тражити да одлуке њихове конференцње доставе нама, а ми би их онда доставили вама.

Другарица Вељкова и његов брат пролазе за тамо, а Ви с њима радите шта и како знате. Аобро је да их једанпут скинемо с врата, јер су нам већ били досадили. Лампу коју је имао Вељко код нас, послали смо Штабу Аурмиторског одреда, на послугу, а за љекара — Талијана,[8] тек смо данас обавјештени па ћемо издати наредбу Штабу Комског одреда да га пребаци у Жабљак и да Вам га се стави на расположење.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) за Главни штаб
НОПО за Ц. Г.
Милутин[9]

[10]Тито, молим Те, ако имате могућности и везе, распитајте се шта је са мојом другарицом, гдје је сада и да ли је жива. Ово може урадити и преко друга Фишера, јер изгледа да има везе са своји.ма.

Све вас поздравља Милутин[11]

• Односи се иа заробљеног италијанског љекара Бованија Баву.
' Иван Милутиновић
[10] Дописани текст је написан машином ћнрилицом, на маргини документа.
" Напнсано мастилом, ћирнлицом.

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ИАРТИЈСКОГ БИРОА А>ЕШКОПОА>СКОГ БАТАЉОНА ОД 16. МАРТА 1942. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОД. РЕДА О ВОЈНО ПОЛИТИЧКО.М СТАЊУ У БАТАЛјОНУ И НА ТЕРИТОРИЈИ ЉЕШКОПОЉА'

Драги другови,

16 март 1942 год.

Чим се је секретар бироа повезао са вама и примио упутства за појачани рад, како у партнзанским четама и ново формираним ударним четама, тако п унутар самих партијских ћелија четних, као и упутства за појачану контролу рада, организовања добре обавештајне службе, одлучности у борби протнву неиријатеља, а нарочито у борби протнву пете колоне, затим упутства о појачању исхране итд., биро ћелије нашег батаљона одржао је састанак на коме је детаљно претресао сва ова питања. Уласком у биро Др.[2] Радовића, у бироу смо се нагцли шесторица, а пошто је према нахођењу партије згодније да буду петорица, ми смо се сагласили да из бнроа изађе друг В.' Кадовић, тако да се сада налазнмо у бироу: друг Марко,[4] Андрија,[5] секретар, омладинац и друг Б.[л] Радовић који је секретар ћелије четне Момишко - Толошке. После тога смо изнијели стање у партнзанским четама и констатовали да је сваки рад међу партизанима недовољан н лабав а начин исхране слаб, те су према томе морал и дисциплина приличпо попустили. Увиђајући што нам на.меће ситуација у којој се налазимо донијели смо одлуку, у духу директива при.мљених од вас, да доста лоше стање које се налази код нас како у партизанским четама тако н споља, као и недовољна актцвност одговорних другова, било из руководства или не, мора да се поправи и то одмах. Пошто су Горњо-горичка и Доњо-горичка чета бројиле свега по двадесет и нешго више парти-

[1] **Оригннал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 478/Ш 4—26 (42), а препис у Архиву В.И.И. рег. бр. 1—1/13, к. 1677 А.**

[2] **Драгутин**

[1] **Владо Кадовић. Осудили га и стријељали Италијани 1942. године.**

[4] **Радовић. Погинуо на Сутјесци 1943. године.**

' **Мугоша**

' **Бока Радовић. Осуднлн га и стрнјељалн Италијани 1942. године.**

зана. рал одговорннх другова у њима ирилично слаб, у ци-д,у што бољег рада донијели с.мо одлуку да се ове двије чете **споје** у једну, а да досадашње чете чине водове. За командира Ј[е] одређен друг Б.\.[7] Раичевић, досадашње командир **Горњо**-горичке чете, са којим није задовољан ни један дио **партијаца,** ни један дио партизана, али пошто је пређашњи **командир** Доњо-горичке чете пришао петој колони, **а** немају другу погодну стручну особу, то је за сада остао овај друг. За пол. комесара је одређен друг Андрија, досадањи пол. **комесар** Доњо-горичке чете, а за његовог замјеника досадањи пол. комесар Горњо-горичке чете друг Р.[8] Бољевић. Пошто су партизани из Грбаваиа у овоме селу, а како тамо чета броји свега до двадесет људи, ријешили смо да ова чета остане за сада самостална, јер мислимо да може **бити** нешто ново у Грбавцима. Да би се директиве партије **и** одлуке бироа спровеле у живот, ријешили смо да секретар бироа обиђе партиске ћелије четне. Идућа два дана секретар бироа је обишао парт. ћелије чета и после претресања ситуације у ошнте и код нас на посе, а за тим стања у чети као изношење рада партијаца као и других одговорних другова, утврдило се је следеће: Да је рад партијаца у чети Момишко--Толошкој, недовољан, да је агит. проп. рад замро како у чети тако и међу самим партијцима, да су чланови партнје на доста ниском пол. нивоу а нарочито млади, па да **је и** будност и одговорност самих партијаца прилично попустила, а као резултат тога да је попустила дисциплина и морал код партизана, узевши у обзир да је све то појачано слабим економским стањем, односно лошом исхраном, тешким положаје.м породица у позадини, помањкањем радне снаге кућама и.т.д. Другови су критички изнијели све то и схватили правилно директиву партије о потреби појачаног рада у овој ситуацији, и под сталном контролом секретара бироа који припада истој ћелији рад је оживио и морал и дисциплина се прилично поправљају пошто су у свим четама одржане конференције на предлог бироа на којим се изнијела пол. ситуација код нас, а затим потреба дисциплине, одлучности у борби противу пете колоне и налажења могућности, појачане исхране а **с** тим у вези и постављање интенданата четних који су у сталном контакту са ко.мандом батаљона односно четних пол. ко.месара. Читање „Народне борбе" **и** саопштења Главнога штаба у облику конференција, прилично је оживјело партизане и подпгло морал. V Горњо-горичко —

[7] **Благота Раичевнћ. У.мро 1947. као поручник ЈНА.**
[8] **Радоје Бољевић, Осудили га и стријељали Италијани 1942.**

Доњо-горичкој чети стање је следеће: рад међу партизанима прилично слаб изузев дискусије о вијестима и гласовима који се проносе а исто тако слаб и рад у партиској ћелији. Другови не износе стање критички и самокритичкн већ га представљају у ружичастој боји. Ипак су партизапи спремни на борбу, али се мора истаћи да се са исхраном стоји тако слабо, нарочито у Момишко-толошкој чети, тако да другови ударници готово не би могли издржати јаче напоре и маршеве. Тај економски моменат много утнче и на морал са.мих партизана. И у овој чети стање се поправља. Олржана је и у овој четна конференција и читана „Борба" и „Саопштење", као и појачана дискусија. У Кокотској чети стање је прилично. Они су и са нсхраном боље. Тамо је поред партијца који је јединка друг секретар бироа позадинског па се ипак дискутује и морал је приличан, ма да су то већином младићи.

Секретар је у име партије најоштрније позвао партијце на одговорност а и активност, тако да се надамо да ће [се] стање поправити.

На истом састанку биро је претресао стање у Љешкопољу, идући редом по селима и констатовао: да је у Грбавцима релативно прилично добро. Приликом појаве псге колоне тамо, најодлучнији партизани су били изашли из села али су се касније повратили, јер им је било могуће опстатн и у самом селу, пошто петоколонаши нијесу активни, изузев њих 4—5 покретача који такође не предузимају никакве мјере против њих. Кажу да немају противу партизана ништа али да су морали примити непријатељско оружје ради очувања својих до.мова и породица. Нијесу спремни за борбу противу нас. Пошто је терен Грбаваца доста добар за блокаду од стране Зете, биро је донео одлуку да другови из Зете, уз помоћ партизана из Грбаваца изврше блокаду села, разоружају наоружане петоколонаше н похапсе међу њима покретаче. У вези са тим биро је одредио друга Андрију да пође у Грбавце и ухвати везу са другом Живком, тамошњпм партијце.м, а затим да дође у везу и са Спасом Дракићем да би се ова акција органнзовала и успјела.

Друг је пошао н у Зету али се није још вратио. Истовремено другу је стављено у дужност да сврши остале послове са другом из Грбаваца које се односе па гамошњи рад и повезивање са нама. Прије одласка друга Андрнје, команда батаљона је упутила званични акт команди Доњо-зетској која је то прихватила, но је ту погријешила што је то послала по Божу Асановићу, и открила ствар пред њим, **Тс**жо да је он изгледа већ неки.ма ствар деконспирисао, па је због

тога изгледа и био застој. Видјеће.мо што ће бити када дође друг-

У Кокотима је такође релативно доста повољно. Тамо •е примљено око 50 пушака али се сви изјашњавају да су JJ0рали ради спаса породица и домова, а да су уствари уз нас, и да ће бити са на.ма кад буде дошао „одлучни моменат". Са.ми вођи Петар Мирановић, бивши капетан а садашНИ командпр та.мошње петоколонашке чете и још двојица са н»им колебају се и кажу да немају противу нас ништа. Сви кажу да неће никако противу нас у борбу, већ су нам поручили, да ако ми чујемо да ће их негдје повести силом, да им јави.мо па да ће велики број њих избјећи код нас. Од требовања које су примили од петоколонаша уггутили су партизанима и кажу да ће упућивати и слати храну сви и којима није нико ова.мо. Прнје двије ноћи ишло је у село 8 партизана и донијело храну. Петоколонаши су их видјели н нијесу ништа предузимали већ давали и они прилоге говорећи да смо једно и да треба само да буде.мо мирни дако би се прошло.

Пронио се је глас да се тражи 100 петоколонаша ?а борбу. Кокоћани су устали сви одлучно противу тога говорећи да би убили тога ко би повео силом н радио на томе. Петоколонашка команда у Љешкопољу тражила је код себе једног курира из Кокота што су они одлучно одбили за сада.

Ипак одржавају страже које су доста слабе и кажу да пушке не дају лаКо и да се треба мировати јер су им пушке гаранција таквога стања и могућностн рада и обраде имања. Обавештајна служба са Кокотима је доста добро. Биро мисли повести акцију противу Кокоћана петоколонаша одмах после Грбаваца, мада је доста скопчано са тереном и тамошњом талнјанско.м постајо.м. Мање акције тамо изгледа да би изазвале приличну реакцију. У Горицама је стање најгоре. Тамо је центар реакције. Обавјештајна служба је слаба са њима. Та.мо нема ни једног одговорног друга. Кад се пронео глас о тражењу 100 бораца, јављалн су се пуно за лекарскн преглед. Страже одржавају редовно и го сада појачане од како су претрпјели извијесне неуспјехе којн су код народа дјеловали добро, тако да је сада панични страх попустио. У Толошима се одржавају страже које су до сада пуштале доношење хране из Момишића, али од јуче је излата наредба да не смије нико проћи ка на.ма за 4 дана нити се ишта пронијетн. Наше су враћали па чак и гонили и кажу једно.м другу који је данас пошао за Момишиће узели двије бо.мбе и спровели га до Момишића. Ноћу одржавају страже

поврх села и патролирају али и ако је тамо пошао одговораи друг немамо још тачне податке о патролама и стражама тако да би моглн тамо већ нзвршити акције. У Момишићима су примили пушке 5 људи за које знамо до сада, вођи тамошње реакције којн су још давно избјегли из села, долазе у село али се одмах враћају, и не спавају у селу, осим Михаила Маркуша који није ни одлазио од куће. Патроле из Горица обилазе село ноћу и пуцају ноћу стално поврх села и кроз село па чак и страже на извјесним мјестима што није потпуно и потврђено. Друг који је тамо морао да иде задржао се због немогућности пролаза због ових нових мјера предострожности. Настојавамо да добијемо тачне податке о њиховом кретању патрола и стража па да идемо у акције. Данас смо одржали свечану конференцију ударне чете која је прилично успјела и подигла морал. Данас треба да се изврши конфнскација неким петоколонашима. Талијани не иду ван града. Извјесне гласове о оружју које се налази према причању у Толошима и Момишићима нијесмо још проверили.[9]

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Биро ћелије љешкопољског
батаљона

П.С. Шаљемо вам 134 лире чланарине и парт. по.моћн и 30 лира чланарине и помоћи од друга који је до сада припадао позадини. *Свега 164 лире.*

[5] **О актнвности љешкопољског батаљона у овом периоду видн том III, књ. 2, док. бр. 88 и док. бр. 97 у овој књизи.**

БР. 112

ПИСМО МАКСИМА ГОРАИОВИБА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕ САРА ГОЛИЈСКОГ БАТАЛЈОНА, ОД 20. МАРТА 1942. САВИ КОВАЧЕВИБУ О СИТУАЦИЈИ У ИСТОЧОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ[1]

Друже Сава,

Овдје вечерас кад стигох затекао сам друга Косга Грубачића, који је стигао из Врбе послије савјетовања Штаба сектора, па те извештавам о следећем (питање Казпнаца посебно писмо):

1) Партизани су освојили Улог и партизанске снаге посјеле су Бишиу између Мостара и Невесиња и прекинули пут Талијанима за Невесиње[1'] — каже Коста. Овдје на Бишину је упућено половина Ударног батаљона (око 250 бораца). То је добро и нужно.

2) Одржано је савјетовање Штаба сектора у Врби на коме је изнијето и питање Борча. Коста каже да Врховни[3] форснра питање ликвидације Борча.[4] У Фочи су отпутовали као делегатн друг Дукица[5] и друг Станишић,[6] пол. ком. Ударног (по налогу Опер.[7]) да са Врховним утаначе све о припремама и снагама за напад на Борач. Врховни је добио податке (слао друга у Борач) да су тамо снаге усташа 1.200 бораца са 16 аутом. оруђа. Врховни и Калиновачки[8] изгледа дали би 500 до 800 бораца.

Писали смо данас Штабу сектора (преко Пиве) да те *одмах* извјештавају о Борчу све што је на дневном реду како би се знао равнати. Ти ако би пошао поведи Ноздарски вод Требјенског бат. који је за ове (према Кули и Борчу) акцнје добар.

3) Пише ми Бора Авдаловић, који ради на реону „6 јуни" писмо које ти у прилогу достављам.[9] Јавља о многим стварима те обрати пажњу на исто.

[1] Оригинал (писаи мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 10—1, к. 1673А.

[J] О развоју догађаја у Херцеговини види том IV, књ. 3, док. бр. 117 и књ. 4, док. бр. 37.

[3] Мисли се на Врховни штаб.

[' О заузимању Борча внди том III, књ. 3, док. бр. 46; том IV, књ. 4, док. бр. 84. V

[5] Дукина Граховац, народни херој.

[4] Мнлија

[' Операт нвнн штаб за Херцеговнну. <

[! Односн се на Калиновички НОП одред.

[' Редакција не располаже писмом.

4) Пише ми исти да ииже од Плаие бјесне борбе. Талијани хоће да се иробију за Гацко.[10] (Нншта више о томе).
5) У вези са писмом састаћу се сјутра нли прекосјутра са Бором.[11] Можда ћу одржати војно савјетовање са бат. „6 јунн". Приступићемо разоружању неколицине у партизане неуписатих сељака из бат. „6 јуни" а покушаћемо да, по твом упуству, створимо ударни вод и уведемо га у акције.
6) Друг Коста каже да су четници разбијени у Нев.[12] срезу, око 50 их је са Самарџићем[13] побјегло код Талијана. Било је мало препуцавања у Колеску и Сливљу. Каже да их је доста разоружано. Ових дана (јуче или прекјуче) требали су бити разоружани четници у гат.[14] Браићевићима и Дражљеву, те би онда остали још реон Казанци — Гарева. Ликвидирано је укупно 25 четника. Гузина Томо је побјегао у Касабу а Ударни'[5] је тамо ликвидирао двојицу.
7) У Голији ништа ново — само претреси од Народног одбора већих раз.мера да се открије прикривена храна.
8) Писали смо у оном писму, које сам донио та.мо, да голијски полубатаљон има око 210 партизана (од тога 140 са пушкама) и да га треба припојити Требјешком, Пивском или Бањском бат. Мислим најцелисходније Требјешком, да би се боље везало за Црногорски . .. .[16]. То сам говорио и команданту Требјешког. Јавите шта има та.мо ново.
У Луковско.м батаљону смијенити, ја мислим, команданта бат. Милована Николнћа и да дође неки који није из Зринића.[17]

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Голија, Максим[18]
20 март вече

П.С. Молим те покажи писмо Брку[19]

[к] О борбама у Херцеговинн види том IV, књ. 4, док. бр. 37.
" Редакција није утврдила на кога се односи.
" Невесињском
" Петар Самарџић, један од организатора четничког покрета у Херцеговини.
[14] Вјероватно се односи на гатачки срез.
Односи се на Херцеговачко-црногорски ударни батаљон.
" У оригиналу нечитко.
" Вјероватно се односи на с. Озрнниће.
" Горановић
" Радоје Дакнћ Брко

БР. 112

ИЧВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТААјОНА „ЦАРЕВ ААЗ" ОД 21 МАРТ Л 1942. ШТАБУ АОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О СТАЊУ V **БАТААЈ**ОНУ И СИТУАЦИЈИ У ДИЈЕЛОВИМА ЛЈЕШАНСКЕ НАХИЈЕ[1]

ШТАБ
НАР ОСАОБ. ПАРТ. БАТАЉОНА
„ЦАРЕВ ЛАЗ"
21 марта 1942 године

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

ГА

У току иоћи долазио је командир наше треће чете, т.ј. командир жабљачко-**АОДошко**-врањинашке чете и прича: Сво људство те чете пошло је на Ријеку и извјеетан дио Врањинаша је већ примио оружје.[2] Из чете има свега десет људи који су остали партнзани, а остало је све клиснуло. Оружје је одузео и задржао за нас. Дујевљанп су остали као партизани сви они који су то били раније, они другн иду на Ријеку али још немају пушака. Андрија Б. Бурашковић ће бити командир дујевске националне гарде. Боко Дрецун командант батаљона. Такође у току ноћи долазио је један друг из Зете и тражи да се партизани зетског батаљона, њих 60 на броју, смјесте на нашу територију, а сами ће се бринути за храну. Доносе нам 4 пушко.митраљеза и 60 пушака. Каже, да су то добри партизани и већино.м комуписти, а го би се могло и очекивати, јер ако од 1500 партизана из ?етског батаљона нема 60 који ваљају, боље би било да их нема. Ми смо им дозволили да дођу. У Љешанској нахији **СРИ** способни мушкарци при.мили су оружје али за борбу су Брежињани и Станисељићи. Вукчевићи са Васом су за мир и ненападање.

Јуче је командпр наше друге чете, друг Филип Јанковић напао митраљеском ватро.м талијанску патролу која је

' Фотокопија оригпнала (писана на машнни, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/620.

[1] Под утицајем четничке пропаганде, затим услед глади н све већег терора као и због недовољног политичког рада, у појединнм чета.ма је настало колебање и један дио борца је почео да напушта партизанске јединице и прилази окупатору, којн им је дао храну п оружје и да се боре против партизана.

имала за циљ да сељаке омета у обављању сељачких послова. Резултат не зна, али са наше стране нема жртава. Код нас овдје је народ расположен да радимо оно што ми налазимо да је потребно.

Црвена Армија је с нама — побједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: Командант:

(М. П.)

БР. 106

ППСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА НИКШИП ОД 21. МАРТА 1942. МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ ШАВНИК У ВЕЗИ СА ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ СИТУАЦИЈОМ НА ПОДРУЧЈУ ОКРУГА'

МЈЕСНОМ КОМИТЕТУ

Шавник

Ситуација на нашем подручју од прошлог писма[2] измијенила [сеј негдје на горе, а негдје на боље, али се ипак измијенила.

Расуло које је завладало како у војсци тако и у самој Партији у Општини Пјешивнчкој[3] одашиљањем једног комбинованог батаљона и одговорност друга нз ОК-а увелико се поправља, али није још оздравило. То наравно у првом мјесту због присуства окупатора дужино.м пута кроз Општину, као и заузимањем неких истакнутијих положаја, а и због прилично великог дијела петоколонаша који то стање још више погоршавају, опет захваљујући присуству непријатеља.

Комбиновани батаљон извео је неколико акција о којима смо вам у прошло.м писму писали, као и прије два дана једну у којој је било тридесет Италијана мртвих, заплијењено: 1 тешки митраљез, 1 пушко.митраљез, 11 пушака, све

[1] **Фотокопија орнгннала (пнсаног на машнин, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/324—325.**

[3] **Редакција није пронашла тај документ.**

[3] **О развој\- догађаја у Пјешивцима види то.м III, књ. 2, док. бр. 178, 182, 183, 185, 186 и 191.**

са приличним бројем муниције као и нешто остале ратне спреме. Са наше стране није било жртава/[4] Ове акције, које су све чешће и све замашније увелико иоирављају ситуацију не само у Општини Пјешивичкој, него и у Бјелопавлићима, на подручју Одреда „Бијели Павле", јер се је велика архиљеријска ватра са подручја овога Одреда сад пренијела на Пјешивички батаљон. Прилико.м последњег великог гађања артиљеријо.м непријатељу је успјело да погоди кућу гдје се је налазило читаво руководство Ударног батаљона Одреда „Бијели Павле", и погинуло је њих 12, међу којима двије другарице, чиме је доведен у врло тежак положај дал,и рад тамо, а нарочито с обзиром да се један велики дио руководства са тог сектора налази на територији других Одреда, одакле ће се морати повући.

На подручју Општине Луковске појавила се пета колона у селу Озринићима и један дио ње већ је пребјегао у град. То им је олакшано близином непријатеља, а и великим дијелом колебљивошћу другова са подручја те Општине. Покушало се са једном акцијом то нсправити и похватати коловоће, али опет колебљивошћу није се постигло сно што се је могло и морало постићи. То ће морати брзо учинити Ударни батаљон са подручја нашега Одреда, који је формиран прије неколико дана.

Ударни батаљон одмах послије фор.мирања имао је задатке у Општини Рудинско-трепачкој у борби против пете колоне која се тамо била појавила. Ликвидирано је 6 нздајника и послије тога одржан велики народни збор који је био заиста манифестација народа. У присуству Ударног батаљона одржана су још два збора: у Општини Кочанској и Требјешкој и оба су успјела. То ће се учинити и другим општииама, наравно изводећи уз то и акције, јер се је показало као потребно због извјесног мртвила које се појавило односно да би се народ што је могуће внше наошгрио за борбе које нам неминовно предстоје како противу окупатора, тако и противу пете колоне.

Другови са подручја Боке јављају нам да је и на том сектору отпочела \'порна офанзива од стране Италијана, да се воде велике борбе у којима су им наши нанијели прилично велике губитке имајући и сами том приликом 4 мртва и неколико рањених. Непријатељ је заузео неке положаје, али је далеко од тога да продре и изгледи су да ће се на том сектору водити још веће борбе.[5]

[4] Види то.м III, књ. 2, док. бр. 185, 186 и 191.

[5] О борбама иа сектору Боке (Орјенског НО батаљона) видн то.м III, књ. 2, док. бр. 171.

У Херцеговини, нарочито у срезу Невесиљском, ситуација је добра. Ударни батаљон чисти терен сваког дана. у борбама које су херцеговачки иартизани водили последњих дана може се рећи да су показали чуда од јунаштва. Са.мо једна побједа која је извојевана над колоном од око 20 камиона ње.мачких у којим је било око 150 њемачких војника, а који су пошли да пљачкају дуван од херцеговачких сељака који им је отет, може служити на част свима нама. У тим борба.ма погинуло је 36 Нијемаца, 45 их је зароб.^ено као и 8 ка.миона дувана, много ратног и другог материјала. Нијемцима је пошла једна италијанска колона од 500 војника из Стоца у помоћ, али се морала убрзо вратнти уз панично бјекство.[6] Треба напо.менути да су партизаии херцеговачки, којих је било око двије чете, случајно наишлн на ту колону, јер је баш тада имала у плану неке друге акције.

Другови Сава[7] и Брко[8] одржаће сјутра и прексјугра два заказана збора у Лукову и Жупи па пошто је то успут продужиће за Главни Штаб на савјетовање у вези са доласко.м друга Бида,[9] о којему сте снгурно и ви обавијешгени.

Сугестије за рад на вашем сектору, особито због малог броја партијаца, који се сад налазе на терену, биле би исте које ва.м је дао друг Брко у прошлом писму, а то је: искористнте до максимума другове који се још тамо налазе, јер ва.м ми засад не можемо никога послати.

Ми смо вам одговорили на сва постављена писма[10] у ранијем писму, а уколико има нешто нејасно или непогпуно поново нас подсјетите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

21-111-1942 г. За ОК.

П.С. Пошто је територија Шарањске ошптине скоро остала без партијаца, то одмах упутите Живана Кнежевића на рад и нека уђе у општински Н.О.О. те ће са њеним моћи да обилази општину и много придонесе раду. Мјесто њега у технику нека уђе Аара Крстајић пошто је њој лакше иаћи замјену у омладннн и у техници, може све свршавати скоро као и Живан.

поз. — Жарко[11]

' О овој успјешно изведеној акцији не.ма сачуваних докумената осим једног пис.ма Саве Ковачевића од 26. марта. Види том III, књ. 2, док. бр. 191.

' Ковачевић

• и " Радоје Дакић Брко

° Милован Билас

[10] Вјероватно: питања.

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. МАРТА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ ОКО КОЛАШИНА[1]

ШТАБ ДУРМИТОРСКОГ НАРОДИО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 693
23-Ш 1942.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Са актом Бр. 675 од 21 овог мјесеца[2] обавијестили смо вас о ситуацији око Колашииа. Синоћ с.мо поново добнли извештај са тога сектора кога ва.м прилажемо.[3] Из извештаја се внди попуштање наших снага скоро на чнтаво.м сектору тамо, као главни разлог за то мислимо да је несташица муниције, а послије остало што они у извештају наводе. Мп на нашој територији немамо толико одморних снага да замијенимо два батаљона који се тамо налазе. Што се тиче разоружања колебљивнх елемената, то смо ми већ и до сада скоро спровели одашиљајући партизане у акције, а узимајући за њих пушке од таквих еле.мената. Оно што нијесмо стигли настаће.мо да уради.мо. По све.му овоме немогуће нам је дати један јасан одговор, алн ћемо настати све шго се могне да учинимо, само што они наводе колике би наше снаге остале на терену, кад би Главни штаб пребацио њих на сектор Мораче. Ми с.мо њих већ обавијестили, да на терену немамо неангажованих оружаних снага, још раније, Једино можемо рачунати на батаљон „Војвода Мо.мчило" али тек кад се одмори.

Донекле успјелом офанзиво.м четника на сектору око Колашина, наш је срез доведен у незгодан положај, па вас о томе обавештава.мо.

Молимо вас, да нам хитно вратите руксак Главног штаба у којем су ношене ствари мисије која вам је дошла, јер нам га тражи Главни штаб.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 58. 5, к. 1674.**

[3] **Видн то.м III, књ. 2, док. бр. 184.**

[3] **Види том III, КІБ. 4, док. бр. 75.**

Јуче смо добили тражење ваше за неким потребним лијековима из овдашње болнице, али које сте пренијели телефоном од Бастаха, па ни ми у одреду, нити љекари у болници нијесу могли прочитати и знати какав је то лнјек, јер је овај на телефону сигурно неправилно записао, па вас молимо да нам о томе поново пншете.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб Дурмиторског одреда,
Мом. Д. Полексић

М. П.

БР. 108

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. МАРТА 1942. ШТАБУ СЕКТОРА КОЛАШИН—МОЈКОВАЦ О СИТУАЦИЈИ У ДУРМИТОРСКОМ КРАЈУ[1]

ШТАБ ДУРМИТОРСКОГ
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број 703
23-Ш 1942

ШТАБУ СЕКТОРА ЗА ОПЕРАЦИЈЕ ОКО КОЛАШИНА

Драги другови,

Ваш нзвјештај од 22. III. 42 г.[2] примили смо н на исти вам одговарамо:

Стање на сектору послије 20 о.м. видјели с.мо из вашег првог извјештаја на који смо ва.м одговорили акто.м овога Штаба Бр. 677 од 21. III. т.г.[3] Са.ми знате да је доста вслики број људства овога Одреда ангажован на томе сектору, по-

[1] **Фотокопија оригииала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фнлм Црна Гора, бр. 2293.**

[1] **Редакција није пронашла овај извјештај. О ситуацнјн око Колашина и Мојковца види извјештај ОК КПЈ за Колашин и извјештај команданта сектора Колашин — Мојковац, упућен Врховном штабу 21. марта 1942. Документ је објављен у тому III, књ. 4, док. бр. 75.**

[J] **Види том III, књ. 2, док. бр. 184.**

ред два батаљона у Боснн[4] неколнко чета у Санџаку и Херцеговинн."' Те наше снаге тамо и мобилисане су као последц,е, па зато тешко иде са замјењивањем оних који се из ма којих разлога враћају, као и само иојачање та.мошњих пацих снага. Приступили с.мо мобилисању око 100 партизана које ћемо вам послати као попуну и замјену за оне које сте вратили кући из наша два батаљона та.мо. На терену, тј. у позаднни нећемо и.мати снага и неће.мо моћи бити сигурни да дамо неки озбиљнији отпор ако се те снаге пребаце на сектор Мораче.

Оружје од колебљивих и несигурних елемената смо већ у већем броју и одузели шаљући боље партизане у акцнје а који нијесу имали оружја. И прилико.м прикупљања ових за попуну људства тамо то ћемо урадити.

Према наређењу Врховног Штаба требаћемо формирати два ударна батаљона на територији овога батаљона, а наше људство и ружје скоро је све ван наше територије. Још због изузетне ситуације нашега среза требамо и.мати извјестан број наоружаних партнзана на терену. Морамо имати јаче осигурање на Тари пре.ма Санџаку и извјесне дијелове који ће интервенисати у самом Санџаку.[0]

Ваше пис.мо за Врховни Штаб од.мах ће.мо упутити као хитно. Ми смо по ваши.м извјештајима и прво.м и другом о ситуацији та.мо такође обавијестили Врховни Штаб.[7]

Како је Штаб Језеро-Шаранског батаљона остао без и једног члана ко.мандног састава, то је велика потреба због тога да се одмах упути ова.мо друг Стојан Жугић, Ко.мандант Језеро-Шаранског батаљона. Поред тога друг Стојан има специјалну дужност коју је добио од стране овога Штаба још 23 фебруара о.г. због које свакако треба да дође. Каква је дужност он сам зна. Зато подвлачимо да је он овамо неопходан.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Одреда

[4] Односи се на баталлне „Бајо Пивљанин" и „Војвода Момчило", којн су оперисали у југонсточној Боснн под ко.мандом Обрада Циц.мила (види том III, књ. 2, док. бр. 170 и 176).

[!] У ово.м перноду Дурмиторскн НОП одред и.мао је најстабилннју ослобођену територију, као и велнку могућност мобнлизације нових снага, због чега је и Главнн штаб Црне Горе н Врховни штаб често тражио од њега да упути своје јединице на друге оператнвне секторе. Виднн том III, књ. 2, док. бр. 132, 143, 158, 163.

[6] Види наређење Врховног штаба од 19. III 1942, том III, књ. 2, док. бр. 176.

[7] Види док. бр. 107.

БР. 112

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД МАР. ТА 1942. ШТАБУ ПРПМОРСКОГ БАТАЉОНА ЗА ХИГНО УПУБИВАЊЕ ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ ДРУГИМ БАТЛЛ»0-НИМА ОДРЕДА[1]

ШТАБУ ПРИМОРСКОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛЈ0НА

Положај

Враћајући се ради потреба политичког рада у Грбаљ и на сектору Котор — Тиват другови партизани Мато Петровић и Крсто Гргуровић који су пошли за предвиђене акције у Васојевиће да би испунили наређени број партизана из Вашега батаљона. Они су враћени нашом одлуко.м на терен на коме су и досада радилн. У овоме Штабу је са њи.ма дискутовано о задацима који стоје пред нашим јединицама на љихово.м сектору и они су добили конкретне задатке у погледу борбе против пете колоне та.мо, о чему Вас могу извпјестити.

Досада с.мо примили 4 југословенска пушко.митралЈеза и свега шест оквира за исте, међути.м један пушкомптраљез је остао на путу та.мо негдје, та.мо су остали и оквнри и низачи метака па Вам се наређује да уколико су остали било гдје на подручју Вашега батаљона да исте од.мах пронађете и упутите даље за Штаб Ловћенског Одрсда. У вези с тиме пред Ваши.м батаљон[ом] се иоставља као хитна задаћа да организујете разоружавање појединаца и читавих села у Грбљу[2] и да на.м то оружје достављате. Ради тога организујте од.мах преко постојећих Грбаљских партизана хитну обавјештајну службу да дознате ко има оружја и то *у првом реду аутоматског* пушко.митраљеза, *даље мупиције,* и *бомби крагујеванких.* У вези с тиме Вас обавјешгава-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1181/IV 4а—67 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 1675.**

[J] **У дани.ма капитулације Краљевске југословенске војске већина одраслих мушкараца из Грбља набавила је оружје и чувала га код себе. Послије избнјаља устанка један дио Грбљана је пришао партизанима, док су други остали пасивни чекајући распоред догађаја. Јачање.м покрета расла је потреба за оружје.м и партизанске команде су тражиле од Грбљана да ступе у партизанске јединицс или да предају оружје. Један дио је ружје предао а други дио га је сакрио, стављајућн га касније на располагање четницима. Види док. бр. 84.**

ло да Jе муниција већ у нестајању, траже нам са свих страна На нашем сектору су често вођене борбе, држе се и сада стални положаји на више страна па су све резерве муниције при крају. Зато настојте свим снагама да дођете до што већих количина муниције у Грбљу јер би то било од огромне важности за нашу борбу. О овоме нас извнјестнте, а у **сваком** будућем редовном извјештају Приморског батаљона има да нам реферишете колико сте оружја из Грбља заплијенили и све нам хитно упућујте јер је ово једннствена прилика на подручју Главног Штаба за Црну Гору и Боку да се може на овај начин доћи до оружјаи муниције, а узиматн га нз Грбља треба одмах јер тамо се не могу водити неке акције против окупатора већег обима, а друго, то се одузима од људи који нијесу за борбу и који су под утицајем пете колоне, а даље, то се даје ова.мо наши.м одлучним партизанским јединицама које се не могу ни са које сгране наоружати јер оно што пљенимо од Италијана у борби није ни издалека довољно. Значи, Штаб Вашег батаљона нека стално има ово пред очима и Ви морате по овом питању показати одмах резултата. Исто тако морате показати резултата у погледу уништавања пете колоне у Грбљу, већ ова два-три случаја ликвидирања шпијуна та.мо одлично су одјекнула у ови.м крајевима јер се свуда по Црној Гори прочуло рђаво стање у Грбљу.

Шаљемо Вам у прилог једну листу бр. [1] стријељаних шпијуна и петоколонаша са подручја Ловћенског одреда, сада правимо листу бр. 2, на њој већ и.ма 6 нових и ако смо је почели правити тек прије два три дана.

Наш други Ударни Ловћенски батаљон се пребацио преко Зете у потпуном реду и отпутовао је даље. Чим стигну прве вијести о борбама у Васојевићима ми ће.мо Вам јавити.

Извјештавамо Вас о борбама које је дана 2. марта и.мао наш Горњеђешански батаљон. Окупатор је био без борбе наишао преко територије Зетског Одреда до нас, чим је ступио на наше подручје почео је палити једно наше село. Наши храбрн партнзани су га од.мах напали и јуришом га избацили из села и са положаја које је био заузео, претулили запаљене куће, повратили све опљачкане ствари, заробилп један пушко.митраљез и један тешки митраљез, неколико пушака, спрему за 20 војника. Наши су и.мали 4 мртва и 4 рањена, окупатор је нмао око 60 мртвих и рањених. То је извео наш Горњеђешански батаљон на чијој територији је и сједиште овога Штаба. Наш батаљон „Царев Лаз" н.мао је од дана 1. до 3. марта борбе са ненријатељем

који Је покушавао продриЈети у села на пучу за Ријеку Цр. нојевића. Непријатељ је нмао око 25 мртвих и рањених, ц$_{а}$. ши нијесу имали никаквнх губитака. Пета колона је на подручју других Одреда врло активна а и кол пас. Апквцдација васојевићки.х четничких издајника омогућиће орзу и лаку ликвидацију пете колоне у цијелој Криој Гори.

Шаљите нам редовне извештаје, немојте да Вас узимамо на одговорност радн тога што не.мамо нз При.морја извјештаја за 15—20 дана па и више.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Вељко Мићуиовнћ

За команданта

БР. 110

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 3. АПРИЛА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВ ЈУГОСААВИЈЕ О ВОЈНОЈ, ПОЛИТИЧКОЈ И ЕКОНОМСКОЈ СИТУ\-ЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ОДРЕДА[1]

ШТАБ ДУРМИТОРСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДРЕДА
Број 865
3 април 1942

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. —

Достављамо Вам препис пис.ма делегата Главнога штаба за Црну Гору и Боку,[2] који износи своја гледнштa и примедбе на наш поступак који с.мо ми на.мјеравалн, т.ј. пројектовали урадити у смислу вашег наређења, о коме с.мо вас ми већ обавестили.[3]

[1] **Оригинал (писан на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Тптограл, рег. бр. 16541У 1ц—19 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 22/1, к. 3.**

[3] **и [5] Олноси се на пнсмо делегата Главног штаба Црне Горе Пека Дапчевнћа (види то.м III, књ. 4, док. бр. 82).**

[3] **Вили нзвјештај Дурмнторског НОП одреда, том III, књ. 4, док. бр. 81.**

Прилажемо вам и ireиис извештаја друга Кнежевића,[4] који се може упоредити са ранијим извештајима Команде сектора, које смо вам достављали. Склад и јединство команде је недостајало у борбама око Колашина и то је главни узрочник неуспјеха био. Мијењане су старешине у штабу сектора неколико пута, као и пазиви сектора, г.а се није могло правилно одредити право командно особље. Мислимо, да и према писму друга Пека,[5] где он наводи надлежност, т.ј. команду, надлежност двојице над једним истим дјелови.ма не би требало промјењивати, јер се и у пракси показало, да много од тога патимо и трпимо велике губитке. Ми смо стали на гледиште, да сте ви, кад сте нздали оно последње наређење[6] на.ма и Главном штабу, располагали са најновијим податци.ма о ситуацији и на сектору око Колашина и у осталим дијеловима Црне Горе. Наравно промјена ситуације у нашу корист, може да га измијени, али при то.ме треба бити више обазрив и гледати, да се постигне оно што је најглавније — опет овде подвлачимо — јединство ко.манде и чврсте везе, па оида предузимати неке веће подухвате.

По најновијим извештаји.ма нашег комбинованог батаљона са сектора, Мојковац је у нашим рукама, био је прије неколико дана евакуисан, али су наше снаге потукле четничку банду на Медном Гувну и пређерали преко Ракитне. Ухваћена је веза са батаљоном „А. Билас" на Великом Препрану. Једна чета нашег батаљона налази се у Горњој Морачи — Драговића Поље, једна на Старцу, а остале двије држе Вратло — Потрк и даље ширином.

Са Косанице с.мо обавијештени телефоном, да су добили извештај од штаба Црногорско-санцачког одреда са Коврена о ситуацији тамо: Аошао је један ње.мачки и један југословенски официр у Бијело Поље, — и да је овај југословенски офнцир говорио четницима, да се спремају војнички и обучавају, да буду увијек готови на позив и за источни фронт да крену. Аруго, да четници из ближе околине Пљеваља послије говора Краља Петра и летака који су падали из авиона, да се не би проливала српска крв — желе да дође до иеког ко.мпромиса из.међу њих и партизана. Треће, да на фронту према Бијелом Пољу и то.ме сектору тамо не.ма четника из Васојевића, него да су отишли у Васојевиће. Четврто, да су Талијани из Бродарева похапсилн много

[4] **Односи се на Велнмира Кнежевића. Редакција није нашла тај документ.**

[6] **Види наређење Врховног штаба од 28. марта 1942, то.м II, књ. 3, док. бр. 86.**

муслимана — због тога, што су носећн дуван да продају, носили у истоме муницију те продавали и давали партизаиима.

Помоћу обавештајне службе, успело нам је да на врнјеме откријемо четничку организацију код нас, која је била прилично организована и припремљена, јер је изгледа имала утицаја близина Колашинског среза и развоја сигуације тамо. Организација и њен рад нарочито је појачан од времена кад је енглеска мисија прошла овуда.[7] Главни организатор Митар Караџић бивши предсједник општине Аробњачке и члан прољетошњег комитета Тома Кршикапе[8] радио преко неколико својих људи, није имао изгледа тијесне везе са неким четничким бандама, јер није имао могућности да дође до ње. Баш се у прави час то открило и јаким н великим радом успели смо да их скоро све похватамо (побјегли су само тројица из Ускочке општине — Владо Требјешанин бивши секретар народне скупштине, његов брат Владо и Милисав Лопушина). После саслушања и вођења истраге ликвидирани су у Шавнику до сада: Митар Караџић главни организатор, његови сарадниии и курири: Мијат Таушан, Веселин Радуловић који је на испиту првп открио све, Мујо Ружић, Милева Ружић, Милица Караџнћ, Митар Караџић други, Милун Јауковић, Војин Филиповић учитељ, Рашо Пекић наредник и Ново Делић поп. Ликвидиранисуунаше.м 1 комбинованом батаљону, они који су пошли да организују завјеру против командног састава — следећи: Блажо Митровић, послат од Караџића да организује завјеру, Милун Чворовић, познати неваљалац и нитков, и Мићун Караџић. Према самој истрази у изгледу је да ће их бити још неколико.

При наиласку кроз наш крај енглеске мисије, као што смо навели — рад оргаиизације се убрзао, били су припремили напад на штаб одреда, да би се ликвидирао друг Чича[9] и Полексић, да створе слободан штаб са Енглезима и да ухвате везу са Колашином, као и пуста жеља за заузимањем власти. Настоји.мо сад да потпуно очистнмо срез од петоколонаша, како би смо у будуће онемогућили овакав њен покушај.

Приступили смо фор.мирању 1 Удариог батаљона овога одреда кога ће сачињаватн 100 партизана из батаљона „Војвода Момчило", 60 нз батаљона „Баја Пивљашш", а ос-

[7] **О енглеској војној мисијн види опшнрније у тому II, књ. 3, док. бр. 48 и 54.**

[8] **Вида том III, књ. 4, док. бр. 83 и 85.**

[9] **Моша Пијаде**

до 200 са терена. Објавили смо мобилизацију истога, _дили комаидии састав и биће формиран 4 овог месеца -борио м месту у Шавнику, где ће за некОлико дана помоћи чишћење пете колоне у Дробњаку и Ускоцима. Такође смо фор.мирали једну омладинску ударну чету од 50 партизана овде у Жабљаку, поред теренске чете која већ постоји.

Молимо вас да на.м пошаљете ако имате нешто оатерија за радио.

Данас смо упутили доктора Џаковића тамо, али вас извештава.мо да у болници преко шесет рањеника и великог терена, имамо само управника болнице Др. Ирину Кнежевић. Има још др. Марија Гајић, али је иста више болесна него на дужности, па вас моли.мо да нам место ње одмах упутите доктора Жарка Микића који нам је поред љекарског рада у болници потребан и за терен. Ако ва.м је баш потребна за још једним љекаром, онда би ва.м послали доктора Вилотијевића из Шавника са.мо да нам ви свакако упутите Микића.

У вашем једном писму сте на.м наредили за базе од конфискованих ствари у Санџаку да један већн део даднемо Гл. Штабу за Црну Гору, а мањн део Главно.м Санџачком Штабу, дочим, Шгаб Пљеваљског одреда држи да је то њихово власништво, па је поред одговорннх другова које смо ми приликом фор.мирања база одредили, одредио и руковаоце тих база, онда даје налоге за повратак извјеспих количина онима којима је извршена конфискација, послије додељују и дају налоге да се даје појединим пребеглим из Санџака, као и неким другим. Чак донијели су рјешење о продаји 200 кг. жпта. Онда сваки дан траже од базе, да им шаље жито у Санџак и то све по 500 килограма. Ми смо им данас написали акт и обавијестили их поново о ваше.м наређењу и да неће.мо дозволити никакав други издатак сем онај који ви одобрите. Према изнетом, молимо вас, да што прије донесете решење о надлежности руковања овим базама и ко ће са њима да располаже. Држимо, да су њихови руковаоци база непотребни кад већ наши постоје. Извијестили су нас, да је од ваше стране додијељено Главном штабу за Црну Гору 5.000 килограма жита, а остало да припада њима. У обадвнје базе имало је у почетку око 16.000 килограма жита. Пошто су наше снаге ово жито конфисковале са незнатном помоћи њихових снага, а они су још једну базу одвојили и сместили у Пренћане. Другови из Пљеваљског одреда мисле, да смо ми то жито једва дочекадп, са.мо за нашу територију, тако су се и неколико пута изјаш-

њавали до сад, а створио тако ниЈе, Јер ми ЈОШ ниЈесмо наредили неки издатак, једино оне који су од вас наређени и од њих тражени.

Ситуација око Никшића повољна је, послије чишћења Озринића, партизани су у истом узпоставили своју власт. Четничке — крнлашње банде су рашћеране и добро их Никшићки ударннци тамане.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб Дурмиторског одреда,
Мом. Полексић

М. П

БР. 112

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОру И БОКУ ОД 6. АПРИЛА 1942. ШТАБУ НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ДА УПУТИ ЈЕДАН БАТАЉjОН ПРАВЦЕМ КРНОВО — ШАВНИК ДА СПРИЈЕЧЕ ПРОДОР ИТАЛИЈАНА И ЧЕТНИКА[1]

Депеша

ШТАБУ НИК. ОДРЕДА

Драги другови,

Потребио је због војничке и полнтичке ситуације у овом срезу да пошаљете једаи ударни батаљон, који би и.мао кренути правац: Крново — Шавннк.

Према извјештајима од вечерас јаке талијанске и четннчке снаге надиру од Пљевља правце.м: Глибаћи — Косаница. Санцачке снаге прихватиле борбу. Борба трајала у току цијелога дана. Резултати непознати.[2]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

6-1У-1942. г. (М. П.) Пеко[3]
21 ħ
Положај

Примљено телефоном

(М. П.) Павле[4]

КОМАНДА МЈЕСТА НАР. ОСЛОБ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
У
ШАВНИКУ

[1] **Депеша Главног штаба у Архиву ВИИ, рег. бр. 41—1, к. 1774.**
[7] **О развоју догађања пре.ма Косаннцн видн том III, књ. 3, док. бр. 9 и књ. 4, док. бр. 86 и 89.**
[3] **Дапчевнћ**
[4] **Бојчевић**

БР. 146

НЛРЕБЕЊЕ ГЛЛВНОГ ШТЛБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 7. АПРИЛА 1942. БАТАЛЈОНИМА НИКШИБКОГ, ЗЕТСКОГ И ОДРЕДА „БИЈЕЛИ ПАВЛЕ" ЗА ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗ.
ОДРЕДА ЗА ЦР. ГОРУ И БОКУ *Повјерљиво*

Бр.
7 април 1942 г.

НАРЕДБА

Достављена:

1) Шгабу III Ударног батаљона Никшићког Н.О.П. Одреда,
2) Штабу I Ударног батаљона Н.О.П Одреда „Бијели Павле",
3) Штабу Пиперског Удариог батаљона Зетског Н.О.П. Одреда,
4) Штабу Жупског Н.О.П. Батаљона Никшићког Н.О.П. Одреда.[2]

По пријему ове наредбе хитно урадите следеће:

1) Да Штаб III Ударног батаљона повуче своје двије чете на [поло]жај Бршно, са којима ће држати и контролисати тај положај према 0зри[нићу и] Никшићу, везујући своје снаге са Ударном чето.м Ловћенског Одрсда која се налази у Лукову, да контролише развој ситуације у Жупи Никшићкој и да [ступи у] везу са III четом, која ће остати на досадашњим положајима, а која ће [добити] задагак патролираља и извиђања положаја од Повије, Мећеће везујући се са .. .[3] чето.м Ударног батаљона „Бијелог

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1753/1У 2а—25 (42), а препис у Архнву ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 173.**

[2] **Наређење Главног штаба је углавном реализовано и сви батаљони су запосјелн одређене положаје, да би касније, промјеном ситуашОе, дошло до нових помјерања. Види то.м III, књ. 3, док. бр. 18.**

[3] **Услијед оштећења• документа многе рнјечи се нијесу могле прочигати.**

Павла" која ће контролисати и иатр[оли]рати [на] положајима Мећеће, Студено, Пониквице итд.

2) Да ударни батаљон Н.О.П. Одреда „Бијелн Павле" остави је[дну] [чету] [на горе нав]еденим положајима са горе наведени.м задацима, а друге двије [че] те да повуче у Никшићку жупу са задатком да контролише рад пете колоне .. • [о]немогућава их у Жупи Никшићкој, да одржава везу са горе наведено.м четом, остаје на досадашњи.м положаји.ма, да одржава везу са Пиперским батаљоном са својим појачаним одељењима у заједници са Пиперским батаљоно.м контро[лише] и извиђа терен пре.ма Пиперима и Ровци.ма везујући се са нашим Комбинованим снага.ма на челу којих стоји друг Милинко Буровић.

3) Пиперски ударни батаљон или боље речено пиперска ударна чета да координира рад и задатке са I Ударнн.м Батаљоно.м Н.О.П. Одреда „Бијели Павле".

4) Први, други и трећи батаљон који су горе наведени треба б[лаговре.ме]но да прате развој ситуације у Жупи, угушујући, уништавајући пету [колону] . . . колона код њих идући толико далеко да се сви та.мошњи елементн стријељају, хапсе и ...

5) Штаб Жупског батаљона Никшићког Н.О.П Одреда ... наредбе па ... моби .. се све своје наоружано људство и да се одма ... никшићког одреда, остављајући на њихове положаје људство из ... батаљона. Њихов долазак у штаб Никшићког Одреда треба да . . . 4 сата послије нодне.

6) Штабови горе наведених [батаљона] ... [омог]ућиће да се људство [одмори] . ..

М.П.

БР. 146

ИЗВЈЕШТАЈ АОВИЕНСКЕ ЧЕТЕ ОД 8. АПРИЛА 1942. ШТАБУ НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА О АКТИВНОСТИ ЧЕГЕ НА ВОЈНОМ И КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНОМ ПЛАНУ

КОМАНДА ЛОВКЕНСКЕ УДАРНЕ
Н.О. ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ
Бр. службено!42 г.
8-ог априла 1942 год.
положај

ШТАБУ НИКШИБКОГ Н.О. ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Наредба тог Одреда од 7-ог о.м. спроведена је у дјело: Друг Душан Калуђеровић данас полази у штаб тог Одреда да се јави на дужност команданта II ударног н.о.п. батаљона из Одреда „Бијели Павле", а друг Нико Стругар преузео је дужност ко.мандира ове чете.

Један вод ове чете јуче је био у село Границе у претрес села, гдје је исти правилно извршен: констатоваао је да је била утајена извјесна количина жита и једна крава из Озринића. Пописано је да се одузме пет квинтала жита, једна крава, нешто војничког пртљага, једна неисправна крагујевачка пушка, 70 метака краг. пушч. муниције и дијелови од једне пушке.

Један вод јутрос је пошао на положај Жнровнчцу гдје је смијенио луковски ударни вод, а везат ће се поред везе са главнином ове чете, још и са жупском чето.м. Исти ће битн смјењиван друговима из ове чете.

Три друга из ове чете пошли су, према тражењу, за о.младински ударни батаљон. Моли.мо за извјештај да ли ће се десетина ове чете и даље држати на положају који јој дат у Дубраве. Добро би било, ако се то може да се иста упути овамо, пошто је сектор велики, а мјесних снага такорећи нема.

Упућује се друг Душан Вујановнћ, који, према констатацији другарице љекара Божовић Саше има слабо лијево плућно крило, па је неспособан испуњавати дужностн ударника, па да му се да или лакша дужност или да се упути у своју јединицу.

[1] **Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фил.м Црна Гора, бр. 1/549.**

Да би се обезбиједило добро наоружање ове чете молимо да се додијели попуна крагујевачке муниције и допуна аутоматскнх оруђа јер цијела чета располаже са свега једним пушкомитралзезом са два оквира и 60 метака. Пушкомнтраљез је кал. 7/9 мм М. 26.

Поред ратних задатака и војничких дужности, ова чета ради и на спровођењу исправне политнчке линије на овом сектору. Тако на синоћној о.младинској конференцији наступили су и политички комесар и његов замјеник. Довече за село Луково ова чета приређује скуп и седељку за народ. Спремнли с.мо програ.м са политичком и културно-просветном садржином.

Молимо поједина потребна упутства и савјете за даљи рад!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ

Политички комесар,
[Потпис нечитак]

Командир
Нико Стругар

М.П.

БР. 114

ИЗВЈЕШТАЈ ПЕКА ДАПЧЕВИПА ОД 14. АПРИЛА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ФОРМИРАЊУ УДАРНИХ БАТАЉОНА И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДУРМИТОРСКОГ И КОМСКОГ НОП ОДРЕДА[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Шаљем ва.м редован извештај са овог подручја.

Већ с.мо при крају организовања ударних батаљона. На подручју Комског одреда, узимајући у обзир и око 130 Никшићана, сем тридесет који се налазе у Барама Бојовића, а који ће ових дана ући у састав наших батаљона, организовали смо три мања ударна батаљона. Први батаљон од Никшићана и Доњоморачана, исти броји са о.младинском

[1] **Оригинал (ппсан на машнни, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—1, к. 174.**

четом која улази у његов састав око 150 бораца. Други батаљои од Никшићана и Горњо.морачана и исти броји око 150 бораца, трећи батаљон од Беранаца и батаљона „Алекса Бнлас", који броји око 180 бораца. На подручју Дур.мнторског одрсда организована су три батаљона са око 650 бораца, и једна омладннска чета од 40 бораца. Људство као и командни састав у свим батаљони.ма с.мо измијешали да би јединице лишили пле.менског карактера.

Од ових батаљона на положаји.ма се налазе сва три [батаљона] Комског одреда, два Дур.миторског који затварају пролазе од Вратла до Требаљева, и једна чета трећег [батаљона] Дурмиторског [одреда] на мосту на Тари, али се трудимо да што мање људства држимо на положајима и да се људство што више од.мара. Но сви пролази на којима се налазе ови батаљони су од врло велнке важности како за очување среза шавничког, Мојковца и Санџака, тако и за сјутрашњи напад да по мо.м мишљењу уз мање или веће упаде и препаде ми би те положаје требали држати. људство првог и другог батаљона Комског одреда је доста прсморено и физички исцрпљено, јер је исто учествовало у низу акција и повлачења, а видјели сте по Ловћенци.ма које с.мо вам вратили када је тешко ишло са исхраном. Ми смо истина данас донекле регулисали питање исхране, а трудићемо се да у најскорије врије.ме и те батаљоне одмори.мо и пребацимо на неки други сектор.

Ја и Бећо[2] имали смо већ два састанка у Боану са одговорним друговима из Дурмиторског одреда гдје смо прорађивали твоје као и наредбе Врховног штаба, реорганизовали базу Боан и одржали један збор Ускока по питању ударника.

Наше ударне групице, које с.мо у Морачи оставили у позадини непријатеља, као и оне које смо бацнли у срезу беранском, још се не сналазе и нијесу до сада дале видних резултата. Ми смо им поново дали конкретна упутства а одговорним друговима рекли да ћемо за нензвођење акција сматрати издајом и као пре.ма таквим поступати. Ми сада организујемо дуж читавог сектора у^{па}А^{е} од којих ћемо и.мати моралних и материјалних добити.

Други ударни батаљон извршио је један такав упад 13-ог ов. месеца[3]... непријатељ у панИчном бјекству имао четирн мртва и неколико рањених, наши губитци један ра-

[2] **Светислав Стефановић**

[3] **Документ је оштећен и поједини дијелови реченица се не могу прочитати.**

њен.[4] Ми сада организујемо један... вајући упад гдје ћемо уништити још више живе силе непријатеља. Први ударни [батаљон] Дурмнторског одреда приликом посједања положаја Лучкогорског ждријела... отјерао је непријатеља са нстуреннх позиција и убио два четника. Непријатељ послије овога заузео старе позиције Марково Брдо и Градину.

По извјештајима наше обавјештајне службе у Морачи и Ровцима, . . . Васојевића, а морал код непријатеља сваким дано.м је све гори. По још непровјереним вијестима изгледа да су Арбанаси почелн упадати у Васојевиће. Ја .. . раније другу Милутину[5] писао да би било добро преко Цр.мнпце послати курира у Албанију и тражити од наших другова да двије, три јединице арнаутских партизана упадну у Васојевиће преко Плава и Гусиња, попале неколико села и поново изгубе у Албаиију. То би нам много помогло.

Јављају нам из среза бјелопољског да је та.мо ситуација добра, а ми ће.мо сада упутити и Саву Дрљевића и тражити од њих да опреме један ударни батаљон и да га пребаце у правцу Мојковац—Колашин, како то предвиђају и упутства Врховног штаба. Још нијесмо у довољној мјери организовали обавештајну службу те не.ма.мо ни тачне податке о снага.ма непри јатеља. Једно што је тачно то је да су њихова једина ударна снага Васојевићи и нешто градског и сеоског олоша из осталнх крајева.

Материјале које с.мо добили од вас послали смо да се растуре у непријатељску позадину.

Сталне посаде о којима говорите у последњим упутствпма ми већ организујемо.

Ја сјутра идем у Морачу да би са тамошњим јединицама осигурао помоћ Жупи.

Милинко® вас је сигурно још детаљније о многи.м стварима извјестно. Јављају на.м са Мојковца Сремски народни одбор и интендант Одреда да се за новац у Санцаку може купити пушчаних метака и жита, зато нам пошаљите 30—40.000 лира.

Шаљемо ва.м по куриру један акумулатор да га напуните и што прије пошаљете, а уједно вас молимо да нам пошаљете једно 20 комада батерија. Пошаљите на.м ако имате и двије пантљике за писаћу машину. Шаљемо вам два коња са пратиоци.ма да на.м пошаљете нешто соли, дувана

' О овој борби нема сачуваннх докумената, мада се из „Саопштења" Главног штаба Ц. Горе од 17. IV 42. види да су на по.менуго.м сектору вођене успјешне борбе против Италијана и четника. Видн том III, књ. 3, док. бр. 26.

[5] Иван Милутиновић

[4] Буровић

и картица.[7] Последњу пошиљку дувана и картица примили су у ДраговиНа поље. Ја вам се на кафи и шиђеру захваљујем и ако хоћеш Бидо[8] могу ти послати једног ждријебца од седам година кога још нико није јахао.

Ако сте заплијенилн такве официрске гаће пошаљите ми једне као и увијаче, ако имате јер су мн већ додијале ове сукнене.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

14. априла 1942. г. С другарским поздравом Пеко[9]

БР. 115

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЦРНОТОРСКОГ ОМЛАДИНСКОГ БАТАЉОНА ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОП И ДВЈ О МОРАЛНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ БАТАЉОНА[1]

ШТАБ
ЦРНОГОРСКОГ н.о.
ОМЛАДИНСКОГ БАТАЉОНА
Бр. сл.
15 априла 1942 год.
Положај

Подноси извештај

ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА

Положај

I Црногорски Н.О.П. омладински батаљон[2] налази се у Шавнику. Смјештени смо по кућама у варошици, које су напустили петоколонаши. Храна је добра, на име: добија се 300 гра.ма јечменог хлеба дневно, 400 грама меса, 400 гра-

[7] **Цигарет-папир**
[8] **Милован Бнлас**
[9] **Пеко Дапчевнћ, тада члан Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке.**
[1] **Оригинал (писан на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1756»IV 1ц—20 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—1, к. 1677А.**
[1] **Батаљон је формиран почетко.м апрнла 1942. Самостално је дејствовао све до формнрања 4. и 5. црногорске брнгаде, када је један дио људства ушао у састав ових бригада, а друш дно у састав 1. пролетерске НОУ брнгаде.**

ма кромпира (сада умјесто кромпира добијамо по 50 грама јечма), а иа све иас дају пола килогра.ма соли дневно. То треоовање дијелимо на ручак и вечеру.

Батаљон је 13 о. м. извршио на 5 мјеста конфискацију ликвидираним издајницима. Расположење омладинаца за бороу је на висини.

Са омладинцима се свакодневно изводи војничка, политичка, васпитна и просветна обука. За културни рад немамо довољно снага (не.ма ниједнога који умије пјевати, као ни за позоришне приредое и сл.).

У току 15 о. м. оило је генерално чишћење вашки, прање веша, купање и шишање, љекарски преглед и мазање свраоавих.

0.младинци се свестрано уздижу. Тако на пр. на батаљонској конференцији која је одржана 14. о. м. омладинци су се са.мокритички и критички осврнули на досадашњи рад, приликом чега се је осјетио утицај колективног живота на омладину. Наравно ниво општег знања омладине овог батаљона је релативно низак, али свакодневни.м радом се тај ниво повишава.

Једног болесног и неваљалог послали смо Штабу никшићког Н.О.П. одреда. Двојица су болесни.

Моли.мо да нам се пошаље:

1. — Омладинац — борац Цветковић као врло подесан за културни рад са о.младином (налази се на територији Ловћенског одреда).

2. — Омладинци из Пипера и Куча, ако су дошли на [слободну територију,] јер међу њи.ма сигурно има способних за културни рад.

3. — Један четвороугаони и један кружни штамбиљ за батаљон.

4. — Литературе подесне за омладину.

5. — Сумпора (ако има) да правимо солуцио флеминг — против свраба.

6. — Санитетског материјала, у колико га има.

7. — Дувана, цигарет папира и шибица.

Друг Кећо[3] је био овде приликом нашег доласка. Истог дана је пошао на терен и није се још вратио.

Друже делегате, оволико велика тражења су због тога што бисмо хтели да омладину свестрано задовољимо.

' **Светнслав Стефановнћ**

Поново молнмо да нам сс упути друг Цветковнћ.
Фор.мирали смо четне ћелије и ко.митет.
Редовно ћемо слати извјештај о раду батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политком,
Драг. М Ивановић

Командант
Мил. Д. Пековић

БР. 116

ИАРЕБЕЊЕ ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15 АПРИЛА 1942. ШТАБУ ГОЛИЈСКОГ БАТАЉОНА ЗА ФОРМИРАЊЕ УДАРНИХ ЧЕТА И ВЕБУ БУДНОСТ ПРИЛИКОМ ПРИПРЕМАЊА АКЦИЈА[1]

15 априла [194]2

ШТАБУ ГОЛИЈСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Добили смо ваше пис.мо од 13 ом., потписано од.друга Максима,[2] као и писмо[3] од друга Блажа[4] и Бранка.[5] Наставите са стварањем редовне партизанске војске, али тако да људство које је борбено, не повлачите са положаја радп фор.мирања, ако бн тиме контрола положаја које држите остала необезбјеђена. Поштеним људима које можете употријебити за сеоске страже и за које сте сигурни да се не би предали окупатору или четничкој банди у случају њихових успјеха, не одузимајте оружје — сем уколико вам је потребно за наоружање ударника. Увијек морате нмати један број људи у позадини наоружан, ради обезбјеђења исте.

Када нам пишете о плановима за акције, шаљите таква писма по најсигурнијим људима, јер се врло често дешава да непријатељ сазна о намјерама наших много раније и тиме их припремамо на отпор. О нападу на Борач ова.мо ско-

' Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—1.2, к. 1673А.
! Горановнћ
³ Редакцнја није пронашла ова писма.
' Бурнчић
! Драшковић

„ свак зна,[6] а то је сасвнм неправнлно. Прнпреме треба вр-^ципп на тај начин што ћете вршити концентрацију и пребацивање снага, али не говорити о томе ради чега се пребацују и у ко.м циљу, — чак ни ко.мандирима ни политкомима чета, јер од тајности зависе у многоме успјеси у операцијама. Четиичке банде много су способније у то.м погледу од нас и треба се учити да се наши војнички планови не откривају унапријед.

За сада није потребно да нам шаљете партизане за ударне батаљоне, већ ви тамо, као што сте почели, наставите са формирањем ударних чета.

Сасвим је правилно што сте ликвидирали и злочинца Гојка Алексић, као и начин на који сте га убили. — Добили с.мо јутрос обавјештење да сте ликвидирали банду на челу са Спасојем Тадићем[7] и Блажом Вишњићем. Њихова ликвидација заиста значи много, јер је та банда, како изгледа, имала намјеру да се пребаци у Пиву и да организира своје банде у борби против нас. Што је народ добро прихватио њихову ликвидацију сасвим је разумљиво, кад се има у виду какве су све злочине починили ти разбојннци не само сада, него и раније.

Дванаестог овог мјесеца четници су нас напали од Бјелопавлића и Пипера и помогнути артиљеријом и тенковима талијанским и од Даниловграда и Никшића. Успјелн су да нас потисну са извјесних наших положаја и да се један дио четничких снага спусти у Горњу Жупу. Борба се водила 4 дана. Имамо довољно снага да им даднемо јаки отпор и уколико не би било превелике интервенције и помоћи четницима од стране Талијана, успјећемо да их разбијемо.[8] Уствари, ови продори четника нијесу извели четници, већ Талијани, који им дају свестрану помоћ. Жупљани се одлично држе. Ударни батаљони се показују сасвим добро.

Из Катунске Нахије нам јављају да четничке банде и тамо заједно са Талијанима предузеле су извјесне акције и нападе на наше положаје. Не.мамо још довољно података о

[6] **Борач је нападнут и заузет 17. априла 1942.** Внди **том III,** књ. **3, док. бр. 29, 41, и то.м IV, књ. 4, док. бр. 84, и док. бр. 119 у овој књизи.**

[7] **Спасоје Тадић, један од првака Земљорадиичке странке. Још у први.м дани.ма борбе против окупатора пришао је четнничком покрету и сарађивао са окупатором. Починио је бројна насиља и разбојништва на подручју Дур.митора. О издајничком раду Тадића н Вишњића опширније внди у тому III, књ. 4, док. бр. 85 и 89.**

[1] **О ови.м борбама види том III, књ. 3, док. бр. 26, 33, 40 и 44.**

развоју борбе која се тамо води, па ћемо вас о томе накнадно обавијестити.[9]

Јуче послије подие Талијанн са четницима покушади су да пређу Грачаницу код Жировнице, али су их наши дочекали и нанијели им велике губитке.[10] Покушали су ц преко Рубежа да се дочепају Товића, али су партизани I Ударног батаљона дочекали их, разбили и натјерали у бјекство. Имали су велики број мртвих и рањеннх — 3 амбулантска аутомобила пуна рањеника и мртвих повезли су за Никшић.

Према Васојевићима: четници су, благодарећи издаји досадашњих ровачких партизана, ушли у Ровца, — раније су Доњу Морачу на исти начин заузели. Наши држе сада положаје у Горњој Морачи, Вратлу и даље пре.ма Мојковцу. Реорганизовали смо наше јединице тамо и почели са убацивањем мањнх група у позадину непријатеља и већ и.мају извјесних успјеха.

Све ове офанзиве четничке банде ће бити привре.меног карактера, јер њихова позадина је сасви.м неснгурна, као и војска с којо.м оперишу. Њихови привремени успјеси у извјесним крајеви.ма су посљедица небудности наших јединица и политичког слабог рада у народу.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

за Штаб одреда
Политички комесар

' 0 развоју догађаја у Катуиској нахијн видн то.м III, књ. 3, док. бр. 23 н 33.

[10] Види то.м III, књ. 3, док. бр. 33, 40 и 44.

БР. 146

ОБАВТЕШТЕЊЕ ШТАБА НИКШИБКОГ НОИ ОДРЕДА ОД ,6 АПРИЛА 1942. ШТАБУ ГОАИЈСКОГ БАТАЉОНА О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ У ЖУПИ НИКШИПКОЈ[1]

" . 229 .. [2] г.
16 априла [194]2

ШТАБУ ГОЛИЈСКОГ НЛРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Шаљемо вам са вашим куриром иеколико старијих и болешљивих иартизаиа, које употребите као стражу за магадин, који тамо организујемо. Исте Нете исхрањивати нз средстава магацина.

Обавјештавамо вас да су четници из БјелопавлиНа н Пипера били успјели да продру **V** Жуш/ и заузму Жупу, с лнјеве стране Грачанице.[3] У борби која је била врло жестока четници су јуче имали 50 мртвих, 28 заробљених и много рањених. Заплијенили смо 4 тешка митраљеза, 2 тешка минобаиача, неколико пушкомитраљеза, пушака, муниције, а биНе вјероватно и која конзерва талијанског иоријекла. Ми смо имали 6 мртвих и 12 рањеннх. Четнике смо истјерали из Жупе и сада се воде још борбе изнад ОзриниНа, Бршна, Пониквице и Буавица. 0 детаљима борбе јавиНемо ва.м накнадно. Иначе ова.мо ништа друго нема ново. У Катунској Нахији водиле су се извјесне борбе, али немамо још отуда тачних података.[4]

Настојте да преко другова из Херцеговине дођете до што више намирница потребних за војску, нарочито жита.

Ствара.мо све нове и нове ударне батаљоне, који се показују све један бољи од другога.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб одреда
Полит. ком.[5]

[1] **Фотокопија оригинала (писаног на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фил.м Црна Гора, бр. 1/496.**

[2] **Услијед оштећења документа штамбил. је нечитљив.**

[3] **О нападу четника и Италијана на по.менуте положаје види том III, књ. 3, док. бр. 18, 22, 23 и 26.**

[4] **Видн то.м III, књ. 3, док. бр. 23 и 33 и док. бр. 116 у овој књизи.**

[5] **Политички комесар Ншсшнћког НОП одреда био је тада Милинко Буровић.**

БР. 146

ПИСМО РАЊЕИИХ ПАРТИЗАНА ИЗ БОЛНИЦЕ У ШИПАЧНОМ ОД 19. АПРИЛА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ПОВОДОМ ПОБЈЕДЕ НАД ЧЕТНИЦИМА У ЖУПИ НИКШИПКОЈ[1]

Рањеници болнице
Шипачно честитају
победу Главном штабу

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Рањени другови ове болнице захваљују Вам се на упућеним поздравима и Вашем енергичном заузимању за наше оздрављење.

Истовремено Вам честитамо победу над мрским фашистичким окупатором и његовим слугама — издајничким четничкнм бандама.[2]

Ми не жалимо нашу проливену крв, јер смо свесни да ће из ње изићи слобода и боља будућност свих народа Југославије. Вјерујући у исправност руководећих другова, а одани интересима народне борбе, — заклињемо се да ћемо водити несебичну и одлучну борбу против мрског окупатора и његових слугу до коначног народног ослобођења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шипачно 19. IV. 1942. год.

[1] **Оригнал (писаи на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—1, к. 175.**

[7] **Односи се на истјеривање Италијана и четника из Никшићке Жупе. Опшнрније о то.ме види том III, књ. 3, док. бр. 22, 23, 26 и 41.**

БР. 146

ЧЕСТИТКА ИОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА НИКШИИКОГ НОП ОДРЕДА ОД 20. АПРИЛА 1942. ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ ЗА ХЕРПЕГОВИНУ ПОВОДОМ ЗАУЗИМ\ЊА УСТАШКОГ УТВРБЕЊА БОРАЧ[1]

Бр. 240
20 априла 1942 г.

ШТАБУ ОПЕРАТИВНОМ ЗА ХЕРЦЕГОВИНУ
друговима Миру Попари и Петру И л и ћ у[2]

Драги другови!

Добили смо ооавјештење од друга Максима Горановића да су херојски херцеговачки партизани заузели тврђаву усташких банди — Борач и тиме извојевали још једну битку која је врло значајна, не само за Херцеговину, него уопште за народно-ослободилачку борбу народа Југославије.[3] Честитамо вам побједу и желимо вам и у будуће пуно успјеха. Палим борцима при освајању Борча нека је слава!

Обавјештавамо вас да смо 15 ом. извојевали такође једну побједу над четничком бандом у Жупи Никшнћкој. Ту смо разбилн 1500 четника, сакупљених из свих племена Црне Горе. Том прилико.м четници су имали око 300 мртвих, рањених и заробљених. Заплијенили смо 3 тешка бацача, 4 тешка и 12 лаких митраљеза и око 5.000 метака и друге ратне спреме. Ми смо имали приличан број мртвих и рањених — 14 мртвих и 35 рањених.[4]

Добили смо писмо од вас[5] да нам пошаљете 3.000 м. платна од заплијењене 23.000. Пошто имамо велики број партизана у ударним батаљонима које с.мо гГоследњих дана формирали, без веша, молимо вас да нам додијелите још

' Фотокопија оригннала (писаног на машини, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, фнлм Црна Гора, бр. 1/498.

[3] Петар Драпшин, тада ко.мандант Оперативног штаба за Херцеговину.

[3] Опширније о то.ме внди том III, књ. 3, док. бр. 29, 41 и том IV, књ. 4, док. бр. 84 и 85.

[4] О тој акцији се опширније говори у књ. 3, III тома, док. бр. 22, 23, 26 и 41.

[5] Редакција није пронашла тај доку.менат.

коју хиљаду метара платна, да бисмо направили бар по један пар веша једном днјелу наших ударника. — Последњих мјесеци борба нашнх партнзана углавном се развијала у смислу чишћења и разбијања четничких банди, а с окупатором смо имали мале сукобе, па према томе и мање плијена и код нас се осјећа прилична оскудица у свнм потрепштинама за војску. Зато имајте у обзир и нас прн расподјели плијена, нарочито у санитетском материјалу, житу и вешу.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб одреда
Политички Ко.месар
Милинко"

' Буровић

240
20 априла 1

Ш т а б у
ОПЕРАТИВНЕ за ХЕРЦЕГОВИНУ
другоима Жиру Попаре
Петру Ј и ћ у

1350

Драги другови!

Добили смо обавјештење од друга Максима Горњи вас да су херојски херцеговачки партизани заузели тврђаву четничких банди - Борач и тиме извојевали још једну битку која је врло значајна, не само за Херцеговину, него уопште за народно-ослободилачку борбу народа Југославије. Честитамо вам побједу и желимо вам и у будуће пуно успјеха. Цијели борцима при освајању Борча нека је слава!

Обавјештавамо вас да смо 15 ов. извојевали такође једну побједу над четничким бандама у Хупи Никшићкој. Ту смо разбили 1500 четника, сакупљених из свих племена Црне Горе. Том приликом четници су имали око 300 мртвих, тешко и заробљених. Заплијенили смо 3 тешка бацача, 4 теска и 12 лаких митраљеза и око 5100 митака и друге ратне опреме. Ми смо имали приличан број мртвих и рањених - 14 мртвих и 35 рањених.

Добили смо писмо од вас да нам шаљете 3.000 м. платна од заплијењених 23,000. Пошто имамо велики број партизана у ударним батаљонима који су последњих дана формирали, без веша, молимо вас да нам додијелите још један складу метара платна, да бисмо направили бар по један пар веша једним дијелом наших ударних.-Последњих мјесеци борба наших партизана углавном се развијала у смислу чишћења и разбијања четничких банди, а с окупатором смо имали мање сукоба, па према томе и мање плијена и код нас се осјећа прилична оскудица свим потрепштинама за војску. Зато тражите и бар и нас при расподјели плијена, нарочито санитетском материјалу, житу и вешу.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб одреда
Политички комес

ЊЊ

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 20. АПРИЛА 1942. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА АКЦИЈУ ОДРЕДА У ПИПЕРИМЛ[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. сл.
20 априла 1942

Другу *Блажу Јовановићу,*

Положај

У вези разговора са Бидом[2] и Милутином[3] јављамо ти да је извршена корекција у погледу твог покрета изван Пипера. Ни у ком случају немој покушавати да се спушташ према Братоножићима, и то ради тога што ће покрет који има да се изврши према Горњој и Доњој Морачи ићи само дотле, док не очисти једну и другу Морачу, и на то.ме се задржати, а неће продужити према Колашину, и то ради тога што засада имамо неке друге планове, а на то нам указује и Врховни штаб својим писмом од 17 ом.[4]

Води рачуна да приликом упада у Пипере не дође до масовних убијања, већ заробљенике, уколико би их било, спроводити ова.мо, а ми би над њима водили истрагу и даље према њима поступали.[5] Уколико би дошло до конфискације, ако би постојала могућност вашег опстапка у Горњи.м Пиперима, тј. на Радовчу и у Каменику, задржите оно што би било за прехрану војске, у границама прописаиим за њу, а сувишне дјелове пребацујте према Жупи.

Данас са.м обишао друга Радоша Лзумовића, па ми рече да ако се спустите доље по његово.м мишљењу требало би

[1] **Орпгинал (писан на машнни, ћирилнцом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1761/IV 2а—27 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—1/2, к. 173.**

[3] **Милован Билас**

[3] **Иван Милутиновић**

[4] **Види то.м III, кк>. 3, док. бр. 24.**

' **Извјештаји Блажа Јовановића нису сачувани и редакција није могла тачно утврдити које су све конкретне мјере предузимане у Пипери.ма. Међутим, на основу пнсама Ивана Милутиновића, којима је одговарао на извјештаје Блажа Јовановића, може се донекле сагледати стање у том днјелу Црне Горе. Внди том III, књ. 3, док. бр. 38 и 43 и књ. 4, док. бр. 91.**

извршити конфискацију код: Лазара Гигова, који има велико жито, Милоша Гигова, који има велику кртолу, а и једаи и други су богати и још из раније познати као сумњиви, код Ивана Радивоја ВукашиновиНа. На Копиљу: ГрујовиНи.ма, Марка Гуђелина, Стојана Фил. љумовиНа, Нешка ШушовиНа, који и.ма новаца, Јанка ШушовпНа, који има доброг коња. Син МиНа Спасојева ВучиН, позпат је као шпијун, а други син његов — Лука добар је па и о томе поведите рачуна. V Сеоци.ма Томаш МилуновиН, познат као певаљалац, ДакиНа иемојте ликвидирати, јер није опасан. Убице: Крсто МихајловиН и Томо МихајловиН зрели су за ликвидацију. Радоја чувајге, јер је поштен човјек. МатковиН Мирко н Тодор зрели су да и.м се изврши коифискација, али не за ликвидацију. С обзиро.м што Радош ове људе позиаје, а ти знаш да се он показао врло храбар и добар, с.матрао сам за потребно да ти о ово.ме јавим, да се знаш равнати. Вјерујсм да и ти познајеш људе у Пипери.ма, па Неш умјети пре.ма њима поступати. У случају да бн ухватили сина То.маша ГрујовиНа, који је издао штампарију, пастојте да преко њега дођете до дјелова исте, па онда све те ствари прсбаците ова.мо.

Ова.мо ие.ма ништа ново, пзузев што је у Пивп формнран још један ударни батаљон, који Не овдје стиНи кроз неколико дана, па кад се од.мори, ако буде потребито, ми Немо ти га послати тамо, да би га помијешао са 'оудством које би ти се јавило из Пипера, БјелопавлиНа и из других крајева и да са тако помијешани.м људство.м фор.мираш један ударни батаљон за даљи покрет.

Вука, Луку и ДрагиНсвнНа шаљемо ти с тим да их даш у Ударнн багаљон, јер ми веН досадише са сталним тражењем ла иду у ударннке.

Моли.м те, обавијести ме што прије о ситуацији тамо и о свим стварима за које сам ти рекао.

Данас сам био код фамилија п биНе смјештене оиако као што сам ти говорио, а иначе добро бјеху и добро се осјеНају.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

за Главни штаб
Нар.-осл. партизан. одр.
за Црну Гору и Боку
М. П. Милутин

БР. 146

УПУТСТВО ШТАБА НИКШИНКОГ НОП ОДРЕДА ОД 24. ДПРИАА 1942. ШТАБУ ЖУПСКОГ БАТАЉОНА ЗА ПОСТУПАК ПРЕМА ПОРОДИЦАМА ОДБЈЕГЛИХ ЧЕТНИКЛ[1]

ШТАБ НИКШИНКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Бр. 241
24/IV 1942 г.

ШТАБУ ЖУПСКОГ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАН. БАТАљ.

Ваше пиемо од 20 ом. примили с.мо,- Материјал који сте нам упутили упућен је у магацин да се преброји и даће се потврда о пријему, из које ћете моћи закључити да ли је све у реду предато.

Пре.ма фамилијама одбјеглих из Жупе поступите на слиједећн начин: фа.милије изразитих четника и непријатеља народне борбе, па било да су побјегли прије или при натјеривању четника из Жупе, конфискујте им све а њих протјерајте у Никшић. Фамилија.ма објасните и предочите злочиначку издајничку улогу коју су учињели њихови (браћа, очеви, синови), не само пре.ма народн.-осл. борби, него н пре.ма својим породицама. Они.ма пак који су из страха и несвјесности одбјегли са четницима, не проћерајте засада фамилије. Добро сте урадили што сте им одрелили рок за повратак. Не.мојте пријетити породица.ма да ћете их проћерати у Никшић код Талијана, ако се њихови не врате кући, јер ако се не врате, онда би дошли у ситуацију да пријетњу и спроведе.мо у дјело, да се не би показалп колебљиви пред народом.

Не проћеривање породице иесвјесних из страха, биће заиста терет за НОО, али то је политичка ствар и са њиховим протјеривање.м ми би политички изгубили у масама. па зато не треба и поред тешкоћа протјеривати. Политички моменат наше борбе мора и треба у свнм нашим акција.ма да има најзначајнију улогу. Баш због неправплнс политичке линије, која се спроводила у Црној Гори, а парочито у извјесним крајевима Црне Горе, дошлн смо у овакву доста тешку ситуацију. Грешке политичке мора.мо убрзано и на конкретнпм ствари.ма исправљатн. Парол се мора

[1] **Фотокопија оригииала (писаног на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/501—502.**
[?] **Редакцнја није пронашла тај документ.**

увјерити кроз сваки иаш постуиак у правилност н нсправност наше борбе.

Ово је у духу упутства ЦК и Врховног штаба, које ћемо вам ускоро доставити.[3]

0 свакој ствари полнтички размислите и тек тала приступити спровођењу.

Фамилије одбјеглих заиста могу послужити као спона и за обавјештење четничким бандама о нашим намјерама и кретању наше војске, али и поред тога, протјерпвати нх не треба, већ пазити на њихово кретање и рад, па их не само, уколико се огреше о нар.-осл. борбу, прођерати Талијанима, — већ и стријељати. Разумљиво, народ треба увијек припре.мити да прихватн наше осуде.

Случај друга Пековића и I чете III Ударног батаљона испитаћемо и повести истрагу. То неће моћи бити скоро, јер је III Ударни у покрету.

Достављамо вам и.мена погинулих из II Ударног батаљона: Ннколић Милован, Лаловић Василије, командир и политком I чете, Папић Лазар, Ненезић Ненад, То.мановић Мирко, Божовић Бојица, Павлићевић Ди.митрије, Мићковић Милован, Јовановић Лука — Жупа, — Суботић Војип, Кривокапић Војин, Рашковић Борђије — Жупа —, Мандић Радомир, Тодоровић Лазар. Изгубљени: (верује се да су погинули од топа или бацача) Чедо Сушић, Михајло Киежевић — Драговољићн.

Настојаћемо да ва.м још данас упутнмо нешто дувана и картица. Већ сам послао једног партизана да види у магацин колико дувана има, да би ва.м могли упутити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб одреда
Политком:
М. П. Милинко[4]

П.с. Преко Жупе по нашем куриру послали смо нешто дувана, картица и ракије, нашој чети у Барама, где се распитај да ли је то примљено. Ако би имали могућности, добро би било да их обиђете и видите како живе.

Види том III, књ. 3, док. бр. 15, и том II, књ. 3, док. бр. 132.
Буровић

БР. 146

ЦЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 1. БАТАЉОНА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ **БРИГАДЕ** ОД 27. АПРИЛА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О АКТИВНОСТИ БАТАЉОНА II СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ[1]

ШТАБ
I БАТ., I ПРОАЕТ. Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
27 априла 1942 год.
село Његобуђе[2]

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О. ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

У вези вашег усменог наређења на дан 15 о.м. извјештавамо:

1) Марш од Фоче до Жабљака нзвршилн смо у току 15, 16, 17 и 18 о.м. Овај марш могли смо лако извршити за гри дана, али је превоз преко Таре ишао споро, те је 17 о.м. проведен скоро у одмарању. Другови су марш издржали врло добро, нико није изостао, а мјештани у пролазу примали су нас такође добро. Свуда гдје смо се задржалн водили смо са народом корисне разговоре.

2) На Жабљак смо стигли око подне 18 о.м., а на улазу дочекао нас је друг Чпча[3] са једном омладнинском четом.[4] Том прилико.м одржана су два говора. Послије ручка са батаљоном смо продужили у село Вирак на тродневни одмор.

3) 20 о.м. потписати н друг Чича ишли смо у Боан у Оперативни штаб сињајевинског сектора, гдје смо нашли другове Бида,[5] Пека,[6] Саву Ковачевића и друге. Ту смо одржали дугу конференцију, гдје нас је друг Бидо у детаљима упознао са ситуацијом у цијелој Црној Гори. Та ситуација је доста тешка, јер су четницн успјели да се увуку свуда, сем шавничког и никшиНког среза. Али Главни Штаб је успио да из тих крајева извуче све што је борбено са добрим нао-

[1] **Оригинал (писан на машнни, латнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр 10—9, к. 701.**
[2] **Негобуђа**
[3] **Моша Пијаде**
[1] **При Штабу Дурмиторског НОП одреда био је фор.миран омладнински батаљон, којн је фор.мнрање.м Црногорских брнгада ушао у њнхов састав.**
' **Мнлован Билас**
* **Дапчевнћ**

ружање.м и **моралом, те** да од њи.х формира око **15** ударних **батаљона.** Скоро сви ти борци су прекаљени у досадашњим борбама. Такви су се показали у борби у Жупи никшићкој, о чему сте сигурно обавнјештени, затим у борби кроз Ма! рачу и Бјелопавлиће.

4) На конференцији извијестили с.мо другове о ваше.м мишљењу, да се у позадини четника убаце петорке и шесторке са прецизни.м задацима, те да се Колашин не напада док се потпупо припре.мимо, да удари буду ефикаснији. Све то они су знали из ваших ранијих днректива. Онн су раније \ бацили неколико петорки у непријатељску позадину, али нема.мо још података о неким нарочити.м успјесима, па сви вјерујемо да им је рад отежан. Пошто су многи ударни батаљонн били сконцентрисани у околини Боана, и имало се података о слабостн непријатеља у Горњој Морачи, ријешили с.мо да их нападне.мо. Напад је изведен 23 о.м. пред зору. Један јачи ко.мски ударни батаљон опколно је Горњу Морачу с јужне стране и пресјекао одступницу ка Доњој Морачи, а један дур.миторски батаљон опколио је са сјевера и пресјекао одступницу ка Доњој Морачи и Липову, један батаљон „Бијелог Павла" напао је фронтално клиновима кроз Бојиће и Старче а сви концентрично ка Драговића пољу. У резерви је био, на раскрсници Сомоља, један црногорски о.младински батаљон. Резултат папада: 40 четника мртвих, 19 заробљених, доцније се предало још 30, а са наше стране 3 мртва и 6 рањених. Стижу извјештаји да мртве и рањене четнике још налазе кроз шуме и јаркове. Наши су продужили гоњење и кроз Доњу Морачу.

5) У току конференције стигао је извјештај о концентрацнји Талијана пре.ма Пљевљи.ма[7] па смо процијеиили да ће вјероватно напади бити правцем: Бољанићи — Чајниче — Горажде, а могуће и у правцу Бурћевић Таре, те су ријешили да им дође.мо на просторију Шаранце, гдје да се поред нашег батаљона сконцентришу 5. батаљон бригаде и омладннски дур.мнторски батаљон, јак око 200 војника. Овдје смо дошли 22 о.м. са задатцима: да дејствујемо у правцу Бурћевнћ Таре или Мојковца или Сињајевине — куда непријатељ покуша са нападом; да радимо на обуци и васпитању Омладинског дур.миторског батаљона и да радимо политички и културно у Шаранцнма, гдје је до данас врло мало рађено.

[7] **Италијани су у јачини једног пука извршили покрет од Пљевал.а према Чајннчу и Горажлу, а не пре.ма Бурђевића Тари. Види то.м III, књ. 3, док. бр. 50, и књ. 4, док. бр. 94.**

Одмах по доласку ишли смо иа Тару са старешинама створили план одбране прелаза преко Таре. Предвидјели с.мо, да се за случај покрета непријатеља у ово.м правцу пребаце двије чете са оне стране ради дејства у бок, и у позадину јединица непријатељских, као и за уништење његове артиљерије, бацача и резерве у моменту кад остале снаге буДУ У кориту Таре. По извршењу тога задатка да дејствују на јединице у кориту Таре. Ступили смо у везу са штабом пљеваљског одреда и уредили да и они дејствују као наведене наше чете. Данас дознасмо да мјесто 5. долазн 2. бат. бригаде, па с.мо послали наређење, да се задржи на Ограђеници те да на случај напада крене правцем Бобово—Граница—Стрмац, одакле да дејствује слично другим јединица.ма са бокова и позадине, примајући под своју команду поменуту чету на Глибаћски Ко.м и јединице Пљеваљског одреда, које буду западно од друма. Дакле, надамо се, ако напади наших јединица буду плански изведени, да ће се непрнјатељ рђаво провести. Предузимамо мјере за рушење моста на случај потребе.[8]

На сињајевинским сели.ма налазе се 3 ударна бат. Дурмиторског одреда и с њима одржавамо везу. Упутили смо један јаки мјештански вод у Луку који извиђају до врхова Сињајевине изнад Поља колашинских и Колашина те свакодневно знамо што се та.мо догађа. Дати су му и борбени задаци за случај покрета иепријатеља у његовом правцу.

Интензивно изводе.мо наставу са Омладинским батаљоном по добро припре.мљеном плану и то 4 часа војничке наставе прије подне и 4 политичке послије подне. Слободно вријеме о.младинци проводе у врло корисном разговору са пролетерцнма, јер с.мо с.мјештај јединица нзвели тако да им се заједнички разговор омогућава; наши.м војницима у том погледу издали с.мо детаљна упутства.

Са партијском и скојевском организацијом ступили смо у везу и помажемо их у сви.м пословима.

Радимо политички у Шаранцима одржавајући редовно конференције у околним селима и дајемо приредбе културног карактера. У том правцу рад ће.мо развити још боље.

6) Другови сматрају, да је сада наш положај доста добар, јер су формирали јаке ударне батаљоне, раде политички међу народом и изгледа да је код четника морал прилично слаб и да постоје међу њима несугласице. Од бригаде се много плаше и приче о њено.м доласку изазивају панику међу њима.

® О развоју догађаја на ово.м сектору види том III, књ. 3, док. бр. 64, 66, 68, књ. 4, док. бр. 96, 98, 100, 106, 108.

7) Немамо званичне податке, алн изгледа да је Ловћенски одред са свог терена извукао четири ударна батаљона ка Никшићу. Са батаљонима је пребјегао велики број партизанских породица које су смјештене у Грахову. У јед. ном селу код Грахова појавио се тифус па су одмах упућена лица за локализовање болести.

8) Добили смо 3000 метака за југословенску пушку и око 800 за митраљез те са муницијом стојимо сад доста добро. Другови Бида и Милутин[9] обећали су нам око 100 добрих другова као попуна батаљону. Ми их сваког часа очекујемо.

9) Код друга Влада Дапчевића остало је случајно 13000 дин. који су својина штаба Дрннског одреда.[10] Молимо о томе обавијестите штаб одреда а ми вам у прилогу шаљемо признаницу.

Овим завршава.мо наше писмо. Писаћемо и убудуће редовно. Свима друговима у Врховно.м Штабу и Ттабу Бригаде шаљемо много другарских поздрава

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТ. КОМ.
Јован Капичић

М. П.

КОМАНДАНТ
Пет. Т. Петковић

Иваи Милутиновић

[10] **Вјероватно Дурмиторског одреда.**

БР. 123

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД АПРИЛА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ Н БОКУ О СИТУАЦИЈИ У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ[1]

ШТАБ ЛОВКЕНСКОГ
НАР ОСЛОБОД. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр.
1942.

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.П. ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Положај

27 априла тек. годиие непријатељ је са јачим снагама покушао да продре у правцу Меоца Чевских. Снаге другог батаљоиа (Никшићског) примиле су борбу и успјеле да непријатеља натјерају на повлачење. Борба је трај^ла читав дан. Непријатељеви губици су 20 мртвих и много рањених. Наши губици су: 3 мртва и 2 рањена.[2] По накнадно добивеним извјештајима у битци од 25-ог о којој смо Вас обавијестили[3] нашп губитци су поред оних рањеннх и 2 мртва, док је непријатељ у мјесто 11 мртви.х на бојишту оставио 14 мртвих.

28-ог овог мјесеца, непријатељски авиони бо.мбардовали су село Трешњево где се налази наш четврти батаљон, у 2 маха и том приликом један партизан је лакше рањен, т.ј. замјеник полко.месара тог батаљона, а једна партизанка-болничарка теже и сумња се да ће остати.

Сада је стање на фронтовима слиједеће: непријатељска артиљерија са Ја.ме и Богмиловића повремено туче наше положаје. Скоро на сви.м фронтовима су безначајна препуцавања.

30-ог априла наши партизани заробили су једног курира са извјештајем који је упућен Бају Станишићу. Ухва-

' Оригинал (писан на машини, ћирнлицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 964» IV 2ц—47 (42), а преппс у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—5, к. 1675.

7 О борбама у Катунској нахији крајем априла и почетко.м маја 1942. види то.м III, књ. 3, док. бр. 57, 60, 65, 67, 80 и 86.

J Редакција није пронашла документ у коме се говори о тој борбн.

ћени курир није још приведен овоме Штабу, па ћемо садр. жину извјештаја накнадно доставити.

Црвена армија је с на.ма — Побједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политко.месар: Командант:
Андрија Пејовић

П.С. Јуче се је пријавио овоме Штабу ћенералштабни мајор Бошко Петричевић и тражи да се додијели некој јелиници нашег Одреда, не тражећи ово или оно мјесто. Он је дошао из Орјенског батал.она. Изгледа да се може са њим и да ће његово знање користити нашим операцијама. Ви сте већ обавијештени о његовом доласку. Уколико имате неких података о њему који би га карактерисали било као доброг било као рђавог, пошаљите нам.

БР. 124

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАИДАНТА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 29. АПРИЛА 1942. МОШИ ПИЈАДЕ О ПРОДОРУ ЧЕТНИКА ПРЕКО ВРАТЛА[1]

Араги чича Јанко,-

На Потрк Мандића сам стигао 13 априла ове године у 5 сати по подне. Ту нијесам нашао никаквих наших снага, само је ту био интендант и магацин хране за 1. и 2. наш б> таљон. Питао сам одмах за распоред наших снага, добпо сам одговор, да су прије два дана наша оба батаљона пошла преко Јабланова Врха, један за Коврчко Ждријело, један за Лучку Гору, а да је једна чета од 50 људи остала на Вратлу. Снаге на Коврчком Ждријелу и Лучкој Гори далеко су од Вратла пуна 4 сата пјешке, распоред ми се није допао, јер сам видио да војнички није правилаи с обзиром на наш задатак. Написао сам писмо, колико се сјећам једно То.ме штабу, а једно другу Пеку[3] — где сам у оба рекао, да рас-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 28/1, к. 1674А.**

[3] **Моша Пнјаде**

[3] **Мисли се на Штаб Дурмиторског НОП одреда и Пеку Дапчевића, члана Главног штаба Црне Горе. Ова писма ннсу пронађена.**

поред снага онакав ннЈе добар и да сам ја за то, да бар један наш батаљон буде у резерви у Крњој Јели. Те ноћи сам иозвао политичког комесара 2. ударног батаљона покојног друга Чеда Головића и питао га о правилности распореда, као и да ли може та једна чета да осигура тај правац без прихватнице, он је рекао, да чета може осигурати правац од непријатељске навале, али да је свакако потребна прихватница. Сјутри даи рано по великој мећави сам пошао V правцу батаљона, стигао сам на Коврчко Ждријело прије подне, ту је био положај 2. дурмиторског ударног батаљона, по подне сам обишао положај тога батаљона и сва стражарска мјеста. На вече са.м са другом Велимиром[4] разговарао о осталим излази.ма, рекао ми је да на Јабланову Врху има Савино Ждријело на које се може изаћи из Горн,ег Липова, питао са.м за безбедност истога, речено је да га осигуравају само патроле, то ми је било чудновато, али како сам преко ноћи сазнао, ни патрола није ишла због хладноће. Тако осигурање је прописао друг Бранко Перовић, замјеник политичког комесара батаљона, а ранији командант сектора. Сјутри дан 15 априла пошао са.м на положај ујутру рано и то на положај 1 ударног батаљона, обишао сва стражарска мјеста и упознао Доње и Горње Липово, ту сам испитивао могућност извођења једне акције у позадини. Ријешили смо да те ноћи са једном четом упаднемо у Доње Липово, да западимо двије куће неких четничких вођа (бив. југословенских официра) и тај задатак додијелили команданту 1 ударног батаљона и упознали га са њим, т.ј. дали му упутства како и на који начин да се изведе. Ја и друг Велимир у 12 часова тога дана донијели с.мо одлуку према директиви Врховног штаба на мој предлог, да се изврши промјена положаја тако, да се повучемо са тадањих положаја, да 1 ударни батаљон буде на предстражи са једном четом на стражи на Вратлу, другом на Мандића Потрку која би била као прихватница ове чете на Вратлу, онда једна чета на Старцу и једна у Пољском катуну која би одржавала везу са батаљоном „А. Билас" на Великом Препрану и Штитарици. Једна чета 2 ударног батаљона била би у Морачи на прелазу Сто, а остале три чете у Крњој Јели као резерва. Од ове три чете би по једна ишла као одморна да врши упаде у непријатељску позадину. Овај покрет сам предвидио да се изврши 16 апрнла ујутру рано, а да се претходно ноћу између 15 и 16 априла изведе прсдвиђена акција. Тога дана, т.ј. 15 априла око 5 сати по подне добио сам извештај од команданта 1. бата.\>она да је једна чета четни-

[4] **Кнежевић**

ка из Колашииа прошла за школу у Горње Липово, а један вод на Градину у Доње Липово, командант тога батаљона је у томе извештају тражио, да се свакако одложи извођење акције, јер да ће је бити не.могуће извести, због тога што је непрнјатељ појачао своје снаге у Липову. Ја сам прво њему одговорио, да се акција не може одложити, већ да се и.ма свакако извршити по предвиђено.м плану, а од.мах сам позвао ко.манданта 2. ударног батаљона и наредио му, да одреди један вод јачине 30 партизана и пошаље на Савино Ждријело да га посједне и да се та посада не миче са положаја док јој дође смјена, такође сам рекао да се одмах пошаљу два курира на Вратло да обавијесте 3. чету та.мо о концентрацији непријатеља у Горње Липово, командант батаљона у споразуму са политичким комесаром одреда је послао 20 партизана на Савино Ждријело, али како је бнла велика мећава ово људство није могло пронаћи то ждријело, већ лутало читаву ноћ по Сињајевини, тако исто и њихова с.мјена која је на поноћи пошла да их смијени. У 7 часова навече поново сам добио извештај од ко.манданта 1. батаљона V коме извештава, да је дошло двоје кола на Градину сигурно да су бацачн и да је то у близини мјеста где је требао извести акцију. У то.м извјештају категорички тражи да се акција одложи, ја са.м ту осјетно његову слабост, па, иако је у тадашњој ситуацији бнло потребио извести ту акцију, друг Велимир је одложио, па сам нз тих разлога и ја пристао. Ујутру у 5 сати је лошао један са посаде који је био олређен на Савиио Жлријело, а који је исто бно залутао, да је прел зору наишао на једну групу људи које је питао ко су, они с\' му одговорили да с\' четници и казали знаке који ннјесу били код нас за ту ноћ. Било ми је јасно, да су изашли на Савнно Ждрнјело и да ће напасти нашу чету на Вратлу, олмах сам наредио покрет 2. батаљона ка Јабланову Врху, а послао к\рира 1. батаљои\' да са претходницо.м, т.ј. једна чета да му крене у правц\^т Шупље Главе поред кат\'на Потрк, а остале чете да се спреме за покрет који ћ\' им накнадно наредити. Послије сат и по времена чула се борба на Вратлу и пушкомитраљез, тако исто отпочела је ватра и са Јабланова Врха. Три партизана 1. батаљона, којн су били рано пошли за храну у правцу Вратла, дочекани су на Јабланову Врху и ол којих је један рањен. 2. батаљон, као малобројан, ннје могао да пође право ireко Јаблаиова Врха, јер су њихови положаји већ били посједнути, већ сам наредио да он служи као побочница 1. батаљону кога сам упутио преко Шупље Главе, поред катуна Потрк, на цркву Ружнцу за Старац. Ово нз раз-

\ога да нас не бн задржалн дуже времена на Јабланову Врху м да не би уграбили да иосједну Старац, 2. батаљон је имао да крене лијевим падинама Јабланова Врха за Мали Старац и тако им што прије ударилн с бока или с леђа — мислећи да ће продужити Кр[њој] Јели и тако смо одмах прешли у покрет, али како је пут доста дугачак, то нијесмо могли стићи да на вријеме интервенишемо, они су већ били свршили са четом на Вратлу са којом се није борба водила внше од пола сата. Њихове веће снаге изашле су из Горњег Липова некнм пролазом уз Градиште, за којн до тада ни мјештаннн ннједан није знао да постоји, нити је знала стража на Вратлу, избили су на Градиште, а наши нијесу знали чије су то снаге, мислили су да су партизани из Горње Мораче, па су им се упустили те су их опколили. Мање њихове снаге које су изашле на Савино Ждријело са друге стране су их напали тако, да су они били за врло кратко вријеме у клопци. Поред тога, ово су били ударници, пробрани партизани и борпи којн су своју дужност схватилн круто — да се држе Вратла и да га не напусте, онда нијесу хтели да одступе, већ су примнлн борбу на мјесту и тако их је 11 погинуло (један је нађен доцније на Вратлу Јеврем Јањић), а седам стријељано, трн су се спасила, а остали су поватани и поведени у Колашин. Чета је била јака 52 ударника. Било је још неколнко других који су гонили требовање за војску. Имена погинулих се налазе у извештају[5] који сам доставио штабу одреда.

Кад смо у један сат послије подне избили на Малн Старац, одатле смо примијетили где у колони по једаи прелазе од Градишта преко Семоља ка Морачи. Најприје нијес.мо знали које, и куда ће или у правцу Г. Бијеле у Мораче или пак на Крњу Јелу. Послао сам одмах претходницу 1. батаљона, да изврши чишћење катуна Потрк Манднћа, да извиди шта је било са четом и да види има ли непријатеља, а једну патролу и јачу у Крњу Јелу са истим задатком. Одатле смо упутили извештај Ттабу одреда. Обавијештен сам да у Крњој Јели нема непријатеља, већ да се налазе наше снаге које су из Боана пошле за Сињајевину. Спустилн смо се у Крњу Јелу ц ту одредили један батаљон јачине 180 партизана, и то двије чете 1. ударног и једну чету батаљона „Бијели Павле", командант тога батаљона био је одређсн лруг Боко Новосел, иначе командант 1. ударног дурмиторског, а политички ко.месар друг Марко Шофраиац из батаљона „Бијели Павле". Том батаљону дали смо јасан и одређен задатак, вријеме поласка и све скоро пре-

[5] **Редакција не располаже тим извјештајем.**

цизирали, али ои ннје извршио добивени задатак, већ је наводећи неке разлоге који нијесу потпуно оправдавајући повратио се са положаја и није напао непријатеља с леђа у Горњој Морачи. За ово су кажњени и командант оатаљона и политички комесар укоро.м од стране овога одреда и командант оатаљона поред тога смијењен са положаја.

Из овог извештаја, као и из ранијег извештаја штаоу одреда можеш видјети све како се случај и због чега десио. Понавља.м, да се чета ннје круто држала положаја и **излаза** Вратло, већ да се повукла преко Потрека ка Старцу спасила би се и нанијела би више губитака непријатељу.

Моје мишљење о распореду наших снага на положају зпаш и да је такав био, вјерујем да се не би ова катастрофа десила или да са.м бар два дана раније дошао на положај. Другови који су били руководиоци на овом сектору нијесу и.мали довољно војничког знања, премда су добри комунисти. Не.мамо добрих кадрова за командне саставе јединица.

Мислио са.м ти одмах послати овај извештај, али верујмиданаположајунекаконијесамимаодовољнослободног времена за то. Послао са.м извештај штабу одреда са именима погинулих.

Можда са.м нешто изоставио што је од важности, а у.метнуо нешто што није требало, али ово ти пише.м исто у брзини и без довољно вре.мена.

Много те и много поздравља, са смрт фашизму — слобода народу.

29 априла 1942 год.
Боан

Командант Дурм. одреда
Момчило Полексић

П.С. Ја сам мало сашао са положаја данас.

Момчило је једини који ми је дао горњу писмену изјаву о догађају на Вратлу."

' Ову реченицу је дописао Моша Пијаде.

БР. 146

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА БАТАЉОНА „13 ЈУЛИ" ОД ЛПРИЛА 1942. МИЛОВАНУ ЧЕЛЕБИБУ О РАЗВОЈУ ДОГАБАЈА У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ[1]

Друже Миловане,[2]

ја сам био иаписао један извјештај и упутио га, али како ме неко ооавијести он није предат.

Ови моји[3] су се повукли са положаја по наређењу Мила Јовићевића прије него је стигло оно писмо од Крста[4] и теое. Покушао сам да их покупим и одмах одведем на положаје. Међутим то је онда било не.мог\'ће. Петоколонаши"' су се повукли са нашег сектора и дјелимично сишли у села Доње и Горње Ушће а дјелимично пре.ма Метеризи.ма. За сада они не покушавају да се пробију овако преко нашег терена, т.ј. преко Маркова Дола и Машуле. Данас сам заказао састанак овог остатка партизана, каже.м остатка јер су на.м око 60 Косијера, Биновића и Боковљана и партизана и непартизана отишли код „ћенерала Крста да" траже спаса од партизана.[6]

Разговараћемо и покушати ако овај остатак буде хтио да ударимо овим петоколонашима с леђа и тако по.могнемо друговима из батаљона „Царев Лаз". Ова банда петоколонашка није много агресивна и са мало већим снагама могли би је сасвим сабити у Доње Улиће. Талијани их не прате по ових висова већ су се уснДрили у Доње Улиће на топовима и аутоматским оружјем.

Са овом нашо.м „петом колоном" не знам што ћу. Моје је мишљење да ако је у пројекту напад на Томиће и Микулиће да ми нападнемо одовуда с леђа.[7] Још немам податке

[1] Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—5, к. 1675.

[2] Милован Челебнћ, народни херој. Тада члан ОК КПЈ за Цетње и члан Штаба Ловћенског одреда. Погинуо код Коњица у четвртој непријатељској офанзиви као за.мјеник политичког комесара батаљона.

[3] Мисли се на батаљон „13 јули".

' Крсто Попивода, тада секретар ОК КПЈ за Цетње.

[5] Односи се на четнике и присталице сепаратисте Крста Поповића.

' Крсто Поповнћ је давао обећања партизанима ла ће заштитити њих и њихове породице уколико му се прнкључе. У томе је за врије.ме повлачења јединица са територије Катунске нахије нмао прилично успјеха.

[7] Ао напала није дошло. Управо у овом периоду партнзани су на територији Катунске нахије морали водити одбрамбене борбе.

гдје су ови наши али вјероватно ће бити у горње Томиће. Партизани су расположени да се искрве са њима, бар једна половина. Послао сам већ курире да виде гдје су сада н какве имају намјере. При поласку, а то је било док смо, ми били на положајима, оставили су нам писмо и запријетили.

Моје је мишљење да се те њихове пријетње неће остварити јер (како сазнајем сада) већ је дошло до оружаног сукоба у табору „пете колоне", дакле између Бјелаша и Зеленаша. Та се свађа десила у Цетињу. Ову вијест још нијесмо провјерили али има пуно основе за вјеровање.

Ако имаш какав нови извјештај из Катунске нахије пошаљи одмах. Што је било у Загарач, како се свршило тамо са петом колоном. Пиши о свему.

Другарски поздрав
Блажо Ломпар*

П.С. Кнђо," ако има тамо код вас неки југословенски пушкомитраљезац са једно 300 метака пошаљи мп га јер ће ми требати. Ово уради ако га уопште има а мислим да има од оних из Приморја.

Другу
Миловану С. Челебићу

' Политички комесар батаљона „13 јули".
' Вјероватно се односи на Милована Челебића или Крста Попиводу.

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД АПРИАА 1942. ШТАБУ КОЧАНСКОГ БАТАЉОНА ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ ПОТРЕБНИХ МЈЕРА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЕАЕМЕНАТА НА ПОДРУЧЈУ БАТАЉјОНА'

ШТАБУ КОЧАНСКОГ НАРОДНО ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА

Сви одређеии партизаии за чету за коју сам вам снноћ писао,[2] а за коју сте ви требалн послати 20 партизана, дошли су се.м 12 из вашег батаљона. С обзиром на ситуацију и могућност да се она погорша на подручју вашега батаљона мишљења са.м да изосталих 12 партизана не требате слати.[3] Ово је у супротности са одлуком коју смо ја и Брко[4] синоћ донијели, али држим да је потребно да остану.

О топу ја не знам ништа, тј. друг Милинко"' ми није ништа рекао па ва.м сигурно не могу нншта рећи. Напоменуо мн је са.мо у једно.м пнсму да би требало топ пребацитп пут Трубјеле и ја са.м у том смислу пнсао Јову,[6] али ето, он то још није учннио. Једно треба знати и бити тога свјестан да топ ни у ко.м случају не смије панути у руке непријатељу у случају љегова надирања у то.м правцу.

С обзиром на већ искрсле појаве у извјесним селима код вас које свакако треба спријечити као и питања која су у вези са ново насталом ситуацијом у наше.м срезу потребно је да Никола,[7] Радомир" и још неко, ако ви то смат-

' Копија оригннала (писана на машнни, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 17—3, к. 1673.

' Документ је вјероватно писао Сава Ковачевић. Редакција није пронашла ово пис.мо, нити је могла тачно утврдити на коју се чету мислн, који је њен задатак бно. С обзнром да су се тада ф°Р" мирали ударни баталхжи, који су касннје ушли у састав Црногорских бригада, и да се ситуација из дана у лан нагло мијењала многе јединице (чете и баталонн) фор.мирани су према тренутнн.м потребама.

[3] У априлу 1942. н на територнји Никшићког одреда све више су узнмали маха четнници и сепаратнстн и ситуација се нарочито у неким предјелнма, нагло погоршавала, што је био случај и са подручјем на. коме је дејствовао Кочански багаллн. Због тога је Штаб Олреда и донио одлуку, да се не шаље више бораца. Види том III, књ. 4, док. бр. 84.

[4] Радоје Дакнћ

[5] Буровнћ

[8] Вукотић

' Нникола Перовић

' Рало.мир Милнћ

рате за потребно дође вечерас у школу у Горње поље гдје ћемо у заједници са Требјешким друговима одржати један кратак састанак и посавјетовати се о свему. Могао би доћи и Раде.[9]

Шаљемо ва.м материјал,[10] који ће требати чнтати на састанке војних јединица, као и на све конференције или преко војске или преко одбора. Партија ће контролисати популарисање овога материјала што ће га и са.ма ширити и читати на конференција.ма и у својој јединици.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ НИКШИНКОГ Н.О.П.О.

(М. П.)

Састанак ће се одржати вечерас у 8 сати

БР. 127

ПРВОМАЈСКА ЧЕСТИТКА ШТАБА БЈЕЛОПОЉСКОГ ПОП ОДРЕДА ВРХОВИОМ ШТАБУ НОИ И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБ БЈЕЛОПОЉСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА

Бр._ .

1. мај 1942. г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБ. ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. —

Драги другови,

У име партизанских јединица овога одреда, у име народа овога краја, као и у име штаба одреда,

Ч е с т и т а м о

Ва.м 1. мај — Дан радника и сељака, — интернационални велики празник читавог радног човјечанства, са жељом да Ва.ма — свима — Нашем Врховно.м вођству, донесе пуно

*** Муратовић**

Односи се на разни агнтационо-проиагандни материјал и партијске директиве, којн су се редовно прорађивали у јединицама.

' Оригинал (пнсан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—1, к. 4.

патне среће у вођењу Народно-ослободнлачке борбе — поробљених народа Југославије.

Наше иартизанске једннице, сви борци — партизани као сви руководећи другови имају пуно поверење у наш Врховни Ттаб н убеђени су да ће под мудрим вашим вођење.м и управљањем Народно-ослободилачке борбе дотући окупатора н извојевати националну и социјалну слободу.

Живјела Херојска Црвена Армија и њен Врховни Командант друг Стаљин!

Живјела Н.О. партизанска и добровољачка војска Југославије и наш Врховни Командант друг Тито.

Живио Врховни Штаб Н.О. партизанске и добровољачке војске Југославије!

ГТобједа је наша!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
А. Вуксановић-

Командант
Терзић[3]

М.П.

[1] **Александар Вуксановнћ. Погннуо на Сутјесци јуна 1943. као члан Штаба 3. санџачке НОУ бригаде.**

[3] **Велимир**

БР. 146

ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8. МАЈА 1942. СВИМ ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА, НАРОДНИМ ОДБОРИМА И КОМЛНДЛМА МЈЕСТА О ФОРМИРАЊУ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА И ЊЕНИМ ЗАДАЦИМА[1]

КОМАНДА ПОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број *служб.*
8/У 1942.

ГЛАВНОЈИНТЕНДАНТУРИ

Фоча

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА. СВИМ ЈЕДИНИЦАМА ДУРМИТОРСКОГ НАР ОСЛ. ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА, КОМАНДАМА МЈЕСТА ПОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ Н.О.П, ОДРЕДА, ПАРТИЗАНСКИМ СТРАЖАМА ПОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА, НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИМ ОДРЕДИМА[2] НА ТЕРИТОРИЈИ ПОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Одлуком Врховиог Штаба Народно Ослободилачке Партизанеке и Добровољачке Војске Југославије Штабови одреда остају искључиво као оиеративна руководства. Према томе имају се укинути штабови одреда као позадински органи војне власти. Умјесто њих постојаће од сада на територији коју контролише наша војска команде подручја појединих одреда.

Према томе Штаб Дурмиторског нар. осл. партизанског Одреда јесте оператпвна команда свих јединица нашега одреда која стоји на њиховом челу. Позадинске послове вршиће Командна подручја Дурмиторског нар. осл. партизанског одреда са сједиштем на Жабљаку.

Команда подручја вршиће слиједеће дужности:

Мобилизација људства, исхрана, снабдијевање и смјештање трупа, прибирање хране у војне магацине, организовање санитетске службе у позаднни и образовање саннтет-

[1] **Оригинал (писан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—1, к. 1771.**

[2] **Погрешно; треба: одборима.**

ских установа, управљање саобраћајом, транспорт трупа и материјала, одржавање реда и поретка, обавештајна служба, тијесни доднр с народно-ослободилачким одреднма и привођење у дјело њихових одлука, образовање војних радионица и слагалишта, старање о транспортиим колонама, постављање и контролисање команди мјеста и партизанских стража.

Команда Подручја стоји под непосредном командом Главног Штаба Нар. Осл. Партнзанских и Добровољачких Одреда за Црну Гору и Боку, али мора излазити у сусрет свим захтјевима оперишућнх трупа на сво.м подручју.

На челу Команде Подручја стоји командант који потпнсује сва наређења.

Главни Штаб додјељује комаиданту Подручја потребан број лнца за послове Команде.

Извршни органи Команде Подручја јесу команде мјеста и партизанске страже.

Командант Подручја одређује команданте мјеста и извјестан број лица на службу у тим ко.мандама.

Одлуком Главног Штаба одређен је

За ко.манданта Подручја Дур.миторског народно-ослбободилачког партизанског одреда друг Павле Пекић, досадашњи командант мјеста у Шавнику.

За помоћнике команданта другови: Милован Даниловић н Мнлош Жугић.

За командамта мјеста у Шавнику друг Војин Јауковић, досадашњи командант мјеста у Жабљаку.

За команданта мјеста на Крсцу друг Обрен Благојевнћ.

Команда мјеста на Жабљаку укида се и њени послови прелазе на Команду Подручја, односно на партизанску стражу на Жабљаку.

За интенданте Команде Подручја Дурмиторског одреда постављени су другови: Бранко Јововић и Војин Срдановић.

За благајннка одређен је друг Рашко Јауковић.

О предњем се извјештавате ради знања.

Командант
П.[3] Пекић

М. П.

[3] Павле

БР. 146

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ Н БОКУ ОД 13. МАЈА 1942. САВИ КОВАЧЕВИБУ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА КАБЛЕНУ ГЛАВУ[1]

Сл. 13 маја 42 год.

ДРУГУ САВИ КОВАЧЕВИБУ, ЧЛАНУ ГЛАВНОГ ШТАБА

Положај

Од тебе немамо прецизних података о тамошњој ситуацији,[2] зато нам одмах по пријему овога писма пошаљи детаљно писмо-извештај. Сматрам да су телефонски разговори преко Трубјеле непогодни,[3] јер, како сам ја добио утисак, та.мо има врло проблематичних људи и вјероватно је да они наше разговоре достављају непријатељу.

Ситуација на овоме сектору пре.ма Жупи, што се тиче терена, у главном је непромпјењена, а како смо обавијештени на основу причања неких другова, изгледа да је друг Сава Оровић јуче ујутро извршио један непотребан противнапад [на] Каблену Главу.[4]Утој бици и.мали смо великих губитака, тако нам бар причају. Ми другу Сави Оровићу нијесмо дали такве задатке и овај његов противнапад је у противности с наши.м разговором, саветовања и наређења. Позвали смо га данас да дође у Штаб на саветовање.

Он ће нам испричати детаљне резултате ове борбе, па ћемо тн то накнадно, можда и преко телефона јавити.

Пеко је дошао у Штаб прије два дана. Милован је пошао на сектор према Колашину са одређеним задаци.ма,

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћнрилицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 38—2, к. 173.**

[7] **Сава Ковачевић се тада налазио на тернторији Грахова. Он је са Вељко.м Мићуновићем руководио акција.ма Ловћенског НОП одреда и Орјенског НО баталлна. Види том III, књ. 3, док. бр. 91 и 100.**

[3] **Телефонска веза нз.међу Главног штаба и Никшићког НОП одреда олржавала се преко Трубјеле.**

' **У ово.м противнападу партизани су имали 7 мртвих н 12 рањених. Опшпрнније о томе види том III, књ. 3, док. бр. 98.**

:е нам је поставио Врховни Штаб.[5] Шаљемо ти материјал за Ловћенски одред: „саотнтења", Устав[6] „и Вијести".

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

За Главни штаб
Пеко Дапчевић

БР. 130

НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 14 МАЈА 1942. КОМАНДИРУ САМОСТАЛНЕ ЧЕТЕ ДА ПОСЈЕДНЕ ПОЛОЖАЈЕ У РЕЈОНУ БАРЕ БОЈОВИПА[1]

сл.
14 маја 1942 г.

КОМАНДИРУ САМОСТАЛНЕ ЧЕТЕ[2]

Положа ј

Одмах по прнјему овог писма повратн се на старе положаје — Баре Бојовића, и ту успоставите контакт са II Ударним батаљоном Зетског одреда, ради заједничке акције. Ваша дужност у Барама Бојовића јесте да осматрате кретање непријатеља из Вељег Дубоког и да будно пратите свако његово кретање из правца Лијешња.

Одражвајте свакодневне контакте путем патрола са II Ударним [батаљоном] Зетског Одреда, који се налазн у Штитове.[3]

[5] Милован Билас, делегат Врховног штаба НОП и ДВ Југославије, налазно се на сектору према Колашину ради обједињавања партнзанских снага за борбу против четника и спровођење у дјело директиве Врховног штаба о преласку партнзана у офанзиву и о партизанском начину ратовања. Види то.м III, књ. 3, док. бр. 62, 75, 80, 82. 83, 95, 97, 98, 102, 110, 111, 113, 114. 120 и 124.

[6] Односн се на Устав СССР од 1936, који се прорађнвао у партнзанскнм јединицама и партијскнм органнзацијама.

[1] Копија оригинала (гшсана на машнни, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 41—2, к. 173.

[3] Односн се на самосталну чету Никшићког НОП одреда.

[3] Истовремено с овнм, Главни штаб НОП одреда Црне Горе и Боке наредио је Зетском НОП одреду, да пребаци један батаљон у рејон Штнтова. Опширније о томе види том III, књ. 3, док. бр. 87, и књ. 4, док. бр. 102.

Ви иијесте смели напустити тај положај[4] без писменог наређења штаба Одреда, јер такав рад онемогућава успјешну борбу против четника и окупатора.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

БР. 131

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 14. МАЈА 1942. БЛАЖУ ЈОВАНОВИБУ О ПОТРЕБИ БОЉЕ САРАДЊЕ ИЗМЕБУ НИКШИБКОГ И ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА[1]

сл.
14 маја

ДРУГУ БЛАЖУ ЈОВАНОВИБУ

Положај

Твоје писмо[2] од 14. ом. као и прилоге тог писма, прнмили смо нстог дана у 14 сати. Сада имамо тачни увид у ситуацију и о биткама, које су се развијале на том сектору.* Сам према својој иницијативи и нахођењу, изврши распоред свију снага које се налазе на том положају. Снаге тако поставнти да им се омогућн одмарање, а са патрола.ма појачаним одржавати контакт са непријатељем и осматрати његово кретање. Ми нисмо у стању да одавде увијек шаљемо по неке одговорне руководиоце, јер би се на тај начин наш штаб распао, односно, сви чланови штаба пошли би на разне секторе.

Тамо се налази командант Зетског одреда[4] и команданти батаљона који припадају Никшићком одреду, па не-

[4] Види том III, књ. 3, док. бр. 104.

' Копија оригниала (писана на машини, ћирилииом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1788, IV 2а—57 (42), а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 40—2, к. 173.

• Редакција ннје пронашла ово пис.мо.

[3] Опширније о томе види том III, књ. 3, док. бр. 104.

[4] Ко.мандант Зетског НОП одреда био је тада Радомир Бабпћ. О развоју догађаја на том сектору види том III, књ. 3, док. бр. 105, 106 и 108.

ка се између себе тјешње повезују и нека одржавају сталан контакт, и према потребн подузимају заједннчке акције. Треба одговорним друговима развити иницијативу и дати пуну самосталност у руковању са војним једииицама.

Постоји штаб Никшићког одреда и не би се сложили с тобом да се он не осјећа на том терену, јер из његових извјештаја које шаље овом штабу, вндимо да он са својим јединицама одржава сталан контакт и да прати стално њихов рад.[5]

Добро би било да обиђеш партиске јединице у батаљони.ма, да видиш како се развија партнскн рад и да ли Партија успјева да у сит[уацијама][6] т[е]жим за поједине батаљоне одржава војнички и политички мор[а.\.] [По сврше]ном послу доћи у овај штаб ради договора о идућ.и.м ствари[ма]. [Данасј Пеко пошао за штаб Никшићког одреда с налогом да испита [војнич]ку ситуацију којо.м рукује тај штаб. Према његовом извјеш[тају видјећемо] шта ће.мо даље урадити.

Са осталих фронтова немамо никаквих извјештаја.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб:

[5] О догађајима на сектору Никшићког НОП одреда и у Катунској нахији видн том III, књ. 3, док. бр. 100, 106 и 115.

*** Документ је оштећен. Ријечи у угластим заграма су реконструнсане по с.\дислу.**

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 15. МАЈА 1942. КОМАНДИ ИОДРУЧЈА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА О ИСХРАНИ ЈЕДИНИЦД НА СВОМ ПРОСТОРУ И НАЧИНУ ИЗДАВАЊА РАТНИХ САОПШТЕЊА[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. сл.
15. маја 1942. год.

КОМАНДИ ПОДРУЧЈА СРЕЗ ШАВНИК

Примили смо извјештај о залихама са којима располажете. Залихе су минималне. Ви морате подузети све да са сопственим средствима о.могућите исхрану војске која се налази на вашем подручју. Ми засад не можемо вам пружити иикакву помоћ. Обратили смо се Оперативном Штабу[2] за помоћ уколико добијемо, свакако да ћемо ва.м додијелити извјесну количнну. Засада немојте ништа очекивати, него предузмите све што можете.

Ради набавке соли и конца, достављамо вам
лира 17.000.— (седамнаест хиљада)
лира 1.714.— (хиљаду и седам стотина четрнаест)
дин. 3.000.— (три хнљаде) у сребру.

У колико имате могућности да вршите набавке за албанске леке, јавите нам, па ће.мо вам послати.

Не слажемо се са онаквим распнсивањем потјерница, баш зато јер се на тај начин омогућава људима да се лакше провлаче и јер им се скреће пажња да је за њима расписана потјера. Сам начин расписивања потјере са чисто формалне стране је неправилан, јер примјењујемо исте методс бивше полиције.

Наређење Главног штаба може само да издаје Главни штаб у сво.м званичном органу „Саопштењу", па тек послије тога ви их можете умножити, уколико то потреба на-

' Копнја оригинала (пнсана на машннн, ћнрилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—5, к. 175.

[3] Главнн штаб НОП одреда за Црну Гору и Боку обратио се Оператнвном штабу НОП одреда за Херцеговину 12. маја 1942. за помоћ у житу. Опшнрније о то.ме види том III, књ. 3, док. бр. 86, 89 и 116.

лаже, али и онда по нашем претходном одобрењу. Изашло је тако да ви у вашем „саопштењу" објављујете Наредбу Г\авиог штаба која је сасвим другачија од наредбе коју смо ми овамо издали.

Ово није први случај да вн са својим „Саопштењем" предухитравате Главни штаб и на тај начин нзазнвате извјесну дезорганизацију у погледу публикација и службених саопштења.

Упозоравате се да у будуће то не чините. Сваки предлог и с[а]вјет са ваше стране врло радо примамо са захвалношћу.

Ваша саопштења и радно-внјести које издајете технички су врло слабе и не могу се чнтати, па сматрамо да их је боље не нздаватн кад се не може боље, него овако, јер се само троши папир, а никакве користи нема у погледу информација. Настојте да то боље урадите у чисто техничком погледу, па макар издавали ваше публикације и у мање примјерака.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

П.с. Обавјештавате се да смо ми нашу цјелокупну болннцу пренијели у Пиву. Рањеника има око 100, зато ту болницу морате обезбиједити од разних пљачкашких и четничких банди.

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 15. МАЈА 1942. КОМАНДИ МЈЕСТА КРСТЛЦ ДА ИРЕНЕСЕ ТЕЖЕ РАЊЕННКЕ У ПИВСКИ МАНАСТИР«

сл.
15 маја 1942 год.

КОМАНДИ МЈЕСТА КРСТАЦ

Наша болница је смјештена у Жупи Пивској. Рањеника има око 100. Данас смо писали управи болнице[2] да теже рањенике евакуише у Пивски манастир. Пошто тај терен долази у подручје ваше команде, то вам се наређује да у сагласности са управом болннце извршнте пренос тежих рањеника, као и да обезбједите са довољним бројем наоружаних партизана саму болницу.

Свим захтјевима управе болннце у погледу с.мјештаја рањеника, организације болнице, оргаиизације исхране, морате изаћи у сусрет.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ,

' Копија документа (писана на машИИи, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—6, к. 175.

[3] Внди то.м III, књ. 3, док. бр. 103.

[3] О стању болница на ослобођеној тернторији види нзвјештај замјеника референта саннтета Врховног штаба од 18. маја 1942. у док. бр. 140.

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОН ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ и БОКЕ ОД 16. МАЈА 1942. ШТАБУ НИКШИНКОГ НОП ОДредЛ ЗА РУШЕЊЕ ВОДОВОДА И МОСТА У ГОРЊЕМ ПОЉУ[1]

ГААВНИ ШТАБ
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
16. маја 1942. г.

ШТАБУ НИКШИБКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Положај

Примили смо ваше писмо[2] у коме постављате пнтање рушења водовода и унштења централе. Ви сте потпуно правилно поставили то питање и поступите по следећем:

1. Водовод потпуно уништите: 2. Из централе узмите све оно што се може однијети, а затим и њу потпуно уништите. По могућности привуците се једном патролом ноћу на мост који оправљају и њега униггите.[3]

Запа.мтите, другови, да је то за нас старо правило да приликом одступања уништавамо све оно што би могао непријатељ користити. Чак и школу која може постати четничка касарна, одмах запалпте. Поново вам напомињемо да пут који води према Г. Пољу по могућности што боље уништите. Алат и друге важније ствари из централе упутите овамо, одакле ће их наш интендант упутити за радионицу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ НАР. ОСЛ. ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И ДО БРОВОЉАЧКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Командант,
Пеко Дапчевић

[1] **Оригннал (ннсан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, а препис документа у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—3, к. 173.**

[3] **Релакцнја није пронашла овај доку.менат.**

[3] **Водовод и е\ектрнчна централа, којн су снабдијевали Италијане у Никшићу, налазили су се на партизанској слободној територнји у Горњем Пољу. Ови објекти су уништенн приликом повлачења јединица Никшићког НОП одреда. Види док. бр. 135.**

БР. 146

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КИЈ ЗА НИК ШИП ОД 16. МАЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О УСПЈЕШНО ИЗВРШЕНОЈ ДК ЦИЈИ У ГОРЊЕМ ПОљУ

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.П. И Д.В.

Гдје буде

Сигурно сте обавијештени да су данас око 5 сати издазила два блинд. аутомобила до Точила. Да су се снашли другови могло их се по.мођу презида заробити.

У току ноћи порушнли смо електр. централу и почели рушење моста.[2] Продужићемо до ујутру са рушењем пута и за то смо ангажовали двије чете из II уд.[3] б. Сељаци ће продужити сјутра вече. Све што нађемо у радњи са **алатом** из централе пребацићемо тамо.

16-У-1942 у 8 сати увече. Поз. Вељко[4]

[1] **Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1213гТУ 2ц—70 (42), а препис у Архив\- ВИИ, рег. бр. 12—2, к. 174.**

[3] **Односи се на електрнчну централу и мост у Горњем По,\>у (види док. бр. 134).**

[3] **Односи се на Други ударни батаљон Никшићког НОП одрела.**

[4] **Вељко Зековић, тада члан Окружног комитета КПЈ за Никшић. Како је Главнн штаб реаговао на овај извјештај види у тому III, књ. 3, док. бр. 107.**

БР. 146

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА БОРАЦА И НАОРУЖАЊА ПРВОГ И ДРУГОГ БАТАЉОНА ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА НА ДАН 16. МАЈА 1942. ГОДИНЕ'

БРОЈНИ ПРЕГЛЕД

Х. и II. УДАРНОГ БАТАЉОНА ЗЕТСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА'

на дан 16. маја 1942. г.

	Људства			Пушака			Пушкомитраљ.		Митраљеза		Муниције					Бомби		
	Ударника	Ударница	СВЕГА	југослов.	италиј.	Франц.	југослов.	италијан.	југосл.	италијан.	југосл.	италиј.	франц.	реворвера	метака реворвера			
1.	33	7	40	36	4		2			1	1100	200		7	45	6	25	
2.	35	7	42	38	2	1	1	1			1355	500	18	8	56	14	24	1
3.	30	12	42	37	5		1	1			1200	150		4	80	8	15	
1.	29	4	33	31	2		1				935	245		4	60	5	4	
	25	4	29	24	3		—	2			480	160		2	12	4	7	
3.	29	8	37	33	2		2	—			750	90		7	75	4	2	
СВЕГА	181	42	223	199	18	1	7	4		1	5820	1345	18	32	328	41	77	1

Политком.
Драг Ивановић

Командант,
Рад. Бабић

' Фотокопија оригинала (пнсаног на машини, ћирилииом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2-313.

' Поред ова два батаљона, Зетски НОП одред имао је свој Трећи батаљон „Бајо Секулић" који је формиран крајем марта 1942. у Кат. Студено, приликом повлачења НОП одреда „Бијели Павле" са територије Бјелопавлића. Први штаб тог батаљона сачињавали су: ко.мандант Мнлован Шарановић, политички комесар Станко Жарић, замјеник ко.манданта М^гроје Жарић и замјеннк политичког комесара Ратко Радовић. Почетком априла 1942. батаљон „Бајо Секулић" био је у Горњем Пољу, под командом Никшићког НОП одреда. Ту је дошло до с.мјене команданта и политичког комесара. На њихова мјеста постављени су: за ко.манданта Душан Калуђеровић, а за политичког комесара Марко Шофранац — оба нз Ловћенског НОП одреда. Из Горњег Поља батаљон је упућен на територију Дурмнторског НОП одреда и под његовом командом бпо је до краја маја 1942. За то вриј.ме батаљон је учествовао у борба.ма у Горњој Морачи, Бнстрици, Мојковцу и Колашнну. Од краја маја 1942. до 19. јуна, када је ушао у састав 4. пролетерске НОУ бригаде, као њен 3. батаљон, батаљон „Бајо Секулнћ" био је под непосредно.м ко.мандом Главног штаба.

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ Н БОКУ ОД 17. МАЈА 1942. ШТАБУ 1. БАТАЉОНЛ НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ДА ЗАДРЖИ ПОЛОЖАЈ БРЕ ЗОВА ГЛАВА II ДА ЗАТВОРИ ПРАВАЦ КА ШАВНИКУ'

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. Службено
17. маја 1942 год.

I УДАРНОМ БАТАЉОНУ Н[ИКШИБКОГ] НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА

Положај

Наређује вам се да останете на положајима Брезова Глава и да ту привучете главнну својих снага, јер је непријател. заузео Буковик и јер непријатељ има намјеру да се пробије прско Гвозда у правцу Шавника.[2]

Ваша би задаНа била нападнути бочно и са леђа непријатеља који се је упутио од Буковика преко Коњског у правцу Бара БојовиНа и тиме одсекао два наша батаљона.

Одмах се повежите преко Гвозда са лругим Зетским који се налази у Баре БојовиНа.

Другарски.м поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Командант,

П.с. Овога момента нас обавијестише са Гвозда да сте се ви повукли са Брезове Главе и да се налазите на К. Студена, а да четничке снаге наступају цестом према Шавнику и падинама Коњског, према Барама БојовиНа. Од.мах се повежите преко Гвозда са нашим снагама које држе Коњско и Баре БојовиНа са задатком да бочним нападом онемогуНите непријатељско кретање у правцу Гвозда и Шавника.

' Копија оригнала (писана на машнни, ћнрилнцом) у Архнву И.И. Титоград, рег. бр. 1684IV 2а—75 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—3, к. 173.

[2] О борбама на Буковику и развоју догађаја око Шавннка видн том III, књ. 3, док. бр. 113, 114, 115, 120 и књ. 4, док. бр. 106.

БР. 146

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ Н БОКУ ОД 17. МАЈА 1942. ШТАБУ НИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ НА КОЛАШИНСКОМ СЕКТОРУ[1]

сл.
17 маја

ШТАБУ НИКШИБКОГ Н.О.П. И Д.О.

По гожај

Примили смо ваш извештај од 17 ом. у 9 часова и 25 м., видимо да се је постуиило по иашем наређењу углавном.[2]

Што се тиче твоје претпоставке за повезивање четничких снага на овом сектору пре.ма ВасојевиНима, по нашем мишљењу та је претпоставка искључена, јер су снаге четнника у ВасојевиНе нападнуте од наших партизана. Не.мамо никаквих новости од стране колашинског фронта, сем што смо синоН добили резултате битке на Мојковцу,[3] да је на само.м терену борбе која се водила прије 3—4 дана код Мојковца, наНено 160 мртвих. Сада можете судити од прилике колико је било још мртвих који нису нађени и које су одвукли са бојишта.

Др. Италијан[4] који је био одбјегао, ухваНен је и враНен на Жабљак. Зато друга Абра.мовиНа који је рањен у око, треба упутнти у Жабљак што прије.

Појачати будност да се не би поновила слична ситуација као јуче.[5] Нека наше јединице путе.м сталиих патрола одржавају између себе контакт да би на тај начин спречили неко провлачење непријатеља — четничких банди.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

П.с. Као прилог шаљемо једно писмо, које ако и.мате могућности — упутите одред у „Бијело П. . ."[6]

' Копнја оригинала (писаиа на машини, ћнрилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 1421,IV 2а—71 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 11—3, к. 173.

Редакција није пронашла овај извјештај.

[3] О догађајима у Васојевићима и борбама око Колашина н Мојковца видн том III, књ. 3, док. бр. 113, 114, 115 и 120 и књ. 4, док. бр. 106 н 108.

' Односн се на др Бованија Баву (Гиовании Бава).

[5] Види том III, књ. 3, док. бр. 107.

*** Услијед оштећења документа текст нечнтљив.**

БР. 146

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 17. МАЈА 1942. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА ДА СЕ БОЛЕСНИ БОРЦИ НЕ ШАЉУ КУПАМА И ДА СЕ ЕВАКУИШЕ СТОКА ИЗ СЕЛА У КОЈА БИ МОГЛИ УПИ ЧЕТНИЦИ И ИТАЛИЈАНИ[1]

сл.
17 маја 1942. г.

ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП. И ДО

Положај

Данас су допутовали код овог штаба другови Марко Гардашсвић и Душан Радуловић, ударници [борци] II чете, II батаљона вашег одреда, уз објаве које [је] потпнсао полит-комесар II чете друг Мишо. У објавама стојн да су др\-гови болесни и да се упућују на кућно лијечеље.

Овакав став и начин на који отпуштате ваше партизане водн директном разбијању партизанских јединица и Народно-ослободилачке борбе. Политички комесар са оваквим начином свога рада врши штеточинску работу против интереси.ма Партије и народа, јер отвара врата разним елементи.ма V циљу разбијања наших ударних батаљона. Питање болести упућивање на кућно лијечење саставни је дио нашег политичког рада, јер ако ми правилно политички радимо и спроводимо лннију наше борбе, неће никада доћи до оваквих појава у вашим јединицама, нити ће се војницп „болесници" упућивати својим кућама. Ми морамо у батаљонима нашим чврстим правилним и политичким радом стварати гвоздену дисциплину, подизатн свијест партизана и немилосрдно газити све „болести" које долазе као последица туђег утицаја у нашим јединицама. Ми верујемо да ова два „болесна" ударника нису усамљена појава и да ће таквих појава бити сваким даном све више, јер је то природна последица вашег неправилног става у односу према ударницима и народно-ослободилачкој борби.

Питамо вас: са каквим разлозима ћете изаћи пред другим ударницима који се јаве као „болеснн"? Ви их немате, чим сте пошли овакви.м путем.

' Копија орнгинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24—1, к. 175.

Ова појава и истовремено означава не само да вн не схватате правидно политички рад у својим јединицама и значај тих јединица: него да се [у] вашој јединици угњездила петоколонашка багра, која систематски подрива ту јединицу. Зато морате појачати будиост и разбити немилосрдно ту багру која < е је привремено угњездила код вас и радикално измјенити свбје схватање о значају наших партизанских јединица. Наше партизанске јединице јесу стална партизанска војска, која подлеже у погледу болести свим правилима којима подлежу регуларна војска.

Ми ћемо за ова два болесника наћи конкретно решење и вас благовремено обавестити. Само, треба да знате да су ово по нашем мишљењу најобичнији забушанти.

Ови забушанти нас лажу овде да ви нисте добили хлеба за осам дана. Тражимо од вас хитан извештај о овој ствари.

Са овим питањем, као и са питањем болесника морају се сви одговорни другови озбиљно позабавити и то питање продискутовати, водећи оштар курс за учвршћење политичке линије и за разбијање свих болести које долазе са стране наших непријатеља. Ове две цедуљице шаљемо као прилог да се истовремено испита њихова вјеродостојност. У колико нису тачне одмах јавите, јер ћемо према поменутим друговима поступити као према дезертерима и издајницима Народно-осл. борбе.

Упутили смо вам једну наредбу преко Никшићког одреда, али пошто нијесмо сигурни, то ва.м исту иаредбу кратко достављамо: сву стоку и животне на.мирнице евакуисати из села која се налазе пред опасношћу да ће бити контролисана од четника и Италијана. По могућству прије тога припремити народ за ту мјеру. У колико то није могуће и против расположења народа, путем ваших мањих патрола, извршите евакуацију стоке и на.мирница у правцу који нађете ви за сходно. Власници могу поћи са стоком, уколико хоће, ако неће, ви сами организујте гоњење те стоке. И када власници иду са стоком и тада то долази под нашом контролом. Ако власиици неће да иду, реците им да ћемо ми ту стоку употребити у исхрану партизана. Већ евакуисана стока и становништво не смије се вратити својим кућама. Ви то морате спречити. Зато, што враћену стоку пљачка непријатељ а становништво врши шпијунску службу у корист Италијана и четника. Развијајте информативну службу до максимума и не дајте да се кроз наше фронтове несметано шетају шпијуни, петоколоиаши и остали бандити.

На овом положају новије нема нншта (према Горњем Пољу). Из Колашина добили смо накнадни нзвештај да је [на] самом бојишту код Мојковпа нађено 160 мртвнх четника[2] ми претпостављамо да се њихове жртве, што мртвих, што рањених крећу око 300 јер су они свакако извукли један дио — веНи — мртвих.

Од Грахова немамо никаквих информација и вјероватно је да тамо влада ратно затишје.[3]

Сви смо здраво и добро, шаљемо ва.м партизански поздрав.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Командант,

БР. 140

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ЗАМЈЕНИКА РЕФЕРЕНТА САНИТЕТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОП И ДВЈ ОД 18. МАЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О СТАЊУ БОЛНИЦА НА СЛОБДНОЈ ТЕРИТОРИЈИ'

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Положај

ОбнлазеНи, по договору са другом „Црним"[2] и Арсом[3] болнице на ослобођеној територији, сада углавном у Пиви; наиме Рудине, Подмилогор, Црну Гору, Трсу,[4] Унач, Боричје и даље Горанско, Изгори итд., нашао сам следеће: акт упуНен од стране тога Штаба под бр. сл. од 15/5 1942[3] о распореду рањеника и смјештају болнице упуНен другарици др. Милошевић® видио сам и сматрам да у ннтересу са.мих рањеника и њиховог уредног смјештаја, као и добивања

[2] **О борби око Колашииа** и **Мојковца види док. бр. 138, напомену бр. 3.**

[3] **О догађајнма око Грахова види то.м III, књ. 3, док. бр. 100.**

' **Овјерен препис документа у Архнву ВИИ, рег. бр. 5—1/6 к. 175.**

[2] **Сретен Жујовић**

[3] **Јовановић**

[4] **Односн се на село Трсу.**

! **Види том III, књ. 3, док. бр. 103, и док. бр. 133 у овој књизн.**

[6] **Олга**

тачне слнке наше позадине, треба теже рањенике оставити овдје у Боричју (мјесто неприступачно бомбардовању и смјештај могућ). Разлози за то: 1) ценртална апотека налазиће се у Боричју; 2) пекара се организује у Подмилогори и снабдијеваће и ову болницу (даљина око 3 сата); 3) организоваће се централна млекара у Пишчу или непосредној околини (један сат од Боричја). Пренос пак рањеника одавде у Пивски манастир био би малтретирање рањеника, а то је мјесто и иначе компромитовано (бомбардовано до сада више пута). Тешки рањеници из болнице Горанска биће исто тако пребачени на ову страну (четврт сата далеко од Пивског манастира). Лаке рањенике пребацићемо дијелом у Трсу, а дијелом у болницу Унач. Интерне пак случајеве у болницу у Подмилогоре. С.матрам да је ово сасвим оправдано и из разлога како лакше исхране тако и медицинског рада, пошто се наше главне санитетске снаге (хируршке екипе итд.) налазе у непосредној близини. Даље, ради исправног медицинског рада неопходна је организација амбуланте уз Главни штаб и њу ће организовати друг др. Костин.[7] Мишљења сам да би и у селу Миљковцу требало организовати једну прихватну станицу, тако да се ту омогући преноћиште, исхрана и превијање рањеника. Пошто се на том сектору воде борбе и пошто отуда долази највећи број рањеника, то ћемо у најскоријем времену послати тамо једну хируршку екипу.

Истовремено вас извјештавам да сам позвао болесника друга Мојсију Митровића, бившег полкома II батаљона I НОУ Пролетерске бригаде на неко вријеме у ову болницу за политички рад. О његовим квалитетима мислим да знате доста, а сад је на боловању, па пошто је политички рад у овој болници досада био никакав, то ће његово организацноно искуство бити од огромне користи.

Сада у свим болницама вршимо комисијске прегледе ради растерећивања болница од разних забушаната и позадиновића, као и прездравелих бораца, јер у противно.м болиице би постале азил за забушанте и оне који неће у борбу. Установљавамо, даље, инвалидитет наших рањеника и болесника, с тим да се таквим прездравелим, а за борбу неспособним друговима, одрже хитно курсеви марксизма-лењинизма, како би се на тај начин оспособили за политичкп и други рад у позадини. На тај начин ће се њихова и минимална радна снага искористити и они иеће претстављати, као до сада, стално оптерећење нашем санитету и војсци.

[7] **Редакција није утврдила о коме је доктору ријеч.**

Питање оргаиизације санитета у борбеним јединицама (батаљоннма, четама) код вас није такорећи ни покретано, а камоли ријешено. На тај начин, усљед неправилне санитетске службе, трпе наши борбени редови и сматрам да се решењу тога питања мора најхнтније приступити. Морало бн се приступити хитно обучавању већег броја болничара и болничарки, а ми бн вам могли за извјесно вриј.ме ставити на расположење извјестан број обучених болничарки.

Пошто лруг др. Милошевић,[8] санитетскн референт Гл. штаба није овдје да са њим у заједници претресемо питање организације санитета у вашим одреди.ма, то сам принуђен да се по овом питању обратим лично Главно.м штабу.

18 маја 1942 г.
Боричје

За референте санитета при
Врховном штабу
друг Др Бора[9] с.р.

' Сима Милошевић, повјереннк за здравствена питања Извршног одбора АВНОЈ-а. Рањен у борбама на Сутјесцн. Убијен од четника почетком јула 1943. у околиии Фоче, заједно са Иваном Гораном Ковачићем.

' Борнслав Божовић, члан Санитетског одјељења Врховног штаба НОП н ДВЈ.

БР. 123

ШВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕ **ЛА** *3* ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 20. МАЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ СИЊАЈЕВИНЕ[1]

НАЧЕЛНИК ГЛ. ШТАБА
НОП **И АО ЗА ЦРНУ ГОРУ И**
НОП И А Б О К У

20-V- у 17ħ
Суви Печарац

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП И ДО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Писмо- адресовано на друга Бида, делегата Врх. штаба, отворио сам и прочитао — из разлога што није овде, већ је данас отпутовао за Врх. штаб, а мене је нарочито интересовала тамошња војно-политичка ситуација. Видим да четници и Талијани имају извесног успеха према вама и овде су имали као што сам вам јутрос писао опширно.[3]

Већ данас, читав дан водимо од зоре жестоке борбе на положају: Кулина — М. Старац — Шупља Глава — Јаворова Гл. — Говећа Глава — Букова Гл. Зоров врх — Врх — Тара. Борба још траје, наши се данас боље држе него јуче и ако су толико пре.морени да се не могу више кретати. Такође немамо муниције. Истрошис.мо у ове последње фронталне борбе скоро све, јер се по читав дан са тим бандама тучемо. Непр.[ијатељ] тежи да продре долином Таре — ка Добриловини и даље ка Вашкову и Левер - Тари, док са једни.м краком своје офанзиве — надире ка Јаблановом Врху (којег је заузео) — у циљу да овлада В. Старцем и продужи ка Боану.

На правцу Бистрице смо локализовали његово надирање, док према В. Старцу — заузео је Јабланов врх и спушта се ка М. Старцу. Настојаћемо да га задржимо. Али услед губитка Јаблановог врха — од стране Дурм.[иторског] 3-ћег [батаљона] који се слабо држи као и све дурм. јединице, морамо повући своје лијево крило на Козјак и Суви Печарац и даље до Таре обраћајући нарочиту пажњу на долину Таре. Наставићемо свим силама да и сјутра задржи.мо на овим положајнма и ако је бројно и технички јако надмо-

[1] **Оригинал (писан оловком, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 50-2, к. 174.**
[7] **Види том III, књ. 3, док. бр. 120.**
[1] **Види том III, књ. 3, док. бр. 124.**

ћан (пратн га артнлернја и бацачи) над нашим моралдф -физичким премореним јединицама, које данас имају бол,е држање него јуче.

Види се јасно да је ова офанзива ка Боану н долином Таре — ка Левер Тари, паралелно и плански предвиђена од стране окупатора и његових слугу са офанзивом ка Шавнику од правца Никшића. Дакле непр. врши концентричне нападе ка шавничком срезу. Вјероватно да ћемо и сјутра примити фронталну борбу, не зато што је желимо (јер је наш циљ наша партиз. тактика) већ зато, да би очували територију — морамо се по нужди поново ангажовати са далеко бројном технички надмоћннјим непр.

Ви добро знате колико се топе наше јединице у дневним фронталннм борба.ма, па бих желео и ваше гледиште по овоме, т.ј. да ли да чувамо и штедимо трупу — оваквог морално-физичког стања, или да првенство дамо територији. За нас је важно и једно и друго, али важнија је свакако трупа, која је наша нада и наша сила. До територије ће опет брзо доћи, али до трупе много теже, а нарочито у садашњој војно-политич. ситуацији у Црној Гори, која је неповољна за нас.

Ми ћемо настати свим силама да спречимо и зауставимо надирање ка Боану — као и долином Таре — у колико то омогући борбена вредност наших јединица. Ја још не могу тамо доћи због овдашње озбнљне ситуације.

Дајте ми директиве за даљн рад у вези развоја садашње војне ситуације.[4]

С.Ф. — С.Н.!

друг. поздрав

Начелник штаба
Терзић'

[4] **Ова реченица написана је на маргини документа.**

' **Велнмир**

БР. 146

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НИКШИБКОГ НОП ОДРЕДА ОД 21. дддЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОрл/ И БОКУ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈИМА И СТАЊУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.П. И Д.О. ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

У вези вашег извјештаја[2] и писма од 21 маја 1942 извјештавамо слиједеће:

1) Примили смо 1500 метака које сте нам упутили. То ће за сада бити довољно.

2) На ваше питање о ситуацији на положајима иа^јештавамо: а) положаји су остали исти, као и прије три дана када је окупатор продро у Горње Поље. Према сигурним обавјештењи.ма, четиици су се повукли са Крнова, а већим дијелом и са Лукова, и њихове главне снаге налазе се сада у Горњем Пољу и најближим околним селима. У току последња два дана нијесу правили никаквог покрета према нацлим положаји.ма, сем што стално туку артиљериском и минометном[3] ватром како положаје тако и села иза наших положаја. Јуче смо добили тачна обавјештења о броју Талијана и четника у Горњем Пољу и околини, број Талијана је око 1500, са три батерије — једна артиљериска и двије минометне. Број четника креће се највише до —00[4] људи без четника мјештана, који се ових дана иредају. Стање међу четницима врло је ровито, о че.му ћете бити детаљно упознати преко извјештаја који ће чланови нашега штаба поднијети у току данашњег дана друговима из Главног штаба. Напомињемо само да је број правих четника незнатан, а огромна већина су присилно мобилисани сељаци. Додајемо и то да је услов за повратак сваког сељака или партизана својим кућама предаје окупатору, узимање оружја и активно ступање у њихову војничку организацију.

3) Стање наших батаљона је више него задовољавајуће.[5] Ударници дезертирају у масама свакодневно и прилазе четницима. И поред свакодневног политичког рада,

' Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/133.

[1] Редакција није пронашла овај извјештај.

[5] Минобацачком

*** Услијед оштећења документа није се могло утврдити колики се број четника по.миње.**

[5] Вјероватно грешка; треба: незадовољавајуће.

који је у доста случајева био погрешан и неправилан, овај процес се и даље наставља, тако да се извјесни батаљонн налазе такорећи пред распадом. Узрок овог распадања углавном лежи: а) неправилним војничким постављањима извјесних батаљона, што је условило не.мање једипства команде и неке шире војничке перспективе, него се повлачило и без реда и иапуштали смо територије без икаквог отпора не обавјештавајуНи стаповништво о повлачењу и не објашњавајући му политички, тако да је веНина народа, па и у [нам]а дош[ло] до закључка да то није неко војничко повлачење, него капи[тулација]. Окупатор пали све куНе и интернира породице ударника. Четници врло тактички наступају, на тај начин што ниједног одбјеглог ударника, ма колико он био компромитован, нијесу предали Италијанима, нити га хапсили. ц) У недовољној и нередовној исхрани војске. ВеНина људства у нашим ударним батаљонима је из ових крајева, па им је немогуНе прекинути везу са породицама и родбином, те из страха од окупатора и четника шире најалармантније вијести и на тај начин деморалишу војску.

Покушали с.мо да енергичним мјерама зауставимо ово дезертирање, али је то имало сасвим супротан ефекат.

Ми с.мо се позабавили ови.м проблемом и дошли до закључка да се ситуација може једино поправити акцијама и борбом, прелазеНи у офанзиву свуда гдје се за то покаже могуНност. Али с обзиром на овакво стање у батаљони.ма то Не бити врло тешко а са неким батаљонима немогуНе.

Очекујемо нова упутства која Не сигурно данас добити другови претставници Штаба од стране другова команданта и политичког комесара Главног штаба. Друг Војин[8] је лично мишљења да би морали макар под цијену напуштања извјесних територнја извршити концентрацију наших снага на неко.м дијелу гдје је непријатељ слаб, и под цијену жртава направити неки видан војнички успјех, на основу којега би се могло једино поправити војничко и политичко стање у нашим батаљонима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

21 маја 1942

За Штаб никшиНког н.о.п. одреда

' **Николић**

БР. 146

НЛРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОру Ц БОКУ ОД 21. МАЈА 1942. ШТАБУ НИКШИБКОГ НОП **ОДРЕДЛ** ЗА РЕКВИРИРАЊЕ СТОКЕ РАДИ ИСХРАНЕ[1]

сл.
21 маја 1942 год.

ШТАБУ НИКШИБКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Положај

Ради прехраие војске са месо.м требате одмах приступити реквизицији стоке из села дотичних (Јасенова Пољани, Шипанчо нтд.) Ову реквизицију нека врше интенданти батаљона са ударници.ма. У томе не треба ићи линијом ма-lвег отпора и оставити војску без потребне количине меса, кад сељаци избјегавају, стока је по планинама, ударници не могу напустити положаје, итд. За извршење ове реквизиције потребно је од 5—10 ударника и онн могу за обављање овога посла напуститн положаје.

Поред овога треба стоку одузимати сељацима којн имају на.мјеру да се врате под непријатељем н не дозволити да стока пада у руке непријатељима. О томе сте добили наређење раније и у томе не треба бити сентименталан. На одузету стоку издавати реверс сељацима.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб

[1] **Копнја оригинала (пнсана на машннн, ћирилнцо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—5, к. 175.**

БР. 146

НАЛОГ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 21. \1АЈА 1942. БАЊАНСКОМ И ВУЧЕДОЛСКОМ НО ОДБОРУ ЗА РАСПОДЈЕЛУ НАМИРНИЦА И ОСТАЛИХ АРТИКАЛА[1]

службб.
21 маја 1942 год.

БАЊАНСКОМ И ВУЧЕДОЛСКОМ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОМ ОДБОРУ

Гдје буде.

У вези са договорима које сте водили са другом Бошком Лазовићем 0 роби која би требала доћи преко вас за овај Гл. Штаб,[2] извјештавамо вас да имате извршитн слијеђену расподјелу и то:

1) Платно које се већ налази код вас, оставите На расположење другу Сави Ковачевићу, команданту Никш. одреда, или његовом замјенику[3] за потребе војске која оперише на том сектору, као и болнице.

2) Со, уколико дође, једну петину ставите на расположење поменутом другу Ковачевићу.

3) Дувана такође ставите на расположење реченом другу Ковачевићу у овим количинама: ако га буде испод 300 кг све, ако га буде изнад 300 до 500 кг пошаљите нам 100 кг, а изнад 500 кг. онда пошаљите нама.

4) Картице[4] расподијелите тако да за Гл. Штаб остану четири петине а остало ставите на расположење другу Ковачевићу.

Транспорт, како у погледу преноса тако и у погледу осигурања, обезбједите и спроведите до Голијског н.о. одбора, који ће пошиљку даље прослиједитн овом Гл. штабу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Интендант
Гл. штаба[5]

' Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег бр. 13—5, к. 175.

[3] Односи се на помоћ коју је Оперативнн штаб НОП одреда за Херцеговину упућивао Гдавном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку.

[3] Замјеник ко.манданта Никшићког НОП одреда био је тада Буро Рогановић (види том III, књ. 3, док. бр. 61).

[4] Цигарет-папир

[5] Интендант Главног штаба Црне Горе био је тада Радош Раичевић.

БР. 146

Л^РЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ ц БОКЕ ОД 25. МАЈА 1942. ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ПРЕДУЗМЕ ОФАНЗИВНА ДЕЈСТВА И ОРГАНИЗУЈЕ САДЕЈСТВО СА УДАРНОМ ГРУПОМ[1]

Сл.
25. маја

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА

Положај

Шаљемо вам извјештај[2] лругова из Штаба Никшићког одреда и наређујемо вам:

1. Да у току сјутрашњег и прексјутрашњег дана направпте још дубља извиђања непријатељских снага и у случају једног координираног напада на вашем и овом правцу предузмите све мјере офанзивног карактера, да би спријечНли непријатељски продор у то.м правцу и привукли дио непријатељских снага на себе.

2. Поставите јаче засједе, упуштајући непријатеља н избјегавајући сваки дневни фронтални напад, с тим ћете у току ноћи заобилазним маневри.ма, убацујући у непријатељску позадину чете и водове, а остављајући такорећи фронт отворен, осигуран засједама које ће се у борби повлачити и демонстрирати наше снаге. То ће бити прави партизански начин ратовања, када ми једини можемо имати успјеха. У циљу организовања ватре држите се строго наредбе и упутстава које нам је дао друг Терзић, јер и са.ми врло добро знате да ако ми продужи.мо са досадашњим начином трошења муницње, да ћемо направити највећи злочин и нздају према Народноослободилачкој борби, јер ћемо сами разоружати своје јединице и довести их у положај потпуног распада и предаје на милост и немилост непријатељу.

3. Ми вам остављамо широку иницијативу, јер зна.мо да ће друг Бетковић, који руководи тамошњим јединицама, знати нсте да употријеби на основу свог искуства тамо и тако гдје ће непријатељу задати највеће губнтке, уз наше успјехе.[3]

[1] **Доку.менат (пнсан на машинн, ћнрилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 40—1,3, к. 173.**

• **Релакција није пронашла овај извјештај.**

[3] **О реализацији ових задатака внди том III, књ. 3, док. бр. 141, 142, 148, 151 и 155.**

Препис овог наређења одмах упутите другу Перу Нетковићу, команданту Ударне групе,[4] који има за задаћу да координира и руководи са снагама Дурмиторског одреда и своје Ударне групе, у циљу извођења једног паметиог обухватног маневра и уништења непријатеља на том сектору.

Пошто су у нашем ранијем плану требали бити повучени на овом правцу, на једном од најмогућнијих за непријатеља и најважнијих за нас: III Никшићкн, III Зетски[5] и I Црногорски Омладински батаљон, а како су у посљедњем наређењу задржани сва три на том правцу и ми овдје остављени без икакве резерве, па чак и довољних снага за једну озбиљнију активну одбрану, то тражимо да нам одмах по пријему овог наређења друг Перо Нетковић упути III Никшићки ударни б[атаљон], но у случају ако је тај батаљон предвиђен за неку замашнију акцију, која би дезорганизовала непријатеља и што би имало одјек и на овом правцу, батаљон привремено задржите тамо, не узимајте у обзир ситуацију на овом правцу и доста тешко политичко стање у Пиви, као и важност овог правца.

4. — Штабу Дурмиторског о[дреда] се наређује да се без претходног обавјештења и израде плана од стране Оперативног штаба и друга Петковића, који руководи тим сектором, не упушта у никакве веће акније, већ једино да мањим засједама и евентуално одјељењима, зауставља непријатеља, прикупља по \атке бочни.м извиђачким патролама и сачека одлуку друга Нетковића, јер ће у том случају успјех напада бити осигурап, јер ће једновремено ангажоване обадвије групе претстављати једну јаку ударну песницу и изненађење за непријатеља, који мисли да ће скоро несметано продријети у том правцу. Ми ћемо на ово.м сектору у случају неког вашег већег ангажовања предузети све да са бројем наших снага који није велик, као што ћете видјетн нз извјештаја, потпомогнемо једним мањим бочним нападом ваш напад, те да тако координирањем вашег и нашег напада, збунимо непријатеља и задамо му што јачи ударац.

Командни састав у нападу, као и у извођењу заобилазних маневара, мора бити: окретан, сналажљив, па често пута и дрзак, и прилагодити и себе и своје јединице партизанском начину ратовања, који се своди на брзину, продорпост, вјешто забацивање јединица и изненадност мањим јединицама, при... ,[6]

' Ударну групу сачињавали су 1. батаљон 1. пролетерске НОУ бригаде и Црногорски омладинскн батаљон. Командант групе био је Перо Бетковић, а политички комесар Јово Капичић.

[5] Односн се на ударни батаљон „Бајо Секулић".

[4] Документу недостаје крај.

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГО И БОКУ ОД 27. МАЈА 1942. ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА УПУТЕ 3. УДАРНИ БАТАЉОН ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА РАДИ УГУШИВАЊА ЧЕТНИЧКЕ ПОБУНЕ У ГОЛИЈИ[1]

Сл.
27 V 1942 године

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА
ч

Положај

Одмах но пријему ове наредбе, не чекајуНи ни једног минута упутите нам, због побуне- која је избила у једном крају наше позадиие, трећи Зетски батаљон,[3] а па мјесто његово упутите ваш I батаљон који се налази у резерви у Комарнице, до доласка III НикшиНког батаљона.

Никаквн планови нити ваш положај не смију омести извршење ове наредбе.

За неизвршење ове наредбе биће пред ови.м штабом одговорни лично другови из штаба Дурмиторског одреда.

Правац батаљону дајте: Сједиште Главног штаба.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политнчки комесар,

Командант
Пеко Дапчевнћ

[1] **Орнгинал (писан на машини, ћирнлнцом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 26—3, к. 173.**

[7] **У позаднни јединица Никшићког НОП одреда — у Голији, четнички елементи и петоколонаши су, користећн одсуство партизанских јединица, успјели да органнзују побуну и загосподаре Крсцом и већином села на Голији. Опшнрније о томе внди т.м III, књ. 3, док. бр. 146.**

' **Трећн ударни баталлн „Бајо Секулић" налазио се тада на положајима у Дужима и Пошћењу.**

[4] **Главни штаб НОП одреда Црне Горе и Боке бно је у с. Горња Брезна.**

БР. 185

ПИСМО РАДОЈА ДАКИНА ОД 28. МАЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ О ПОВЕПАЊУ МЈЕРА БЕЗБЈЕДНОСТИ НА СЛОБОДНОЈ ТЕРИТОРИЈИ[1]

Драги другови,

Ова.мо се чују разии гласови о свему што не ваља и уноси праву панику у народу. Највише паиику шире дезертери а и рањеници из Голије.[2] Наша обавештајна служба је врло слаба а слободном територијом може комотно шетати а да га нико не легити.мише.

Мислим да би се хнтно морало подузети преко наредбе и ваше (а комесар да ће смјеста то учинити по одобрењу Врховног[1]) да нико не може ући на слободну територију без специјалне дозволе. Са друге стране појачати патрола-ма будност и не дозволити дезертерима прелаз него противу њих подузетн најстрожије мјере. Све остале као рањенике и болесне послати са пратњом или под строгом контролом да ништа не смеју причати.

Пишите нам каква је ситуација а и Врховни се љути што не пишете.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

28. маја 1942. г. Поздрав Брко[4]

[1] **Копија оригинала (писана на машини, латиннцо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 40—2/4, к. 1673.**
[3] **Види док. бр. 146.**
[3] **Мисли се на врховног команданта Јосипа Броза Тита.**
[4] **Радоје Дакић, секретар ОК КПЈ за Никшић.**

БР. 185

ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 29. МАЈА 1942. СВОМЕ ШТАБУ О ОДЛАГАЊУ НАПАДА НА ГОЛИЈСКЕ ЧЕТНИКЕ[1]

Драги другови!-

Наиад[3] је морао бити оддожен због потпуне физнчке исцрпљености ударника батаљона ,,Бајо Секудић".

Ааудство је попададо у путу и било је неспособно за даљи марш, макар и један сат, а да и не говоримо о борби или изношењу рањеннка. Зато сам наредио да се прекине марш, те смо се задржали јуче, у 24 сата, на Бабином Врху, да се одморн.људство, јер би се иначе, падајући пола и онако задржало. Напад ћемо извршити 30-ог у јутро. Сви извештаји говоре да у сели.ма која ћемо чистити нема страних четника.

Ту је стигао са једним пушко.митраљезом командант мјеста Вишњић.

Извјештавајте ме о свакој промјени.

Да ли су стигли Зетски батаљони и у каквом су моралном и физичком стању?[4]

С. Ф. — С. Н!

[29] мај 1942[5]

Другарски Вас поздр.
Пеко[6]

[1] **Орнгинал (пнсан на машннн, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 49—2, к. 174.**

[3] **Остали чланови Главног штаба налазилн су се тада у с. Брезна.**

[3] **Напад на голијске четнике био је предвнђен за 29. мај 1942. у 03,00 часова. У овом нападу — чишћењу Голије ол још неорганизованих четннка — поред 3. зетског баталлна „Бајо Секулић", учествовала је и једна чета Никшићког НОП одреда. Опширније о томе видн том III, књ. 3, док. бр. 146.**

' **Односи се на 1. и 2. батаљон Зетског НОП одреда с којнм се налазио и Штаб одреда. Баталлни су од 17. до 30. маја 1942. године успјешно изводили акције у дубокој непријатељевој позаднтн (Бјелопавлнћи — Пиперн). Они су се вратили на слободну територију (Липова Раван) 30. маја 1942. Види том III, књ. 3, док. бр. 108, 126 и 157.**

[5] **Документ је писан 29. маја 1942. То се види из његовог садржаја као и из садржаја документа бр. 146 објављеног у 3. књ. III тома.**

[6] **Дапчевић**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. УДАРНОГ БАТАљОНА НИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА ОД 29. МАЈА 1942. ШТАБУ ОДРЕДА О СПАЈАЊУ 2. И 5. БАТААjОНА[1]

ШТАБ
II УДАР. БАТ. НИК. ОДР.
Положај
29/V-1942

ШТАБУ НИКШИН. Н.О.П. ОДРЕДА

гдје буде

Јуче 28 V-1942 год. извршено је спајање II и V ударног батаљона,- Батаљон ће бројити око 110 бораца. Ноћу између 27 и 28 ов. мј. из V удар. батаљона дезертирали су свн Пивљани групно,[2] а то је био онај дио који је преостао иза ирве групе. Свс мјере су предузете ради одржавања морала и духа код бораца, али за Пивљане све је било узалуд. У V удар. бат. осталн су само Пјешивци са по неким из околине Никшића. Међу Пивљанима који су побјегли налази се један пол. ко.месар чете Вељко Мићановић, одговорни другови Јанко Цицмил и Лука Дакић и командир чете Цицмил Милун, њих четворица са још 10 другарица и другова. Прн поласку ноћу док су остали борци спавали однијели су пушку једном другу. Да се најхитније сви одбјегли борци врате у своју јединицу, јер су пошли са оружјем. Баш у очи њиховог поласка разговарано је са одговорним друговима н са свим борцима, али ето узалуд је бнло не само за ударнике него и за комунисте.

Пјешивачкн збјег у Стогама расфор.миран је. Један дио породица пошао је за Пјешивце а један за Пиву. Из збјега се је прнјавнло у ударнике око 25 другова и другарица од којих је један дио пошао са породицама за Пиву ради њиховог збрињавања, с тим да се касније јаве томс штабу ради распореда, а другн дно, њих 12, упућује се са

[1] Оригинал (пнсан мастило.ч, ћнрилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 143» IV Зц—71/42.

[2] Рнјеч је о спајању 2. и 5. баталлна Ннкшићког НОП одреда, који су услнјед борби, болести и дезертираља једног дијела бораца, постали бројчано веома малн.

[3] Један дио бораца из Пиве, којн су дезертирали, припојно се четници.ма, док се већн дно вратно својим кућама.

другом Јованом ЦеболовићехМ[4] томе штабу на распоред и употребу, са мншљењем да се распореде у друге јединнце, нарочито другарице, јер је број другарнца у овом батаљону сувише велики. Десетак другова из збјега који су раније припадали V удар. батаљону остали су у саставу овог батаљона.

О потрсбама овог батаљоиа после њсговог спајања саставићемо одвојено требовање.

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НЛРОДУ!

29/ЛМ942 **Г**.
положај

За Штаб II удар. бат.
пол. комесар,
Ал. Бацковић,

БР. 150

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА ОД 30. МАЈА 1942. ШТАБОВИМА ОДРЕДА И БАТААјОИА ЗА ОДБРАНУ ПИВЕ[1]

ШТАБ
ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА'
30/У. 1942 у 8 ч.
положај

ЗАПОВИЈЕСТ
(секција Никшић — Гацко 1 : 100.000)

Непријатељ са јачим снагама у својим напади.ма на нашу слободну тернторију овладао је са Пошћењем, Годијељи, Ивица, Провалија, Пошћењски катун, Мотички Гај, Жабљак, Чардак, Тепца. Изгледа да је његова даља намјера

[4] **Грешка; односи се на Јована Цнмбаловића.**

[1] **Документ (писан на машнни, ћирилицо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—1 к. 1674.**

[:] **Одлуком начелника Врховног штаба НОП и ДВЈ и Главног штаба НОП одрела за Црну Гору и Бок\' од 25. маја 1942. године, образован је Штаб Дурмиторскнх трупа. У његов састав ушли су: Дурмиторски и Комски НОП одред, 3. батаљон 2. пролетерске НОУ бригаде, 1. баталлн 1. пролетерске НОУ бригаде и 3. батаљон Никшњког НОП одреда. За ко.манданта Дурмиторских трупа наименован је Перо Кетковић, а за политичког ко.месара Јово Капичић. Штаб ових трупа био је под непосредном командом Врховног штаба. Види том III, књ. 3, док. бр. 151.**

да продужи своје иападе ка Пиви. Зато даље продира1Бе има углавиом три маркантиа правца, док са четничким бандама може покушатн изненађење са слабим снагама и на врло тешке и неприступачне планине, те да би отуда постигао изненађење. У тим нападима учествују четничке банде у заједници са фашистичким трупама, добро потпо.могнуте са нешто артиљерије и превозних средстава. Највеће његове снаге груписане су у околини Шавника.

Циљ наших трупа у Пиви јесте унштити непријатељску живу снагу на најподеснијем мјесту и у подесно.м тренутку, те упорно.м борбо.м спријечити непријатељу продирање у Пиву. То се мора постићи најподеснијим распоредом снага за затварање појединих праваца и груписањем ударних трупа, те да могу брзо стићи на угрожено мјесто и непријатеља туђи. Зато мора се развити до максимума извиђачка и обавјештајна служба, да се на вријеме сазна о правцима покрета непријатељских снага и о јачини тих снага до најдубљег дијела дотичне колоне, а за то вријеме наше снаге да се одмарају, опораве и духовно подигну за извршење свога задатка. Сваки успјех свака јединица, до најситније, мора искористити до краја гонећи непријатеља и уништавајући га до последњег даха, јер се то у гоњењу најбоље постиже. У тим приликама трупа мора добитн десетороструку снагу, а све старјешине морају битн немилостиве.

Десно од нас на Војнику, Јаворју и Голији успјешно оперишу наше трупе, а лијево на Тари од утока Сушице успјешно оперишу санџачке и пролетерске јединице, па наше крилне трупе морају одржавати тијесну везу са поменутим сусједима и сваког дана морају знати о ситуацији код сусједа, те нас извјештавати поред осталог и о томе у своме дневно.м нзвјештају.

НАРЕБУЈЕМО:

1) Дурмиторски Одред посиједа и најупорније брани положаје између Доње Комарнице од с. Дужи до утока у Пиву, а лијева граница Горња Комарница до извора Лојаник — Ружица закључно. У том циљу поставиће 1 батаљон у с. Кутња Њива са задатком да упућује јача извиђачка одјељења у правце: Дужи—Мост на Комарници и по потреби даље; Кутња Њива — Пошћење; Кутња Њива — Челића До[3] — Годијељи; Вучије Брдо — Комарница — Доња Грабовнца и даље; Вучије Брдо — Козарица — Огорели Крш и даље. Задатак ових нзвиђачких одјељења биће да ноћу и

[3] **Односи се на Телећи До.**

дању извиђају наведеие правце и по пет стотнна метара десно и лијево, те не дозволе непријатељу да се неопажено и некажњено између н,их провуче, да више пута на дан извјештавају команданта о непријатељу, салазећи што више у његову позадину и јављајући увијек о јачини непријатеља и шта ради; да постављају засједе непријатељу, пусте га да потпуно уђе у средини засједе, па да га туку са даљине 20—50— највише 100 метара даљине; да врше смјеле препаде на непријатеља дању и ноћу; да на случај непријатељског подилажења или напада зађу непријатељу у бок и позадину, па га туку изненадно јаком ватром сигурним погодцима, мијењајући брзо мјеста; да сваког вечера тачно знају гдје је непријатељ занoћио, које јачине и са каквим распоредом и обезбеђењем — па о свему овоме да извјештавају старјешине; да прво и последње одјељење хватају и одржавају везу са сусједним јединицама и извјештавају о стању код њих. Остале батаљоне тога одреда смјестити у кантонман с. Дубровско, гдје их припре.мати и оспособити за даље задатке по раније издатим ва.м упутствима,[4] а такође радити и са батаљоном у Кутњој Њиви. Остатак батаљона у Кутњој Њиви и батаљони у Дубровско морају бити увијек у строгој приправности спре.мни да сваког момента крену и брзо дођу на угрожено мјесто гдје је непријатељ пробио и ушао у наш распоред. Водити рачуна о јачини непријатеља мислећи само на потпуно његово уништење, па гдје је то могуће уништити га са сопственим снага.ма ударајући изненадно у бокове и позадину на партизански начин, а гдје то није могуће тражнти од овога штаба, да извршимо удар са већим снагама те да сигурно непријатеља тучемо наводећи увијек мјесто, јачину и распоред непријатеља. У том циљу добро извидјети своју одбранбену зону и изрекогносцирати подесне положаје и најподеснње путеве за излаз на исте.

2) Трећи батаљон друге пролетерске Н.О. Ударне бригаде посиједа и најупорније брани положаје између лијеве границе Дур.миторског одреда и падина увог Кука[5] — Нирове Пећине — Крецмана. У том циљу упућиваће извиђачка одјељења правцима: Добри До — гребеном ка Роботовој Греди — Крњачи; Добри До — Жута Греда — Равани — Чеоца; Добри До — Седло (22,26) — гребеном Кршење — Црепуљиног Вр.ха — Ивице; Добри До — Седло — Стожнна — Вињева Глава и даље; Добри До — Вјетрено Брдо —

[4] **О задацима које је Штаб Дурмиторских трупа дао потчињеним јединицама види то.м III, књ. 3, док. бр. 148.**

[5] **Односи се на Савин кук (к. 2312).**

Бандијерна и даље. Задатак ових извиђачких одјељења биће исти као оних напред наведених Дурмит. одреда, са том разлнком што засједе овога батаљона могу бити далеко упорније и [борбу во]дити са највећим могућим успјесима, јер им терен у томе помаже. Задатак осталих снага тога батаљона биће као оних Дурмиторског одреда, с тим што терен [њима] омогућава највећи успјех и губитке за непријатеља. Тако ће тај Батаљон бити у могућности, да свакодневно напред наведену извиђачко-заштитничку службу врши са једном четом, а да остале снаге може употребити за ударе бочие и изненадне на своме правцу, а нарочито за удар у десни бок оних непријатељ. снага које буду продирале на отсек Дурмиторског Одреда, што ће бнти и дужност н Дурмиторском одреду на случај продирања на средњем отсјеку. У том циљу изрекогносцирати за оба задатка све подесне положаје и путеве за што бржи излазак и удар.

3) Комски Одред посједа и најупорније брани положаје, чија је десна граница Бирова Пећина и извор р. Сушице, а лијева граница р. Тара. У том циљу истуриће једну чету са једним митраљезом код катуна с. Црне Горе са задатком да се пола те чете са митраљезом смјести на катуне Обрадовића на В. Штулцу и одатле упућује дању и ноћу извиђачка одјељења у правце: ка Црном језеру, слабије; Штулац — Босача — Питомине — Жабљак; Штулац — Чппчије — Палеж; а осматра падине ка с. Тепцима. Задатак ове получете и наведених извиђачких одјељења биће сличан ономе наведено.м за Дурмиторски одред, с тим да овдје терен омогућава највећу отпорност у сви.ма побројани.м задаци.ма. Остатак чете служиће као резерва и смјена наведених дијелова на В. Штулцу и за осматрање и затварање правца од с. Тепца и из Долине р. Таре. Батаљон из кога је наведена чета смјестнће се у с. Недајно; изрекогносцираће све могуће прелазе од извора до ушћа р. Сушице и образовати мала рушећа одјељења која одмах да припре.ме ћускије и мотке од чврстог сувог дрвета и припреме напоменутим пролазима велики број камења и стијења за рушење. Ово ка.мење да обарају у моменту кала колонице непријатељске буду излазиле уз лијеву обалу, водећи рачуда о тачним погодцима. Тиме ће та многобројна мала одјељења нанијети непријатељу највеће губитке и у многоме га деморалисатн. Већи број аутоматских оруђа поставити у згодне шкрипове на лијевој обали, нарочито дуж неколико стазе, па им прецизно објаснити њихове задатке водећи рачуна да непријатељске колоне туку тек када буду се налазили по средини стране на десној обали ријеке. Непријатељске пат-

поле и предња одјељења напустити ближе ових наших борбених групица, па их енергично уништити са бомбама и горе наведним средствима, иикако не дозволити да се открије положај раним отварањем ватре. Остале снаге тога батаљона држати прикупљене а рашчлањене по мањим групица.ма у подесним заклонима у близини с. Недајно, односно према највпше угроженом мјесту.

Одред без једног батаљона смјестиће се у село Трса и служиће као резерва за цио наведени отсјек и као ударна група под нашом командом. На случај непријатељског продора преко корита ове речице, треба га дубље напустити не дозвољавајући му да се шири, па га са подесних положаја енергично и одлучно напасти и јуришем бацити у ријеку, па докончати његово уништење [на] горе изложени начин. Зато извидјети докле се непријатељ може напустити и положаје са којих би поједине јединице пошле у повратни напад, као и уговорити знак за то. V свему осталом рад Комскога одреда мора бити сличан наведено.м за остале Одреде.

4) Општу резерву за цио положај сачињаваће Први батаљон Прве пролетерске Н.О. Ударне бригаде и Трећи ударни никшићки батаљон. Зато ће се ове јединице одмах повући са досадашњих положаја и смјестити у централни положај и то Први батаљон у Николин До по катунима, а Трећи батаљон у Сељковац, у кућа.ма и катунима. Ова резерва под нашим руководством има да изврши удар у повољном моменту на одсудно мјесто.

5) Сви напред наведени извиђачко-заштитнички батаљони биће у строгој приправности и увијек добро обезбијеђени извиђачком службом, са предстражама и са логорским стражама, под личном одговорношћу њихових старјешина, те да се не деси ма какво изненађење. Ударне групе Дур.миторског и Комског одреда и опште резерве морају бити у простој приправности, увнјек спремне да најдуже за пет минута послије узбуне са сви.ма људима и у савршеном поретку одмаршују на угрожено мјесто и да у потпуности и најенергичније изврше добијени задатак. Ове групе морају се добро обезбиједити са унутрашњим кантонманским и спољним стражама.

6) Све јединице међусобно одржаваће тијесну везу и међусобно се обавјештавати о ситуацији, као и меуђсобно се помагати згодни.м бочним и леђним ударима у непријатеља изненадно. Зато обратити највећу пажњу на прикривање јединица на положајима, при нзвиђању, при обезбеђењу, при кретању и прп становању. Добро.м контролом спријечити шпијунажу за рачун непријатеља, па сва сумњива

лица, без партизанске дозволе, као и многа са партнзанском дозволом, одмах хапсити и достављати старјешинама ради ислеђења. Потчињени штабови одржаваће тијесну везу са овим Штабом који ће се налазити у Николином Долу. Командно мјесто Штаба Дурмиторског Одреда биће Доње Дубровско поље, Штаба Трећег пролетерског батаљона у Добром Долу, а Штаба Комског одреда у Трсе. Напред наведени штабови и Штаб Трећег Никшићког батаљона одмах ће нам упутити по два курира у Николин До, у колико то нису до сада учинили.

7) Превијалишта налазиће се код наведених ударннх група, гдје упућивати најхнтније све рањенике и болеснике. Код сваке чете мора постојати по једна рањеничка прихватница. Не смије се десити да и један наш рањеник.. ,[в]

БР. 151

НЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА ОД 31. МАЈА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О БОРБЕНОЈ ГОТОВОСТИ ОДРЕДА[1]

ШТАБ НИКШИККОГ
НАР. ОСА. ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
Бр. сл.
31 мај 1942 г.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ПАРТ. И Д. ОДРЕДА

Писмо са примједба.ма примљено је.[2] Примједбе нијесу оправдане јер се земљиште, снага трупа, ширина фронта и др. нереално пос.матрају. На.ма није у могућности бранити саобраћај на путу Никшић — Шавник са овим снага.ма и са ови.м снабдијевањем.

Предузето је све за обезбјеђење фронта Војник — Пресјека и за извиђање праваца и снага на томе фронту.

[4] **Крај документа недостаје. О реализацији ове заповјестн види том III, књ. 3, док. бр. 167 и 173, и књ. 4, док. бр. 122, 127, 128, 129 и 133.**

[1] **Оригннал (писан мастиљавом оловком, ћирнлнцом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1455/1У 2-ц—89 (42),апрепис у Архиву ВИИ, рег. бр. 19—1/3, к. 1673А.**

• **Види том III, књ. 3, док. бр. 152.**

Наше снаге по батаљонима на фронту саоппггене су Вама У прво.м пнсму, а те су око 340 ударника, од којих за борбу око 300, јер други су по разним неборбеним дужностима (кувари, комесари, комора, курири, стража, болеснн итд.). И овај број скупа узет није добра квалитета. Један случај који се јуче десио код I удар. батаљона: једна јача непријатељска патрола наишла у извиђању и наши су је дочекали ватром, одједно.м је један ударник рекао „опколнше нас" — чула се једна пушка у позадини. На то су се ударници покомешали и почели без команДе одступати, међу њима чак и један до сада најхрабрији у својој чети, неки Алексић са митраљезом. Када је он саслушан изјавио је да је бно изван себе колико је тај глас на њега дејствовао. Овај што је тај глас пустио исто је саслушан али како се је приликом саслушања уплашио покушао је побјећи те га је стражар убио. Јуче је такође убијен и један сумњиви четник који је ишао кроз шуме испод Војника, исто покушао да бјежн. Дакле и сада у нашим редовима има пете колоне[3] и сваког дана бар по један бјежи а то утиче на остале *јер су борци увјерени* да се овај који добро познаје земљиште и снагу трупе сада ставља на чело четника као вођа. Осим тога по баталзонима има доста ударника вео.ма оданих а.ш слабих борбених квалитета. У те спадају без мало све жепске, то су ударници констатовали на лицу мјеста. Исто таквог квалитета су и многи омладинци и готово сви они који нијесу служили војни рок. Друг Блажо Јовановић увјерно се је на лицу мјеста код IV уд. батаљ. Дурм. одреда. Између 17 ударника које је отпустио као кукавице борце није било ни једног старијег, а мисли.м ни једног који је служио војску. Ето то су узроци за слаби квалитет. *Свуда се тражи сигуран и способан борац а тих је мало.* Другови Јовановић и Оровић увјернли су се оног дана у борбену способносг трупе. Један Зетски батаљон није могао за више од два сата пређн простор са Липове равни до између Плавча брда и Пристеличке Главице и загрозити у бок четничкој колони са правца Штирни до — Пистел. Главица а тај простор није дужи од три кнлометра и није ни ступао у борбу. Стога се и каже треба познавати земљиште, а кад се најбоље познаје треба савлађивати препрске.

Предузето је све што се најбоље може [да се] об[езбиједи] фронт. За офанзивне радње шаљу се п[атро]ле у прав-

[3] **О развоју догађаја на територији Одреда и појави непријатељског дјеловаља у појединим батаљонима види том III, књ. 3, док. бр. 146, 157, и док. бр. 146 у овој књизи.**

цу непријатеља, алн за прелаз у позадину нема ... ,[4]
на терену је справљати слаба је могућност. Поред тога за рад у позадину послата су оделења са специјалннм задатком сиабдевења и храном. За јачи рад у позадини спрема се и једна чета поред ових оделења.

Поступиће се по наређењу и спровести упорна обрана и обезбеђење овога правна али за правац Дуга—Голија нема довољ. снаге јер је тамо борба на три фронта"' а снаге веома мале.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком,
Мило Јовићевић

За команданта,
Буро В. Рогановић

БР. 152

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. УДАРНОГ БЛТАЛзОНА „БАЈО СЕКУЛИБ" ОД 1. ЈУНА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ПРОДОРУ ЧЕТНИКА КА ГОЛИЈИ[1]

ГЛАВНОМ ШТАБУ

Гдје буде

Овог момента (7 сати послије подне) друг Вукашин Бјелица нас је извијестио да су четници продрли од Дуге до Ноздара на путу за Голију. Обавијештен је да се 4 ударни бат. то.м приликом распао.[2] Заплнјенили су наш тешки митраљез од тог 4 бат. На положајима пре.ма четницима налази се II батаљон. Четници дејствују артиљеријом и бацачима.[3] Положај гдје се налазе четници удаљен је од Голије око 2 до 2 V[2] сата. Положај за одбрану тог прилаза Голији је врло добар те бн се могао бранити прилаз Голији.

[4] Услијед оштећења доку.мента текст иечитљив.

' Мисли се на фронт према Шавнику, Никшићу и пре.ма Херцеговини.

[1] Орнгинал (писан руком, оловко.м, ћирилицом) V Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1727, IV 2ц—90/42.

[3] Односн се на 4. батаљон Дурмнторског НОП одреда. Опширније о томе вндн то.м III, књ. 3, док. бр. 168.

[3] Четнике су подржавали Италијани артнљеријском ватром.

Вп оцијените ситуацију. Мишљења смо да би требало брзо нитервенисати.[4] У Бањанима се јутрос до 10 сати чула борба.

Друга команданта,[5] који је на Крсцу—Голија ооавијестили с.мо.

Сјутра ујутро полази за Бајово Поље за вашу интендантуру транспорт од 5 коња по наредби друга команданта Пека.

Раније заплијењене овце и козе, у већини музаре, прикупили с.мо и претјерали код Вишњића Дола.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Вишњића До — Голија
7 сати на вече
1 јуна

Замј. команданта
„Баја Секулића"
М.[в] Жарић,
и
Максим Горановић,

БР. 153

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 3. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ О РАЗВО.ТУ ДОГАБАЈА НА ПОДРУЧЈУ ДУРМИТОРСКОГ ОДРЕДА[1]

ШТАБ 2 ПРОЛЕТЕР. БРИГАДЕ
3 јуна у 8,20 час.

ВРХОВНОМ ШТАБУ

Ви сте обавијештени, да непријатељ надире и другим правцем ка Сушици гдје је јуче већ био стигао. Друг Бетковић- је јуче тражио од нас на правцу Добри До три батаљона,[3] а доцније и 1 батаљон за правац ка Недајном, са замјеником команданта бригаде. Мн смо јуче у 16.30 час. упу-

[4] **О активности овог Оатал»она види то.м III, књ. 3, док. бр. 172.**
[5] **Вако Буровић**
[4] **Мироје**

[1] **Оригинал (пнсан на машини, ћирнлнцо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 10—2, к. 3.**
[2] **Перо**
[3] **О развоју догађаја на овом сектору внди том III, књ. 4, док. бр. 127.**

тили 1 батаљон другу Еетковићу на Суви Клек, а јутрос смо појачали Комски одред ка Недајном у 2 сата са нашим дру. гим батаљоном. У селу Пишче остао је још наш четврти батаљон. У току ноћи покушали смо да ухватимо везу са дру. гом Бетковићем. Упућена патрола са воћа.ма мјештанима није могла пронаћи наше снаге на том правцу. Наше јединице на положајима немају никаквог заклона од кише и вејавице, која овамо влада данонoћно. људство трећег батаљона је већ исцрпљено, појединци су већ јуче пристизали овамо. Непријатељ своје погледе врши по магли, појављује се са свих праваца гдје има ма какав пролаз. Изгледа терен познаје врло добро. Ми сада излазимо на терен да би ухватили везу са Бетковићем.[4] У току дана како дозволи ситуација сменићемо заморено људство трећег батаљона. Са дурмиторским батаљонима нема се никакве везе — није је било ни у току јучерашњег дана. Сазнали смо да се тај одред стално осипа.

Овдје је стигла болница из Недајног и Подмилогоре са око 120 болесника. Овај терен је сада у опасној зони и требало би наредити да се негдје пре.мјести болница.

М. П.

Командант Ратко[5]
Политком Кушић[в]

Депешу примио, за команду мјеста Пиве,

[4] Јелинице Друге пролетерске бригаде, заједио са батаљонима Прве пролетерске, извршиле су иапад на Италнјане 5. јуна 1942. Види том II, књ. **4,** док. бр. 11.

[5] Софијанић

[4] Милинко

' Потпис нечитљив.

БР. 185

ПРИЈЕДЛОГ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 4. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ ДА СЕ ЉУБУ БАКОЧУ ДОДИЈЕЛИ ЗВАЊЕ НАРОДНОГ ХЕРОЈА'

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ И ДОБРОВОЉАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Предлажемо да се лруг ЛЈубо Бакоч прогласи за народног хероја.

Друг Лзубо Бакоч је сељак, стар око 40 годнна из Поља Колашинских, члан Ко.мунистичке партије Југославије. Друг љубо Бакоч био је несумњиво најхрабрнји и најодважнији борац у своме крају и није било задатка који друг љубо Бакоч не би извршио. Он се у свим борбама истицао несамо својом великом храброшћу, него и способностима и смислом за партизанско ратовање. Због свега тога друг љубо Бакоч дошао је на положај команданта Мојковачког ударног батаљона, који је под његовим руководством и са њнм на челу извршио много заиста јуначких подвига. Друг љубо Бакоч погинуо је 9 маја код Мојковца.

Друг љубо Бакоч својом оданошћу народној борби, својо.м одлучношћу, својом храброшћу и својим способностима несумњиво је заслужио велики назив народног хероја.[2]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

4 јуна 1942 г.

М. П.

Главни штаб
Народно-ослободилачких партизанских и добровољачких одреда
за Цр. Гору и Боку
Мнтар Бакић

[1] **Оригинал (писан на машипи, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 35—1, к. 4.**

[4] **љубомнр Бакоч проглашен је за наролног хероја 10. VII 1953. (внди Зборнник народних хероја Југославије, стр. 33).**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 4. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ О ПРЕДУЗЕТИМ МЈЕРАМА ЗА СМЈЕШТАЈ II ИСХРАНУ ЈЕДИНИЦА НА ПОДРУЧЈУ ГОЛИЈЕ[1]

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛЛЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДЛ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. сл.
4 јуна 1942 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАР.-ОСЛ. ПАРТИЗ. И ДОБР. ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Друг Сава КовачевиН, који се налазио у сјеверном дијелу Бањана — Копривице — повезао се са нашим јединицама у Голији и један батаљон од тих партнзана налази се V ВишњиНком Долу. Друга Саву КовачевиНа позвали смо да хитно дође у овај штаб[2] и издали му потребна упутства у погледу нсхране и распореда партизана, који се налазе на сектору Голија.

Чим доНе, одмах Немо вам послатн детаљан извјештај о цјелокупној војничкој и политичкој ситуацији према Грахову и Бањанима — као и о броју снага које је са собом довео у Голију.[3]

На сектору пре.ма Брезнама, пре.ма јучерашњем извјештају, не.ма ннкакви.х промјена, сем мањег препуцавања између наших патролних јединица и четничких банди.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полнтички комесар, Митар БакиН — М. П. — Командант, Пеко ДапчевиН

П.с. Шаљемо вам једног вола, а друговима из Ужичке чете дали смо једно аутоматско оружје. Материјал за „Билтен" упутиНемо током данашњег дана, јер још није спремљен.

[1] **Оригинал Гиисан на машини, Нирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рсг. бр. 1825/1У 1ц—34 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 12—2, к. 3.**

[2] **Види то.м III, књ. 3, док. бр. 169.**

[3] **Редакција не располаже овим извјештајем. Постоје извјештаји Главног штаба Врховном штабу од 12. и 13. јуна 1942. Види том III, кљ. 3, док. бр. 188 и 189.**

БР. 185

ПИСМО ИАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОИ И ДВЈ ОД 5 ЈУНА 1942. ИВАНУ МИЛУТИНОВИПУ ПОВОДОМ РЕОРГАНИЗОВАЊА ЦРНОГОРСКИХ ЈЕДИНИЦА[1]

Друже Милутине,[2]

Друг Тито је пошао у извиђање терена.

1) Ако Саво[3] дође у Горанско, онда и ти с њим дођн код Старога.[4] Дакле, потребно је да обојица дођете и то што пре.

2) Ако будемо имали снага, од црногорских јединица формираћемо двије бригаде.[5] У то.м смислу друг Пеко° би требао да изврши реорганизацију Ловћенаца.[7] Управо, он би требао са.мо да формира батаљоие, јачине до 150 војника, а штабове бригада одредићемо кад вас двојнца дођете ова.мо.

3) Добро је што су бандити протјерани ка Војнику. Само, ја сам мишљења да наши не 6и требали да држе фронтове. Они би требали да се поврате на одмор у сигурној бази, а послије Не.мо предузети неке ефикаснње мјере. Морамо се одучити од за.марања људства на мртвим фронтовн.ма. Наши људи су способнији за офанзивна дејства него за одбрану. У овом смислу предузми потребно код ТерзиНа.[8]

4) Што пре су нам потребни подаци из Предела: Никшина, Голије и Бањана па настој да их прикупиш.

[1] **Оригннал (писан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—И, к. 173.**

[2] **Иван Милутиновић, делегат Врховног штаба при Главном штабу Црне Горе н Боке.**

[3] **Сава Ковачгвић, тала члан Главног штаба НОП одрсда Цр:.'0 Горе и Боке.**

[4] **Јосип Броз Тито**

[5] **Од црногорских јединица формиране су Четврта и Пета црногорска пролетерска бригада. Внди то.м III, књ. 3, док. 5р. 191, 192 и 193, и књ. 4, док. бр. 136 и 137.**

[8] **Дапчевић**

[7] **Са територије Ловћенског НОП одреда фор.мнрана су два батаљона, који су ушли у састав IV пролетерске брнгаде као њени 1. и 2. батаљон.**

[8] **Велнмир Терзић, тада начелник Глцвног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку.**

5) Опанке можеш дати друговима у бригади. Видио сам да има босих и нз Зетског одреда.

С другарским поздравом С.Ф. С.Н.

5. VI 42. год. Арсо[4]
16 часова

П.с. Бидо'[п] је рекао да се поруши онај мост на Комарници, наспрам манастира Пиве. Молим те, постарај се и ти да он буде сигурцо порушен. Тај мост нам није потребан, кад постојн онај код Крстаца.

БР. 157

ПИСМО ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 5. ЈУНА 1942. ШТАБУ 2. ИРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ У ВЕЗИ СА ИСХРАНОМ И СМЈЕШТАЈЕМ ЊЕНИХ БАТАЉОНА[1]

Сл.
5 јуна 1942 г.

ШТАБУ II НОП УДАРНЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Четврти батаљон ваше Бригаде стигао је ноћу из.међу 4 и 5 ом. у село Горанско и сместио се у школи. Два курира тог батаљона стигли су јутрос у тај штаб у 6 сати, са задатком да извиде смештај батаљона у с. Сиљац, и Закамен итд.

Ми вас извјештава.мо да се прсма вашем распореду батаљони не могу сместити због по.мањкања станова и због тога што су извјесне наше јединице смјештене у именованим селима. Стога вам предлажемо да вашу Бригаду распоредите у слнједећа села: један батаљон — Горанско, [гдје] је смјештен, други батаљон—манастир Пива, трећн батаљон

' Арсо Јовановић, тада начелник Врховиог штаба НОП и ДВ Југославије.

[10] Мнлован Билас

[1] Копија орипшала (писана на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1489/1У 2а—118 (42), а препнс у Архнву ВИИ, рег. бр. 5—4, к. 173.

__ с. . • • оковићи,[2] четврти батаљон — с. Сељани, пети оата-^ол — с. Рудинице и шести оатаљон — тамо гдје је смјештен.

Преко НОО организовати исхрану појединнх оатаљона. Напомиње се да морате оити врло енергични у свом тражењу од одбора и ... сигурно нећете нађн хљеба, то захтјевајте на сваког војника по . . меса и извршите реквизицију млнјека у свакоме селу, јер су ова доста богата стоком. У крајњем случају, села вам могу пружити толико брашна да направите запршку. Но, ако и то не добијете у поменутим сели.ма, то се обратите нашој Главној Интендантурн у с. Шуме, која вам једино може пружити толнко брашна да направите запршку. (Наши интенданти су Станко Даниловић и Митар Вујовић.)

Због вашег даљег покрета[4] ви морате остати на томе терену. Уколнко би преко НОО могли извршити згоднији распоред батаљона .. .[5] ударите.

Један члан Штаба Бригаде нека се јавн Главноме штабу НОП и ДО за Црну Гору и Боку, којн се налазн у с. Сињац ради информација и договора.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар Командант

[г] **Нечитљнво. Вјероватно се односн на с. Борковиће, 21 км југозападно од Жабљака.**

[3] **Нечнтљиво. Вјероватно се одређује по пола кг меса.**

[4] **О даљем покрету и борбама Друге пролетерске бригаде, види том II, књ. 4, док. бр. 19.**

[5] **Услијед оштећења документа, нечитљиво.**

БР. 185

ПРИЈЕДЛОГ ШТЛБА ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА ОД 5. ЈУНА 1942. НАЧЕЛНИКУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОП И ДВЈ ДА СЕ ИЗМИЈЕНИ ПЛАН ЗА ОДБРАНУ ПИВЕ[1]

ШТАБ ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА
5 јуна 1942 г. у 18Н25'

НАЧЕЛНИКУ ВРХОВНОГ ШТАБА

Слажемо се са твојнм данашњим предлогом[2] са малом измјеном:

Да бисмо могли непријатеља сигурно туђи, без великих нашнх жртава, ми мора.мо себн осигурати и држати у нашим рукама за противнапад: Великн Буричковац — Лојаник (1879) — Велики Бис — Суви Клек — Русница,[3] што си и са.м истакао у првобитној директиви од 29/'У т.г.[4] А да бис.мо нх моглп на вријеме посјести, с обзиром на испресијецаност терена, ми морамо образовати двије ударне групе:[5] у Николином Долу и у Пишчу, што је корисно и ради концентричног и бочног дејства. На свима правцима имали бисмо нзвиНачке водове: у Дужима, у Крњачи и на Турској глави, а у Добро.м Долу и на Сушици извиНачке чете, из познатих ти разлога.

Не при.миш ли ову нашу измјену — извршиНе.мо одмах како наредиш, и заложити се да буде успјешно.

Молимо најхитнији одговор.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(Пренето са телефоном) Перо,[6] Јово[7] и Обрад[8]

[1] **Оригинал (писаи иа машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рег. Ср. 8/2, к. 3.**

[2] **Редакција није пронашла овај документ.**

[3] **Русиица ннје пронађена на карти 1:100.000.**

[4] **Вили то.м II, књ. 4, док. бр. 94.**

[5] **Редакцнја ннје утврдила да ли су образоване ове двнје групе Снтуација на ово.м сектору се мијењала нз часа у час, тако да су с< јединице и групе фор.мирале према конкретним потребама, а многа наређења прнје него су стнзала до једнница, замјењивана су нови.м. О развоју догађаја на сектору Дурмиторскнх тр\па почетком јуна 1942. види том III, књ. 3, док. бр. 171, 173, 175, 177, 178, 180, 181, 182 184, 187, и књ. 4, док. бр. 127, 128, 129, 130 и 133.**

[6] **Петковић**

[7] **Капичић**

[8] **Цицмил**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕ-\\ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 5. ЈУНА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ О ЗАПЛИЈЕЊЕНОМ ОРУЖЈУ И ДРУГОЈ РАТНОЈ ОПРЕМИ У БОРБИ НА СТОЈКОВЦУ[1]

Заплењено у *борби*
На Стојковцу: 5/У1 [1942]

1) тешки митраљез са муницијом —
2) 2 сандука муниције (итал.)
3) 18 шињела, 7 ћебади
4) 3 кишобрана
5) 14 торбице
6) 23 порције
7) 2 канте, 10 пушака, 1 бронзин, 2 маје — фанеле, 1 кошуља, чарапе, секире и 3 већа казана, 4 мазге и 4 коња.

Поред тога пирннча и уља маслиновог ...- *комплет вечера за 300 људи* која се нашла на Стојковцу.

Митраљез је од.мах окренут на бандите који су одступали.[3]

За штаб Терзић[J]

[1] **Оригинал (писан мастиљавом оловком, ћнрилицо.м) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1858/1У 2ц—94 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—2, к. 174.**

[2] **Услијед оштећења документа, нечитљиво.**

[' **О борбн на Стојковцу види док. бр. 160.**

[4] **Вели.мир**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕАНИКА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 6. ЈУНА 1942. ГЛАВНОМ ШТАБУ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА НА СТОЈКОВЦУ'

Најхитније*

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПЛРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. сл.
6.У1 1942. год.
У 9,30

Драги другови,

Ми смо јуче као што смо вам већ јавили предузели напад на четничке банде на Стојковцу, које су упорно држале овај положај, као и на њихове снаге на Тотполм Присоју. Ова акција предузета је после подне у 13 часова. У овој акцији од стране наших јединица учествовале су минималне снаге и то свега три лаке чете од по 30—40 бораца, ово из разлога што су наше трупе биле преморене прекјучерашњим акцијама — па смо им дали заслужени одмор. Снаге двије чете од по 35 људи — које су напале Стојковац — после жестоке и врло упорне борбе, заузеле су на јуриш Стојковац и нагнале непр. у дивље бјекство ка Пиви. Непријатељ, који је бранио ову важну тачку (коју је био и утврдио) у јачини око 400 бораца, у паничном бјекству оставио је богат плијен на Стојковцу (види списак)[3] и 8 мртвих и више рањених, — ово само што је нађено јутрос на терену, мада су цијелу ноћ јечали рањеннци — по пећинама Топлог Присоја и Живе; мртвих има и много више и непрекидно се налазе, о чему ћемо вас накнадно обавестити.

Одмах по заузећу Стојковца — наше ове двије чете у муњевитом налету — и трци за непријатељем који у паници бјежи на све стране, избиле су на Живу и Јаворак — западне падине, док је једна чета Пнвског већ била избила на В. Штулу и предузела покрет даље.

У оваквој изванредној ситуацији — у ситуацији разбијеног непријатеља у јачини 4 батаљона које смо вам навели у јучерашњем извештају, ми смо се хитно одлучили синоћ

[1] **Оригинал (писан оловком, ћирилицо.м) у Архнву ВИИ, рег. бр. 46—1/2, к. 174.**
[1] **Дописано плаво.м оловком.**
[5] **Види док. бр. 159.**

у 24 часа да одмах предузмемо — данас узору енергнчно и немилосрдно гоњење — са свим расположивим снагама у циљу потпуног уништења непријатеља. Поред ових малих снага које су већ синоћ вршиле гоњење и ангажоване у овој акцији, — ми смо јутрос упутили мале брзе чете од по 30 бораца са по 3 пушкомитраљеза и то правцем: Шишман — Пиштета — Горње Поље: 2 овакве чете правцем Јаворак, Липова Раван — Шипачно — Г. Поље; други батаљон, правцем: Гола страна — Пистелнчка Главица — Јасеново поље — Студено; 1 чету — зет.[4] одреда — правцем Жнвско Раздоље, сјеверна падина Голе Стране — Плавча — Прага — Гвозд — Пнвски батаљон (као физички најјачи и најбољи познаваоц овога правца). Све су ове јединице — у покрету ка својим циљеви.ма јутрос не чује нигде ништа — ннједне пушке. Остатак снага: Зетски одред .. .[5] наш десни бок, а Никшнћки одред — у Г. Брезни с тим да са једном четом затвори правац од Мокрог преко Ко ... ® и Ките — ка Лугу. Батерија у Заборје — за сада.

У гоњеће чете узете су најбоље јединице — људство из Зет. и Ник.[7] одреда. Људство смо снабдели са храном и за 2 дана, сваки је добио по један хљеб (плијен) пред полазак. Све су јединице отишле са пјесмом у гоњење, морал људства одличан.

Наредили смо Вој и Николићу[8] да одмах предузме офанзивни покрет, са 3-ћнм Зетски.м и 2-гим Никшићским бат. правцем Ноздре — Дуга — Пресјека — Г. Поље — *неизоставно* оцртавајући му овакву изванредну ситуацију и њен значај и важност за даљи ток вођења операција.

Сад знате ситуацију на ово.ме правцу. Ми с.мо предузели све шта треба обзиром на расположиве снаге.

Морално-политички и војнички значај ове наше прве велике побједе — после кризе повлачења сами оцијените и увидите њене последице, ако се брзо и рационално искористе њени резултати.

Ми с.матрамо да се је ситуација знатно изменила у нашу корист. Ми смо предузели иницијативу у своје руке, ми диктујемо догађајн.ма и гонимо, морал нашнх трупа и поје-

[4] Зетеког НОП одреда

[5] Документ је оштећен и текст је нечитљив.

[6] Нечнтљиво. Вјероватно се односн на Конћнле, предно у рејону Шавника.

[7] Зегски и Никшићки НОП одред

*** Вој о Нколнћ, тада за.мјеник иолитичког комесара Никшићког НОП одреда (видн том III, књ. 3, док. бр. 170).**

динаца одлнчан, иоверење и самопоуздање и офанзивни [дух] је враћен код свих јединица.

Ми сматра.мо да се тежиште наших операција окрену. ло у овоме правцу — у том смислу — известите хитно Врх. штаб — да се упуте овамо свеже сиаге — пролетерци и да се овај наш успех прошири — и послужи као база (морално-политичко и политичко) за предузи.мање једне опште офанзиве према неослоб. територији — Црној Гори коју смо скоро изгубили.

Одмах нам јавите о свему као и о ситуацији на осталим правцима.[9]

С. Ф. — С. Н.!

Све вас другарскн топло поздравља

Терзић[10]

[9] **О развоју догађаја на сектору Нникшићког НОП одреда видн то.м III, књ. 3, док. бр. 173, 179, 180 и 182.**

[10] **Велимир Терзић, начелник Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку.**

БР. 161

ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА ОД 6. ЈУНА 1942 ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА НАОРУЖАЊЕ ДОБРОВОЛЈАЦА ИЗ ПИВЕ[1]

Пишче, 6-У142 г. *Аепеша*
(у 18,40') 186

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.П. И Д.В.Ј.

Пријавило се око 150 Пивљаиа из с. Недајног, Војводића и Кнежевића који моле да им се изда оружје и муниција, те да се одлучно боре противу четника.

Мишљења смо да би нх требало наоружати и формиратн један батаљон за борбу у Пиви — и што прије послати оружје и муницију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пекнћ,[2] Петковић[3]

Депешу примио
[4]

П.С. Дијелимо мишљење друга Павла и Пера.[5] Ми смо се овде и састали ради тога — и кроз 2 часа послаћемо детаљнији предлог.

У колико је потребно јавнте, доћи ћемо и тамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Обрад Цицмил
Обрен Благојевић

М. П.

[1] **Оригннал (пнсан мастилом, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 37/2, к. 6—1.**
[г] **Павле**
['] **Перо**
[4] **Потпис нечитл»нв.**
[5] **Редакција није утврдила да ли је формнран овај батаљон.**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДУРМИТОРСКИХ ТРУПА ОД 7. ЈУЦд 1942. ВРХОВИОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ О ПРОДОРУ ЧЕТ НИКА У КАТУН СТУДЕНА[1]

ШТАБ ДУРМИТОР. ТРУПА
7.У1. у 2,30 ч. *депеша*

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.П. И ДОБР. ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Непријатељ јачиие 400 до 500 бандита,[2] синоћ у мрак упао је у катун Студена, једино могућим правцем уз Комарницу — Козарица — Боботова Греда — Студена. Ноћас су биле наше двије мале страже на линији: В. Буричковац — Тавани — Лојаннк (1879 к.).

Немамо извештаје о евентуалним ноћашњим догађајима.

Са свим снагама овога момента полазимо на положаје који доминирају Студеном, ако успијемо да их први ухватимо у руке, те да непријатеља нападнемо и тучемо.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Примљено
у 5[8] часова од
Команде Подручја

За Штаб,
Перо Нетковнћ
Јован Капичић

[1] **Орнгинал (писан мастнлом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 15—9, к. 701.**
[8] **Односи се на четнике.**
[3] **О противнападу партнзанских јединина и разбијању четнка на овим положајнма види гом III, књ. 4, док. бр. 33.**

БР. 184

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 7 ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОИ И ДВЈ О ПОКРЕТУ БРИГАДЕ И РЕОРГАНИЗАЦИЈИ БАТАЉОНА У ДУРМИТОРСКОМ И КОМСКОМ НОП ОДРЕДУ[1]

Ко пише Штаб II пролетерске Одакле
Коме Врховном штабу Где
О.Бр. датум 7-У1. год., 21 час, 10 мин.
Карта размере 1:.....[2]

Ваше наређење[3] да одмаршујемо „са целом бригадом", схватили смо да се односи на групу коју сада имамо (два пролетерска и два црногорска батаљона).

Ми ћемо са овом групом кренути 8-У1 у 1 час са зборног места с. Шуме.

Уједно вас обавештавамо да је Гл. Штаб за Црну Гору вршио реорганизацнју батаљона Дурмиторског одреда и Комског батаљона.

Сада је у Дурмиторском батаљону остало око 120 бораца, а у Комском батаљону око 70 бораца. Из Комског батаљона издвојен је и досадањн командант друг Глиго.[4] Издвојено људство из ових батаљона упутиће се у Никшићки, Зетски и друге црногорске батаљоне; укупно тог људства има око 100 бораца.

Полком. Командант
Мил.[5] Кушић Ратко[6]

М. П.

[1] **Оригинал (писан оловком, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—2, к. 3.**

[2] **Извјештај је написан на ратном блоку Краллвске јутословенске војске и свака нова страна блока имала је исто заглавље.**

[3] **Види том II, књ. 4, док. бр. 156**

[4] **Глигорије Глиго Мандић је тада отшнао у Пету црногорску бригаду.**

[5] **Милинко**

• Софњанић

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 7. ЈУНА 1942. ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ СМРИЈЕЧНО — ЛИСИНА — КРИВЦ ДО<

ШТАБ
II ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ
7/У1 у 15,40

ШТАБУ ДУРМИТОРСКОГ ОДРЕДА

Сутра у 3,30 часова Ваше људство и људство 1. батаљона извршнће иокрет правцем: Смријечно — Лисина — Криви До.

Распоред кретања:

1. батаљон

Штаб бригаде

Дурмиторски одред.

Овај распоред има се постигнути одмах на путу који води за Смријечно.

Спремите суву храну за сутра.

Предузмите све потребно да се покрет изврши благовремено.[2]

Командант одреда, Пол. ком. и његов заменик да дођу у овај штаб данас у 17,30 часова.

За штаб,
Васа[3]

По наређењу Врх. Штаба сво људство које је сада у вашим батаљони.ма има ту и остати без обзира што их има из Никшићског, Даниловградског и других срезова.

Васа

[1] **Орнгинал (писан мастил.авом оловком, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1690/1У 7а—1 (42), а препнс у Архнв\- ВИИ, рег. бр. 2—1, к. 736.**

[2] **О покрету Друге пролетерске брнгаде и јединица Дур.миторског НОП одреда вили то.м II, књ. 4, док. бр. 156 и 157.**

[3] **Васо Јовановнћ, тада начелник Штаба Доуге пролетерскс бригаде.**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ КРОЈАЧКЕ РАДИОНИЦЕ ШТАБА НОП ОДРЕЛА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 8. ЈУНА 1942. О ПРИМЉЕНОЈ ^ И ИЗДАТОЈ РОБИ[1]

РАДИОНИЦЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП **И** Д.В. ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ, ИЗВОД ПРИМАЊА И ИЗДАВАЊА НА ДАН 8 јуна 1942 године

Примљено је било у Дубе: 47 печа[туба] американ платна метара...?

Издато:

У платну:

Марку Вучинићу	3 м.
Гл. Штабу (за пр.[ављење] врећа)	30 м
Партнзан. Болници Борич	162,40 м.
Вучииић Вучинићу	4 м.
Интендантури за болницу	42 м.
Болници за завоје	3 м.
П. Бањевићу за чобане	2,75 м.
Стојовићу	2 м.
Другарицама из бол. Горанско	5 м.
Милени Милутиновић	3 м.

Скројено

I и II Уд. Зетском	100 п.
ко(м. батаљону	20 п.
Дурм. баталз.	20 п.
Интендан. за бол.	15 н.
II Пролет. бриг.	15 п.
II Никшић. Уд. бат.	20 п.

Сашнвено

Инт. Гл. Шт.	20 п.	М. Бакићу	1 п.
Б. Вујошевнћу	8 п.	//	1 ком
О. Бојовнћу	8 га	Строковићу	1 п.
Б. Павићевићу	1 п.	Пекарима	4 п.
В. Зековићу	8 п.	Крој. обућ и	

' Препис оригинала (писаи на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 22—5, к. 175.

Тражи на маг. 4 п.		кожар. радион.	12 ц
„	1 гаћ.	Л. Божовићу	1 кош.
Мех. радион. 5 п.		М. Стојановићу	1. п
В. Бурашовићу	1 п.	И. Млутиновнћу	1. п
Лов. чети	6 п.	А. Мугоши	1
П. Бањевићу	1 п.	Б. Јовановићу	1 п'
Р. Таневићу	1 п.	В. Стевовићу	1 П-

Остаје у магацину:

Скројено	40 пари веша цирка	164 метара.
у 13 печа		624,86 см.

Гумених опанака:

Искиданих	286 пари
Скројених	35 пари
Готових	2 пара.

Кајиша:

4 бале
2 вреће
3 кајиша

Говећих кожа:

Искројено 17 пари и двије коже неискројене 200 комада брављих кожа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Присуствовао
Бошко Лаловић с.р.

Магационер
Стева Радовановић с.р,

БР. 185

ПИСМО СЕКРЕТАРА НОО **ЗА** ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 8. **ЈУНА** 1942. ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОИ И ДВ ЈУ **ГОСЛАВИЈЕ** О ПРИПРЕМАМА **ЗА** КОНФЕРЕНЦИЈУ РОДО ЉУБА ЦРНЕ ГОРЕ[1]

Друже Милутине,[2]

Из Крсца се ннје вратио курир којега сам послао, али се вратио један партизан из овд. посаде који је био раније пошао за Крстац, он каже да је Крстац евакуисан те пре.ма томе изгледа да је у Крсцу и телефон укинут одн. уништен. На Крсцу се још налазио Обрен,[3] ма да смо ми њега били још јутрос обавијестили о Пивљанима али му нијесмо рекли да пође за Горанско. Ово смо учинили тек када си ти писао.

Шаљем ти пис.ма за Пека[4] и Саву[5] са приложеним позивницама[6] па те молим да по курири.ма доставиш адресантима, ја са.м још неколико исписао према позиву требало би да дође око стотине. Хоће ли се одржати и гдје то сами алах зна.

Сукно је јутрос послато за Горанско а ујутро шаљемо једног мајстора.

8 јуна 942 другарски поздрав,[7]

С. Ф. — С. Н.!

[1] **Оригинал (писан на машини, латнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 30—2, к. 174.**

[2] **Иван Милутиновић**

[3] **Благојевић**

[4] **Дапчевић**

[5] **Ковачевнћ**

" **Олноси се на позивнице за конференцију родољуба Црне Горе, која је одржана у Тјентишту 16. јуна 1942. године (внди том III, књ. 4, док.бр. 139).**

[7] **Потпис нечитљив. Вјероватно је потпис Божа љумовића, којн је тада био секретар НОО за Црну Гору и Боку.**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ИНТЕНДАНТА ГААВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 8. ЈУНА 1942. О БРОЈНОМ СТАНЈУ СТОКЕ ПРИ ГЛАВНОЈ ИНТЕНДАНТУРИ[1]

СТОЧНИ ОТСЈЕК ПРИ ГЛАВНОЈ ИНТЕНДАНТУРИ

Бројно стање стоке на дан 8 јуна 1942 године

I Стока за клање:

а) Оваца и коза 150 команда

б) Говеди 25 команда

в) Од Одбора Ж. Пнвског има да се прими 200 комада оваца

II Стока за мужу:

а) Оваца и коза 380 команда

б) Крава 24

Јалова стока отпочета је стрићи.

Залихе меса могу трајати кратко вријеме, а [у] случају покрета скоро све могу се издијелити јединицама за њихове потребе за неколико дана (редовно следовање).

Од стоке за мужу један приличан дио у случају потребе могао бн се употријебити за клање, нарочито краве, те би у том случају залиха меса била прилично повећана.

8/У1 — 1942 године

За интендантуру,
Рад.'-' Раичевић,

[1] **Оринилан (писан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, препис документа у Архиву ВИИ, рег. бр. 21—5, к. 175.**

[1] **Радош**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. БАТАЉОНА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ **БРНГАДЕ** ОД 8. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НОП И ДВЈ О РАЗВОЈУ ДОГАБАЈА ОКО ПИШЧА[1]

Друже Стари,-

Из разговора са другом Бидом[3] сазнајем следеће:

1.) Цицмил[4] и кдт подручја Пекић[5] спустили су се на саставке Пнве и Врбнице. Из разговора са њима сазнајемо да никога нема од наших на простору Пишча и да су четници посели Пишче.

2.) Према томе објавнице које се примећују на висовима су непријатељске.

3.) Бетковићеве[6] снаге налазе се у Тодорово.м Долу. Оне су требале у току ноћи да стигну из Доброг Дола на Пишче и да нападну четничку групу из Црне Горе за коју су друговн сазнали да ће напасти Пишче, али је нападнут од Доброг Дола, па је морао да окрене лице у том правшл Према томе наше две чете ће кренути на задатак, али излазе (ка Пишчу) држи непријатељ.

Пошаљи наређење з'а друга Бетковића који се вероватно повлачи.

Бидо предлаже да се он задржи на косама изнад Боричја.

Извлачење Бетковићу је омогућено, можемо му обезбедити бок ако кренемо са две чете и поседпемо косе у правцу Боричја.[7]

Политко.м Тан.* Младеновић

Кдт III бат. II бригаде ељ.[9] Урошевић

(М.П.)

8-У1-42 1 9[30]

[1] **Оригинал (писаи мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—2, к. 3.**

[2] **Јосип Броз Тито**

[5] **Милован Билас**

[4] **Обрал**

[5] **Павле**

' **Односи се на снаге који.ма је ко.мандовао Перо Беткозић (Дурмнторске трупе).**

[7] **Опширније о развоју догађаја на овом сектору впли том III, књ. 4, док. бр. 133, и том II, књ. 4, док. бр. 166, 169, 170 и 171.**

[8] **Танасије**

» **Лзубиша**

БР. 185

ПРЕГЛЕД НАМИРНИЦА У ИНТЕНДАНТУРИ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ НА ДАН 9 ЈУНА 1942. ГОДИНЕ'

ПРЕГЛЕД

О стању магацина интендантуре Гл. Штаба на дан 9 јуна 1942 год.

Хлеба	900	(деветстотина) ком.
Брашна	360	(три стотнне шездесет) клг.
Сувог меса	99.500	(деведесет девет и 500/1000) клг
Соли	254	(двње стотине педесет и четири) клг.
Конзерва од меса	632	(шест стотина тридесет и двије) кутије.
Пиринча	48	(четрдесетосам) клг.
Пасуља	42	(четрдесет и два) клг.
Макарона	24	(двадесет и четири) клг.
Чаја	2	(два) клг.
Кафе (војничке)	20	(двадесет) клг.
Јечма	25	(двадесетпет)

Магационер,

ИНТЕНДАНТ

Стеван Радовановић М.П.

[1] **Оригинал (иисан на машнни, ћнрнлнцом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1845/1У 2е—8 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 25—5, к. 175.**

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 9. ЈУНА 1942. ИНТЕНДАНТУ СВОГА ШТАБА ЗА ХИТНО ОБЕЗБЈЕБЕЊЕ ХРАНЕ ЈЕДИНИЦАМА[1]

Сл.
9. јуна [1942 г.]

Другу *Радошу Раичевићу,*

Интенданту Главног штаба

Према нзвјештају тво.м[2] и других другова интендана-та, наше залихе меса су на из.маку. Стога, одмах по пријему овог наређења, отпутуј у с. Милошевићи и даље, с тим да пронађеш другове Пера Попнводу и чича Јанка.[3] Нека ти они дадну око 1000 јалових брава, које ћеш претјерати у правцу Горанског.

Ово схвати као хнтно и још током данашњег дана отпутуј и наћи се са по.менутим друговима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћнрилииом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 1846/1У 2е—9 (42), а препис у Архиву ВИИ, рег. бр. 24—5, к. 175.**

[2] **Види док. бр. 167.**

[3] **Моша Пијаде**

БР. 185

ОБАВЈЕШТР.ЊЕ ШТАБА ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 9. ЈУНА 1942. ПОТЧИЊЕНИМ ШТАБОВИМА О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ И ПОСТАВЉЕЊУ КОМАНДНОГ КАДРА

[ШТАБ] ЛОВНЕНСКОГ
[НАР. ОСЛ.] ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
сл.
9-У1-1942 Г.

ШТАБОВИМА I, II и III УДАРНОГ БАТАЉОНА ЛОВБЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Послије реоргаиизације Ловћенског одреда, организовали смо три ударна батаљона, рачунајући ту и Ловћенску чету, која ће бити раздијељена по батаљонима. Такође извршена је реорганизација о наименовању командног особља, чији састав изгледа овако:

ШТАБ ЛОВКЕНСКОГ ОДРЕДА

— Командант	Петар Комненић
пол. ком.	Михаило Вицковић
зам. команд.	Шпиро Мугоша[2]
зам. п. ком.	Филип Бајковић
интендант	Илија Костић
љекар	Станко Мартиновић

ШТАБ I УДЛР. БАТАЛЈОНА

командант	Љубо Вучковић, официр
п. комесар	Велиша Лековић, радник
зам. п. ком.	Блажо Ло.мпар, студент
интендант	Јово Пла.менац, студент
санитет	Чедо Иличковић, болни[чар]

' Оригинал (пнсан на машиии, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рсг. бр. 1091 /4а—153 (42), а препис у Архив\[r] ВИИ, рег. бр. 15—1/5, к. 1675.

[1] Народни херој, погнну о 15. августа 1942. године на Купресу, као замјеник команданта 4. пролетерске брпгаде.

[3] Народни херој, на дужностн у Санитетском олсјеку Врховног штаба НОВ н ПОЈ. Погинуо 16. јуна 1943. у селу Мрежицн код Мнљевиие.

/ нета

зам. к-та бат. и командир Даниило Шоровић, учитељ
полит. комесар Бранко Спасић, студент
зам. п. ком. Никола Бановић, сељак

II нета

командир Васо Прља, студент
политич. ком. Милутин Кусовац, пошт. чиновн.
зам. п. ком. Вељко Мариновић, сељак

III нета

командир Рашко Вукосавовић, студент
пол. комесар Радован Војводић, студент
зам. пол. ком. Буро Бошковић, адв. приправн.[4]

Митраљески вод:

водник Перо Прља, ученик
пол. делегат Јово Михаљевић, ђак

ШТАБ II УДАРНОГ БАТАЉОНА

командант Нико Стругар,[3] сељак
пол. комесар Душан Петричевић, сељ.
зам. п. ком. Спасо Дракић, сељак
интендант Миле Петричевић, чин.
санитет Радомир Бурић, сан. нар.

I. нета II удар. батаљ.

зам. команданта бат. командир Никола Мартиновић, официр
политички комесар Лука Иванишевић, радник
зам. п. ком. Арсо Мијовић, студент

II нета

командир Милутин Пејановић, учитељ
пол. комесар Петар Газивода, сељак
зам. п. ком. Петар Стругар, сељак

III нета

командир Бојица Јововић, сељак
пол. комесар Мирко Бурић, студент
зам. п. ком. Бошко Радуловић, сељак

[4] Погинуо маја 1945. у Београду као мајор ОЗН-е.
[5] Народни херој, умро јула 1962. као пуковник ЈНА у пензији.

Митра.Ђески вод

водник — Душан Стругар, учитељ
пол. делегат — Михаило Бољевнћ, студент

ШТАБ III УДАРНОГ БАТАЉОНА

командант — Миле Килибарда, чиновник
пол. комесар — Мато Антуновић, теолог
зам. п. ком. — Јанко Лопичић, сељак

I. чета

замј. ком. батаљона и командир 1 чете Милан Ковачевић, сељак
пол. комесар — Милан Папнћ, правник
зам. п. ком. — Мирко Ковачевић, сељак

II. чета

команднр — Бошко Куљача, сељак
пол. комесар — Андрија Ралојичић, сељак
зам. п. ком. — Машо Бргуљан, сељак

III. чета

командир — Василь Копривица, сељак
пол. комесар — Милан Килибарда, чнновник
замј. п. ком. — Гајо Вучетић, сељак

Омладинска чета

командир — Милован Челебић, студент®
пол. комесар — Стана Томашевић, учитељица
зам. ком. — Вељко Ражњатовић, радник
интендант — Војо Почек, чиновник
санитет — Митар Јовалекић.

Предње се доставља Штабовима батаљона ради знања и управљања.

СМРТ ФАШНЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР, Мих. Вицковић

КОМАНДАНТ, П. Комненић

М.П.

" Народни херој, погииуо 1943. године као замјеник политичког комесара батаљона 2. далматннске бригаде.

БР. 185

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ВЕАИМИРА ТЕРЗИБА ОД 10. ЈУНА 1942. КОМАНДАНТУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОИ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ПРОДОРУ ЧЕТНИКА И ИТАЛИЈАНА У ПИВСКИ МАНАСТИР[1]

Друже Пеко,[2]

Италијани и четници су иродрли до Пивског Манастира, ми се повлачимо сјеверним падинама Голије — правцем за Главни Штаб — лијево од Горанског изнад пута за Волујак.

Пошто је твој лијеви бок и одступница угрожена — одмах се повлачи[3] — ка Главном штабу, правцем Волујак пл., на том правцу добићеш везу. Чувај свој сјеверн бок (односно десни).

С. Ф. — С. Н.!

10/У1 — у 14 час

За Главни Штаб
Терзић[4]

[1] **Оригинал (писан оловком, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 22—4, к. 2.**
[1] **Дапчевић**
[3] **Видн том III, књ. 3, док. бр. 186, књ. 4, док. бр. 133 и 142, том II, књ. 4, док. бр. 176.**
[4] **Вели.мир**

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. ЈУНА 1942. ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ЗА ПОКРЕТ И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ИЗГОРИ — ВЕЛИКО ЈЕЗЕРО'

ШТАБ V ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
14-У1- у 21 час.
Положај.

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ.[2]

Вечерас, у току ноћи, нзвршите све приипреме за покрет вашег батаљона. Припреме за покрет извршите у највећој тајности и тишини. Оозиром на ново-створену ситуацију — пре.ма нашем десном ооку, на правцу Изгора, *ваш је задатак:*

Да се сјутра 15-У1- у *3 часа* кренете правцем Вел. Језеро — Изгори да ухватите додир са непријатељем, и да се на најпогоднње.м положају за *одбрану* задржите, организујете отпор и затворите правац Изгори — Вел. Језеро и спречите на тај начин сваки продор четника ови.м правцем. Чим пристигнете тамо одмах ухватите везу са наши.м сусједним партизанским јединицама.

Покрет у означено врије.ме извршите са цјелокутпшм батаљоном и са ко.мором. Исхрана реквизицијом и конфискацијом, као и по потреби из наше базе на Вел. Језеру.

Ваше досадашње положаје заузеће 2-батаљон ове бригаде.

Извршењу овог наређења приступите одмах. Извештавајте нас — што чешће о свему.[3]

С. Ф. — С. Н.!

Командант
Сава Ковачевић

П.с. Вратите 15 бораца 2-батаљона — који се налазе према Изгору у свој батаљон одмах.

[1] **Фотокопија оригинала (писаног мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, фил.м Црна Гора бр. 2/320.**

[5] **О формирању 5. црногорске НОУ бригаде види том III, књ. 4, док. бр. 137. Наредбу о постављењу старешинског кадра редакција ннје пронашла, али постоје спискови чланова КПЈ и старешнинског састава штабова бригаде и баталлна и команди чета. Внди Архив ИРПЈ, рег. бр. 366/42, прилози 1, 3, 5, 7 и 9.**

[3] **Види док. бр. 174—177 и 180.**

Фотокопија документа бр. 173

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 15 ЈУНА 1942. ШТАБУ 3. БАТААЈОНА ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ РАЊЕНИКА ПРЕКО ВОАУЈКА И БАТААЈОНА ИРАВЦЕМ ИЗГОРИ — СЕДЛО[1]

ШТАБ V ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
15. VI. 1942
у 18,40 час

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Примили смо ваш извјештај.[2] Ми смо иредузе/\и потребне мјере за одбрану и заштиту правца који води преко Орловца ка Власуљи планини и за заштиту вашег лијевог крила и бока у Изгору.[3] Наиме — после подне око 16 часова, четнички предњи дијелови потисли су слаба наша одељења са Орловца и заузели Орловац. Наши дијелови — 1 чета са три п. митраљеза повукла се је на греду западно од стазе за Изгоре — где смо је појачали још са 1 четом. Ми држимо чврсто улаз — односно излаз из тесиаца — стазе коју чини Орловац — Волујак — према Изгору. Ту на излазу — поставићемо сјеверно од стазе 1 вод и аут. оруђа — на високим каменитим чукама, који доминирају Изгору, и штите вам лијеви бок с леђа од Орловца. Друг Милинко[4] који баш сад стигао од вас, каже да су још рањеници тамо. Зато вам се поново наређује да рањенике по сваку цијену пребаците преко Волујка до ***зоре најда.Ђе.*** Ово зато што ће ујутро уследити напад на Изгоре и Орловац, и то јаким непр. снагама зашто је непр. већ груписао 5—6 батаљона (окупатор и црногорско херцеговачки четници). То имајте у виду. Обзиром на овакву ситуацију према нашем десном боку, ми смо се одлучили да вечерас у току ноћи 15/16 — повучемо спољне снаге на положај: Власуља — Биоч плашша, с тим што ће те ваш батаљон повући, тек после евакуације рањеника који не смију пасти у руке непријатељу. Опет вам се напомиње да до зоре — пребаците рањенике са оне стране Волујка. У ову сврху морате моби-

[1] **Оригннал (писан на машини, ћнрилицо.м) у Архиву И.И. Титоврал, рег. бр. 3832/1У 7а—3 (42).**
[8] **Релакција није пронашла тај документ.**
[J] **Види док. бр. 173, напомену бр. 3.**
[4] **Буровић**

лисати вечерас све стаиовништво и мушко и женско од 15 до 70 година — без разлике.

Кад се евакуишу рањеници а иод јачим непр. притиском ви ћете се повлачити правцем: Изгори—Седло између Студенца пл. и Власуље — тј. главном стазом која води из Изгоре за Трновачко језеро, одржавају [ћи] непрекидну везу помоћу патрола са Комско-дурмиторским батаљоно.м — који ће се повлачити преко Шанца — ка Власуљи — где ће се организовати отпор. Ви требате свакако затворити и спречити сваки продор четника између Власуље и Студенца — ка Трновачком језеру — куда ће непр. несумњиво тежити да се пробије и угрози нас. Зато ово имајте нарочито у виду и овоме превоју — седлу поклоните нарочиту чажњу остављајући. . . . . .[5] оруђа на истоме.

Известите нас о свему нарочито о рањеницима.

С. Ф. — С. Н.!

Замјеник
пол. комесара
М. Буровић,

Замјеник
команданта,
Терзнћ/[1]

П.С. Ако је улаз у Сутјеску слободан и још у нашим рукама (онда) евакуишите рањенике кроз Сутјеску за Тјентиште. Ово имајте у виду.

[5] **Услијед оштећеља документа, нечитљиво.**
[6] **Велимнр**

БР. 185

Н4РЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 16 ЈУИА 1942. ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ЗА ЕВАКУАЦИЈУ РАЊЕНИКА ПРЕКО ВОЛУЈКА[1]

ШТАБ V ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
16. VI 1942 г.
у 10,30 ч.

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Примили смо ваш извјештај- од јутрос послат у 6,30 часова. Ви сте добили јасан и одређен задатак синоћ[3] и јутрос[4] понова—и *морате безусловно поступити у духу издатог вам наређења,* оез обзира на препреке, које можете савладати поготово данас, кад вас нико не напада и када нисте уопште угрожени.

Напомињемо да су четници изонлн на Орловац, али са малим снагама. Ми чврсто држимо са јаким оројем аут. оруђа греоене сјеверно од стазе за Изгори, на излазу из кланца Орловци—Волујак поставили смо 1 митраљез за заштиту вашег лијевог оока.

Радите према датом вам задатку — саобразно ситуацији орзо, енергично и иницијативно.

Успоставите везу са Комско-дурм. батаљоном на кланцу Волујак—Орловац према Изгорн.

С. Ф. — С. Н.!

Замјеник
команданта
Терзић[5]

[1] **Оригинал у Архиву И.И. Титоврал, рег. бр. 3831/1V 7а—5 (42).**
[1] **Релакција није пронашла овај извјештај.**
[5] **Внди док. бр. 173.**
[4] **Внди док. бр. 174.**
[5] **Велнмир**

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. БАТАЉОНА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 16. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ О РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ И СМЈЕШТАЈУ РАЊЕНИКА У СЕЛУ СУХИ[1]

Ко пише Штаб II бат. II пр. бригаде, одакле Тјентиште
Коме Врх. Штабу Куда Положај
Број ... 16. VI дан 21 сат 20 минут[2]

Ваше наређење'[5] добили смо на путу Суха—Тјентиште, 20 минута пред Тјентиштем.

Према наређењу Штаба II пролет. бригаде ми смо у Сухој имали остати до доласка делова V бригаде. Данас смо били извештени од III бат. V брнгаде да се рањеници преносе у правцу Граба и да им је људство заморено.[4] Пошли смо са батаљоном у сусрет и рањенике којн су стигли до Вратара пренели у Суху. Сместили смо их а пре тога смо тражили лекаре нз Тјентишта ради превијања рањеника. Једна екниа са лекаром је стигла баш када с.мо рањенике сместили у колнбе.

Ми смо пренели девет рањеника а остали су билн далеко 1 1/2 од Вратара. (Мало су одмакли од школе у Изгору) Пренос рањеника врше делови II и III бат. V бриг. Заштитни делови III бат. V бригаде налазе се у Г. Изгору.[5]

Штаб V бригаде са осталим деловима налази се на Трновском Језеру.[6]

Са политкомом II бат.[7] V бриг. договорнли смо се да један вод упути у Суху а остало људство да прихвати рањенике који се крећу према Грабу и да их пренесу у Суху, а ми смо поступили по наређењу Штаба бригаде и у 19ћ кренули из Сухе.

Како смо већ раније послали комору у Тјентиште, морали смо људству дати вечеру овде. До Граба би нам одавде требало 5ћ, тако да би тамо стигли тек 17. VI око 3,30.[8]

[1] Оригинал (писаи оловком, ћирнлицом) V Архиву ВИИ, рег. бр. 30—7, к. 13.

[!] Извјешгај је писан на ратном блоку у коме је на свакој страни одштампано ово заглавље.

[3] Редакција иије пронашла овај документат.

[4] Види док. бр. 173, напомену бр. 3.

[5] Вјероватно се односи на горњи дио села Изгори (12 км с.и. од Гацка).

[6] Погрешно; треба: Трновачко језеро.

[7] Политнчки комесар 2. батаљона Пете бригаде био је тада Алекса Бацковић.

[8] Недостаје крај документа.

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. БАТААјОНА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 17. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОВЛАЧЕЊУ И ПРЕНОШЕЊУ РАЊЕНИКА ИЗ СЕЛА ИЗГОРИ[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ,

III бат. V прол. имао је задатак[2] да пренесе рањенике из Изгори за Суху и обезбиједи Сутјеску — и пут према Трновском Језеру.[3] Рањеника је пренесено од 24 — 12 — остали нијесу моглн бити пренешени никако.

Талијани су заузели Изгори. Дошли су до цркве и ту нзнијели топове, одакле бију Суху. Надрли су јачим снагама. Отпор нијесмо могли да дамо, јер је цио батаљон био заузет ношењем рањеника, а у заштитници је остало свега 20 људи, који су са командантом[4] како изгледа у путу отсјечени, јер их још од синоћ нема. 7 рањеника остало је у школи у Изгорима — 3 у кућама и 1 на путу.

Ваше писмо[5] није стигло у Бригаду, али ми смо предузели да обезбједнмо Сутјеску са патролама са једном четом на р. Вратница и Сухи поток[6] и послали су извештај бригади, односно штабу који се вјероватно налазн још код Трновског језера.[7]

17-У1-42.
у 7.30 ћ

За штаб бат.
Полит. ком.
Никола Перовнћ"

[1] **Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—2, к. 3.**

*** Вили док. бр. 173, напомена бр. 3.**

[1] **Треба: Трновачко језеро.**

[4] **Командант 3. батаљона био је Петар Комненић.**

[5] **Редакција није пронашла то пнсмо.**

• Треба: Сушки поток.

[7] **О развоју догађаја на сектору Пете црногорске бригаде внди то.м III, књ. 3, док. бр. 93 и том II, књ. 4, док. бр. 186 и 189 и док. 176 у овој књизи.**

[8] **Политичкн комесар 3. батаљона 5. црногорске НОУ бригаде.**

БР. 185

ОПРОШТАЈНО ПНСМО ВОЈИНА РАЖЊАТОВИБА, ЧААНД ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦЕТИЊЕ, ОД 18. ЈУНА 1942. СВОЈОЈ ПОРОДИЦИ УОЧИ СТРИЈЕАЈАЊА'

Цетиње, 18 јуна 1942 год.

Драги родитељи, браћо и сестро,

Сигурно вам је познато како сам, заједно са још 12 другова, преварен од браће, боље рећи небраће Цуца, као: Бошка 3. Поповића, Петра Симова Поповића, Петра Марковића и др., допао руку непријатеља нашег народа и његове слободе, за којег сам се читавог свог живота борио часно и непоштедно и ево најзад данас за слободу и бољи живот мог драгог црногорског народа дајем и свој живот. Осуђен сам од стране италијанског фашистичког окупатора и н.егових слугу — домаћих изрода — на смрт.
Што ћу да умрем за свој народ чини ми част и с пјесмом на уснама поћи ћу у земљу, увјерен да ће ме народ осветити као свог часног и поштеног сина који није жалио од себе дати све, своју младост, своју крв, свој живот, за њихово добро и бољу и срећнију будућност. Данас се о нама чују најпогрдније ријечи, које сипају смишљено издајници и шпијуни, у на.мјери да нас дисквалификују пред народом, и да обезбједе за себе пљачкашку владавину на рачун народа. Али грдно се варају, јер није далеко дан када ће синути слобода поробљеним народима, па и нашем црногорском, и када ће истина морати изаћн на видјело дана. И тада ће ти ниткови добнти право мјесто које им припада. и бити осуђени од народа заслуженом казном за свој злочиначки рад. Ја сам убијеђен у то да ће добро побнједитн зло, и зато идем у смрт са пјесмом, свјестан чињенице да сам се часно борио за побједу доброг.

Ви, драги родитељи, браћо и сестро, губите данас поред Николе и Душана још и мене. То је за вас тежак губитак, који вам наноси и наносиће тежак бол, но ја вас молим не очајавајте, него напротив, будите поносни тиме што сте имали синове и браћу који су часно пали у борби за слободу и бољу будућност свог народа за који су се родили, живјели

[1] **Фотокопија писма у Музеју НОБ-а у Цетињу Писмо је објављеио у књизи Франчека Сајеа: „Писма осуђених на смрт", Љубљана, 1958. године.**

н умрлн. Поносите се тиме што сте и ви далн свој удио у народној борби жртвујући оно што вам је најмилије — животе ваших синова и вашс браће. Тјешите се тиме, што су до данас, а и надаље ће, многе мајке дале своје јединце за слободу свог народа и дијелиле са народом сва ова зла која му почини окупатор и његове слуге — домаћп илроди па ћете ускоро дијелити и добро. Ви добро знате да се ја нијесам борио да бих владао и господовао и очувао се по сваку цијену, него часно и несебично дајући свој живот за добро народа у првом реду. Зато сам миран, јер сам свјестан да и мој удио у борби није узалудан, јер ће плодови те свете народне борбе уживати наши млађи. „На гробу ће изнићи цвијеће за далеко неко покољење".

Ви ме добро познајете, а такође и сваки частан и поштен човјек, правично ћете оцијенити моју жртву. Сјутра ће се од мене мртвог стидјети сви они поштени Цуце који несвјесно допринијеше мојој смрти. Но ја таквим праштам јер знам да то не би никада учинили да су били свјесни тога да уништавају своје праве и истинске синове и борце, а ниткове који народ из тога краја на то натјераше народ ће умјетн да казни. И поново вам кажем будите мирни јер ће нас народ осветити. На концу, апелујем на вас, задн.и пут, да будете храбри и поносни и да се мушки држите и издржите сва ова зла те да заједно са црногорским народом доживите боље и срећније дане. Нека тако то буде, драги мој оче, мајко, браћо и сестро. Сад примите задњи ноздрав и задње збогом од вашег сина и брата Војина.[2]

[2] **Војин Ражњатовнћ, студент, члан КПЈ од 1935. године. У устанку један од органнзатора НОП у срезу цетињском. Ухватили су га на иревару сепаратисти Крста Поповића у Цуцнма и предали Италијанима, који су га стријељали 18. јуна 1942. годнне у близини Цетиња.**

БР. 185

МЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4 ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 19. ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОП И ДВЈ О АКТИВНОСТИ БРИГАДЕ[1]

ШТАБ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ
Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
19. VI. 1942 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.П. И Д.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ.

У договору са друговима из II и III Бригаде[2] оргамизовалн смо службу извиђања и осматрања у одређеиим правцима, тако да ће наше јединице извиђати правац Јелеч и правац с. Јелашца укључујући читав тај простор као и простор с оне стране цесте између Јелашца и Јелече и известан дио пруге десно од Јелеча. Данас ћемо Ва.м подниј ети испрпан извјештај' шта су све наше патроле запазиле на том простору.

Јуче смо одржали заједнички састанак партнзана иаше и II Бригаде са извјесним културни.м програмом који је спремила II Бригада.

Данас ће.мо, иако од Саве[1] нијесмо дооили људсгза Дурмиторског и Комског одреда организоваш те лвије једннице, као двије јаче чете, но Вас молимо да поново јавите другу Сави да нам упути то људство да би коначно завршили реорганизацију наших јединица.

Јуче нас ооавнјести друг Арсо да друг Врховни командант Тито и.ма намјеру да посјетн нашу Бригаду.[5] Зато Вас молимо да нас обавијестнте по курнру доносноцу овога извештаја да ли ће и кад тачно посјетити нашу Брнгаду друг Тито.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Политички комесар
Бошко Буричковић

Командант
Пеко Данчевнћ

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилшдом) \ Архиву ВИИ, рег. бр. 32—2, к. 3.
[5] Односн се на 2. пролетерску н 3. НОУ санџачку бригаду.
[3] Редакција није пронашла овај извјештај.
[4] Сава Ковачевић, тала командант Пете црногорске брнгале.
[5] Види говор Врховног ко.манданта од 19. јуна 1942. (том III, књ. 3, док. бр. 194).

БР. 185

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 20 ЈУНА 1942. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОИ И ДВ ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОБЕЗБЈЕБЕЊУ РАЊЕНИКА И ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ[1]

ШТАБ У-ТЕ ПРОЛЕТЕР. Н.О. УД. **БРИГАДЕ**
20/У1-42
у 11.30 Положај

ВРХОВ. ШТАБУ Н.О.П. И ДОБ. ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Гдје буде.

Синоћ у 7 сати послије подне примилп смо вашу наредбу од 18-У1-тек.[2] год. на коју ви одговарамо у следећем:

1) Ми смо били обавијештенн од мјештана, да су се снаге II- и 1У-те бригаде повукле преко Изгори за тјеснац Сутјеске, али нам ни на памет није могло доћи да ће они евакуисати све своје снаге даље од Сухог. Интендант В. Штаба друг Попивода нас је пис.мом обавијестно на к. Кук[3] око подне, да се 24 рањеннка налазе на Кук, више Изгори, и да им је живот угрожен. Хитно с.мо извршили — хитно наредили мобнлизацију сељака, а потписати су пошли у правцу њих, гдје су се налазиле наше двије вој. јединице, које су се требале реорганизоватн. Међути.м, кад с.мо дошли тамо, опет нас је друг Попивода сусрео и тражио помоћ. Ми с.мо одмах ангажовали око 90 партизана из 1-ог н Н-ог бат. и упутили их са Попиводо.м да спасавају рањенике. Попиводи смо предочили опасност ношења рањеника кроз Изгори и тражили да се овц преносе кроз Смрековац — Мратиње или Т. Језеро/ а он је остао при својем, да се носе преко Изгори, говорећи, да се могу пренијети са 90 људи за 2 сата. људство је пошло а за њн.ма увече још 15 сељака. Сјутри дан с.мо добили извјештај, да су рањеници застали насред Изгори и тражили су по.моћ. Ми дату помоћ нијесмо могли додијелити, већ смо наредили Шгабу Ш-ег батаљона,[5] који је био ујутро рано упућен изнад Изгори да штити масив Волујака и евакуацију рањеника, да им он помог-

[1] **Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 32—2, к. 3,**
[2] **Редакција не располаже овим документом.**
[5] **Односи се на вис Кук (к. 1821).**
[1] **Трновачко језеро**
[5] **Види док. бр. 173, 174 и 175.**

не у преносу рањеника. Батаљон је то учинно, али та евакуација је трајала три дана гдје с.мо ми били ангажовали преко 200 људи, који нијесу били добро организованп од својих штабова за т\' службу, то једно и друго, што је војска била изгладњела и ухватила је паника због тога, што остале пролетер. јединице нијесу нашли све до Тјентишта за којима су се били дали по нашем наређењу у потјеру. Ето како је ствар текла. Ми с.мо мислили, да сте ви били о то.ме обавијештени, па ви, у недостатку вре.мена, нијесмо ни писали. О томе би се, другови, могло дуго дискутоватн а у пис.му се то све не може изнијети. Онакав прелаз 1У-те бригаде, њихова немарност у погледу одашиљања нашег људства отуда, немарност њихова у погледу успостављања везе са на.ма у пролазу, те једно, и друго онакав паничарски прелаз П-ге бригаде, остављање рањеника једних и других, — то нам је задало доста бриге, рада и жртава, водеНи борбу са непријатељем, преносећи рањенике и вршеНи дужност заштитнице а понекад и побочнице. Но о томе друти пут, приликом састанка. Извјештени с.мо, да су рањеници пренети сви сем 8, које су Талијани заробили, убили и запалнли. Дакле, друговн, није се радило са 60 људи већН са 200 људи, није се радило о незнању него о немарности оних који су били одгосорнн. Ми с.мо са своје стране све учинили што с.мо могли. У остало.м наша је преписка ту.

2) Ваша ранија директива[15] није да се ангажује.мо сви ка Вучеву, већН од Сутјеске — Пријевор — [Трновачко] Језеро — Мратиње — Вучево, које с.мо ми прихватили и извршили, сем у оном по које.м с.мо вас јуче извијестили,[7] а то зато, што се је непријатељ у новије врије.ме са претежни.м снага.ма, сасви.м разумљиво, војнички пос.матрано, ангажовао на Центру да се пробије кроз Смрековац ка Т. Језеру н Мратињу.

3) Јуче с.мо вас обавијестили да се наш 1-ви батаљон налази у Т. Језеро, а данас с.мо му наредили, да се у току дана лретурн овдје на Суву Гору,[8] постављајгНи два мања одјелења да брани пролаз од С.мрековца ка Мратињу, који Не одступити под јачим притиском непрнјатеља. ТреНи батаљон ми остаје на Пријевор, са једном чето.м у Сухом. Једно и друго с.мо урадили зато што је потребно чувати ове пролазе кроз места Волујка и МаглиНа, јер ако би овуда продрли, а\томатски би напали на Сутјески кланац, којег би заузели, и наш опстанак са ову страну П.[оповог] моста

[6] **Редакција није пронашла ову дпректпву.**
[7] **Редакција није пронашла извјештај.**
[8] **Суха Гора нпје нађена на карти 1:100.000.**

био би иемогућ. Овако ми ћемо бар осталим јединицама правити могућност одмора, а наше се јединице неће много исцрпсти јер се храни.мо добро са месо.м (били смо реквирирал н доста стоке) и травом, а поред тога увијек држи.мо већу половину у резерву. Читави батаљон не можемо спустити у Суху због исхране и чувања Пријевора. То нека имате у виду.

3) И ако смо растурили јединице на већем терену, ми смо добро и брзо повезани курир. службом и можемо покрете правити убрзано.

4) Јуче смо вам писали о наше.м Зетском 6атаљону кој.ч је у 1У-тој бригади, а сад то понављамо и допуњујемо се: Овдје су синоћ дошли другови Блажо Јовановић и Буро Чагоровић, који кажу, да је велико пезадовољство у том батаљону због тога што нпје у састав наше бригаде па то питање категорички постављају. То је врло добар батаљон, па би требали о томе хнтно позести рачуна и батаљон упутити у ову бригаду. Ово је у интересу олште ствари, ово мишљење мн сви дијелимо.

5) Првом батаљ.[ону] 1-ве бригаде саопштено је ваше наређење и он се је пов\[r]као такође и батаљон IV бригаде.

6) Док се држи.мо на ово.м терену ми не можемо концентричније држатн људство.

7) Што се тиче рањеника, ми смо следећег мишљења: а) ако Вр.ховни мислн да рањеници остану неколико дана на садаш. мјесту, њихово обезбјеђење може вршитн војска од 2 јача батаљона, а ако нх се не мисли уопште евакуисати, онда је илузорно и помишљати на њихово војничко обезбјеђење, кад се има у виду исхрана рањеника, њнхово лијечење и храњење саме војске, која треба да води борбу око њих. Они[9] су били у стању да оних 8 убију и спале, па ће то учннити и са овијем бо.мбардујући их бацачима и топозима. Добро би било да се негдје прикрију, али су могућности за то слабе. Гледајући то, политички нарочито, све треба учинити да се евакуншу негдје даље. Ако би оставили два батаљона не би били у стању да се пробију у одређеном правцу, за то би требала читава бригада.[10]

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

пол. Ко.месар Радомир Бабић — М.П. — Кнт Сава Б. Ковачевић

• Односи се на Италнјане.

[10] 0 евакуацији рањеника и распореду бригаде видн том IV, књ. 5, док. бр. 102.

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 22. ЈУНА 1942. ШТАБУ 3. БАТАА.ОНА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА НА СУХОЈ И ИРИЈЕВОРУ[1]

Врло ***хитно***

ШТАБ V ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
22. VI 1942

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Са вашим батаљоном зауз.мите следећи распоред:

а) 1 чета у Сухој, — са задатко.м да затвара Сутјеску, V случају да ова чета буде принуђеиа на повлачење, — она би се повукла преко Тјентишта ка Грандићу, извјепггавајући и садејствујући са четом на Пријевору.

б) 1 чета на Пријевору са задатком да затвори правац: Трновачко језеро — Пријевор; ова чета мора бити у непрекидној вези са четом у Сухој и обе се непрекидно обавештавати и садејствовати. Ова чета извића по Трновачком језеру.

в) Остатак батаљона са истока да буде на Локве Дермечнште, одакле ће моћи са главнином батаљона интервенисати — заједно са главнином 2. батаљона која је на катуну Сува Гора — та.мо где то ситуација буде налагала.

Ове чете снабдите стоко.м за исхрану и смењујте их свака 2—3 дана према тактичкој ситуацији.

Наредите им да буду нарочито активне у извићању — на правци.ма које затварају.

Организујте обавештајну службу одмах и тако да нас редовно обавештавате.

Напомињемо да овај распоред морате одмах ***заузети.***

Ова измена у распореду наших батаљона — је донета пре.ма одлуци Врховног штаба — од ***данас.***[2]

***С.* Ф. — С. Н.!**

Командант,
Сава Б. Ковачевић

[1] **Оригинал (пнсан мастнлом, ћирнлицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 3829/1У 7а—9 (42).**

* **О распорелу свнх јединица Оперативне групе и наређењу Врховног штаба НОП и ДВЈ види том II, књ. 4, док. бр. 189, 191, 192 и 197.**

Фотокопија прве страннце документа бр. 182

Ка Мрчин Комбатској. Ви
изјешите брзо и непрекидно
пратитиситуацију и
извештавати ме о свим
догађајима. Као шта
видите ситуација се прилично
погоршава на нашу штету,
зато морате бити врло
пажљиви доносећи одлуке.

У свему нас редовно
обавештавајте.

С. Ф. са П.

Командант
Коча Радић

Фотокопија друге странице докумената бр. 182

БР. 161

ШРЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 22 ЈУЛА 1942. ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ У РЕЈОНУ ОШЛИ ДО[1]

(М.п.)[2] 22-VII- у *8,30 ч*

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Непр. дјелови су [у] наступању — у јачини око 500 четнпка (по извјештају[3]) према 1. батаљону ове бригаде и то од правца Ошљег дола и Коњских вода. Ви процијените ситуацију и по могућству ударите у бок ове непр. снаге. Ако нисте у могућности да, обзиром на развој ситуације, према вама и вашим сусједима, да се повлачите правцем на Ко1Бске воде, ви ћете одступитИ правцем на село Врбницу — а затим дал.е на Палеж (логор 1. батаљона ове бригаде) и даље ка Мрчин Колибама. Ви требате будно и непрекидно пратити ситуацију и управљати се брзо према развоју догађаја. Као што видите, ситуација се прилично погоршава на нашу штету, зато морате бити брзи, одлучни, доносећи правилне одлуке.

О свему нас редовно обавештавајте.

С. Ф. — СЛ. Н.!

Командант
Сава Ковачевић

[1] **Фотокопија оригинала (писаног оловком, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/323—324.**
[2] **На документу је округли печат са назнаком: Штаб V пролетерске НОУ бригаде.**
[5] **Редакција није пронашла овај извјештај.**

БР. 185

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 25. ЈУНА 1942. ШТАБУ 3. БАТААЈОНА ЗА ПОСТАВЉАЊЕ ЗАСЈЕДА У СУХОЈ ГОРИ И ПРИЈЕВОРУ[1]

ШТАБУ Ш-ег БАТАЉ.

Примили смо ваш извјештај од *13. 10*~-

1) Сјутра ћемо прегледати терен и рокирати бата.\>он ако мјесто није погодно, ***са,ио то не треба гледати једнострано.***

2) Наши (2 и 4 бат.) повукли су се са Вучева, са ову страну Сутјеске. 1У-ти оат. је са везом на Дујице, а 2-ги на Попи. Контролишу терен од Дурића до потока Буковик. Ноћас имају нстурена одјељења преко Сутјеске, али ће се повући.

3) Ви треоате повући ноћас сталне засједе које су горје ка Сувој Гори и Пријевору, а истурити патроле далеко горје и то дневно.

4) Даље је оило тешко оомоардовање на положај 1-ог оатаљона у Грандиће, гдје је било 8 мртвих и 13 рањених. Рањени су од једне бомое а оили су на скупу. Тежак ударац и први тежак авијонски ударац.[3]

5) Како то добијате обавештења са Пријевора о ситуацији у Изгорима, а патроле које требају тамо да извнћају из Сухе немају обавештења?

6) Затражцте од интенданата још мало брашна.

7) Контролишите положај према Мркаљима.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

пол. комесар,
Рад. Бабнћ

Ко.мандант,
Сава Б. Ковачевић

25/1У-42
у 7 по подне

[1] Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву И.И. Тнтоград, рег. бр. 3826/1У, 7а—11 (42).

- Релакција није пронашла тај документ.

' Релакција ннје пронашла доку.менат који се односи на ове догађаје.

БР. 184

ПРОГЛАС ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД ФЕБРУАРА 1943. ПОВОДОМ ЧЕТНИЧКЕ МОБИЛИЗАЦИЈЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ПАРТИЗАНА ВАН ТЕРИТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ[1]

БРАБО ЦРНОГОРЦИ

У моменту када је Црвена Армија подузела велику офанзиву ка Источном фронту, задајући непријатељу последње ударце а велике савезничке армије завршавају са чишћењем Африке и за који дан треба да се искрцају у Европу за брзо и потнуно унпштење фашиста: када се поробљени народи листо.м дижу за ослобођење својих домовина од фашистичких окупатора и домаћих издајника; када партизани Југославије предузи.мају упоредо са савезницима велику офанзиву и постижу завидне резултате, стварајући силну војску од неколико дивизија и корпуса, кад су већ ослободили низ покрајина и нанијели тешке губитке окупагорској војсци, четницима и усташама: када окупатор мора повлачити војску из Црне Горе и др. покрајина и слати је на Источни фронт, Африку и обезбеђење европских граница, вас у том моменту издајници уз помоћ окупатора мобнлишу- за одлазак у Херцеговину, Босну и Хрватску можда и на Источни фронт, Африку и друга бојишта. Оће да вас пошаљу на мјесто изгинуле фашистичке војске да се бијете против браће партнзана и савезничких војника, да гинете као срамне слуге фашистичког окупатора а за све то обећавају вам награду од 1.500 лира. Да би продужили своју пљачкашку владавину они у последњи.м својим трзајима покушавају да униште што вшпе могу. Успјело им је

[1] Оригииал (писан на машннн, ћирнлицом, и умножен на шашгрографу) у Архиву ВИИ, рег. бр. 13—4, к. 176. Документ је без латума, али се ио садржини види да је писан почетком фебруара 1943. годнне.

[2] Крајем јануара, током фебруара и марта 1943. четници су вршили насилну мобилизацију за слање својнх јединица против НОВ н ПО у Босну и Херцеговину. Мала су многи родољуби и групе људн отказнвали послушност, четнници су ипак мобилисали и упутили против јединица НОВЈ, у току тзв. четврте непрнјатељске офанзиве, око 4500 четника. Бајо СтанишиН је ловео у Мостар 2200 четника (види: ..Документи о нздаји Драже Михаиловића", књ. 1, док. бр. 65) а Павле Буришић 2314 четника у Калиновик (впди то.м III, књ. 5, док. бр. 142).

прољетос[3] да изазову братоубилачки рат и да на тај начин изврше масовне покоље најбољих синова и кћери црногорског народа и да неколико хиљада стрпају у логоре. Успјело им је да спале ваше домове и села. Сада спремају нову и још већу кланицу, да баце у први мах вас 5.000 у сигурну смрт, а да би могли несметано радити што хоће подузимају све веће хајке на партизане као главну сметњу, терорпшу њнхове фамнлије и пријатеље па и читава племена. Свакоме је познат систематски терор и незапамћени покољи који се врше по свим крајевима Црне Горе.

У својој злочиначкој работи најактивније су великосрпске четничке банде на челу са Бајом Станишићем, Павлом Буришићем, Блажо.м Букановићем и др. у Црној Гори, који уз по.моћ срамног издајице Драже Михаиловића организују покоље Црногораца и др. народа и гушење њихове ослободилачке борбе. Они се поред терора и насиља слу-

» Мисли се на прољеће 1942. годнне. Крајем јуна 1942. партизанске снаге Црне Горе биле су принуђене да се, пред вншеструко надмоћнијим непријатељем, повуку са своје територије за Босну. Повлачењем главнине партизанских јединица, ннје престала борба црногорског народа. На тернторијн Црне Горе остављени су, илн су тамо накнадно упућенп из 4. и 5. црногорске бригаде, илегалци — партијски радници.

Четници Драже Мнхаиловића и федералистн Крста Поповића организовали су своју власт под окриљем окупатора. Оргаиизовали су јаке четничке и „националне" јединице. Грађанску власт су организовали од „владе" па све преко срезова и општнна до сеоскнх кметова. Заједно са италијанским окупаторскнм властима, сву своју снагу и пропаганду усмјерилн су за борбу против народноослободнлачког покрета и партизана нлегалаца. Организовали су свакодневне хајке и прогоне илегалаца. Вршнли су непрекидно хапшења, мучења, интернирања и стрњељања припадника и си.мпатизера народноослободилачке борбе.

Иако под изузетно тешким условима, послије повлачења главнине партизанских јединица, партијска организација Црне Горе се постепено консолидовала и организационо учвршћивала. Формирани су или допуњавани партијски комитети, тако да су скоро по свим срезовима и општина.ма постојале партијске организације. Такође се постепено учвршћивала и организација СКОЈ-а. Ови.м радом руководио је Покрајинскн комитет КПЈ за Црну Гору и Боку.

У таквим условн.ма партијска организација Црне Горе и Боке успјела је да одржи контакт са масама. Од јуна 1942. до априла 1943. четници су убнли велики број истакнутих партијских руководилаца али, без обзира на жртве, утицај Партнје се осјећа. Та чињеница објашњава што су се моглн одржати у жнвоту многи илегалци. Партија је успјела да у пролеће 1943. организује мање партизанске јединнце у већини мјеста Црне Горе, које су крајем априла прерасле у чете и батаљоне. Језгро ових јединица били су партизани илегалци. У почетку ове јединице су изводнле мање акције, а крајем априла и почетком маја 1943. извођене су акције ширих размјера. Доласко.м јединица НОВ на тернторију Црне Горе, створени су условн за ширу мобилизацију.

же разним триковима и лажима како би вас завели да добровољно служите њих и њихове господаре и за њихов рачун дајете своје животе. До јуче су вас лагали да ће рат трајати шест година и да ће Италија и Не.мачка сигурно побиједити, да су партнзанн сигурно уништени и д. . ,[4] итд. Данас нама је свакоме јасно да ће се рат брзо завршити и фашизам бити уништен, покушавају са лажима: како је у Русији завладао цариза.м и да су они за Русију и Енглеску само сада помажу окупатора за „спас народа" а да се партизани борс заједно са усташама и Турцима за уништење Српског народа. Њихове су лажи срачунате и безочне, и сигурно се неће наћи нико ко би им могао вјеровати.

Једнно права истнна коју свако треба да зна јесте то: да је совјетски систе.м у Русији незамјенљив а Црвена Армија, Армија радника и сељака најјача сила на свијету. *Рускп, етлески и сви савезнички војници који проливају своју драгоцијену крв, не могу никада помагати слуге својих крвника него помажу и помагаће редино партизане, своје савезнике у борби против непријатеља.*

У коликој се мјери све четничке банде залажу за „спас народа", како то они кажу, најбоље се види по гробовима на свако.м кораку по пусти.м селима и домови.ма, по препуни.м затворима и логорима. Они у ствари спасавају своје стање и господске положаје а уједно припремају стару владавину великосрпске буржоазије. Овакву политику помагао је онај дно избјегличке владе у Лондону и до сада заваравао Енглезе и међународну јавност о томе како четници Драже Михаиловића, Баја Станишића и др., воде ослободилачку борбу у Југославији, али сад је свима и у иностранству потпуно јасно колико су ти издајници загазили дубоко у крв народну вјерно служећи окупатору, склапајући савезе са усташама, вођама сепаратистичке странке и др. издајницима, тако да се и већина те владе одрекла прљаве улоге Драже Михаиловића и реакционарних еле.мената у самој влади, оглашавајући партизане као једине борце против окупатора.

БГАБО ЦРНОГОРЦИ,

Партизани који се боре протпв окупатора, четника и усташа и свих издајника за слободу и равноправност народа Југославије приблнжавају се Црној Гори као ослободиоци своје до.мовине од терора и насиља.

[4] **Нечитљиво**

Не дозволите да вас издајници баш сада одводе од ваших кућа, да гушите ослободилачку бороу др. народа и оијете се против своје ораће и ослободиоца партизана и савезничкнх војника. Не дозволите да изгинете непоштено као слуге највећег непријатеља човјечанства — фашистичко1 угњетача и тим осрамотите славну историју Црне Горе и њене ослободилачке борбе, да брукате своју фамилију и родбину. Немојте да на ваше име и гробове пљује будуНе поколење, немојте да ваша смрт буде смрт издајица. Презрите плату и требовање које ва.м даје окупатор јер је то од опљачкане народне и.мовнне; то је јудин новац за крв ваше браНе и сестара. Исто тако немојте дозволити да вас одводе у интернацнју где Не вас као таоце мучити и убијати него останите код својих куНа. Одреците окупатору и четницима сваку послушност и окрените оружје против њих јер су ва.м они главни непријатељи. Не.мојте се плашити неуспјеха јер свакодневне побједе Црвене Армије, савезника и партизанске војске говоре о брзом слому фашиз.ма и његових слугу а то је и сигурна залога паше побједе. Помозите партизане који једино воде доследну борбу за ослобођење народа. Зато немојте чекати ни једног минута, него прихватите оружје и са њим одреците свако наређење непријатеља а сложно браните своју част, фамилију и домовс. Једино на тај начин непријатељ се може уништити. То је једини пут за потпуно ослобођење испод тирјанског јар.ма, то је пут славе и побједе.

Живјело јединство н слога свих црногораца у борбн протнв окупатора н његових плаћеника четннка, крилаша и других шпијуна!

Жнвјела вјековна заштнтннца братска Руснја н њена непобједива Црвена Армија!

Жнвјели савезници у борбн против фишистпчких освајача Енглеска, Амернка и Кина!

Живјела храбра партизанска и добровољачка војска нада за ослобоће!Бе свих поробљених народа Југославије!

Доље крвави фашистнчкн окупатори и њихови плаћеннци четннцн, усташи, крилаши и сви изродн нашег народа!

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ[5]
народно-ослободилачких партизанских
одреда за Црну Гору и Боку

[5] **Функцију Оперативног штаба НОП олреда тада је вршно Покрајинскн комитет КПЈ за Црну Гору н Боку. На територији Црне Горе и Боке тада није било већих партизанских јединица.**

БР. 216

ПРОГЛАС ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД АПРИЛА 1943. О ПОРАЗУ ЧЕТНИКА НА НЕРЕТВИ И КОД НЕВЕСИЊА И О ЊИХОВИМ ДАЉИМ МАНЕВРИМА'

БРАБО ЦРНОГРЦИ!

Јављамо вам најрадосннју внјест да су се дивизије Народно-ослободилачке војске Југославије приближиле Црној Гори, јављамо вам најрадоснију вијест да се хиљаде најбољих синова нашег народа који су се годину дана славно и успјешно борили против окупатора и издајника народа Црне Горе данас налазе на домаку црногорске границе и да Не кроз најкраће вријеме јуначке Четврта и Пета Црногорска Ударна бригада ступити на своје црногорско тле. Приближио се дан којега је из дна душе жељело све што је у Црној Гори часно и поштено, све што је пропадало и робовало под терором окупатора и четничких издајица, све што мрзи фашистичке тиране и њихове до.маће слуге ма како се они звали.

Издајничке четничке воће Блажо Букановић, Бајо Станишић, Буришић[2] н ко.мп. по плановима југословенске избјегличке владе из Лондона и њеног министра-издајнника Драже Михаиловнћа а у споразуму са окупаторо.м — јер прије мјесец дан^ увели су у борбу против Народно-ослободилачке војске поред својих бандн из Црне Горе и присилно мобилисали велики број Црногораца[3] којк није желео да учествује у том братоубилачком клању. Четппчке воће су ступиле у борбу уздајући се да ћу удружени са усташа.ма, Њемцима и Талијанима потиснути па чак и разбити снаге НО војске и на ослобођеној територији обновити фашистички поредак крви и насиља, а шта се деснло? Десило се то да је славна Народно-ослободилачка војска разбила те удружене хорде а црногорски четници су

[1] **Оригпнал (писан ћирилицом н умножен на шапирографу) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—4, к. 176.**

*** Павле Буришић, кипетан бивше југословенске војске, ко.манлант Лнмско-санџачких олрела. Убиле га усташе при повлачењу четиика 1945. године.**

[3] **Четници Драже Михаиловића мобилисали су у Црној Горн око 4.500 људи (види док. бр. 184, напомену бр. 2).**

доживјели тежак пораз код ријеке Неретве послпје којег је отпочело наступање НО војске пре.ма Црној Гори. Послије првог свог пораза четнички плаћеници окупатора наставили су и најстављају са насилним одвођењем Црногорана" на кланицу да би „преградили партизанима пут" — али су доживјели свој нови пораз у Невесињском пољу о чему свједоче стотпне мртвнх, рањених, заробљених и многобројни дезертери четници који су се разбјегли на разне стране.

И док се четници спремају за даљи отпор окупатор преко свог другог плаћеника и слуге Крста Поповића баца у борбу против партнзана нове чете Црногораца. Сепаратистичке слуге Талијана Крсто Поповић, Душан Вуковић, Божо Кривокапић и други покушавалн су се до јуче преставити народу као противници новог братоубилачког рата и противници сваког одласка у Босну. Они су \агали народ да ће се борити против четника који су, тобоже, њихови непријатељи, сипали су иароду на разне начнне прашину у очи (као скорашње „одметање" Душана Вуковића са Чева) а данас послије свега тога послали су своје батаљоне[5] на фронт против Народно-ослободилачке војске опет их варајући да иду „само до граница да се боре

[4] **Послије прве мобилизације у Црној Гори мобнлисано је још око 2000 четника. Они су под командом Блажа Букановића, команданта Главне националне команде, упућени правцем Никшић — Горанско као појачање четницима Баје Станншића и Павла Буришића. Ова мобилнзацнја била је пропраћена масовним добијаље.м, како иојединаца тако и поједнних „националннх" једнница. Кучки нацноналнн баталгон, у јачинн од око 1000 људн, није се одазвао позиву за одлазак у Херцеговину (видн том III, књ. 5, док. бр. 149). Међу четницима н сепаратисти.ма, као и међу њиховим симпатизерима, владала је права паника због тога што су претрпјели пораз на Неретвн и Невесињу. Тада је дошао до нзражаја велики утнцај Комуннстнчке партње и партизана, којн су били у нлегалству, на широке народне масе (внди: Документи о издајству Драже Михаиловића, књ. I, док. бр. 74). Да би се ометала мобилизација четника и да би се на терену Црне Горе задржало што више четничких снага, Покрајинскн комитет КПЈ дао је директиву за вршење мањнх акција на окупатора и четнике. Акцнју су нзводили паргизани н илегалци (впдн том III, књ. 5, док. бр. 143, 145, 146, 152 н 153).**

[5] **Сепаратисти, сарадници окупатора затварали су правац Бањанн — Опутна — Рудина са својом Ловћенском брнгадом. Накнадно су мобилнсалн још лва батаљона, у јачинн од око 1000 људи, који су упућени правцем Грахово — Внлусе као појачање Ловћенској бригадн (види: Документи о издајству Драже Михаиловића, књ. 1, док. бр. 75).**

против четника". Поновила се она издајничка улога коју су сепаратистичке вође играли и прошле године. Послије свих са окупа*гором смишљених превара и обмана народа пошли су у по.моћ већ готово разбнјеним четницнма чнме су јасно показали своје издајничко лице које су покушавали прикрити у последње вријеме.

Браћо Црногорци! Годину дана били сте препуштени на милост и не.милост окупатора и издајника који су са вама располагали како су хтјели дајући вам једном руко.м требовање а са другом истребљујући црногорскн народ. Стријељали су на хиљаде најбољих црногорских синова и кћери а интернирали на десетак хиљада а и данас настављају са хапшењем и стријељањи.ма, пљачкање.м и харањем по вашој земљи. Неисцрпна је листа злочина и издаја, зла и насиља које су према ва.ма учинили издајнички вође па данас послије свега тога те одвратне слуге окупагора гурају вас у ново братоубилачко клање и погибију. Хоћете ли дозволити да нзгине још која хиљада Црногораца за одбрану Нијемаца и Талијана да послије ове тешке и срамне године ратујете на једном фронту заједно са фашистима и њиховим плаћеници.ма четницима и усташама протнв својих ослободиоца, против своје браће и-своје будућности. Данас нмате све услове да то спријечите и то морају урадити сви они који поштено мисле — воле свој народ а мрзе окупатора — без обзира на политичку опредијељеност. Окрените ваше пушке на ваше угњетаче н крвнике на окупатора и издајннчке вође — ви који сте мобилисани! Не одазнвајте се позиву на нову мобилизацију, не дајте се хапсити и интернирати, прил^зите нашим партизанским јединнцама — ви који сте још на својој кући. Враћајте се своји.м домовима, прилазите народно-ослободилачкој војсци која наступа — ви који сте на фронту! Не плашите се партизанске освете ви који сте заплашени и заведени јер се партиззни боре за ваше ослобођење.

Браћо Црногорци! Ви које су четници силом гурнули у братску крв и погибију као и ви које су сепаратистичке вође преваро.м „извели на границу" да вас увуку у исту братску крв и погибију — отворите очи у овом последњем часу! Пођите путем ослободилачке борбе против окупатора и издајника, прикључите се моћној Народно-ослободилачкој војсци и партизајнским једнницама на чијој су страни братски српски, хрватски, словеначки народ, на чијој су

страни савезннци и наша мајка Русија, на чијој је страни наша будућност и слобода!

Живјела славна На,родно-ослободилачка војска и иартизански одредн Југославије!

Жнвјела јуначка Четврта и Пета црногорска ударна бригада

Живјело једнство црногорског народа у борбн против окупатора и издајника!

Живио моћни Совјетскн савез и његови савезиици Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ« Н.О. ПАРТИЗЛНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

БР. 186

ДЕПЕША КО.МАНДАНТА 2. ПРОАЕТЕРСКЕ ДПВПЗИЈЕ НОВЈ ОД 18. АПРНЛА 1943. ВРХОВНОМ ШТЛБУ НОВ И ПОЈ О РАЗБИЈАЊУ НЕПРИЈАТЕЛЈА НА ПРАВЦУ ЧЕ ЛЕБИИА

II див. 18/1V

Разбили смо и протјерали непријатеља у правцу Челебића.[5] Гоњење и уништење се наставља.[3] Пеко.[4]

" Види док. бр. 184. напо.мену бр. 5.

[1] Оригинал (писан мастило.м, латинином) у Арчиву ВИИ, рег. бр. 59—8, к. 13.

*** Вили том II, књ. 9, лок. бр. 99 и 102.**

[3] Види том II, књ. 9, док. бр. 96, и то.м IV, књ. 12, док. бр. 115 и 122 и док. бр. 214 у овој књизн.

[4] Дапчевић

БР. 216

ДЕПЕША КОМАНДАНТА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 24. АПРИЛА 1943. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ОСЛОБОБЕЊУ ШЛВНИКА, ЖАБЉАКА И БОАНА'

II дивизија

24. IV

Шавник, Жабљак и Боан чисти и успостав.\5а се народна власт. Непријатељ разопјен отступа у правцу Колашина.[2] Четници у масама прилазе на.ма. Народ нас је примио са одушевљењем. Припре.ма.мо широку мооилизацију. Заплијењено 80 хиљада пушчаиих метака и магазин са храном. Има.мо везу тамо с I оат. IV бригаде. II пролетерска[3] нам треба у... чишћењу и [ради] њене попуне. Бурншић са бандо.м побјегао. Пеко"

БР.188

ДЕПЕША КОМАНДАНТА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 28. АПРИЛА 1943. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БРОЈНОМ СТАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ЦРНОЈ ГОРИ'

II див.

Италијана у Никшићу и околини 8000.[2] Јако су утврђени. Са Брком[3] у позадини око 100 друтова у Бањанима. Фсдералнсти[4] и.мају дефанзиван став. Код њих почело растро-

[1] Оригннал (пнсан мастило.м, латиницо.м) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 25/16, к. 14А.

- Види том II, књ. 9, док. бр. 121, 151, том III, књ. 5, док. бр. 149 п 150 н том IV, књ. 12, дрк. бр. 130.

[3] Односн се на 2. пролетерску бригаду. О Јвеном кретању и распореду види том II, књ. 9, док. бр. 131. напо.мену бр. 4.

[4] Дапчевић

[1] Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 33—2, к. 6—I.

*** Односи се на дијелове нталијанске дивизије „Ферара", чијн се Штаб налазио у Никшићу.**

[3] Радоје Дакић, органнзацнони секретар Покрајинског комнтета КПЈ за Црну Гору и Боку.

[4] Мисли се на сепаратисте (зеленаше) Крста Поповића.

јављање у нашу корист. У Црној Гори и Боки има 6 ДИВИзија[5] са око 45000 војника. 15 ов. м. герилци у луци уништнли 1 камион и заплијенили неколико пушака и ратну спрему. Окупатор је уплашен од наших снага и изгледа има свугде дефанзиван став, јер се грозничаво утврђује. Пеко'

28/1У.

БР. 189

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2. МАЈА 1943. ШТАБУ 2 ПРОАЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ИЛПУ ШТАЊУ ГАЦКА И НЕВЕСИЊА И ПРЕААСКУ НА ТЕРИТОРИЈУ ЦРНЕ ГОРЕ'

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Ми смо напустили Ггпко и Невесиње.[2] Наше брпгаде са болницом морамо исхрањивати са ослобођене тернторије Црне Горе јер је то једина могућност. Дио Херцеговипе који још држимо попаљен је н исцрпљен економскп до краЈЈБИХ граница реквизицијама и конфискацијама за нотребе Централне болнице, Девете дивизије, Седме наше дивизије и осталих јединица!. Ми се днјелом налази.мо у Пиви са Дал.матинском бригадом према наређењу В.Ш.

Радомир[3] (III див.)

Примљено (Мокро)
2-У-43-1503

Павле"

[5] **Тада су се на територији Црие Горе и Боке, Санџака н јужне Херцеговине налазиле слиједеће нталнјанске дивизије: „Тауриненсе" (Пљевља, Пријеноље), „Ферара" (Никшић. Даниловград), ..Венецша" (Беране, Бијело Поље, Колашин), „Емилија" (Бока Которска) и „Перућа" (Внлусн, Билећа, Тр>ебннл). У областн Дубровника налазнла се днвпзија „Мурће". Внди „Ослободнлачкн рат народа Југославијс 1941—1945", књ. I, стр. 430—431.**

[8] **Дапчевић**

[1] **Оригинал (писан мастнло.м, латиннцом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 3—1/9, к. 731.**

[г] **Вилн том IV, књ. 13, док. бр. 11, 149 и 151.**

[3] **Радомнр Бабић, политички комесар 3. ударне ливнзије.**

[4] **Павле Бојчевнћ, радно-телеграфнст 2: пролетерске дивнзије.**

БР. 216

ЗАХТЈЕВ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕОД 3 МАЈА 1943. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДА СЕ УИУТЕ ЗАРОБЉЕНИ ИТАЛИЈАНИ ЗА ПРЕНОС РАЊЕНИКА ДО ЦЕНТРАЛНЕ БОЛНИЦЕ'

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

По наређењу Врховног штаба упутите на.м све заробл-ене Талијане и мазге за пренос наше болнице нз Чемерна за Централну болницу.[2]

(V бриг.[ада])

Примљено (Мокро)
3. У43 1345

Павле[3]

БР. 191

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4. МАЈА 1943. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О УСПЈЕСИМА 7. КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ У РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТОРИЈУ МЕЉАК — ВРБА И ОСЛОБОБЕЊУ ЖАБЉАКА'

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
4. маја 1943. год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.ОЈ.

У вези радиогра.ма Врховног Штаба од 19. IV. 1943. год.[2] упућен је начелник штаба[3] ове дивизнје у Штаб VII Крајјишке бригаде у циљу извршења додељеног задатка.[4] 13

[1] **Оригинал (иисан мастнлом, латнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 731.**
[8] **Бојчевић**
[1] **Види док. бр. 195.**
[1] **Оригннал (пнсан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—1, к. 9А.**
***и[4] Седма крајишка бригада, која је прпвремено била под команлом Штаба 2. пролетерске ливизије, и.мала је залатак ла пређе ријеку Тару, између Тепаца и Левертаре, и заузме Жабљак и Језера. Опширније о томе види том II, књ. 9, док. бр. 104.**
*** Јован Вукотић**

на 19 т.г. једна четннчка група у јачини од 4 до 500 војника из Пљеваља пребацила се је иа простор Мељак — Врба. Штаб VII Крајпшке бригаде донио је одлуку да са једним батаљоном ојачаним са једном четом одмах изврши напад на ове четнике у циљу протјериваља и уништавап,а. Борба је вођена цијелог дана до 18.30 часова када је непријатељ у нереду отступио у правцу Кочевине[5], гдје су га гонили дјелови VII Крајишке брнгаде. Непријатељ је у овим борбама имао 15 мртвих и 25 рањених. Губитци код батаљона VII Крајишке бригаде били су један мртав и 3 рањена.

20. IV. т.г. Штаб VII Крајишке бригаде добио је зада(так, да са простора Вис — Мељак, изврши покрет у току дана и пребаци се на простору Бобова — с. Мораице[6], обезбеђујући се са једним батаљоном од правиа Глибаћа. Истог дана у току ноћн Шгаб бригаде упутио је један јачи извиђачки вод са задатко.м да извиди стање моста код с. Тепци. Извјештајем овог извиђачког вода сазнато је да је мост на ријеци Тари код Тепаца очуван и способан за прелаз пјешадије са ко.мором. Штаб бригаде одмах је издзр наређење III батаљону да ноћу 20 на 21 пређе ријеку Тару на лијеву обалу и образује мостобран за прелаз осталих дјелова бригада. Пошто непријатеља није било на лнјевој обали ријеке Таре, то је остагак бригаде почео са пребацивањем 21. ов. мј. у 4 часа ујутро у циљу што бржег изласка ове бригаде на простору Жабљака, у ко.ме су се налазили дјелови позадинских јединица, који су подесним препадима мањих одјељења протјерали непријатеља у правцу Сињајевине. Ово расуло четничких јединица произилази као последица разбијања четничких група на простору Челебића 17 на 18 т. г.[7]

Бригада се пребацила упркос теренских неприлика врло брзо, тако да су њени предњи дјелови дошли у Жабљак 21. ов. мј. око 8 часова, цијела бригада око 14 часова нстог дана. По прелазу ријеке Таре први је сусрет био са куририма IV пролетерске бригаде, чији се је први батаљон налазио у с. Недајно. По овим куририма упућено је иисмо за Штаб IV пролетерске бригаде, да се одмах крене у правцу Шавника[8] и да јој је лијеви бок потпуно осигура^т, јер су четничке снаге Павла Буришића разбијене и отступиле десно.м обало.м ријеке Таре до с. Косанице.

[5] **Односи се на село Хоћевнне (9,5 км ј.з. од Пљеваља).**
* **Заселак села Бооова (12,5 км с.и. од Жабљака).**
[7] **Види док. бр. 186.**
[4] **Види том II, књ. 9, док. бр. 120, и том III, књ. 5, док. бр. 4.**

По доласку VII Крајишке бригаде у Жабљак иста је распоређеиа на линији с. Биперовача — Јунча До — Мотички Гај, са задатком извиђања и осигурања праваца од Сињајевине и Горњих Шаранаца.

Батаљону у Биперовачи стављено је у задатак, да осигурава прелаз код Левертаре и преко истог ухвати везу са III Санџачком бригадом а батаљон у Мотичком Гају да преко Горње Буковице ухвати везу са Штабом IV пролетерске бригаде у правцу Шавника.

У часу доласка на простору Жабљака нађена је следећа спрема, коју је непријател. напустио и то:

један тешки бацач,
два лака бацача,
два п. митраљеза,
62.000 метака,
334 тешке бомбе за тешки бацач,
50 бомба за мали бацач,
5 до 600 пушака (код бораца пришлих к нама),
телефонских апарата 6,
брашна 4.500 кгр.,
макарона 4000 кгр.,
зејтина 1.700 литара,
дувана један вагон,
парадајза 800 кгр.,
пасуља 190 кила,
кукуруза 400 кгр.,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар'

Ко.мандант,
Пеко'[0]

М. П.

Начелник Штаба
Вукотић[11]

« **Бакић**
[10] **Дапчевић**
[11] **Јован**

БР. 216

ДЕПЕША БОРАЦА II СТАРЈЕШИНА 2. ПРОАЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 5. МАЈА 1943. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ О ВЕЛИКОЈ ПОБЈЕДИ НАД ИТАЛИЈАНИМЛ И ЧЕТНИЦИМА'

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Нашс првомајско обеНање. На дан 1 и 2 маја уништили с.мо заробили и заплијенили: 950 италијанских официра и војника и око 200 четника. Заплијенили и уништили 7 тенкова. Заплијенили 4 брдска топа 75 мм, око 20 камиона, 2 луксузна ауто.мобнла, 2 моторцикла, 40 тешких и лаких бацача, 60 до 70 тешких и лаких митраљеза, око 800 пушака, 4 до 5 вагона артиљеријске, бацачке и пушчане муниције, 20 револвера, 200 мазага, 10 јахаНих коња и велику количину остале ратне спре.ме.[2]

Борци, командири и политко.месари II пролетерске дпвизије.

Предао (МилошевиН)
5-У-43 — 0720
Павле[3] (М.П.)

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 12—9, к. 731.**

[2] **Првог и 2. маја 1943. године вођена је борба на Јаворку у којој су учествовали: 4. пролетерска и 5. црногорска НОУ бригала и јелна чета Никшићког НОП одреда. Од непријател»скнх једнннца бнли су: један батаљон италијанске дивизије ..Ферара", једна брдска батернја 42. арт. пука и Никшићки четшгчкн одред. Види том III, књ. 5, док. бр. 14.**

[a] **Бојчевнћ**

БР. 193

НАРЕБЕЊЕ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ ОД 5. МАЈА 1943. ЦПЧБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВНЗИЈЕ ДА ХИТНО ПОША ЉЕЗАПЛИЈЕЊЕНУ ХРАНУ И ОПРЕМУ

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Остали смо без хране. Хитно нам упутите на ШНепан-Поље 20 мазги, 1500 кгр. брашна, 500, кгр. пиринча и макарона, нешто конзервн. Пошаљите 60 шаторских крила и пет већих шатора за штаб, 20 мазги и два јахаНа коња за нас.

Примљено 5-У-43 1740 (В.Ш.)-
Павле[3]

БР. 194

НАРЕБЕЊЕ КОМАНДАНТА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8. МАЈА 1943. СВОМЕ ШТАБУ ЗА НОВИ РАЗМЈЕШТАЈ ЈЕДИНИЦА'

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Три батаљона четврте [бригаде] пребацити [на простор] Малинско — Струг. ТреНи батаљон Четврте остаје с. Луково. Два батаљона друге [бригаде упутити на простор] Г. Поље — Јаворак, Пета [бригада на простору] Никшић — Гвозд.

Примљено: (у Милошевићу) Пеко[2]
8-У-43 — 1615
Павле[3]

[1] Оригинал депеше (писане мастилом, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 731.
[2] Врховнн штаб НОВ н ПОЈ.
[3] Бојчевић

[1] Оригинал депеше (писане мастнлом, латнницо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 731.
[1] Пеко Дапчевић, командант 2. пролетерске дивизије, бно је тала на савјетовању у Врховном штабу НОВ н ПОЈ. На том савјетовању 1. н 2. пролетерска днвнзија добиле су задатак да униште преостале четничке и италијанске снаге у нсточном днјелу Црне Горе и створе услове за наступање ка Србији, према Косову и Метохији (видн том II, књ. 9, док. бр. 157, напомену 2).
[3] Бојчевнћ

БР. 216

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10. \1АЈА 1943. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДА СУ РАЊЕНИЦИ ПРЕДАТИ ЦЕНТРАЛНОЈ БОЛНИЦЈГ

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Рањеници са Чемерна су пребачени и предати Централној болници.[2]

(III дивизија)

Примљено 10-У-43 — 0820
Павле[3]

БР. 195

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12. МАЈА 1943. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ 1 ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА КОМУНИКАЦИЈИ ПРИЈЕПОЉЕ — БИЈЕЛО ПОЉЕ[1]

ШТАБУ II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ

Лекић[2] на цести Пријепоље — Б. Поље убио 150, заробио 70 Талијана. Заплењено оружје и спрема, уништено 19 камиона. Са накнадним појачањима данас води борбу. Одмах јави докле сте стигли.[3]

(Коча)'

Примљено (у Боану)
12-У-43 1430 — Павле[5]

[1] Оригинал депеше (писане мастилом, латнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1/9, к. 731.

[5] Централна болница бнла је тада размјештена на простору Шћепап Поље, Руднне и Челебићи. Огапирнње о томе види том II. књ. 9, док. бр. 174.

[J] Бојчевић

[1] Оритнал деиеше (писане мастилом, латнницом) у Архив\-ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 731.

[2] Данило Лекић, командант 1. пролетерске брнгаде.

[3] Аруга пролетерска днвизнја водила је борбу 12. маја 1943. са јачим четнички.м снагама на прилазима Колашину и избнла на линнју с. Горње Лнпово — Сто — Црквине (види том IV, књ. 13, док. бр. 61). Истога дана, у 14,15 часова, Штаб 2. пролетерске днвизије обавијестио је Штаб 1. пролетерске дивнзије да се налази у Морачи (внди том II, књ. ***9,*** док. бр. 177, напо.мену бр. 2).

[4] Коча Поповнћ, командант 1. пролетерске дивнзње

* Бојчевић

БР. 197

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 14. МАЈА 1943. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА БИЈЕЛО ПОЛjЕ — ШАХОВИБИ'

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 14-У-9.30

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

1.— Поставите потребан део снага око с. Папе и за затвараље правца Б. Поље — Шаховићи. Са те просторије повући ће се делови III крај. брига^е[2], која је добила задатак да, сем затварања правца ка Рибаревини и Колашину, преузме чишћење четничких банди са десне обале Равне Реке.

2. Шаљемо вам знаке распознавања.

С.Ф. — С.Н.

За штаб
Васа[3]

М.П.

Бр. — 463
14. V 1943
у архиву[4]
[5]

[1] Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—2, к. 709.
[4] Види том IV, књ. 13, док. бр. 73.
[3] Васо Јовановић, начелннк Штаба 1. пролетерске дивизије.
[4] Дописано на полећини документа.
[5] Потпнс нечитљив.

БР. 216

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА КОМАНДАНТА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 23. МАЈА 1943. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ПРЕБАЦИВАЊУ ДВА БАТАЉОНА НД ВУЧЕВУ И РУШЕЊУ МОСТА НА ТАРИ'

В.Ш.

Јуче смо извештени од друга Љуба[2] да је I. пролет. бригада потисла непријатеља[3] и да је у 11 час. била испред Богпћа[4] и с. Хуснића.[5] Један батаљон Мајевичке бригаде који се је био повукао преко Узлупа, упутили смо га на Златан Бор. Један наш батаљон десном обалом Таре да нападне непр. делове у Хум. Стигла су два наша батањона*, њих смо пребацили на Вучево, са задатком да се пребаце преко Сутјеске и да туку непр. јединице на десној обали Дрине. Ово смо урадили у духу раннје директиве. Мост на Тари код Шћепан Поља срушен је. Остала два моста чувамо.

Луне[7]

23.У. у 6 час.

[1] Оригинал (писан оловком, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. Ор. 33—2, к. ЗА.

[1] Љубодраг Бурић, командант 2. пролетерске бригаде.

' Односи се на ње.мачку 118. ливизију и 4. домобрапску ловачку орнгаду, које су 22. маја 1943. голине заузеле Борнћ и Хумић. Опширннје видн том II, књ. 9, док. бр. 221. чапомену Ор. 2, и том IV. књ. 13, док. бр. 109.

[4] Односи се на брдо Борнћ (11,5 км с. од Шћепан-Поља).

[5] Односи се на внс Хумић (трнг. 1326).

[4] Рнјеч је о 1. и 2. баталону (внди том II, књ. 9, док. бр. 221, иапомену бр. 2) н док. бр. 198 у овој књизн.

[7] Миодраг Мнловановић Луне, народни херој. Попшуо априла 1944. код села Узића, на прузн Титово Ужице — Пожега, као за.мјеник команданта 2. пролегерске НОУ брнгаде.

БР. 216

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА КОМАНДАНТА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 23. МАЈА 1943. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБИ НА БОРИБУ И ХУМИБУ'

В.Ш.

Јавили смо ти да смо упутили иаша 2 батаљона на Вучево.[2] Међутим сад смо добили извјештај од Љуба[3] и он каже:

„Да се непр. упорно држи у Богићу[4] и Хумићу. Борбе су биле жестоке. Непријатељ има губитака преко 30 мртвих, 20 до.мобрана заробљених, 2 домобранска официра, 2 немачка официра, заплењен 1 брдски топ без затварача, 3 тешка митраљеза, 20.000—30.000 метака, једна пуковска застава. Непр. се упорно брани. Вечерас је потиснуо наше са положаја. Држимо леву обалу реке љутице."

Овај извештај љубо је писао синоћ у 22.50 часова. У исто.ме писму љубо тражи да му упутимо наша два батаљона на тај сектор. Међутим, као што с.мо јавили, ми с.мо упутили та два батаљона на Вучево. Одговори нам хитно, шта би требало да радн.мо.[5] Ја ћу чекати код телефона.

. 23ЛЛ Луне'
7.30 час.

[1] Оригинал (писан оловком, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 30/9, к. 14А.
[2] Види док. бр. 221.
[3] Љубодраг Бурић
[4] Односи се на брдо Борић.
[5] Врховни штаб НОВ и ПОЈ наредно је Штабу 1. пролетерске днвизије (23. маја 1943. у 10.45 часова), да преоаии 2. пролетерску бригаду на лијеву обалу Дрине н овлада поставом Вучево — Сухе — Зак.мур — Бистрпца. Видн том II, књ. 9, док. бр. 214.
" Миодраг Миловановић

БР. 216

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОА 30. МАЈА 1943. ВРХОВИОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ДА СЕ НАЛАЗИ У СЕЛУ ПИШЧУ

II ДИВ. 30.У.

Радован[2] није потпуно обавијештен о ситуацији. Ми смо у Пишчу и у вези смо са IV [бригадом] која је од вас добида задатак.[3] Вечерас ћемо се пребацити у Барни До. Молимо даље директиве." Што је са II далматинском бригадом, после пада Шавника.[5] Пеко.[4]

БР. 201.

ИЗВОД ИЗ ДНЕВНИКА ПАВЛА БОЈЧЕВИБА, РАДИО ТЕЛЕГРАФИСТЕ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ, ЗА ПЕРИОД ОД 21. МАЈА ДО 5. ЈУНА 1943. ГОДИНЕ'

21-У-43 навече покрет од Крње Јеле преко Боана за Тимар. У Боану наше позорнште даје приредбу за другове нз логора — замијењене за Италијане.[2]

[1] Оригинал депеше (писане мастило.м, латиницом) V Архиву ВИИ, рег. бр. 12—15, к. 14А.

[2] Радован Вукановнћ, ко.мандант Треће ударне дивнзнје.

[3] Четврта пролетерска бригала упућена је по наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ на правац Плужнне — Штирно — Јаворак. Под ко.мандом Штаба 3. ударне дивнзије 4. пролетерска, 7. крајишка н 10. херцеговачка НОУ бригада извршиле су напад на дијелове 118. њемачке дивизије 31. маја 1943. у 19 часова. Оггшнрније о то.ме види том III, књ. 5, док. бр. 23.

[4] Внди то.м II, књ. 9, док. бр. 244.

[5] Друга дал.матннска НОУ брнгада маршовала је од Његобућа ка Мратињу (видн том II, књ. 9, док. бр. 242, напомену бр. 3).

[6] Ааичевнћ

[1] Оригинал (пнсан мастилом, латнннцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1/9, к. 731.

[1] На основу преговора између Главног штаба за Црну Гору н Боку и ко.манданта нта\њанске дивнзије „Ферара", чији се Штаб тада налазио у Ннкшићу, дошло је до замјене заробљеннка. Овом приликом, 14. маја 1943, за.мјењено је 20 ирипадника НОП-а. Замјену је извршио 3. батаљон 5. црногорске ударне бригаде. Даљња замјена заробл»еника била је онемогућена због отежавања преговора од стране италијанскнх власти н почетка пете цепрнјатељске офанзнве. (Види том II, књ. 9, док. бр. 160, напомену бр. 2).

22/У Тимар. Користимо телефонске везе. Офанзива 6 №ем. и 3 италијан. дивизије наставља се упорно на нашу територију. Наши борци издржају невјероватне напоре.. .[3], глад и зима.

28/У Спустила се енглеска мисија од 6 чланова[4] падобранима код Жабљака (у 0200 сати)... И нешто санитетског материјала. Изазвано је живо коментарисање, одушевљење и поред прилично неведре ситуаЈдије.

28/У Г. Бијела — Мљетичак. Прошла је батерија, пролазе батаљони у новом правцу... Вратили су се Митар[5] и **Пеко**[6] из В.Ш.[7] Нису ведри Пеко пуковник,[8] Сава Ор.[овић] ђенерал.'

29/У Мљетичак—Боричје (Пивски Крстац). Марш дуг и тежак. Бомбардовање њемајчких бомбардера. У Борнчје тек иза поноћи. Везе немамо. Први дјелови изгледа продужили. Село напуштено и у њему неколика друга III дивизије.

30/V успостављена веза са штабом; одложен покрет за 18 час. Борба се чује са свих страиа — митраљези, пушке и топови. Лете бомбардери са црним крстовима. Вријеме час облачно, час кишовито, а проведрава се.

30-У У 16 час. покрет преко Пишча до Кнежевића. Стигли смо доцкан иза поноћи.

31-У- Борбе, бомбардовање. Наша кућа није. — На вече покрет за Мратиње; киша, црн^ ноћ, страшна клисура Пиве. Попадали коњи, мазге, товар — муниција. Испод камења људи пригрчени — чекају зору. Пут немогућ. Ипак смо се спустили уз губитак 2—3 коња. Прешли с.мо преко жичаног моста на Пиви. .. Умор, поспаност. На путу је запрла мазга са мањим приборо.м, док је станица, радио н остало стигло. У Мратиње смо стигли 1-У- око 9 сати.

Око подне с.мо пошли уз још тежу дра.матичНију клисуру ка Јаворку. Извјешће.мо рањенике. Чује се борба с

[3] У документу се на внше мјеста налазн уиисано по неколнко тачкица. Тако стоји у оригиналу.

[4] Енглеска војна миснја спустила се падобранима ноћу 27/28. маја 1943. на Његобуће поље. У мисији су били: Бил Дикин, капетан; Бил Стјуарт, капетан; Џонс Старчевић, капетан; Волтер Ротен, ралио-телеграфиста; Роуз, телеграфиста, и Кнебел, наредник. Вндн то.м II, књ. 9, напомену бр. 3, и том III, књ. 5, док. бр. 11.

[5] Бакпћ

[6] Дапчевнћ

[7] Врховнн штаб НОВ и ПОЈ

[8] Погрешно. Пеко Дапчевић је тада унапријеђен у чин генерал-мајора ЈА (види том II, књ. 1, стр. 256).

" Саво Оровић је унапрнјеђен у чин генерал-лајтнанта (види то.м II, књ. 1, стр. 256).

Ње.мцима. Ситуација озбиљиа — морал прилично јак. Двијација цио дан бомбардује упркос прилично рђавог времена. Конак под пустнм буквама — киша — под шатором Везу преко радио-станице нисам успоставио.

2-У1-43 Ситуација налаже да се враНамо кроз провалије — за Мратиње. Вријеме тешко, пут још тежи и попадала стока. Носио сам рајњеника, којег носаху другарнце — нове партизанке. .. Један остављен на путу од јучер. Организујемо пренос. Ствари су среНно стигле. Другови пратиоци су се много залагали... Конак у Мратињу. Све куНе заузете... НоН, киша, рањеници.

3-У1- V 0400 покрет уз треНу клисуру — правац љу. бина. Киша, град, вејавица, глад, изнемогли људи падају од глади и невремена... Планина Вучево до катуна План. До коже смо покисли. На путу с.мо наИцЛИ два промрзла друга, однијеЛи смо нх... БиНе спасени... Конак под шатори.ма, у двије јадне колибице и под боровима.

4-У1- Покрет до Драгош Седла — близу Љубина. У љубинуНије.мци. Воде се жестоки бојеви. Наша артиљерија груписана под пустим јелама. Срели смо Пека и Митра. Иду за В.Ш.

Не јављају се нити В.Ш., ни I див., нити III.

5-У1- У току ноНи жестоки бојевн — крклањанац. Наше брдске батерије силно дејствују. Немци су нешто потиснути.

Дошло је наређење за нову прегрупацију. Јсдна бригада остаје у Санцаку — Црна Горе. Друга група у којој и ја, треба далеко да се пробије. Глад чини приличан утисак на људе. И коњско месо се радо једе, али не по много.[10]

[10] Документи 2. пролетерске дивизије нз перпода пете непријатељске офанзиве оојављени су у тому II, кн,. 9, тому III, књ. 5, и тому IV, књ. 13 и 14.

БР. 216

ОПРОШТАЈНО ПИСМО РАТКА ЖАРИБА ОД 4. ЈУНА 1943. СВОЈОЈ ИОРОДИЦИ УОЧИ СТРИЈЕЛЈЛЊА'

Цетмње, Богданов крај
4-УМ943 год.

Драги родитељи, браћо и сестре![2]

Данас сам осуђен на смрт од стране фашнстичких паса. Знам са коликим ће те болом примити внјест о мојој смрти. Али не плачите, већ будите поиосии што сте, не први пут, дали дио вас самих за слободу—за бољи и срећнији живот нашега народа. Будите храбри и јаки, јер ће те се ускоро поносити мојим гробо.м и именом које ће бити међу они.ма који храбро дадоше своје животе за слободу своје до.мовнне — за нови живот — за напредак. Нема стварања без жртава. Нема слободе без крвп. Нека вам моја крв даде још више снаге, да се херојски борите и ускоро видите с.мрт фашиз.му. Жалим што ми није пало у дио да падне.м на бојно.м пољу — за то сам имао више прилика — али ипак свестан са.м да сви нијесмо могли у борби погинути, да нас је морало бити и таквих који су живи пали непрнјатељу у руке. Чињеница да нијесам крив што са.м дозволио да ме муче ублажује овај мој бол. Био са.м болестан, гладан, изнемогао — а висока температура ме држала у несвјесном стању — са.м без ичње помоћи. Ето шта је омогућило нашнм изродима и нздајници.ма да ме жива предаду Талијанима. Па и послије када сам допао ових окова нијесам мировао, нијесам клонуо, нијесам престао да се бори.м. Био са.м поносан и храбар како то долнкује право.м партизану.

Будите срећнн што вам ни овдје нијесам нанио никакву мрљу које би сте се стидјели.

Срећан сам што сам ви у новој слободи омогућио мојом борбом и држањем удобан живот и што ћете у њој жнвјети ведра чела поносити се мртвим сино.м.

[1] Оригинал (пнсан мастиљавом оловком, Ннрилицом) у Архпву И.И. Титоград, рсг. бр. 4583/У1 4—5 (43).

[4] Поред овог, Ратко ЖариН написао је још једно писмо. Оно је објављено у књизи Франчека Сајеа „Писма осуђеннх на смрт", љубљана, 1958, стр. 269—270.

Моји родитељи, браћо и сестре и остала родбино не дозволите да падне ни једна мрља на гробове ваших синова који узидаше кости у темељима наше нове, слободне домовине!

Нека моја смрт код свих вас појача борбеност до скорашње побједе над фашистичким хордама и њиховим слугама!

Слобода већ долази.. . Видим...

Смрт фашизму!

Ваш Ратко Жарић[3]

[3] Послије повлачења јелиница НОВЈ из Црие Горе, јуна 1942. Ратко Жарнћ је, по задатку Партње, остао у Црној Гори, као одан и спосооан партнјски радник, у позадини непријатеља. У љето 1942. четницн су га, као болесног открнли, ухапсилн и предали Италијанима, којн су га дуго мучилн у затвору и најзад осуднлн на с.мрт и стрнјељалн јуна 1943. године. За врње.ме истраге Жарић је имао достојно **држаЈБе** и непријатељу ннје ништа одао.

4371

Чешиће, Богданов крај
4 – Е – 1948 год

Драги родитељи брато и сестре,

Радос ми срце на смрт су стране фашистичке тиса.
Знам са сигурношћу тешко ћете примити вијест о мојој смрти
али не бојте се већ будите поносни што сте, ви то знате
сви, дали дио вас свијех за слободу – за бољи и срећнији
живот нашега народа. Будите храбри и јоши јачи тиме
уједно и високим мојим поносом и мојом коју не сваки
може имати онима који храбро дадоше своје животе за бољу
сваку домовину – за нови живот – за побједу.
Нема отворен без жртава и нема слободе без крви
Нека вам моја крв даде још више снаге да се борите
борите и ускоро видите сврх фашизму.
Знам што ми мир било у дно да падем на бојном
пољу – за то сам имао више притиска – али мени свијесни
сам да сви нијесмо могли у борби погинути, да нас је
народно биће и хиљаде који су остали живи истријебити
у руке. Тиштина да нијесам крв што сам дозволио
ме мирно ублажује овај мој бол. Био сам болешљив,
гладан, изнемогао – а висока температура ме држала
у несвијесном стању – без ријечи, без мисли и помоћи
Само знам да ослобођајем наших изрозима и издајица
да ме жива предаду непријатеља. Па ме послије када сам
дошао ~~фро~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ свијехокова мјесец мирно
нијесам клонуо, нијесам трепнуо да се борим.
Борио сам поносан и храбро како то доликује
~~[illegible]~~ партизану.

Будите срећни што вам ни овдје нијесам
донио никакву срамоту моје биће се остјели.
Срећан сам што сам живу новој слободи отворио
мојим борбом и дрмајући узбуђан живот и што
сам у тој борби веза моја поносити се
мојим сином.
Моји родитељи, брато сестре и – осталa родбина

Желим да видим и једна мрља на прошлости ваших синова која кидају косу у тамничким ћелијама нове Југославије.

Нека моја мрља жутих вас борца борбености до скорашње боједе мач фашистичких хордама и виновних слугана!

Слободу ћу дочекати... Видим

Смрт фашизму!

Ваш Ристко Жарић

Фотокопнја друге странице документа бр. 202

БР. 216

ПРОГЛАС СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БИЈЕЛО ПОЉЕ ОД ЈУЛА 1943. НАРОДУ СРЕЗА БЈЕЛОПОЉСКОГ ЗА ПРИСТУПЉЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОЈ БОРБИ[1]

СЕЉАЦИ! ГРАБАИИ! СРБИ И МУСЛИМАНИ! ОМЛАДИНО СРЕЗА БЈЕЛОПОљСКОГ!

БРАБО И СЕСТРЕ!

Црна слутња клања и паљевина, међусобне мржње и уништавања, поново се надвила над вашим срезом. Крваве слуге још крвавијег господара нису се задовољиле двогодишњим клањем, двогодишњим проливањем братске крви најбољих синова нашег народа — борапа протнв фашизма за слободу свога народа. Санџаком су поново запуцале пушке, поново су окрвављене каме, поново се пролила крв најбољих синова Санџака, јунака са Дурмитора, Вучева и Сутјеске. Крвави министар злочиначке издајничке владе у Лондону, Дража Михаиловић, није се задовољио тиме што је за последње двије године побио на хиљаде најбољих наших бораца који су се борнли против окупатора, што је попалио на хиљаде кућа и у црно завио на хиљаде наших домова, већ поново покушава убацити међу нас крвави нож и започети ново клање. Како разоружана, делом интернирана, осамарена и осра.моћена банда четничких вођа која је без метка предала окупатору толике хиљаде својих преварених и заведених војника, поново покушава завести остатак мирних сељака и упутити их у братоубилачку борбу против партизана а не против окупатора. У Пљеваљском срезу разбојничка банда браће Јеловаца и Цикота заклала је 4 а разоружала 17 изнемоглих партизана,[2] који су се враћали из борбе са Дрине и Сутјеске. У нововарошком срезу банде Вука Калаита[3] убиле су 3 партизана и заклале 11 мирних сељака, присталица народноослободилачке борбе и партизана.

Нашим срезо.м крстаре четничке вође остављене од народа и поново постављају команданте и командире, поново спремају мрежу нових завјера против наших мирних се-

[1] Оригинал (умножен иа гештетнеру) у Архиву ИРП Југославије, под ознаком: ПК КПЈ Црне Горе, бр. 42.

[2] Види то.м I, књ. 16, док. бр. 33.

[1] Вук КалаитовиН, команлант 2. мусли.манског корпуса. Убпјен послије рата као олметник.

љака. Бандит, бнвшн четнички командант Лукачевић/ упу. тио је ултимативно писмо нашим храбрим борцима партизанима да му предаду оружје и то најдаље до 15. овог мјесеца, иначе каже да ће прогнати и уништити све партизане. Ова луда замисао безглавога нздајника занела га је дотле, да он помпшља да ће се партизани уплашнти од њега и положити му оно оружје које су они у тешким бојевима отели од окупаторских и усташких крвника. Партизани нису поклекли нити се уплашили надуваних Хитлера и Мусолинија, већ су на позив предаје оружја прелазили у нове нападе на њихове дивизије и отимали им ново оружје, па ваљда данас неће предати издајницима Драже Михаиловића да га ови поново врате окупатору.

ЧЕСТИТИ СРБИ И СРПКИЊЕ!

Ваши синови и кћери већ двије године воде крваву и упорну борбу, одољевајући нападима Немаца, Талијана, усташа и четника Драже Михаиловића. Потребне су биле двије пуне године крваве и неустрашиве борбе и свакодневног указивања да је наша борба праведна, да је пут којим иде наша Народно-ослободнлачка војска и партизански одреди Југославије јединн пут којн води слободи и независности наших народа. Данас, након двије године, увидео је цео наш народ, увидео је цео свијет да смо ми једина војска у Југославији која се бори против окупатора, уверили су се наши велики Савезници Енглеска и Америка да смо ми једини њихови доследни савезници који се боре против фашизма и да је Дражa Михаиловић заиста издајник и варалица којн се до јуче раме уз раме са окупатором борио протнв нас, лажућн савезнике и служећи окупатору. Али наша борба није узалудна, наша патња и страдања нису остали непризнати. Наши велики савезници Русија, Енглеска и Амернка данас нас признају за своје истинске и једине савезнике, којима указују подршку и пуну помоћ, они се диве нашим борбама и нашем јунаштву. Охрабрена овим признањем и помоћи Савезника, наша Народно-ослободилачка војска разлиба је велику непријатељску офанзиву[5] и прешла у контра напад те ослободила скоро цијелу Источну Босну,[6] Босанску крајину, велики део Хрватске, Лике и Словеније. Сунце слободе поново је огрејало много наших села и градова. Власеница, Сребреница, Хан Пијесак, Братунац, Добој, Прњавор, Слуњ, Горњи Вакуф, Зворник и Какањ ослобођени су од фашистичке нечисти. Четничке банде Драже

[4] Види том I, књ. 16, док. бр. 33, напомену бр. 5.
[5] Мнслн се на пету непријатељску офанзнву.
[6] Внди том II, књ. 10, док. бр. 1.

Михаиловића разбијене су и политички и војнички те данас служе као ругло на које честити људи прстом указују. Савезнички авиони сада имају могућност за саобраћај и одржавање чврсте везе са нашом војском.

СРБИ И МУСЛИМАНИ!

Данас у овим судбоносним данима, данас када се решава судбина ваших жнвота и даљег опстанка, обраћа вам се Комунистичка партија Југославије да вам открије истину и укаже на прави смисао догађаја који се око вас одвијају. Чињеница је да фашистички окупатори скоро двије и по године држе наш народ под чизмом најцрњег ропства и терора. Фашисти су попалили и уништили читаве покрајине, опустошили на хиљаде домова и интернирали све што им је дошло до руке. У овој мрачној и крвавој работи окупаторе су издашно помагали четници Драже Михаиловића, који су на превару похватали и предали непријатељу много хиљада наших честитих људи и жена.

Окупатор уз помоћ четничких вођа Драже Михаиловића, Павла Буришића, Воје Ненадића, Вука Калаита, Рада Корде/ Лашића[8] и других својих слугу и помоћника из редова Срба успео је да поведе српске сељаке на клање муслиманских жена и дјеце, на паљење и пљачкање муслнманских домова. За све то окупатор нм је давао новац, храну, оружје и муницију, да би их на крају осрамотио и лакше уништио.

Муслиманским првацима дао је велике плате и чинове упућујући их на паљење српских кућа, на клање српских жена и дјеце. Сулејман Пачариз,' Назим Зијарић, Ровчанин[10] добили су мајорске чинове и велике своте новаца да би се наметнули за вође муслиманског народа и позвали га у братоубилачку борбу против Срба. На борбу која води уништењу и Срба и Муслнмана. Комунистичка Партија Југославнје, још од првог дана овог страшног рата, указивала вам је пут којим сте требали да идете, пут који је једино могао спасити Србе и Муслимане од међусобног клања и паљевина. Тај пут јесте пут братства и јединства Срба и Муслнмана у борби против окупатора и његових слугу. Не клање и паљење већ слога и јединство! Четничке вође и муслимански плаћеници такмичили су се у злочнннма ко ће

[7] Видн том III, књ. 6, док. бр. 173, **цапомену** бр. 3.
[8] Борђија
• Види том I, књ. 16, док. бр. 9, напомену бр. 2.
[10] Хусенн Ровчанин, команлант муслнманске мнлнције нз Броларева н околине. Погинуо 26. априла 1944. у селу Биоковцу (види том I, књ. 16, док. бр. 165).

више ухватити и предати наших људи окупатору, да би му се што боље улизали. Само је Комунистичка партија Југославије још од првпх дана упорно тврдила да је слом фашизма немииован, да ће Хитлер наћи своју смрт на Источном фронту и да се зато не треба плашити окупатора и служити окупатору. Када су фашисти били у пуном замаху својих најжешћих напада, када су се налазили пред вратима Москве и Лењинграда и тада су комунисти чврсто вјеровали у слом фашизма, што је они.х дана многима изгледало да је то смјешна лакрдија. Међутим, данашњи догађаји у потпуности потврђују тачност и истинитост тврђења Комунистичке партије и комуниста. Слом немачке војске пред Лењинградом, Москвом и Стаљинградом, развој зимске офанзиве Црвене армије, ликвидирање Афричког фронта, велика летња офанзива коју је сада подузела Црвена армија, искрцавање савезничких снага на Сицилији и побуне поробљених народа, све су то догађаји који наговештавају скору пропаст фашизма, сви ови догађаји говоре да се налазимо пред великим бојевима који значе крај рата, који треба да донесу слободу нашем и другим поробљеннм народима.

СРБИ И МУСЛИМАНИ!

Још се пуше згаришта ваших кућа, још је неисушена свежа крв ваших жена и дјеце, а Раде Корда и Назим Зијарић носе угарке и прнпремају нове пожаре, припре.мају нова клања. Калаит, Лашић и друге четничке вође, жељни иљачке, једва чекају да почне ново клање и пљачкање. Четничке вође, који су махом пробисвети и бескућници, не брину се за ваше домове. Њихове куће неће изгорети. Њихове жене и деца неће бити поклани. Зато они лака срца ваде камб" и угарке и сатански се смију нашем заједничком злу. Зато ваше мјесто није у редовима издајника, милиције и карабињера.

Знајте Срби и Муслимани да дан слободе није далеко, знајте да ће ускоро сваки морати подносити рачуне гдје је бно и на чијој се страни борио. Зато је ваше мјесто у редови.ма Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославија. Ви сте домаћини, ви не смијете бити издајници, вп морате бити спремни на последњи одлучујући бој који треба да очисти нашу земљу од окупатора и донесе слободу и равноправност свима и Србима и Муслиманима. Зато, немојте служити окупатору, немојте пуцати на партизане. Прогоните и уништавајте шпијуне! Немојте дозволити четничким вођа.ма и милицијским команданти.ма да

вас поново заведу, већ ступајте у партпзане и помажите њихову борбу, јер су то ваша дјеца, ваша браћа која вас истински воле и који су пролили море крви за спас и слободу вас и читавог народа.

ОМЛАДИНО! МЛАДИ МОМЦИ И ДЕВОЈКЕ!

Ви сте ти који су били први на нишану непријатеља. фашистички разбојници прво су на вас пружили своју крваву руку. Вама су напуњене тамнице и концентрациони логори. Фашисти су ваши најљући непријатељи. Ви сте се у то и увјерили, зато је цвијет наше омладине и пошао у партизане, ступио у ову свету борбу, зато су наши омладинци и омладинке показале чудо од јунаштва. Они су својом борбом задивили цио свијет. Они су по примјеру јуначког Комсомола и дивне совјетске омладине показали да нису генерација издајника и капитуланата. Они су својом крвљу и јуначком борбом опрали срамну љагу издаје, коју нам је нанијела наша владајућа господа, предајући земљу туђину без отпора и борбе.

ОМЛАДИНЦИ, ОМЛЛДИНКЕ!

Несити фашистички поробљивачи свакодневно вас одводе у концентрационе логоре, на робијашке радове и на фронт. Па зар данас пред крај рата да будете ухваћени и уништени?! Не, ви то не смијете дозволити! Ви не смијете седети скрштених руку! Ваше је мјесто у редовима наших јуначких партизана. У њиховим редовима можете једино сачувати главу и светити попаљене куће и поклану и интернирану браћу. Зато одмах пођите у чете и окупите се око ваших другова који спремно, са пушком у руци, чекају да одбију свакога ко на њих нападне, свакога ко буде пошао на наша мирна села. Напријед у борбу раме уз раме са нашим великим савезницима Русијом, Енглеском и Америко.м! Напријед, јер је дан слободе ближе него икад!

Живела наша Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије!

Живели наши велики савезници Русија, Енглеска и Америка!

Живело братство Срба и Муслимајна у борби против окупатор и његових слугу!

Живела Комунистичка Партнја Југославије — борац за бољу и срећнију будућност наших народа!

СРЕСКИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА СРЕЗ БЈЕЛОПОЉСКИ

Јула 1943. год.

више ухватити и предати наших људи окупатору, да би му се што боље улизалн. Само је Комунистичка партија Југославије још од првих дана упорно тврдила да је слом фашизма неминован, да ће Хитлер наћи своју смрт на Источном фронту и да се зато не треба илашити окупатора и служити окупатору. Када су фашисти били у пуном замаху својих најжешћих напада, када су се налазили пред вратима Москве и Лењинграда и тада су комунисти чврсто вјеровалн у слом фашизма, што је оних дана многима нзгледало да је то смјешна лакрдија. Међутнм, данашњи догађаји у потпуности потврђују тачност и истинитост тврђења Комунистичке партије и комуниста. Слом немачке војске пред Лењинградом, Москвом и Стаљинградом, развој зимске офанзиве Црвене ар.мије, ликвидирање Афричког фронта, велнка летња офанзнва коју је сада подузела Црвена ар.мија, искрцавање савезнички.х снага на Сицилији и побуне поробљених народа, све су то догађаји који наговештавају скору пропаст фашиз.ма, сви ови догађаји говоре да се налази.мо пред великим бојевима који значе крај рата, који треба да донесу слободу нашем и другим поробљенпм народима.

СРБИ И МУСЛИМАНИ!

Још се пуше згаришта ваших кућа, још је неисушена свежа крв ваших жена и дјеце, а Раде Корда и Еазим Зијарић носе угарке и припремају нове пожаре, припремају нова клања. Калаит, Лашић и друге четничке вође, жељни пљачке, једва чекају да почне ново клање и иљачкање. Четничке вође, који су махом пробисвети и бескућници, не брину се за ваше до.мове. Њихове куће неће нзгорети. Њпхове жене и деца неће бити поклани. Зато они лака срца ваде ка.ме" и угарке и сатански се смију нашем заједничком злу. Зато ваше мјесто није у редовима издајника, милиције и карабињера.

Знајте Србн и Муслимани да дан слободе није далеко, знајте да ће ускоро сваки морати подносити рачуне гдје је био и на чијој се страни борио. Зато је ваше мјесто у редовима Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославија. Ви сте домаћини, ви не смијете бити издајници, вп морате бити спремни на последњи одлучујући бој који треба да очисти нашу зе.мљу од окупатора и донесе слободу и равноправност свима и Срби.ма и Муслиманима. Зато, не.мојте служити окупатору, немојте пуцати на партизане. Прогоните и уништавајте шпијуне! Немојте дозволити четничким вођа.ма и милицијским ко.мандантима да

вас поново заведу, већ ступајте у партпзане и помажите њихову борбу, јер су то ваша дјеца, ваша браћа која вас истински воле и који су пролили море крви за спас и слободу вас и читавог народа.

ОМЛАДИНО! МЛАДИ МОМЦИ И ДЕВОЈКЕ!

Ви сте ти који су били први на нишану непријатеља. фашистички разбојници прво су на вас пружили своју крваву руку. Вама су напуњене тамнице и концентрациони логори. Фашисти су ваши најљући непријатељи. Ви сте **се** у то и увјерили, зато је цвијет наше омладине и пошао у партизане, ступио у ову свету борбу, зато су наши омладинци и омладннке показале чудо од јунаштва. Они су својом борбом задивили цио свијет. Они су по примјеру јуначког Комсомола и дивне совјетске омладине показали да нису генерација издајника и капитуланата. Они су својом крвљу и јуначком борбом опрали срамну љагу издаје, коју нам је нанијела наша владајућа господа, предајући земљу туђину без отпора и борбе.

ОМЛАДИНЦИ, ОМЛАДИНКЕ!

Несити фашистички поробљивачи свакодневно вас одводе у концентрационе логоре, на робијашке радове и на фронт. Па зар данас пред крај рата да будете ухваћени и уништени?! Не, ви то не смијете дозволити! Ви не смијете седети скрштених руку! Ваше је мјесто у редовима наших јуначких партизана. У њиховим редовима можете једино сачувати главу и светити попаљене куће и поклану и интернирану браћу. Зато одмах пођите у чете и окугагге се око ваших другова који спремно, са пушком у руци, чекају да одбију свакога ко на њих нападне, свакога ко буде пошао на наша мирна села. Напријед у борбу раме уз раме са нашим великим савезницима Русијом, Енглеском и Америком! Напријед, јер је дан слободе ближе него икад!

Живела наша Народно-ослободилачка војска и партнзански одреди Југославије!

Живели наши велики савезници Русија, Енглеска и Америка!

Живело братство Срба и Муслима!на у борби против окупатор и његових слугу!

Живела Комунистнчка Партија Југославије — борац за бољу и срећнију будућност наших народа!

СРЕСКИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА СРЕЗ БЈЕЛОПОЉСКИ

Јула 1943. год.

БР. 211

ДИРЕКТИВНО ИИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 28. АВГУСТА 1943. ОКРУЖНИМ КОМИТЕТИМА КПЈ ЗА ОРГАНИЗАЦИОНО УЧВРШНЕЊЕ ПАРТИЈСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА, ПОДИЗАЊА БОРБЕНОГ ДУХА МАСА И ВРШЕЊЕ МОБИАИЗАЦИЈЕ ЗА ФОРМИРАЊЕ НОВИХ ПАРТИЗАНСКИХ ЧЕТА И БАТААЈОНА

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Свима

Драги другови,

1. — Закључке проширеног састанка ПК КПЈ за Црну Гору и Боку одмах прорадите[2] у форумима и свим партијским јединицама. На основи закључака опширно и правилно објасните развој догађаја, тако да их другови могу пренијети у широке масе. Темељито прорадите и дио закључака који се односи на унутар партијскс ствари. У вези са тим донесите конкретне одлуке које одмах, као и закључке спроведите у живот. Најпречи је задатак успостављатн, очистити н учврститн партијску организацнју као и повезати се са широким народни.м маса.ма. Ови закључци треба да буду свестрани прелом у нашем партијском животу и раду. Закључцн не смију пасти непријатељу у руке н са њима уиознати само чланове Партије.

Нијесмо ва.м могли послати већи број Закључака, јер нијесмо имали техничких могућности, али их ви умножнте према вашој потреби, но да не буде у томе закашњења.

2. — Проглас Главног штаба[3] раздијелите одмах међу широке народне масе на вашем подручју. Пошаљите проглас и у градове. Проглас треба да допре и до руку оних који се још колебају и који су заведени, чак и до непријатељских руку. Најбоље је проглас читати и објашњавати на састанцима и конференцијама. И ви у фору.мима н све партијске јединице треба да прорадите проглас.

' Орнгннал (пнсан на машини, ћирнлнцом) у Архиву ИРП Југославије, под ознаком ПК КПЈ Црне Горе бр. 25.

[2] Редакција ннје пронашла тај документ.

[J] Видн том III, књ. 5, лок. бр. 24.

Према конкретним приликама умножите дово у>ан број овога прогласа, јер ми нијесмо могли умножити већи број.

3. — Радно-вијести што више ширите. И њих треба читати на састанци.ма и конференцијама. Уколико немате могућности за умножавање радио-вијести треба их руком пре>писивати. Вијести слати и у градове нашим пријатељнма. Преко нама блиских људи слати вијести и у т.зв. војску Крста Поповића, као и међу четнички оријентисаним елементи.ма. Вијести, као и проглас утицаће на њих и они ће бити тачно обавијештени о развоју ситуације насупрот лажима са којима их кљукају издајници нашега народа. Редовито обавјештавајте наше пријатеље и све родољубе о догађајима, а преко тога ћете се и ближе повезати са њима.

4. — Мобилишите што више људства у партизанске чете и батаљоне. Нарочито што више мобилишите омладине са вашег подручја. Извлачите о.младину и радништво из градова и упутите их у дотичне партизанске чете и батаљоне јер је њихов положај отежан и врло опасан сада, пошто ће непријатељ бити бјесомучнији уколико му се примиче општи слом и то баш у градовима гдје логорује и пролази.

5. — Организујте састанке и конференције са угледннм људима на вашем подручју и изнесите им развој ситуације као и убиједите их у потребу активног залагања за народно ослободилачку борбу. Исто тако органнзујте састанке родољубивих елемената који могу по сво.ме држању и оданости народно-ослободнламкој борбп да уђу у Ноо-е. Са ових састанака можете излазити са конкретни.м н кратким резолуцијама. Нека наши прчјатељи (а и ви сами) пишу пис.ма њнховим пријатељнма у којима ће нх обавијсстити о развоју догађаја и позватг их да се прикључе пар. осл. борби и да напусте заједничке четничке сепаратистичке вође. Важно је да неке и неутралишу. Резолуције нама обавезно доставнте, а и писма нагшх пријатеља, уколико то можете.

6. — Прикупите што више хране, робе итд. на ваше.м подручју. Још сада стварајте магацине, како се не би на врат на нос то чинило кад до вас \оћу курири, партизани итд. Ово је сада и најлакше јер се почиње прибирати овогодишња летина. Врло је важно Д1 прикупите што више муниције и оружја за партизане та вашем подручју. Ово можете не само преко пријатеља него и преко наших људи и преко милиције.

7. — Контролишите везе и проверавајте да ли на вријеме добијате материјале и писма. РЈди тога нека се иа ковертама стави увијек датум и сат пр^јема. На тај начин ће

се знати где се писмо задржава. Уложите све да везе буду брзе и сталне.

8. — Будно контролишите да све пошиљке (храна, роба нтд.) тачно стижу тамо гдје су намијењене. Нико не **смије** да од пошиљки узима ако му не одобри онај коме су упућене. Ове пошиљке (ствари) треба по списку, тј. на реверс предавати. На овај начин ће се отклонити свака немарност и јавашлук у ово.м погледу, а другови ће се научити на тачност.

9. — Готово је општа појава да наши другови врло неспретно и споро извршавају конкретне задатке. У томе треба унијети више практичности. Кад друг добије известан задатак не треба да се по два-три сата конзултује са осталим друговима, него да то сам учини на начин како је то најбоље.

10. — Поред осталог, чланарину можете одређивати у житу и у стоци. Чланарину неће плаћати само они другови који се одлуком ослободе од плаћања, а то су сви који су без посла и који немају другш прихода. Приступите и прикупљању партиске помоћи, јер то није исто што и прилози за народно-ослободилачку бсрбу. И прилози Партији могу бити у натури.

11. — Прибавнте што вчше техничког материјала, а нарочито папира преко разних веза. Један дио шаљите иама, јер још нијсемо створили добру технику.

12. — Обавезно нам шаљите извјештаје једанкут у 15 дана а по потреби и вишс пута. У извјештају тачно изнијети војно-политичко стање на вашем подручју, као и организационе промјене у Партији. У првом извјештају који ћете на.м послати изнесите тачно бројно стање чланова Партије и њихов социјални састав по мјестима на вашем подручју. Исто тако изнесите број т социјални састав кандидата Партије. У овом извјештај^ изнесите и рад по сектори.ма. (СКОЈ, АФЖ итд.)

Ово су опште напоаене уз Закључке које важе за сва руководства ради потп/нијег схватања закључака. Иначе посебне директиве које сте добили и даље важе.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

28 августа 1943 год.

(М.П.)

С другарским поздраво.м
за
ПК — КПЈ
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Зетин'[1]

[4] **Блажо Јовановић**

БР. 216

ДИРЕКТИВНО ИИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗД ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 10. СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЦЕТИЊЕ О ХИТНОМ СТВЛРАЊУ НОВИХ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА КОЈЕ БЕ РАЗОРУ ЖАВАТИ ИТАЛИЈАНЕ'

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Цетиње

Одмах мобилишите све партијце на вашем подручју у партизанске чете и батаљоне. У селнма оставнте по једног или два партијца и ништа више. Извршите мобилизацију људства на вашем подручју, а нарочито мобилишите цјелокупиу омладину. У партизанске чете и батаљоне уз.мите н оне којн моментално немају оружја. Као што вам је и јављено, одмах хватајте везу са италијанским ко.мапдама и поступите у духу писма друга Милутина,[2] чији препис ва.м шаљемо. Формиране партизанске чете и батаљони нека иаступају у правцу градова и нека у споразуму с италијанским командама или приликом њиховог одласка заузи.мају исте.[3]

По селима и општинама упостављајте народну власт.

Нека друг Никола Поповић[4] изврши мобилизацију Катунске Нахије и нека на том терену формира батаљон. Ос-

' Фотокопија оригнала (писаиог на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/335.

[2] Види том III, књ. 5, док. бр. 25.

[3] Слично писмо је упућено и Окружном комнтету КПЈ за Никшић. Први дио у оба писма је идентнчан, а у другом дијелу писма упућеног ОК-у Никшнћ стоји:

„Одмах мобилишите партизанске чете у Лукову, Жутш, Озринићима, Драговољићима итд. Тим четама одредите команднре и полнтко.месаре. Чете треба да иду у правцу пре.ма Никшићу и треба да успоставнте везу са другом Војо.м Бурашевићем, ко.мандантом 1. батаљона Никшићког НОП одреда. Уколико би вам се ставили на путу четнички разбојници њих треба одмах напастн и уништити. Зборове по селима свакако да треба одржавати. Батаљон Воја Бурашевића већ је сашао у Брезовнк и послао је патроле у правцу према Уздомиру н Никшнћу.

Друг Бошко Буричковић [секретар ОК КПЈ за Нникшић], нека одмах дође до нас, јер ће морати хитно да отпутује у О.К. Цетиње. Од нас ће примити потребне директиве. Ми се налазимо у с. Милочанн (код цркве)." Внди фотокопију овог документа у Архиву ВИИ, фил.м ЦГ, бр. 2/326. Документат је писап 10. септе.мбра 1943.

[4] Тада члан ОК КПЈ за Цетиње.

тале јединице које ће се формирати у другим мјестима нека буду подређене штабу 1Беговог батаљона. Сада постоје сви услови да зеленашке масе које су пријатељски расположене према нама ступе у редове наше партнзанске војске. Мобилисане чете и батаљони нека се спуштају према Цетшву, Његушима, Ријеци Црнојевића итд. Све мостове по путевима, као и цесте рушити, како би се онемоућио евентуални пролазак њемачким колонама. Уколико би вам се супротставнли четници исте напасти, разбити и уништити.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

10-1X-1943. г.

С другарским поздравом
За ПК-КПЈ за Црну Гору и Боку
Зетин

Унапређени су у чин ћенерала народно-ослоб. војске ови Црногорци: Саво Оровић, Арсо Јовановић, Пеко Дапчевић, Веко Булатовић и Михаило Аићелић.

БР. 206

БРОЈПО СТАЊЕ АјУДСТВА И СТОКЕ 2. ДАЛМАТИНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1943. ДОСТАВЉjЕ НОГ ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ'

ШТАБ
II. ДАЛМ. БРИГАДЕ
12. IX. 1943.

ШТАБУ II. УДАРНОГ КОРПУСА

Положај

Сходно наређењу Штаба II. Пролетерске дивизије, стр. пов. бр. 68 од 10. о.мј. достављамо бројно стање људства и стоке у јединицама ове бригаде и то:

[1] **Оригннал (иисан на машинн, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—51, к. 391.**

1. — Укупни број бораца ове бригаде износи 753. Од овога броја има другарица 113
у интендантури 54
у болиици 41
што значи да се свега бораца на лицу налази 545

2. — Коња:
јахаћих 21
товарних 95
Укупно коња 116

Предње бројно стање доставља се томе Штабу с молбом на употребу.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички цомесар,
отсутан

Замјеник команданта,
Обрад Егић

М. П.

БР. 207

ДИРЕКТПВА ПОКРАЈИИСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 13. СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖПОМ КОМИТЕТУ КПЈ НИКШИГх ЗА ФОРМИРАЊЕ ЖУПСКО-ЛУКОВСКОГ БАТАЛјОНА

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Ннкшић

Од људства које је спремно да ступи одмах у партизане формирајте без одлагања Жупо-луковски батаљон.[2]

Друг Драго Мијатовић упућује се за политичког комесара луковске чете.

' Фотокопија орнгинала (писаног на машини, ћнрилнцо.м) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/328.

! Вили док. бр. 223, наиомену бр. 10.

Шаље вам се једна писаћа машина, како би могли још одмах вршити послове који су код вас још у застоју.

Шаљите нам редовно обавештења о свему што сазнате, било са вашег терена или са сусједних терена.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

13. IX. 1943

ЗА ПК-КПЈ
За Ц. Гору и Боку
Зетин[3]

П.С. Наредили смо другу Недељку Мартиновићу[4] да изврши мобнлнзацију људства из Растовца, Глибавца, Драгове Ауке, Рубежа и да их упути у Ударни батаљон[5] друга Воја Бурашевића у току данашњег дана. И ви отпочните одмах са мобилизацијом људства са овога терена и упућивања истог у овај батаљон.

[3] **Блажо ЈовановнН**
[4] **Члан ОК КПЈ за Никшић.**
[5] **Односи се на 1. Ударни батаљон Нникшићког НОП одреда.**

БР. 216

ЗЛХТЈЕВ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ Н ПО ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 13. СЕПТЕМБРА 1943. КОМАНДАНТУ ИТАЛИЈАНСКИХ ТРУПА У НИКШИКУ ДА ИРЕДА ОРУЖЈЕ И ОСЛОБОДИ ПРИПАДНИКЕ НОП а ИЗ ИТАЛИЈАНСКИХ ЛОГОРА И ЗАТВОРА'

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА
ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. служб.
13 септембра 1943 године.

КОМАНДАНТУ ИТАЛИЈАНСКИХ ТРУПА

Никшић

У вези раније постављених захтјева[2] од стране овога Штаба, опомњемо Вас да сте, пропуштањем непријатељских фашистичко-њемачких снага, направили прекршај споразума између великих савезника Совјетског Савеза, Енглеске и Америке и Ваше г. Бадољове владе о безусловној капитулацији Италије.

Овим Вас опомињемо и захтјевамо од Вас да нам предате Ваше оружје или да поведете борбу заједно са нама протнву њемачких окупатора, заједничког непријатеља и Вашег и нашег народа.

Наше затворенике одмах и без одлагања пустите из затвора и упутите у наше партизанске јединице. Мн не можемо и нећемо мирно гледати да их изручујете њемачким фашистички.м џелатима.

Истовре.мено Вам скрећемо пажњу да ћете Ви, ако не поступите по предњем, сноспти одговорнос! пред Савезницима и пред нашом Народно-ослободилачком војском као савезника великих савезника Совјетског Савеза, Енглеске

[1] **Фотокопнја документа (писаног на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/354.**

[2] **Односи се на позив Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке, који је 8. септембра 1943. упућен ко.манданту италијанских трупа у Црној Гори да се прикључе НОВЈ и ослободе заробљеници. Внли том III, књ. 5, док. бр. 25.**

и Америке. Сносићете одговорност н за судбину ваших војника, чнје животе овакви.м иоступцима доводите у питање. Чекамо на одговор 4 (четири) сата од пријема.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб
Народно-ослободилачке војске
и партнзански.х одреда за Црну
Гору и Боку
Блажо Јовановић с.р.

БР. 209

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗЛ ЦРИУ ГОРУ И БОКУ ОД 13. СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖНИМ КОМИТЕТИМА ЗА УКЛjУЧИВАЊЕ ЧЛАНОВА КПЈ И СКОЈ-Л У ТЕРЕНСКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Никшић

Драги другови,

1. — У вези наше директиве[2] да се мобилишу сви партијци у партизанске једннице осим једнога или два у општини, ради што веће јасноће дајемо вам следеће објашњење:

Сви они партијци који су одређени на рад у позадпни треба да улазе у партизанске јединице, које се формирају на терену у појединим општина.ма, а не и у ударне батаљоне, јер ће они и да\>е остати као позадински радници. За сада улазе у партизанске јединице привремено ради појачања наше војничке ударне снаге и да би омогућили бржу и лакшу мобилизацију. Но, и још док су у партизанским јединицама на терену они ће помагати оним партијци.ма

[1] **Фотокопија оригинала (пнсаног на машнни, Нирилицом) V Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/327. Пис.мо упућено сви.м окружннм комнтетима.**

[!] **Видн док. бр. 205.**

који су остали за иозадински рад и то у првом реду у погледу организовања народно-осл. одбора, рада по лииији АФЖ, Скоја итд. Ове теренске партизанске јединице изводиће и акције противу њемачкнх окупатора и окупаторских слугу на своме терену и на другим мјестима у сагласности са ударним јединицама које се фор.мирају од бораца и партијаца као Народно-ослободилачка војска.

2. — Доставља вам се наредба[3] Команданта II Дивизије генерал-мајора друга Пека Дапчевића и команданта III Дивизије пуковника Радована Вукановића, с тим да је уручите свим борцима IV и V Црногорске бригаде којн су се приликом задње немачке офанзиве вратили на терен. Исти се и.мају јавити у најближе партизанске јединице и команде тих јединица нека обавијесте о томе Главпи Штаб. Она се не односи на оне другове који су одређенн за позадински рад, али се њихова имена морају на.ма доставити, како бнсмо ми то објаснили Главно.м Штабу и Штабовима II и III Дивизије.

3. — Сваки О.К. треба да упути код нас по 2 добра курира, како бисмо редовно и стално одржавали везу. Ове курире још одмах упутити код нас.

4. — Оно што је речено под тач. 1 за партијце важи и за скојевце.

5. — Пошаљите на.м хитно извјештај о стању партијске организације код вас као и о раду по свим секторима, а нарочито по сектору војске. У овом извештају јавите нам поименично који су све наши другови на терену послије њемачке офанзиве погинули од стране домаћих издајнига и непријатеља уопште, као и имена народних непријатеља који су од наше стране убијени. Јавите и њихово занимање, као и због чега су убијени.

Напомена: Наредба ко.манданата II и III Дивизије односи се на све борце из II и III Дивизије, а не само на борце из IV и V Црногорске бригаде, па због тога ове позиве треба уручити и борцима који су припадали осталим бригадама наше Народно-ослободилачке војске.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

13 септембра 1943 године

С другарским поздравом
За ПК-КПЈ
За Црну Гору и Боку
Зетин[4]

[J] **Редакција није пронашла ову нарелбу.**

[4] **Блажо Јовановић**

БР. 216

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИЦУ О ИМЕНОВАЊУ ШТАБА ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА, ФОРМИРАЊУ УДАРНИХ БАТАА»0-НА И ЊИХОВИМ АКЦИЈАМА

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Подгорици

Драги другови,

Потврђујемо пријем ваших извјештаја[2] и дувана који сге послали.

Изненађује нас да су ваши извјештаји празни у погледу развоја ситуације послије безусловне капитулације Италије. Изгледа да се налазите изван догађаја и да иијесте успјели да се шире повежете са масама. Ваш извјсштај једним добрим дијелом свео се на однос друга Бока[3] и друга Нова,[4] а то није најважније питање.

Одмах у почетку наглашавамо да је друг Боко правнлно приговорио другу Нову за његово зачауривање. Није погрнјешио што му је то приговорио у очима као и у очима друга Павла.[5] Друг Боко није имао право да о томе разговара и шире, ради ауторитета друга Нова са чим се и друг Боко сложио. Даље, друг Боко је био у праву кад је казао да није требало мобилисати у партизанске чете оне борце који су требали примити оружје од зеленаша, јер би на тај начин лакше разбили кучку реакцију. Исто тако био је у праву кад је захтијевао да се мобилисани пребаце на други терен, јер би на тај начин лакше опстали и неби били изложени опасности од кучке реакције. Данас је већ друкчија сптуација послије безусловне капитулације Италије. О тој мобнлизацији ми смо писали другу Воју,[4] које ће гшсмо он

[1] **Фотокопија оригииала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/329—330.**

[!] **Редакцнја ннје пронашла овај извјештај.**

[3] **Мирашевић**

[4] **Спасоје Ивановнћ, члан ОК КПЈ за Подгорицу.**

[5] **Саво Брковнћ, секретар ОК КПЈ за Подгорицу.**

• **Тодоровић**

вама показати. Ми смо и.меновали Штаб Одреда[7] и то: за команданта друга Воја, за политкома друга Душана Вуковића, за замј. команданта Одреда друга Јоксима Радовића и за начелника Штаба друга мајора Лаковића.[8] Друга Душана Вуковнћа смо узелн због тога што ће на :БСГОВО мјесто доћи, ако већ није дошао, друг Спасо Дракић. Са начелником, односно мајором Лаковиће.м треба да разговара друг Војо у споразуму са вама, па ако је он вол^ан да г.риступи борби и да даде све од себе онда га треба примити и дати му ову функцију за сада.

У погледу осталих пнтања друг Боко је изнио опако како сте и ви сами изнијели. Друг Боко ће остати за сада код нас све док не добијемо одговор од друга Милутипа' који је пошао код дивизија генералмајора Пека Дапчевића и пуковника Радована Вукановића.

Чуди нам [се] да пошта која је ишла преко вас за О.К. Цетиње њима још није стизала, чак им ни Закључци нијесу стигли. Испитајте да ли има за ово олговорности до ваших веза. У исто вријеме напомињемо вам да ће за неправилно функционисање веза од сада бити лнчно одговоран О.К.'

По наређењу друга Милутина ми смо послали пареће-ње другу Вујадину Поповићу[10] да се са својим батаљоно.м пребаци у срез шавнички и да се тамо повеже са командиром ударне чете Јанко.м Тадићем и са Дивизијама,[1:] које су стпгле до у Челебић. И њему смо и раније слично иареће-ње слали али он због слабих веза нзгледа није добио. Пошто постоји бојазан да ни ово не добије, а налази се на вашем терену то му ви ово наређење саопштите с тим да одмах кренете на пут. Са њим треба да пође и друг Радомнр Бабић,[12] да се повеже са Дивнзијама, па и њему ово наређење саопштите, уколико не добије наше наређење које смо му послали.

У погледу мобилизације уложите све напоре да што више мобилишете а нарочито омладине, макар и да не.мају оружја. У погледу партијаца као што смо вам јуче писа-

[7] и [14] Односи се на Штаб Зетског НОП одреда.

[8] Милован

• Иван Милутиновић

[10] Види док. бр. 223, напо.мену бр. 19.

[11] Види том III. књ. 5, док. бр. 31 и док. бр. 292 у овој књнзн.

[12] Радомнр Бабић бно је полнтичкн комесар 3. НОУ днвизије у петој непријатељској офанзивн. Са Сутјеске је дошао на територију среза Даниловград, и био на располагању Покрајннско.м комитету КПЈ за Црну Гору и Боку. Радио је на мобилнзацији и организацијн партизанских јединица.

ли,[13] а то је да за сада уђу партијци у теренске чете и батаљоне оснм по 3 или 2 у општини и руководства, као и неспособних, с тим да Не они који су одређени на терен поред војничке дужности вршити и теренске дужности, јер они који су предвиђени за терен остаће и даље за терен, пошто се створе јаче војне јединице, за сада је то потребно ради успјешније мобилизације.

Нека Штаб Одреда,[14] као што смо му јавили, дође у контакт са италијанским трупама у духу писма[15] којим се Главни штаб обратио, а то је или да нама изруче оружје као савезницима великих Савезника Русије, Енглеске и Америке или да прнступе партизанској војсци да заједнички водимо борбу против њемачких фашиста — непријатеља њиховог и нашег народа.

Дођите у додир са нашим затвореницима и помозите им да организују бјегство из затвора уколико то сами не чине. Исто тако дођите у додир са грађанима и о.младином у Подгорици и Даниловграду и нека напуштају градове и нека излазе на села и придружују се партизанским јединицама. Ово сте требали и једно и друго још одмах учинити.

Из батаљона друга Вујадина Поповића можете узети командни кадар и политичке руководиоце за партизанске чете и батаљоне на терену, а мјесто њих послатп му обичне борце. Ово смо јавили и другу Воју.

Извјештавамо вас да је X. Херцеговачка бригада заузела Гацко и Автовац. „Слободна Југославија" је јавила да су Врховни штаб и Антифашистичко вијеће оптужили директно Дражу Михаиловића и његове четничке банде за убиство рањеног др-а Сима Милошевића. Читава данашња емисија била је посвећена томе.

У Чеву је формиран партизански батаљон[16] од 250—300 бораца. Они су разоружали Талијане у Чеву и преузели власт. Том приликом су заплијенили 13 тешких митраљеза, 4 пушкомитраљеза, 100.000 метака, много бомби, 100 пушака и много другог ратног материјала. Стање у Ријечкој, Лзешанској Нахији и Загарчу се нагло поправља у корист нашу. Овдје[17] смо формирали четири батаљона од по просјечно 100 бораца. I. Ударни батаљон Воја Бурашевића водио је јуче борбу са Њемци.ма и Њемци су имали неколико мртвнх и рањених, са наше стране није било жртава. Данас и I батаљон и II батаљон воде борбу са Њемцима и чет-

[13] **Види док. бр. 209.**
[15] **Види то.м III, књ. 5, док. бр. 25.**
[14] **Одиоси се на 1. ударни Ловћенски батаљон.**
[17] **Мисли се на територију Никшићког НОП одреда.**

ницима.[18] Ми још држимо Уздомир. Као што видите Њемци и четници су се споразумјели и противу њих треба водити оштру борбу. Иначе народно-ослободилачка војска нз дана у дан јача и ослобођава нове градове и села.

У по.гледу друга Влада Гатулина нијесмо сгвар пспитали, али изгледа да има кривице до веза на овом сектору. Он може за сада бити курир Штаба Одреда а и ваш до нас, јер познаје терен и мјесто гдје се ми налазимо. Одредите још једног курира са њи.м, који ће доћи код нас да би чвршће одржавали везу.

Оне ствари које су купљене за нас гледајте да се идући пут пребаце овамо.

Скрећемо вам пажњу да у раду унесете више система, активности и еластпчности, као и брзине, јер све то захтијева новостворена ситуација.

Скреннте пажњу друговима позадинцима да буду опрезнији и да не дозволе да их као до сада четничке банде лако уништавају.

Друг Пуниша" нека продужи рад којим је и пошао. 06зиром на долазак Дивизије и развој ситуације може се догодити да ми убрзо пређемо тамо. Уколико би донијелн друге одлуке на вријеме ће.мо о то.ме извијестити друга Пунншу.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14 септембра 1943 г.

За ПК-КПЈ
за Црну Гору и Боку
Зетин"

'* Тада су се у Никшићу иалазили дијелови 738. пука твемачке 118. ловачке дивизије. Документи о овој борби нијесу сачувани. По изјавн Рада Кнежевића, пуковника ЈНА у пензији, тада начелнпка ппаба Никшићког НОП одреда, ова је борба вођена за брдо Уздомир (триг. 852, 3,5 км с.з. од Никшића) које су Није.мци и четници тада заузели.

[19] Пунnша Перовић, члан Покрајинског комнтета КПЈ за Црну Гору и Боку. Тада се налазио на територијн Окружног комитета КПЈ за Подгорицу. Поред помоћи V раду Окружном ко.митету, требало је да организује с.мјештај ПК КПЈ на тернторији овог комитета (види ратни дневник Сава Брковића „Записано у рату").

[20] Блажо Јовановић

БР. 211

ПИСМО ПОКРАЈИИСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 15. СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИЦУ О НЕДОВОАјНОЈ АКТИВНОСТИ У ФОРМИРАЊУ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦИ И ИЗВОБЕЊУ АКЦИЈА[1]

Другарском

ОК. ПОДГОРИЦА

Драги другови,

Прочитаћете писмо[2] које смо упутили Штабу Зетског Одреда и из њега ћете упознати се са најновијим догађаји.ма.

Много вам замјерамо шго сте се били повукли у Трмање и поново одвојили од маса. Из вашег извјештаја ништа не видимо о стању у парт. орг. као ни о развоју догађаја на вашем подручју. Цио извјештај је био приказивање путовања друга Павла.[3] Исто тако видимо да не постоји повезаност[4] између вас и другова Радомира[5] и Воја,[6] као што нијесте имали везе ни са Ударним батаљоном друга Вујадина.[7] Велика је слабост ваша да овај батаљон није извео ниједну акпију противу четника Баја Станишића, као што је ваша слабост и то да нијесте формирали више ниједну партизанску јединицу на вашем подручју.

[1] **Фотокопија оригинала (писаног на машнни,** ћЈгрилицом) **у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/331.**

[2] **Редакција није пронашла ово писмо.**

[3] **Саво Брковић**

[4] **Тада је сједиште ОК КПЈ за Полгорицу било у селу Трмање (25 км с. од Подгорице, сада Титоград). Чланови ОК били су већином у обиласку терена. Радило се под тешким условима, јер су четници у свн.м селима на територији Окружног комитета (ондашњи срезови подгорички и даниловградски) имали власт и контролу. Партијска руководства и партизани живјели су по групицама илегално, осим у неки.м мањим планинским мјестима. Радомнр Бабић и Војо Тодоровић тада су се налазили на територији Пипера и радили на мобилизацији и организацијн партизанских јединица. Мјеста боравка руководстава и партизана мијењана су врло често јер су то диктиралн како задаци тако и честе потјере које су четници организовали. Види ратни дневшгк Сава Брковића „Записано у рату", август—септембар 1943.**

[5] **Бабић**

[6] **Тодоровић**

[7] **Поповић (види док. бр. 223, напомену бр. 9).**

Одмах нам пошаљнте извјештај[8] о војно-политичком и организационом стању на вашем подручју.

Јавите на.м којим путе.м шаљете пошту за Беране, .јер су сви изгледи да та пошта негдје запире, а можда се ради и о тежем злочину.

О остало.м писали с.мо вам у прошлом писму.

Ипак нека се настави посао који је почео друг Пуниша. Друг Пуниша[9] нека дође ова.мо уколико вам није нужно потребан за који дан. Долазак његов овамо је потребан. Њему нећемо посебно писати већ га ви упознајте са нашим писмима за вас и за Штаб Зетског Одреда. И поред тога што је мајор Лаковић[10] одређен за начелника Штаба убиједите га да је потребно да дође ова.мо да га упутимо за Штаб II Ударног Корпуса.

С. Ф. — С. Н.!

15-1X-43 г.

ЗА ПК-КПЈ за Ц. Г. и Боку
Зетин[11]

[8] Редакција иије утврдила да ли је Окружни комитет КПЈ послао тражени извјештај.

' Перовић (види док. бр. 210, напомену бр. 19).

[10] Милован

" Блажо Јовановић

БР. 212

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА Цр. НУ ГОРУ И БОКУ ОД 15. СЕПГЕМБРА 1943. ОКРУЖНО.М КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИЦУ О ИМЕНОВАЊУ ШТА БОВА ОДРЕДА НА ТЕРИТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ'

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Подгорница

Драги другови,

Доставља ва.м се наређење[2] Штаба II Ударног Корпуса од 10. IX. о.г. Ово наређење доставите штабовима партизанских одреда на вашој територији, да га у потпуности спроведу у живот. И ви са своје стране уложите све напоре да се ово наређење реализује.

Извјештавамо вас да је Главни Штаб[3] за Црну Гору и Боку наименовао штабове Ловћенског, Зетског, Дур.миторског, Никшићког и Комског партизанског одреда. У Штаб Ловћенског одреда нменовани су: за команданта друг Никола Поповнћ, за политкома друг Андрија Пејовић, за замјеника команданта друг Шпиро Орландић и за замјеника политкома друг Никола Гажевић. У Штаб Зетског одреда наименовани су: за команданта друг Војо Тодоровић, за политкома друг Душан Вуковић, за замјеника команданта друг Јоксим Радовић, и за замјеника политкома друг Ратко Радовић, за начелника штаба мајор Лаковић; У Штаб Дурмиторског одреда именују се: за команданта друг 06рад Цицмил, за политкома друг Мићун Јауковић, за замјеннка команданта_____, за замјеннка политкома друг Спасоје Шарац. У Штаб Никшићког одреда именују се за команданта лруг Војо Бурашевнћ, а за политкома друг Мнкоња Костић, за замјеника команданта друг Јеврем Бјелица, за за.мјеника полнтко.ма друг Илија Мартиновић. У Штаб Комског одреда именују се: за команданта мајор друг Мирко Крцић, за политкома друг Душан Влаховић.

[1] **Фотокопија оригинала (иисаног на машнни, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/333.**

[2] **Внди том III, књ. 5, документ 26.**

[3] **Функцију Главног штаба НОВ и ПО за Црну Гору и Боку тада је вршио ПК КПЈ за Црну Гору и Боку.**

Именовани штабови одреда ће одмах предузети дужности и поступитн по наређењу II Ударног Корпуса

Одмах трсоа приступити формирању народно-осдооодилачких одбора путем пзбора. Тамо гдје постоје наше пархизанске јединице треба стварати и народну власт, јер више не постоји разлога да се са тим одлаже, пошто је и Хитлерова Њемачка пред блиском пропашћу. О четничким бандама и да се не говорн, јер су то усамљене и од народа презрене групице не само издајника, него обичних убица и злочинаца. Са њнма треба свуда и на свако.м мјесту енергично обрачунавати и уништавати их, ово тим прње што су они данас у отвореној служби њемачких фашиста и што су те групице за рачун новог фашистичког господара отпочеле борбу са партнзански.м јединицама.

У Штабове батаљона и у ко.манде чета треба поставнти поред команданта, командира и политичких комесара и њихове замјенике. Нарочито је важно да се именују замјеници политко.ма, као партијски руководиоци у партизански.м јединицама. За замјеника политкома треба одређивати партијце који ће знати да руководе са партијском јединицом, који су најоданнји Партији и који имају партијности.

Са већом мобилизацијом на вашем подручју другове партијце који су мобилисани, а одређени су за позадински рад постепено повлачити како би се упоредо са војско.м и позадина учврстила и ојачала.

Ми ћемо тражитн од Штаба II Ударног Корпуса да нам пошаљу све другове партијце који су постали неспособнн за борце, а који ће моћи на терену да користе.

Друг Ратко Радовић [замјеник по.Литичког комесара] и даље остаје члан О.К. и биће одговоран за рад Партије у [Зетском НОП] одреду пред вама. Аруга Спаса Дракића и.менујемо за члана О.К., који ће радити по сектору по које.му је до сада друг Ратко радио. Ови.ме сматрамо да је појачан рад О.К. За члана С.К. Подгорица одређује.мо друга Душана Асановића. Ви можете овај С.К. и још са једним чланом појачати.

Одмах фор.мирајте ударни батаљон у Бјелопавлићима и Пиперима,[4] који ће замјенити ударни батаљон Вујадина

[4] **Батаљон је формиран под именом 2. ударни батаљон Зетског НОП одреда. Имао је око 150 бораца. Дванаестог октобра 1943. батаљон је ушао у састав 5. црногорске НОУ бригаде, као њен 5. батаљон. Штаб 2. ударног батаљона сачињавали су: ко.мандант Никола Живковнћ и политичкн комесар Душан Баровнћ. Батаљон је расформнран у Морачи 1. новембра 1943. Види док. бр. 293.**

Поповића. Осим овога батаљона формирајте и друге парти занске оатаљоне. Ми мислимо да ои за овај ударни батаљон оио добар као командант друг Живковић, а ви одлучите то заједно са Штаоом Одреда. Пошаљите нам извјештај о ороју чланства и уопште о развоју ситуације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

15. IX. 43 г.

За ПК-КПЈ за Ц. Г. и Б.
Зетин[3]

БР. 213

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 4. ИРОАЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 19. СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБОВИМА БАТААЈОНА ЗА ПОКРЕТ ИЗ РЕЈОНА СЕЛА МРЕЖИЦА НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА БУНОВА И ДРАГОЧАВЕ

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. бр. 5
19. IX. 1943. г.
у 11.30 часова

Копија

ШТАБУ. . . . . БАТАЉОНА

Наша оригада добила је задатак[2] да изврши покрет са просторије с. Мрежице, на којој се сада налази, на просторију с. Бунови — с. Драгочава. На терену кроз који пролази.мо има само мањих групица мнлиције и четника.

Ради извршења предњег задатка.[3]

[5] Блажо Јовановић

[1] Копија оригинала (писана на машннн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 17/1, к. 739.

[2] Врховни штаб НОВ и ПОЈ наредио је 18. септембра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ: да са маневарском групо.м (4. пролетерска НОУ бригада и 2. дал.матннска НОУ бригада) пређе у Санџак н Црну Гору ради мобилизације људства и разоружавања италијанских јединица. На нодручју Саниака и Црне Горе тада су дејствовале 2. пролетерска и 3. ударна дивизија. У вези с тим задатком Штаб 2. ударног корпуса пздао је наређење за покрет. Види том III, књ. 5, док. бр. 31.

[3] О нзвршењу овог марша видн том IV, књ. 17, док. бр. 110.

НАРЕБУЈЕМО:

Претходница: Командант мајор Мироје Жарнђ.[4] Свега један батаљон (III)

1. Полази са просторије с. Г. Будањ правцем: Г. Будањ — с. Братовнчићи — с. Миљевина (руднк) — шумска жељезница која води од рудника на мост код Брода — с. Бунови.

Полазак из с. Г. Будањ сјутра 20. ов. мј. у 2.30 часова.

По доласку у с. Бунови с.мјестити се у засеок Брдо (источно од с. Биротићи).

Гла,вннна: Командант мајор Нико Стругар. Састав:2 батаљона (II и I), чета пратећих оруђа, болница н интендантура

2. Полази са просторије с. Мрежице правце.м: долина речнце Ријека — с. Текешићи — с. Миљевина (рудник) — шумаска жељезннчка пруга која води од рудника на мост код Брода — с. Буновн.

Ред маршевања: II батаљон, Штаб бригаде, чета пратећих оруђа, I батаљон, болница и интендантура.

Полазак главнине са зборног мјеста с. Високовићи биће сјутра 20. овог мј. тачно у 2 часа. II батаљон не мора долазили на означено зборно мјесто, већ може се спустити у долину речице Ријека, јужно од с. Дероловн, гдје ће сачекати колону.

По доласку у с. Бунови раз.мјестити се: II батаљон, пратећа чета и Штаб бригаде у с. Биротнћи, I батаљон н болница у с. Шајевићи, интендантура у с. Дубови.

Заштитница: Командант мајор Вељко Жижић. Свега Један оатаљон (V)

3. Полази са просторије с. Прибисалићи правцем одређеним за главнину.

Полазак 20. ов. мј. тачно у 2 часа.

По доласку у с. Бунови смјестити се у засеоке Соје — Лаз.

4. У току марша не смије бити застајкнвања и нагомнлавања, већ мора владати примјерна маршевска дисциплина.

5. У току данашњег дана све јединице а нарочито кнтендангура побринуће се да прикупе што је могуће снше хране н стоке, као и да са.мељу што више жита. Ово нсто предузети од.мах по доласку на нову просторију. Напоми-

[4] **Мироје Жарић, командант 3. батаљона. Погинуо октобра 1943. у Колашину.**

ње се да [на] новој просторији остајемо у току сјутрашњег дана до пола ноћи.

6. Све једннице ће покупити способне сељаке из села у којима се налазе као из оближњих села и са пратњом их послати у с. Високовићи да их предају Управи болнице, пошто нма два рањеника на носили.ма (један се сад налази код Штаба бригаде).

7. Одлуком Штаба II Ударног Корпуса одређен је на службу при Штабу ове бригаде потпоручник Божидар Беговић,[5] ко.мандир чете из III батаљона. Друга Беговића одмах упутити да се јави ово.ме Штабу и доставити предлог за новог командира.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб бригаде
М. П. КоМандант п. пуковник
Лзубо Вучковнћ

БР. 214

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГЛДЕ ОД 21. СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПОКРЕТ ИЗ РЕЈОНА ЧЕЛЕБИПА НА ПРОСТОР СЕЛЛ БОБОВА'

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. бр. 8

21. IX. 1943 год.
у 14.15 часова

ШТАБУ. . . . . .БАТАЉОНА

Наша бригада добила је задатак" да изврши покрет са просторије с. Челебић, на којој се сада налази, на просторију с. Бобово.

[5] **Божо Беговић, команлнр чете 3. батаљона. У.мро као резервни пуковник, јула 1967. годнне.**

' **Копија оригинала (пнсана на машини, ћирилипом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18/), к. 739.**

[2] **Внди наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ у тому III, књ. 5, док. бр. 31.**

На терену кроз који пролазимо има само мањих четничких групица ради чега треба предузети мјере опрезности.

Ради извршења предњег задатка[3]

НАРЕБУЈЕМО:

Претходннца: Командант капетан Бошко Куљача. Свега један батаљон (I)

1. Полази са просторије с. Челебић правцем: с. Челебић — с. Селиште — Коњско Поље — с. Колијевка — с. Јелов Пањ — с. Морајце — с. Јовићи — с. Меки До.

Полазак из с. Челебића сјугра 22. ов. мј. тачно у 4 часа.

По доласку у с. Меки До сместити се у источни дио села.

Главнина: Командант мајор Нпко Стругар. Састав: 2 батаљона (III и V), чета пратећих оруђа, болница иннтендантура.

2. Полази са просторије с. Челебић правцем одређеним за претходницу.

Полазак главнине са зборног мјеста с. Застране[4] код Гашпара сјутра 22. ов. мј. тачно у 4.30 часова.

Ред маршевања: III батаљон, Штаб бригаде, чета пратећих оруђа, V батаљон, болница и интендантура.

По доласку у с. Меки До јединице ће размјестити на лнцу мјеста командант главнине.

Заштитница: Командант Никола Бановић поручник. Свега један батаљон **(И),**

3. Полази са просторије с. Ријека правцем одређеним за главнину.

Полазак сјутра 22. ов. мј. тачно у 5 часова.

По доласку у засеок Јовићи смјестити се у истом.

4. Све јединице покупиће способне сељаке из села у којима се налазе и са пратњом их упутити у с. Поток, где их предатп управи болнице.

5. Сјутра се крећемо по отворено.м терену, стога како претходница тако и главнина и заштитница морају се кре-

[8] Види том IV, књ. 17, док. бр. 123 и док. бр. 213 у овој књ.

*** На карти 1:100.000 иије нађено.**

тати у остојању 10 корака између бораца. Све коње добро маскирати.

6. Борбени знаци за 22. ов. мј. Истра — искрцавање.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ДОСТАВЉЕНО:
свима јединицама
ове бригаде.

За штаб бригаде
Начелник мајор,[5]

БР. 215

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 22. СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБОВИМА БЛТАЉОНА ЗА ПОКРЕТ ИЗ ТЕПАЦА У РЕЈОН ЦРНОГ ЈЕЗЕРЛ[1]

ПГТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. бр. 10.
22. септ. 1943 год.
у 19. часова

ШТАБУ. . . . . БАТАЉОНА

Наша бригада добила је задатак[5] да изврши покрет са просторије с. Тепца на просторију Црног Језера код Жабљака.[3]

На терену кроз који пролазимо има мањих четничких групица и њемачких патрола које долазе до Жабљака, зато се кретати са обезбеђењем.

Ради извршења предњег задатка.

НАРЕБУЈЕМО:

Претходница: Командант Мироје Жа-

1. Полази са просторије с. Тепца правцем с. Тепца — с. Нагорје — с. Питомнне — Црно Језеро.

[3] **Начелник Штаба бригаде био је тада Блажо Марковић.**

[1] **Копија оригииала (пнсана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 19/1, к. 739.**

[2] **Вндн том III, књ. 5, док. бр. 38.**

[3] **О извршењу овог наређења види том III, док. бр. 39 и 42.**

рић, мајор. Свега један батаљон (III)

Полазак из с. Тепца сјутра 23. ов. мј. тачно у 3 часа ујутро.

По доласку смјестити се на просторију Црног Језера, где ће се размјестити и цијела бригада.

У покрету од с. Нагорје па надаље истурати бочна обезбеђења.

Главнина: Командант мајор Блажо Марковић Састав: 2 батаљона (II и V), пратећа чета, болница иинтендантура.

2. Полази са просторије с. Тепца правцем одређеним за претходницу.

Полазак главнне са зборног мјеста с. Војводин До у 3.30 часова сјутра 23. ов. мј. ујутро.

Ред маршевања: II батаљон, V батаљон који ће ући у колону с. Нагорју, Штаб бригаде, Штаб Корпуса, пратећа чета, болница, музика и интендантура.

V батаљон ће тачно у 3 часа ујутро дана 23. ов. мј. упутити једну чету која треба да ухвати везу са дур.миторским партизанима и од њих или још боље од Штаба партизанских јединица из Жабљака извијести нас на путу једно.м својом патролом (која треба да нас сретне око Нагорја) о ситуацији у предјелу Жабљака и уопште у срезу шавничком.

По доласку на одређену просторију размјештај једшшца извршиће командант главнине на лицу мјеста.

Заштитница: Командант капетан Бошко Куљача. Свега један батаљон (I)

3. Полази са просторије с. Гепца (Војводин До) правцем одређеним за претходницу.

Полазак из с. Војводин До сјутра 23. ов. мј. тачно у 4 часа ујутро.

4. Скреће се пажња свима јединицама да маршевска днсциплина буде на висини. Пазити на одстојање како бораца тако и коња да не би било нагомилавања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ДОСТАВЉЕНО:
Свима јединица.ма ове бригаде.

За штаб бригаде
Начелиик мајор,

БР. 216

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 23. СЕПТЕМБРА 1943. ШГАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О НЕИСПУЊЕЊУ ОБАВЕЗЕ ДИВИЗИЈЕ „ТАУРИНЕНЗЕ" И О СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ

ГЛАВНИ ШТАБ
НЛРОДНО-ОСЛОБОЛИЛАЧКЕ ВОЛТСКЕ
И ПЛРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА
ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. *службено*
23 септе.мбра 1943 године
V_____часова

ШТАБУ III. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

Положај

Послали смо вам извјештај[2] о ситуацији у Црној Гори и Боки прије неки дан.

Од прошлог писма до сада има.мо овс новије моменте:

Италијанска дивизија „Тауринензa" није поступила пре.ма својој првобитној изјави,[3] већ се упутила преко Гркавца за Рисан. Изгледа да Ловћенски одред није и.мао довољно снага да их разоружа. Наша чета од 30 бораца, која је била пошла да их срете и доведе ло нас, послије разговора напала је једну колону и након пола сата оорбе псту разоружала. Том приликом је заплијењено нрско 300 пушака које су подијељене сељацима према упутама одговорних другова на оном сектору. Команднр чете ово Је урадио због тога јер није могао пребацити пушке. Овдје је дотјерао око 50 мазги са нешто муницње, снра, шећера, ориза и конзерви. Са Италнјани.ма ове дивизије, који су били у Бјелопавлићима партизанска чета у Пипери.ма ступила је у контакт. Ми смо им дали потребне упуте. Бајо Станишић, Јаков Јововић, према најновијим извјештајима, нијесу могли извришти мобилизацију у Бјелопавлнћн.ма, чак ни у Павковићима. У Пиперима је стање добро. У Кучима се стање поправља и и.мају двије чете партизанске, једну у До-

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архнву ВИИ, рог. бр. 7/2, к. 753.**

[2] **Вјеро.ватно се односн на док. бр. 223.**

[5] **Команлант лнвизње „Тауринензе" дао је пристанак послије капитулацње Италије за повезивање с јединицама НОВ и ПОЈ н заједничка дејства против Нијемаца. Види то.м III, књ. 5, док. бр. 32.**

њим Кучима, а другу у Орахову, у Горњнм Кучима. Из Подгорице излазе грађани који се изјашњавају за нар. осл. борбу, међу којима судија Јован Божовић и инжињер Велиша Поповић.

Сада баш добисмо извјештај[4] да Нијемци иду из Никшића. Ово ћемо провјерптн, и ако буде тачно у току ноћи напасти их и покушати да заузмемо Никшић.

Шаљемо Вам писмо[5] које смо јутрос добили од друга Пека[6] и Митра.[7]

Заиста ви би требали да убрзате свој долазак ова.мо, јер би могли са тим снага.ма и са нашим снагама овамо много учинити и прије него што стигне IV. Пролетерска бригада. Не заборавите да је народ уз нас, алн да се један дио још није одлучио да уз.ме учешћа док не види наше снаге.

Исто тако сада добисмо извјештај[8] од Штаба Зетског Одреда да су у Острогу држали конференцију: Бајо Станишић, мајор Лашић, Јаков Јововић, Блажо Букановић итд. 0 одлукама њихови.м не знамо, али нас извјештавају да имају на.мјеру да се пребаце у Васојевиће. Њих свега и.ма око 400, али то нијесу само Бјелопавлићн, него четници и из Подгорице и, изгледа, Цетњ.а. Штаб одреда тражи нам батаљон Вујадина Поповића.' Хитно је да овај батаљон пође та.мо. Но, о то.ме ћемо још одлучити ради Никшића. Друга Вујадина Поповића за сада не можемо послати, а осим тога наше је мишљење да он испуњава услове за команданта бригаде,[10] која ће се на овом терену сигурно формирати, па и више бригада." Друг Вујадин, по нашем мншљењу спада

[4] Извјештај ннје био тачан.

[5] Види том III, књ. 5, док. бр. 40 и 44.

[6] Дапчевић

[7] Бакић

[8] Редакција није пронашла овај извјештај.

• Внди док. бр. 223, напо.мену 9.

[10] Вујадин Поповић постављен је за команданта 5. црногорске НОУ бригаде 10. нове.мбра 1943 (внди то.м III, књ. 5, док. бр. 69).

[11] Обзиро.м на велики прилив бораца у партизанске јединице у септембру 1943. и касније, створена је могућност за формирање неколнко ударннх бригада. Са територије Црне Горе и Боке, поред 4. и 5. црногорске бригаде, формираних јуна 1942. годнне, још су формиране:

— 6. црногорска НОУ бригада, 16. новембра 1943. (види том III, књ. 6, док. бр. 84);

— 7. црногорска НОУ бригада, 30. деце.мбра 1943. (видн то.м III, књ. 6, док. бр 190);

— 8. црногорска НОУ бригада, 24. фебруара 1944. (види том III, књ. 7, док. бр. 71);

— 9. црногорска НОУ бригада, 1. априла 1944. (види том III, књ. 7, док. бр. 134);

међу најбоље команданте батаљона које имамо, а осим тога за ово кратко вријеме његов ауторитет порастао је у Бјелопавлићима и Пнперима.

Сада ћемо писати и Корпусу.[12]

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

П.С. Поново наглашавамо да убрзате марш према Никшићу.

БР. 217

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2 УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24. СЕПТЕМБРА 1943. КОМАНДАНТУ ДУРМИТОРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТААЈОНА ЗА УИУПИВАЊЕ ГРУПЕ БОРАЦА РАДИ ПОПУНЕ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ ГАДЕ[1]

ШТАБ II УЛАРНОГ КОРПУСА

Пов. Број 35

24 септ. 43 г.

Другу

Јанку Тадићу, команданту дурмиторског партиз. батаљона

Одмах по примитку овога наређења упути се са 35 другова из твога батаљона у варошицу Боан, гдје ћете се

— 10. црмогорска НОУ бригала, 18. сеитембра 1944. (види том III, КИ. 8, док. бр. 192, напомеиу бр. 2);

— 1. бокељска НОУ бригада, 5. октобра 1944. (види том III, кљ. 8, док. бр. 193); и

— 1. црногорска бригада народие одбране, августа 1944. (вндн Хронологију ослободилачке борбе народа Југослазије 1941—1945, стр. 849).

[12] Види том III, књ. 5, док. бр. 44.

[1] Орнгинал (пнсан на машини, латнницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—1, к. 391.

јавити штабу овога корпуса. У Боану морате бити најдаље 25 о. мј. до 16,00 часова.[2]

Ти другови ће ући у састав IV пролетерске бригаде као попупа исте. При одабирању људства руководити се по упуствима која сте добили од друга Воја Берковића.

Ово сматрај хитно.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Ко.мандант-генералмајор,
Пеко Дапчевић

БР. 218

ПАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24 СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБУ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРНГАДЕ ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ БУКОВИЦА — МЛјЕТИЧАК

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број 33
24. септембра 1943 г.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДН

Са бригадом ћете направити покрет 25 ов.мј. у 3 часа у правцу Горња Буковица — Мљетичак.

Батаљони ће се размјестити у Горњој Буковици и Мљетичак.

[2] Јанко Тадић, командант 1. батаљона Дурмнторског НОП одреда, уз сагласност Штаба 2. ударног корпуса, довео је 27 умјесто 25 борана. Овп борцн су бирани како по храбрости тако и политичко-идеолошкој нзграђености, тако да су већина бнли члановн или кандидати КПЈ, а мањи број члаиови СКОЈ-а. Тадић је и даље остао командант батаљона, односно замјеник команданта Дурмиторског НОП одреда, до уласка у састав 6. црногорске НОУ бригаде, када је постао командант 1. батаљона. (Објашњсње дато на основу изјаве Јанка Тадића, пуковника ЈНА у пензији.)

[1] Оригинал (пнсан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—1, к. 391.

међу најбоље команданте батаљона које имамо, а осим тога за ово кратко вријеме његов ауторитет порастао је у Бјелопавлићима и Пнперима.

Сада ће.мо писати и Корпусу.[12]

С другарски.м поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,

П.С. Поново наглашавамо да убрзате марш пре.ма Никшићу.

БР. 217

НАРЕБЕЊЕ ШТ.АБА 2 УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24. СЕПТЕМБРА 1943. КОМАНДАНТУ ДУРМИТОРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛаОНА ЗА УПУБИВАЊЕ ГРУПЕ БОРАЦА РАДИ ПОПУНЕ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

ШТЛБ II УААРНОГ КОРПУС.А

Пов. Број 35

24 септ. 43 г.

Другу

Јанку Тадићу, команданту дурмиторског партиз. батаљона

Одмах по примитку овога наређења упути се са 35 другова из твога батаљона у варошицу Боан, гдје ћете се

— 10. црпогорска НОУ брнгада, 18. септембра 1944. (види том III, књ. 8, лок. бр. 192, напомену бр. 2);

— 1. бокељска НОУ бригада, 5. октобра 1944. (види гом III, књ. 8, док. бр. 193); и

— 1. црногорска бригада народне одбране, августа 1944. (впдн Хронологију ослободилачке борбе народа Југослазније 1941—1945, стр. 849).

[12] Видн том III, књ. 5, док. бр. 44.

[1] Оригинал (писан на машини, латиницо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—1, к. 391.

јавити штабу овога корпуса. V Боану морате бити најдаље 25 о. мј. до 16,00 часова.[2]

Ти другови ће ући у састав IV пролетерске бригаде као попуна исте. При одабирању људства руководити се по упуствима која сте добили од друга Воја Берковића.

Ово сматрај хитно.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Ко.мандант-генералмајор,
Пеко Дапчевић

БР. 218

ПАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24 СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБУ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРНГАДЕ ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ БУКОВИЦА — МЉЕТИЧАК

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број 33
24. септембра 1943 г.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Са бригадом ћете направити покрет 25 ов.мј. у 3 часа у правцу Горња Буковица — Мљетичак.

Батаљони ће се размјестити у Горњој Буковици и Мљетичак.

[2] Јанко Талић, командант 1. батаљона Дурмиторског НОП одреда, уз сагласност Штаба 2. ударног корпуса, довео је 27 умјесто 25 борапа. Ови борцп су бирани како по храбростн тако и политичко-идеолошкој изграђености, тако да су већина били чланови или кандидатн КПЈ, а мањи број чланови СКОЈ-а. Тадић је и даље остао командант батаљона, односно замјеник команданта Дурмиторског НОП одреда, до уласка у састав 6. ирногорске НОУ бригаде, када је постао командант 1. батаљона. (Објашњење дато на основу изјаве Јанка Таднћа, пуковника ЈНА у пензији.)

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 8—1, к. 391.

Ухватићете везу са мјештанским партизанским јединицама ради добијања података о непријатељу.

Овај штаб ће кренути у 4 часа, док ће наша комора кренутп заједно са вашим јединицама. Штаб ће се смјестити у кући југозападно од школе на путу за Ивицу.

Борбенп знаци за 24 25 будност — бајонет
25/26 двор—дужност

С другарски.м поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
Генералмајор,
Пеко Дапчевић

БР. 219

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ЦРИОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 28. СЕПТЕМБРА 1943. ШТАБУ 2 УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ КОЛАШИНА

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. Број 16
28.септ. 1943 год.
у 17 часова

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

У вези наређења тога Штаба[2] наша бригада је 26. ов. мј. извршила покрет са просторње варошице Боан у правцу Колашина. У току марша на катуну Вратло наша претходница се сукобила са четничким групицама и стално их је гонила пред собом до с. Д. Липово, где је бригада добнла задатак за напад на град Колашин.

У нападу су учествовала сва четири наша батаљона и чета пратећих оруђа и то: два батаљона су нападала на Бабљу Греду, један преко с. Дријенак на град а један на утврђење на Башањем Брду.

[1] **Оригинал (пнсан на машинн, ћнрилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—4, к. 391.**
[2] **Види том III, књ. 5, док. бр. 46.**

Бабља Греда и варош ликвидирани су у току борбе од трн сата и око 20 часова 26. ов. мј. један наш батаљон је ушао у варош. Затим се приступило ликвидацији утврђења на барутани, које је ликвидирано око 24 часа и на Башањем Брду, где су били Италијани[3] и са којима је дошло до споразума 27. ов. мј. око 6 часова ујутро.

Непријатељ је у овој борби имао око 30 мртвих и толико рањених.

Наши губитци су: 6 мртвих и 12 рањених од којих два сасвим лако а 6 теже рањених.

Заплијењено је: 6 тешких митраљеза ,,Бреда", 6 италијанских пушкомитраљеза, 6 лаких бацача, 6 револвера, 46 пушака, 300 ручних бомби, 46.000 пушчаних метака, 157.000 метака за пушкомнтраљез, 126.000 митраљеских метака, 13.500 бомби за мали бацач, 3.600 бо.мби за тешки бацач, 1250 топовских граната 65 17 мм., нешто одеће и већа количина хране (намирница).

Борбеност и продорност наших јединица била је на врло великој БИСИИИ.

Међу убијеним четници.ма налази се и један мајор (Секула Влаховнћ).

II

Садашњи распоред бригаде је следећи:

I батаљон испод Башањег Брда,

II батаљон као посада V граду,

III батаљон на Башањем Брду,

V батаљон у с. Лугови, са задатко.м затварања правца према Матешеву и Морачи.

Болница и интендантура у с. Дријенак са једном четом I батаљона.

Чета пратећих оруђа и Штаб бригаде у граду.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За Штаб бригаде
Начелник мајор,
Блажо Марковнћ

' Види том III, књ. 5, док. бр. 62, 67, 68 и 69.

БР. 244

ПИСМО ОКРУЖИОГ КОМИТЕТА ЗА НИКШИН ОД 28 СЕПТЕМБРА 1943. СРЕСКИМ КОМИТЕТИМА КПЈ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ПАРТИЈСКОГ РАДА НА ТЕРЕНУ И **РДДу** КОМУНИСТА У ОРГАНИМА НАРОДНЕ ВЛАСТИ[1]

Другарском

СРЕСКОМ КОМИТЕТУ[2]

Никшић

Драги другови,

Недавно смо ва.м послали директивно писмо у вези са мобилизацијом другова партијаца у војску,[3] а који су дотле били на теренском раду. Сада, по доласку бригаде на територију Црне Горе, та наша директива треба да претрпи следеће измјене у својој примјени: другове партијце који су са позадинског рада привремено мобилисани у војску треба постепено извлачити из војске и поново нх рагпоређивати на одговарајуће теренске дужности. Из новоформираних партизанских јединица изван бригада не треба извлачити само неопходне другове за рад у тим јединицама, али и њих треба обавезати да, поред редовннх дужности и рада у војсци, раде и на терену гдје лотичне јединице бораве, уколико се за таквим радом осјећа потреба због тога што на том терену не.ма других партијаца, или их је мало. За позадински рад остављати најактивније, најоданије, најздравије и најпогодније партијце. Оне који показују извјесне слабости свакако задржавати, односно, слати у војску радн што бржег оздрављења и отклањања њиховнх слабости. Све ово спроводити у споразуму са надлежним војним штабови.ма и команда.ма и водити најстрожије рачуна да се извлачењем другова не смије ићи на штету учвршћења и пораста јединица у војсцн. Ви можете повлачити другове из партизанских јединица са свога терена, док другове из бригада — али само у изузетни.м и неопходним случајевима — можете предложити нама, па ћемо их ми падлежннм путем тражити за теренски рад.

[1] Фотокопија оригинала (писаиог на машнни, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/336—337.

[2] Ово писмо је, вјероватно, упућено свим среским комитетима на тернторијн округа.

[5] Рнјеч је о директиви коју је Покрајински ко.митет КПЈ за Црну Гору и Боку упутио Окружни.м комитетима 13. септе.мбра 1943. Види док. бр. 209.

Стварање елободне територије намеће успоставу и учвршћење позадинских власти, стога је потребпо унапријед размислити о људи.ма који треба да дођу у обзир за чланове народно-ослободилачких одбора, почев од сеоских па до покрајинског, као и о они.м другови.ма који треба да уђу у команде подручја и мјеста. За све дужности сдређивати партијце који су оспособљени и погоднн за њихово правилно обављање. V везн са овим, водите рачуна да на терену оставите довољан број способних другова партијаца, како би се могао правилно развијати партијски рад и утицај у позадинп.

Настојати да посветите нарочиту пажњу подмлађивању Партије путем прије.ма новога чланства у исту. Имати у внду да за пријем у Партију долазе у обзир и они кандидати код којих се осјећају извјесни ситнији недостаци, јер ће се ти ситни недостаци најбоље искоријенити кроз рад у Партији, путем партизанске дисцнплине, критике, самокрптике и контроле. Овдје се не с.мије секташнти, него се треба придржавати начела да Партија не прима готове партијце него их ствара. Оне другове који су раније искључени из Партије, због разни.х грешака н недостатака, уколико су у међувремену од нскључења до сада успјели да отклоне те своје слабости и недостатке и уколико су својим радом и активношћу поново испунили услове за рехабн.литацију (понован пријем), треба их при.мити у Партију. Дешава се да се на једном искључене чланове Партнје потпуно заборави и да се прекине сваки додир из.међу њих и Партије, што је велика погрешка, јер се скоро ови.м искључени.м партијци.ма, сем оних који су проглашени партпским непријатељима, оставља т.зв. партиска веза, преко које искључене Партија помаже да поново уђу у њене редове. Поред искључени.х, треба посветити пуну пажњу партијцима кажњени.м блажим партиским казнама, које већнном имају васпптни карактер. Чи.м партијци отклоне погрешке и пропусте због којих су кажњени, казне треба скидати, пошто и скидање казни има васпитни карактер. Ово и стога што су се кажњени партијци показали често најактивннјим носиоцима рада у поједцним ћелијама и руководстви.ма. Но, како у погледу подмлађивања Партнје, тако и у погледу поновног пријема искључених, као и у погледу скидања казни, треба водити рачуна о потребном партиско.м критеријуму, па горње мјере при.мјењивати искључиво на оне другове који су то н заслужили.

Новомобилисано људство треба без одлагаша пребацивати у бригаде, а у првом реду омладинце. У јединице партизанских одреда остављати старије борце и оне који су за исте неопходни као њихово језгро, као и за позадински рад. Ненаоружано људство, које испуњава остале услове за бригаде, треба упућпвати у исте.

Наша виша руководства тражила су од Штабова IV и V бригаде да се упуте на позадински рад сви они другови, који су због рана, изнемоглости итд. неспособни за вршење војничких дужности.[4] Осим овога, бригаде ће нам дати и извјесне друге другове за рад у позадини, као појачање пстог. Према овим друговима који долазе из војске треба и.мати правилан однос и учннити све да се између њих и другова који су већ били на позадинско.м раду развије солидарност и другарска сарадња до максимума. Као прву дужност треба сматрати свестрано упознавање ових другова са стањем ствари на терену и помоћи им да се што прије саживе са новим пословима и задацима, на што већу корист нашој Партији и Народноослободилачкој борби уопште.

Однос између Партије и војске треба правилно поставити. Не смије се дозволити да Партија ко.мандује војсци, као што не треба дозволити ни другу крајност — да војска ради независно од Партије, или чак да овој командује. Партија ће преко за то одређених другова и партиских јединица утврђени.м путем спроводити партпску линију у војсци. Одлуке Штабова имају се спроводити у живот.

На ослобођеној територији, односно у сви.м мјестима гдје није искључив утицај непријатељских војних снага и непријатељске власти, треба одмах стварати народно-ослободилачке одборе и позадинску војну власт. Пожељно је да се Н.О.О. стварају путем избора на зборовима, конференцијама и скуповима, а само изузетним случајевима прибјегавати наименовању илегалних одбора што са.мо онда кад је јавност и пут избора немогућан. Овдје у обзир долазе она мјеста, која се налазе под непријатељском војно.м и ад.миннстративном контроло.м, пошто се ни она не смију оставити ван домашаја наше активности и утицаја у односу на власт. Треба настојати да у Н.О.О. улазе и претставшиш жена и омладине као такви, који ће бити бирани на предлог жена и о.младине. Исто тако и Комунистичка партпја треба и може да предлаже да буду изабрани њени чланови у Н.О.О., које ће народ, као такве, бирати. Ово нарочито Еа-жи за оне који су у народу познати као комунисти, што,

[4] **Види док. бр. 212.**

наравно, не нскључује и избор и осталих чланова Партије, који су као такви у народу непознати и које народ бира као честите и ваљане људе, пезависно од чињенице што су чланови Партије. Не смије се буквално схватити да и Партија треба да кандидује своје чланове званично као своје претставнике, па да се то мора свуда спровести, пошто се то спроводи тамо гдје за то постоје'услови и гдје је народ вољан да их као такве бира.

И у Н.О. одборима, као и у пуномоћним одборима АФЖ-а и ЦНО,[5] Партија, односно, партијци не смију иступати као нека виша ко.манда. Чланови Партије који раде у Н.О. одбори.ма и другим непартискнм масовни.м организацијама треба нечланове Партнје да убјеђују у своје предлоге, а то јест у линију наше Партије и у њен став по појединим питањима. Одлука већине и у Н.О. одбори.ма и другим масовним организацијама има да се спроводи у живот, а не оно што хоће партијци у тим одборима и организацијама, ако то не прихвати већина. Међутим, ако наши партијци буду најактивнији, што морају бити, и ако правилни.м односо.м, држањем и убјеђивање.м стекпу љубав нечланова Партије у одборима и другим масовним организација.ма, нема сумње да ће ови успнјевати у провођењу партиске линије на секторима по којима раде. Ово утолико прије што је лннија Партије најкориснија за опште народне интересе и што ће њу сви добронамјерни схватити као корисну за народ. Нарочито вам се наглашава да одмах пошаљете имена родољуба и партијаца које треба позвати на конференцију родољуба за Црну Гору и Боку.[6] При ово.ме водите рачуна да на ову конференцију буду позвати истински родољуби и најпопуларнији људи у ово.ме крају. Такође нам одмах доставите копије прогласа са последње конференције родољуба за срезове Шавнички и Никшићки,[7] које сте својевре.мено примили ради прикупљања потписа најосвједоченнјих родољуба који се слажу и одобравају, односно, примају садржину поменутог прогласа.

Исто тако пошаљите нам тачан извјештај[8] по организационом питању партије на ваше.м подручју. Потребна је

[5] **Црногорска народна омладина.**

[6] **Ријеч је о делегатима за I засједање Земаљског антифашнстичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боке, које је одржано 15. нове.мбра 1943. у Колашину. Ово.м засјелању су присуствовала 544 делегата (родољуба) и на њему је образовано Земаљско антифашистичко вијеће народног ослобођења (ЗАВНО) Црне Горе и Боке. Види док. бр. 254.**

[7] **Редакиија ннје пронашла ове матернјале.**

[8] **Редакција није установнла да ли је послат овај извјештај.**

највећа тачност по овим подацнма: број члапова Партије на вашем подручју, њихов социјални састав, број Нелија, број општинскнх и реонских комигета, сасгаз С.К., као и о општем стању партијаца и у вашој организацији.

Партиске организације треба да уложе сав напор да у партизанским јединицама буде војничка и партиска дисциплина на висини, као и то да се прнликом ослобођења и заузимања појединих мјеста од стране Народноослобо\илачке војске заведе и одржи потребни ред и оргапнзација, а не да се дозволи да се од неодговорних елемената проводи пљачка и нередн друге врсте. Унапријед треба припремити како војску тако и народ на правилаи поступак и држање приликом заузимања појединих мјеста.

С дургарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НЛРОДУ!

28 септембра 1943 г.

За ОК-КПЈ Никшић
Бранко[1]

П.С. Одмах нам одговорите који су другови наимсновани V ко.манде подручја и мјеста на ваше.м терену.

БР. 221

ИЗВЈЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦЕТИЊЕ ОД 29. СЕПТЕМБРА 1943. ПОКРАЈННСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ПОЛИТИЧКОЈ II ВОЈИОЈ СИТУАЦИЈИ У ОКРУГУ

Другарском

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Подноси.мо извјештај са подручја О.К. — Цетиње о политичкој и војничкој ситуацији.

На територијн среза цетињског ситуација се може окарактерисати: Колебљиво држање маса које је посљедица страха од Нијемаца као и дјеловање окупљене реакцње у Цетињу гдје су сепаратисти и четнички елементи успјели

• Драшковић
[1] Оригииал у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 12745/Ш, 2—17 (43).

да ДООИЈУ оружје од окупатора, је главна карактеристика. У Катунској нахији Крсто Поповић настоји да створн нову војску[2] и у том правцу ради врло активно. Његово држање је продужење издајннчке политике. Усљед тога што је Крсто П. недовољно раскрннкан, нарочито на територнји Катунске нахије, мобилизација маса за наше јединице је врло слаоа, тако да од задњег извјештаја немамо никаквога прираштаја из те нахије. Ипак се не може рећн да је маса непријатељски расположена према нама. Услијед малооројног кадра рад у тој нахији је слаб. Највећн дио другова је употријебљен у војску тако да је тек задњих дана одређен известан број чл.[анова] Партије за позадински рад.

У љешанској нахији такође нема прираштаја за војску, колебљивост у масама велика, а рад партнјске једнице слаб. Тамо до сада и.ма мобилисано свега 25 партизана. Наравно, ово се односи на Горњу Л)еш.[анску] нахију. Ту је као што је то познато јака четничка банда у три села. Њихово држање је колебљиво, те у многоме завнси од наше снаге која им служи као мјерило за њихово држање. До оружаног пступа према партизанима нигдје није дошло.

Рпјечка нахија је постала средиште за дјеловање издајничких елемената како из једног тако и из другог табора. Ту је дошло до наоружања 400 људи од стране окупатора под командом Др Ива Јовпћевића, сепаратисте и Бошка Петрнчевића, мајора, четника. Сво ово људство је из ријечке општине из села поред језера гдје је утицај Партије врло слаб и гдје се залазило са наше стране ријетко. Данас то људство говори да неће да се бори против партизана али је нама врло добро познато да су они повсзани са четничким банда.ма из Црмнице са којима имају редован саобраћај. Исто тако у Љуботињској општини има 50 наоружаних (наново) људи који се до сада нијесу везали за четнике. И једна и друга група још није оружано иступила према партизанима. У Ријечкој нахији имамо један партизански батаљон,[3] и то двије чете на љ\'ботињ — до 70 партизана, и једна чета на Г. Цеклин, до 30 другова.

У граду Цетињу послије затварања неких другова и искакања [лоласка] код нас другнх остао је град прилично испражњен али су ипак за рад остављени два чл. п.[артње]

[2] Вили лок. бр. 223.

[1] Опај батаљои формиран је неиосрелно послије капитулације Италије. По мјесту (Ријечка нахија) називао се Ријечки партизански батаљон Ловћенског НОП одрела. Тада су на територијн цетњ.ског среза постојала лва батаљона (види то.м III, књ. 5, док. бр. 66). Овн батал.они (300 бораца) упућени су Штабу 2. ударног корпуса за попуну бригада (внди том III, књ. 5, док. бр. 92).

од којих један жнвн илегално. Везе са затвором су у граду успостављене али су доста нередовне.

О стању у Боки може.мо ново јавити да је у јужном дијелу враћен довољан број другова на терен док се борачко људство налази на терену среза барског и оно је обухваћено ново формираним батаљоном из читавог приморја. У то.м дијелу Боке издајник Марко Лазаревић'[1] поново развија своје дјеловање па је друговима предочена опасност о такозв. „спасиоцу" Марку Лазаревићу.

Са другим дијелом Боке немамо везе и у вези са развојем ситуацнје на том терену О.К. је констатовао да је Срескн комптет Бока још из раније занемаривао овај дио Боке тиме што ни један пут није послао свога члана да обиђе и среди партијску органпзацију. О.К. је слао свога члана у обилазак, али се у моменту капитулације није нашао нико од О.К. на том терену, а тако исто ни од стране С.К. Бока. Сматрамо да другови из С.К. у првим дани.ма нијесу могли да се тамо пробију мада су то покушали шиљући једног свог члана. Сада је тамо упућен друг Мато[5] да се повеже и среди партијску организацију, те извуче људство које тамо има за партизанске јединице.

У срезу барском Црмница стоји још увијек као кула четника, мада се у самој Црмници осјећа комешање и колебљивост који [су] посљедица нашег отпора и извјесног потискпвања са територије Паштровића. Они још држе петровачку општину. У вези са то.м ситуацијом послати су курири с наређењем да се батаљон који се налази на територији Бара и Улциња најхитније упути у правцу Црмнице. Већ до сада се требао тај батаљон примаћи али да ли је дошао или не није нам још познато. Од људства из Паштровића и јужног дијела Боке формнран је батаљон[6] који броји 118 људи. Тај батаљон је постављен према четницима из Црмнице а у томе их помаже једна чета из љуботиња. Из општине Бара и Улциња формиран је батаљон[7], који броји пре.ма још непотпуни.м вијестима око 400 партизана. Овај број треба узети са резервом. Могућност за опстанак тога батаљона на том терену је мала а иначе потреба за њего-

[4] Марко Лазаревић, оргаиизатор четничког покрета у Грбљу. Заробљен приликом покушаја бјегства у Италију и осуђен на с.чрт. Стријељан нове.чбра 1944. године.

[5] Мато Петровић, члан ОК КПЈ за Цетиње.

• Овај батаљон био је формиран, али се приликом првс борбе са четници.ма на својој територији свео на чету од 40 бораца (вндн том III, књ. 5, док. бр. 66).

[7] Види том III, књ. 5, док. бр. 66.

БО пребацивање за борбу против четника велика те ће он бити одмах пребачен уколико то није и до сада већ учињено.

Као што је то већ наглашено на терену овог О.К. заједнички иступају издајничке банде Крста Поповића и четника и у том смислу направљен је и план за затварање ових наших снага на терену среза Барског. Они данас наоружавају окупаторским оружјем људство под разним изговорима а стварају план за напад на партизане. Ми смо у том погледу одлучили да се имају предузети све мјере за ликвидацију четничких банди из Црмнице и Цетиња а ако то не би успјело, онда се имају све јединице пребацити на терен Ријечке и Љешанске нахије. Затим је одлучено да се одмах отпочне са нашим напади.ма на поједине непријатељске групе и окупатора како се не би давало вре.мена издајницима да врше мобилизацију. Скренута је пажња другови ма да не смију дозволити да дођу у ситуацију која би распршила већ фор.миране чете и батаљоне. На терену читавог О.К. пре.ма досадашњи.м извјештајима н.ма око 550 партизана рачунајући ту и батаљон из Бара и Улциња, за који смо узели као сигурну цифру 200 партизана.[8] По разним јединицама има наших из Цетиња који су у задње вријеме избјегли око 50.

Усљед великог посла нијесмо могли да средимо до сада Партпју у војсци и позадини те је О.К. одлучио да се што прије учврсте партијске четне ћелије, и одреде партијци за рад у позадину. Ово у толико прије што су све јединице (чете) на овом терену ударне и покретне а у погледу формирања сеоских чета не.мамо никаквих резултата. Исто тако нијесмо мо.ментано у могућности да пошаљемо преглед партијског чланства и њихов социјални састав, што ћемо учинити првом приликом, то јест чим буде раздвојен рад у војсци и позадини.

Рад СКОЈ-а је преласком већег дијела скојеваца у партизанске чете такође поремећен, тако да је сада наново прешло се на формирање актива по селима. Исто тако упозорено је партијско чланство па потребу што бржег формирања скојевских актива по четама.

На састанку О.К. констатовано је да су скоро сви другови се забављали радом око мобилизације и учвршћивања чета а да је зане.марен рад по осталим сектори.ма. Зато је одучено да се има појачати рад на успостављању НОО по селима, стварању општинских и даље НОО. Указано је

[8] **Батаљон је нмао 100 бораца (види том III, књ. 5, док. бр. 66).**

на неопходност организовања позадине, а нарочито у односу према војсци, и њеном опстанку.

Исто тако рад по АФЖ је занемарен потпуно па је и у том погледу подвучена потреба активности.

До потпуног формирања Среског ко.митета Цетиња није дошло али је заказан састанак који ће се одржати око 1. октобра. У С.К. Цетиње ушлн су другови: Нико Вучковић као секретар, Михаило Вицковић, Драго Киповић и Андрија Прља. То је једини могући избор од партијског чланства са овог терена. За секретара С.К. — Бар има да дође друг Никола Баконовић, који се мо.ментано налази на терену Бар—Улциń као политички ко.месар батаљона.[9] Тамо је и друг Велиша[10] и они су били позвани да се врате али до данас још нијесу стигли.

До дјели.мичног уништења моторизације италијанске дивизије" дошло је из слиједећих разлога: 1. Што је то унИштење омогућила сама ко.манда дивизије која нам није хтјела предати моторизацију докле год је све ствари пренијела из камиона. За то вријеме италијански војници су продавали гуме, и друге ствари па чак и са.ме камионе за на-' мирнпце. 2. Јер је колона камиона била остављена на простору од 20 км, који терен ми нијесмо могли читав добро контролисати. 3. Што је и са.мо људство у четама расположено било за уништење те је и само у томе учествовало и 4. Што се тада водила борба са Њемци.ма те је та ново мобилисана војска била већим дијело.м употријебљена у борбену линију. Наравно да су и другови како из О.К. тако и из штаба одреда могли више учинити да се то сачува, тј. да се више спаси.

Друг Раде Блечић налази се код нас у техници гдје је дошао баш ових дана. Ми тражимо ако се икако може да нам га оставнте за нашу технику, јер немамо баш никога ко би га могао замијенити. Стенографа немамо ни једнога. Нови шапирограф смо упутили. Штаб одреда је послао курире који се могу користити као курпри и за О.К.

Пошто нема.мо радио апарата то нам што редовније шаљите вијести. Из Цетиња тешко долазимо до вијести усљед хапшења другова и излажења из града.

[9] Односи се на иовоформирани Барски батаљон (внди наиомену бр. 8).

[10] Велиша Лековнћ, члан ОК КПЈ за Цетиње.

[11] Односи се на италијанску днвизнју „Таурннензе" (види точ III, књ. 5, док. бр. 44).

Штаб одрсда[12] је тражио да се по могућности пошаљу овамо два батаљона из V бригаде[13] што и ми понављамо ако то не квари планове војничке. Око та два батаљона ми сматра.мо да би се могла формирати бригада.

У сагласности са другом[14] из П.К. СКОЈ-а про.мијењен је руководиоц О.К. Скоја те је мјесто другарице Босе[15] дошао друг Милован Вујовић.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

29. септ. 1943 г.

П.С. Друг Нико Анђус[16] укључен је у СК. Бока. Састанку ОК-Ц. присуствовао је друг Чајо[17] и друг Мато као и друг Мустафа.[18]

С комунистичким поздравом
За Окружни комитет — Цетиње,
Војо"

Односм се на Ловћенски НОП одред.

[13] Видп том III КБ. 5, док. бр. 56 н 66. Штаб 2. ударног корпуа организовао је Уларну групу (два бата.\>она 4. пролегерске н један батаљон 5. црногорске ударне бригаде), која је под командом Ннка Струтара опернсала на територији Ловћенског НОП одр>еда (Стара Црна Гора). Видн то.м III, кљ. 6, док. бр. 80. Тада на оаој територији није фор.мнрана ннједна брнгада.

[4] Редакција није могла сазнати о којем је друту ријеч. Тада је секретар ПК СКОЈ-а за Црну Гору и Боку био Ико Мнрковић.

[15] Пејовнћ

"Нико Анђус, секретар Среског комитета КПЈ за Котор. Погинуо 9. јула 1944. у с. Мрчевцу у борби са четницима.

[17] Јефто Шћепановић -

[18] Адрнја Мугоша

" Биљановић

БР. 244

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 30. СЕПТЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ПОДГОРИЦУ О ОСЛОБОБЕЊУ ПЉЕВАЛаА, БИЈЕЛОГ ПОЉА И КОЛАШИНА И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ОСТАЛИМ ДИЈЕЛОВИМА ЦРНЕ ГОРЕ

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

Подгорица

Драги лругови,

Из вашег иисма, као и писма друга Жарка[2] и Штаба Зетског Одреда,[3] видимо да поједине четничке групице отежавају рад на вашем терену, нарочито у питању мобилизације. У свнм тим писмима вн гражите да вам се пошаљу војничке снаге од Главног Штаба иако Главнн Штаб нити располаже, нити ва.м може послати за сада по.моН у том погледу. Морате знати то, да са цјелокупном војско.м која се налази на нашој територији углавном командује и даје распоред Штаб II. Ударног Корпуса и да ми у том погледу не можемо учињети више, него да их упознаје.мо са ситуацијом и даје.мо извјесне предлоге. Напомињемо ва.м у исто вриј е.ме да све послове око војних акција и предлога у то.м погледу оставите Штабу Одреда.

Обавјешгавамо вас да су јединице П. Ударног Корпуса заузеле Пљевља, Пријепоље и Колашин, да су нарочито око заузеНа Колашина[4] водили жестоке борбе, као и да и.м је том приликом пао у руке велики ратни плијен и храна. Потребно је знати н то, да Не се из Колашнна кренути, односно да су се веН кренула 2 батаљона према Братоножн-Ннма, да Не се артиљерија, која је панула у руке нашима, пребацити на Пелев Бријег и да је Штаб III. Дивизније добио наређење од Штаба Корпуса да упути један свој бата-

[1] **Фогокогшја орнпшала (иисаног на машннн, ћирилицом) у Архнву ВИИ, фил.м Црна Гора бр. 2/334.**

[2] **Радоје Дакпћ**

[3] **Види том III, књ. 5, док. бр. 57.**

[1] **Четврта пролетерска НОУ бригада ослоболила је Колапшн 27. септембра 1943. Опширније о томе видн то.м III, књ. 5, док. бр. 55 и док. бр. 219 у овој књнзи.**

IX-43

2261

Другарском

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ

П о д г о р и ц а

Драги другови,

Из вашег писма, као и писама друга Жарка и Штаба Зетског Одреда, видимо да поједине четничке групице отежавају рад на вашем терену, нарочито у питању мобилизације. У свим тим писмима ви тражите да вам се пошаљу војничке снаге од Главног Штаба иако Главни Штаб нити располаже, нити вам може послати за сада помоћ у том погледу. Морате знати то, да са цјелокупном војском која се налази на нашој територији управном командује и даје распоред Штаб II.Ударног Корпуса и да ми у том погледу не можемо учинити ваше, него да их упознајемо са ситуацијом и дајемо извјесне предлоге. Напомињемо вам у исто вријеме да све послове око војних акција и предлога у том погледу оставите Штабу Одреда.

Обавјештавамо вас да су јединице II.Ударног Корпуса заузеле Пљевља, Пријепоље и Колашин, да су нарочито око заузећа Колашина водили жестоке борбе, као и да им је том приликом пао у руке велики ратни плијен и храна. Потребно је знати и то, да ће се из Колашина кренути, односно да се већ кренула 2 батаљона према Братоножићима, да ће се артиљерија, која је пала у руке нашима, пребацити на Пелев Бријег и да је Штаб III.Дивизије добио наређење од Штаба Корпуса да упути један свој батаљон на Биче ради обезбјеђења моста. Овакав развој ситуације у вашој близини као и долазак поменутих батаљона , имаће свакако за последицу поправљање ситуације на вашем терену. Но, потребно је, да ви са ваше стране учините све да не дозволите да се поједине разбацане групе четника на вашем терену организују. Зато је потребно да путем засједа спречавате њихово повезивање и да их нападате гдје год се за то укаже прилика.

Настојте да друг Павле, другови Лаковић и Иван Вујошевић, као и другарица Лидија крену одмах.

Ситуација у срезу никшићком нешто се погоршала у вези са доласком четника Баховића на територији Бањана и Грахова. Они су успјели да се повежу са четницима из општине рудинско-трепачке и бањске, те да потисну јединице V.бригаде које су се тамо налазиле.

Обавјештени смо да је Бајо Станишић са 200 четника јуче дошао у Зарниће, срез никшићки. Намјере њихове још нам нијесу познате.

Један комплетан батаљон италијанске дивизије "Таурринеза" долази и ставља се на располагање Главном Штабу, а сви су изгледи да се је и командант ове дивизије на тијесну сарадњу са нашим Главним Штабом. Њихово задржавање на Грквацу и околни Рисна мотивисали су тиме, што би на случај њихова одласка Њемци имали отворен пролаз према Црној Гори. Колике су њемачке снаге у Боки, ми тачно не знамо, али је сигурно то да је дивизија "Таурринеза" водила тешке борбе са два њемачка батаљона и том приликом им нанијела тешке губитке.

На терену О.К.Петиње нема неких нарочитих промјена.

Шаљемо вам 46 комада прогласа "Женама Црне Горе и Боке" за Иницијативни одбор АФЖ. Потребно је да се преко партијске организације и организације АФЖ обезбиједи масовно растурање истог међу женама.

Радио вијести вам не можемо послати због квара радиоапарата.

С другарским поздравом

Смрт фашизму - слобода народу!

[illegible] септембра 1943 године

За ПК-КПЈ
за Црну Гору и Боку

Вук

Фотокопија документа бр. 222

љон на Бноче ради обезбјеђења моста. Овакав развој ситуације у вашој олизини као и долазак поменутих оатаљона, имаће свакако за последицу поправљање ситуације на вашем терену. Но, потребно је, да ви са ваше стране учините све да не дозволите да се поједине разбацане групе четника на вашем терену органнзују. Зато је потребно да путем засједа спречавате њихово повезивање и да их нападате гдје год се за то укаже прилика.

Настојте да друг Павле,[5] другови Лаковић[6] и Иван Вујошевић, као и другарица Лидија[7] крену одмах.

Ситуација у срезу никшићком нешто се погоршала у вези са доласком четника Бићовића[8] на територији Бањана и Грахова.[9] Они су успјели да се повежу са четницима из општине рудинско-трепачке и бањске, та да потисну јединице V. брнгаде које су се тамо налазиле.

Обавијештени смо да је Бајо Станишнћ са 200 четника јуче дошао у Озриниће, срез никшићки. Намјере њихове још нам нијесу познате.

Један комплетан батаљон италијанске дивизије „Тауринензе" долази и ставља се на расположење Главном штабу, а сви су изгледи да се је и командант ове дивизије одлучио на тијесну сарадњу са нашим Главним штабом.[10] Њи-

[5] Саво Брковић
• Милован и Михаило
[7] Јовановић
[8] Петар Бићовић. чстнички војвода, командант четничког Корпуса у Херцеговини. Погинуо 1945. прнликом одступања пред једннцама НОВЈ.
• Види том III књ. 5, док. бр. 61.

[10] Послије капитулације Италије, ко.мандант дивизије „Тауринензе" одлучио је да приступи Народноослободилачкој војсци. Преговоре о сарадњи у и.ме Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе водили су Бошко Буричковић. секретар ОК КПЈ за Никшић, и Ннкола Поповић, ко.мандант Ловћенског НОП олрела. Дивнзнја „Тауриненз е" тада се налазнла у Катунској нахији (Чево). Главни штаб НОВ и ПО Црне Горе и Боке поздравио је гу одлуку и дао налог да се дивизија са територије Катунске нахије пребаци у рејон Никшића (види том III, књ. 5, док. бр. 32). Командант дивизије није поступио по налогу Главног штаба, всћ је са дивизијом пошао у правцу Црквица. И послије упозорења да треба да изврши покрет у рејон Никшнћа, при чему му је понуІзена помоћ за пребацнвање и осигурањг од стране партизанских јединица, команлант дивизије остао је при својој одлуци да изврши покрет у правцу Црквица. Тада је дошло до напада на једну од колона ливизнје „Тауриненз е" (види гом III, књ. 5, лок. бр. 44). Послије тога услиједио је позив Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе ко.манданту дивизије „Тауриненз е" да остане при раније донесеној одлуци (вили том III, књ. 5, док. бр. 45). Дивизија „Тауриненз е" пришла је НОВ и крајем септе.мбра 1943. водила је жестоке борбе на сектору Црквица — Грковац (види том III, књ. 5, док. бр.

хово задржавање на Гркавцу и околини Рисна мотивисали су тиме, што би на случај њихова одласка Њемци имали отворен пролаз према Црној Гори. Колике су њемачке снаге у Боки, ми тачно не зна.мо, али је сигурно то да је дивизија „Тауринензе" водила тешке борое са два њемачка оатаљона и том прнликом им нанијела тешке губитке.

На терену О.К. Цетиња нема неких нарочитих промјена.

Шаљемо вам 46 комада прогласа „Женама Црне Горе и Боке" за Иницијативни одбор АФЖ. Потребно је да се преко партијске организације и организације АФЖ обезбиједи масовно растурање истог међу женама.

Радио-вијести вам не може.мо послатн због квара радио-апарата.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

30 септембра 1943 године

За ПК-КПЈ
За Црну Гору и Боку
Вељко"

56, 60, 61 и 94). У овнм борбама днвнзија „Тауринензе" била је разбијена. Нијемци су заплијенили њено тешко наоружање. Извлачење ове дивизије извршиле су јединице 3. ударне дивнзије (види том III, књ. 5, док. бр. 94). До разбијања дивизије „Таурннензе" дошло је због тога што Штаб ове дивизије није нзвршио налог Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и због неправилног руковођења (види гом III, књ. 5, док. бр. 109). Од људства ове дивнзије формирана је италијанска брнгада „Аоста", која је ушла у састав 3. ударне дивизије (види том III, књ. 5, док. бр. 94).

[11] **Зековнћ**

БР. 244

ПРИЈЕДЛОГ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЦРНЕ ГОРЕ II БОКЕ ОД СЕПТЕМБРА 1943. 1НТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ НИКШИБА

10. XII 1943 ГШЦГ[2]

Четничке банде у Црној Гори све се чвршће повезују са Њемцима. То је дошло до пуног изражаја приликом заједничког напада четника и Ње.маца у никшићком срезу на наше батаљоне. Они, истина, покушавају ове везе прикрити у очима народа, али им то не.успијева, и поред тога што се један дио тих четничких група налази у шуми, а други дио отворено сарађује са Њемцима по градовима. Конкретан случај у Никшићу са Јевремо.м Шаулићем,[3] чија жандар.марија заједнички патролира у Никшићу са Њемци.ма итд.

Исто тако, са Њемцима се повезују и усамљено сепаратистичко издајничко вођство око Крста Поповића и др. Новице Радовића.[4] Крсто Поповић је послао поруку у Катунску Нахију да ће заједно са Њемци.ма напасти и растјерати комунисте. Са друге стране гестаповац др. Божо Кривокапић, заједно са Арсом Петровићем, колонелом-бригадиром Блажом Марковићем итд. поднио је предлог њемачкој влади, да му дозволи да формира некакву црногорску владу која ће имати 5.000 жандарма и 7.000 војника. Ово је уставари њихово самртничко копрцање, јер ни ова група око др. Божа Кривокапића, као ни група око Крста Поповића, које се међусобно не слажу, немају никога, пошто су их зеленашке масе напустиле и приступају нама. Поједини зеленашки прваци приступили су нама. У Пиперима Видак Вуковић је ушао у народно-ослободилачки одбор, а у Бјелопавлићима (Ново Село) Марко Шањевић је пуцао на четнике и приступио нама.

[1] Копија оригииала (писана на машини, ћирилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24/1, к. 176.

- Датум „10. XII 1943. ГШ ЦГ" дописан је мастило.м. Вјероватно је дописан приликом стављања копије у архнву Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку. Да је документ писан септе.мбра 1943. може се утврлити из њсгове садржине. Из садржине се такође види да је упућен 3. ударној дивизији НОВЈ, која се тада налазила на територијн Бањана.

[3] Сарадник окупатора. Убијен приликом покушаја бјекства у Италију.

[4] Сепаратиста, сарадник окупатора. Осуђен на смрт и стрнјељан 1945. године.

И у четничким редовима постоје међусобне сваће и гложења и днсциплина у њиховим редовима попушта. Дошло је приликом напада на наше оатаљоне до несугласица између четника никшићких и четника из Бјелопавлића. Заиста, четницн се налазе у процесу опадања, јер се нз дана у дан од њих одбнја све оно што не мисли да му је живот V опасности. Но, и поред овога наглашавамо да ће они тј. групице четничких убица и злочинаца бити врло упорне н дрске у самоодбрани, иако неће претстављати неку особиту снагу кад стигне V. бригада овамо.

Супротност између зеленашких маса и четничких групица као великосрпских агената, данас је више заоштрена него икада, коју ми настојимо у потпуности искористити.

Ово би било укратко изнешено садашње стање у Црној Гори н Боки.

У вези са овим ми предлажемо, да V. Црногорска бригада пошаље убрзаним маршем пола својих снага преко Трепача у правцу с. Милочани. Други дио својнх снага да очисти Грахово од четничких банди и да након тога упути се исто у правцу Ннкшића. Заједно са ови.м дијелом V бригаде треба да се упути и IV. Бањско-Вучедолски батаљон Никшићког одреда, остављајући једну мању посаду у Бањанима.

Ми ово предлажемо због тога што бн по нашем мишљењуса овим снагама могли заузети Никшнћ,[5] што би било од великог војничког н политичког значаја за даљи развој догађаја у Црној Гори.

Послије овога бисмо заједнички доннјели даљи план.

Из вашег писма видимо да сте се морали задржати на ггуту за ова.мо због борбе са четницима. Но, и поред тога, ми мислимо да сге требали убрзаније радити. Због тога схватите да је потребно да из Бањана за Никшић направите одмах и без задржавања покрет. За напад на Никшић искористили би артиљерију и снаге италијанске днвизије „Тауринензе".[6]

Ми смо прије неки дан послали писмо другу Милутину[7] и изннјели му развој догађаја код нас, али смо у овоме били опширнији и попунили га са новијим моментима. Због тога је погребно да ово писмо пошаљете другу Милутину у Штаб II. Ударног Корпуса по прочитању.

[5] Види том III, књ. 5, док. бр. 40, 47, 49 и 61.

[0] Послије капитулације Италије комаидапт дивизије „Тауринензе" одлучио је да прнступи Народноослободилачкој војсци (види том III, кљ. 5, док. бр. 32).

[7] Иван Мнлутиновић

У писму Аругу Милутину предложилн смо да је у овој ситуацији нужно створити овдје на терену Главни Штаб.[0] Хај предлог смо образложили, а потребу формирања Главног штаба и у овом писму још једанпут подвлачимо. Ми сматрамо да би се на тај начин једино могло успјешно руководити са нзвођењем војничких акција у Црној Гори. Сваки други начин би отежавао брзо и успјешно руковање у војничком погледу. Поред другова Бока Мирашевића и Мирка Крцића предлажемо да уђе у Главни Штаб и друг Радомир Бабић.

Другу Милутину поручујемо да смо и у политичком погледу направили корак напријед и извршили прелом у раду. б овоме ћемо га посебно исцрпно извјестити.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Главни штаб,
Блажо Јовановић

П.С. За прошлу ноћ наредили смо ударном батаљону Вујадина Поповића' и III. батаљону Никшићког одреда[10] да изврше напад на четнике Баја Станишића и Сима Ми-

[8] Види то.м III, књ. 5, док. бр. 42 и 60.

• Односн се на 4. батаљон 5. црногорске НОУ бригаде, који је реорганизован 2. септембра 1943. на Пониквици (Брајовипка Понникв.нца). Батаљон су сачиљавали борци 4. и 5. батаљона 5. црногорске НОУ бригаде, који су се послије бнтке на Сутјесци вратили на свој терен. ВеКина бораца била је из 4. батаљона. За команданта батаљона постављен је Вујадин Поповић, који је до Сутјеске бно команданг 4. батаљона, а за политичког комесара Милисав Коњенчић, до Сутјеске политичкн комесар 5. батаљона 5. црногорске НОУ бригаде. Приликом реорганнзације батаљон је имао око 70 бораца.

Одмах послије реорганизације, 4. септембра 1943, овај батаљон је водио борбу на планини Пиперска Лукавица (код катуна Нпшин Киљан) са једним одредом из састава њемачке 118. дивизије. У тој борби Нијемци су имали 17 мртвих и 7 рањених. Заплијењено је: 2 коња, 1 радио-сганнца, 17 пушака, око 3000 метака, неколико ручних бомби, 2 парабелума, 1 полуаутоматска пушка и друга ратна опрема. Види том III, књ. 5, док. бр. 224.

Од рсорганизације до поновног уласка у састав 5. црногорске НОУ бригаде (крајем септембра 1943), као !Бен 4. батаљон, овај батаљон је носио назив 1. батаљон Зетског НОП одреда. Види том III, књ. 5, док. 57.

[10] Трећн баталзон Никшићког НОП одреда формиран је половином септембра 1943. од бораца са територије ондашњих општнна Луковске н Жупске. Ко.мандант батаљона био је Новак Кнежевнћ. Од фор.мирања до уласка у састав 6. црногорске НОУ бригаде, као њен 2. батаљон (14. новембра 1943), 3. батаљон је био у саставу Никшићког НОП одреда.

јушковнћа којн су се налазнлн у Жупи у јачини, према извјештају, до 200 војника. Жупа је у цјелини за нас, а ова четничка банда дошла је да би извршила насилну мобилизацију за њих. О исходу још немамо извјештаја.

П.С.П.С. Сада баш добисмо извјештај од одговорннх другова из Бјелопавлића у којему нас извјештавају да се четничке банде мајора Лашића и Баја Станишића, као и Блажа Букановића концентришу на простору између Роваца и Мартинића. Њихова је тежња да се споје. У Ровцима су васојевићки.м четницима дали отпор, али не знамо ништа о резултатима. Тамо су наше снаге доста мале, али у вези са предњим планом ми нећемо слати појачања у то.м правцу. Јаков Јововић који је био ухапшен сада је од Њемаца пуштен и присилно врши мобилизацију у Бјелопавлићнма за четнике. Једна група Талијана, са којима су наши разговарали, силазила је на Гостиље" и изгледа да има намјеру

[11] **Ноћу 20/21. септембра 1943. италијанска посада из Даниловграда изашла је у с. Гостиље Мартиннћко. Њена јачниа била је око 1500 војника. Италнјане су пратнлн четници. Италијани су намјеравалн да се пребаце преко Ропаца н Колашина у Васојевиће и повежу са италијанском ливизијо.м „Венеција", која је била у Берана.ма. При одласку из Даниловграда, 16. септембра 1943, непосредно прије доласка нлмачке јединице, италијанска посала је запалила своје магацине муницње н опреме.**

Са командом ове посаде вођенн су преговорн 21. п 22. септембра. Од стране НОВЈ преговоре је водно Војо Тодоровић, командант Зетског НОП одреда. У то вриј.ме у с. Гостиљу и ближој околшш није се налазила ннједна партизанска јединица. Прње састанка са Италнјани.ма, одржан је 22. септембра 1943. састанак Среског комнтета КПЈ за Даниловград са секретаром ОК КПЈ за Подгорицу Савом Брковићем и Радојем Дакнће.м Брко.м, органнзацноним секретаром ПК КПЈ за Црпу Гору н Боку.

Команда италијанске посаде — под утицајем четника — одбила је сарадњу са НОВЈ н одлучила да се 23. септембра 1943. врати у Даниловград. (У вези са ови.м догађајем у напоменн бр. 3, док. бр. 225, књ. 5, то.ма III, дат је погрешан дату.м — октобар 1943.) У тој ситуацији, поменута група паргијских руководилаца, са курирпма и мјештаннма. симпатнзерима и активним сарадници.ма НОБ, њих око 45, под руководство.м Радоја Дакића Брка, направила је засједу на путу с. Гостиље — с. Мартиннћи, на мјесту звано.м Стубнца, и поново позвала Италијане на сарадњу. Италијански официри су и озо.м прмликом одбилн сарадњу, па су их нартизани напали. Тада је заробљено 500 италијанских војника и 400 мазги н коња натоваренних оружјем, муницијом, храном и друго.м опремом. Партизани нису ималн губитака.

Четннци Јакова Јововића, којн су пратнли ову нталијанску посаду, покушали су да ослободе Итадијане, али у то.ме нијесу успјели. Партизанн су, користећи мрак, пребацнли заплијењену комору и заробљене италијанске војнике на територију Жупе. (Види ратни дневник Сава Брковића „Записано у рату".)

да се споји са неким дивизијама у Васојевићима. Изгледа да су четници ове баиде прилично обрлатили. Четници ове своје покрете праве у сагласности са Њемцима. Поново наглашавамо да је потребно да се убрзано пребаците овамо, јер да сте овдје могли би пребацити један или два батаљона у Бјелопавлиће гдје би овим четничким бандама задали тешке ударце. Батаљон друга Вујадина пребачен је овамо по наређењу друга Милутина ради спајања са вама, иначе је хтио остати на том терену, што би у овој ситуацији било корисно.

БР. 224

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ОСЛОБОБЕЊУ БЕРАНА И АНДРИЈЕВИЦЕ И ПРЕЛАСКУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ВЕНЕЦИЈА" НА СТРАНУ НОВЈ'

ШГАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Пов. Бр. 82
13. октобра 1943 год.
у_____час

ШТАБУ IV ПРОАЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. Примили смо ваш извештај[2] број 20 од 12 октобра т.г.

2. 7. ов. мј. наше јединице избиле су на линију: Вјетреник (к. 1473) — к. 1359,— Мека (1652) — Соко (1422) — Шестаревац (1473), одбацивши четничке банде са ових положаја уз осјетне губитке.[3]

Остали италијански војницн и офнцири, којн су уз помоћ четннка, успјели да се извуку из с. Гостиља пребацилн су се у Васојевиће.

Из документа ор. 57, књ. 5, III тома, вндн се да су се ови Италијани, који су припадали дивизијн „Таурннензе", 28. септембра 1943. налазнли у с. Мартинићима, под заштнтом четшгка Јакова Јововнћа.

[1] Оригинал (писан на машинн, литиницом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 23/1—4, к. 391.

[5] Види том III, књ. 5, док. бр. 98.

[3] Види том III, књ. 5, док. бр. 79.

У току 8. ов. мј. четничке банде уз садејство италијанске артиљерије из Берана, извршиле су низ напада на наше положаје, али су биле одбијене. II батаљон IV пролетерске бригаде ушао је у с. Буче, југозападно од Берана.

Истога дана упутили смо писмо" игалијанској дивизији ,,Венеција" у којем смо тражили да прекине њихову сарадн.у са четницима и да се придружи нама, у борби против Њемаца.

Пред мрак истога дана наше јединице, по успјешно извршеним противпадима, сишле у непосредну околину Берана, на лијевој обали Лима.

9. ов. мј. успостављен је додир са Италијанима и након преговора[5] који су вођени 9. и 10. ов. мј. италијанска дивизија „ Венеција" пришла је на нашу страну и ставила се под нашу команду, у борби противу Њемаца.

10 ов. мј. у 13 часова наше јединице ушле су у Беране, док су четирн[4] наша батаљона још у 5 сати истога дана прешла на десну обалу Лима.

11. ов. мј. II далматинска бригада извршила је покрет у правцу Андријевице[7] и 12. ов. мј. у 10 часова ушла у варош. Преостале четничке банде са Лашићем на челу, побјегле су у правцу Подгорице, док се већи дио наоружаних сељака на овој просторији враћа својим кућама.

3. Наше намјере: учврстити ослобођену територију Санцака и Васојевића н ангажовати дивизију „Венеција" у борби противу Њемаца. У том циљу наше снаге на овој просторији сада су распоређене овако: II далматинска бригада прикупљена на просторији око Андријевице са задатком евентуалног дејства против Њемаца у правцу Пећи (синоћ смо добили извјештај да су на Мурине извјесне њемачке снаге са 20 камиона, што још није потврђено), Ударна група на просторији око Берана са задатком одбране вароши и разбијања преосталих четннчких банди.

4. Слажемо се са распоредом ваших јединица на тој просторији.[8]

[4] Види том III, књ. 5, док. бр. 78 и 100.

[5] Преговоре са италнјанском дивизијом „Венеција" водио је начелник штаба 2. ударног корпуса Рудолф При.морац (опширннје о томе внди том III, књ. 5, док. бр. 82 н 83).

• На десној обали р. Лима били су: 4. батаљон (бјелоползски) 3. санџачке бригаде, 2. батаљон 4. црногорске пролетерске бригаде н Васојевићкн (берански) ударни батаљон. Трећи батаљон 2. пролегерске бригаде остављен је као посада у граду (видн том III, књ. 5. док. бр. 86).

[7] Види том III, књ. 5, док. бр. 87, 88, 89 и 98.

[8] Видн том III, књ. 5, док. бр. 98.

5. Са ове просторије до сада смо мобилисали око 200 борапа за вашу бригаду. Поред тога наредили смо Главпом Штабу за Црну Гору и Боку да вам упути одмах 250 Ловћенаца.

6. Штаб корпуса доћи ће 15. ов. мј. у Колашин.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
Генералмајор,
Пеко'

Начелник штаба
Руди Приморац

БР. 225

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О ПОКРЕТУ НИЈЕМАЦА У ПРАВЦУ ЛИЈЕВЕ РИЈЕКЕ И ЈАЧИНИ НИЈЕМАЦА У ДАНИЛОВГРАДУ

накнадно

— 16.ов. мј.[2] Лашић[3] је био са 20 четника у Кучима, а када су Њемци[4] продужили за Л. Ријеку пошао је са њима.

— У Даниловграду има 300 Њемаца и 2 топа 105 м м.

(М. П.)

Радован[5]

ШТАБ II УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В.J.«
Бр. 133 26. окт. 11943 г.

У акта
За секретара
Б. Селић

• **Дапчевнћ**

[1] **Оригпнал (иисан на машинн, ћирилнцом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 41—4, к. 391.**

[2] **Датум је 16. октобар 1943. Го се може утврднти по штамбиљу 2. ударног корпуса.**

[3] **Борћње Аашић. Тада се у Кучима налазило око 300 четника из Васојевића, Брскута и Братоножића (видн том III, књ. 5. док. бр. 131).**

[4] **Вндн док. бр. 227, напомену бр. 5.**

[5] **Вукановић**

[6] **Штамбил. се налазн иа полећини документа.**

БР. 244

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 17 ОКТОБРА 1943. ЗА ФОРМНРАЊЕ ПРВОГ СЛАГЛАШЦТА МУНИЦИЈЕ И ПРВЕ АРТИЛЈЕРИЈСКО-ПЈЕШАДИЈСКЕ РАДИОНИЦЕ

Копија

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУТОСЛАВИЈЕ
Бр. 97
17. октобра 1943 год.
у 9 час.

I

У Колашину ће се сконцентрисати сва муниција заплијењена у току последњих борби. V вези решења овог питања наређујемо:

1. — Формира се „Прво слагалиште муницње II ударног корпуса".

2. — За в. д. руковаоца Првог слагалишта муниције II ударног корпуса одређујемо друга Божидара Баковића, до сада на служби при интендантури IV пролетерске бригаде.

3. — На службу у Прво слагалиште муниције II ударног корпуса одредиће и то:

а) Команда мјеста Колашин 3 друга од мјештана, по занату бравара или пушкара, односно вичних пословима око муниције.

б) Штаб IV Пролетерске бригаде 2 друга, вична пословима браварског или пушкарског заната, или вичних пословима око муниције.

Ово људство одмах одрсдити и ставити на расположе ње другу Баковићу, руковаоцу слагалишта.

4. — Слагалиште муннције биће смјештено у спецпјалне магацине, који се налазе иза касарне и које ће Команда мјеста испразнити, тј. иселиће породице које су се смјестиле у те магацине.

[1] **Копнја оригинала (пнсана на машини, Гшрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—2, к. 391.**

5. — Руковалац слагалнштa, као и цијело слагалиште, биће до даљег наређења под непосредним руководством овога Штаба.

6. — Муницију почети пребацивати у одређене магацине одмах у току данашњег дана и тамо је сортиратн и уредити према упутствима, која је руковалац слагалишта примио од овог Штаба и одмах сачинити инвентар муниције по врстама, те свако издавање муницње убудуће вршити по пнвеитару, а на основу наређења овога Штаба.

7. — Штаб IV бригаде ће и даље давати стражу код слагалишта, а у случају одласка бригаде руковалац ће тражити стражу од посадне јединице — гарнизона — односно од Команде Мјеста.

8. — Руковалац слагалишта ће извијестити[2] овај Штаб до 18. о. мј. до 18 часова о извршеном у духу овог наређења и о стању муниције по врсти и каквоћи, наводећи детаљно калибар, пуњења итд.

II

У Колашину ће се скоцентрисати сав алат и материјал за оправку оружја. У вези решења овог питања, Наређујемо:

1. — Формира се „Прва артиљеријско-пешадијска радионица II ударног корпуса".

2. — За шефа радионице одређујемо друга наредника Јова Мирчету, до сада на службн при ово.м Штабу.

3. — На службу у Прву артиљеријско-пјешадијску радионицу II ударног корпуса одређујемо друга Баковића Ивана, до сада на служби у ауточети II пролетерске дивизије.

V овој радионици биће запослени и сви друговн на служби у Првом слагалишту муницње II ударног корпуса, према стварној потреби.

4. — Радионица има отпочети свој рад још у току данашњег дана на мјесту гдје је и до сада био алат и материјал за оправку.

5. — Слагалиште и радионица овога Корпуса биће у раду у тијесној вези и у свему ће се помагати. Руководилац слагалишта и шеф радионице предузеће заједннчки све у погледу срећивања и чувања муниције и у погледу оправке оружја и оруђа, која буду једннице Корпуса и партизански одреди упућивали на оправку у ову радионнцу.

*** Види док. бр. 228.**

6. — људство слагалишта и радионице биће на храии код Команде мјеста Колашин, почев од 18. ов. мј. до даљег наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант
Генералмајор,
М. П. Пеко Дапчевић

Примили к знању
1. в.д. руков. слагалишта: Баковић Бошко
2. шеф. радионице: Јово С. Мирчета

БР. 227

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 17. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗПЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Пов. Бр. 102
17 октобра 1943 год.
у 24 час

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Пљевља

1. — Примили смо ваше нзвештаје пов. број 120 од 12 октобра и пов. број 125 од 15 октобра ов. год.[2]

2. — У ситуацији на овој просторији последњих дана није било битних промјена.

12. октобра ове год. при.мијећене су извјесне албанске снаге на просторији око Мурина (комуникацнја Пећ — Андријевица). Ради затварања овога правца, ми смо дио

[1] **Оригинал (писан на машнни, латиницом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 27 1—4, к. 391.**
[4] **Извјештаји су објављени у тому I, књ. 16, документ бр. 44 и 45.**

снага II далматннске ударне брнгаде концентрисали на просторији око Андријевице, с тим што је један батаљон ове бригаде пребачен на положаје око Мурина. Овај батаљон је у току 13 и 14 ов. мј. водио борбу са Арнаутима[3] и овладао Сјекирицом[4] (к. 1989).

Јуче 16 ов. мј. појавиле су се њемачке[5] снаге неутврђене јачине претходницом код с. Јаблана, а главнином код с. Клопота. Ми смо одмах на тај правац упутили три батаљона IV пролетерске бригаде[6] са задатком да ове непријатељске дијелове одбаце, а III дивизији наредили[7] да два батаљона V црногорске бригаде, која се налазе у Бјелопавлићима упути у правцу Клопота и тако садејствује раду јединица IV пролетерске бригаде дејством у бок и позадину непријатеља.[8] Јутрос 17 ов. мј. 5 лаких тенкова италијанског модела појавили су се на друму код Јабуке (југозападно од Матешева). Нашн борци напали су ове тенкове и том приликом уништили два, док су остала три успјели да се извуку. Иначе наше јединице нијесу још ступиле у додир са јачим непријатељским снага.ма.

3. — Јединице наше III дивизије водиле су последњих дана успјешне борбе са четничким бандама. V Црногорска бригада разбила је четнике на просторији: Трепча — Каменско — Велимље — Вилуси — Грахово, нанијевши им веће губитке. Јединице X херцеговачке бригаде заузеле су 4 ов. мј. Билећу.

У борбама између 3 и 7 октобра о.г. Њемци су потпуно разбили италијанску дивизију „Тауринензе", извршивши главни напад правцем: Рисан — Црквице — Драга.љско поље једновремено дејствујући у лијеви бок и позадину ове дивизије правцем: Никшић — Трубјела — Осјеченица — Грахово. Два батаљона ове дивизије набачена су на Бијелу Гору и о њима за сада нема никаквих података, док су остале снаге већим дијелом прихваћене од јединица V црногорске бригаде. Од прикупљених дијелова ове дивизије формирана је једна **италијанска партизанска** бригада **јачЈГне** око 800 бораца и стављена под команду штаба III дивизије.

[3] **Албанске јединице које су биле на страни Нијемаца.**

[4] **Винди том III, књ. 5, док. бр. 120.**

[5] **Односи се на 738. пук ње.мачке 118. ловачке** дивизнЈе. **То** је **у ствари почетак операције „Балкански кланац" („Ва1кап5сћ1исћ1"); внди „Ослободилачкн рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 590 и 591, и документат у Ар.хиву ВИИ, НА микротека, НАВ, Т—313—Р—484/000366.**

[6] **Види том III, књ. 5, док. бр. 119.**

[7] **Видн том III, књ. 5, док. бр. 124, и књ. 6, док. бр. 31.**

[8] **Види то.м III, књ. 6, док. бр. 6 и 9, и док. бр. 229 у овој књизи.**

Остало људство — око 1100 бораца — стигло је у Колашин и ми сада формирамо иову партизанску бригаду јачине око 600 оораца. Остатак овог људства пребацићемо у току сјутрашњег дана као неспособно за оорбу, италијанској дивизији „Венеција" у Беране.

4. — Слажемо се са распоредом ваших јединица.

5. — Попуну II пролетерске бригаде требате вршиги озбиљније, обзиром на то како смо усмено разговарали, да III санџачка бригада сада не располаже са потребним војничким и полнтичким бројем кадрова за веНи број људства.

о. — Нафте немамо, а такође ни оружја. Уколико добијемо оружја послаћемо вам.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички ко.месар,
Митар БакиН

М. П.

Командант
Генералмајор
Пеко ДапчевиН

Начелник штаба
Руди При.морац

БР. 244

ИЗВЈЕШТАЈ МУНИЦИЈСКОГ СЛАГААИШТА ОД 19. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О БРОЈУ И ВРСТАМА ЗАПЛИЈЕЊЕНЕ МУНИЦИЈЕ

Слагалиште муниционо
2. уд. корпуса

предмет:
Извјештај о пребацивању
и бројном стању муниције

ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА

Колашин

Према наређењу тог Штаба од 17 ов. мј.[2] подносим извјештај о пребацивању и колнчини муниције и врсти.

	зрна	сандука	калиб.	примје.[дба]
1. пушчане (таљ.)	73.000	42	6.5	
2. п.митраљ. (таљ.)	51.000	37	6.5	
3. митраљес (таљ.)	21.000	13	8,—	
4. манлихер (ауст.)	2.000	2	8.	

ГРАНАТА

1. за теш. бацач (таљ.)	1632	136	3.500 кг.	
2. за теш. бацач (таљ.	282	47	6.500	
3. Чешки темпирни	4	1	7.00	
4. Њемачки	23	6	3.250 мали са[н]ду[ци]	
5. за топ мод. 47	30	2	2.100	
6. за топ мод. 65/17	1100	97	про.[тив] тен.[ковских]	
7. за мал. бацач			4.150 (нема упаљача)	

Основна и допунска пуњења

1. упаљача за в.[елики] бац.[ач]	1.040	за исто тол. граната
2. доп. пуњења — „ —	2.100	за 420 граната
3. осн. пуњ. за м.[али] бац.[ач]	8.000	
4. доп. пуњ. за топ 65/17		2 (сандука) остали
5. ракета велнка		имају у чаурама 2 (сандука)

Муницију за мали бацач нисам претерао сву због помањкања вознла, а што ћу нзвршити у току сутрашњег дана и о том изјестити.

Колашин 19/X. 1943.

руковаоц магацина
Баковић Божидар

[1] Оригинал (писан на машинн, ћирилицом) V Архнву ВИИ, рег. бр. 32-4, к. 391.

[1] Види док. бр. 226.

БР. 244

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 21. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О РАС ПОРЕДУ СВОЈИХ БАТАЉОНА

Штаб
V Црногорске ударне бригаде
Бр. сл.
21 октобра 1943.године
у 13 часова
Копиље

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

1.— Бригада је распоређена овако: један батаљон на Гостиљу, један у Г. Мартиниће, један на Копиљу. Два батаљона сада крећу за Ријеку Пиперску.[2]

2.— На овоме терену нема ништа ново. Јутрос, негдје нспред зоре, нека партизанска јединица ликвидирала је два Грујовића,[3] два изразита четника. Ми смо ликвидирали Стојана љумовића, који је јутрос убио из своје куће једнога друга из нашег 4 батаљона. Изгорно је љумовић у својој кући, у којој се био затворио.

3.— Из правца Братоиожића немамо никаквих сигурних података. Прича се да њемачке колоне[4] стално иду преко Вјетарника и да је прије два дана била јака борба на Рашковом Гувну. V Подгорицу стижу стално ка.миони мртвих и рањених Њемаца. У правцу Биоча чује се борба.[5] Авиони непрестано круже изнад ријеке Мораче до Лоле и до Вјетарника.

[1] Оригпнал (писаи на машини, ћирнлицо.ч) у Архив\- ВИИ, рег. бр. 24—1, к. 752

[1] Бригала је извршнла покрет са просторије Вражегр.мци — Острог — Винићи по наређењу Штаба 3. НОУ ливизнје од 19. октобра 1943. године (види књ. 5, док. бр. 130). Четврти и 5. батаљон добили су задатак да нападну непријатеља на сектору Пелев Бријег — Вјетарник — Лијева Ријека (види том III, књ. 6, док. бр. 6).

' Томаша п Борђија

[4] Винди том III, књ. 5, док. бр. 134, и у овој књнзн док. бр. 227, напо.мену бр. 5.

[5] Видн том III, књ. 5, док. бр. 134, н књ. 6, док. бр. 7.

4. — Према вашем ранијем наређењу шаљемо вам 6 другова за пратећу чету Корпуса. Другови су следећи: Дракуловић Велимир, Маркуш Василије, Асановић Владимир, Ераковић Иван, Меровах Јаков и Ераковић Нешо.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
замјеник-команданта
Нико Јовићевић

БР. 230

ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 22. ОКТОБРА 1943. ПОМОБНИКУ НАЧЕЛНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ БРИГАДА[1]

Аруже Обрадовићу,

Прочитао са.м писмо које[2] вам шаље К-да мјеста Мојковац. Дакле, све је тачно као што вам они пишу. Наши се и даље налазе на Марковом Брду — Сушац — Бојиште. Два батаљона су у Поља.

Стигли су курирн од Васојевићског батаљона. Претпостављам да ће они у току данашњег дана доћи овамо. Курири су синоћ пошли из с. Лубнице.

Потребно је кап. Секулићу[3] наредити да са својом артилеријом дођу у састав ове талијанске артилерије што прије.

Да ли је та муниција 65 мм или 75 мм.? Ако је кал. 75 мм добро би дошла за ове наше топове.

[1] Оригннал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 36—4, к. 391.

[2] Писмо ннје пронађено. На основу тог писма Штаб 2. ударног корпуса издао је Штабу 4. црногорске пролетерске бригаде наређење да не дозволи непријатељу бржи продор ка Мојковцу (види књ. 6, док. бр. 11).

[3] Душан Секулић, гада на располагању Штаба 2. ударног корпуса, гдје је радно на формирању артиљеријске једнице. Погинуо 1946. код Београда, у саобраћајној несрећн, као артиљеријски погпуковннк.

Овај талиј. батаљон уопште ми не треба ништа. Радите са њи.м што год хоћете.[4]

Дајте упутства за рад бригаде у случају да Њемци дођу у Мојковац, као и у случају да буду имали успјеха доли ном Лнма.[5]

22-X-43 Друг — поз.
у 9,15 ħ п. пук. Вучковић"'

БР. 231

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 23. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ВЕНЕЦИЈА" ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТОРИЈУ КОВРЕН — ВРУЛјА — ОТИЛОВИБИ'

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Оп. Бр. 128/111
23. октобра 1943 год.
у 16 час

ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ВЕНЕЦИЈА"

У вези нашег наређења Оп. бр. 124 од данас,[2] поступићете по следећем:

1. Све Ваше једшшце и сав Ваш материјал пребацићете на просторију: Коврен — Вруља — Отиловићи (углавном се поклапа са просторијом коју смо Вам јутрос саоп штили). Вашу моторизацију пребаците ближе Пљевљима у близини школе у Отиловићима (јужно од Легатов До).

2. Пребацивање извршите почев од 18 часова данас и настаннте да се што прије пребаците на ову просторију.

3. Бригада Алпинаца „Тауринензе" ће кренути данас[3] у 18 часова са Слепац Моста на Јабуку (на пола пута Пљев-

[4] Видн том III, књ. 6, док. бр. 8.
[5] Види том III, књ. 6, док. бр. 19.
" Љубо
[1] Оригинал (писаи на машини, латиннцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 391.
[1] Види том III, књ. 6, док. бр. 12.
® Види док. бр. 232.

л,е — Пријепоље) и то правцем: Шаховићи — Коврен — Козица — Обарде — Јабука, са задатком заштите комуникације Пљевље — Пријепоље и Вашег десиог бока.[4]

4. На одређеној просторији настаћете организовати мање јединице по форми наших батаљона и бригада, лаког брдског типа. Ово питање решаваће са Вама друг потпуковник Обрадовић[5] на лицу мјеста и он ће Вам дати потребна упутства на основи наших искустава.

5. Ви се пребаците са Вашим Штабом у току 24. ов. мј. до подне (12 часова) и то у област Отиловићи (у простору засеока Луковица).

6. Ставите на расположење један телефонски апарат и мало кабла Штабу II бригаде Алпинаца „Тауринензе", за везу ове бригаде са нама преко релејне станице у Пљевљима.

Ви такође настаните да што пре успоставите телефонску везу Вашег Штаба са на.ма преко релејне станице у Пљевљима.

7. Ваша радио-станица добнће траженог водића и нека ово тражење понови на лицу мјеста Ваш начелник Штаба п. пуковнику Обрадовићу у само.м селу Отиловићу.

8. П. пуковник Обрадовић остаје до 24. ов. мј. \ области Шаховића а онда ће доћи код Вас у Отиловиће.

9. На скривање из ваздуха и шире обезбеђење Ваше базе по овоме наређењу, предузмнте све мјере скрпвености од угледа из ваздуха и размјестите Ваше јединице, а забраните свако дневно кретање, јер би у противно.м могли открити своју просторију, на којој ћете се задржати евентуално нешто дуже.

10. Ваши батаљони, два тенка и два топа кренуће са нашом II Далматннском бригадом данас из области Бијелог Поља и они ће по извршеном маршу бити постављени у области Шељашница — Ратајска и тада ће ови батаљони, преко Вас, примити даља наређења и упутства.

11. Настојте да све евакуишете а нарочито бензин, у току ноћашње ноћи (23/24. октобра) из области Мојковца и Шаховића на одређену просторију по овоме наређењу.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За Штаб Корпуса
Пом. начелника
п. пуковник
Обрадовнћ[6]

[4] **Види том III, књ. 6, док. бр. 16 н 30.**
[5] **и • Бранко**

БР. 244

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 23. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2 НТААНЈАНСКЕ БРИГАДЕ ААПИНАЦА „ТАУРИНЕНЗЕ" ДА СЕ СА ДВА БАТАЉОНА ПРЕБАЦИ У ОБЛАСТ ШАХОВИБА

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Оп. Бр. 135
23. октобра 1943 год.
у 10 час

ШТАБУ II БРИГАДЕ АЛПИНАЦА „ТАУРИНЕНЗР."

У последњем извештају, који смо примили од наших јединица, непријатељ[2] се налазн у области Колашина. Даље ^ретање непријатеља од Колашина није нам познато.

Са сектора Беране — Бијело Поље до сада се не осјећа активност непријатеља.

Наредили смо кретање јединица дивнзније „Венеција" дијелом долино.м Лима, а дијелом путем Шаховићи — Пљевља.[3]

У вези овакве ситуације ви ћете данас у 18 часова извршити покрет тако: да Ваш један батаљон остане у области Слепац Мост, а Штаб бригаде и два батаљона у области Шаховићи. Такав распоред задржаћете до даљег наређења.

Преко Ваших камиона одржавајте везу са Вашнм јединицама из дивизије „Венеција" у Мојковцу и на правцу Бнјелог Поља, па на.м шаљите у Шаховиће[4] извештај обавештајнн о ономе што будете сазнали. Ви последњих дана не одржавате писмени контакт са на.ма, па нам стога одмах

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—2, к. 391.**

[2] **Внди том III, књ. 6, док. бр. 11, и у овој књ. док. бр. 227, напомену бр. 5.**

[3] **Видн док. бр. 231.**

[4] **Сада: ТомашеБО.**

пошаљите извештај о стању Ваших јединица, о подацима о иепријатељу које имате и све оно што је од интсреса за наш Штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб Корпуса
Пом. начелника,
п. пуковник,
Обрадовнћ[5]

БР. 233

САОПШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24. ОКТОБРА 1943. ПОВОДОМ ЛНКВИДАЦИЈЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНАЦА БЛАЖА БУКАНОВИБА, БАЈА СТАНИШИБЛ И ДРУГИХ НАРОДНИХ НЕПРИЈАТЕЛЈА'

С А О П Ш Т Е Њ Е
ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Блажо Букановић, претсједник националног одбора, генерал и бившн бан Зетске бановине, Бајо Станишић, пуковник, командант четничког одреда, Јанко Пајовић, мајор, начелник интендантуре националног одбора, Радоје Бетковић, капетан, из љешанске Нахије, Бошко Бојовић, адвокат и савјетник штаба Баја Станишића, др Јово Тошковић, професор, делегат Драже Михаиловића, Борће Бецић, пјешадиски капетан из Пипера, Владо Дамјановић, сресни начелник, са својом највјернијом пратњом састављеном од разних жандара и полицајаца, скупа са 58 Њемаца, 8 фашистичких Талнјана, на дан 18 ов. мј. платнли су главом за сва недјела и издаје које су починили црногорском народу.[2] Измијешала се је поганска издајничка крв Блажова и Бајова са крвљу њемачких разбојника и италијанских фа-

[5] **Бранко**

[1] **Оригинал (пнсан на машинн, ћирнлицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр. 2214/1У 26—10 (43), а препнс у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—1/3, к. 399.**

[2] **Види том III, књ. 6, док. бр. 20 и 22.**

шиста. Три разие животињске врсте: издајице црногорског народа, њемачки разбојници и итајилански фашисти измијешали су своју крв под ударцима јуначке и прос.\ав/»ене V црногорске ударне бригаде.

1942 године ови исти зликовци приликом посјете Пирција Биролија манастиру св. Василије — Острогу, изјавили су гувернатору и гробару црногорске слободе, да је ово највеНа посјета, виша од посјета свих краљева која је учињена манастиру Острогу. А мн сада кажемо црногорском народу, народу жељном слободе и освете, да је ово највеличанственија посјета, коју су икада учињели синови црногорског народа историско.м манастиру, манастиру Острогу и моштима св. Василија Острошког. Јер, на вратима тога светог дома за којн су везане свијетле традиције црногорског народа, платила је главом издајничка банда, која је скрнавила тај свети дом и радила о глави црногорском народу. Са врата тога светога дрма одјекнули су пуцњи из руку наших народних осветника и црногорски народ је преко својих синова гласно рекао: да издајницима не.ма места у нашим брди.ма и да Не на исти начин платити за своја недјела још преостале издајице и изроди црногорског народа.

Док су наши борци јуришали ка вратима Острога, да похватају и униште ову банду из Данилова Града и НикшиНа, пошле су њемачке колоне у заједници са Јевре.мом ШаулиНем и Симом МијушковиНем са тенковима и топовима, да пруже помоН овој разбојничкој банди. Ни Њемци, ни четници, ни талијански фашисти, ни тенкови и хаубице, ни њемачки „месершмити" нијесу могли пружити помоН овим крвницима и изродима. Борба је трајала 3 дана на вратима Острога, и наши борци нијесу ни у једном минуту помислили да одступе, јер су ношени великом идејом народног ослобођења, вруНом љубављу за свој напаНени народ и немилосрдном мржњом према тим највеНим и најодвратнијим зликовцима и слугетинама фашистичких поробљивача.

Позивамо све наше борце, поштене патриоте ове земље, да пођу стопама V црногорске бригаде, да чисте своју рођену груду од срамних и проклетих издајника; да наставе још жешНу и немилосрднију борбу противу њемачких империјалистичких разбојника; јер само кроз немилосрдну и беспоштедну борбу противу окупатора и чишНења своје земље од до.маНих издајица, оствариНе.мо борбено јединство црногорског народа и извојевати пуну слободу.

Смрт и проклество издајицама и изродима Црногорског народа!

Смрт и проклество Њемачким разбојницима!

Живјела јуначка, прослављена и осветничка V Црногорска ударна бригада!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пљевља,
24 октобра 1943 год.

БР. 234

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 24. ОКТОБРА 1943. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ОКРУЖЕ И ЛИКВИДИРАЈУ ЧЕТНИЧКУ ГРУПУ НА ПРОСТОРУ КРАВАР — РАЧА БРДО — ЛУКАШИЦА — ШАНАЦ — СКАРА'

Ш Т А Б Копија[2]
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
24-X-1943. г.
У 17,15 ч.

ШТАБУ. . . . . БАТАЉОНА

Мање четничке групе налазе се на просторији Кравар (к. 1761) — Рача Брдо — Лукачица[3] — Шанац — Скара. Са овим групицама налази се и њихова стока као и већи дио хране. Акција има за циљ да се по могућству опколе ове четничке групе и конфискује им се стока и храна.

Ради извршења предњег наређујемо:

1. Први батаљон без једне чете извршиће покрет правцем с. Г. Поља — к. 1302 (сјеверно од Вечериновца) — Скара (к. 1679) — Катуни сјеверо-источно од Скаре. По избијању у ове катуне батаљон ће ухватити везу (може и погледом) са дјеловима трећег батаљона који ће тога момента бити на Лукашици, а за тим стрељачким стројем предузе-

[1] Копија оригииала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 21—1, к. 739.
[2] Дописано мастилом.
[3] Односи се на предио Лукашицу.

ти претраживање терена у правцу Красића Бријега и пута који води од к. 1706 у правцу Поља.

2. Трећи батаљон без једне чете извршиће покрет правцем с. Д. Поља — Борова Глава (јужно од с. Гојаковића) — Кравар (к. 1761) — Бача Брдо — Лукашица. По избијању на Бача Брдо и Лукашицу батаљон ће стрељачким строје.м претражити терен који се спушта у правцу Букова Глава и Д. Поља.

3. Батаљони ће извршити покрет одређеним правцима и то: Трећи батаљон у 2 часа а први батаљон у три часа 25-ог овог мјесеца.

4. Батаљони ће оставити по једну чету ради обезбеђења логора и болнице као и митраљеске водове. Коње уопште не водити са собом.

5. Команданти батаљона нека се још вечерас повежу са Командантом мјештанског батаљона другом Гојком Бошковићем и комесаром батаљона да им ставе на расположење најмање по десет мјештана — партизана, који познају терен. Са акцијом упознати једино команданта и комесара батаљона, а од њих захтијевати да не саопштавају борцима који се придодају батаљоннма.

6. Настати да се батаљони још у току ноћи, односно изјутра провуку неопажено до одређених мјеста.

7. Све податке у погледу конфискације узети од штаба мјештанског батаљона.

8. Сву стоку (коње, волове, овце итд.) поћерати са собом у Поља сем оне за коју вам другови позадинци кажу да је стока наших пријатеља. Такође поћерати и сав бијели мрс,[4] жито итд., на коње које ћете сигурно наћи у катунима.

9. У току извршења ове акције бити врло опрезан.

10. У колико би било потребно садејство артиљерије дајте знак сигналним пиштољем црвене боје у правцу гдје треба да туче артиљерија.

Настати да се акција заврши сјутра до 14 часова.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар:

Командант:
п. пуковник
Љ В

[4] **Мисли се на сир и кајмак.**
[5] **Види док. бр. 238.**

БР. 244

ИЗВЈЕШТАЈ ИОМОБНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 25. ОКТОБРА 1943. СВОМЕ ШТАБУ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ КОЛАШИНА И БЕРАНА'

ШТАБ
Ц УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Оп. Бр. 129/1У
25. октобра 1943 год.
У 5.00 час.

КОМАНДАНТУ И ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ II УДАРНОГ КОРПУСА

1. Никакве иарочите активности непријатеља није било у току 24. ов. мј. на сектору Колашин и на сектору Беране.

23. ов.мј. једна непријатељска колона у јачини око 200 људи нападала је положај V батаљона IV Пролетерске бригаде у области Марковог Брда, али је после једночасовне борбе одбијена. Наши нису имали губитака, а непријатељски губитци су били, али су непознати по броју.

2. Осјећа се известан застој непријатељских колона и са правца Колашина и са правца Берана. У вези овога закључујем двоје:

а) Непријатељ се поново могуће припрема и формира нове базе, јер је од старих (Подгорица и Пећ) сувише удаљен — или

б) Непријатељ је нзвршио задатак, тј. осигурао је себи комуникацију: Подгорица — Андријевица — Пећ, па да би ову комуникацију имао сигурну мора у својим рукама имати и Беране и Колашин.

У вези овога закључујем и то: да су се дјелови III Дивизије[2] и Зетског Одреда већ појавили у дубокој позадини непријатеља, те је он могуће за сада повукао нештво спага према југу, а према нама на северу и на североистоку држи мање снаге.

3. У Штабу „Венеције" су ми саопштили један радиограм њихове Врховне Команде: да су њихови ловци-авиони

[1] **Оригинал (пнсан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 40—4, к. 391.**

[2] **Ол 23. до 25. октобра 1943. на комуннкацијн Подгорица (Титоград) — Колашин, у рејону Братоножнћа, дејствовала је група батаљона 5. црногорске бригаде (види том III, књ. 6, док. бр. 17, 27, 32 и 36).**

активни у односу на рад њихове днвизије. Стога је вјероватиоћа, да су они заиста и оборили онај њемачки транспортни авион, у коме је страдао један њемачки генерал са 20 официра и војника.

4. Друг Приморац[3] је био јуче од 11—13 часова са мном и сложили смо се, да до Ваших директива остану у снази директиве и упуства која са.м ја дао Штабу IV Пролетерске и групе друга Луна," о чему са.м Вас известио, с тим: да обе групе буду активне уколико се деси случај јачег слабљења непријатеља према нама или јачег дејства дјелова III Дивизије.

Друг При.морац је стигао на Мојковац у 16 часова, а ја сам стигао синоћ у Врују и јутрос рано ћу продужитн у Шгаб „Венеције" (с. Отиловићи), где је њихов Штаб синоћ пребачен. Ту ћу остати до предвече и са њима ријешити питање њихове реорганизације, онда ћу се упутити ка Вама.

5. Јуче сам Вам око 9 часова послао курира из III Днвизије са поштом друга Радована, па како се курир није још вратио то не знам да ли сте ту важну пошту примили (било је укупно 8 писа.ма и моје писмо).

6. Извијестио ме је друг ингендант Ломпар[5] о одлуци да се неисправна муниција закопа у области Шаховића. Како је ово технички уопште немогуће, јер нема наше ниједне јединице која би ово у тајности извршила, ја сам мишљењада ово не вршимо овде, већ кад смо то пребацили у област Шаховића да пребацимо и до Пљеваља где бисмо могли много сигурније то склонити. Иначе боље би било, ако се мора то овде оставити, уништнти, јер се не може постићи ни нај.мања тајност.

Капетана Секулића сам упутио у батерију Мањаниа.

7. Извјестити ме о ситуацији код Вас.

Синоћ је одавде кренули комора и пратећа чета нашег Штаба, па вјерујем да ће јутрос стићи код Вас прс овога мога писма.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелпика п пукошшк
М. П. Б.[ранко] Обрадовић

*** Рудолф Приморац, начелник Штаба 2. ударног корпуса, налазио се на сектору Андријевица — Беране, гдје су оперисале 2. далматинска брнгада и Лунетова група (види то.м III, књ. 6, док. бр. 15).**

*** Види то.м III, кн,. 6, док. бр. 22.**

[5] Душан

БР. 244

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕАНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 27. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О НАПУШТАЊУ КОЛАШИНА ОД СТРАНЕ НИЈЕМАЦА И ДЕЈСТВИМА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРОТИВ ЧЕТНИКА У РЕЈОНУ КОЛАШИНА[1]

НЛЧЕЛНИК ШТАБА
II УДАРНОГ КОРПУСА
27-X-1943 г.
у 10 часова

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В.Ј.

1. — Немачке снаге напустиле су јуче 26 ов. мј. у 11 часова Колашин. Пре одласка тукли су артиљеријом наше положаје на Марковом брду, а затим камионима кренули у правцу Матешева.

Два оатаљона IV Прол. бригаде ушли су јуче у 13 часова у Колашин. Немачка артиљерија из Матешева и авијација бомбардовали су јуче Колашин и запалили неколико кућа.

Батаљон који је добно задатак да преко Шљивовице избије на Планиницу у циљу извиђања и осматрања, сукобио је се јутрос у зору са четничким банда.ма на Шљивовици, где још са њима води борбу. Још ннје утврђено да ли се међу четницима налазе и Немци.

У вези овакве ситуације, Штаб бригаде пребацио је данас још два батаљона у Колашин, с тим да један батаљон избије преко Кључа на с. Врањештицу са задатко.м бочног дејства према четничким банда.ма, осматрања и прикупљања података о немачким снагама на комуникацији Матешево — Андрнјевица.

Ситуација још није јасна у погледу намере немачких снага после напуштања Колашина, али вероватно да ће они своје снаге пребацити пре.ма Пећн, у ком би случају предстојала евакуацнја Берана и Андрнјевнце.

Ми на.меравамо, чим се рашчистн ситуација са четнички.м бандама на овој просторији, оријентисати један батаљон ове бригаде у правцу Андријевице, а један према Лијевој Ријеци ради чишћења те просторије и хватаља везе са

[1] **Оригинал (писан на машнни, ћирилицом) V Архиву ВИИ, рег. бр. 46-4, к. 391.**

батаљонима V Црногорске бригаде на просторији: Биоче — Вјетарник.

2. — Са Штабом Ударне групе — Беране[2] још нисам успео да ухватим везу. Одмах по мом доласку овамо поново сам им доставио извод из ваше директиве[3] Оп. бр. 129 од 24 октобра ове године и нагласио важност и потребу одржавања најтешње везе са IV Прол. бригадом, као и потребу иницијативног рада у духу добијених директива, али се курири још нису вратили са извештајем о ситуацији код њих. Данас сам их поново известио о ситуацијн код Колашина и наредио да у случају, да Немци евакуишу Беране одмах уђу у варош, заузму положаје око вароши и предузму потребна извиђања на правцу Андријевице. У колико су Немци већ напустилн Беране, верујем да су они тако и поступили сходно ранији.м директивама.

3. — У колико Немцн буду напустили просторију: Колашин — Беране — Андријевица, потребно је са расположивим снагама ући у ове вароши и чврсто их држати, при чему се намеће потреба хитног рушења мостова на комуникацнји Биоче — Колашин и дру.ма на Чакору. За извршење ових задатака имам IV Прол. бригаду и Групу — Беране, која се састоји од једног батаљона II Прол. бригаде и мањих посадних чета Бјелопољског одреда.[4] Ми ћемо, у случају потпуног напуштања ове просторије од стране Немаца, запосести наведене вароши и иорушити мостове код Биоча, где бис.мо оставили један батаљон V Црногорске бригаде, а снаге IV Прол. бригаде распоредили на просторији Колашин — Андрнјевица. За рушење комуникације на Чакору требало би имати јачих снага, јер вероватно да би Арнаути[1] давали јачи отпор.

[г] Односи се на Ударну групу батаљона, привременог састава, којо.м је командовао Мнодраг Миловановић Луне. Групу су сачињавали 2. батаљон 2. пролетерске бригаде и 4. батаљон (бјелопољски) 3. санџачке брнгаде (види том I, књ. 16, док. бр. 55). О задатку ове групе види то.м III, књ. 6, док. бр. 30.

Раннје су у саставу Ударне групе „Беране" били: два батаљона 2. иролетерске бригаде, један батаљон 4. пролетерске бригале, један батаљон 3. санџачке ударне бригаде и Берапски ударни батаљон. (Видн том. III, књ. 5, док. бр. 105).

[3] Вјероватно се односи на днрективу која је објављена у тому III, књ. 6, док. бр. 22. Види и док. бр. 235 у овој књизи.

[4] У тому I, књ. 16, док. бр. 55 (Релација 2. пролетерске дивнзије — распоред днвизије 28. октобра 1943) стоји да су се 2. батаљон 2. пролетерске бригаде н 4 (бјелопољски) баталлн 3. санџачке бригаде налазили на сектору Берана. Поред тога бјелопољски НОП одред тада је имао 3 батаљона (види том I, књ. 16, док. бр. 54).

[5] Односи се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.

4. — Штаб IV бригаде прелази у с. Требаљево, где пребацује и италијаиску брдску батерију.

5. — Ја ћу и даље остати са Штабом IV Прол. бригаде док се потпуно не рашчисти ситуација на овој просторији. Ради одржавања везе са вама упутити ми један камнон, пошто ова бригада нема расположивих камиона, што је разлог да вам ова последња два дана нисам слао извештаје, а и ситуација није била јасна па сам чекао да се она мало рашчисти.

6. — Пошаљите ми директиву за даљи рад, а ја ћу дотле радити у духу ситуације на овој просторији.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба,
пуковник
Руди Приморац

БР. 237

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 27. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О БОРБАМА ДИЈЕЛОВА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ У ОБЛАСТИ БРАТОНОЖИНА

ШТА Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. Бр. 137
27. октобра 1943 год.
у 7.00 час

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — Добили смо депешу и имамо везу са Штабом III Дивизије. Они нас обавештавају да су са групом батаљона у области Братоножића, на комуникацији, водили жестоке

[1] **Оригинал (инсан иа машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25—2, к. 391.**

борбе са Њемцима и да су им заилијенили извесно оружје и муницију.[2]

Батаљони V Црногорске бригаде налазиће се од данас у области БратоножиНа, са притиском на комуникацију.[3]

2. — Упутите нам *одмах* одређено људство за наш пратеНи батаљон.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Ко.мандант, генералмајор,
Пеко ДапчевиН

- Група батаљона 5. црногорске ударне брнгаде (3, 4. и 5. батал.он) п двије чете Зетског НОП одреда нападале су непријатеља 23, 24. и 25. октобра на комуннкацијн Подгорица (Титоград) — Колашин, у рејону Братоножића. Дејствима у овом рејону руководно је БожО Лазаревић, начелннк Штаба 3. НОУ днвизије. Опширније о томс види том III, кљ. 6, док. бр. 6, 17, 27 и 36.

[3] Штаб 3. Ударне дивнзије наредио је 24. октобра 1943. групи батаљона 5. НОУ бригаде да се са просторије Братоножића пребацн на просторију Д. и Г. Мораче и затвори правце од Матешева и Колашина. Види кљ. 6, док. бр. 26.

Група батаљона 5. бригаде (са двије чсте Зетског НОП одргда) стигла је 27. октобра 1943. у Ровце (с. Веље Дубоко) и исте ноћи у 24 часа, продужила покрет према Доњој Морачи. Види том 111, књ. 6, док. бр. 36.

БР. 244

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 27. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ КОЛАШИНА[1]

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
27 окт. 1943 г.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Послије повлачења наших батаљона са положаја Шљивовица — Бабља Греда и уласка Њемаца у Колашин[2] наша два батаљона затварали су правац од Колашина на положајима Марково Брдо — Сушац.

Непријатељ је два пута покушавао са слабијим снагама да заузме ове наше положаје али је био два пута одбијен. Још од прије два дана осјетило се је да Њемци немају намјеру продужити даље овим правцем из разлога што у самом Колашину нијесу имали велике снаге. Баш ради тога наређено је нашим батаљонима да буду активнији у правцу Колашина, тј. да шаљу јача извиђачка одјељења у правцу Маркова Брда и Дријенка.[3]

26 ов. мј. изјутра Њемци су још тукли артиљеријом из Колашина, а наши батаљони су полако, са мањим одјељењима, подилазили граду. Тачно у 13 ч. наши су ушли у Колашин не налазећи никога од Њемаца у граду. Одмах послије тога непријатељски авиони бомбардовали су Колашин и тукли га артиљеријом из Матешева. Од овог бомбардовања Колашин је запаљен и вјероватно да ће приличан дио изгорити.

Један наш батаљон је продужио одмах у правцу Шљивовице гдје се је синоћ задржао.

Јутрос у 7,45 ч. овај батаљон ступио је у борбу са четницима. Немамо још податке о јачини четника као ни о јачини Њемаца у Матешеву.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 33—4, к. 391.

[2] Од 16. до 22. октобра 1943. 4. пролетерска НОУ бригада (1, 3. и 5. батаљон) водила је упорне одбра.мбене борбе са диејлови.ма њемачке 118. дивизије на комуникацији Лнјева Ријека — Колашин. Нијемци су 22. октобра заузели Колашин да би га 26. окгобра 1943. опет напустили. Види том III, књ. 5, док. бр. 110 и 115. и књигу „Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945", стр. 576.

[3] Ријечи „н Дријенка" доописане су масило.м.

У вези са оваквом ситуацијом предузели смо следеће:

Упутили смо један батаљон преко Ровачког Требаљева — Бојишта са задатком да избије на Кључ и даље потпомогне напад V батаљона у правцу Плаиинице, а сам овај батаљон избије у Врањешницу. Оба ова батаљона имају задатак испитивање јачине непријатеља у Матешеву као и на цести Матешево — Андријевица. Један батаљон ће се пребацити у с. Трабаљево. Болница и интендантура под зоштитом једног батаљона за сада остаје у Поља.

У колико непријатељ буде напустио Матешево или ако буде врло мала посада имамо намјеру да га зауз.мемо и да продужимо са по једним батаљоном у правцу Лијеве Ријеке и Андријевице. Наравно да ћемо територију држатн, тј. оставити батаљон у Колашину. Батаљон који би упутили у правцу Лијеве Ријеке имао би задатак избијања на Вјетреник и повезивање са V бригадом.

О даљем развоју ситуације извјештаваћемо вас."

На дан 25 ов. мј. извршнлп смо са два батаљона чишћење четничких збјегова на Сињајевини у правцу цркве Ружица. Сву нађену стоку дођерали смо у Поља а затим је повратили онима за које се утврдило да нијесу зликовци н организатори. Један мањи дио стоке конфискован је за бригаду. То.м приликом ухваћен је бивши предсједник општине пољске Пејовић, кога је војни суд ослободио јер се утврдило да се је поштено односпо према партизанским породицама и није правио никакве злочине. Обећао је да ће се већи дио четнника врагити својнм кућама кад их он буде позвао. Ово.м приликом убијена су два четника.

У борбама око Марковог Брда убијени су 10 Њемаца (нађених), вјероватно да је било рањених више. Ми смо имали једног лакше рањеног.

У току борби које је водила наша бригада са Њемцима око Лијеве Ријеке — Матешева извјештавали смо вас стално те с.матрамо да није потребно поново писати о току саме борбе. Изнијећемо само број непријатељских губитака као и наших.

За читаво вријеме борбе Њемци су имали 130 мртвих, 200 рањенпх. Уништена су два тенка, један тенк оштећен, лва камиона запаљена, заплијењена 4 тешка митраљеза марке „Фијат" са 12000 метака, 4 пиштоља, 15 пушака, 6 коња и разне друге војничке спреме. Четници су имали 25 мртвих међу којима два официра Крушчића из Лијеве Ријеке и поручника Тодора Бојичића из Берана. Према податци.ма

[4] **Види док. бр. 244.**

добијених од позадинаца погинули су и још неколика угледна четничка првака, за које још немамо тачне податке.

У јучерашњем извјештају[5] обавијестили смо вас о добијању новога људства из Васојевића и њиховом распореду. О броју бораца који су стигли из Васојевића обавијестили смо вас јуче. Азудство за IV батаљон пробрано је тако да је у тај батаљон ушао чнтав стари Берански батаљон и 40 пробранпх бораца.

Предлаже.мо за штаб батаљона:

Командант Никола Шекуларац, досадашњи командант истог батаљона.

Политички комесар Радоња Голубовић, досадашњи ко.месар чете у истом батаљону.

За замјеника команданта поставили смо п. поручника Јанка Машановића а за замјеника полит. комесара друга Сава Митровића, досадашњег за.мјеника полит. комесара истог батаљона.

У сваку команду чете одредили смо по једног друга из наше бригаде. Надамо се да ће овај батаљон кроз кратко вријеме бити на висини осталих батаљона.

За читаво вријеме борби око Лијеве Ријеке, Матешгва и Колашина ми смо имали следеће губитке:

Мртвих 21,

Рањених 66,

Дезертирало 37, већином муслимани и ново мобилисани из околине Мојковца. Од ових из околине Мојковца већ су се почели поједини поново прнјављивати батаљонима.

Људство Ловћенског Одреда и из среза колашинског у свим овим борбама било је и по моралу и по борбености на висини.

Батаљон Италијана који се налази код наше бригаде за сада ће остати у Мојковцу а брдска батерија иде са нама.

Случај са Италијанским мајором командантом овога батаљона, о коме сте већ обавијештени десио се је прије неколнко дана. Из извјештаја кога ва.м прилажемо упознаћете се са овим случајем. Спор је ликвидиран интервенцијо.м начелника штаба дивизије ,,Венеција" и команданта артиљерије пуковника Беа. Сада је Италијански командант врло пажљив и извршава тачно и на вријеме сваки наш захтјев и наређење.

И поред осјетних губитака и прилично великих напора које је наша бригада имала у посљедње вријеме морал и дисциплина су на приличној висини. Новим људством које

[5] Внди том III, књ. 6, док. бр. 29.

смо добили, бригада је бројио доста ојачана и ми ћемо са своје стране учинити све да се ново људство што прије обради како би се ово доста прилично бројно стање одразило и на борбеност бригаде. Исхрана људства за све вријеме била је добра и текла нормално. Здравствено стање бригаде је доста добро и у последње вријеме не.мамо нових појава обољења. Осјећа се мала изнемоглост и преморeност, нарочито код новог људства. Хигијенске прилике су добре што условљава овакво здравствено стање у брнгади.

Код нашег штаба налази се сада друг Радован Лалић, доцент скопског факултета, родом из Андријевице. Он је до сада био у Среском комитету КПЈ у Андријевици. Пошто је друг Лалић врло млад човјек свега 35 г. ми смо мишљења да би за њега било корисно да проведе једно извјесно вријеме у бригади гдје би се политички уздигао и упознао са животом наше војске. Друг. из полит-одјела заједно са бригадним руководством предлажу друга Лалића за члана полит. одјела ове бригаде за културно-просвјетни сектор.'

Извјестите нас о стању рањеника који се налазе у Пљевљима, ако сте то у могућности.

Бројно стање и наоружање бригаде доставићемо ва.м накнадно, а такође и предлоге за унапређење.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Вој. Николић

Командант
п. пуковник
љубо Вучковић

М. П.

® Види том III, књ. 6, док. бр. 41.

БР. 244

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 27. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 5. КРАЈНШКЕ ДИВИЗИЈЕ ДА УПУТИ РАДИО СТАНИЦУ 3. УДАРНОЈ ДИВИЗИЈИ И ДОСТАВИ ПОДАТКЕ О СИТУАЦИЈИ НА СВОМЕ СЕКТОРУ

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. Пов. Бр. 136
27. октобра 1943 год.
у 6.00 час

ШТАБУ V КРАЈИШКЕ ДИВИЗИЈЕ

1. — Најхитније упутите по ови.м куририма, који Вам доносе ово писмо, радио-станицу додијељену нашој III Дивизији.

2. — Обавестите нас о ситуацији код Вас и то:

а) Моментални распоред Ваших јединица.

б) Податке о непријатељу на сектору Ваше дивизије и то: јачину, састав и активност.

в) Ваше даље намјере.

г) Ваше везе са наши.м јединицама на правцу Вишеграда и на осталим правцима у односу на операцијски правац Ваше дивизије.[2]

3. — Ситуација код нас:

На сектору Колашин — Беране ми смо водили огорчене бојеве са Њемцима[3] и Арбанасима[4] и били смо принуђени да изгубимо поменуте градове и да упорно одбранимо правце од тих градова на север и североисток. Међутим, сада смо извршили један мањи притисак и постоји вероватноћа да се ситуација на овом сектору ових дана измијенила у нашу корист.

[1] Оригинал (нисан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24/1—2, к. 391.

[г] Извјештај о ситуацији у 5. НОУ ливизији, њеннм намјерама и распореду објављен је у тому I, књ. 16, док. бр. 51.

['] Види док. бр. 227, наномену бр. 5.

[4] Односи се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.

Наше су јединице имале велике успјехе у наведеним борбама и нанијеле су Њемцима око 1000 губитка у мртвим и рањеним. Ми смо такође имали осетних губнгака.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

Командант
Генералмајор,
Пеко Дапчевић

М. П.

Пом. начелника,
пуковник,
Обрадовић

БР. 240

НАРЕДБА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 27. ОКТОБРА 1943. ЗА ФОРМИРАЊЕ КОРПУСНЕ ВОЈНЕ МУЗИКЕ, КОМАНДЕ САОБРАНАЈА И ВАТРОГАСНЕ ЧЕТЕ'

НАРЕДБА Бр. 141
НАЧЕЛНИКА ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА,
ЗА 27. ОКТОБАР 1943. ГОД.

I.

Досалашња војна музика II Пролетерске Дивизије носиће назив „Војна музика II Ударног Корпуса", те ће бити под непосредним руководством Штаба Корпуса.

Штаб II Пролетерске Дивизије ће ово саопштити капелнику музнке и истог упутити у овај Штаб да се јави помоћннку начелника Штаба.

II.

Од Ауто-чете II Пролетерске Дивизије и Ауто-чете овога Штаба формнра се Команда саобраћаја II Ударног Кор-

[1] **Орнгинал (писан на машнни, ћнрнлнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26/1—2, к. 391.**

пуса, под непосредним руководством овога Штаба. У Команду саобраћаја II Ударног Корпуса одређени су:

1. — За в.д. команданта саобраћаја друт Лаза Лазић, до сада командир Ауто-чете II Пролетерске Дивизије.

2. — За политкома Команде саобраћаја друг Милун Јанковић, досадашњи политком Ауто-чете II Пролетерске Днвизије.

3. — За замјеника Команданта друг Весо Бошковић, досадашњи кохмандир Ауто-чете овога Штаба.

Употреба возила биће само по писменом одобрењу Штаба Корпуса, а у хитним случајевима телефонски и усмено.

У састав Команде саобраћаја улази сав возни парк и гориво као и све особље Ауто-чете II Прол. Дивизије и овога Штаба.

III.

Прво муницијско слагалиште II Ударног Корпуса пребачено је у област Пљеваља, те ће све јединице отуда примати потребну муницију и слати вишак заплењене муниције.

За в.д. руковаоца овога слагалишта одређен је друг старији водник Мирчета Јово, досадашњи шеф Артиљеријско-пешадијске радионице.

IV.

Команда Пљеваљског Подручја ће одмах предузети организацију и формирање Ватрогасне чете за мјесто Пљевље.

За ову чету мобилисати све људство из града Пљеваља, које је и раније било у овој чети, а прикупити сав материјал (ватрогасне справе) и остало у састав ове чете.

Ради овога одмах призвати на једну конференцију све који би дошли у обзир за ову чету и све стручњаке и иззијестити овај Штаб о времену заказане конференције, како би један друг из овога Штаба помогао у организацији и формирању те чете.

V.

За шефа Ауто-секције II Пролетерске Дмвизије одређен је друг Илија (Бећо) Радуловић, досадашњи политком Ауто-чете овога Штаба.

Именовани ће имати контролу свих возила било талијанских било наших, рачунајући ту и тенкове, који се иалазе под руководством Штаба II Пролетерске Дивизије.

VI.

Артиљеријски мајор бивше југословенске војске Пајевић, који се налази у Пријепољу мобилисан је и одређен за в.д. команданта дивизиона II Пролетерске Дивизије.

Именованог ће Штаб Дивизије одмах призвати у Штаб Дивизије и задржати га у Штабу Дивизије.

Садашња батерија при Штабу II Пролетерске Дивизије носиће назив „Прва батерија Дивизиона II Пролетерске Дивизије".

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За Штаб Корпуса
Пом. начелника
пуковник,
Обрадовић[2]

ДОСТАВЉЕНО:
Штабу II Пр. Дивизије
Ко.манди саобраћаја, Команди Подручја
Команди Мјеста Пљевље.

[2] **Бранко**

БР. 241

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 4 ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 27. ОКТОБРА 1943. ШТАБОВИМА 1. И 3. БАТАЉ0НА ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ НЕПРИЈАТЕЛЈА НА КЉУЧУ И ШЉИВОВИЦИ[1]

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
24 окт. 1943 г.

ШТАБУ I, III, БАТАЉОНА

Јуче у 13 ч наше јединице су ушле у Колашин. Одмах послије уласка непријатељски авиони и артиљерија бомбардовали су Колашин.[2]

Јутрос у 7.45 ч V батаљон ступио је у борбу са четницима на Шљивовици, који су вјероватно хтјели послије одласка Њемаца ући у Колашин.

Одмах по пријему овога наређења III батаљон ће извршити покрет правцем Поља — Требаљево. По доласку у Требаљево оставити комору у Ровачко Требаљево а с батаљоном продужити покрет правцем Бојиште — Кључ (к. 1926) — Равни Кључ — Мујића Речине. У колико се буде непријатељ налазио на Кључу ликвидирати га а затим потпомоћи напад V батаљона у циљу чишћења Шљивовице. Горњи одређен правац важи за батаљон само у случају ако непријатеља не буде на Шљивовици. У колико непријатељ буде држао Шљивовицу и батаљон се ангажује у борбу за заузимање Шљивовице онда по овлаћивању продужити покрет правцем Изласци — Смрчје — Јабланово Брдо — Врањешница у циљу извиђања Матешева и друма Матешево — Андријевица.[3] По избијању на Шљивовицу јавити комори да дође у састав батаљона.

I батаљон ће извршити покрет данас у 13 ч до с. Требаљева гдје ће добити даље наређење.

[1] Копија оригинала (писана на машнни. ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 22/1, к. 739.

[2] Види док. бр. 238.

[3] Види том III, књ. 6, док. бр. 37 и 43.

У саставу I батаљона поћи ће и чета пратећих оруђа.

IV батаљон остаће као осигурање болници.

Штаб бригаде налазиће се данас послије подне у с. Требаљеву а у току сутрашњег дана у с. Бабљак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
ппуковник
Лаубо Вучковнћ

БР. 242

ИЗВЈЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 30. ОКТОБРА 1943. ДЕАЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУЦИЈИ У ЦРНОЈГОРИ И БОКИ

Аруже Милутине,[7]

Извјештавамо те о следећем:

1. — Ликвидацијом најсрамнијих издајника нашега народа Баја Станишића, Блажа Букановића[3] и др. осјећа се бржи распад међу четничким бандама. У Бјелопавлићима сада постоје четничке групице до 30 бораца, окупљене у три групе са Јаковом Јововнћем,'' Шпиром Стојановићем[5] и Радивојем Војводићем.[6] Јаков Јововић са својом групом, према задњем извјештају, пошао је код Њемаца у Подгорицу. Шпиро Стојановић са својом групом налази се сакривен негдје у Прекорници. Радивоје Војводић са својом групом, и то је пратња Баја Станишића, налази се на десној обали р. Зете. Вељко Бошковић са Петрушинским батаљо-

[1] **Орнгпнал (пнсан на машини, ћирилицом) у Архиву И.И. у Титограду, рег. бр. 12731/11 1—65 (43).**

[2] **Иван Милутиновић**

[3] **Вилн том III, књ. 6, док. бр. 20, и док. бр. 233 у овој књ.**

[4] **Послије погибије Баја Станишића, Јаков Јововић Селим, морнарички капетан бнвше Југословенске војске, преузео је команлу нал четничким јелнннцама у срезу даниловградско.м. Е.мигрирао 1944. голине.**

[5] **Шгшро Стојановић, капетан бивше Југословенске војске, командант четничког летећег одреда. Емигрирао 1945. годнне.**

[6] **Радивоје Војводић, ко.манднр пратеће чете код Баја Станишића. Погинуо 1944. годнне.**

ном опредијелио се за партизане. Народ у Бјелопавлићима наклоњен је партизанима и код њега је, послије ликвидације четничке банде у Острогу, попустно страх од четника, који је раније био прилично велики. Но, и поред тога, ми још не успијевамо да спроведемо мобилизацију људства са овога терена за бригаде или у одреде. Ово долази отуда, што код народа постојн страх да ће наша војска напустити терен, па да ће им у то.м случају Њемци заједно са четницима палити куће и терорисати их. Има случајева да су извјесни наши пријатељи и си.мпатизери одбјегли од кућа само из овог разлога, али се нијесу придружили четницнма и не мисле водити борбу против нас. Ми смо предузели све да се они врате својим кућама. Извјесна села у Бјелопавлићима спремна су да се боре противу Ње.маца и четнпка ако би наишли на њихова села. И на тој основи ми их почињемо мобилисати.

Послије ликвидације Грујовића[7] у Пиперима, који су ликвидиранн због отворене сарадње са Њемцима, 5—6 њих из Пипера склонили су се од својих кућа пред страхо.м да ће бити ликвиднрани. Међу њима се налазе Мило Башовић[8] и Илија Поповић.[9] Ови двојица су у додиру са Њемцима. Иначе, Пипери су расположени за нас и водилн су борбу заједно са партизанском пиперском четом противу Ње.маца. Пуковник Миро Божовић и ппуковник Никола Поповић[10] покушавали су да придобију противу партизана извјесне Пипере, међу којима и Бошка Вучинића, али су они ово одбили.

V Горњим Кучима четничке банде спроводе терор над партизанским породицама. У Доњи.м Кучима до сада то нијесу чинили, због тога јер је народ на нашој страни. Но, у Доњи.м Кучима се налазе њемачки војници, који се налазе по кућа.ма и још не почињу са репресалијама. Друг Боко Мирашевић" писао је једно доста опширно писмо угледнијим људима у Кучима, Братоножићима и Брскуту. У Братоножићима и Брскуту, углавном, народ си.мпатише партизанима, али се држи врло колебљиво. Из Брскута још није-

[7] Томаш и Борђнја Грујовнћ. Убнјени 22. октобра 1943. годнне.

*** Мило Башовић, као народни издајник осуђен на смрт од сгране Војног суда при Штабу Зетског НОП одреда и стрнјељан V Пиперима јануара 1944. годнне.**

*** Илија Поповић је нестао прп повлачењу четника 1945. године.**

[10] Никола Поповић. ко.мандант Подгоричког четничког олреда. Послнје ослобођења осуђен и стријељан као ратни злочинац.

[11] Боко Мнрашевић, замјеник команданта Главног штаба НОВ и ПО за Црну Гору н Боку.

смо могли извући иеколико партизана, али смо предузели све мјере да их извучемо.

У Зети је стање доста повољно. Тамо постоји једна теренска партизанска чета. Ова је чета у Зети напала на назови батаљон Васа Анћушића'[2] — љотићевца, који се разбјежао. Та.мо је и одржана једна омладинска конференција на којој је било присутно око 250 омладинаца. На конференцији су омладинци иступали отворено противу окупатора и његових слугу и изјашњавали се за народно-ослободилачку борбу. Доста је добро стање и у Љешкопољу, јер се наши слободно крећу кроз сва села. У љешанској нахији четници су се деморалисали и њихови руководиоцн око Николе Вукчевића налазе се у Подгорици. Сељаци се налазе код својих кућа. У неким сели.ма наши се слободно крећу, док у неки.м још прикривено. У Команима има нештво реакције, али је у Бандићима стање доста добро. У Загарачу је у једном дијелу прилично загрижена реакција, али и она попушта, док је у другом дијелу стање много боље. Ми смо наредили да се из овнх мјеста извуче што више људства, а нарочито омладине, за бригаде и за Олред. По овоме још немамо извјештаја.

У Катунској нахији стање је добро, и поред тога што је онда мобилисано људство повучено са терена и послато у IV бригаду. Та.мо, чим се вратно друг Никола Поповнћ[13] на терен, мобилнсао је око 70 бораца. На познв Крста Поновића Катуњани се нијесу одазвали и он је данас раскринкан у очима Катуњана због његове сарадње са Њемцима. Стање у Ријечкој нахији, и то у оба Цеклина и у љуботињу. је доста добро и наши се слободно крећу. У доњем крају Ријечке нахије стање је горе, због тога што се народ плаши од репресалија. Но, и у овом дијелу тешко да бн ко пуцао прогив партнзана, изузев појединаца који су се раније у братоубилачкој борби окрвавили. Бригада др Ива Јовићевића, која је била формирана на овом сектору, налази се растурена — сваки сељак је код своје куће. Његов помоћник, мајор Петричевић[1]" много је опаснији од самог Јовићевића и он је, као што видиш постао страх и трепет за она.мошњи народ, а нарочито за партизанске фамилије.

У Црмници је стање непро.мијењено и тамо је реакција прилично стегла. Нарочито је јака реакција у Глухом

[12] Васо Анћушић, четник, л.отићевац. Емигрирао 1945. голине.

" Никола Поповић. комаплант Ловћенског НОП одрела.

[14] Бошко Петричевић, мајор бивше Југословенске војске, органнзатор четника у Ријечкој нахији. Е.мигрирао.

Долу и Брчелу. Они су тамо формирали своје логоре у којима затварају све сумњиве сељаке у Црмници а доводе и поштене родољубе из ПаштровиНа. Паштровићи живе под страхом од Црмничана. Међу цр.мничким четницима, на челу којих се налази бандит Бранко Гојнић" има отприлике око 70 који би се борили на сваком мјесту противу партизана. Остали, њих око 130, би дали отпор партизанима на својим домовима. Наши још нијесу продрли у Црмницу и немају готово никакве везе ни ским та.мо.

V срезу никшићком стање је непромијењено и оно је релативно добро. V Жупи, Лукову, Драговољићима и Горњем Пољу врши се мобилизацнја преко команда мјеста уручивањем позива. Ова мобилизација иде доста споро, али се позвати одазивају. У Озршшћи.ма наши другови залазе али се народ још држи по страни. У Пјешивцима има око 60 њих мобилисаних, али они се тешко могу покренути са њиховог терена. У Голији је стање непромијењено. и тамо имамо једну теренску партизанску чету. И они се тешко могу покренути са голијског терена. У Бањанима је формиран један батаљон у јачини до 70 бораца. Из свих ових мјеста покушаћемо да извучемо што више, било за бригаду било за одред. Другови су већ пошли на терен са овнм задатком. V Грахову је стање непромијењено и тамо и.ма једна четничка банда која држи онамошњи народ под своју власт.

У срезу шавничком стање је добро и тамо се почиње учвршћивати народна власт. Одреду[14] је успјело да ухвати око 15 четника из групе Спасоје Дакића, који су убили једног, а ранили једног нашег друга на сеоском скупу. Њима ће бити ових дана суђење.

2. — Ових дана је успјело њемачком окупатору да фор.мира неку назови црногорску владу или боље рећи неки одбор. У њему се налазе: Арсо Петровић,[17] Миро Божовић, Никола Поповић, Зарија Вуксановић'[8] и неки други-мање вриједни и од ових. По свему изгледа да је преовладала недићевска линија. Ове личности, не само што не могу замијенити Баја и Блажа, него немају никаквог ауторитета нити утицаја међу масама. Испали су из комбинације сепаратистичке издајничке вође и поред тога што су се утркивали са овим да би они формирали некакву власт.

'5 Бранко Гојнић, мајор бивше Југословенске војске. Е.чигрирао.
1в Олносн се на Дурмиторски НОП одред.
" Арсо ПетровиН, подбан у старој Југославији, познатн сарадник окупатора. Стријел»ан као народни непријатељ.
14 Зарпја Вуксановић, пуковннк бивше Југословенске војске, организатор четннчког покрета у подгоричком срезу. Нестао при повлачењу пз Југославије.

3. — Црногорски народ друкчије посматра сарадњу са [њемачким] окупатором него што је посматрао сарадњу са италијанским окупатором. Много је већа мржња према њемачком окупатору, него што је била према италијанском. Народ ово доводи у везу и са окупацијом прошлог свјетског рата. Поред ове мржње и повољни развој војно--политичке ситуације у свијету и код нас, чини да црногорски народ избјегава контакт и служење њемачко.м окупатору. Мало је њих који ће водити борбу противу партизана и поред тога што је један врло незнатан дно и примио окупаторско оружје.

На основу изложеног постоје доста повољне могућностн за рад међу широким народним масама. Мн смо издали налог свим О.К. - има за упоран политички рад по свим секторима, а нарочито у погледу мобилизације. Но, мобилизација неће, и поред оваквог стања, ићи најбоље. Мобилизација би се несравњено боље извела ако би била присутна која од бригада." Због тога смо и дали предлог да се једпа од бригада поврати на овај терен. Што би се прије повратила, утолико би било боље. Уосталом, Ти заједно са Корпусо.м одлучи по овом питању, а у вези са ваши.м војничким плановима.

4. — У срезу шавничком, поред сеоских и општинских НОО-а, формиран је и сресни НОО. Сеоски и онштински НОО-и формирани су и у свнм други.м мјестима куда је прошла V бригада. Њен пролазак је и о.могућио формирање ових одбора. Но, ови одбори у овим мјестима нијесу се још саживјели са својим дужностима и још су доста лабилни. И наши другови који раде у ови.м одборима пијесу још на висини да схвате правилност рада по овом сектору. Њима помањкаје довољно искуства и довољно сналажења. Ми им у то.м погледу указујемо помоћ и вјерујемо да ће убрзо направити прелом. И у осталим мјестима гдје су постојали партизански батаљони и чете формирани су сеоски и општински НОО-и. Рад ових одбора је тек у зачетку и не дају нарочитих резулатата, односно они се једва на терену осјећају, а у неким мјестима и не осјећају. У осталнм мјестима постоје полулегални и илегални НОО-и. Рад овнх НОО-а је доста слаб, али ипак значе пробијање леда.

" На тернторији Бјелопавлића, Пипера и Куча дејствовале су у нове.мбру 1943. године 5. и 6. прногорска бригада и италнјанска бригада „Аоста" (види том III, књ. 6, док. бр. 62, 71, 77, 82, 88. 108 и 121). На територију Старе Црне Горе упућена је Ударна група батал.она под ко.мандом Нпка Стругара (внли том III, књ. 6, док. бр. 80, 113 н 119).

I

Одбори АФЖ-а постоје слично као и НОО-и у истим мјестима. Ови одбори АФЖ-а ипак заостају у погледу активности за НОО-има. Ми смо предузели све да овај сектор рада, колико је могуће више, оживи.мо и правилно поставимо. Покрајински иницијативни одбор АФЖ-а попунили смо са још два члана и то са женом Аазара БуровиНа[20] и са мајком пок. Радојице ПеровиНа. Има.мо у озбир још двије-три жене.

. — Рад по линији Скоја доста је живнуо. У свим мјестима постоје скојевски активи и скојевска руководства. У Ској је увучен приличан број о.младине, али је тај рад још доста лабав. Дисциплина није ни издалека на оној висини на којој би требала да буде и сами скојевци још пијесу довољно свјесни и убњеђени у своје дужности и задатке који стоје пред њима. Због тога се сада приступнло јачању и учвршНивању скојевске организације, као најглавнијем задатку.

Сада се врше припре.ме за одржавање конференције Ц.Н.О и Народне омладнне Боке. ВеН су послати позивн за делегате и у позивима и.м је објашњен значај ове намјераване конференције. Конференција је предвиђена другом половино.м мјесеца новембра. На овој конференцији одредн-Не се делегати за Омладински конгрес. Ако Ти имаш евентуално слику друга Рибара (Лоле), потребно би било да је Пошаљеш, јер би је они увелнчали и истакли на копференцији. Ово ради тога да би се друг Лола популарисао код црногорске омладине, јер је он нашој о.младинп готово непознат. Исто тако потребно би било да пошаљеш извјесне упуте за одржавање ове конференције, а нарочито упуте које би добио од друга Лоле преко радио-станнце.

У вези са одржавањем ове конференције потребан пам је један савјет од Тебе и то: да ли је потребно да конфеоенцију ЦНО и Народне омладине Боке поздрави претставник ПК СКОЈ-а за Ц. Гору и Боку или не?

Ми смо се сложили са Твојим предлогом да претсједник ЦНО-а буде Друг Ико.[21] О остало.м у погледу СКОЈ-а и о овој конференцији није потребно да Ти износим, јер Не се све остало свршити.

6. — У Боки је народ цио са нама, односно његове су симпатије на нашој страни. Овај народ ни раније нико није могао покренути у борбу против партизана. Наши друговп

[20] **Боса БуровиН**
Ико МирковиН

се сада готово у свим мјестима слободио крећу, али народ још иије спреман да устане на борбу. Ово долази отуда у првом реду, што на читавом овом сектору до скоро није било парт. организације. Партијци као јединке на терену су се слабо сналазили. Мобилизација на овом сектору прши се врло тешко и споро још. Сада се приступило мобилизацији у мањи.м групама од 5—10 бораца и тако мобилисапе слаће наши другови преко Ловћенског одреда за брнгаду. Прије неки дан стигло је њих новомобилисаних око 20 на терен. Ми смо друговима на терену далн детаљне упуте у погледу мобилизације, а нарочит радништву у Тивту и омладине, као и упуте уопште за рад на терену. Бјерујемо да ће другови, и поред објективних тешкоћа, дати извјесне резултате. Нарочито је важно да њих у раду не може много сметати домаћа реакција, јер тамо нема неких у народу угледнијих реакционара. Четнички руководиоци та.мо су безначајне личности и готово презрени од народа. У сјеверном дијелу народ се плаши од банднта Бићовића и Кривошијана, а у јужно.м дијелу од Црмничкнх четничких банди.

7. — Партијска организација свуда на нашем подручју је успостављена и повезана. Приступило се учвршћивању парт. организације. У томе се направио корак напријед, алп још довољно није урађено. Поставили смо пред свим руководствима и партијцима као најпречи задатак учвршћивање парт. организације и њено чишћење од пездравих, опортунистичких и антипартијских елемената. Готово у свим парт. организацијама искључено је по неколико нездравих елемената. Са друге стране примани су у Партију нови и здрави еле.менти. У то.ме се није много пошло, али ипак отпочело се са подмлађивањем парт. организацнје. Обзиром на то да је такорећи наново парт. организација успостављена и да се наново отпочело са партијским животом и радом, наша парт. организацнја је врло млада и члановима Партије помањкаје потребно знање, искуство, ининијатива и сналажење. Но, једно што нас у првом реду задсвољава, јесте да у свим парт. организација.ма и.мамо по неког друга који је у стању да и у овим условима руководи са партијским радом. Уз нашу помоћ ипак ћемо успјети да преодолимо свим организационим тешкоћама, наравно уз свсстрани и активан рад.

8. — Да би појачали рад у Бокн, ми смо одлучили да формирамо Окружни комитст за Боку. За руководиоиа О.К. за Боку одредили смо друга Николу Гажевића и сматрамо да ће он најбоље одговорити и поред тога што код њега по-

стоји извјесиа ирта лежерности и што нема искуства у руковођењу са парт. организацијом, на што смо му и указали. Поред њега, у О.К. смо одредили другове: Мата Петровпћа, радника, Радуловића[22] и Мироја Јовановића, као руководиоца Скоја. Ми вјерујемо да ће овај О.К. и.мати више успјеха и да ће извршити задатке који стоје пред њим много боље него што је то могао О.К. Цетиње. Осим овога, и О.К. Цетиње ће се моћи више посветити сада раду на свом сектору него што је то могао до сада, јер је његово подручје сада много мање. Поред овога, ми сматрамо да ће ово бити најбоља помоћ парт. организацији у Боки и њено оса.мостаљење, што она до сада није имала од свога оснивања.

9. — Што се тиче Извршног одбора Антифашистичког вијећа за Црну Гору и Боку, ми ћемо се о томе имати времена још споразумјети, а нарочито пошто дође друг Божо,[23] од којега ми много очекујемо, јер долазн са потпуним и најновијим директивама. Још сада Ти можемо нагласити да друг Јован Кетковић по свему заслужује да уђе у Извршни одбор. Он је један од најактивнијих у садањем Иницијативно.м одбору, чак не изостаје ни иза чланова КПЈ, а неке и превазилази. Он је успио да сенатора Марка[2,1] потпуно преломи, тако да овај, поред осталога, каже и ово: „Грехота Вам је да ме више сматрате присталнцом Зе.мљорадничке странке, јер ја са њом немам више ништа заједничко, пошто је и њен шеф Гавриловић помагао издају Драже Михаиловића и сарађивао са њим". Писао је писмо и Јефту Павићу, у којему га је позвао да се састану, с тим да га изведе на чистину, јер, како он каже, не може се више дволично иступати. Оси.м овога, правилно је схватно и одобрио ликвидацију његовог брага, издајника Радоја Бетковића, чак пошто смо му показали извјесна писма која је њсгов брат писао Бају, жали што га он лично није ликвидирао. И што је најважније он је од свих ових родољуба најодлучнији и био је најдоследнији у сво.м држању ол почетка до сада. Што се, пак, тиче Станка Даниловића, он, по нашем мшпљењу, не би могао доћи, јер нема довољно ауторитета, а није ни нека финансијска способност, иако познаје банкарске послове. Њега народ познаје као не мпого Памстна човјека, а и као слабића. Отсјек економско-финансијски мо-

- Рако Радуловић

" Божо љумовић

Марко Вујачић

гао би узети друг Радоња Голубовић, који је иначе често иута писао о овим питањима и познаје их доста добро. 1Бегов отсјек би могао узети друг Михаило Грбић из Боке, који је један и од најспособннјих, који би ушли у Извршни одбор. Исто тако, по нашем мишљењу, не би могао уђн у Извршни одбор друг др Жарко Никић. Добро бп било кад би на његово мјесто могао доћи друг др Јован Булајић. Но, о ово.ме се имамо још времена споразумјети. Др Нико Миљанић још није дошао код нас, јер је окупиран некакво.м болницом, изгледа X Херцеговачке бригаде. Ми смо га, и поред овога, позвали да обавезно дође да са њим разговарамо и пр&чистимо ствар. Вјерујемо да ће се он потпуно ставити у службу народно-ослободилачке борбе.

10. — У погледу слања другова као помоћ X Херцег. бригади, ми нијесмо ослабили много нашу парт. организацију, а њима смо, ипак, указали помоћ, јер су то другови који ће моћи да њима укажу довољну помоћ и који ће се брзо уздићи. Ови другови код нас нијесу били довољно запослени и то у првом реду због тога, што су били наклоњени раду по војничкој линнји, а онда су у војсци бнла сва мјеста попуњена код нас.

11. — О стварнма за које смо се телефонским путем споразумјели немамо потреба да ови.м путем пишемо, јср се по све.му слажемо са Твојим мишљењем.

12. — Писма и материјал за ЦК Албаније одмах смо послали уз напомену ОК-у Подгорици да их без застоја пребаци одговорним друговима у Албанији.

13. — У Агитпропу и Техници имаћемо сада извјестан застој због помањкања папира. Ако ви случајно имате више папира него што вам то моментално треба нека пам 06-ласни ко.митет извјестан дио папира пошаље.

14. — Сва важнија документа у погледу издаје Бајове и Блажове послаћемо ва.м на употребу. Ми ће.мо задржати преписе, јер мислимо да изда.мо једну брошурицу у којој ћемо изнијети њихову издају.

15. — Извјештај и потребан материјал послаћемо наредном поштом Централно.м комитету. Проглас ЦК чим добијеш пошаљи нам.

Друже Милутине, ми смо овдје укратко изнијели стање код нас да Те упозна.мо и да нам даш потребне упуте. Ово писмо, односно овај извјештај Теби дај да прочита и друг Брко,[25] како би се и он упознао са стањем код нас и

" **Радоје Дакнћ**

да му ми не би посебно писали. Мп Схмо примили његово писмо[24] у којему нас је укратко упознао са стањем парт. организације у Санџаку.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

30. октобра 1943 г.

За ПК КПЈ
за Црну Гору и Боку
Зетин[27]

БР. 243

ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 31. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ДЕЈСТВЛ НА ПРОСТОРУ КУЧА И БРАТОНОЖИБА

ШТАБ
V ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
31 октобра 1943 године
у 8 часова

ШТАБУ III ДИВИЗИЈЕ

Јуче смо вам пренијели извјештај[2] начелника штаба,[3] **КОЈИ** се налази са групом нашнх батаљона у Д. Морачи.

Прочитао сам тај извјештај. Потпуно се слажем са предлогом начелника штаба. Тај исти предлог учинио сам јуче ујутру политкому дивизије.[4]

Према ономе извјештају група батаљона[5] у Д. Морачи неће слати ниједан батаљон за Липово. То је и оправдано. Када је Колашин у нашим рукама, а Мораче такође,[6] онда

[2B] Редакцнја ннје пронашла ово пнсмо.
[27] Блажо Јовановнћ

[1] Оригинал (писан на машннн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 37/1, к. 752.
[2] Редакција ннје пронашла тај извјештај.
[5] Начелник Штаба 5. црногорске бригаде бно је Новак Перућица.
[4] Политички комесар 3. ударне дивизнје био је Јован Капичнћ.
[5] У саставу ове групе били су: 3, 4. и 5. батал^он (вндн Операцијскн дневннк 5. црногорске НОУ бригаде, док. бр. 293). О дејству ове фупе видн том III, књ. 6, док. бр. 17, 22, 26, 27, 32.
[0] О чишћењу Г. и Д. Мораче и Прекобрћа од четника вили том III, књ. 6, док. бр. 40 и 53.

нема потребе да батаљон буде у Липову. Ту би заиста батаљон вредио, алн ми ие.мамо толико снага. Групице четника, који су се разбјегли на све стране, не треба да нам замарају јединице у бескорисном гоњењу, које увијек \аје једнаке резултате. Њима треба посјести базе и то базе моментано најјаче реакцнје. Из тога разлога требало би што прије предузети чишћење Куча и Братоножића, јер је сада за то повољан моменат. Окупатор је слаб и ту слабост би требало искористити. Повлачење Њемаца из Колашипа и дал.е за четнике представља пораз и војнички, и политички, и морални. Они су остављени са.ми себи, а то значи остављени су да јасно сагледају у своју не.моћ, коју морамо да искористимо. То би-најбоље постигли кад би и наша бригада избила у виснну IV бригаде у смјеру Куча.

Због тога ја бих позвао наш Први батаљон са Братла[7] и извршио све припреме за покрет према Морачама. Јутрос сам послао пратеће водове н коморе 3 и 4 батаљона за Д. Морачу.

Корпус ће вјероватно дати сличну директиву,[8] али је требало прије приступања извршењу те директиве посјетити Ровца, која ето не пуиају на нас, али нам се и не придружују.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За ппаб
замјеник команданта,
М. П. мајор
Нико Јовићевнћ

Бр. 51

Предлог за чишћење четника у Кучима н Братоножићи.ма.[9]

ШТАБ
III ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Број 51
Дне 31. IX 1943 године

У акта

[7] **Види том III, књ. 6, док. бр. 46.**
[8] **Види том III, књ. 6, док. бр. 40.**
[9] **Редакција није пропашла овај приједдог.**

БР. 269

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 31. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О СИГУАЦИЈИ НЕ СЕКТОРУ БЕРАНЕ — АНДРИЈЕВИЦА — МАТЕШЕВО

Ш Т А Б
IV ПРОА. БРИГАДЕ
31-X-1943. г.
У 13,30 ч.

ШТАБУ I[2] УДАРНОГ КОРПУСА

Примили смо Ваша наређења: бр. 159,[3] два бр. сл. и знаке распознавања за прву половицу мјесеца новембра.

1. Одмах ћемо прикупити податке за све авијатичаре у колико их буде у нашој бригади и до одређеног времена упутити их вама.

2. Писмо упућено за 06. центар одмах ћемо доставнти нашем об. органу који се сад налази у Беране а такође та.мо се налази и наш I батаљон. О дезертерству ова 4 друга ми с.мо обавјештени од стране штаба I батаљона одмах по њихово.м одласку. Обавнјестили смо команду мјеста Мојковац о овом случају, али вас нисмо пои.менично иако су били урачунати у број дезертиралих у задњим акцња.ма са Ње.мцима. Убудуће за сваки случај ћемо вас обавјештавати поименично. Приличан дио оних који су били нз околине Мојковца већ су се вратили у батаљон. Штаб I батаљона за ове другове које је ухватио Дурмиторски одред каже да су то били најгори борци и војници у батаљону.

Из нашег V батаљона нестала су такође два друга Босанца и то: Никола Рајлић и Млађен Здјелар. Били су упућени са једним коњем да прихвате неку храну, али се више нису вратили. Претпостављамо да су и они дезертирали пошто су чули да се на терену Санцака налази нека босанска јединица.

Предузеће.мо све да се овакве појаве у будуће спријече, а против организатора дезертерства у колико се тачно утврдн повешћемо истрагу и о резултату вас обавијестити.

[1] **Орнгинал (писан на машинн, ћнрилицо.ч) V Архнву ВИИ, рег. бр. 1/1—5, к. 391.**

[2] **Погрешно; треба: 2. ударни корпус.**

[3] **Види том III, књ. 6, док. бр. 44.**

3. — Још нисмо примили никакав извјештај од батаљоиа који су отишли за Беране. Са батаљонима су отишли политички комесар и зам. ко.манданта бригаде. Преко Бијелог Поља обавјештени смо да се наше јединице већ налазе у Беране, а преко нашег V батаљона који се налази у Матешеву да се партизани налазе и у Андријевици. Не зна.мо још да ли је у Андријевицу стигао који наш батаљон из Берана или да је тамо ушла група једне позадинске чете око (60 људн) која је на том терену била остала.

У току данашњег дана очекује.мо извјештаје од Берана.

Према обавјештењима које смо до сада добили у срезу Андријевичком четници су потпуно разбијени и сада се налазе код својих кућа. Командант четничких батаљона Љубо Рачић изјавио је да ће чекат партизане код својс куће. V шуми са Лалићем се налази свега око 15 бандита.

4. У току сутрашњег дана упутићемо један батаљон у с. Баре на путу Матешево — Андријевица, ради кажњавања бандита који су напали комору нашег II батаљона, као и ради хватања везе са Андријевицо.м.

Упутили бн један батаљон и у правцу Лијеве Ријеке, али очекујемо у вези вашег задњег наређења да ће то урадити V бригада." О овоме смо обавијестили и штаб наше дивизије, па ће вјероватно они наредити V бригади потребно у погледу овог правца од Подгорице.

5. О све.му осталом обавијести ће вас друг Јован,[5] члан политодјела ове бригаде, којн се сада иалази код вас.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. полит. комесара,
Рад.[6] Радовић

М.П.

Командант,
п. пуковник,
Љубо Вучковић

*** Види том III, књ. 6, док. бр. 40, 48 и 57.**

[5] Јован Буровић. Са дужностн члана полнтодјела 4. иролетерске бригаде позван у Штаб 2. ударног корпуса, радн формнрања 6. црногорске НОУ бригаде, и и.менован за њеног политичког ко.месара (види том III, књ. 6, док. бр. 66).

• Радован

БР. 245

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОР 1. НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ИЗВРШИ МОБИЛИЗАЦИЈУ ЉУДСТВА ЗА ПОПУНУ ПОСТОЈЕБИХ И НОВОМОБИЛИСАНИХ ЈЕДИНИЦА

ГЛАВНИ ШТАБ Н.О.В. И П.О.
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. 81
1. XI 1943.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА[2]

Положај

Према најновијим извјештаји.ма које смо добили синоћ, ситуација се свуда у нашој земљи развија веома повољно. Примили смо извјештај[3] од II Удариог Корпуса о ионовном ослобођењу Колашина[4] и Матешева[5] од стране IV пролетерске бригаде. Такође с.мо обавијештенн да су ослобођени Беране,[6] Нова Варош, Прибој, Вишеград, Рудо и Рогатица. Детаљније о овим успјесима сазнаћете из вијести које вам прилажемо. Нарочито је потребно истицати у свима нашим војним јединицама и у народу значај ових великих успјеха народноослободилачке војске. Ови успјеси значе, с једне стране силан пораст снага народно-ослободилачког покрета, а са друге стране брзо и прогресивно слабљење непријатељских снага. Ово добро осјећају и петоколонаши свију врста, па сада, када се фашизам налази уочи пропастн, гледају да спашавају своје главе. Тако смо обавијештени да већи број породица познатих петоколона-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 42—13, к. 1675 А.**

[2] **Из садржине се видн да је документ упућен свим НОП одредима Црне Горе и Боке (Зетском, Никшићком, Дурмиторском, Комском и Ловћенском).**

[3] **Види том III, књ. 6, док. бр. 39.**

[4] **Четврта пролетерска НОУ бригада ослободила је Колашин 26. октобра 1943 (види док. бр. 236 и 238).**

[5] **Четврта пролетерска НОУ брнгада заузела је Матешево 28. октобра 1943 (види „Хронологију ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945", стр. 576).**

[6] **Четврта протелерска НОУ бригада ослободила је Беране (Иванград) 30. октобра 1943. (види „Хронологију ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945", стр. 576).**

ша из разиих мјеста селе се некуда. Други пак, који немају могућности за то, покушава-ју да успоставе пријатељске односе са нашим симпатизерима у варошима. Такође располажемо вијестима о скоро.м одласку Нијемаца из овнх крајева. Тачност ових вијести још није потврђена, али извори из којих смо добили ову вијест вјеродостојни су.

О успјесима народно-ослободилачке војске у другим крајевима наше земље, као и о огромним успјесима Црвсне армије на Источно.м фронту, даље о успјешном завршетку Московске конференције којој је бно главии залатак да убрза завршење рата и побједу над фашизмом—овде нећемо говорити јер ћете о свему ово.ме наћи довољно материјала у нашим вијестима. Потребно је најшире популарисати ове огромне успјехе напредних и ослободилачких снага у свијету, те и ти.м путем разбијати учмалост и страх пред непријатељем који још влада у нашим масама. Сва ова питања треба дотаћи у говори.ма и на конференцијама прилико.м прославе дана Револуције, 7. новембра, који ћете прославитн онако како смо вам у претходном писму наредили. Претходну директиву о прослави допуњавамо још овим: читава прослава треба да протекне у духу што живље агитације и да читава од почетка до краја има мобилизацијски карактер. Све једннице, гдје год то има услова дан Револуцнје треба да обиљеже неком акцијо.м, нападом на окупатора, или лнквидацијом неког значајнијег петоколонаша.

Од Штаба II Ударног корпуса добили смо наређење о оснивању нове Црногорске брнгаде.[7] У састав ове бригаде уђи ће један батаљон Зетског одреда, један батаљоп Никшићког одреда, један батаљон Дурмиторског одреда, један батаљон Комског одреда, и 70 бораца са подручја Ловћенског одреда. Јачина по.менутих батаљона мора бити пајмање 120 бораца. Зато ће штабовп одреда, одмах по пријему овога наређења приступити формирању батаљона којн ће ићи и за нову бригаду. У колико поједини батаљони у одрсди.ма имају мањи број бораца од 120, штаб одреда ће тај батаљон допунити људством из свога другог бата.\>она или теренских чета. Конкретно, Штаб Никшићког одреда формираће од људства из своја два батаљона батаљон назиачене јачине. Командант тога батаљона нека буде друг Нор.ак Кнежевић, а један од командира лруг Миљаи Балетић. Људство за бригаду има бити одабрано. Нека политички комесар и његов замјеник припреме што детаљније спискове са

[7] **Ријеч је о 6. црногорској НОУ бригади која је формирана 14. новембра 1943. у Колашину (види том III, књ. 6, док. бр. 84).**

свима потреоиим подацима о друговима који улазе у састав батаљона. Штаб Зетског одреда допуннће људством онај батаљон који се сада налази код V Црногорске бригаде. Штаб Дур.миторског одреда такође ће спремитп батаљон назначене јачине са одабраним људство.м и одабраним командним кадро.м. Штаб Ловћенског одреда сакупиће назначени број људства, без обзира да ли ће на терену остати извјестан број бораца или не. Сви штабови одреда имају поступити тачно по горњем наређењу, без обзнра колико људства остаје на терену. Новоформирани батаљони имају бити 12. нове.мбра т.г. у Колашину. Ово важи и за Ловћенску чету. Батаљони не морају сврађати у Главни штаб, већ најкраћим путе.м, опремљени и снабдјевени храном и потребним подацима, отићи за назначено мјесто, гдје ће се формирати нова бригада.

У вези са све повољнијим развојем ситуације и наређењима Врховног штаба и Штаба Корпуса, одмах ће штабови одреда приступити мобилизацији новпх бораца са терена. Сада послије оволиких успјеха народно-ослободнлачке војске и разбнјања четничких банди, постоје сви услови за ширу мобилизацију. Зависи у највећој мјери од активности и умјешности наших војних и политичких руководилаца, да ли ће та мобилизација имати већег или мањег успјеха. Мобилизацију схватити као најхитнији и иајважнији задатак. Ово нарочито због тога, што ће у вези са брзим развојем догађаја, наше бригаде вјероватно врло скоро отићи да решавају веома важне и неодложне задатке које пред Народно-ослободилачку војску поставља развој ситуације. Треба и.мати у виду још и то да је Врховни Штаб пред нама већ поставио задатак оснивања још једне нове Црногорске бригаде,[8] поред ове која је сада у гснивању. Зато, ми морамо настојати свима силама да омасовимо и учврстимо наше одреде, јер ће они остати као сила која ће одржавати војничку власт н подупирати народну власт на нашем подручју. Нека штаб Ловћенског одр^да, у циљу извршења овог задатка нарочито искористи резерве људства у Боки и Приморју, наравно, не запостављајућп и друге крајеве.

У вези са вијешћу о одласку Нијемаца нека сви одреди појачају обавјештајну службу, а нарочито Зетски и Ловћенски. Потребно је успоставити, по могућности, свакодневну редовну везу са људима у градовима.

' Односн се на 7. црногорску НОУ бригаду која је формирана 30. дсцсмбра 1943. у Колашину (видн том III, књ. 6, док. бр. 190).

Зетски одред ће по могућности ириступитн одмах ру. шењу моста на Биоче. Мајора[9] и доктора Ааковића[10] одмах упутити овоме штабу.

Зетски одред ће своје рањенике и даље задржати код себе, јер њихов пренос био би врло тежак по саме рањепике. Санитетски материјал и остало треба набавити из града, јер ми тога овамо не.мамо. За преглед и превијање рањеника, искористити доктора Лаковића док је ту. Ипаче са терена узети једну или двије болничарке.

Штаб Дур.миторског одреда ће одмах прослиједити даље пошту за II Ударни корпус. Такође ће тај штаб дати потребну пратњу италијанском генералу команданту дпвизње „Тауринензе" и другу капетану Нововићу." Настојати да им се обезбједи неко превозно средство.

Обавнјештени смо да поједина лица, непријатељски расположена према народно-ослободилачкој борби, имају оружје код себе, те ноћу пунају, бацају бомбе и на тај начин раде да изазову панику у позадини. Зато ће штабовн одреда настојати да сакупе сво оружје и муницију од свих лица која нијесу у војсци, или нијесу позадински радници.

Тражене податке о војним и политичким руководиоцима послати одмах.

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
М.[п] Јовићевић

Замјеник команданта
пуковник
Боко Ј. Мирашевић

*** Милован Лаковић, начелник Штаба Зетског НОП одрела.**

[10] Михаило др Лаковић, љекар, при Штабу Зетског НОП одредз.

[11] Војислав Нововић, до тада начелник Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке.

[12] Мило

БР. 269

НАРЕДБА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 1. НОВЕМБРА 1943. ПОТЧНЊЕННМ ШТАБОВИМА ДА ОЗНАЧАВАЈУ ЈЕДИНИЦЕ РИМСКИМ И АРАПСКИМ БРОЈЕВИМА[1]

Н А Р Е Д Б А ПОВ. БР. 162 ЗА 1 НОВЕМБАР
ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

I

У вези нашег наређења Стр. Пов. бр. 104 од 18 октобра тг.[!] формираи је иратећи батаљон штаба II Ударног Корпуса, на дан 31. октобра т.г. и овај батаљон је почео да функционише.

Штабови, који још нису упутили људство за овај батаљон, упутиће најхитније.

II

Од сада па убудуће означавање бригаде биће ри.мски.м бројевима, као и означавање дивизија и корпуса, а означавање батаљона и чета у брпгадама биће ***арапским бројевима,*** без икакве ознаке територијалности, као на пр. што се практнковало код Санцачке бригаде: Пљеваљски батаљон, Бјелопољски батаљон итд. Уколико неки батаљон буде добио име било територијално било да носи име неког нашег друга или уопште неко име, то ће битн путем наредбе објављепо и такав батаљон ће поред свога редног броја моћи носити и то име.

Код батаљона партизанских одреда називи ће се задржати садашњи и поред тога редни број — арапским бројем.

III

Обзиром да наше јединице сада сарађују са италијанскнм јединицама, то у интересу дисциплине и реда треба подесити и наш однос у погледу војннчког поздравлања. Ми с.мо наредили штабовима талијанских јединица да и њихови војници поздрављају наше старешине у војсци и до-

[1] **Оригннач (писан на машинн, ћирилицо.ч) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31,1—2, к. 391.**

[2] **Внди том III, књ. 5, док. бр. 121.**

ставили смо им ознаке чннова наших офицнра и подофицира.

У вези овога издајте потребпа упутства за поздрављање.

IV

За новоформиране талијанске бригаде, упутиће у овај Штаб из својих интендантура по два друга, штабови II Пролетерске, II Далматинске и III Санџачке бригаде, који ће бити упућени за в.д. интенданата ових бригада.

О овоме је издато телефонско наређење Штабу II Пролетерске Дивизије. Ове људе упутити у Штаб Корпуса.

Штаб IV Пролетерске бригаде одредиће такође једног друга у IV талијанску бригаду „Венеција", која се већ налази под руководством ове бригаде, за в.д. интенданта те бригаде.

V

Штаб III Ударне Дивизије упутиће одмах артиљеријског капетана друга Брајовића, другове: Вука Бајагића, Војина Караџића и Ника Бујановића, као и остале артиљерце који се налазе у саставу V Црногорске бригаде, — у овај Штаб на распоред у новоформирани артиљеријски дивизнон. Ове другове упутити што прије по првој вези.

VI

Штабови дивизија припремиће за ирославу Октобра производство потребног броја подофицира за своје јединице, и то пре.ма стварннм формацијским потреба.ма. За пратећи батаљон, овај Штаб и Сталну Војну болницу II Ударног Корпуса издаће наредбу о унапређењу непосредно овај Штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

Командант
Генерал.мајор,
Пеко Дапчевнћ

М.П

Достављено: Штабу II и III Дивизије
Штабу IV Пр. бригаде
Главном Штабу за Ц. Г. и Боку

БР. 269

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБЛ КОМСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4. НОВЕМБРЛ 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О СНТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЛИЈЕВА РИЈЕКА — БРСКУТ — БРАТОНОЖИНИ — КУЧ1Г

ШТАБ КОМСКОГ ОДРЕДА
НАР.-ОСА. ВОЈ. И П. ОДР.
Пов. бр. **СЛ.**
4. нове.мбра 1943. год.
Колашин

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

Према извјештају, примљеном 3 ов. м. од наших пријатеља из Л.[2] Ријеке, четници још увијек врше контролу Л. Ријеке, четничке патроле стално крстаре по љеворечки.м селима и тамо пљачкају све партнзанске породице као и наше пријатеље.

Један дио четника Лашић[3] је вратио у Л. Ријеку, а он са штабом и главнином сада се налази у Кучима. Пре.ма пом.[енутом] извјештају, ЛашиН се враНа у Л. Ријеку у току ова два дана.

Уз ЛашиНа налази се и јуришни батаљон Милоша ПавиНевиНа.[4]

Брскут, БратоножиНи и Кучи још увијек пружају подршку четницима.

У извештају се подвлачи јак отпор, који четници намјеравају дати нашим јединицама приликом уласка у Л. Ријеку.

Лзеворечки четници шире лажну пропаганду о тобожњој новој офанзиви оса.м немачких дивизија [на] јединице Народно-ослобод. војске.

Пре.ма исто.м извештају, 1 ов. м. поново је бо.мбардована Подгорица, аеродром ис. Крушевац. Приликом бомбардовања уништена су три непријатељска авиона.

[1] **Оригимал (писаи иа машпнп, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8/1—5, к. 391.**
[5] **Лијева**
[3] **Борћње**
[1] **Капетан Краљевске југословенске војске командант Гвозденог пука. Погпнуо 1945. прп одступању пред јединицама ЈА.**

У Подгорици су мале непријатељске снаге и према увјерењу које влада тамо исте немају ннкакав офанзивни карактер у правцу ослобођене територије.

На Биочу се налазе наше јединице, према казивању путника који долазе од Подгорице.

У Доњој Морачн 2 ов. м. убнјен је један наш борац — Босанац од четничке засједе, која је пуцала на Штаб III НОУ дивизије.[5]

У Горњој Морачи наше јединнце 1 ов. м. стријељале су претсједника Морачке општине, једиог четника и једну жену, који су нађени у једној кући из које је пуцано на наше борце.

О предњем Вас нзвјештавамо ради знања.

С борбеним поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политнчки комесар,
Војо Зечевић

Командант — пуковник,
Мнрко Крџић

[5] **Види том III, књ. 6, док. бр. 53.**

БР. 269

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 7. НОВЕМБРА 1943. ПОТЧИЊЕННМ ШТАБОВИМА ДНВИЗИЈА О ОЗНАКАМА НА НАШИМ АВИОНИМА

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. Бр. 186 Копија
7. новембра 1943 год.
у 22.15 час.

Штабу

Од Врховног Штаба НОВ и ПО Југославије добили смо следећу депешу:

„Наши авиопи имаће одоздо црвену петокраку звезду и на крилима југословенску заставу са звездом на белом пољу. Над слободном територијом летеће ниско. 06-јавите то борцима."

Достављамо Вам предњу депешу да је у најкраћем времену саопштите својим јединицама.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса
Начелник ггуковник,
М. П. Руди Приморац

ДОСТАВЉЕНО:

1. Штабу II Прол. Дивизије
2. Штабу III Ударне Дивизије
3. Штабу X Херцеговачке бригаде
4. Штабу IV Прол. бригаде
5. Штабу V Крајишке Дивизије
6. Гл. Штабу НОВ и ПО за Санџак
7. Гл. Штабу НОВ и ПО за Ц. Гору и Боку
8. Штабу талијанске дивизије „Венеција"
9. Штабу талијанске дивизије „Тауринензе"
10. Штабу пратећег батаљона II Уд. Корпуса

[1] **Копија оригнала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 35/1—2, к. 391.**

БР. 269

ИЗВЈЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ЦЕТИ1БЕ ОБАВЈЕШТАЈНОМ ЦЕНТРУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 8. НОВЕМБРА 1943. О РАСПОРЕДУ И ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕљСКИХ СНАГА НА ТЕРИТОРИЈИ ЛОВПЕНСКОГ ОДРЕДА

ОБАВЕШТАЈНОМ ЦЕНТРУ КОД ГЛАВНОГ ШТАБА

Немци су поставили дуж читавог приморја од Бојане до Херцегновог батерије на сва истакнута мјеста која су држали раније Талијани. А од Будве и у Боку сва оивша југословенска утврђења. Оси.м посаде артиљеријске немају никаквог оснгурања пјешадије, на већи ороj мјеста. У Улцињу постоји један мали гарннзон од двије чете Њемаца, Бар и Печурице исто тако двије чете Њемаца. У Бару постоји и један батаљон фаштиста у јачини од 400 људи. Петровац једна чета Њемаца. Будва једна чета, у Котору и Херцегновом постоје гарнизони али не знам у којој јачини. У Цетињу гарнизон од 600—700 Ње.маца, у Рнјеци око 300 фашиста, у Виру 20 Ње.маца и око 50 фашиста. Између ових мјеста на разним истакнутим мјестима има 10—15 Њемаца и фашиста који служе као осматрачи.

Од 30-ог пр. мј. па овамо запажа се стални покрет војске, коморе и извјесних моторизованих јединица, као и велики број камиона од Скадра, Подгорице, Цетњна за Котор, а такођер исто Скадар, Улцињ, Котор. Углавном са оба ова пута иде војска у правцу Далмације. Војска и ко.мора иду по ноћи, док ка.миони преносе ратни материјал и п\-тују дању. Главни штаб Улцињ — Будва налази се у Улцињу. Пре два три дана генерал Кајпер нанменовао је неко „народно вијеће" на чијем челу се налази познатн четник љубо Вуксановић. У вијеће су ушли Митар Поповић, Жнвко Анђелић, Војо Ненадић, Др Барач,[2] Богдан Ивановић, некн Новаковић и Саво Радоњић. Влада има претежно четнички карактер под маско.м љотића, а из сепаратистичког вођства узели су оне људе који су прочетнички агенти, као Митар Поповић, пуковник б. југ. војске. Ове владе није још дефинитивно објављен састав. Да би газди показали своју приврженост уз помоћ Њемаца на Цетињу су извршили масу хапшења, до сада од прилике преко 160.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—3, к. 176.**
[2] **Лзубо.мир**

Четничко-крилашких банди има наоружан један батаљон комбиновано од свуда са сједиштем у Цетињу, њих око 250. У Ријечкој нахији имају наоружано око 350 људи, али овдје преовлађује увелико струја да не врше никакве покрете ван својих села. У Црмници има наоружано 800 и међу њи.ма преовлађује струја да не врше покрете ван сзојих села. Али овдје и.мају свакако око 200 људи који се одазивају за све покрете. У Котору и Херцегновом имају исто неке наоружане групе чији број не знамо. Крсто Поповић изгледа уклоњен је из владе, вјероватно зато што је био сметња за овај шаролики споразум. Надлежност све њихове војске јесте ово вијеће, а под командом Митра Поповића. У ту сврху Крсто Поповић је упутио ово опроштајно пис.мо које вам прилажем. Даље, наше партизанске јединице ликвидирале су познатог злочинца у Бару дон Франа Чернака, који је био страх и трепет за тај крај. Исто тако наше јединице су ликвидирале и једног шпијуна у Улцињу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

8. XI. 1943 г.

Из Окружног Комитета
Велиша Лековпћ с.р.

Шаљем Вам извјештај са сектора Ловћенског Одреда који ми је био до сада непознат довољно.

Ситуација се брзо мијења тако да се не може говорити о неки.м сигурним и сталним подацима.

Располажем и са опроштајним писмом Крста Поповића, које није од неке важности. Даље, нма.м још нека повјерљива пис.ма, која у главном говоре о сарадњн четника и крилаша са Њемцима.

За Об. Центар, капетан,
Рашо Радовић

Шаљем и један број „Вјесника"[3]

Р.

' Допнсано зеленим мастилом.

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 12. НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ 2. ПРОАЕТЕРСКЕ ДНВИЗИЈЕ ЗА РАСПОРЕД ЗАРОБЛЈЕНИХ БУГАРСКИХ ВОЈНИКА

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. Бр. 203
12. нове.мбра.1943 год.
у. . . . . .час.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Упућујемо Ва.м 5 (пет) зароољеника Бугара,[2] који су изјавили жељу да се заједно са нама боре, и то:

1. Јордан Васиљев редов
2. Марин Георгијев „
3. Георге Стојанов „
4. Атанас Маринов „
5. Трајко Иванов „

Именоване Бугаре распоредите према Вашем нахођењу у Вашим једнницама.

С друтарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса
Начелиик
пуковпик
Руди Приморац

[1] **Копија оригииала (пнсана на машнни, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—1, к. 399.**

[3] **Бугарске војнике заробила је 2. пролетерска бригада 6/7. новембра 1У43. у борби на Ллбншу (опширније видн гом I, књ. 16, док. бр. 60).**

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 12. НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА НОВИ РАСПОРЕД

111ТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 202
12. новембра 1943 год.
у 15.30 час.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — У вези најиовијих задатака, које ће добити Ваша бригада, извршите најхитније распоред Ваше бригаде тако, да 1. и 2. батаљон буду на просторнји: Колашнн—Матешево, или на просторији: Матешево—Лијева Ријека. Један батаљон са болницом остаће негде око Колашина, а два батаљона, као до сада, на просторији: Беране—Андријевица.*

2. — Извештава.мо Вас да су II дал.матинска ударна бригада, Пљеваљски одред, један батаљон Санџачке брнгаде и три талијанске бригаде приступили ликвидацији Сјенице, али још нема.мо извјештаје о резултату.[3]

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник Штаба
пуковник,
Руди Приморац

Ко.мандант
Генералмајор,
Пеко Дапчевић

М. П.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24/1, к. 739.**

[1] **Види** том **III,** КІБ. **6,** док. бр. **92.**

[3] **Тада није дошло до ослобођења Сјенице. Опширније о дејствима на сјеничком сектору види том I, књ. 6, док. бр. 63, 64, 65, 67, 69 и 70. У области Сјеннце тада су се налазнли 2. пук „Бранденбург" и 524. пук њемачке 297. пјешаднјске дивизије (види Архив ВИИ, НЛ, микротека, НАВ Т-313, Р485/000264).**

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВ1 ОД 13 НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ ЛИМСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ Од! РЕДА ДА НАСТАВИ МОБИЛИЗАЦИЈУ И ФОРМИРАЊЕ НОВИХ ЈЕДИНИЦА'

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
13. новембра 1943 год.
у 23.00 час.

ШТАБУ ЛИМСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Примили смо Ваш извештај[2] Бр. службено од 12. XI. 1943 г. и на нсти Вам одговарамо:

1. — Наставите са мобилисањем новога људства и формирањем нових батаљона. Батаљони за сада нека не броје више од 150 бораца.

2. — Оружје ћемо Вам ускоро моћи доставити, но сада Вам га не можемо послати.

3. — Политичких руководиоца немамо, но ћемо се постаратп да Вам у најскорије вријеме пошаљемо неколико.

4. — Шаље.мо Вам нешто материјала а убудуће ћемо Вам слати сав материјал, који излази овде, а са вијестнма ће Вас снабдијевати V Крајишка Дивизија са којом треба да одржавате чврсте везе. Писаћу машину нити неког другог техничког материјала Вам не можемо послати, јер ми тога немамо. Шаљемо Вам само један рис папира.

5. — Нека командант или ко.месар Одреда 18. ов.мј. дође у овај Штаб, ради подношења извештаја и решавања питања Вашег Одреда.

С другарским поздраво.м

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За Штаб
Ко.мандант
Генералмајор,
Пеко Дапчевић

' Копија оригинала (писана на машини, ћнрилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 43/1—2, к. 391.

[2] Редакција није пронашла овај извјештај.

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13. НОВЕМБРА 1943. ЗА ФОРМНРАЊЕ ОФИЦИРСКОГ КУРСА ПРИ ШТАБУ КОРПУСА И ОДРЕБИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА РАД КУРСА'

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 206
13. новембра 1943 год.
у_____.час

ШТАБУ

При ово.ме Штабу фор.мира се официрски курс за спрему и усавршавање војних руководилаца и њихово упознавање са принципима савременог ратовања.

Курс ће се одржати у Пљевљима у времену од 1. децемора 1943 до 6 јануара 1944 године.

За слушаоце курса долазе у обзир: команданти и замјеници команданата батаљона, ко.мандири и замјеници команднра чета н старији водници који имају услова за даљс развијање.

У вези предњег Штабови дивизија и Главнп Штабови поступиће по следећем:

1. — За овај курс упутиће:

— II Пролетерска Дивизија — 25 слушалаца,
— III Ударна Дивизија — 25 „
— Херцеговачка Дивизија — 20 „
— Гл. Штаб за Ц. Гору и Боку — 10 „
— Гл. Штаб за Санџак — 10

2. — Одређени слушаоци треба да се јаве овоме Штабу 28. ов. мј.

3. — Слушаоци да понесу собо.м: личну спрему и наоружање, по 1 ћебе, прибор за умивање, прпбор за јело, прибор за писање и папира.

[1] **Копнја орпгииала (писана на машини, ћприлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 41/1—2, к. 391.**

Штабови дивизија, односно бригада даће слушаоцима све расположиве књиге војничког садржаја иа употребу за вријеме трајања курса.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Начелник Штаба пуковннк, Руди Приморац	М. П.	Командант Генералмајор, Пеко Дапчевић

ПЛАН И ПРОГРАМ

наставе код слушалаца официрског курса при Штабу 11 Ударног Корпуса, у вре.мену од 1. децембра 1943 г. до 6. јануара 1944 г.

1. — Командант курса лруг п. пуковник Божо Лазаревић.
2. — Остали чланови Штаба курса и наставници биће одређени накнадно.
3. — Предмети:

а) Основи стратегије и тактике наше борбе.
б) Пјешадијски егзерцир: стројева и борбена обука, основи наставе гађања.
в) Основи утврђивања и маскирања.
г) Основи топографије и читање карата и планова.
д) Наоружање: опис и упбтреба цјелокупног наоружања наше војске.
ђ) Основи администрације у нашој војсци.

Напо.мена:

Поред горњих предмета биће одржана серија информативних предавања из области војне науке, која ће предавања одржати поједини чланови Штаба Корпуса.

Предавања политичке природе, која ће одржати одређени другови, уђи ће такође у ову серију предавања.

4. — Проценат часова по предметима:

— за предмет иод а). 30%
— за предмет под б). 35%
— за предмет под в). 5%
— за предмет под г). 15%
— за предмет под д). 10%
— за прсдмет под ђ). 5%

Напомена: наведена предавања одржаће се ван дневних часова.

5. — Дневно радно вријеме:

а) пре подне: од 8—12 часова, тј. свега 4 радна часа.

б) по подне: од *14*—17 часова, тј. свега 3 радна часа.

Напомена: у ово није урачунато вријеме потребно за предавања.

Поред тога органнзовати јутарњи и вечерњи час учења и то: јутарњн од 6,30—7,30 часова, а вечерњн од 20—21 час.

6. — У дневни ред унијети податке устајања и повечерја. Устајање има бити у 5 часова, а повечерје у 21.30 часова.

Организовати дежурство у школи.

Исхрана и становање интерно како за наставнике тако и за слушаоце.

7. — План и програ.м за цијелу школу и распоред рада за првнх 10 дана доставиће командант школе овоме Штабу до 22. ов. мј. до 9 часова на преглед и одобрење.

8. — Сви дани у недељи и недеља сматрају се радним данима школе.

9. — План и програм имају задовољити основна начела: практичност, очигледност, постепеност.

10. — Питање унутарње организације рнјешиће лично командант школе и изложити га овоме Штабу.

16. новембра 1943 г.
Пљевља

Начелник Штаба
пуковник,
Руди При.морац

М.П.

БР. 269

РЕЗОЛУЦИЈА О ОСИИВАЊУ ЗЕМАЉСКОГ АНТИФАШИСТИЧКОГ ВИЈЕНА НАРОДНОГ ОСЛОБОБЕЊА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ'

Р Е З О Л У Ц И Ј А
О ОСНИВАЊУ ЗЕМАЉСКОГ АНТИФАШИСТИЧКОГ ВИЈЕПА НАРОДНОГ ОСЛОБОБЕЊА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ

На Земаљској скупштини, одржаној у ослобођеном Колашину 15 новембра 1943 годиие, претставници црногорског народа и народа Боке, без разлике на политичко-партијску, вјерску и социјалну припадност,

к о н с т а т у ј у:

Априлска катастрофа Југославије непосредна је последица ненародне политике и читавог низа издаја војног н политнчког водства Југославије;

народи Југославије, који су срамно напуштени и пзневјерени бјегство.м краља и владе у иностранство и ^стављени на милост и немилост фашистичком окупатору, бнли су одлучни да бране своју слободу и независност, што су најбоље доказали у току двије и по године тешкс и јуначке ослободилачке борбе;

дивљачко истребљење, звјерско убијање и мучење наших народа вршио је фашистички окупатор уз пуну помоћ и сарадњу домаћих изрода и издајника Павелића, Недића, Пећанца, Лзотића и министра избјегличке владе Драже Михаиловића;

скоро све политичке странке и организације у земљи и избјеглиштву ставиле су се у службу окупатора и учествовале у подмуклом издајничком раду избјегличке владе, те су тако отворено или прикривено водиле и воде борбу против народа и његове ослободилачке војске;

велики број, нарочито виших, официра бивше југословенске војске у разним формама ступпло је у службу окупатора, а сав општински и државни апарат постао је послушно оруђе у рукама окупатора;

Комунистичка Партија Југославије била је једина жива организована снага која је остала вјерна своме народу н одмах позвала све народе Југославије, све политичке стран-

' Документ (умножен на гештетнеру) у ИРП Југославије, сигн. ПК КП Црне Горе, бр. 70.

ке, све родољубе у заједничку бробу против окупатора. Овоме позиву одушевљено су се одазвале широке народне масе, а оглушила се скоро сва водства бивших политичких странака;

наши народи показали су читаво.м свијету шта може учинити голоруки народ, само кад је вољан да се бори за част, слободу и независност;

кроз напорну н крваву борбу наших народа од првобитних малих партизанских одреда израсла је моћна и прослављена Народно-ослободилачка војска Југославије;

тешки ударци које је наша Народно-ослободилачка војска задала окупатору, и домаћим издајницима, љубав и подршка широких народних маса према својој војсци, ослобођења пространих територија на којима су образовани народно-ослободилачки одбори, све је то кроз борбу исковано јединство омогућило успоставу народног претставништва и политичког руководства НО борбе. На историјској скупштини у Бихаћу новембра мјесеца 1942 основано је Антифашистичко Вијеће Народног ослобођења Југославије као највиши политички руководилац народно-ослободилачке борбе;

у Црној Гори, одмах иза капитулације, издајничко сепаратистичко водство на челу са Секулом Дрљевићем, Крстом Поповићем, Новицом Радовићем и другим покушало је по налогу својих господара, талијанских фашистичких окупатора, да на срамној петровданској скупштини сахране слободу нашега народа, претварајући га у покорпо фашистичко робље, али је тај покушај стварања талијанске вазалне државице у Црној Гори наишао на осуду и презир црногорског народа;

црногорски народ и народ Боке први је од поробљених народа дигао свенародни устанак 13 јула 1941 године;

Ко.мунистичка Партија, организатор и рукбводилац народног устанка у Црној Гори и Боки, од почетка уложила је све напоре да се постигне и учврсти јединство народа у борби против окупатора. Добар број родољуба из разннх политичких странака, међу њима већи дио водства црногорских земљорадника, пришао је борби и доследно остао на страни народа и његове свете борбе. Резултат ових родољубивих настојања била је.. ? Острошка скупштина на којој су учествовали сви истакнути родољуби, претставници народа, без обзира на политичко увјерење и друштвени положај;

[2] **Нечитљиво.**

јединство иарода и велики успјеси ослободплачког устанка у Црној Гори и Боки били су трн у оку окупатора и свих ненароднних издајничких режима. Фашистички окупатори пронашли су тада нову групу издајника у агентима великосрпске реакције у Црној Гори. Ти најодвратнији издајници у историји слободољубивог црногорског народа на челу са Павлом Буришићем, Лашићем, Бајом Станишићем и Блажом Букановићем, као и другим организаторима крволочних четничких банди издајничког тзв. „националног покрета" и, у заједници са сепаратистичким издајицама, под скутом окупатора, повели су коло братоубилачког рата. Крвави окупатор успио је тада да помоћу ових изрода и злочинаца привремено поколеба јединство црногорског народа;

последица ове срамне спреге окупатора и народних изрода били су сви они страшни злочини над народом Црне Горе и Боке: стријељања, вјешања, паљевине, пљачке, силовања, тамнице, логори, интернације, гробља народних мученика у Колашниу, Забјелу и другим мјестима;

у овом тренутку тешко.м за наш народ, најбољи народни синови нијесу поклекнули. У прослављеним црногорским бригадама и по другим јединицама наше јуначке Народно-ослободилачке војске наставили су борбу по Босни, Далмацији и осталим братски.м земљама Југославије чувајући у својим рукама неокаљану заставу слободе, преносећи тако славу црногорског имена, мушки настављајући свијетле традиције наших славних предака, бораца и мученика за слободу;

поновни долазак Народно-ослободилачких јединица у Црну Гору разбуктао је родољубиви жар у срцима свих поштених сннова Црне Горе и Боке који хрле у редове наше војске, те се данас поново учвршћује јединство нашега народа у борби против окупатора и презрених издајнца;

под ударцима храбрих народних осветника потпуно је разбијена злочиначка организација четника Драже Михаиловића и његових издајничких, т.зв. „национални покрет" у Црној Гори. Коловоће издаје, напуштене и презрене од народа, дијелом су уништене (Бајо Станишић, Букановић и др.) а дијелом су побјегли под скут својих нових господара, хитлеровско-њемачких крволока;

народ наше Боке, коју су талијански фашистички поробљивачи прогласили саставним дијелом фашистичке Италије и употријебили сва средства да народ поробе и придобију, издржао је сва искушења и непоколебљиво остао вјеран светој народно-ослободилачкој борби.

Констатујући све ово и одајући славу и почаст хиљадама народних мученика и јунака палих у борби и зверски поубијаних од окупатора и издајника, претставници црногорског народа и народа Боке доносе слиједећу

РЕЗОЛУЦИЈУ:

1) — Кроз љуту и крваву борбу против фашистичких окупатора и њихових слугу исковало се јединство свих истинских родољуба наших народа. Као најсјајнији израз, снага и разлога тога јединства створена је наша прослављена Народно-ослободнлачка војска и партизански одреди Југославије. Под мудрим и јуначким руководство.м свог Врховног Штаба и омиљеног ко.манданта, друга Тита наша војска одољевала је свима офанзивама непријатеља, сви.м његовим подмуклим сплеткама, растући и јачајући из дана у дан, односећи све нове и тако значајне побједе, да је постала призната снага међународног значаја, чиме је внсоко порастао углед наших народа и учврстио се међународни положај Југославије. Претставници криогорског народа и народа Боке на овој скупштини јавно утврђују да је Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије једина оружана сила наше свете борбе за слободу, једнна здрава и истинска народна снага која је способна да борбу нашег и свих осталих народа Југославије побједоносно заврши. Одлучно и јасно изјављујемо да не постоји никаква друга оружана организација која води борбу против окупатора, и ма под којим се именом и формо.м појављивала, изван редова Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда, свака таква организација само је закулисна игра фашистичког окупатора и његових подлих најамника, уперена противу интереса црногорског народа и народа Боке, као и свих осталих народа Југославије.

2) — Скупштина утврђује да је Антифашистичко Вијеће Народног Ослобођења Југославије једини прави политички претставник свих иарода Југославије, једино истински пародно политичко руководство Југославије у свим питањима међународног и унутрашњег живота.

Истовре.мено најодлучније изјављујемо да југословенска избјегличка влада нема ннкаквог права да ма у ком облику заступа или претставља црногорски народ и народ Боке, јер је своји.м издајничким радом и злочинима извршеним над наши.м народом и осталим народи.ма Југославије преко свога министра-злочинца Михаиловића, изгубила свако повјерење и презрена од читавог народа. Таквој влади, која је преко свог министра-издајника сарађивала са фа-

шистичким окупаторима и водила у земљи рат противу народа и његове слободе, нема повратка у земљу. Народ, који се борио и крваво платио своју слободу, неће дати мјеста издајницима у својој средини, неће дозволити да му ма гко одузме плодове ове крваве борбс. Свима онима политичким и војним факторима који су ма на који начин по.могли окупатора и довели до онаквог слома Југославије и онима који су организовали и распиривали братоубилачку борбу у земљи, судиће народни суд, те ће за свагда бити оиемогућено да се понове слнчне издаје и злочини. Никакви подмукли маневри и шпекулације неће помоћи народни.м издајницима и злочинцима да избјегну сурову заслужену казну.

3) — У срци.ма црногорског народа и иарода Боке, као и свих осталих народа Југославије буди неисказану радост победнички поход прослављене братске Црвене армије ка Запад, у срце Хитлерове тамнице народа „ нове Европе", јер у томе види скору сигурну побједу слободољубнвих народа над варварски.м фашиз.мом. Наш словенски нарол види у тим побједама своје велике руске браће бољу своју будућност и бескрајно се радује што на челу ове велике бзрбе за слободу свих поробљених народа стоји моћни братски Совјетски Савез и његова славом овјенчана Црвена армија под руководством генијалног Стаљина. Наш народ с радошћу поздравља побједничке напоре савезничких армија наших великих савезника Енглеске и Америке, гледајући у тим великим демократским народима своје искрене савезнике у борби за уништење омрзнутог фашнзма.

Скупштина поздравља историјске закључке велике савезничке конференције у Москви, видећи у њима сложну и одлучну вољу моћних савезника за успоставу незавнсности и поштовања слободне воље свих поробљених слободољубивих народа да сами одлуче својом судбином, као и гаранцију за примјену оштре казне над свим ратним злочинцима, фашистичким поробљивачи.ма, као и њихови.м издајнички.м помагачима.

4) —Јединство ирногорског народа и народа Боке, одлучно манифестовано у славном 13-јулском устанку, а затим привремено поколебано злочиначком идајом четника и сспаратиста, данас се, послије многобројних побједа Народно-ослободилачке војске, послије капитулације Италије, поново учвршћује и разгара нови.м полетом. Ни у најтежим тренуцима звјерског фашистичког терора и злочиначког пашовања четничко-крилашких банди није у срцима огро.мне већине наших народа ослабила љубав за слободом, дубока оданост пре.ма брагском Совјетском Савезу и нераз-

рушива веза преко својих иајмилијих синова са херојском Народно-ослободилачком војском. Данас црногорски народ и народ Боке, јединствен је и одлучан у својој вољи да води ослободилачку бороу до краја, до потпуне побједе над окупатором и сви.м њиховим срамним слугама и помагачима.

5) — Скупштина изјављује да је црногорски народ и народ Боке у пуној заједници са остали.м братским народима Југославије спреман уложити све своје снаге да оне.могући повратак на старо, повратак оних ненародних режима нацноналног угњетавања и гушења свих демократских народних слобода, оног издајничког државног апарата, који је послужио као послушно оруђе у рукама окупатора. V ватри ослободилачке борбе морао је бити уништеп општински и државни апарат власти као упориште окупатора. Развојем ослободилачке борбе нужно су се родили органи нове, истинске народне власти — Народно-ослободилачки одбори, који су настали, развијали су и учвршћивали напоредо са развојем, и успјесима и јачањем Народно-ослободилачке војске. Скупштнна је чврсто увјерена, на основу доказаног искуства, да су Народно-ослободилачки одбори таква форма народне власти, која најбоље одговара потребама народне борбе против окупатора и издајника. Својгм широки.м де.мократским карактером народо-ослободилачки одбори су најбоља фор.ма народне власти кроз коју може доћи до изражаја слободна воља народа.

6)—Скупштина изјављује да је у ватри ослободилачке борбе исковано јединство и братство народа Југославије најсолиднији темељ за братску заједннцу наших народа, народну демократску федеративну Југославију у којој ћс народ Црне Горе и Боке уживати пуну националну слободу и равноправност, претстављајући један од стубова те народне заједнице. Скупштина са свог засиједања упућује своје ватрене братске поздраве Земаљским Антифашистичким Вијећима хрватског и словеначког народа.

7) — V циљу савлађивања и лакшег спровођења свих задатака које пред наш народ поставља данас народо-ослободилачка борба, а у духу закључака Антифашистичког Внјећа Народног Ослобођења Југославије о избору земаљских вијећа, пр'етставници црногорског народа и народа Боке на данашњој Скупштини одлучују да се изабере Земаљско Антпфашистичко Вијеће народног ослобођења Црне Горе и Боке, као највиши политички израз чврстог јединства нашег народа, његове несаломљиве воље за побједом над окупаторпма и издајницима, као тијело које ће још јаче.

развити и слиједити напоре народно-ослободилачких одбора и свих других масовних антифашистичких организација иа ослобођеној и неослобођеној територији.

8) — У Зе.маљском Антифашистичком Вијећу народног ослобођења Црне Горе и Боке окупљени су претставници народа из свих крајева без обзира на вјеру, политичку припадност и социјални положај, сви они који су се на дјелу показали вјерни и одани народу, који су издржали сва искушења тешке борбе за народно ослобођење. Зе.маљско , Вијеће и из његове средине изабрани Извршни Одбор стајаће на челу народно-ослободилачке борбе као највише политичко тијело и претставништво црногорског народа и народа Боке.

9) — Основни задатак Зе.маљског Вијећа је јачање и сједињавања свих напора црногорског народа н народа Боке за извојевање коначног ослобођења и стварања свих услова за пуну слободу нашега народа у братској заједници са сви.м осталим народима Југославије. Земаљско Вијеће трудиће се да још више развије, учврсти и ојача јединство позадине и фронта, да се наша војска достојно снабдијева, да се развије и учврсти народна власт, да се осигура лична имовна безбједност, да се подигне просвјетии, културни, соцнјални и здравствени ниво народа. Укратко, Вијеће ће уложити све напоре да органнзује позадину тпко, како ће најбоље послужити коначној побједи наше праведне ствари.

10) — Земаљско Вијеће изабраће из своје средине Извршни Одбор с претсједником и три потпретсједника, а Скупштина ће са свог засиједања упутити проглас народу Црне Горе и Боке.

11) — За војничко вођење народно-ослободилачке борбе у Црној Гори и Боки, Зе.маљско Вијеће изражава своје пуно и неограничено повјерење и признање Главном Штабу Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда за Црну Гору и Боку, заклињући се да ће будно чувати интересе ослободнлачке борбе и управити све напоре да би се постигао узвишени циљ за који се наша херојска војска са таквим беспримјерним јунаштвом бори.

РЕЗОЛУЦИЈА О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЗЕМАЉСКОГ АНТИФАШИСТИЧКОГ ВИЈЕКЛ НАРОДНОГ ОСЛОБОБЕЊЛ ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ

1) — Земаљско Антифашистичко Вијеће народног ослобођења Црне Горе и Боке, ослањајући се на народно-ослободилачке одборе као и на све масовне антифашистичке

народне органнзацнје има задатак да до краја граница уједини напоре свих родољубивих антифашистичких снага, свих друштвених слојева црногорског народа и народа Боке у пуној заједници са осталим народима Југославије за ослобођење од окупатора, за уништење свих народних непријатеља и за стварање услова за бољу и срећнију будућност у слободној народној, демократској, федеративној Југославији.

2) — Скупштина бира 118 вијећннка у Земаљско Вијеће и то: по 10 за срезове барски, цетињскн, андријевички, берански, колашински, шавнички, даниловградски, которски и херцегновски, а по 14 за срезове подгоричкн и иикшићки.

3)—Скупштина бира 11 вијећника и 11 за.мјеника у Антифашистичко Вијеће Народног Ослобођења Југославије, за сваки срез по један вијећник и један замјеник.

4) — Зе.маљско Вијеће бира из своје средине претсједника и три потпретсједника и Извршни Одбор за вођење редовннх послова.

5) — Претсједништво Земаљског Вијећа руководи Вијећем и сазива његове сједнице и сједнице Извршног Одбора, припрема дневни ред за њихове сједнице, претсједава на њима и кооординира рад.

6)—За вођење редовних послова, неопходннх за нзвршење задатака народно-ослободилачке борбе, Извршни Одбор подијелиће се на отсјеке, а сваком отсјеку стајаће на челу један члан Извршног Одбора.

7) —Извршни Одбор ради по одлука.ма и упутстви.ма пленарних сједница Земаљског Вијећа, којему одговара за свој рад, те му подноси извјештаје о свом раду као и своје одлуке на накнадно одобрење.

Зе.маљско Антифашистичко Вијеће народног ослобођења Црне Горе и Боке доносиће одлуке по свим питањима која се гичу заједничких интереса свих народа Југославије у сагласности са одлукама Антифашистичког Впјећа Народног Ослобођења Југославије.

8) — Извршнн Одбор претреса на својим сједшшама послове појединих отсјека којн спроводе њихове одлуке.

9) — Овлашћује се Извршни Одбор да припреми изборни ред по којем ће народ чим за то буду остварени потребни услови, на слободним демократским изборима бирати чланове Земаљског Вијећа.

БР. 269

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 18. НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УПУКИВАЊУ 3. и 4. БАТААЈОНА У РЕЈОН БЈЕЛОПАВЛИПА[1]

ШТАБ
V ЦРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
О. Бр. 34
18 новембра 1943 године
у 9 часова
Црнци

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

У вези Вашег наређења О. Бр. 34[2] од 16 новембра 1943 године, овај Штаб пребацио је два батаљона (3 и 4) на нросторпју БјелопавлиНа и то: 3. батаљон на просторију Горњи МартиниНи—КолашиновиНи, а 4. батаљон на просторију Слатина — Сретња.[3] Наши 1. и 2. батаљон остали су и даље на досадашњпм положајима/

Од батаљона до сада немамо још извештаја, алп се у њихово.м правцу није чула никаква борба.

СМРТ ФАИШЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Драг. ИвановиН

в.д. Команданта-мајор
Вујадин ПоиовиН

Начелник
Новак ПеруНица

П.С.

Чланови овога штаба врше обилазак батаљона.

Бр. 86
Распоред бригаде

[1] **Оригинал (писаи на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 53/1, к. 752.**

- Види том III ки>. 6, док. бр. 88 и 89.

[л] **О акцнјама ових багаљона види том III, књ. 6, док. бр. 101**

[4] **Првн и 2. батаљон остали су на просторнји Бмоче — Братоножићи.**

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ГААВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ОДРЕДА ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ ОД 21. НОВЕМБРА 1943. ГОДИНЕ ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ДА НА СВОМЕ ТЕРЕНУ ИЗВРШИ ПРИПРЕМУ ЗА ДОЛАЗАК УДАРНЕ ГРУПЕ

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ
Бр. 135
21. XI 1943.

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА

Положај

Шаљемо ва.м писмо Штаба II. Уд. Корпуса које говори о доласку ударпе групе батаљона [2] на тај терен. Долазак ове групе, због ситуације према Прибоју, привремено је одложен, али из прнватнпх разговора са Штабом корпуса сазнао сам да ће група ипак доћи нешто касније.[3] Ви треба да извршите све припреме за долазак групе и то у смислу приложеног писма. Ми ће.мо долазак групе најавити благовремено. Нарочито је потребно да приликом доласка батаљона на тај терен будете тачно обавијештени о непријатељски.м снагама у Цетињу, Ријеци Црнојевића и Вир Пазару, као и о кретању непријатељских снага. Такође је веома потребно да успоставите сигурне везе и брзу обавјештајну службу са нашим војним јединицама и позадинскнм радницима на просторији око Вир Пазара, Паштровића и Бара. Циљ је ове групе, не да растјера разбојничке банде у Црмници и Паштровићима, већ да их брзим маневром по могућности опколи и уништи. Зато су потребна тачна обавјештења и тајност и брзина покрета са наше стране. Са овом групом морале би свакако садејствовати оне наше војне јединице које се налазе сада из.међу Вира и Бара а то је ударни

[1] **Орнгинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 40—3, к. 1675А.**

О саставу и залацима ове груие батаљона внди то.м III, књ. 6, док. бр. 80, 108, 113, 119, 131 и 124 и у овој књ. док. бр. 257.

[3] **Ударна група се пребацила на десну обалу р. Зете (на територију Ловћенског НОП одреда) 27/28. новембра 1943. Види то.м III, књ. 6, док. бр. 113 и 119.**

батаљон друга Секудића.[4] Ово би требало ви још сада да прииремите. Поред иаведеног, циљ је ове ударне групе мобилисати што више људства са терена који.м прође. У овоме смислу друг Никола,[5] командант Ловћенског одреда дао је врло широка обећања (хиљаду људи). А са овом групом доћи ће иа терен и један члан овога Штаба.

У вези са вео.ма повољном политичко.м ситуацијом Врховни штаб и Штаб II Уд. корпуса поставили су прсд нама као хитан задатак фор.мирање VII. Црногорске ударне бригаде и учвршћење одреда. VII бригада имала би да се фор.мира 6 јануара у Колашину.[6] За њено формирање Ловћенски одред треба да припреми један батаљон јачине 120 бораца, само младих, потпуно способних за оружје, без другарица. Људство не мора бити наоружано, осим онолико колико је потребно за пут до означеног мјеста.

Поред овога Ловћенски одред имао би да формира три ударна батаљона, јачине 80—100 бораца, и то један батаљон у Катунској Нахији, један на територији Паштровића — Црмнице и Бара (јачина овог батаљона могла би бити п већа) и један на територији Ријечке и љешанске Нахије. Ови батаљони били би вео.ма покретни и њнхов би задатак био уништавање мањих четничких групица које би евентуално преостале послије повлачења ударне групе са тог терена као и пресијецање комуникација и напад на непријатељске колоне. Њихова би улога била нарочито важна у моменту коначног одступања непријатеља са тог терена.

Пре.ма обавјештењима које смо добили од делегата са тог терена, са оне стране Румије налази се већ један ударни батаљон од 60 људи.[7] Њега треба само бројно повећати и учврстити. Нарочито је важно с њи.м одржавати редовно везе. Остало би само још то да се фор.мира један такав батаљон на територији Ријечке и љешанске нахије. Кастојте и прије доласка ударне групе да извучете што више људства из Грбља и Боке.

Прилажемо ва.м десет признаница на зејтин које ћете упутити Окружном руководству за Бар, односно одговор-

[J] и [;] По изјави Андрије Пејовића, политичког комесара Ловћенског НОП олреда, ријеч је о партизанској чети а не багаљону. Ова је чета себе називала батаљоном. Штаб ЛовНенског НОП одреда дао јој је задагак да се бројно ојача да би прерас\а у батаљон. али до тога није дошло.

[5] Поповић

[6] Види док. бр. 245, напомену бр. 8.

ним друговима са којим имате везу. Уколико би отуда дошао зејтин, за тај одред задржаћете од њега једну шестину, а остало пребаците овамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара,
М.[3] Јовићевић

За.мјеник команданта,
пуковиик
Боко Ј. Мирашевић

М. П.

Друга Бл. Божовића' задржите тамо док регулише питање своје породице која је под ударом непријатеља у Цетињу, или до нашег доласка та.мо.[10]

Исти

БР. 257

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 22. НОВЕМБРА 1943. ШТАБОВИМА ПОТЧИЊЕНИХ ЈЕДИНИЦА ЗА НОВИ РАСПОРЕД И ПОКРЕТ УДАРНЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА У ПРАВЦУ МАТЕШЕВА

Ш Т А Б
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
22. XI 1943 г.

ШТАБУ БАТАЛзОНА

Послије тродневне борбе са Њемцима[2] између Бијелог Поља и Сјенице Ње.мци су при.моранн на повлачење у Сјеницу. У овој борби поред осталих јединица учествова-

[9] **Мило**

• **Редакција није установила о коме је ријеч.**

[10] **Ова реченица дописана је мастилом.**

[1] **Копија оригинала (пнсана на машинн, ћнрилидом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25/1, к. 739.**

[2] **Односи се на 2. пук дивизије „Бранденбург" (видн док. бр. ^вб, напомену бр. 6).**

ли су 3. и 5. батаљои наше бригаде.[3] Само иа сектору наших батаљона Њемци су претрпјели пораз и наношени им губитцн: око 60 мртвих и 100 рањених. Са наше стране имали смо 6 мртвих и 26 рањени.х.

3. батаљон и даље се задржао у Бијелом Пољу, док је 5. батаљон вечерас стигао у Беране.

V вези са новонасталом ситуацијом Штаб Корпуса је наредио да Ударна група" одмах изврши покрет у циљу решења добивеног задатка.

У ову групу улазе нашн 1. и 2. батаљон.

Командант ове групе бнће за.мјеник команданта бригаде мајор Нико Стругар, политички ко.месар, Војин Николић и начелник штаба мајор Блажо Марковић.

У састав ове Ударне групе улази поред нашнх батаљона један батаљон V бригаде и Ловћенски одред.

У вези овога распоред наших јединица које остају биће следећи:

1.— 4. батаљон ће одмах по пријему овога наређења, тј. у току ноћи извршити покрет са дјеловима који му се налазе у граду до Андријевице, гдје ће од 2. батаљона примити дужност и задатак. Остале дјелове који се моментално налазе у граду прикупнти н у току сутрашњег дана пребацити их све у Андријевицу.

2. — 5. батаљон остаје са двије чете у Беране, а 23 ов. мј. изјутра упутити једну чету у с. Полице, гдје ће се ставити на расположење команди мјеста.

3. — Чета пратећих оружја, интендантура, болница и штаб бригаде налазиће се у Беранама.

Ударна група извршиће покрет на следећи начин:

2. батаљон ће 23 ов. мј. изјутра, тј. одмах по доласку првих делова 4. батаљона извршити покрет правцем: Андријевица — Краље — Баре — Матешево, тако да у току дана стигну у Матешево.

По доласку 2. батаљона у Матешево штаб Ударне групе издаће наређење 1. и 2. батаљону за даљн покрет.

У састав ова два батаљона ићи ће два тешка бацача чете пратећих оружја, тј. она одељења која се сада налазе у саставу 1. и 2. батаљона.

Бацачко одељење које се до сада налазило у саставу 5. батаљона ставиће се под команду чете пратећнх оруђа.

[3] **Види том III, књ. 6, док. бр. 110.**

[4] **Видн док. бр. 256, напо.мену бр. 2.**

2. батаљон ће повести са собом једно митраљеско одељење а остала прикључити митраљеском воду 4. батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политичкн комесар,

Ко.мандант,
п. пуковник,
љ. В.[5]

П.С. 4. батаљон ће послати хитно курире који ће ову наредбу доставити 2. батаљону, како би се овај спремио на вријеме.

БР. 258

ОБЛВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 25. НОВЕМБРА 1943, ШТАБУ 27. УДАРНЕ ДНВИЗИЈЕ НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ КОРПУСА'

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛЛВИЈЕ
Бр. 229
25. новембра 1943 год.
у 9,00 час.

ШТАБУ XXVII ДИВИЗИЈЕ

1. Примили смо ваш извјештај[2] од 21 ов. мј.

2. Ситуацнја код нас.

Наша III дивизија водила је у последње вриј.е.ме јаче борбе са Ње.мцима, четницима и Арнаути.ма[3] на територији око Подгорице.[4] Четници су углавном потпуно разбијени и разбјегли се по ње.мачки.м гарнизонима, највећим дијелом у Подгорицу. Сада се јединице ове дивизије налазе на територији: Подгорица — Колашин — Беране.

[5] **љубо Вучковнћ**

[1] **Копија оригинала (пнсана на машини. ћирилицом) у Архнву ВИИ, рсг. бр. 25—5, к. 391.**

[2] **Редакција ннје пронашла овај извјештај.**

[3] **Види док. бр 227, напомену бр. 3.**

[4] **Види то.м III, књ. 6, док. бр. 71, 81 и 101.**

Херцеговачка дивизија[5] уништила је усташко упориште Фазлагића Кулу и разбија Њемце и четнике код Невесиња и Билећа.

На сектору Сјеница — Пријепоље наша II пролетерска днвизија водила је последњих дана огорчене оојеве са једн.м њемачком дивизијом[6] која је стигла из Новог Пазара и муслиманском милицијом са ове просторије, које се налази под командом њемачких официра. Непријатељу су задати тешки губици: око 400 мртвих и велики број рањених. Поред тога заплијењена је извјесна количина ратног материјала.

Непријатељски притисак на овом сектору је још увијек јак.

3. Групу Италијана која се налази код вас, заједно са официрима упутите штабу италијанске дивизије „Тауринензе" правцем: Фоча — Узлуп — Бобово — Глибаћи, гдје се налази штаб њихове дивизије.

Ови.м Италијанима вратите све оружје које сте од њи одузели.

Сходно радиограму којега смо добили од Врховног Штаба ми сада вршимо реорганизацију италијанских дивизија „Венеција" и „Тауринензе", које се налазе под наш.м командом.

Обавештавајте нас о ситуацији код вас преко Лимског партизанског одреда.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
пуковник,
Руди Приморац

Командант
генерал-мајор
Пеко Дапчевић

М. П.

[5] **Ријеч је о 29. ударној (херцеговачкој) дивизији. Десета херцеговачка ударна бригада 3. ударне дивизије преименована је 22. новембра 1943. у 29. ударну (херцеговачку) дивнзију НОВЈ. Тада је 10. херцеговачка ударна бригада имала 3 ударне групе батаљона које су пренменоване у бригаде: 1. у 10, 2. у 2. и 3. у 3. херцеговачку ударну бригаду. Од 13. јануара 1944. оне се поново преименују: 2 у 11. и 3. у 12. херцеговачку ударну бригаду. Види том IV, књ. 19, док. бр. 96 и књ. 21, док. бр. 73.**

[6] **На сектору Сјеница — Пријепоље у новембру 1943. налазио се 2. пук дивизије „Бранденбург". На овај сектор током новембра стигли СУ и дијелови њемачке 1. брдске дивизије. Види Архив ВИИ, НА, мнкротека НАВ, Т-313, Р-189/7449652.**

БР. 245

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 30. НОВЕМБРА 1943. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УНИШТЕЊУ ЧЕТНИЧКИХ ГРУПА У ОПШТИНИ ШЕКУЛАР И БОРБАМА ОКО СЈЕНИЦЕ[1]

ШТ АБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. бр. 56
30 новембар 1943 г.
Беране

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Ситуацнја на сектору наше бригаде углавном је иста као што смо Вам већ и јавили. И даље постоје четничке групице, нарочито у срезу беранском. Обзиром да овде имамо свега један батаљон не можемо успјети да их похватамо или бар протјерамо из среза. Пођере стално предузи.мамо.

Ових дана наш четврти батаљон је извршио чишћење општине Шекулар и том приликом заплијенио: један тешкн митраљез, два пушко-митраљеза и око 30 пушака. Са овим оружјем наоружали смо борце наше бригаде који још нијесу имали оружје.

Трећи батаљон који се налази у Бијелом Пољу у току јучерашњег дана водио је борбу са муслиманима[2] у правцу Сјенице. Резултат ове борбе још не знамо.

Поново смо тражили од штаба корпуса да нам Трећи батаљон врати у берански срез, наравно у колико то ситуација према Сјеници дозвољава, како би једном уредили и рашчистили овај берански срез.

Војни суд при штабу ове бригаде јуче је осудио на с.мрт два дезертера, и то једног из наше а једног из VI бригаде.[3] Из приложене пресуде видећете њихове грешке. Смртна казна је извршена стријељањем пред батаљоном.

Један примјерак ове пресуде доставићемо и штабу VI бригаде.

Ми смо судили овом бјегунцу VI бригаде зато што је то био врло опасан тип (интелектуалац) који је ишао код

[1] **Оригинал (пнсан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 58/1, к. 752.**
[2] **Односн се на муслнманску милицнју која је сарађивала с Нијемцима.**
[3] **Види том III, књ. 6, док. бр. 118.**

четника, због тога што је штаб VI бригаде далеко и што смо се илашили да би могао успут приликом спровођења побјећи.

Данас смо поступили према нареећњу штаба корпуса, кога сте вјероватно и ви добили, у погледу реформирања ових Талнјана који су се до сада налазили код нас.[4] Јавило се свега око 60 војника који не желе да се и даље боре већ воле радити код команде мјеста. Њихово оружје ми ћемо прикупити, па нам ви наредите да ли да га шаљемо или да га употребимо за борце наше бригаде, пошто их још има извјестан број ненаоружаних. Вјероватно да ће се овај број и повећати чим стигну у Пљевља јер су чули да долазили тамо авиони, бацали храну и одијело, па се надају да ће тамо боље проћи.

Од аутоматског оруђа нис.мо могли узети ништа због тога што се јавио релативно мали број, који се не жели и даље борити. Напомињемо да смо ово радили одвојено са официрима и подофицирима и одвојено са војницима.

Сви Талијани који су се до сада налазили код нас. сем ових које ће.мо разоружати, ићи ће сутра или прекосутра за Пљевља. У састав наше бригаде остају само два топа 75 мм. са талијанском послугом.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Замјеник политкома,
Рад. Радовић

Командант,
п. ггуковник
Ло. Вучковић

М.П.

П.С. Немамо знаке распознавања даље од 30-ог, зато нам их најхитније упутите.

Бр. 103
Ситуација код IV бригаде

[4] **Ранија организација италнјанских једишида, које су се налазиле у саставу 2. ударног корпуса НОВЈ, показала се неефикасном изато је, на добровољној бази, извршена нова организација борачких и раднх јединица. Опширније о томе внди том III, књ. 6, док. бр. 115.**

БР. 260

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 2. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УПАДУ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ БУРКОВИБИ — ЦЕРОВИЦЕ — КАЗНОВИЦА И О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ КУЧА'

ШТ АБ
V ЦРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
III. У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О.бр.сл.
2.XH 1943. г. у 8.35 час.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

У вези Вашег иарођења, нашем 1 баталзону издали смо наређење[2] да са двије чете сруши комуникацију на простору између Богетића и Стубице, као и да постави засједу ради извођења акције. Начин извршења задатка, као и рад осталих батаљона види се из приложене заповијести.

У току јучерашњег дана непријател. је, на сектору Зетског одреда с. Бурковић — Церовице — Казновица — Мијовићи (Црнци), потпомогнут јаком артилериском ватром и већим бројем аутоматских оружја, направио испад, и успио да на сектору Бурковићи — Церовице — Казновица по тисне дијелове Зетског одреда, ушао у с. Церовице и запалио нзвјестан број кућа. Непријатељ је био окрутан у односу на становништво тако да је убијао све што је нашао код кућа. Резултате о броју жртава још не знамо. Дијелови Зетског одреда који су држали тај положај, нијесу схватили озбиљно свој задатак, тако да су дозволили да их непријател. изненади.

Под притиском дијелова Зетског одреда, а вјероватно непријатељ није ни имао неких озбиљнијих намјера за даље напредовање, непријатељ се пред сами мрак повукао на своје првобитне положаје.

Од штаба Зетског одреда нијесмо још добили извјештај о жртвама код непријатеља као и код њих.[3]

[1] **Оригнал (писан на машини, ћирилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3/2, к. 752.**

[2] **Види том III, књ. 6, док. бр. 122.**

[3] **Мисли се на Зетски НОП одред.**

Непријател. је прије два дана довукао у Спуж два против-колска топа, којима је јуче гађао положаје нашег 3 батаљона као и према Црнцима. Први метак који је био упућен у правцу Црнаца погодио је кућу у којој је био смјештен овај Штаб. Од ове гранате лакше је рањена другарица Вукосава Ускоковић, док је па мјесту остала мртва једна дјевојка — кћерка кућевласника.

Од Групе батаљона још нијесмо добијали никаквог извјештаја, али се у току јучерашњег дана водила борба у правцу Комана и љешанске Нахије.

V Куче је стигла једна група четника — жандарма у јачини око 120 људи, обучених у италијанску униформу, са ознаком на лијево.м рукаву ње.мачког орла. Обавијештени смо да не праве неке нарочите пресије над становништвом, али нх упозоравају да слушају једино њихова наређења, јер, како кажу, кроз кратко вријеме партизанске снаге у Црној Гори биће нападнуте од стране Њемаца и четника, као и од неколико хиљада Арнаута из сјеверне Албаније. Издали смо наређење нашем другом батаљону да ухвати везу са штабом батаљона VI бригаде у Братоножићима и да му предложе да у заједници изврше чишћење овога терена. Ову акцију сам наш батаљон не може извести, обзиром на опсежност и важност самога задатка овога батаљона, једино да садејствује са једном четом у чишћењу Куча, док би главни задатак чишћења извели дијелови VI бригаде.

Релације, бројно стање и листу губитака нијесмо Вам још доставили из разлога, што нам 4 батаљон који се налази у сасгаву Групе није још доставио податке, и ако му је у том смислу на вриј.е.ме издато наређење.

Упутили смо 7 другова на официрски курс, док двојица из 4 батаљона нијесу стигли.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Замјеник политко.ма,
Јагош Ускоковић

Командант мајор,
В.[4] Поповић

(М.П.)

П.С. Исхрана бригаде на ово.м терену кроз врло кратко вријеме постаће проблем, па би добро било, у колико се јави

[4] **Вујадин**

могућност, да се мало покренемо на неку страну. Могућности за мобилизацију више не постоје на овом терену.

Бр. 104

Ситуација код V бригаде О.бр. 37

ШТАБ

III. ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ

Оперативни отсјек

Број 104

Дне 2.XII 1943 год.

У акта

БР. 261

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ДРЖАЊЕ ПОЛОЖАЈА У БИОЧУ И КОНТРОЛИСАЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ БЈЕЛОПАВЛИКА'

Пов. Бр. 103
2 деце.мбра 1943 године

ШТАБУ V ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

1. — Примили смо ваш извјештај[2] од 29 прошлог мјесеца.

2. — Ваш 2 батаљон остаће и даље у Биочу, јер то захтијева снтуација. Ваши батаљони у Бјелопавлићи.ма не морају да се круто држе фронта, већ да су стално у покрету, тј. да крстаре своји.м дјелови.ма по сели.ма, постављају дубље засједе итд.

3. — Ваш сектор нас нарочито интересује па нас свакодневно извјештавајте о ситуацији код Вас. Нарочито пазите на промјене у гарнизонима Подгорица и Никшић.

4. — Наша наређења за слање слушалаца на официрски курс, за људство болничке чете и хируршке екипе по-

[1] **Оригинал (иисан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2/1, к. 753.**

[5] **Редакцнја није пронашла тај извјештај.**

слата су вам 20 прошлог мјесеца преко вашег 2 батаљона под бројем који је у препису односних наређења уписан. На та наређења ми смо замјенику политкома скренули пажу 23 прошлог мјесеца у нашем штабу па нас чуди зашто се нијесте заинтересовали гдје су та наређења, кад смо ми замјенику политкома рекли да смо их послали. На тај начин провјерило би се гдје су пис.ма загубљена и не би се десило да закасните са слањем одређенога људства. Преписе тих наређења ва.м достављамо с тим, да по њима одмах поступите. Људство које ће те одредити за болничку чету наше дивизије пошаљите управи дивизијске болнице у Манастир Морачу. Људство за оружану пратњу хируршке екнпе додијелите екипи која је сада код вас. О поступку по овоме наређењу извјестите нас обратном поштом.

5. — Убудуће потврђујте прије.м свих нашнх наређења односно свих наших писама, уколико их нримате, у првом наредном вашем писму, како би смо могли контролисатн уредно достављање поште.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. начелник, мајор
За штаб
Нико Јовићевић

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 4. ДЕЦЕМБРА 1943. ЗА ФОРМНРАЊЕ ИТАЛИЈАНСКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ", АРТИЉЕРИЈСКИХ ЈЕДНИЦА, ЧЕТЕ ЗА ВЕЗУ И ПИОНИРСКОГ БАТАЉОНА ПРИ КОРПУСУ И ОБРАЗОВАЊЕ ИТАЛИЈАНСКИХ РАДНИХ БАТАЉОНА'

ШТ АБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Стр. Пов. Бр. 249
4. децембра 1943 год.
у 6.00 час.

Штабу

У вези нашег наређења Оп. бр. 231 од 27. новембра т.г.[2] (наређење достављеио Штабу дивизије „Венеције" и „Тауринснзе"), од свих италијанских снага у ЦрноЈ" Гори и Санџаку, формирана је, од добровољаца, Талијанска партизанска дивизија „Гарибалди", јачине и састава: Штаб Дивизије, I, II, III бригада и нратећа батерија. Све људство, које је изјавило да се даље не може борити, било из којих разлога, фор.мирано је у 11 (једанаест) радних батаљона и за ово људство формирана је Команда позадине.

Остали дјелови наведеннх двеју дивизија стављени су под непосредно руководство овога Штаба.

Пре.ма свему изнетом, Наређујемо:

I. АРТИЉЕРИЈА:

Од цјелокупне арти.љерије формирамо:

1. — Артиљеријски Дивизион (Група) II Ударног Корпуса:

а) Штаб Дивизиона: командант, замјеник команданта, политички комесар, официр топограф, официр за везу, један подофицир на служби и три војника — курира.

За команданта Групе (Дивизиона) одређује.мо италијанског пуковника Сабини Марио, а за његовог замјеника друга капетана Секулића Душана, на службу Војо Ашанин.[3]

[1] **Копнја орнгинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 10/1—3. к. 391.**

* **Внди том III, књ. 6, док. бр. 114.**

[5] **Речи „на службу Војо Ашанин" дописане мастилом.**

Остале чланове Штаба одредиће командант, а политичког комесара одредиће накнадно овај Штаб.

б) 1. батерија Дивизиона биће досадашња VI батерија капетана Горти-а. (ову батерију одмах прикупити у об ласти с. Сељашница, а п. пуковник Марио Сабини упутиће из Пљеваља базу ове батерије).

На службу у команди ове батерије одређујемо друга капетана Брајовића Вука.

ц) 2. батерија овог Дивизиона биће противавионска батернја 20 мм. са противавионским митраљезима. Ова батерија остаће на досадашњем положају. За за.мјеника командира ове батерије одређујемо друга поручника Риста Вуковића.[4]

д) Артиљеријски магацнн муннцње и артиљеријска радионица: ово ће најхитније формирати Штаб Групе (Дивизиона), а за руковаоца слагалишта и управника радионице одреднће Штаб једног стручног официра. За надзорника магацина и радионице одређујемо старијег водника друга Карацића Воја, који ће настојати да се издвајање артиљеријске муниције у засебан магазнн и формираље артиљеријске радионице изврши најхитније.

2. — ***Пратеће батерије:***

а) За пратећу батерију италијанске партизапске дивизије „Гарибалди" одређујемо досадашњу комплегну батерију број 5 (пет) дивнзије „Венеција". Ова батерија остаће за сада на досадашњем положају.

б) За пратећу батернју II Пролетерске Дивизије одређујемо батерију 65 мм. (три топа) под командом п. поручника Болоњези. Ову батерију распоредиће и даље са њом комаидовати Штаб поменуте Дивизнје.

ц) За пратећу батерију V Крајишке Дивизије одређујемо два топа 75 м.м. 4. батерије дивизије „Венеција", под командо.м капетана Мајезети. Ову батерију, са своја два топа која је заробила ова Дивизија, формнрати и употребити према своме нахођењу.

д) За пратећу батерију III Ударне Дивизије одређујемо два топа 75 мм. из 4. батерије дивизије „Венеција", под ко.мандо.м капетана Магнани.

3. — За замјеника командира Пратеће батерије дивизије „Гарнбалди" одређујемо друга старијег водника Николу Вујановића.

[4] **И.ме Риста Вуковића дописано је мастило.м.**

Штабови дивизија одредиће (сем Штаба „Гарибалди") у своје пратеће батерије: политичке комесаре и потребан број артиљераца из својих бригада.

II. ЧЕТА ЗА ВЕЗУ II УДАРНОГ КОРПУСА:

Од цјелокупног људства, возила и материјала формира се Чета за везу II Ударног Корпуса, са следећом формацијом:

а) Команда чете: командир, замјеннк, политички комесар и два војника.

б) Први вод — радио група: од свих стручњака и материјала који.м располаже овај Штаб и чете за везу дивизије „Венеција". За шефа радио групе и радио веза уопште одређујемо друга поручника Павла Бојчевића.

ц) Други вод: од три секцње телефонско сигналне.

д) Трећи вод: комора и резервни матернјал.

За ову чету даће команда артиљерије дивизије „Венеција" потребан број товарних коња, пре.ма тражењу командира чете.

Политичког комесара одредиће овај И1таб накнадно.

III. ПИОНЦРСКН БАТАЉОН II УДАРНОГ КОРПУСА:

Од цјелокупног људства и материјала пионирских јединица днвизнја „Венеција" и „Тауринензе" формира се Пионирски батаљон II Ударног Корпуса, следеће формације:

а) Штаб батаљона: командант, замјеник и политички комесар.

б) Три чете од по два вода и то: први вод — мннерски, а други вод — грађевински.

ц) Вод коморе.

За ко.манданта батаљона одређујемо талијанског мајора Роботи-а,[5] а за његовог за.мјеника капетана кога одреди мајор Роботи.[6]

IV. КОМАНДА ПОЗАДИНЕ:

Сви италијански војници су формирани у 11 радних батаљона, који су распоређени по мјестима слободне територије Санџака и Црне Горс и стављени на расположење командама Мјеста, са писменнм упутством за поступак са ОЕИМ батаљонима.

' Име мајора Роботија, као и дио реченице „... кога одреди мајор Роботи", дописаии су мастилом.

За евиденцију и статистику људства свих радних батаљона формира се Команда позадине, следеће формације-командант, интендант, два официра на служби, два подофицира и два курира војника.

За команданта позадине одређујемо италијапског п. пуковннка Муссо, а за интенданта друга Михајла Јовановића. Остале војникс и официре у Команди позадине одредиће Штаб дивизије „Гарибалди".

Под Команду позадине у дисциплинском и економском погледу подпадају сви италијански официри који нису у саставу дивизије „Гарибалди", артиљерије, чете за везу и пионнрског батаљопа.

Ко.манда позаднне са налази у вези и са овим Штабом и са Штабом дивизије „Гарибалди" по решењу питања која се односе на људство у радни.м батаљонима.

V. ГАРНИЗОНА ТААИЈАНСКА КОМАНДА ПЉЕВЉЕ:

Под данашњим даном престаје дејствовати команда италијанског гарнизона Пљевља, која је била под руководством п. пуковннка Сабини.

VI. ВОЗИЛА

Сва возила (тенкови, ка.миони, а\'томобилн и мотоцикли) италијанске дивизије „Венеција" и „Тауринензе" улазе у састав Ко.манде саобраћаја овога Штаба, према ранијем наређењу. Њихово детаљно формирање изводи се постепено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакнћ

Командант,
Генералмајор,
Пеко Дапчевић

Помоћник начелника
пуковнпк,
Обрадовнћ

Достављено: 1. Штабу II Пролетерске, III Ударне и V Крајишке Дивизије
2. Штабу италијанске дивизије „Гарибалди"
3. Ко.манданту Артиљеријске Групе.

М. П.

БР. 263

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА КОМСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИЧКИХ БАНДИ И ФОРМИРАЊУ НОВИХ ПАРТИЗАНСКИХ БАТАЉОНА НА ПОДРУЧЈУ ОДРЕДА[1]

ШТАБ
КОМСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Стр. Пов. Број 6.—
5-XП-1943 г.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

Према добивеним информацијама, на територији срезова: беранског и андријевичког још увијек се крију разбијене четничке банде.

На основу тога упутили смо акт Штабу IV Црногорске пролетерске бригаде, који прилажемо.[2]

Иначе, с првим снијегом четничке банде сваки.м даном све више се легализују. Изгубљена нада у ма какав, макар и најмањи успјех четника, а уз то и зи.ма натјерали су их на предају.

Скоро сваке ноћи оперативне јединице, заједно са војно-позадинским јединицама, врше акције на четничке банде. Ове акције и.мају успјеха нарочито у Срезу андрнјевичком. Скоро ни једна акција не прође, а да не буле ухваћено по неколико четника.

Извјестан број истих већ је ликвидиран, док се њих 15 сада налазе у истражном затвору Војног суда овог Штаба, јер је истрага у току, а у питању су махом замашнији случајеви, преко којих долази.мо до нових података за хапшење.

Нарочито подвлачимо чињеницу, да се међу ликвидираним и ухапшеним налазе махом окорелији четнички бандити.

Но, о томе ћемо Вам поднијети детаљан извјештај,[3] уз општи извјештај о стању са територије Одреда, након прикупљених података од подручних нам ко.манди мјеста, које смо већ тражили.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5/1—6, к. 391 А.
[2] Редакција није пронашла тај документ.
[3] Редакција није утврдила да ли је извјештај достављен.

V Колашину смо формирали 1. Ударни батаљон који броји 180 бораца. 2. и 3. ударни батаљони, у Бераиама и Андријевици, тек су у формирању и за пар дана прерасти Не у јединице од 100—150 бораца.

За ове јединице недостаје нам оружје и муниција, јер су операт нвне јединице, углавном, покупиле оружје с терена.

Стога се молите, да на.м одобрите извјесну колнчину пушака, лаког и тешког ауто.матског оруђа, муниције и бомби, како бисмо ове јединице могли наоружати и дати им војничке задатке.

За VII Црногорску Ударну бригаду НОВ, која се нма формирати 20 ов. м.,[4] расписали смо, преко команди мјеста, мобилизацију 200 бораца. Мобилизација је постављена на добровољној основп и на основи појединачног познвања, с.ходно добивени.м директивама.

Будућн да сте нам одобрили једап луксузни аутомобил за потребе Штаба, у циљу успјешнпјег обављања послова на подручју Одреда, које је, као што Вам је познато, велико, молите се за одговор, када се и коме чребамо обратити, да бисмо примили односни аутомобил.

На крају Вас обавештава.мо, да још увијек нијесмо попунили Штаб. Наиме, још увијек су упражњена мјеста: замјеника команданта, начелника и обавештајног официра. То нам прилично отежава нормалнији рад и брже стабилизовање војно-полнтичких прилнка на подручју Одреда.

Стога се молите, у колико и.мате, да нам и.менујете бар начелника Штаба, јер за извођење војничких акција немамо стручног лица које би давало директиве за то и руководило тим акцијама.

С другзрским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб Одреда
Политички комесар,
Војо ЗечевиН

[4] **Види то.ч III, књ. 6, док. бр. 190.**

БР. 269

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 5. ДЕЦЕМБРА 1943 ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ЧИШНЕЊУ ЧЕТНИКА У КУЧИМА И ПРЕКОБРБУ

Ш Т А Б
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРНГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 3
5. XII 1943. године
У 10 час.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Дана 2 и 3 и 4 ов. мј. јединице наше бригаде извршиле су чишћење четничког упоришта Прекобрђа и Куча. У чишћењу Прекобрђа учествовали су 1 и 4 батаљон наше бригаде и један батаљон комског одреда. Покрет наших јединица извршен је правилно и по одређеном плану.

Приликом чишћења наши батаљони нијесу наишли ни на какав отпор, пошто су се четничке банде биле евакуисале из Прекобрђа, одводећи собо.м сву стоку па и саме фамилије. Вјероватно је да су четници услед присуства једног батаљона комског одреда у Морачи који се је на томе терену налазио већ неколико дана претпостављали да би могли бити нападнути, што је потврдио и један сељак из Прекобрђа, коме су четници два сина стрељали. Наши батаљони остали су у Прекобрђу 2. и 3. ов. мј. када су се ноћу вратили у своје базе. Према причању неких стараца који су једино били остали међу овим Прекобрђани.ма има нешто странаца четника са Вулом Влаховићем[2] и Бећиром Томовићем.[3] Наводно, ови странци поступају пре.ма њима (Прекобрђанима) врло дрско — тероришу их и да није њих — како они кажу — ови не би бјежали од својих кућа.

Кад би се нека наша јединица задржала неколико дана на овом терену, вјероватно да би се извјестан број Прекобрђана вратио својим кућама.

Приликом чишћење Прекобрђа ухваћен је један сељак који је као сумњив предат Штабу Комског одреда, ради во-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—1/2, к. 752.**
[2] **Вуле Влаховић, судија четничког суда у Колашину. Нестао 1945. приликом повлачења четнка пред једницама Југословенске армије.**
[3] **Бећир Томовнћ, командант четничког батаљона.**

ђења истраге. Том приликом узели смо и нешто стоке за нашу бригаду.

Акцију у Прекобрђу извели смо истовремено са акцијом у Кучима.

Дана 2 ог ов. мј. у 4 сата извршили смо покрег са 2 и 4 оатаљона наше бригаде од Л. Ријеке преко Брскута за Куче. Са ова два батаљона извршили смо чишћење села: Г. и Д. Стравча — Кржање, Г и Д. Момча, Цвилин, Бозјово," Орахово, Убли, Косор, Лијешти, Дучиће, Г. и Д. Медун. Прнликом чишћења терена наше јединице нијесу имале ннкаквог отпора. Још када су наше јединице биле на пролазу кроз Брскут једна групица четника — око 12 која се налазила у селу Г. Стравне, обавијештена о нашем наиласку побјегла је преко Кржање, обавештавајући четничке групице у осталим селима о нашем доласку. Према обавештењи.ма са свим овим четницима дошао је у Куче Никола Дракуловић,[5] који је требао да са ово.м жандар.меријом успостави и одржава ред у Кучи.ма. Они су имали на.мјеру да се привремено склоне у граничне крајеве Албаннје (Затријебач и Коће) па да се послије нашег пролаза поново поврате у Куче. Но како изгледа, према обавештењу двојице сељака из Фундине, Албанци их нијесу хтјели примити, те су моралн побјећн преко Фундине и Премића за Подгорицу. Приликом пролаза наших јединица кроз Медун, наше јединице раниле су Зарију Поповића, сељака из Медуна, који је бјежао са пушком у правцу албанске границе. Опог сељака разоружали смо и пустили. Јачина одбјеглих четника из Куча, који се налазе у блок[6] је око 200. Да би се у Кучима могла учврстити наша власт и извршити мобилизација људства, као и разоружање потребно би било да на територији Куча остану два батаљона неколико дана. Такође смо мишљења да треба дати сугестију Гл. Штабу, да се у Кучима формирају посадне чете са задатком контролисања Куча и онемогућавања рада четника. Ово из разлога што се близу на-

[4] **Није нађено на картн 1:100.000. Вјеровагно је ријеч о с. Безијову (6 км источно од с. Биоча).**

[5] **Никола Дракуловић, командант четничке жандармерије. Погннуо маја 1944, за вријеме бомбардовања Подгорице (Титограда).**

[6] **У народу Црне Горе усвојен је термин „блок" још 1941. године. Неколико градова, које су држали окупатори, били су блокнрани од стране партизанскнх јединица. Непрнјатељски елементи (четницн и федералистн) иалазили су уточиште, бјежећи код окупатора, у тако блокираним градовнма. За такве непријатеље народ и партизани говорили су: „побјегао је у блок" или .добјегао је у жицу". Тај термин остао је у Црној Горн све до краја рата и значио бјежа!Бе код окупатора ради заштнте.**

лази блок и албаиска граиица, што им омогућује да лако упадају у Куче.

Да би нпак у неколико помогли учвршћеље Н.О. власти, а првенствено формирање посадне чете у Брскугу, задржали смо двије чете 4-ог батаљона, које ће се тек 6 ов. увече вратити у Л. Ријеку.

У свим селима одржали смо конференцију и изабрали Н.О. одборе у колнко нијесу били изабраии.

Од народних непријатеља конфисковали смо: 320 оваца, 20 говеди и 23 коња.

Напомиње.мо да је чета батаљоиа V бригаде, у циљу пресијецања ових бандн била избила у Косор — Убли, али пресијецање није могла извршити, пошто су четнпци били обавијештени о њеном присуству и користили су за бјегство саму албанску границу.

Приликом овог покрета напрасно је умро друг Бурко Гутовнћ из села Рудиница, срез шавннчки. Исти је сахрањен пред црквом у Ублима.

Прнликом извођења ове акцнје људство је показало прилнчно војничког сналажења. Морал људства био је на висинн.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Јоваи Буровић

Командант, мајор
Вељко Жижић

П.С. За сво врије.ме нашег бављена у Кучима, чула се јака артиљериска ватра у правцу љешанске нахије. Исто тако на поменуто.м сектору садејствовала је непрестано иепријатељска авијација.

Према непотврђенн.м вијестима добијеним од неких жена из Зете, а које су ишле у Колашин на Копференцнју жена, обавијештени смо да су четници и Њемци имали губитака у љешанској нахији око 180 мртвих и више рањених. Заплијењен је извјестан ратни материјал, као и 2 милиона њемачких рајхс-марака.

Јуче око 11 сати савезничка авијацнја извршила је митраљирање над Подгорицо.м. Непријатељскп прогивавионски топови дејствовали су.

Бр. 112
Извршени покрет VI бригаде

О. бр. 38

БР. 269

ИЗВЈЕШТА.Т ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5. ДЕЦЕМБРА 1943. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ЛКЦИЈИ ШЕСТЕ ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ НА ПОДРУЧЈУ КУЧА И ПРЕКОБРБА[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 105
5 децембра 1943 године
У 19 час.

ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

1. — Примили смо ваше писмо Бр. 174[2] од 3 овога мјесеца.

2. — Батаљонн IV Црногорске ударне бригаде (диа батаљона) извршили су прошлих даиа чишћење села Горње и Доње Стравче — Кржања — Г. и Д. Момче — Цвилин — Безјово — Орахово — Убли — Косор — Лијешћа — Дучиће — Г. и Д. Медун. Приликом овога чишћења наше јединице нијесу наишле на какав отпор, јер су се четници, будући обавијештени о покрету, благовремено повукли за Подгорицу. Према обавјештењима, са овим четницима био је Никола Дракуловић, који је одређен за успостављање власти у Кучима. Према обавјештењу сељака, четници су имали намјеру да се склоне у граничне крајеве Албаније (Затријебач и Коће), али им Албанези нијесу то дозволили те су морали преко Фундине и Премића да побјегну за Подгорицу.

Приликом проласка наших дјелова преко Медуна рањен је Зарија Поповић, сељак из Медуна. Наши су га разоружали и пустили.

Од народних непријатеља у Кучима конфисковано је 320 оваца, 20 говеди и 23 коња.

По извршено.м чишћењу батаљони VI бригаде повратили су се на своје првобитне просторије.

[1] **Копнја оригииала (писана на машинн, ћнрнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 7/2, к. 752.**

[2] **Редакцнја није пронашла ово пнсмо. Под тим бројем Главнн штаб НОВ н ПО Црне Горе доставио је извјештај Штабу 2 ударног корпуса (види том III, књ. 6, док. бр. 129). У напо.мени тог извјештаја говори се о слању бораца нз одреда који би ушли у састав VII црногорске бригаде коју је требало формиратн.**

Дјелови VI бригаде извршили су и чишћење Прекобрђа. Четиичке банде су се разбјежале испред наших јединица. Дјелови VI бригаде који су ово чишћење вршили вратили су се такође на своје прђобитне просторње.

3. — У прилогу вам достављамо два писма које је отворио друг Блажо Јовановић.

На.ма није познато ваше наређење о томе колико који одред треба да да бораца за VII Црногорску бригаду, јер нас о то.ме није обавијестио Штаб II корпуса, зато иас обавијестите о томе ради знања.

4. — У Матешево је стигло неко оружје од штаба Корпуса за вас и за нашу дивизију, односно за VI бригаду. Ми не знамо још колико је и какво оружје дошло, а обавијестићемо вас чим то сазна.мо. Ми у нашој дивизији немамо никаквог сувишног оружја да вам ставимо на расположење, а већи број бораца VI бригаде још је ненаоружан. Ако фали муницње ми ва.м може.мо уступити из нашег магацина који се налази код Команде мјеста у Жупи Никшићкој.

5. — Друг Андро[3] је овуда прошао ка вама 3 овог мјесеца и вјероватно да је већ стигао.

6. — Није на.м познато да лн непријатељ саобраћа на линији Никшић — Билећа — Требиње, као и да ли јс гарнизон у Никшићу задњих дана појачан.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За штаб
командант, пуковник
Радоваи Вукановић

М. П.

Бр. 111
Распоред батаљона VI бриг.

Пов. 105

ШТАБ
III ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Број 111
Дне 5. XII 1943 год.

У акта

' Андрија Мугоша, политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе.

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДНВИЗНЈЕ НОВЈ ОД 6. ДЕЦЕМБРА 1943. КОМАНДАМА МЈЕСТА ДА УСПОСТАВЕ КОНТРОЛУ КРЕТАЊА ГРАБАНА НА ОСЛОБОБЕНОЈ ТЕРИТОРИЈИ[1]

ШТ АБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Пов. Бр. *107*
6 децембра 1943 год.
у 9 час.

КОМАНДИ МЈЕСТА

Л. Ријека, Матешево, Андријевица

Примијећено је да команде мјеста издају дозволе разним женама, које наводно, иду да се виде са својим синовима, мужевима илн браћом у неку од наших јединица. Посјете ове врсте нијесу потребне. Друго, преко таквих посјета непријатељ врши обавјештајну службу. У сваком случају те посјете штетно утичу.

Због тога забрањујемо свако путовање из села у село: женама, људима, који опет имају неке нарочите „потребе", шверцерима са дуваном и другима, који нијесу запослени по неком послу за рачун наше војске или позадинских власти. Оваквима ће команде мјеста издавати прописне објаве, односно дозволе, са назначењем колпко се дотични може на путу задржати. У исправи назначити иде ли неко приватним и каквим послом или службеним.

Поред тога команде мјеста треба да контролишу путнике којима је нека сусједна команда мјеста издала сбјаву за слободно кретање, јер се може десити да се о извјесним лицима нема довољно података.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За штаб
командант, пуковник
Радован Вукановић

П.С. Убрзајте рад по нашем ранијем наређењу за подизање мостова и успоставу телефонског саобраћаја.

[1] **Орнгинал (писан на машини, ћирилнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4/1, к. 753.**

БР. 260

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 3. БАТАЉОНА 6. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ДА УСПОСТАВИ ВЕЗУ СА 4. ЦРНОГОРСКОМ ПРОАЕТЕРСКОМ БРИГАДОМ[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. Бр. *109*
6 децембра 1943 године
у 17,15 часова
Положај

Штабу 3 бскаљона VI Црногорске ударне бригаде

Већ неколико дана немамо никаквих извјештаја од IV бригаде,[2] зато нас хитно обавијестите да ли ви са њима одржавате сталну везу и гдје као и то када сте посљедњи пут и.мали везу са њима. Уколико данас нијесте имали везу са Андријевицом, одмах упутите једно јаче одјељење за везу, које ће се што прије вратити и обавијестити о ситуацији на сектору IV бригаде. Убудуће стално свакодневно одржавати везу и то тако, уговорити са батаљоном у Андријевици да се негдје на пола пута патроле у одређено вријеме састају.

Будите врло будни и опрезни у односу на околину да не би били изненађени од каквих четничких банди које се крију по шумама.

Везу стално одржавати са батаљоном у Колашину,[3] и то патролом и телефонском везом. Код телефона мора да буде стално по један дежурни.

Забранити свако кретање цивила из једнога мјеста у друго без обзира да ли су снабдјевени објавама команди

[1] Оришнал (писан на машинн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16/2, к. 752.

[3] Тада се Штаб 4. пролетерске бригаде налазио у Беранама. Њени батаљонн били су раз.мјештени: 3. у Бијелом Пољу, 4. у Беранама и 5. у Андријевици. Први и 2. батаљон били су у саставу Ударне групе, која је оперисала на територији Ловћенског НОП одреда. Види том III, књ. 6, док. бр. 117, 123 н 143.

[3] Тада се у Колашину налазио 1. батаљон 6. црногорске ударне бригаде (види док. бр. 269).

мјеста или позадинских власги уколико то кретање није у вези са службеним послом.

У току ноћи шаљите по једну јачу патролу до села Јабуке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За штаб
командант, пуковник
Радован"

БР. 268

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 1. БАТАЉОНА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 6. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 3. УДЛРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ПАДУ ПЉЕВАЉА И СИТУАЦИЈИ У САНЏАКУ

Ш Т А Б
1. БАТАЉ. VI — УДАР. БРИГ.
Пов бр. 10,—
6 дец. 943 г. у час

ШТАБУ III. УДАР. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Овог момента и.мао сам телефон. везу са К-дантом 3-ћег батаљ. IV. бригаде,[2] који се налази у Б. Пољу. — Преко њега сам добио следеће податке:

Њемци су од Прибоја и Сјенице напали из доа правца на Пријепоље и Бродарево, одбацили II. прол. бригаду и продрли до Пљеваља, које су узели.

Од Пљеваља су преко с. Подпећа продрли у два правца, вјероватно у правцу Маоча и Косанице.

[4] **Вукановнћ**

[1] **Оригннал (писан мастилом, ћирилицо.м) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9/2, к. 752.**

[8] **Види том III, књ. 6, док. бр. 139.**

Ближих података о резултатима борбе и снагама иепријатеља немамо.[3]

До сад је уредна телефон. веза са Биј. Пољем, Шаховинима и Лековином.

До вечерас је евакуисано за Колашип из Пљеваља око 50 рањеника, а из Берана 2 камиона тифус. болесника.

Теренски батаљон Ко.мског одреда јуче се налазио на терену Ровапа, али очекује се његов долазак до сјутра.

Знаци распознавања нису примљени (они који су упућени за наш батаљон) — и зато их треба одмах измијенити.

Радио вијести од данас — слабо се чула „Слободна Југославија" — : Наши су узели Трново код Сарајева. — У суботу је био састанак Стаљин — Рузвелт — Черчил, и то у Техерану. Ближи резултати састанка нису познати. Има изјава — да ће дјело показати резултате. — У Бјелорусији су остварени знатни успјеси, али се није тачно чуло која су мјеста заузета.

С. Ф. — С. Н.!

За штаб I. батаљ
Политком,
Душан Влаховић

[3] **Њемачка 1. брлска дивизија и дијелови легије „Кре.мплер" наступили су од правца Сјенице ка Пријепољу и Бродареву. Нијемци су сломили отпор 2. пролетерске дивизије и 4. децембра 1943. заузели Пријеиоље и Бродарево. Сутрадан, 5. децембра 1943, Није.мци су поноио пробили одбрану 2. пролетерске дивизије на пријепољски.м положаји.ма и у с. Јабуци и заузели Пљевља. У овим борба.ма 2. пролетерска дивнзија имала је велике губитке, а нарочнто 1. шу.мадијска ударна бригада, која се налазила у Пријепољу. Опширније о томе види: том I, књ. 16, док. бр. 85, 86, 87, 89, 90, 93 и 94; том III, књ. 6, лок. бр. 133, 134 н 135; и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 16, 17, 18, и Архив ВИИ, НА, НАВ, Т-313, Р-486/249—250.**

БР. 269

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 8. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБОВИМА ПОТЧИЊЕНИХ ЈЕДИНИЦА ДА РАЗМЈЕСТЕ БАТААјОНЕ И ЗАТВОРЕ ПРАВАЦ ПЉЕВЉА — ШАХОВИКИ — СЛЕПАЦ МОСТ

Ш Т А Б *Концепт*[3]
XI[1] ЦРНОГОРСКЕ V. БРИГАДЕ
О. Бр. 4
8 децембра 1943 год у ... час.

ШТАБУ

СИТУАЦИЈА.

Један њемачкн пук са дванаест тенкова и око 300 камиона, ушао је 5 ог ов. мј. у Пљевља од правца Пријепоља.[4] Из Прнјепоља је једиа њемачка колона продрла у Брода рево. Непријагељ располаже и са скијашким одељењима у бијелим зимским одијелима.

На сектору Биоче — Пнпери — Бјелопавлићи није до данас било у главном никаквих промјена.

Непријатељски гарнизони у Подгорнци, Даниловом Граду, Никшићу до данас нијесу појачани новим снага.ма.

Ударна група,[5] која оперише у Старој Црној Гори водила је борбе са четничким бандама и Њемцима на просторији Љешанске Нахнје и комуникацији Подгорица — Ријека Црнојевића. До 3-ћег ов. мј. непријатељ је у овим борбама имао: Њемаца 80 мртвих и око 50 рањених, четника 110 мртвих и око 40 рањених. Заплијењена су два тешка и један лаки бацач, пет машинки и остале ратне спре.ме. Унишгена су четири камиона са разним материјалом.

Један батаљон V бригаде напао је непријатељску колону од 15 камиона на простору Крстац — Стубица. Том приликом убијено је и рањено 160 њемачких војника, унпштено 11 камиона, заплијењен је 1 п. митраљез и неколнко

[1] **Копија оригинала (пнсана на машини, ћнрнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—1/1, к. 398.**
[2] **Погрешно. Из салржине наређеља види се да је рнјеч о 6. црногорској НОУ бригади. •**
[3] **Допнсано мастилом.**
[1] **Односн се на 98. пук њемачке 1. брдске днвнзије (види док. бр. 268, напо.мену бр. 3 н док. бр. 279, напомсну бр. 4).**
[5] **Внди док. бр. 256, напомену бр. 2 и 3 и док. бр. 257.**

пушака,[6] овдје је ухваћен .начелник среза никшићког Мираш РадоњиН.

С обзиро.м на непријатељски продор у Санџак, наша бригада, као н остале јединице наше Дивизије дошла је у нову ситуацију, те је иотребно да се извршп извјесно прегруписавање у циљу шго бољег обезбеђења и садејства са осталим јединицама у случају евентуалног непријатељског продора ка нама.

За успјешно извршење овога задатка наређујемо:

1. — 1 батаљон одмах по пријему овога наређења кренут ће усиљеним маршем правцем: Колашин — Мојковац — Слнјепац Мост. Задатак овог батаљона је да са једним батаљоном Комског одреда и 3 батаљона наше бригаде који ће се налазити у Мојковцу затвара правац од Санџака на сектору Мојковац — Слијепац Мост, одржавајући везу десно са јединпцама IV Пролетерске бригаде, а на правцу Шаховића са мјештанским јединицама.

2. — 3 батаљон исто тако кренут ће усиљеним маршем правцем одређеним за првим батаљоном до Мојковца.

Задатак овог батаљона је да у заједници са 1 батаљоном Комског одреда затвори правац од Санџака, одржаЕајући везу десно са по.менутим батаљонима а на правцу Шаховића[7] са мјештанским јединицама.

3. — 2 батаљон одмах по пријему овога наређења повући ће се у Л. Рнјеку, гдје ће остати као посада са падатком контролисања Л. Ријеке и околних села и одржавање везе са батаљоном V бригаде у Братоножиће.

4. — 4 батаљон ће одмах кренути уснљеним маршем до Матешева, гдје ће остати као посада с тим што ће једну чету послати уг Колашин, као посаду. V Колашину се налази једна чета бораца одређеиих за VII бригаду па и ову чету ставити под своју команду. Са четама које остану у Матешеву контролисати Баре и околни терен Матешева.

5.— 1 батаљон Комског одреда, који се наредбом Штаба III Дивизије ставља под нашу ко.манду, кренут ће од.мах по пријему овога наређења правцем одређеним за наш 3 батаљон, гдје ће накнадно добити задатак. Овај батаљон прије свог поласка оставит ће једну чету на просторији Доње Мораче у циљу заштите Болнице III Дивизије.

[6] Рнјеч је о 1. батаљону 5. црногорске НОУ бригаде. Акцију је нзвео 2/3. децембра 1943. године (види том III, кк>. 6, док. бр. 143).

[7] Сада: Томашево.

Б. — 1 и 3 батаљон изузет ће храну за 2 (два) дана од Ко.манде мјеста Колашин.

7. — Бригадна болница пребацит ће се у Колашину.

8. — Штаб бригаде ће се за сада налазити у Колашнну.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант-мајор,

БР. 270

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОКНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБЛ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 9. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРЕ

Пуковник Обрадовић
9. децембра 1943. год.
У 13.30 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

1. — Данас у 14 часова непријател. је пребацио на лијеву обалу р. Таре свега 40 (четрдесет) војника, са једним митраљезом и неколнко „Шараца". Стигло је на р. Тару неколико камнона грађе, вјероватно материјала за грађење моста.

Непријатељ је још доле код р. Таре и није кренуо горе ка брднма на врху тарског кањона. Ипак, по свему нзгледа, да ће се непријатељ и даље пребаци[ва]ти и да ће. вјероватно, правити мост.[2]

[1] **Оригинал (пнсан на машнни, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16/6, к. 391 А.**

[2] **Ријеч је о бочном осигуран.у главнине њемачке 1. брлске ливизње, од правца Жабљака. Осигурање ове дивизије од Шаховића и Жабљака вршиле су јединице 2. пука „Бранденбург", са легијом „Кре.мплер", која му је била потчшвена. Дијеловн 2. пука „Бранденбург" воднли су 6. децембра 1943. борбу у с. Оцаци, а зати.м пролужили ка Бурћевића Тарн. Штаб 1. брдске дивизије био је 6. децембра 1943. у Пљевљима, док су њени моторизовани дијелови истог дана стигли у Чајниче Опширнније видн Архнв ВИИ, НА, микротека, НАВ, Т-313, Р486/000225; том III, књ. 6, док. бр. 142 и 148. и у овој књизи док. бр. 268, напомену бр. 3.**

2. — Друг Бранко Спасић није још стигао у Жабљак.

3. — Болница у Теицима се пребацује преко р. Таре. на правац Слатине и Ограђенице и како са.м овога момента извијештен, пребацивање ће се скоро извршити.

4. — Приложена три писма сам отворио и прочитао и из њих сам сазнао за ситуацију на југо-источном сектору до јуче у 15 часова. Закључујем, да ће непријател. покушати продријети и долино.м р. Лима, односно путем Пљевље — Шаховићи — Слепац Мост. Распоред јединица III Дивизије на том сектору је добар и биће довољан, ако се узму у обзир и наше јединице (III Санцачка и двије бригаде дивнзње „Гарибалди"), које се налазе сасређене на тај сектор. Рушење цесте, и то те.мељито рушење, доста би помогло, те га предузети и наредити најхитније.

5. — Наредио сам, али сумњам у извршење: да Дурмиторски одред изврши ноћас препад на ту групу пребачених Њемаца,[3] ако остану преко ноћи са ове стране, не би ли им нанијели што губитака и не би ли их гурнули преко р. Таре. Политком" је обећао да ће све учинити, да се то изведе.

6. — Неки курири су извијестили наше у Жабљаку, јавља ми друг Лала,[5] да су Њемци добро потучени код Миљевине и да су, наводно, евакуисали Калиновик и Гацко.[6](?)

7. — Извјештавају ме телефоном из Жабљака, да је рањен и заробљен за.м. политкома Санцачке друг Жижић,[7] неки друг Милисав Кнежевић и још неки другови и да су их Њемци само превили и да су са њима лијепо поступили. Ово је карактеристично „лијепо" поступање Њемаца.

8. — Четничке групе у Шаранцима и њихове породице су, наводно, већ „дигле главу" и како мн јавља друг Маловић,[8] бандити су већ припуцали у Шаранцима на наше пролазеће другове.

9. — Одлучио сам, у договору са друговима АВНОС-а,* да они крену сутра ујутру на правац Ваш, ако се у току ноћи и сутра до 8 часова повећа не.мачка гамад на овој стра-

[3] Види то.м III, књ. 6, док. бр. 148.

[4] Тада је политички ко.месар Дурмиторског НОП олрела био Мнћун Јауковић.

[5] Редакцнја није могла утврдитн о комс је ријеч.

[6] Обавјештење је било нетачно.

[7] Живко Жижић, политички ко.месар 4. санцачке НОУ бригаде, заиста је тада био теже рањен н од залобијених рана се лиј>чио 5 мјесеци. Међутим, вијест ла су га са још неколико бораца заробили Нијемци ннје тачна. (Објашњење дато на основу изјаве Живка Жижнћа.)

' Јосиф Маловић, тада ко.мандант Дурмиторског НОП одреда.

" Антифашистичко вијеће народног ослобођења Санцака.

ни р. Таре. Тако би они кренули сутра у 8 час. и по њиховој пратњи бих Вам послао нове податке.

Др. Сашу[10] нећу упућивати у Жабљак, а задржаћу је овде код мене.

Ја ћу остати са Штабом одреда Дурмиторског, који ће се из Жабљака пребацити онда кад његови батаљони пођу са р. Таре, т.ј. када Њемци јачи.м снагама крену од р. Таре ка овамо.

Друг Спасић" кад стигне у Жабљак јавиће ми се, па ћу са њим ријешити гдје да иде, ако Њемци нагло крену од р. Таре. Ја мислим, да би било корисно да се он тада пребаци до II Прол. дивизије, заједно са Перуничићем,[12] а ако буде корисније и како се њих два одлуче, нека се поврате овамо код мене.

10. — Морал Дурмитораца је слаб и већ су чешћа и бројнија дезертирања,[13] што све потврђује: да они неће дати никакву одбрану ни на р. Тари ни иначе.

Гледаћу, када се ти батаљони нађу овде у близини Боана, да се са њима учини штогод, да бар овај планински правац затварају.

11. — Авијација је данас била доста слаба, т.ј. није била активна, јер ме извештавају, да је летео само један авион у области Пљевља — Тара.

12. — Извијестите ме најхитније: о стању на том сектору, о стању код нашег батаљона и радно-групе и о евентуалним вијестима од ВШ.

Данас су ме извијестили о радио-вијестима из Жабљака: Руси имају пуну иницијативу и офанзиву на Источном

[10] Др Саша Божовић, управник корпусне болнице.

[11] Бранко Спасић, начелник обавјештајног одсјека Штаба 2. ударног корпуса.

Миле Перуничић, повјереник за исхрану Националног комитета АВНОЈ-а. Умро 2. децембра 1961. у Београду.

[1:1] Ово дезертирање односи се на 5. а дјелимичио на 4. баталзон Дурмиторског НОП одреда. Ова два батаљона су формирана 5. децембра 1943. од повомобилисаног људства са територије Дур.миторског НОП одреда. Петн батаљон је имао само прнвре.мено руководство, јер је био предвиђен за попуну 5. црногорске НОУ бригаде. Батаљон је при формирању имао 145 бораца. Непосредно послије формирања, упућен је да посједне положаје изнад Љутице иа р. Тари. По доласку на ове положаје, у батаљону је дошло до масовног дезертирања, тако да је у њему преостало свега око 50 бораца, који су затнм прикључени 4. батаљону. Дезертирање је била последица недовољне политнчке чврстине и самосталности, тако да је батаљон под\егао паници коју су на том терену изазвали догађаји у Санџаку од 4. до 7. децембра 1943. године, долазак Није.маца до Таре и разоран рад непрнјатељских еле.мената и чегника на територији Језера, Шаранаца и Дробњака. Опширније о томе види том II, књ. 6, док. бр. 148, и Архив ВИИ, рег. бр. 14—5, к. 1674 А.

фронту, да је помоћник министра Идна, неки Сер Лој Роланд, изјавио синоћ: да се наша (ова Титова) влада сматра признатом владом, јер истински води борбу против окупатора, али, и то једно енглеско ,,али", и Дражa се „оори" против окупатора, истина „много мање него партизани".

О Техеранској конференцији не.ма коментара ни изјава.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Помоћник начелника
пуковник,
Обрадовић[14]

БР. 271

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАИДЕ ПРИВРЕМЕНЕ ГРУПЕ ПРИШТАПСКИХ ЈЕДИНИЦА 2. КОРПУСА НОВЈ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1943. ГОДИНЕ ШТАБУ ОВОГ КОРПУСА О ИЗВРШЕНОМ МАРШУ ОД ПЉЕВАЉА ДО МОЈКОВЦА

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

1. — На дан 5. децембра 1943. године извршили смо покрет из Пљевља[2] са: пратећим оатаљоном, официрском школом, музиком и авијатичарима и стигли у с. Бобово истога дана у 24 часа. У овом селу остали с.мо до 6 децембра, па смо се овога дана око 15 часова кренули у правцу с. Глибаћи. Са нама је из Бобова кренула и болница II пролетерске дивизије, која је бројала око 150 болесника и рањеника. У с. Глибаћи стигли смо 6 децембра око 20 часова.

[14] Бранко

[1] Орнгинал (писан .частилом и оловком, ћирилицом) V Архиву ВИИ, рег. бр. 15/1—6, к. 391 А.

- Ње.мачка 1. брдска днвизија (борбена група ,Т>аити1ег") заузела је Пљевља 5. децембра 1943. види док. бр. 268, напо.мену бр. 3.

Према изјави Душана Брајушковића, политичког ко.месара Пратећег батаљона Штаба 2. ударног корпуса, Штаб корпуса је наредио, уочи уласка Нијемаца у Пљевља, да пратећи батаљон, Официрска школа, група авијатичара и корпусна музика формирају групу п изврше покрет у правцу Штаба 2. пролетерс^е днвизије (с. Бобово — с. Глибаћи). За ко.манданта ове групе олређен је потпуковник Божо Лазаревнћ, командант Офнцирске школе, а за политичког комесара Душан Брајушковић.

Марш оба дана оио је нормалан, оез сукоба са непријатељем, али тежак нарочито за рањенике.

2. — По доласку у с. Глибаћи, јавили смо се шгабу II пролетерске дивизије, од које смо добили слиједећи задатак: да се са болницом, официрском школом, авијатичарима, музиком, комором штаба корпуса, радиостаницом и родољубима из Плеваља пребацимо у правцу с. Премића,[3] с ти.м да се из овог села пребацимо на мост преко Таре, у Шаранце, а ако моста Нема, да се крене.мо преко села: Васкова," Црвене Аокве и Прошћења и да се негдје на тој дужини уз р. Тару нађе погодно мјесто за прелаз, па по прелазу да се кренемо низводно и пребацимо у Шаранце.

Прије издавања заповијести објашњена на.м је ситуација и речено да је непријатељ посјео дру.м: Пљевља — Жабљак на дијелу Пљевља — с. Косаница.

3. — По добијеној заповијести приступили с.мо одмах нзвршењу задатка. Покупили с.мо јединице и установе, које су на.м дате под ко.манду, издали на полазно мјесто под заповијест за покрет. Образовали смо колону и ред маршевања, а претходно послали дјелове за испитивање прелаза преко друма. Мјесто за прелаз изабрали с.мо Косаничко поље.

4. — По детаљно прикупљеним подацима о мјесту прелаза и о ситуацији на цести, извршили смо покрет за прелаз, ма да смо чули и обавјештени да тенкови крстаре и контролишу пут и да је непријатељ не само у с. Косаници, него и даље према Левер Тари. И поред непосредне близине тенка и непосредне близине артиљериског положаја, успјели смо да неопажено проведе.мо цјелокупну колону која је бројала око 700 наших и 500 Талијана (штаб дивизије „Гарибалдн" са дјеловима дивизије кретао се за нашо.м колоном). Прелаз смо извршили ноћу 6/7 децембра око 1 час, а стигли у с. Пренћани 7 децембра у 8 часова.

5. — Пошто смо испитали р. Тару, прво да не.ма моста, а онда да је врло тешко или немогуће, са наши.м средствима, направити мост, одлучили смо, по процјени ситуације и консултовања да се кренемо у правцу Мојковца и тамо извршимо прелаз преко Таре на мосту. Из с. Пренћани кренули смо 7 децембра у 16 часова, а стигли у с. Црвена Локва истога дана у 11 часова. Ту смо се од.морили. 8 децембра у 7 часова кренули смо из Црвеие Локве и стигли у Мојковац истога дана у 14 часова. Одмах смо извршилп

[3] **Одмоси се иа село Пренћане.**
[4] **Односи се на село Вашково.**

прелаз и смјестили јединице, ради одмора, на просторији: Поља Колашинска[5] — Подбишће.

Ови маршеви страховито су заморили јединице, а нарочито болницу. Маршеви су били строго усиљени, јер смо журили да би добили у времену.

6. — Када смо стигли у Мојковац, обавијестилн смо се о ситуацији, која је била боља него што смо се моментално надали. У.мјесто порушеног моста видјели смо здрави мост, умјесто њемачких тенкова, 2 батаљона 6 бригаде,[6] који су ова.мо пребачени за појачање. Рекли су нам да је нека группца четника ушла у Бијело Поље, али да је безопасна, рекли су нам такође да су савезници жестоко бомбардовали Подгорицу и да су наше снаге[7] добро потукле Њемце и четнике негдје између Подгорице и Цетиња.

7. — Ми смо одлучили да: болницу са две чете из пратећег батаљона, као заштиту, пребаци.мо у Колашин 10 децембра. О томе смо телефоном разговарали са другом Гајом Дрљевићем,[8] који се у потпуности слаже са нама. Да са осталим дјеловима останемо на истој просторији гдје смо сада, до вашег наређења; а ако нам ситуација наметне да се морамо повлачити, оријентисати ћемо се пре.ма Колашину и извјестити о томе.

НАПОМЕНА:

1. — Дивизија „Гарибалди" остала је у с. Пренћани, ма да смо је обавијестили о нашем покрету и наредили јој да крене.

2. — Нијесу дошли у јединице 3 интенданта одређени за талијанске бригаде, нити знамо о њима ишта.

3. — Два радника из радионице у Пљевљима нијесу изашли из Града, бар на.ма није познато.

4. — Патрола од пет другова која је послата за везу V дивизије није се вратила.

5. — Омладина и родољуби из Пљеваља тражили су из с. Пренћана везу са III санџ. бригадом и изјавили жељу да остану. Ми смо им одобрили.

6. — 11 другова из нове шумадијске' бригаде одређ. за оф. курс враћени су у своју јединицу, по наређењу штаба II прол. дивизије.

[5] Односи се на с. Поља (Г. и Д.) 1 км западно од Мојковца.
[6] Мнсли се на 1. и 3. батаљон (види док. бр. 269).
[7] Мисли се на Ударну групу батаљона под командо.м Ника Стругара (види док. бр. 257, наио.мену бр. 2 и 3).
[8] Гајо Дрљевић, политички комесар Ко.манде мјеста у Колашиу.
[9] Мисли се на 1. шумалијску ударну бригаду.

7. — Три друга из II пролет. и два из II далматинске бригаде, одређени за оф. курс, враћени су у своје јединице, по наређ. штаба II прол. дивизије.

8. — Једна чета II далматинске и једна шесторка II пролетерске бригаде прикључиле су се нашој колони, јер су биле одсјечене од својих бригада.

9. — Другови Даниловић Милутин и Јовановић Михаило, налазе се код нас.

10. — Сваки друг и другарнца, здрави и болесни (осим Пљевљака) који је одређен у нашу групу, дошао је на мјесто гдје је грула сада размјештена.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Душан Брајушковић

Потпуковник,
Божо Лазаревић

Поља 9-XП-43 у 7 часова.

ШТАБ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ"
Бр. Сл. . . . . .13. дец. 1943 г.
у акта
секретар
Б. Селић

[10] **На полеђини документа стављен је штамбил. 2. ударног корпуса.**

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОБНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 10. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРА—КОЛИНОВИК—ФОЧА[1]

Пуковник Обрадовић
10. децембра 1943. г.
у 8.30 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

1. — Сектор р. Таре: Нема ниједног Њемца са ове стране, те је изгледа јучерашње обавјештење било нетачно, или се је оних 40 Њемаца вратило на ону страну.[2]

Наредио сам, те је осматрање Таре изблиза осматрао лично друг Жугић.[3] У висини великог моста, са оне стране налази се неколико камуфлираних тенкова, неколико камиона покривених и један велики, на коме су примећени неколико војника. Нешто височије на оној страни при.мећено је неколико шатора и нешто војника. На Косаници има више војске.

Јуче су се покушала пребацити на ову страну три шпијуна муслимана, говорећи једној жени да су они Италијани али чим су угледали наше, пребацили су се натраг.

Закључак према горњем: Не желе за сада [Ње.мци] подизати прелаз, а концентрацнја у области с. Косанице вјероватно представља неку акцију према нашима, било јужно од пута Пљевља — Тара, или северно од овога пута. Посада, пак, на самој р. Тари, иако је релативно мала за сада, значи: да за сада или не.мају снаге да праве прелаз, или чекају материјал за то (греде које су раније виђене су мале и изгледа оне наше, које су ту и раније биле — има их свега неколико комада), или чекају погодан тактички мо.менат, у вези са неким ширим планом против нас.

2. — Сектор Калиновик — Фоча:

а) Команда мјеста у Пиви је извјестила, да је једна Херцеговачка бригада водила борбу са Њемцима негде у

[1] **Оригннал (пнсан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 12/1—6, к. 391 А.**

[2] **Види док. бр. 270.**

[5] **Стојан Жугић. До децембра 1943. бно је командант Дурмнторског НОП одреда, када је повучен ради упућивања на нову дужност. По наређењу Штаба корпуса отишао је на сектор Таре (види то.м III, књ. 6, лок. бр. 148).**

области Сутјеске — Изгора[4] и изгледа да су те непр. снаге дошле од Гацка преко Чемерна. Ту су Ње.мци, наводно, добили батине. Четнички бандит Поповић је отишао у Невесње, а у Гацку се налази нешто Њемаца и усташа. Штаб дивизије је кренуо за Голију.

За ово сам дао задатак Бранку[5] да се најхитније све провјери.

б) Неки сељаци, који су побјегли од правца Фоче, известили су наше у Пиви, да има Ње.маца у једно.м селу далеко 2 сата од Шћепан Поља, те изгледа да их и.ма и у Фочи. Бранко је синоћ у 10 сати послао патроле код II Пролетер. бригаде, дивизије и главног штаба за Санџак, а рекао сам му да одмах преко наших у Пиви, да провјери ове исказе ових сељака.

Закључак према горњем: То је она иста днвизија „Принц Еуген" која има задатак да се веже са овима из Пљеваља, који су вјероватно већ стигли до Горажда, или пак најмање до Чајнича. Можемо узети, да је то један шири круг око наших снага, са севера, а према Херцеговцима је изгледа притисак нешто већи, иако су они имали овакву директиву, да са једном бригадом дејствују на комуникацији Улог — Калиновик. Мало је чудна ова планинска колона преко Сутјеске и Изгора, али у то је један најкраћи пут ако се жели из Гацка у Фочу, тј. добром цестом до Чемерна, а онда са мало планинског пута до области Тјентишта па опет добрим сеоским путем до близу Фоче.

3. — Сектор Пљевље — Чајниче — Пријепоље — Прибој: Нема никаквих података, те чим извештаје прими друг Бранко од послатих патрола, послаћу.

4. — АВНОС и другарицу Сашу[6] сам задржао и даље овде.

5. — Рањеници су скоро сви пребачени на ону страну код Тепаца. Нешто тежих је остало у области Жабљака. Обзиром на ситуацију гтод 2) наредио сам да се даље тешки не пребацују, јер би се могло деситн, да они на десној обали р. Таре буду у већој кризи, и то раније од ових око Жабљака.

6. — Друг Бранко је сазнао, да се је наш Пратећи [батаљон] пробио код Косанице у борби са Њемцима, те нас

[4] **Види том IV, књ 20, док. бр. 86.**
[5] **Спасић**
[9] **Божовић**

интересује да ли је имао губитака у људству или материјалу.[7]

За заштиту АВНОСА нисам много сигуран у ове овде[8], јер су колебљиви па ако се смјестите негдје ближе, добро би било бар један вод нашег батаљона са једним п. митраљезом да ми пошаљете овде.

6. — Четници у Шаранцима и у Ускоцима дижу по мало главу' и кидају на.м стално телефонску везу. Тако су нам синоћ у нашој непосредној близини, тј. у области цркве с. Тимар извалили два стуба и искидали везу на много мјеста. Тек с.мо јутрос у 4 сата успоставили везе.

7. — Овога момента ми је стигао извештај од једног команданта батаљона Дурмиторског одреда, са р. Таре: да су ноћас наши та.мо извршили један мали ватрени препад на оне Швабе око моста и да су они одонуд одговорили са слабијом митраљеском и минобацачком ватром, да у области Косанице и на врху кањона на оним окукама није заноћило пуно камиона већ да су ишли ка Пљевљу.

И ово даје повода, да неће скоро ова.мо и да ће се евентуално предузети нешто на оне у правцу Бобова, или пак Крупица.

8. — Овај извештај шаље.м право ка Колашину, не би ли Вас што прије стигао, да имате податке.

С другарским борбени.м поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

По.м. начелника,
пуковник,
Обрадовнћ[10]

[7] **Види док. бр. 271.**
[8] **Види док. бр. 270, напочену бр. 13.**
• **Внди том III. књ. 6. док. бр. 148.**
[10] **Бранко**

БР. 291

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 11. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ УДАРНЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА О ГУБИТКУ ПРИЈЕПОАјА, ПАЈЕВААЈА И БРОДАРЕВА И О СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ И ХЕРЦЕГОВИНИ'

ШТАБ
111 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСААВИЈЕ
Стр. Пов. Бр. 13
11. деце.мбра 1943 год.

ШТАБУ ГРУПЕ (другу мајору ***Нику Стругару)***

Положај

1.— Примили смо ваше извештаје од 3. и 5. ов. мј.[2]

2. —Ситуација ова.мо је следеНа:

а) 4. ов. мј. једна јача моторнзована колона Њемаца,[3] напала је од правца Сјенице јединице II Пролетерске Дивизије иа пријепољско.м сектору, и захваљујуНи потпуном изнепаћењу, успјела да на препад заузме Пријепоље и Бродарево, нанијевши прито.м тешке губитке II Пролетерској бригади. Ова непријатељска колона продужила је 5. ов. мј. главнино.м својих снага дру.мом Пријепоље — Пљевља и споредним колонама (скијачи) правцем: Бродарево — Црни Врх — Матаруге — Коријен — Косаница — Тара (лнјево) и правпем: Пријепоље — Бабине — Пљевља (десио). Непријатељ је овог даиа заузео П.\>евља. 6-ог ов. мј. моторизацнјом је избио на Тару, гдје се је до сада задржао. Један дио лијеве колоне 7. ов. мј. избио је на комуникацнју: Пљевља — Мојковац на отсјеку: Коврен — Шаховићи и задржао се у Лековини, Драшковнни, Павловини и на Гра-

[1] **Оригинал (пнсан на машини, ћирнлином) у Архиву ВИИ, рег. бр. 11/2, к. 752.**

[1] **Релакција није пропашла ове извјештаје. Вјероватно да онн дају подагке о акцијама и борбама које је Ударна група водила ол 28. новембра до 5. децембра 1943, до преласка на територију Старе Црне Горе. Група је у том периоду водила жестоке борбе на територији Љешанске нахње, а нарочито на комуннкацији Кокоти — Рпјека Црнојевића, против днјелова њемачке 118. дивизије и четника. У ови.м борбама непријатељ је претрпно знатне губитке. О борбама н акцијама Ударне гр\'пе у томе периоду внди то.м III, књ. 6, док. бр. 143 и Архиву ВИИ, НА, микротека,' НАВ, Т-313, Р486/000264 и 000504.**

[3] **Внди док. бр. 268, напомену бр. 3.**

бу. Истог овог дапа непријатељ је од Бродарева пошао једном колоном у правцу Бијелог По.\>а, које је мјесто било евакунсано од нашнх јединица, па је и ово мјесто заузео, али се је по заузећу брзо повратио према Бродареву, а оставио као посаду четнике и милицију.

Услед изненађења, које је непријатељ постигао у Санцаку, успио је да поред нанијетих г\'битака у људству нанесе и осјетне материјалне губитке.

Услед овакве ситуације, на основу наређења Штаба Корпуса, пребацнли смо два батаљона VI бригаде и два батаљона IV бригаде на сектор: Мојковац — Слијепац Мост — Бијело Поље. У току јучерашњег дана IV бригада заузела је Бијело Поље, којега су бранили четници и милиција и убила 40, а заробила 30 четника. Заплијењено је 50 пушака и нешто муниције. Батаљони VI бригаде у току јучерашњег дана, заједно са Бјелопољски.м одредом водили су борбу са Њемцима на сектору: Павино Поље — Коврен, где су их разбили и одбацнли пре.ма Грабу. То.м приликом убијено је 10 Ње.маца, 4 заробљена, неколико рањено, 1 тенк унштен, 1 радио станиа заплијењена, као и друга ратна спрема и муниција. Наши губитци: 2 мртва и 4 тешко рањена. Јутрос су дјелови VI бригаде, уз теже губитке, заузели од непрнјатеља Граб. Резултат ове борбе, у детаљима, није нам још познат.[4]

б) На сектору Беране — Андријевица до овог момента нема никаквих промјена. У Васојевићима четници, користећи моменталну ситуацију у Санцаку и одсуство наших снага, покушавају, по налогу Борђа Лашића из Подгорице, са мобилизацијо.м.

в) На сектору пре.ма Подгорици непријатељ до сада није покушао на правцу Биоча никакав испад.

г) Непријатељ је гарнизон у Данилов Граду појачао са једним батаљоном Њемаца. Обавијештени смо, да је у вези са овим и гарнизон у Подгорици ојачан.

д) До 5. ов. мј. гарннзон у Никшићу није добио никакво појачање и непријатељ се није служно комуникацијом: Никшић — Требиње.

ђ) У Херцеговини непријатељ је успио да заузме територију коју су држале јединице Херцеговачке Дивизије[5] и задњих дана примећено је, пребацивање њемачких снага од Невесиња у правцу Калнновика и од Гацка у правцу

[4] **Видн** том **III,** КІБ. **6, док. бр. 151,** напомену **бр. 1.**

[5] **Мислн се на 29. херцеговачку днвизнју (видн док. бр. 258, напо.чену бр. 5).**

Чемерна. Једннице Херцеговачке Дивизије у областн Билеће и Гацка нанијеле су Њемцима велике губитке.[6]

е) Двије Херцеговачке бригаде у вре.мену између 1. и 6. ов. мј. водиле су борбу са четницима на просторији: општина: бањапске, вучедолске, рудино-трепачке и граховске, и успјеле да непријатеља на овој просторији разбију и да му нанесу знатне губитке/

3. — Запосједање комуникације: Подгорица — Цетиње и ојачање гарнизона Данилов Град вјероватно је уперено против ваше групе, па је потребио да будете врло опрезни и будни, да избјегавате фронталне бојеве са непријатељем и да се користите маневарско.м просторијо.м између комуникација. У случају јачег непријатељског покрета према Вама, користите се ово.м просторијо.м, иребацујући вјешто и брзо једннице са једног мјеста на друго и избјегавајте залажење дубље од комуникације: Ријека Црнојевића — Цетиње, уколико то ситуација налаже. У сваком случају имати у виду да ко.муникација: Никшић — Билећа није посједнута од непријатеља до данас. Обавештајну службу на сви.м правиима добро организујте, да не би на правцима покрета били изненађени. Тешке рањенике, уколико дођете у тежу ситуацију настојте да што боље размјестнте и прикријете по кућа.ма, односно код сигурннх домаћина.

Ми нијесмо у могућности да тамо пребаци.мо један батаљон V бригаде, како сте то ви захтијевали, услед тога што смо главнине наших снага пребацили на сектор пре.ма Санџаку.

4. — Редовно нас обавјештавајте о ситуацији код вас, преко батаљона V бригаде у Бјелопавлићима.

С другарскнм поздравом.

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М.П. За Штаб
командант — пуковннк
Радован Вукановић

« Внди то.ч IV, књ. 20, док. бр 40, 45, 53, 81 и 236.
[7] Виднн том IV. књ. 20, док. бр. 81.

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОБНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 12. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРА—ПЉЕВАЉА—ЧАЈНИЧЕ

Пуковннк Обрадовић — Извјештај ор. 4.
12 децемора 1943 г.
у 8 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

Извештавам следеће:

1. — Ситуација:

а) Сектор р. Таре: У току јучерашњег дана, стање је на р. Тари у главном непромењено. Десило се је ово: појачано су тукли артиљеријом наше положаје, примећено је са ону страну нешто више тенкова, него дан раније, а око 15 час. једним ча.мцем је прешло око 15 војника на ову страну, међутим изгледа да су се они повратили оиет на ону страну, али како је наишла велика магла то нису ос.матрачи могли ово утврдити. Јутрос нема ништа нарочито. Наша артиљерија (два топа) су кренула синоћ на положаје у ооласти Пирлитора, одакле ће се извршити гађање на непријатеља. Дао сам детаљна упутства капетану Секулићу.[2]

Закључак: Њемци још држе овај правац затворен ка Пљевљима и ови.м прелази.ма демонстрира, јер повећани ороj тенкова може само представљати дефанзнвне намјере непријатеља, а никако офанзивне када нема још никаквог конкретног знака да жели мост подићи, са којим би и ови тенкови могли прећн на ову страну р. Таре. Поред тога, изгледа нико нема да о.мета непријатеља са бокова у односу на његов правац Пљевља — р. Тара, те се тако одржава несметано и без нарочитих промена. И поред свега, издао сам наређење пуне будности, јер Њемци лукаво припре.мају увијек прелазе преко ријеке и обноћ стварају мостобране и материјал на лицу мјеста. Ово 15 Њемаца што је прешло, вјерује.м да је дошло за оне погануле да их при.хватн.

[1] **Оригнмал (писан на машинн, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. Ор. 14/1—6, к. 391 А.**

[2] **Душан Секулнћ, са групом артиљераца био је тада на расположењу при Штабу 2. ударног корпуса.**

б) Сектор Пљевља — Чајниче: Отуда иема никаквих података о непрнјатељу, из чега би се донијели и најмањи закључци. Бранко[3] је слао већ неколико група курнра до Штаба II Пролетерске дивизије и до Г.Ш. за Санџак, као и наређење најближој јединици са оне стране, да нападне Њемце у области Косанице, — али до овога момента нисмо добили никакав нзвјештај. Изгледа, да су по.менути штабови изгубили контакт са непријатељем и просто речено—изгубили су главу.[4] Друг Здравко[5] артилерац, којега смо повратили за употребу артилерије у рејону Таре, изјавио је другу Бранку, да је он био у Слатини и Ограђеници, да је та.мо видео друга Фарбина[6] полит-комесара II Прол. бригаде, који је смештао пребачене рањенике, да је са те иросторије кренула њему у непознато.м правцу II Пролет. бригаде, да су штаб дивизије и све јединице изгледа у области Челебића н т.д. Дакле, из свега излази: да јединице овога сектора не.мају још неке повезаностн и ми ћемо, ја и Бранко, настојати да све гтредузмемо да сазнамо право стање на овоме сектору.

По причању извјесних другова, у Пљевљима нема много снага њемачких, већ је гро снага давно прешао на правац Чајнича, али немамо податке, када је заузео Чајниче/ да ли је продужио ка Горажду и т.д. Нада.мо се, да ћемо ово сваки час сазнати, те ако буде од интереса, ја бих послао нове курире са извјештајем до вас.

в) Сектор Фоче — Калиновик: Друг Здравко је потврдио извјештај да су наши (IV Санџачка) у Фочи, да је XVII дивизија водила борбу око Миљевнне и да су ту Ње.мци претрпјели губитке и повукли се ка Калнновику, а неки су говорили, да су чак и из Калиновика кренули ка Сарајеву. Ово провјеравамо.

Општи закључак: стална збуњеност код Штаба II Пролетерске див. а намјере непријатеља овакви.м стањем нису потпуно јасне, или пак сам непријатељ по заузећу комуникација у Санџаку, сада жели да мало застане док нам открије групнсањс.

[a] **Бранко Спасић**

[4] **Вили том I, књ. 16, док. бр. 94, 96 и 99.**

[5] **Злравко Александровић**

[6] **Мнлнвоје Радовановић, политичкн комесар 2. пролетерске брнгаде.**

[7] **V Чајниче је ушао 3. батаљон 98. п\ˢка њемачке 1. брдске ливнзије 6. деце.мбра 1943 (види Архив ВИИ, НА. НАВ, Т-313, Р-486/000225 и 000249—50).**

2. — Ваше писмо[8] (на њему нема датума ни сата пнсања) у коме ме нзвјештавате у главном о стању код Вас, примио сам и наредно:

а) Да се одмаћ упути Дурм.[иторски] батаљон који је око Жабљака за попуну V Црн. бригаде. Међути.м ме је јутрос звао на телефон друг Јосиф, командант одреда и изјавио ми: да је један вод тога батаљона у Жабљаку, један на осигурању прелаза у Те.пцима, а две чете на положајима р. Таре, уз новоформиране и врло слабе батаљоне — 4 и 5 батаљон, — да би свако повлачење овога батаљона са ових положаја значило и повлачење и осталих, јер би се они са.мим тим распрсли, те молц да се за сада, док се ситуација не рашчисти ово не шаље. Слање којег другог батаљона (4 или 5) је у овој ситуацији такође немогуће, јер би, тврди командант Одреда, у Колашин стигао командни кадар скоро без иједног војника. Ја са.м наредио, да до даљегнаређења не поступа по наређењу које сам му издао и да ћу Вас о томе обавијестити, па кад се ситуација разјасни н буде могућност да се то одмах уради. У вези овога ме извјестите да ли ћу и који од ових батаљона послати за састав нове VII бригаде, како сте ми наредили јуче.

б) Да се храна подели на трећине и упутп како сте наредили, наредио сам писмено одреду. Међутим ме извјештава друг Јосиф', да је храна дијелом предата за рањени-ци.ма у Тепца, дијелом је код сељака н већ је код овакве ситуације није у стању да прикупи, пошто му је сва војска на Тари и у расходу и да је већ доста утрошено од те храие за АВНОС, пролазеће дугове и збјегове, рањенике и тд.

Ја сам му наредио: да одмах прикупи податке о храни и да ме извести а ви ријешите, код оваквог стања ствари, ово питање поново.

г) Наредио сам те.мељно рушење пута Гвозд — Шавник.

3. — Код Никшића не.ма промена до сада.

Са.мо изгледа, да Њемци шаљу групе четника, са нарочитим објавама и са конкретним задатци.ма нспнгивања наших снага, наших групацнја и ометање свих наших веза и радова. Тако је јутрос извијестила команда мјеста у Пнви, да се та.мо појавила већ једна таква група од 15 четнпка, са специјалним „објавама од Њемаца". Наредио сам да се најхитније овакве групе лнквидирају или отјерају са сектора на који дође. У то.ч циљу, ноћас сам у 1 сат послао

[8] **Видн том III. књ. 6, док. бр. 152.**
• **Јосиф Маловић**

Једну чету 2 ударног батаљона Дурм. Одр. да очисте околину села Ти.мар и Слатина. Друге две чете овога бата.\>она иаредио сам да остану на правцу НикшиНа и то у области Бијеле и да.\>е према НикшиНу.

4. — Др Саша'° креиула је јутрос у Жабљак, да тамо средн и подијели санитетски материјал, а онда Не се вратити довде, па у Д. Луково," како сте наредили. Интенданта сам упутио за тешки.м рањеници.ма, а за друга Лека'[2] не знам да ли да га упутим такође за тешкн.м или пак да му одредите неко мјесто. За сада сам га задржао у области Жабљака да помогне за тај санитетски материјал.

5. — Један вод нашег батаљона свакако мн пошаљите и то са једним п. митраљезом, јер ми је на глави и одговорности АВНОС, те је то потребно за покрете било моје и друга Бранка било њихове са овога мјеста гдје су сада.

6. — На случај, да Њемци ослабе у области р. Таре, ја и Бранко са Перуничићем'[3] ћемо се по.мећи ка Пљевљу и то: ја у област Косанице, а њих два преко Тепаца у област Бобова — Мељак. 0 томе бих вас ја извјестио, а овде бих оставио једну сигурније везу. V колико овакво стање продужи ви ћете нам дати нове директиве и наше бављење.

7. — Интересују ме евентуална наређења ВШ, као и сва ситуација на Ваше.м сектору.

Другарски борбени поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелника, пуковник:
Обрадовић'*

[1(1] Божовић

[11] **Односи се на Д. Липово.**

[18] **Радевнђ, подитичкн ко.чесар Сталне војие болнице 2. ударног корпуса.**

[15] **Миле**

[14] **Бранко**

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОПНИКА НАЧЕАНИКА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРЕ

Пуковник Обрадовић — Извјештај: број 5
13. децембра 1943 год.
у 7.45 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

Извештавам следеће:

1. — Ситуација:

а) Сектор Пљевље — Чајниче: још иемамо података тачних, већ имамо са.мо исказе поједннаца, који су искази пренесени опет преко других и т.д. Сазналп с.мо, да је непријатељ узео Чајниче,[2] а даљи његов покрег није још утврђен. Сазнали с.мо, да су неки курири упућени Штабу корпуса из Горажда још 7 децембра и да су они изјавили, да су тога дана 7 дец. — наши држали и Горажде и Рогатицу. Ови курири нису још стигли ни до мене ни до Бранка.[3]

Закључујем, да Г.Ш. за Санџак није ставио ни своје герилце у танком ланцу пре.ма Пљевљи.ма, те ни он нема никакве слике о стању на своме сектору.[4]

б) Сектор р. Таре: у главно.м до сада непромењено, у колико се то са ове стране да видети. Примећено је јуче, да ту на Тари и у цијелом кањону има свега један тенк и један топ. Никаква активност се не осећа, нити непријатељ што предузима из чега би се могло закључити да жели подићи мост на овоме мјесту. Тара је огромна. Ми смо још јуче истјерали један топ на положај, али због велике магле није могао дејствовати.

в) Сектор Фоча — Калиновик: извештава нас ко.манда у Пиви, да су два ње.мачка батаљона нзненада и врло брзо ушла у Фочу, са правца Калиновика и да они не знају шта је са њима даље било. Не.ма детаља, да ли су ушли без борбс или под борбо.м. Наводе такође, да је IV Санцачка

[1] **Оригипал (иисан на машнни, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18/1—6, к. 391 А.**
[2] **Видп лок. бр. 274, напомену бр. 7.**
[3] **Спасић**
[4] **Види го.м I, књ. 16, док. бр. 96.**

бригада у чишНењу терена око Фоче, од четшнса. Наводе се интересантне ствари: да са Њемци.ча иду само милиција муслиманска, да сељаци — четници бјеже од Њемаца и да су четничке главнине прешле у област Бурева.

Ја.хорински одред се налази у области Црна Ријека — Трново и та.мо води борбу са Њемцима. Командант овога одреда друг РистиНевиН је погинуо несретним случаје.м (не каже нзвјештај каквим несреНним!).

Ако су наши препријечили пут у Трнову за Сарајево, логично би било ово пробијање до Фоче, а вјероватно и даље,у циљу сједињавања са онима, који су код Чајнича, и који су, по мо.ме увјерењу, веН стигли у Горажде. Ми с.мо ноНас организовали једну патролу, која Не ово испитати и иНи чак до Фоче.

Извештени смо, да III Корпус води борбе ско Сарајева.[5]

2. — Од Штаба II Пролетерске дивизије п Гл. Штаба немамо још ништа н закључујемо, да пснхоза од 5 децсмбра[6] још прати ове штабове. О њима имамо ове податке: да су сви негде око ЧелебиНа, да је Штаб дивизијс наредио Команди у Пиви, да се прави мост код Узлупа, да је II пролетерска бригада наредила другарици Др Ирини[7], која се налази код рањеника у областн Ограђенице: да најхитније пребаци све рањенике (тешких 41) на леву обалу, т.ј. у област Жабљака, а Ирина каже да она нема око себе ниједне наше јединице веН само 150 Талијана, који су припадали артилерији и које Не искористити за ношење рањеника до р. Таре. Изгледа н друг Фарбин, који се јуче налазио око рањеника, оде негде у ЧелебиН, те је ово наређење вјероватно последица случаја код Фоче, а по моме тврђе.м убеђењу, то је скидање бриге са себе на другога, пошто им је иначе болнина дивизијска на нашој страни, ту у области Колашнна. И једно и друго требало је једннм кратким извјештајем образложити ако не штабу корпуса, оно бар Штабу Дур.миторског одреда, коме се рањеници упућују. Мн смо ноћас предузели израду нове скеле, али је Тара толико наишла, да пребацивање поновно ова.мо представља заиста скоро немогућност. Ипак, због такве неизвесности са оне стране, наредили с.мо да се јутрос отпочне са пребацивањем и упутили смо тамо друта Лека. Кад се пребаие рањеицн, код њих ћемо задржати другарицу Сашу, а другарицу Ирину ћемо упутити тамо у болницу.

[5] Види том IV, књ. 20, док. бр. 34, 35, 37, 48, 58 и 78.
" Вили док. бр. 268, напомену бр. 3.
[7] Ирнна Кнежевић, управник болнипе 2. пролетерске днвизије.

Четврту партију курира за везу са овим Штабовима смо иослали, па нема још ништа. Од команде у Пиви добијамо сваки дан преко Дурмитора редовне курире, што је за сваку похвалу.

3. — Стање Дурмиторског олреда: Када су се појавили Њемци на р. Тари, дезертирало је из два батаљона новофор.мирана тачно 50%, а из онога батаљона, кога сте тражили та.мо за попуну V бригаде дезертирало је 20°°.[8] Међутим, како су Ње.мци застали на р. Тари, неки се враћају у батаљоне. Из тога се може закључити морал ови.х батаљона и њихово мицање са овога терена је за сада скоро не.могуће, док се не разјасни ситуација и док Њемац не би отишао са Таре пре.ма Пљевљима.

4. — Издали смо упутство за прогоњење убачених четничких група и сузбијање рада петоколонаша, на сектору Шавничког среза и овога одреда. Тако је прошлу ноћ извршено чишћење села Слатине, Тимара и шуме Боровца и овде код мене је синоћ доведено 5 мушкараца и 6 жена, чији су у четницима, и ту се негде крију. После дугог саслушавања стекли смо убеђење, да они заиста већ од два мјесса дана не знају за ове своје и тврде да су у Ннкшићу, па сам им у једној строжијој форми наредио, да сс од данас они старају о телеф. линији и да је ноћу чувају, ге^ако се понови кидање, да ћемо са њи.ма најстрожије иоступити и т.д. У поменутнм селима је одржат збор јуче и свима је скренуо пажњу на то за.мјеник команданта 2 уд. батаљона друг Карацић.[9]

Обзиром, да су Ње.мци застали на р. Тари, овн су „главе мало попустили". Тако то све овде иде и у батаљонима и у народу као барометар.

5. — Пошто ће се ова.мо пребацити поменути Талијани артнлерцн, то ћу наредити формирање батерије под командом Секулића[10] и Здравка." Стога молим, да ме извјестите: где бнх ову батерију од два топа и са нешто муниције могао упутити, јер њено враћање јединицама II Пролетерске дивизије за сада изгледа потпуно отпада, пошто они и своје рањенике тако без осигурања и везе пребацују час тамо, час ова.мо. Или ће.мо, пак, материјал и муницију склонити, а људство свакако упутнти неде тамо, јер овде нема ни задатка, ни исхране сигурне. Ово извијестите најхитније.

6. — Извештенн смо, да се неки пешачки мост прави на Пренћанима, за који смо издалн наређење још 7 де-

[8] **Вилн док. бр. 270, напомену бр. 13.**
[9] Милић
[10] **Душан**
[11] **Александровић**

цембра и да ће он, наводно, бити готов дапас до мрака. О томе треба обавијестити групу на простору комуникације Пљевље — ШаховиНи, као и пре.ма Барица.ма и Крупица.ма.

7. — Овде се код мене и даље налази извршни одбор ЛБНОС-а.

Друг Душан ИвовиН моли, да га се извијести стање његовог рањеног сина Момчила ИвовиНа, који је бпо у 2 батаљону III Санџачке и који се налази сад у болници код Вас.

8. — Сада сам у 9 сати поново питао за податке са сектора НикшиНа и р. Таре, те са.м извијештен да нема јутрос до овога момента ннкакве про.мене. Друг Бранко [СпасиН] ми синоН рече, да НикшиН није добијао никакво појачање и да има Њемаца око 600.

9. — До сада нисам од Вас добио ништа, сем онога првог пис.ма. Интересује ме правац низ Ли.м и остали нравци Вашег сектора, као и све остало што је од интереса.

Друг. поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

По.м. начелника, пуковник,
Обрадосић"

БР. 276

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОБНИКА НАЧЕЛНИКЛ ШТЛБЛ 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 14. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРЕ'

Пуковник ОбрадовиН Извештај број 6
14 децембра 1943. год.
у 7.30 час.—

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

1. — Ваше писмо[2] по другу Др Алексићу,[3] примио сам јуче у 11 час.

[12] **Бранко**

[1] **Орнгинал (писан на машнни, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 21/1—6, к. 391А.**

[2] **Редакција ннје пронашла ово пнсмо.**

[3] **Мо.мир**

2. — Прилажем извјештај Гл. Штаба за Санџак, 12. децембра у 7 час.[4]

3. — Ситуација:

а) Сектор р. Таре:[5] у току протеклог даиа и прошле ноћи, на Тари је без нарочпте про.мене. И патроле, коју смо слали у област Пренчана наводн: да од Пљеваља до Таре нема свега 300 војннка. Нема никаквог материјала, нити каквих знакова, да ће подизати мост. На дан 12 децембра увече, Ње.мци су код моста на р. Тари привукли блиндиранн аутомобил и давали „једну емисију" за наше Дурмиторце и преко мегафона говорили: Какав ће изгледати Титов Балкан (наши нису упа.мтили какав?), о нашим многобројним, а малобројним и слабо наоружаним батаљонн.ма, на које је кренуло сто (?) дивизија, даље су говорили о Тарском сектору и да ће они р. Тару прећи између 12 и 14 децембра (до сада нису!) и да они знају да се на овој страни налази мали број слабих батаљона и т. сл. Емисија је „поздрављена" митраљеском ватром, како извјештавају са р. Таре, од стране наших.

б) Са осталих сектора не.ма никаквих нарочптих промена до овога момента.

Из свих досадашњих извештаја и приложеног извештаја Г.Ш. за Санџак, као и из активности непријатеља на својим лијевим побочницама (Бродарево, Матаруге, и р. Тара), закључује.м двоје: 1. њихово неко опште стратегијско рокирање са југа на сјевер у вези са спољним догађајима и намјерама Савезника и 2. Свршавање прве егапе ове највеће офанзиве протнв наше ослобођене територије: овлаћивање нашим комуникацијама и сецкање 1ериторије.

4. — Патрола, коју смо послали на правац ГГренћана, вратила се је и дала ове податке, усмено.

— два батаљона III санџ. бригаде држе положаје: Градина — Коврен — Грабско Поље — Бијов гроб — Комарани;

— са Њемци.ма су муслимани,[6] а четника као војске нема с њима;

— од Пљеваља до Таре мање од 300 непр. војника.

— Њемци пљачкају, а у Подпећима су запалнли неколико кућа;

[4] **Видн том I, књ. 16, док. бр. 96.**

[5] **Виднн док. бр. 274 и 275.**

[6] **Мнслн се на мусли.манску милицију, која се борила на страни Нијемаиа против НОВЈ.**

— код Пљевља погинуо чет. војвода капетан Раилић[7] и у Пљевљима му одржат помен. Наши мисле, да су га тукли муслимани (?);

— власт у Пљевљима четничко-муслнмапска. Мост на Бехотини држе муслимани;

— стрељан је од Ње.маца и муслиман Млађен Кпежевић, командир посадне чете у Пљевљу и неки Тодор Кнежевић. Два Голубовића (родбина Маринка Голубовића) одвели су Њемци из с. Котљајићи у Пљевље;

— мост код Пренћана се још ради.

5. — Рањеници се јуче нису могли пребацити овамо, јер је Тара много надошла. Радимо сада један већи сплав. како би с.мо рањенике пребацили, а скела би могла доцније послужити и за војску, ако требадне.

И ово пребацивање и страдање рањеника је такође грешка Штаба II Пролетерске дивизије, који је то наређивање дао без неког дубљег размишљања и плана, а Штаб је отишао[8] оставивши чак и своје рањенике без једног одговорног друга. Наредио сам Бранку,' да нареди даље да се и ти рањеници што прије пребаце до ових, који чекају пребацивање.

Др Саша, која је пошла да уреди сан. материјал разболела се и кроз два дана кренуће ова.мо од Жабљака.

6.— Пренио сам наређење Ваше Бранку и рекао да он остане код Жабљака до 16 децембра до ујутру, а онда да дође код мене. Ја ћу ово мјесто[10] напустити у духу Вашег наређења, али Вас молим, да ме најхитније обавијестите: где ћу тада са извр. Одбором АВНОС-а, јер су се они некако везали уз мене и сви у глас кажу: ,,Кад пођеш Ти, ми ћемо с Тобом — овде нећемо остати." Друг Видаковић" ми је саопштио, да га друг проф. Миљанић'[12] телефоно.м обавештава, да Видаковнћ дође негде у Ивање. Ја ћу му одобрити.

Ја мислим, ако не буде погоршано стање у часу мога поласка одавде у области р. Таре, да се АВНОС пребаци код Жабљака, па ће бити ближи са Г.Ш. за Санцак, а ако

[7] Односи се на Радомана Рајлића, капетана старе Југословенске војске.

[8] О покретима и дејствима 2. пролетерске дивизије внди том I, књ. 16, док. бр. 123.

[9] Спасић

[10] Ријеч је о варошици Боан, 9,5 км ј.и. од Шавника (види гом III, књ. 6, док. бр. 148).

[11] Бошко

[12] Др Нико Миљаннћ председник Зе.маљског антифашистичког Бијећа народног ослобођења Црнс Горе п Боке.

би Немци нешто предузнмали ио планииама, не би им лакше било ни у Сињајевини, исто као и у Дурмитору. Перуничића ће Бранко повести са собом и он би са нама лошао тамо.

Ово ми свакако ријешите и јавите.

7. — Овога момента сам извијештен, да су стигли нови курири од Г.Ш. за Санцак, али су донијели само једно писмо од Јакића[13] за Мила Перуничића. Казали су у писму, да нема никаквих нарочитих промена од оних које су у приложеном писму од 12 децембра у 7 час. Зати.м, да их четници узнемирују, да је била нека чарка са четницима код Вишњице, да је погинуо један Санцаклија, да се бригада Пивина[14] држи добро и да учествује у тим чаркама са успехом, да хране имају доста и да се Њемци и даље пребацују на путу Пљевље — Чајниче.

Са Таре нема ннкакве промене до сада (ево тачно 8 часова). Прелетео је сад баш један лаки бомбардер са правца Дурмитора, уз Тару на правац Мојковца. Иначе, авијација неактивна јуче и прекјуче.

8. — Стигао је вод из нашег пратећег батаљона, али није донио никакво писмо. Треба замјерити Штабу пратећег батаљона, да у будуће и појединце, а нарочито скупине бораца снабдева објавом заједничком или акто.м. То не смије бити тешко штабу, а представља ред.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелника, нуковник:
Обрадовић

" Велимир Јакић, комаидаит Главног штаба НОВ и ПО за Санцак.

1J Односи се на италијанску бригаду „Гарнбалди", чији је командант био Марио Пива. Погинуо је 12. децембра 1943. код Пл.еваља.

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ШТАБУ 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ ОД 1 ДО 15. ДЕЦЕМБРА 1943. ГОДИНЕ[1]

РЕААЦИЈЕ

(секције: Колашин, Цетиње и Скадар)

О вођеним операцијама V Црногорске ударне бригаде III Ударне дивизије НОВ Југославије, са Њемцима и четницима у времену од 1 до 15 децембра 1943 године.

1 децемоар: Двије чете 1 батаљона упућене су да поруше пут на комуникацији Богетићи — Никшић, на мјесту Стуоица — Крстац и да тамо поставе засједу у заједници са мјештанском пјешнвачком [партизанском] четом. Остали дјелови Бригаде остали су на досадашњим положајима. Јединице Зетског одреда водиле су оорбу са Њемцима[2] и четници.ма на линијн Црнци — Церовице — Лопате — Казновнца. Непријатељ је успио да уђе у с. Лопаге, гдје су попалили неколике куће и са собом одвели за Подгорицу неколико мјештана. Непријатељска артиљерија је гађала положаје Зетског одреда. Артиљерија је гађала и с. Црнце, гдје је био смјештен и овај Штаб, којо.м приликом је једна граната ударила у саму кућу у којој је био смјештен Штаб при чему је рањена једна другарица, а ћерка кућевласника убијена.

2 децембар: Двије чете 1 батаљона вршиле су рушење комуникације Богетићи — Никшић и на порушеном мјесту поставили су засједу. Патрола 2 батаљона са једним пушкомитраљезом напала је четничку стражу на мосту Смоковап и исту отјерала. Овом приликом заплијењен је један Шињел и неколико шаторских крнла. Једна чета 2 батаљона упућена је према Кучима по задатку, ради садјејства са VI Бригадом у циљу чишћења Куча од четничких Групица. 3 батаљон је одржавао војно-политичке часове.

3 децембар: Двије чете 1 батаљона, које су држале засједу на порушеном путу Стубица — Крстац, у 7 часова ујутро ступиле су у борбу са Њемцима,[3] италијанским фашпстима

[1] **Оригинал (писан на машини, ћнрилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15/3, к. 752 А.**
[2] **Види том III, књ. 6, док. бр. 129.**
[5] **Видн то.м III, књ. 6, док. бр. 143.**

и четницима. Јачина непријатеља била је око 150—200 људи. Око 10 часова, када су наше снаге биле у пре.моћи и када се очекивало потпуно уништење непријатеља, непријатиљ је добио из Никшића појачање у моторизацији и артнљерији, тако да су се наше снаге морале повући испред много надмоћнијег непријатеља. У овој борби, која је трајала од 7 часова ујутро до 12,30 часова, наши борци успјели су да запале 4 камиона, док су 7 оштетили и онеспособили. Заплијењен је један италијански пушкомитраљез са нешто муниције и неколико пушака. Непријатељ је имао преко 60 мртвих и рањених, које је камнонима одвукао за Никшић. Наши губици износе три мртва и пет рањеиих. У овој борби је заробљен и начелник среза никшићког Мираш Радоњић. Остали батаљони одржавали су војппчке и политичке часове, поред редовног обезбјеђења.

4 децембар: Батаљони су били на своји.ч положајима, вршећи редовно обезбеђење и одржавајући војничке и политичке часове.

5, 6, 7 и 8 децембар: По батаљонима одржавају сс војнички и политички часови по плану израђено.м од овога Штаба.

9 децембар: Према новоствореној ситуацији, а у вези наређења Штаба III Ударне дивизије извршено је помјерање Бригаде и то: 1 батаљон је задржан на територији Бјелопавлића, са задатком контролисања тога терена и евентуални прихват Ударне групе," која оперише на територији старе Црне Горе, при прелазу ријеке Зете. 2 батаљон је остао и даље на старим положајима са истим задацима. 3 батаљон је пребачен са територије Бјелопавлића на тернторију Братоножића (Клопот — Пелев Бријег), са задатком садјејства 2 батаљону у Биочу. Штаб Бригаде се пребацио на Пелев Бријег, а интендантура, болница и чета прагећих оруђа, без противколског топа, који је придодат 3 батаљону, пребачени су у Ријеку Пиперску. Овога дана су се сви дјелови пребацили и смјестили на одређене просторије.

10 децембар: Дјелови 2 и 3 батаљона рушили су комуникације Подгорица — Пелев Бријег. 1 батаљон упућивао је патроле и засједе, као и обично у правцу ријеке Зете, а са остатком вршио војничку обуку.

11 децембар: 1 батаљон по специјалном задатку, а према извјесним подацима, вршио је потјеру неких четничкнх групица, ради њиховог опкољавања и уништења, али резултати нијесу постигнути, јер су четници благовре.мено умак-

*** Видн док. бр. 256, иапомену бр. 2 и 3.**

ли. 2 и 3 батаљон настављају са рушењем комуникације Подгорица — Пелев Бријег. По јединицама су се одржавали политички и војнички часови.

12 децембар: По батаљонима се одржавају војнички и политички часови. Једна чета 2 батаљона са групом Италијана рушила је мост на С.моковцу и на Биочу, док је једна чета упућена у Куче као редовна контрола.

13 децембар: Поред редовног обезбјеђења, по јединицама се одржавају војнички и политички часови. Једиа чета 3 батаљона упућена је у Куче, ради чишћења терена од четничких групица.

14 децембар: Вршило се парење одијела по јединицама. 2 батаљон наставио је са рушењем путева и мостова.

15 децембар: Батаљони су на својим положајима вршили редовна обезбјеђења, одржавали војничке и политичке часове. 2 и 3 батаљон поред обезбјеђења, вршили су рушење комуникација Подгорица — Пелев Бријег.

Исхрана: За све ово вријеме људство се хранило по таблици. Храна је била добра. Храиа се добављала редовним путем преко команди мјеста, а извјесна количина је добијена из Колашина.

Морал: У овом периоду ова Бригада није имала неких парочитих акција, па се нарочита пажња поклонила питању војничког и политичког уздизања борапа по јединицама. Десило се неколико случајева дезертерства, од иовомобилисаног људства из Куча и Братоножића, али скупно узевши, морал људства је на висини.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Замјеник политкома,
Јагош Ускоковић

Командант-мајор,
Вујадин Поповић

Начелник,
Новак Перућица

БР. 278

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 17. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ ТРЕБЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ЈАЧИНИ И САСТАВУ НЕПРИЈАТЕА.СКИХ СНАГА У ДАНИЛОВГРАДУ И НИКШИБУ И О РУШЕЊУ МОСТЛ НА СМОКОВЦУ И МАЛОЈ РИЈЕЦИ

ШТАБ
V ТДРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
III. У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. ***47***
17-X11-1943 г. у ***1Љ*** час.
— положај —

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

На сектору наше Бригаде иема нарочитих промјена, нити се осјећа нека нарочита живост. Изгледа да су гарнизони у Даниловом Граду и Никшићу нешто појачани. Према извјештају гарнизон у Даниловом Граду броји сд 700——800 Њемаца, Талијана и четника, а у Никшићу 700—800 Њемаца, око 200 талијанских фашиста, 150 жандара и око 900 четника из среза никшићког, шавничког, Роваца, Мораче и других мјеста. Изгледа, како извјештавају, да су 3/4 четника без оружја. Што се тиче гарнизона у Подгорици, изгледа да је појачан са 300 Арбанаса[2] и 100 Њемаца, што вам је сигурно познато.

Срушили смо мост на С.моковцу, као и мост на Биочу — на Малој Ријеци, који смо срушили из тог разлога, што је могуће да непријатељска моторизација са малом оправком пута, прође од Смоковца лијевом обалом Мораче, па да изађе на Биоче преко моста на Малој Ријеци. Истина, овај мост непријатељу не би могао користити, ако би мост гвоздени на Биочу био срушен, али смо ми претпостављалн да ће материјал за рушење неблаговремено стићи, или да уопште неће стићи, као што још није ни стигао. Ми смо мишљења да припремимо рушење великог гвозденог моста

[1] **Оригнал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 12/2, к. 752.**

[2] **Мисли се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.**

У гарнизони.ма Подгорица и Даниловград тада су били дијелови њемачке 181. дивизије (види Архив ВИИ, НА, НАВ, Т-313, Р-486/000264 и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 206.

на Биочу и каменог моста на Малој Ријеци, које би срушили у моменту ако за то наиђе потреба, иначе сад да их не рушимо, јер би био прекинут саобраћај са коњима Братоножића и Пипера. Ви на.м пошаљите експлозив за рушење, па ћемо ми урадити како буде најбоље.

Штаб Зетског одреда тражи преко нас, од тога Штаба, да му дате потребна упутства о упућивању мобилисаног људства у вези формирања VII Бригаде, наи.ме, кад и гдје то људство да упути.

Батаљон који је био на простору Пелев Бријег — Клопот, пребацили смо у Куче, на простору Кржања — Цвнлин, са задатком контроле Куча спуштајући се према ситуацији чак до Сјенице и Фундине.

Друг Мило Божовић биће упућен томе Штабу у току данашњега дана.

V погледу мобилизације коња за Дивизијску болницу,[3] учинићемо што могнемо, а о резултату ће.мо вас извијестити.

Релацију, као и бројно стање Бригаде, упутићемо вам у току сјутрашњега дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
Командант - мајор
Вујадин Поповић

Штаб бригаде налазиће се на Биочу.

® Внди том III, књ. 6, док. бр. 161.

БР. 291

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 5. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ О ЗАДАЦИМА УДАРНЕ ГРУПЕ И СИТУАЦИЈИ У САНЏАКУ

Пов. К. бр. 118
17. децембра 1943
14.30

ШТАБУ V ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

1.— Достављамо писмо[2] за Штаб Ударне групе,[3] које ћете од.мах ***најхитније*** упутити па правац Загарча.

2.— Ударна група остаће још извјесно вријеме на десној обали р. Зете, односно у старој Црној Гори па ће између осталог дејствовати и на ко.муникацији: Даннлов Град Ннкшић, о чему треба да обавијестите ваш батаљон у Бјелопавлићима радн садејства овој групи.

3.— На сектору: Бијело Поље — Шаховићи — Коврен задњих дана није било битних промјена. Осјетила се извјесна извиђачка непријатељска дјелатност. Главнина ненријатељских снага продужила је од Пљеваља преко Чајнича за Дрину,[4] а остали су извјесни непријатељски дјелови у Пљеваљима и Пријепољу са истуреним одељењи.ма на Тари и у Бродареву. Вјероватно да ће ове ње.мачке снаге које се сада налазе у Санџаку продужити за својом главнином. Једна њемачка дивизија,[5] која је дошла из Херцеговине, налази се на просторији: Фоча—Брод—Калиновик. Неизвјесне су намјере ове дивизије. Према извјесним подацнма она би требала да запосједне Санцак. Јуче, односно јутрос Арнаути[4] с\- пападали на с. Крушево дјелове Комског Одрела и послије краће борбе поново су се вратили. На овом прав-

[1] **Копија орипшала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 26—2/1, к. 751.**

[2] **Види док. бр. 281.**

[3] **Вили док. бр. 256, напомену бр. 2 и 3.**

[4] **Односи се на њемачку 1.** брдску **дивизнју, чији је 97. пук наступао правцем Прнбој — Вишеграл, а 98. пук правцем Пљевља — Горажде — Рогатица. Види том I, књ. 16, док. бр. 103, напомену бр. 2, и „Ослободилачки рат народа Југославније 1941—1945", књ. 2, стр. 20.**

[5] **Односи се на дијелове 7. СС дивнзније „Принц Еуген" (види том IV, књ. 20, док. бр. 16, напомене бр. 2 н 3).**

[9] **Односи се на албанске јединице које су се бориле на страни Није.маца.**

цу наредили смо већу будност, јер према извјесним знацима и у Пећи је запажено концептрисање Њемаца.

4. — Овдје је приспјело 107 бораца из Дурмиторског Одреда за вашу бригаду и они ће бити сјутра упућени ка вама, с тим да их распоредите по ваши.м батаљонима.

5. — VII Црногорска бригада[7] формираће се у одређеном року и на одређеном мјесту.

6. — Извиђачку и обавјештајну службу према Подгорпци развити до максимума и хитно нас обавјештавати о свим промјенама на ваши.м сектори.ма.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Дивизије
Командант-пуковннк
Радован Вукановић

БР. 280

ПИСМО ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 17. ДЕЦЕМБРА 1943. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ПОПУНИ КОМСКОГ НОП ОДРЕДА ПОЛИТИЧКИМ РУКОВОДИОЦИМА И ДАЉЕМ РАЗВОЈУ СИТУАЦИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ'

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
17. децембра 1943 год
у_____час.

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Драги другови,

1. — Извештава нас Штаб Комског НОП Одреда о следећем: да у једноме од два своја батаљона, који се налазе у области: Андријевица — Беране има свега један политички радник на 80 бораца, колико броји поменути батаљон.

[7] **Вида том III, књ. 6, док. бр. 190.**

[1] **Оригинал (писан на машнни, ћирилицом) у Архиву И.И. Титоград, рег. бр 9997/Ш 2—14 (43), а препис документа у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—3, к. 399.**

Исто је стање — скоро исто (нијесмо детаљно обавештеии) и у другим батаљонима: Даље нас извештава, да је људство у главном још под утицајем четничке политике и четничких идеја.

Услед оваквог стања у батаљонима Комског НОП Одреда, ми нијесмо у могућности да у ти.м батаљонима у потпуности спроводимо линију народно-ослободилачке борбе, нити смо у стању, при таквом стању ствари, да ту линију учинимо својином бораца, тј. да се за њу боре и умиру.

Не знамо како је по другим батаљонима и одредима, али мислим да ни та.мо нијесу батаљони и чете у повољнијем положају у погледу политичких кадрова.

Како смо од Вас обавештени, ви имате приличан и довољан број политичких радника и у могућности сте да постепено пребацујете један дио од тих радника у новоформиране јединице — батаљоне и чете. Јер, ако не уложимо све снаге у политичко преваспитавање нових бораца, ми стално стојимо у опасности да се у редовима таквих јединица увуче пета колона са својом разорно.м пропагандом и тако од наших јединица у једној одређеној, за нас неповољној ситуацији, створи од истих непријатеље народно-ослободилачке борбе.

Ми вас, другови, молимо у интересу бољег развитка ситуације у јединицама и на терену да наредите за сада Окружном Комитету у Беранама, да један дио теренских полнтичких радника упути у новоформирана три батаљона Комског Одреда.

Ми овај проблем: полнтпчких раднника, не можемо решавати са наши.м кадровима из бригада, а тим мање што се фор.мира VII Црногорска бригада за коју смо предвидели већ један дио кадрова из IV и V Црногорске бригаде.

2. — Такође молимо вас, да нам пошаљете 4—5 (најмање) другова — партијаца који знају италијански језик, или га бар донекле разумију. Те другове мислимо да пошаљемо као комесаре у Италијанске три бригаде дивизије „Гарибалди". Ми те комесаре морамо послати. При решавању овога питања не заборавите, да друг Тито има генерално политичко овлашћење и за Италију поред Балкана, па с.мо ми дужни као његови војници у двоструком смислу те ријечи да учинимо све што можемо.

У колико се одлугчите, а ми се надамо да ћете се одлучити — тражене другове упутите нам што прије на наш Штаб, а ми ћемо им дати распоред.

3. — Војна ситуација: Ње.мци за сада врше само патролна извиђања у нравцу Јужног Санцака. У Пљевљи-

.ма гарнизон ниЈе сталан, те се не могу оциЈенити снаге непријатеља. Информативна служба Комског Одреда извештава нас, да се у Косову и Метохији врши мобилизација људства трију годишта, без обзира на вјеру. Један дио тога људства употребљава се за оправку мостова у области Руговске клисуре.

Од правца Херцеговнне, према досадашњим извештајима, нема никаквих непријатељских помјерања и оријентације у правцу Црне Горе.

Но, по свему судећи: огромнн покрети трупа из разних праваца у правцу наше слободне територије у Источној, Централној и Западној Босни, Банији, Кордуну[2] не искључујемо ни ту могућност, да можемо и ми бити ускоро и на овом ослобођеном дјелу Црне Горе нападнути.

Но, и за ту могућност ми смо извршили донекле распоред наших јединица и одредили им простор маневрисања. Наша стратегпја је очувати наше једнице и заштити црногорскн народ од четнничких зулу.ма.

Ми често шаљемо извештаје Главном Штабу за Црну Гору и Боку и најбржим путем ћете се информисати о снтуацији преко тнх наших извештаја, које шаљемо њему — Главно.м штабу.

4. — За интенданта Главног Штаба поставилн смо друга Бошка (Боцу) Лазовића, јер сматрамо да је он погоднија лнчност у сваком погледу од друга Радоша љумовића.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П. Политичкн ко.месар,
Митар Бакић

[5] Операшпа ..Кугелблмц" (лпмско-лринска операиија) почела је 3. деце.мбра 1943. У њој је непријател. ангажовао: њемачку 1. брдску дивизију, 7. СС дивизију „Принц Еуген", дијелови 187. резервне н 369. легнонарске дивизије, дијелове бугарске 24. пјешадијске днвизије, дијелове 92. н 901. моторизованог пука н лруге. Негтрнјатељ је почео ла наступа од Сарајева, Херцеговине и Санцака у правцу источне Босне. Ова операција имала је за циљ уништење дијелова 2. и 3. корпуса НОВЈ и запосједање слободне гериторије. Завршена је 16. лецембра 1943. Оппшрније о то.ме вили ..Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 14—27.

На Корлуну и у Банији почела је 8. деце.мбра 1943. непрнјатељска операција „Пантер ' у циљу разбијања 4. корпуса НОВЈ. У овој операппји иепрнјател. је ангажовао 371. пјешаднјску ливизнју, главнину 1. козачке коњмчке ливнзпје, днјелове п>емачке 373, легнонарске днвизије и домобранске 2. ловачке бригаде. Непријатељске снаге су до 20. деце.мбра 1943. сломиле отпор једнница 4. корпуса НОВЈ и продрле на слоболну тернторију. Оппшрннје вили „Ослоболилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 41 —46.

БР. 291

ПАРЕБЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 17. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ УДАРНЕ ГРУПЕ БАТАЉОНА О ДАЛЈИМ ДЕЈСТВИМА НА ПРОСТОРИЈИ СТАРЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Пов. 118
17. децембра 1943.
14.00

ШТАБУ УДАРНЕ ГРУПЕ
мајору ***Нику Стругару***

1.— Ваш извештај[2] од 13. ов.мј. примили смо и са нсти.м уиозиали и Штаб II Ударног Корпуса.

2.— Ситуација код нас је следећа: двије њемачке моторизоване дивнзије[3] пребациле су се преко Санџака у правцу Чајнича и Дрине. Пре.ма нзвјесни.м подаци.ма, ове дивизније одлазе преко Босне за сјеверну Далмацију. У Пљевљи.ча и Прнјепољу налазе се мање ње.мачке посаде, које држе своје истурене дјелове на Тари и у Бродареву. У току последњих дана јединице IV Пролетерске, VI Црногорске и III Санџачке бригаде водиле су борбе[4] са истуреним њемачким дјеловима и четничким бандама и у овим борбама непријатељу су нанешени доста осетни губитци у људству и материјалу. Према извјесним знаци.ма, Њемци нз Санџака одлазе у правцу дивизија које су већ прошле. Јсдна њемачка дивнзија,[5] која је дошла **Из** Херцеговине дијело.м преко Калиновика а дијелом кроз Сутјеску, налази се на просторији: Фоча—Брод—Калиновик. Пре.ма извјесни.м пода-

' Копија орнгниала (писана на машнни, ћнрнлнцом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26/1, к. 751.

[2] Тај документ редакција није пронашла.

[3] Податак није тачан. Преко Санцака, у шестој непрнјатељској офапзиви, оперисала је њемачка 1. брдска дивизија (види док. бр. 268, напомену бр. 3, и док. бр. 279, напомену бр. 4).

*** Види том I, књ. 16, док. бр. 104, и то.ч III, књ. 6, док. бр. 151 н 153.**

[5] Односн се на днјелове 7. СС дивизије „Прннц Еуген" (вида док. бр. 279, напомену бр. 5). Ова дивнзнја надирача је с лини.је Гацко — Невесшве и н.мала је задатак ла на својим папалним празцнма разбије јелинице НОВЈ и избије на линнју Вишеграл — Пале, повезујући своја дејства са ње.мачком 1. брдско.м дпвизијом, која је наступала од Санџака ка источној Боснн. Видн „Ослободилачки раг народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 15.

цнма ово је днвизија „Принца Еугена" која греба да запосједне Санџак. На сектору: Беране—Андријевица, дошло је до сукоба, у области Мурине, између Арнаута[6] и Комског Одреда. Непријатељ је овдје одбијен. Од правца Пећи није запажен до сада никакав непријатељски покрет. На сектору: Кучи—Пипери—Бјелопавлићи до овог момента није било битних промјена. Комуникација: Никшић—Вилуси до сада је слободна, односно непријатељ није покушао да успостави саобраћај на овој комуникацији. Непријатељски гарнизони у Црној Гори углавном су непромпјеђенн. Само је подгорички гариизои, у вези ваших операција, био ојачан отприлике са једни.м батаљоном Њемаца. Четничке банде у појединим крајеви.ма и у мањим групама, користећи непријатељски продор у Санџаку, почеле су днзати главу, али их наше јединпце успјешно разбпјају и уништавају. У околини Андријевнце заробљен је мајор Величко Бојовић, командант четничког Комског корпуса[7] са још три изразита четника.

3. — У сагласности са Штабом Корпуса одлучили смо да ваша Ударна група до даљег наређења остаје на г.росторији старе Црне Горе, са задатком:

а) Дејство на комуникацији: Данилов Град—Никшић

б) дејство на комуникацији: Подгорица—Ријека Црнојевића—Цетиње;

в) дејство на комуникацији: Цетиње—Будва;

г) дејство на комуникацији: Цетнње—Котор;

д) дејство на међупросторији означених комуникација против четничких банди;

ђ) према ситуацији одашиљање појединнх батаљона са теренским батаљонима у срез барски у циљу и даљег разбијања четничких банди и мобилизације људства за бригаде;

е) мобилизација људства на означеној просторији за црногорске бригаде и учвршћивање теренских јединица (батаљона, чета, одреда итд.);

ж) успостављање народне власти на просторији, којом буду пролазиле ваше јединнце.

Избегавати фронталне борбе са непријатељем и дејствовати сасви.м на партизански начин, односно примењујући партизанску тактику ратовања, која у овој ситуацији најбоље одговара како у погледу уништавања непријатеља тако и у погледу избјегавања већих губитака и онемогућа-

[6] Мисли се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.

[7] Официр старе југословенске војске, осуђен као ратни злочинац и стријељан 1944. у Беранама (Иванград).

вања четничким бандама, услед сталних покрета нашнх јединица, да се приберу.

4.— Одмах пошаљите један батаљон од 150 бораца са 8 пушкомитраљеза од новомобилнсаног људства за VII Црногорску бригаду, која се формира 25. ов. мј.[8] у Колашину како је то раније предвиђено.

Бр. 133'

Заповест Ударној групи

5.— Ви треба редовно да одржавате везу са јединица.ма на лијевој обали р. Зете, а приликом дејства у области Грахова и са јединицама Херцеговачке дивизије,'[0] које оперишу у области Билеће и Бањана. Исто тако требате развити добру обавештајну службу, да не би били изненађени и да би благовремено могли избјећи сваку тежу ситуацију.

6.— Обавештава.мо вас да је, због небудности приликом непријатељског продора у Санџак, смијењен и стављен под истрагу Штаб II Пролетерске Дивизије. За команданта II Пролетерске Дивизије постављен је друг ***Љубо*** Вучковпћ. Политички ко.месар ове дивизије још није одређсн." Исто тако није још одређен командант IV Пролетерске бригаде.

7.— У прилогу достављамо ва.м вијести и писмо политичког комесара Корпуса, Чланци совјетске штампе.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб Дивнзије
Командант-пуковник
Радован Вукановић

ШТАБ
III ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Број 133
Дне 17. XII 1943.

[8] Датум је погрешан. Бригада је формнрана 30. деце.мбра 1943. голнне (види то.м III, књ. 6, док. бр. 190).
" Допнсано мастилом.
[10] Рпјеч је о 29. херцеговачкој ударној дивизнјп.
[11] Види то.м I, књ. 16, док. бр. 99, напомену бр. 2.

цима ово је дивизија „Принца Еугена" која греба да запосједне Санџак. На сектору: Беране—Андријевица, дошло је до сукоба, у области Мурине, између Арнаута[6] и Комског Одреда. Непријатељ је овдје одбијен. Од правца Пећи није запажен до сада никакав непријатељски покрет. На сектору: Кучи—Пипери—Бјелопавлићи до овог момента није бнло битних промјена. Комуникација: Никшић—Вилуси до сада је слободна, односно непријатељ није покушао да успостави саобраћај на овој комуникацији. Неиријатељски гарнизони у Црној Гори углавно.м су непромијењени. Само је подгорички гарнизон, у вези ваших операција, био ојачан отприлике са једним батаљоном Њемаца. Четничке банде у појединим крајевима и у мањи.м групама, користећи непријатељски продор у Санџаку, почеле су днзати главу, али их наше јединице успјешно разбијају и уништавају. V околини Андријевице заробљен је мајор Величко Бојовнћ, ко.мандант четничког Комског корпуса[7] са још три нзразита четника.

3. — V сагласности са Штабом Корпуса одлучилн смо да ваша Ударна група до даљег паређења остаје на просторији старе Црне Горе, са задатком:

а) Дејство на комуникацији: Данилов Грал—Никшић

б) дејство на комуникацији: Подгорица—Ријека Црнојевића—Цетиње;

в) дејство на комуникацији: Цетиње—Будва;

г) дејство на ко.муникацији: Цетиње—Котор;

д) дејство на међупросторији означеннх комуникација против четничких банди;

ђ) према ситуацији одашиљање поједшшх батаљона са теренски.м багаљонима V срез барски у циљу и даљег разбијања четничких банди и мобилизације људства за бригаде;

е) мобилнзација људства на означеној просторији за црногорске бригаде и учвршћивање теренских јединица (батаљона, чета, одреда итд.);

ж) успостављање народне власти на просторији, којо.м буду пролазиле ваше јединице.

Избегавати фронталне борбе са непријатељем и дејствовати сасвим на партизански начин, односно прпмењујући партизанску тактику ратовања, која у овој ситуацији најбоље одговара како у погледу унштавања нспријатеља тако и у погледу избјегавања већих губитака и онемогућа-

[в] **Мнслн се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.**

[7] **Официр старе југословенске војске, осуђен као ратни злочинац и стријељан 1944. у Берана.ма (Иванград).**

вања четничким бандама, услед сталних покрета нашнх јединица, да се приберу.

4.— Одмах пошаљите један батаљон од 150 бораца са 8 пушкомитраљеза од новомобилисаног људства за VII Црногорску бригаду, која се формира 25. ов. мј.[8] у Колашину како је то раније предвиђено.

Бр. 133[9]

Заповест Ударној групи

5.— Ви треба редовно да одржавате везу са јединицама на лнјевој обали р. Зете, а прилико.м дејства у области Грахова и са јединица.ма Херцеговачке дивизије,[10] које оперишу у области Билеђе и Бањана. Исто тако требате развити добру обавештајну службу, да не би били изненађени и да би благовремено могли избјећи сваку тежу ситуацију.

6.— Обавештавамо вас да је, због небудности приликом непријатељског продора у Санцак, смијењен и стављен под истрагу Штаб II Пролетерске Дивизије. За команданта II Пролетерске Дивизије постављен је друг љубо Вучковић. Политички комесар ове дивизије још није одређсн." Исто тако није још одређен командант IV Пролетерскс брпгаде.

7.— У прилогу достављамо вам внјестн и писмо политичког ко.месара Корпуса, Чланци совјетске шта.мпе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За Штаб Дивизије
Командант-пуковник
Радован Вукановић

ШТАБ
III ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Број 133
Дне 17. XII 1943.

[8] Датум је погрешан. Бригада је формирана 30. децембра 1943. године (види том III, књ. 6, док. бр. 190).

• Дописано мастилом.

[10] Ријеч је о 29. херцеговачкој ударној дивизијн.

[11] Види то.м I, књ. 16, док. бр. 99, напо.мену бр. 2.

БР. 291

ПИСМО ШТАБА 10. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 18. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ ЛОВПЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О ДЕЈСТВИМА БРИГАДЕ И ПОТРЕБИ КООРДИНАЦИЈЕ[1]

ШТАБ
X. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Пов. Брдј: Сл.
18. децембра 1943 год.
у 12.15 сатн
с. Радојевићи

ШТАБУ ЛОВБЕНСКОГ НОП ОДРЕДА

Положај.

Примили смо Ваше писмо.[2]

Наша Бригада налази се на просторији: Велимље—Дубочке—Пе[т]ровићи—Прнгредина. Бањско-вучедолски батаљон налази се у с. Мацаваре, а рудинско-трепачки (новоформирани) налази се у Трепча.

Прнје неколика дана, по повратку наше Бригаде од Црквица—Грахова, имали смо борбе са Швабама и четничко-усташким бандама око Ластве и Космаша. — Швабе с\' ишле од Требиља—Ластва ка Клобук и Внлуси, и нанадале су у јачини од 600, док је четничких банди са правца: Грахово—Зубци—Бањани и БилеНа било још више. Непрчјатељу је успјело да изађе на Космаш, а затим да се спусти на Вилуси, одакле ннје вршио даљих покрета. Међутпм четничке банде проносе верзије, како Швабе спремају концентрнчни напад на нас. У Грахово није долазило Шваба овога пута. — Кад смо ми растјерали банде из бањске, вучедолске, рудинско-трепачке и граховске општине, швабска посада, која је била на Грковац, побјегла је углавном без обзира ка Рисну.

Наша друга Бригада[3] налази се у Гатачкој Површи/— Наша III Бригада[5] кренула је у позадину непрпјатеља.[6] Не-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилииом) у Архнву ВИИ, рсг. бр. 15/1—3,'к. 1147 II.**

[1] **Релакција није пронашла ово пнсмо.**

[3] **Друга херисговачка брнгада 29. херцеговачке НОУ дивизије (внди док. бр. 258, напомет' бр. 5).**

[4] **Внди том IV,** КІБ. **20,'док. бр. 99 н 102.**

[3] **Трећа херцеговачка бригада 29. хсрцеговачке ливизије (види док. бр. 258, напомену бр. 5).**

[6] **Внди т.м IV, књ. 2, док. бр. 99 н 187.**

пријатељски гарнизони у Херцеговини наводно врло су испражњени. У Билећи према најновијим вијестима, нема Шваба, док у Гацку, Невесињу па и Требињу има врло мали број. Наводно, у љубињу и Стоцу не.ма Шваба уопште — у Стоцу се налази једна домобранска сатнија. — Упркос свега тога, с обзиром на маневарску способност и брзину покрета, користећи се моторизацијо.м и комуникацијама, стање по гарнизонима врло је променљиво.— Четничке банде облаче и њемачке униформе и протурају гласине о покретима Шваба на читавом овом сектору, у циљу „чишћења". Међутим, ове гласине сматрамо неосновани.м с обзиром на извјештаје наших теренскнх радника око Билеће и Гацка. Исто тако, јуче смо предузели насилно извиђање према Внлусима и установили да са оно снага што се налазе на Вилусе, а с обзиро.м да их нема у Билећу, Швабе нијесу у стању остварити жеље четничких банда, мада се ови сви.м снлама труде да и.м то омогуће.

Сматрамо да би било веома корисно а и правилно да док се год иалазимо оволико тијесно везани, требали би ла се редовно узајамно извештава.мо о приликама, као и о актнвности и намјера.ма свих врста непријатеља.

Дакле, ви ћете нас редовно, не жалећи курира, извјештавати о свему новом код вас. Вјерујемо да и ви сами схваћате велнку важност узајамног извјештавања, које омогућује правилну процену и доношење правилних одлука.

Ми ћемо пре.ма Вама обавезу извршаватн.

У прилогу достављамо Вам радио-вијести од 18. децембра тг. као и састав Националног Комитета. Добро би било да ове радио-вијести умножите а тако исто и састав Националног Комитета па да их пошаљете сусједним једишгцама уколико немају радио апарат.

Молимо Вас да нам што прије пошаљете тражени матернјал. Уз материјал пошаљите на.м и рачун како би вам обратном пошто.м послали одговарајућу количину новца.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком,
Чедо Капор

Командант,
Никола ЛЈубнбратић

Начелник штаба,

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБЛ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 19. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 2. КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРИМА ТАРЕ, ФОЧЕ, НИКШИБА И ПЛЈЕВАЛЈА

Пуковник Обрадовић — Извјештај: број 11
19. децембра 1943. год.
у 7 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

Извештавам следеће:

1. — Ситуација:

а) сектор р. Таре: Без нарочитих промена. Ман.е групе њем. војника налазе се на врху кањона. Ноћу снлазе до р. Таре и у малим групицама покушавају прелазе, али их наши увијек натјерају на ону страну. Оваква ситна активност код прелаза, мало је нејасна, већ вјерујем, да ипак са тим малим прелазима прикупљају погребне податке о самом прелазу, о нашим снагама, нашем наоружању и т.д., или пак само демонстрирају на овај начин.[2]

б) сектор Никшића: без икаквих промена. Карактеристично је напоменути, да су до прекјуче четнници овде пријетили да ће они „кроз дан два" у шавнички срез, међутим од прекјуче кажу „кроз десетак дана".

в) Сектор Фоче: из Пиве су стиглн курири и саопштили: да су Њемци у Буреву смјестили и „оставили" своје рањенике и изнемогле, — да у Фочи нема нарочитих снага, — да команда[3] има везу са II Херц. бригадом и да је команда, преко Херцеговаца, обавештена о великим борбама у цијелој Херцеговини. Једна другарица из с. Бастаси рекла [је] да нема нико у Фочи.

г) Сектор Пљевље: нема нарочитих промена н података.

Општн закључак: непријатељ је, ако има стварно офанзиву против нас, сектор нашег корпуса оставио за сада

[1] **Оригинал (писан на** машЈгни, **ћирнлицом) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 28/1—6, к. 391А.**

[2] **Прелаз прско Таре штитили су 2, 3, 4. и 5. бата\>он Дурмиторског НОП одреда од 7. до 19. децембра 1943, када се непрнјател. повукао у правцу Пљеваља (види Архив ВИИ, рег. бр. 14—5, к. 1674-А, и том III, књ. 6, док. бр. 172).**

' **Ријеч је о Команди мјеста Манастир Пива.**

на миру, док ваљда нештво не сврше у Босни. Дакле, једно затишје, које треба добро расмотритн.[4]

2. — Рањеници: ВеН је једна партија стигла овде, остали ће данас приспети. Стање рањеника, њиховим пребацивањима на све стране, је очајно и ја са.м овде са Др Сашом[5] предузео све, да се то стање поправи. Наредио сам: да Др Саша, Ирина,[6] Леко,[7] интендант болнице и друг Јоснп Маловић напишу све што су запазили о поступку са рањеницима, ко је све издавао наређења за њихово пребацивање, враћање, наређења примљена од штабова и т.д. па ћу све то доставити или донијети собо.м.[8] Сматрам, да се по овоме поведе истрага и да се кривци узму на одговор.[ност]. Друг Јосип Маловић наводи: да је једино старање и стварну брип/имала Ирина и неки „Зеко"[9]... Ја ћу са појединима рањеницима разговарати, па ћу и своје утиске јавити, тако да друг Митар[10] имадне јасну слику о свему овоме.

У прегледу прикупљене хране од Жабљака, ја ћу овде оставити једаи део, а остало ћемо послати у Морачу.

3. — Талнјани: Овде их има већ 220, а Јосип ми јутрос јавља, да је стигло већ на Жабљак две групе" и то једна са ћенералима од 150, а друга од 180. Изгледа да је Г.Ш. за Санџак, на своју руку почео растерсћивати себе и Санџак. Ја сам наредио Јосипу, да забрани више пребацивање са оне стране, до нашег дефинитивног наређења о општем размештају ових људи, а ове да упути овамо, па сам одлучио, док ми ви не одговорите, да задржим овде за болницу 100 Талијана са 2 официра, а остале да разместим у оближња села и на правцу Мораче и на правцу Липова, па како ви одредите даље. Генерале и официре задржаћу овде у близини, док ви не јавите и за њих. Ово с.матрајте најхитније, како бих могао све наредити.

Батерија са Здравком'[2] и Секулићем[13] кренула је баш сада одавде у Морачу како сте наредили. Пребацићу и сву муницију, има око 100 гр.[аната].

4. — Прилажем Вам неки материјал, који сам прикуппо преко другова у близини Никшића. Интересантна је

[4] Види док. бр. 280, иапомену бр. 2.
[5] Божовић
[6] Кнежевић
[7] Радевић
[8] Релакција ннје пронашла ова документа.
[в] Редакција није утврдила о коме је ријеч.
[10] Митар Бакић, политнчки комесар 2. ударног корпуса.
[11] Види том I, књ. 16, док. бр. 103 и 111, и то.м III, књ. 6, док. бр. 172.
[12] Александровић
[15] Душан

преписка између „фелдкомаидаита" и г. Вуксановића.[4] Уједно је интересантан говор у „Црногорском вјеснику" о Титу и другу Пеку.[15]

Материјал може задржати и искористити наш центар.

Синоћ су ми исти другови диктирали једно писмо Лашића, које је њима у препису доставио ГШ за Ц.Г. и Боку, које сте вјероватно ви добнли у коме Лашнћ очајно кука на развој догађаја у Ц. Гори." То писмо треба да потражи друг Бранко,[17] ако га већ нисте добили.

5. — Прилажем једно прив.[атно] писмо за друга Бранка.

6. — Са нестрпљењем чекам Ваше извештаје. Ваше одлуке и евент. наређења, извештаје ВШ.

С другарски.м борб. поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелника, пуковник:
Обрадовић[19]

П.С. Упућује.м друга Лала, са материјалом и људством.

[14] **љубо Вуксановнћ, предсједнк „Националног управног комитета" Црне Горе, који су формиралн Нијемци.**
[13] **Дапчевић**
[19] **Види том III, књ. 6, док. бр. 198.**
[17] **Спасић**
[18] **Бранко**

БР. 284

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 21. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ У САНЏАКУ И СААЊУ ЕКСПЛОЗИВА'

28[2]
21 децембра [194]3

ШТАБУ V ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Примили смо ваш кратки извештај од 19 овога мјесеца.[3]

Прије неколико дана послали смо вам 50 килограма експлозива и 15 бомби типа „бреда" за рушење моста."

Ситуација у Санцаку је повољна.[5] Према неким обавештењи.ма неке наше јединице очистиле су терен од Челебића до Потпећа. У Бродареву нема Ње.маца, као ни на комуникацијн Бродарево — Пријепоље. Наше снаге на томе правцу добиле су задатак да испитају могућност упада у Бродарево. Дјелови III Санџачке бригаде очистили су Матаруге,[6] а сада имају задатак да очисте Косаницу и Маоче.

Батаљони IV Пролетерске и VI бригаде успјешно чисте своје секторе од четничких банди.

Одмах, обратном поштом, пошаљите нам један „Пау рабелум" са муницијом.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За штаб
начелник, мајор
Нико Јовићевић

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) V Ар.хиву ВИИ, рег. бр. 14/2, к. 752.
[2] Дописано зеленим мастилом.
[5] Редакција није пронашла овај извјештај.
[4] Експлозив је намијењен за р\'шење моста у Биоч\\ Види док. бр. 278.
[5] Види том I, књ. 16, док. бр. 111.
[6] Види то.м I, књ. 16, док. бр. 118.

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 22. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ БАТАЛјОНА И ПОТРЕБИ РУШЕЊА КОМУНИКАЦИЈА[1]

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Бр. 70
22 децембар 1943 г.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Наш четврти батаљои који се налази на територији среза беранског размештен је овако:

Једна чета у вароши, једна чета на Полици — с. Горажде која даје патроле и одед>ења у правцу Рожаја до муслиманске гериторије[2] а једна чета у с. Ржаници која ће се патролама повезати са јединицама Комског Одреда и Италијанским јединицама којих има нешто у Шекулару.

Распоред осталих батаљона је као и до сала а он је вама познат.[3]

Поновно је скренута пажња штабу Комског Одреда да се комуникација Андријевица — Мурина има детаљно порушити. Наредили смо командама мјеста у Беранама п Бијелом Пољу да руше комуникацију Беране — Бијело Поље као и да одмах успоставе телефонску везу између Берана и Бијелог Поља.

Од једног друга муслимана комунисте добилн смо као тачно обавештење да се у Пећи налазе два батаљона Њемаца само са коњицом, да се ова колона упутила у правцу Чакора. Но да је колона кренула у правцу Чакора друг зато нема тачних обавештења.

У вези овога обавијестили смо штаб Комског Одреда и скренули му пажњу да појача будност јединица на поло-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 41/1—6, к. 391А.**

[2] **Мисли се на тернторију Бихора н Пештера, коју је држала муслиманска милиција.**

[3] **Трећи и 5. батаљон налазили су се у Бијелом Пољу, док су 1. и 2. батаљон били у саставу Ударне групе, која је под команлом Ника Стругара дејствовала на територији Старе Црне Горе. Видн том III, књ. 6, док. бр. 80 и 176.**

жајима као и да провјери да ли је тачно да се колона упутила у правцу Чакора.

Пре.ма вашем наређењу да вам упутимо за пратећи батаљон 10 бораца наредили смо штабу пегог и трећег батаљона да одмах упуте директно вама по три борца а ми вам одавде упућујемо из четвртог батаљона и пашег пратећег вода четири следећа друга:

1. Драшка Лакићевића — сељака — члана КПЈ, примљен у партију јула 1943 год. V партизани.ма био је и раније а редовно од 1 маја 1943 г. Карактер добар, одан, храбар, пожртвован, дисциплинован али са мало иницијативе.

2. — Драга Микуландру, члан КПЈ. У партпју примљен 14 марта 1943 г. Храбар, дисциплинован но недовољно теоретски уздигнут.

3. Чедомир Војводић, борац, у партизанима од 1 маја 1943 г. а раније је био као партизан. Храбар, одан, поуздан, дисциплинован са мало иницијативе.

4. Иван Ралевић, борац, дисциплинован, у партизанима је од 25 новембра 1943 г.

Издали смо наређење јединицама да пошаљу потребни и од нас тражени руководећи кадар за VII бригаду.

21 ов. мј. у Беранама је прослављен рођендан Стаљинов. Прослави је присуствовало од 800—1000 сељака и грађана. Ова прослава је потпуно успела и претворила се у једну манифестацију током читавог дана а завршнла се у току ноћи врло посјећеном приредбом.

С другарским поздраво.м,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. Замјеник политкома,
Радован Радовић

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ИОМОБНИКА НАЧЕАНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 22. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРА — ПЉЕВЉА'

Пуковник Обрадовић — Извјештај: број 14
22. децембра 1943. год.
у 7,00 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА,—

Извештавам следеће:

1. — Ситуација:

а) Сектор Тара — Пљевље: Извиђачки вод, којега сам послао са командантом батаљона другом 1'адоје Радојевићем, вратио се је и известио: Да се један батаљон III Санц. бригаде налази у с. Катушн, а један у с. Кошаре (обадвоје јужно од цесте Тара — Пљевља),[2] да ови батаљони прикупљају материјал и спрему коју су Талијани разнијели, — да се Њемци налазе у Пљевљима и пролазе кроз Пљевља за Чајниче, — да се у области Зеленог Борја налази око 300 четника, које је Санц. бригада имала ла нападне синоћ, — да је штаб бригаде, који се негде ту налази, известио, да је о стању на сектору Пљевље обавестио писмено Штаб корпуса (Вјероватно је он тај извештај послао к вама).[3]

Јутрос ме са Пирлитора извештавају, да се 1е на правцу Пљевља чула борба, те је то вјероватно ова са четницима.

На правац Косаница су већ пошли телефонисти и ја ћу, вјероватно, у току данашњег дана имати телеф. везу са Косаницом, где ће данас ујутру прећи и један багаљон Дур.[миторског] одреда, како сам Вам јавио да сам наредио.

По свему изгледа, да су Њемци своју побочницу за.мијенили са четннчком, а да транспорт трупа кроз Пљевља и даље траје.

[1] **Оригинал (иисаи на машннн, ћирнлицом) у Архнву ВИИ, рег. бр. 38/1—6, к. 391А.**

[г] **Внди том I, књ. 16, док. бр. 107.**

[5] **Внди том I, књ. 16, док. бр. 106 и 111.**

б) Са других сектора нема никакве промсне.

2.— Рањеницн: Сви су смјештени у Боан.

3.— Талијани: Ја сам јутрос упутно ону партију официра[4] у Д. Липово и наредио, да се они повежу са Вама и дивизијо.м „Гарибалди". Овде је болница задржала лекара, апотекара и два три војника болничара, а у болпици је такође овде смјештено и неколико тал. рањеника.

4.— Питање исхране ових рањеника овде је, док се потроши ово мало резерве, од велике важности, јер овде нема никаквог варива. Ипак са.м одлучио, да се пола хране пребаци онима у Морачи и нека се троши са.мо за тешке рањенике, иако је управа ове болнице овде тражила да се задржи сва храна овде.

5.— Данас је управа болнице издвојила све сувишно особље и упућује га на распоред. Такође треба што прнје распоредити тал. цр. крст који сам ја упутио пре два дана у Д. Морачу.

6.— Сада се чују авнони нз.међу Шавиика и Жабљака (јављају телефоном). Авијација је била уопште неактивна већ више дана. Вјерујем да је то у вези стања на сектору Пљевља.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелника, пуковник:
Обрадовић"

[4] **Видн док. бр. 283.**
[5] **Бранко**

БР. 291

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ЛОВКЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 10. ХЕРЦЕГОВЛЧКЕ НОУ БРНГАДЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ОДРЕДА'

ШТАБ
ЛОВКЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Бр. Сл. од 23. XII 1943

ШТАБУ X ХЕРЦЕГОВАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Положај

Добнли смо ваш извјештај[2] од 18. XII. 1943 год.

Ситуација на нашем положају је следеНа: Доласком групе од 3 батаљона[3] пролетерске бригаде, ситуација се је у велико измијенила. Наши батаљони су напали љешанску нахију и очистнлИ је. ГонеНи четничке банде дошли смо у сукоб са њемачким фашистнма. који су на туту Подгорица — Цетиње и са истима водили борбу 3 дана/ Непријатељ је потиснут и и.мао је следеНе губитке: 150 Њемаца и око 60 четника мртвих.

Послије борби на путу Подгорица — Цегиње наше јединице су отишле у Црмницу гдје смо разбилн главно четннчко упорнште и италијанску тврђаву Брчело. Послнје дванаесточасовне борбе наше јединице су заузеле Брчело[5] и предало се 60 италијанских фашиста и 100 четника. Док се је једна група четника успјела извуђп на челу са чувеним зликовцем Бранко.м Гојнићем. У Брчеле се налазно концентрациони логор од 150 лица већином из партизанских фамилија, које смо ослободили. Овдје с.мо заплијенили велики ратни материјал: 400 пушака, 3 л. бацача, огромна количина муниције, 10 пушко митраљеза, 4 тешка митраљеза, 1 радио-станицу, радио-апарат и велику количину одјеће и обуће.

Послије повратка из Црмничке нахије (срез барски) наше јединице су распоређене на следећи начин: 2 батаљона постављена су да затварају нростор нз Даниловог Града

[1] Копија оригннала (писана на машннн, ћирилицом) у Ар.\пв\' ВИИ, рег. бр. 15/2—3. к. 1147 II.

*** Вилн лок. бр. 282.**

[3] Види док. бр. 256, нано.мену бр. 2 и 3.

*** Види том III, књ. 6, док. бр. 143 и 157.**

*** Види то.м III, књ. 6, док. бр. 170.**

и Подгорице и иа иуту вршити нападе на непријатељске колоне. Друга 2 батаљона налазе се на простору између Подгорице и Цетиња а имају за задатак да нападају непријатеља на истом ггуту. 1 батаљон налази се у Катунској нахијн, с тим што има за задатак да напада непријатеља на путу Котор—Цетиње.

Сви ови батаљони имају наређење да воде борбу чисто партизанског карактера, то јест нападатн непријатеља на путу Котор—Цетиње—Подгорица—Никшић.

Непријатељски гарнизони на нашој територији нијесу појачани до сада, сем гарнизон Подгорица са једним батаљоном. Само се осјећа код непријатеља ужурбаност и трка да би осигурали своје саобраћајне везе. Оваквом нашо.м борбом приморали смо непријатеља да држи своје посаде дуж чнтаве горе поменуте комуникације.

Добро би учинили када би нам редовно слалн радио-вијести у неколико примјерака док би поправили наш радио-апарат, а вијести добијамо само од Главног Штаба, и то врло ријетко.

Што се тиче траженог материјала нама је то непознато а вјерујемо да је друг Милутин Милић наш обавештајац нешто урадио по тој ствари. Ми ћемо то испитати и упутити вам у колико то друг Милић буде нешто урадио по тој ствари, јер је он први при.мио извјештај од вас.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Комесар,[6] Командант,[7]

[6] **Полнтички ко.месар Ловћенског НОП одреда био је тада Анлрија Пејовић.**

Ко.мандант Ловћенског НОП одреда био је Никола Поповнћ.

БР. 291

ИЗВЈЕШТАЈ ПОМОПИИКА НАЧЕАНИКА ШТАБЛ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТАРА — ИЛјЕВЛЈА'

Пуковник ОбрадовиН Извештај: број 16
24. децембра 1943 год.
у 7,00 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА.

Извештава следеНе:

1. — Ситуација:

а) Сектор Тара — Пљеваље: Јуче у 16 час. непријатељска моторизација од 20 — 30 камиона и неколико тенкова, избила је изненадно на Косаницу[2] и ту изненадила и батаљон Дур.[миторског] одреда.[3] Батаљон се без губитака повукао на правац ГлибаПа, а непријатељу је остао наш телефон који смо за обавештавање поставили на с. Косаници. Наредио сам синоН: да се само једна чета врати на ову сграну, да остали остану тама и да нападну непријатеља, јер нисам хтео да то све пређе овамо пошто би унијели панику и на ову страну. Закључујем, да је то један демонстративни испад, а санџ. јединице и овај батаљон нису биле довољно будне, нити су ма шга урадиле на рушењу пута.

По јутрошњим вијестима: Непријатељ је у области Косанице и није до сада кретао овамо, — пола нашег батаљона је на оној страни а пола на овој, — покренута је жица на БурђевиНа Тари, а све плутине су привучене на ову обалу и постављен је митраљез на раније положаје.

[1] **Орнгинал (писан на машини, ћирнлицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 43/1—6, к. 391А.**

[2] **Види том I, књ. 16, док. бр. 115, 116 и 118.**

[3] **Ријеч је о батаљону Дурмиторског НОП одреда који се, по наређењу Шгаба Дурмнторског НОП одреда, пребацно на десну обалу Таре 20. децембра 1943. Имао је задатак да прикупља ратни матернјал дуж ко.муникације Тара — Пл.евља, да руши комуникацију Косаница — Црнобори н да затвори правац Пљевља — Тара Од 7. јануара 1944, батаљон је под командом Главног штаба НОВ и ПО за Санџак. Види Архив ВИИ, рег. бр. 14—5, к. 1674 н то.м III, књ. 6, док. бр. 192.**

Вјероватно кроз Пљевља пролази још војске, те су Ње.мци опет активирали ову побочницу, осетивши наше покрете ка Пљевљима.[4]

6) На остали.м сектори.ма до сада оез промене.

2. — Од друга потпуковника Цицимила[5] примио сам приложена писма, која са.м отворио и прочитао и која вам заједно са овим писмом шаљем.

3. — Примио сам од Херц. дивизије[6] приложена писма и иста сам отворио и прочнтао. Уједно са.м при.мио два ,,Шарца" и три машинке и то: свака машинка са по једним пуним шаржером, а посеоно су оила пуна само два шаржера, а три празна, те сам у вези наведеног у писму, да су свих посеоних шаржера пуни, призвао овде вођу курира и повео истрагу где је муниција. Он је навео, да је донео све што су му дали, те вјерујем, да су два шаржера испражњена успут.

Ја са.м овде задржао једну машинку са дрвеним кундаком за мене, са укупно три шаржера муниције, те ако се ви слажете, ја ћу то оружје узети себи као лично.

4. — Данас одавде полази 2 батаљон за састав VII бригаде и стићи ће тамо у току данашњег дана.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Пом. начелника, пуковник:
Обрадовић[7]

[4] Види то.ч I, књ. 16, лок. бр. 115 и 119.
[5] Обрад Циц.мил, шсф Војнопозадинских власти Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке.
*** Ријеч је о 29. херцеговачкој ударној дивизијн.**
[7] Бранко

БР. 291

ПИСМО ГЛАВИОГ ШТАБА НОВ И ПО ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ ОД 28. ДЕЦЕМБРА 1943. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О ОДРЖАНОМ ЗБОРУ У ПИПЕРИМА И ПРИЈЕДЛОГУ ШТАБА НИКШИПКОГ НОП ОДРЕДА О УПУБИВАЊУ БОРАЦА ЗА 7. ЦРНОГОРСКУ НОУ БРИГАДУ

ГЛАВНИ ШТЛБ НОВ И ПОЈ
ЗА
Бр. 28-ХН-1943 г.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Положај

У овјереном препису доставља вам се нзвјештај Штаба Ловћенског НОП одреда[2] од 23 овог мјесеца на употребу.

Исто тако, доставља вам се у овјереном препису депеша[3] племена Пипера од 25 децембра 43 год. — упућена Врховном Комаиданту НОВ и ПОЈ Маршалу Титу. Ова депеша донешена је на збору племена Пипера одржаном 25 овог мјесеца. На овоме збору донешена је и одлука племена Пипера, да се позову сви одбјегли четнници да се врате својим кућама. У противном, ако се исти до означеног времена не врате, племе се њих одриче. Овом приликом у поменутој племенској одлуци наглашено је ко се од одбјеглих бандн може вратити односно ко.ме племе не може гарантовати слободни повратак кући.

Још нема.мо извјештаје од штабова одреда колико су упутили људства за попуну VII бригаде. Тражили смо од одреда да нас извијесте. Штаб Никшићког Одреда тражио је од нас ла не шаље одређени континтенат људства за попуну VII бригаде са мотивацнјом, да би одласком односно упућнвањем предвиђеног броја бораца увелнко ослабио борбену способност своје јединице односно не бн могао да располаже са људством јачине једног батаљона колико свега сада располаже. Те да према томе не би могао да одговори постављеним му задацнма, тј. да затвара са својим

[1] **Орипшал (писаи на машннн, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1/5, к. 392.**

[2] **Релакција није пронашла овај нзвјештај алп је он, вероватно, сличан обавјештењу упућеном 10. херцеговачкој НОУ бригади (види** док. бр. 287).

[3] **Редакција ннје пронашла ову депешу.**

снага.ма по.менуте секторе. Уз ово наводн да је обзиро.м на новонасталу ситуацију код четничких банди постала већа актпвност и пропаганда, те да је терен овога одрсда н с тиме угрожен. Ми смо ове нредлоге проучили и увјерили се да су тачни, па смо се са овим и сагласили, имајући сем овога у виду и чињеницу, да се је X. Херцеговачка бригада упутила у правцу Билећа и Гацка и напустила подручје овога одреда." Но, ми смо Штабу Никшићког одреда издали наређење да настоји у најкраћем времену мобилисати на своме терену 50 бораца, колико је пре.ма предвиђено.м разрезу имао да да за попуну VII бригаде, и да ово људство накнадно упути VII бригади.

Када добијемо извјештаје од одреда, уколико који није послао предвиђено људство за попуну VII бригаде, наредићемо да то одмах учини.

У извјештајима које с.мо добили последњих дана од штабова одреда, нема неких значајнијих мо.мената, о којима би вам могли писати, ти.м прије што су вам све те чињенице познате. Уочава се то у ови.м извјештајн.ма, да настају потешкоће у погледу нсхране људства, због исцрпености економских резерви.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замјеник комесара,
Мило Јовићевић

Замјеник команданта,
пуковник,
Боко Мирашевић

М. П.

[4] **Видп то.ч IV, књ. 20, док. бр. 133 и 159.**

БР. 291

Е1АРЕБЕЊЕ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 31. ДЕЦЕМБРА 1943 ШТАБУ УДАРНЕ ГРУПЕ ЗА УПУКИВАЊЕ БОРАЦА И ПУШКОМИТРААЈЕЗА ЗА 7. ЦРНОГОРСКУ НОУ БРИГАДУ

Пов. 127[2]
31 децембра [194]3

ШТАБУ УДАРНЕ ГРУПЕ[3]

Примили смо ваш извјештај од 21 н извјештај политко.ма ваше Групе од 24 овога мјесеца."[1]

У ранијем нашем наређењу,[5] које је било у исто вријеме и наређење Штаба Корпуса, тражено је да пошаљете 150 бораца и 8 пушкомитраљеза за VII Црногорску бриг-ду.[6] Људство, које је тражено, није оно људство које је требао да пошаље Штаб Аовћенског Одреда, него из састава људства, које сте ви мобилисали на тамошњој просторпји, и које се код вас налази. Ви нас нијесте обавијестили да ли сте и колико мобилисали, али смо претпостављали да сте свакако мобилисали.

Оружје које смо тражили за VII бригаду исто тако нијесте послали. Чуди нас да је политички ко.месар могао имати толико неразу.мијевања за потребе нове бригаде, као и то да је заобишао извршење нашег наређења у томе погледу, са објашњавањем да је оружје потребно за та.мошње јединице и да га и.ма таман толико, колико је за њих потребно. Међутим, оружје је својина наше војске и распоређује се по јединицама пре.ма потребама. Но, и када не би било тако, не би било правилно да једна наша јединица (бригада, батаљон или чета) има напр. 50,20,10 или 5 аутоматских оруђа, а друга наша јединица, која дејствује на истој територији и којој се дају исти задаци у склопу више јединице, нема ни једно ауто.матско оруђе.

[1] Оонгннал (писан иа машиии, ћирилицом) у Арчиву ВИИ, рег. бр. 11/3, к. 752 А.

[7] Дописано зелени.м мастило.м.

.[3] О Ударној групи, којо.м су командовали Ннко Стругар и Вошн Николнћ, види том III, књ. 6, док. бр. 80 и 113 и у овој књизп док. бр. 256, напомену бр. 2. и 3.

[4] Ове извјештаје релакцнја није пронашла.

[5] Види док. бр. 281.

' О формирању ове бригаде види том III, књ. 6, док. бр. 190.

Ви ћете по пријему овога иаређења послати тражено оружје, а исто тако, са батаљоном који ће доћи овамо, пошаљите новомобилисано људство које се код вас налази, уколико сте га мобилисали.

Друг мајор Нико Стругар, који је одређен за команданта VII Црногорске бригаде, и којему је наређење прије нзвјесног времена упућено да дође овамо, још овдје није стигао. Уколико прије него добијете ово наше наређење не буде пошао, одмах га упутите овамо, како би могао што прије да предузме команду над својом бригадом, која је јуче, 30 овога мјесеца, фор.мирана у Колашину.

Пребацивање тешких рањеника отуда било би скопчано не само са велики.м тешкоћама у погледу пребацивања, него и са погоршањем њиховога здравственога стања. Ради тога овакве рањенике и даље задржите на просторији гдје оперишете, под заштитом ваше Групе и Ловћенског Одреда, док се њихово здравствено стање не побољша и док се не створе повољнији услови за пребацивање. Аобро би било овакве рањенике размјестити код сигурних људи с тим, што ће им се оставити санитетско особље.

Обавијестите нас о распореду ваши.х јединнца и редовно нас обавјештавајте о акцијама и о ситуацији код вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

М.П. За штаб
командант, пуковник
Радован Вукановнћ

БР. 291

ИЗВОД ИЗ РАТИОГ ДНЕВНИКА РАДОВАНА ВУКАНОВИ НА, КОМАНДАНТА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ, ЗА ПЕРИОД ОД 11. СЕПТЕМБРА ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1943. ГОДИНЕ'

III. Ударна дивизија
(Црногорска)

11/1X 1943. до 27 VII 1944. год.

11. септ. 1943. год.
Фоча

1УОдлуком Врх.[овног] штаба формиран је II. Ударни Корпус.[2]

Састав: II пролетерска и III Ударна дивизија.

27непрнјате.\> држи у Санџаку, Црној Гори и Хериеговшш све гарнизоне.

3./Распоред јединица II Корпуса: IV бригада на просторију Мрежице — Трново, II далматннска: Миљевина — Фоча, II пролетерска: Фоча — Чајниче — Челебићи; III санџачка у област Пљеваља; X Херцеговачка област Гацка и Автовца; V бригада: Брод у области Фоче. По нар.[ећењу][3] ВШ V бригада са Радованом" одлази за ЦГ.[5]

12. септ. 1943. год.

1ЈУ бригада полази у 10^{30} из Брода за Црну Гору правцем: Брод — Белени — Сутјеска (с. Војновићи). У с. Војновићи преноћиште 12/13.

2. У покрету бригада је имала сукоб са четницима у с. Приједражје, на путу од Брода за с. Белене. Јачнна непријатеља била је 30 четника са 3 аутоматска оружја. Губици непријатељски: 1 мртав, 4 заробљена, 1 митраљез, 30 пушака и око 500 метака. Наши нијесу имали губитака.

[1] Оригинал (инсан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 27—4, к. 754.

[5] О фор.мирању 2. ударног коргтуса НОВЈ види том II, књ. 10, док. бр. 113, напомену бр. 2, и док. бр. 124.

[5] Види том III, књ. 5, док. бр. 27.

[4] Радован Вукановић, командант 3. ударне дивизије НОВЈ.

[5] Црна Гора

13. септембра 1943. г.
Гацко.

1УБригада је продужила покрет у 4 час. правцем: Попов Мост — Тјеитиште — Суха — Изгори — Чемерно — Врба. Преноћиште 13.14 у с. Врби а штаб дивиз. у Гацко код штаба X бриг. У пролазу кроз Тјентиште извршена је комеморација друговима палим 13/У1 у Сутјесци при пробнјању непријатељског обруча у V њемачкој офанзиви. Сахрана к-та Саве.[6] Почасна чета за сахрану.

2./По доласку у Гацко ставили смо под [нашу] команду X херц. брнгаду, која је 10. ов. мј. заузела Автовац и Гацко и налазила се на просторији Автовац — Гацко Југовићн.

14. септембра 1943.
Гацко.

1./Непријатељ: према прикупљеним подацима четници попа Перишића заузели положаје од Казанаца до с. Равно према нашим снагама. Четници из среза билећког држе положаје на Кобиљој Главн. Од гарнизона држе Билећу и Невесиње. У Требињу н Дубровнику су. Не.мци.

2./Одлука: разбити четнике на просторији Равно — Казанци н кренути према Кобиљој Глави — Плани и Билећи ради разбнјања билећских четника и заузећа Билећа.

ЗЛСонцентрација наших снага: У току дана и ноћи 14 15 концентрисати се и то: V бригада на просторију с. Равно; X бригада на просторију с. Драмешина — Микљаче — Автовац. Напад одређен за 15 9 у 6 час.

15. септ. 1943.
Аанићи.

1/Непријатељ на истим положаји.ма од 14/9. Напад отпочео према предвиђеном плану у 6 час. На лијевом крилу, на сектору Равно — Леденик на правац с. Казанци нападала је V бригада а иа десно крило правце.м: Автовац — Липник — Галић планина — Са.мобор — Гарева — Данићи нападала је X бригада.

2,/Борба је трајала у току дана. Четници су давали мјестимични отпор али су брзо били разбнјени и повуклн се у правцу пл. Голње и у правцу Кобиље Главе гдје су се повезали са билећки.м четницима. Губици непријатељски: 6 мртвих, 4 заробљених; заплијењено: 1 револвер, 6 пушака, 500 метака и друга спрема. Наше јединице нијесу имале губитака у току дана.

[6] Сава Ковачевић, команлант 3. ударне днвизије, народни херој.

16. септембар 1943.
с. Вољице

1./Наређено гоњење четника и то: V бриг. територијом Црне Горе, преко Троглава и с. Црквице — а X бригада правцем: Степен — Кобиља Глава — Плана.

2.'На правцу наступања V брнгаде није било отпора у току дана. На правцу наступања X бригаде, дошло је до сукоба код с. Степен. Четници[7] су тражили појачање од Немаца[8] из Требиња и Дубровника и ови су им као помоћ послали 1 камион војника којиједошао до с. Степен и нападнут од дјелова X бригаде. После краће борбе непријатељ је овдје разбијен. Резултат: 12 Немаца убијено, 1 заробљен, остали побјегли за Кулу Фазлагића. Уништен је 1 камион и 1 мотоцикл. Са Њемцима је био у камиону командант четн. корпуса за Јужну Херцеговину жанд. кап. М. Видачић' из Требиња, који је такође побјегао са Њемцима за Кулу Фазлагића.

После овога X бригада предузела је гоњење четн. банди и у току дана разбила их на Кобиљој Глави — у с. Корита и на Планику. Губици четника у току дана, по обавештењима нз Билеће били су 34. —

17. септембар 1943. г.
с. Радмилова Аубрава

ГЧетници, пошто су разбијени па положајима КобиљаГлава — Планик, повукли су се дијелом према пл. Ситници а дијелом са М. Поповпћем[10] и кап. Видачиће.м који је ноћу 16/17 дошао из Куле Фазлагића у саму Билећу, одакле су затражили помоћ од Њемаца. V и X бригада стегле су обруч око вароши и извршиле припреме за упад у варош.

2/Ње.мци, на тражење четника, пребацили су из Дубровника: 3 тенка, 3 противколска топа и појачање у људству. Борба је вођена са Њемцима и четницима у непосредној околини вароши. Сви неприј. напади одбијени уз губитке истих. Наши губици 3 рањена и 2 мртва.

[7] Ријеч је о јединицама Требињског и Невесињског четничког корпуса. Опширнније види „Ослободилачки рат народа ЈУгославије 1941—1945", књ. 1, стр. 559.

[8] Односи се на дијелове 7. СС дивизије.

[9] Милорад Видачић, четнички командант у Херцеговини. Убијен послије рата, као одметник, од јединица ЈА.

[10] Милорад Поповић, четнички командант у Херцеговини. Погинуо 1945. при одступању четника пред јединицама ЈА.

18. септ. 1943. г.
с. Радмилова Аубрава (код Билеће)

1/Њемци су у току дана довлачнли нова појачања на сектор Билећа.

2'Распоред наших јединица: V бригада на Хаџибегово брдо, X бриг. на Медрепац и Тухор.

3/На основу процјене ситуације, а у вези са њем.[ачким] појачањи.ма одустали смо од директиог напада на Билећу, зато радн нових задатака извршити прикупљање јединица и то: V брнгада на просторију Вучи До а X бригада на просторију села западно од комуникације Билеће — Плана.

19. септ. 1943.
(С. БОЉЦИ) Вучи До.

1Н2итуација. Четници у срезу невесињско.м врше мобилизацнју. У срезу билећко.м углавно.м разбијени и ступају у редове наших јединица. У Билећи и Требињу Њемцн и четници. У Бањани.ма фор.мирана партиз. чета која је од четника заузела Велимље и успоставила власт. У Вилусима четници. Четнички курир са поштом за мајора Бећевића" од Милорада Поповића заробљен. У писму позив у име главне четничке ко.манде за вршење опште мобилизације.

2!Х)длука. На основу ситуације а у вези постављених задатака од ВШ и штаба II корпуса одлучили смо: X бригада да крене правцем: Столац — Попово поље — са задатком разбијања четничких банди, мобилизације, напада на комуникације и мање усташке и њемачке гарнизоне, а затим према ситуацији кренути према Невесињу или ка Требињу; V бригада да крене правцем Вучи До — Мацоваре — Велимље и даље према ситуацији разбијајући четн. банде и вршећи мобилизацију. Са овом бригадом полази штаб дивизије. У току ноћи 19'20 брнгаде су извршиле покрет.

20. септ. 1943.
Велимље

1/У наступном покрету V брнгаде према с. Велимљу није дошло до сукоба са непријатељем.

2/У с. Велимље наишлн смо на једну позадинску партизанску чету.

3.'на просторији с. Велимље V бригада у току овог дана се одмара.

4/Збор заказат за 22. ов. мј. у Велимље.

[11] **Петар**

21.** септ. **1943.
Велимље.

1/Извиђање иа правцу Вилуса. У току дана није дошло до контакта са непријатељем. Прикупљање података о четницима.

22. септ. 1943.
Велимље.

1/Није било контакта са непријатељем.

2 Одржан пле.менски збор. Из Јужних Бањаиа, одзив је био слаб. Говорници: Коста Радовић, Др Миљанић[12] и други. Сви су се изјаснили за н.о. борбу.

23. септ. 1943. г.
Велимље.

1/Четници концентрисани на Вилусе и извиђају у правцу Велимља. У Вилусима магацин муниције.

2 Један бат. V бригаде, који је извиђао на правцу Внлуса дошао у сукоб око 14 час. са четницима и одбацио их према Вилусима. Губици непријатеља: 3 мртва и 2 рањена.

24. септ. 1943. г.
Велимље.—

1'У току ноћи 23/24 разбијени четници испред Внлуса и заузето ово мјесто. Заплијењен је магацин разне муниције.

2/Око 160 сандука муниције евакуисано за Велимље. Артњер. муниција није евакуисана.

25. ***септсмбра 1943. г.***
Велимље-Милочани

1/Никш[ићкн] одред стављен под команду. Он се налази са 2 батаљона у с. Милочане и са 2 бат. у с. Жупу.

2:Наређено V бригади пребацивање преко с. Трепча на просторију Стуба — Сјенокос. — Обавештени смо од стране корпуса да се IV бригада налази на просторији Жабљак — Буковица.

26. септ. 1943.
Милочани — Брезовик.

1/Четници напали I бат. V бригада и III бат. у покрету за Трепча. I бат. био принуђен да се повуче из Вилуса.

[12] Нико

2/Једна чета Њемаца направила испад у правцу Глибавца из Никшића, и дочекана је од дијелова Никш. одреда. Убијено 2 Њемца. Заплијењено око 400 метака. Наши нијесу нмали губитака.

3/1У бригада упућена у правцу Колашина.

27. ***септ. 1943.***
Милонани — Брезовик

1/У бриг. предузела контранапад на четнике према Вилусима и одбацила их у правцу Вилуса уз наше губитке 1 мртав и 3 рањена. Непријатељ је имао губитака. Четници су напали у с. Трепча једну извиђачку патролу од 5 другова и убили је.

2/Бригада је извршила покрет у правцу Милочани. Успут, преко с. Трепче водили борбу са четницима и била принуђена пребацити се преко пл. Његоша у с. Тису у току ноћи 27/28.

3Четници на сектору Вилуси — Трепча били су ојачани са 2 батаљона херцег[овачких] четника, и били су у < надмоћности.

28. септ. 1943.
Милочани.

1-У бриг. са 2 бат. на просторији с. Тиса.

2/Укључили смо у састав V бригаде један бат. Зетског одреда као IV бат. и један бат. Никш. одреда као II бат. Наредили смо да се ова два батаљона пребаце на просторију с. Милочани.

29. ***септ. 1943.***
Милочани

1/У току дана није било промјена. Непријатељ није показао никакву активност.

2Батаљони V бригаде налазе се на нстој просторији. У току сутрашњег дана очекујемо долазак IV бат. из Жупе.

3/Одлучили смо напасти четничке банде на просторији Трепча — Вилуси — Осјеченица — Грахово.

30. септ. 1943. г.
Милочани

1/Поднлажење полазни.м положајима за напад на Трепчу и то са два батаљона преко Зле Горе и Његоша а са два батаљона преко Ступе и Крстца у правцу М. и В. Ките.

2/Покрет у предње.м циљу предузет је у току ноћи 30 1X/1.X.

1. октобра 1943. Трубјела.

1'Напад са полазних положаја отпочео у 4^{30} часова. Четници су у Трепчима дали мањи отпор и повукли се ка Вилусима.

2 Четници су и.мали неколико рањених. Наши губици 4 лакше рањена.

2. ***Октобра 1943. Трубјела.***

1 Наставлзено гоњење разбијених четника у правцу с. Вилуси. Наступање без отпора.

2/У току дана није било губитака ни са једне ни са друге стране.

3. октобра 1943. Осјеченица.

1) Четници, који су се били покупили зап. од Вилуса, приликом покрета батаљона ка Осјеченици и Грахову прешли су у напад. Услед овакве ситуације бат. V бриг. примили су борбу на сектору Вилуси — Осјеченица која је трајала до мрака. Граховски четници који су држали косе између Осјеченице — и Јабуке брзо су стјерани и побјегли су ка Грахову и даље према Б. Гори.'[13]

2) Непознати су губици код четника. Наши губици 1 рањен.

3) У току ноћи 3/4 покрет бригаде Осјеченица — Грахово.

4. октобра Грахово. —

1) После упорних бојева које је водила дивизија „Тауринензе" на сектору Црквице — Рисан Њемци су успјели да се пробију у Црквице и да поцијепају снаге ове дивизије. 2 батаљона „Тауринензе" набачени су на Бијелу Гору, један батаљон стигао је јутрос у Грахово, један батаљзн је у покрету Трешњево — Трубјела, а један бат. са штабом див. у покрету Кобиљи До — Трубјела. Штаб дивизије одлучио да се пребаци са овим снагама у Г.[орње] Поље.

2) Батаљон ита.\.[ијански] из Грахова узели смо под команду. Предузели смо евакуацију њиховог магацина из Драгаљског поља. Један наш бат. упућен преко с. Трешњево.

5. ***октобра 1943.***
Огорело Ждријело.

1) Јутрос смо нзвршили покрет Грахово — Јабука — Огорело Ждријело.

[13] Бијела гора, плаиина сјеверно од Кривошнја, 10 км ј.з. од Грахова.

2) По доласку у Огорело Ждријело сазнали смо да су Њемци[14] запосјели Трубјелу — Подбожур — Осјеченицу. После подне продрли су у Грахово са правца Осјеченице и Црквица.

3) Овај непр. покрет уперен је против јединица „Тауринензе".

4) 3 бат. V брнг. били су још према Грахову и Трешњеву, одакле су евакуисали муницију. Батаљон Италијана, који је био са нама задржали смо у Огорело Ждријело. Повезали смо се са батаљоном који је из Трешњева стигао у с. Брестице. Наредили смо његово пребацивање преко Пандурице и даље ка Г.[орњем] пољу и то у току ноћи 5/6. Овај бат. у току ноћи извршио је покрет према задатку. Ми смо заноћили у Огорело Ждријело и наредили прикупљање у циљу прелаза друма у току 6. ов. мј.

6. октобра 1943. год.
Каменско

1) Непријатељ у току дана запосједа комуникацију. Направио испад од Трубјеле у правцу Брестица.

2) V бригада је у следећем распореду: 1 бат. према Трубјели и Брестицама, 2 бат. пре.ма Грахову у с. Јабука а један бат. на О.мутићу контролише цесту. Батаљони Реинетија (Ивреа) у Огорело Ждријело. Штаб дивизије „Таурин.[ензе]" са једним бат. из Трешњева дошли до села Брестица и после повезивања са нама утгутили се ка Огорелом Ждријелу.

3) Одлучили смо да првим мраком пређемо са свим дјеловима цесту на сектору Трубјела — Подбожур.

4) Батаљони, који су давали обезбеђење одн. затварали правац ка Грахову, повукли су се са положаја у 16 часова у циљу прикупљања на зборном мјесту. Ови бат. у току дана нијесу довољно развнли извиђање и нијесу примјетили непријеј. покрет ка с. Јабуке. Батаљони су се поебацили неспретно у Бајов До и тако оставили отворен правац ка Огорелом Ждријелу. Батаљон који је био према с. Брестици, дошао је у сукоб са непријатељем на том правцу и један дио овог бат. био принуђен на повлачење ка П. Лисцу.[15] Непријатељ од Јабуке, након повлачења наших бат. врши пробијање и заузи.ма косе изнад Огорелог Ждрнјела, ставља под ватру просторију на којој су се налазили итал. батаљони, штаб див. „Тауринензе" и штаб III див. Напад је

[14] Односи се на 738. пук њемачке 118. ловачке днвизије. Внди .Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 561.
[15] Односи се на Пусти Лисац.

отпочео у 17 час. и трајао је до првог мрака. Под заштитом мрака формираиа је колона за прелаз. Батаљон Италијана који је са штабом див. дошао разбијен код П. Лисца. — Бат. „Ивреа" и IV бат. V бриг. формирају колону за прелаз. Непријатељ са цесте осјетио покрет и отворио ватру и успио да разбије италиј. батаљон као и штаб итал. дивиз. Бат. V бригаде рокирали су се према Подбожуру, запосјели цесту и у току цијеле ноћи држали под контролу за прелаз, од нтал. бат. „Ивреа" успјело је да се пробије око 200 војника. Комора са осталим људством разбјежала се. У пробијању V бриг. имала 8 мртвих и неколико рањених. 5) Нападнута једна њем. патрола. Убнјено 4 Њемца, неколико рањено. Заплијењен 1 шарац и нешто муниције, 4 пуш.[ке].

7. ***октобра 1943. г. Каменско***

1) Након извршеног пребацивања сјеверно друма Трубјела — Подбожур распоред наших јединица: Каменско—Бранков До — Смрдуша.

2) У току дана наши бат. су прихваћали дјелове итал. бат. који су се извлачили и контролисали правце од цесте. Непр. је дејствовао артиљеријом. Покушаји четнника и Њемаца ка положаји.ма одбијени су уз губитке.

8. октобра 1943. Трепча

1) V бриг. пребачена на просторију Трепча—Кита.

2) У току дана једна немачка колона покушала напад од Трубјеле у правцу Кнте а друга колона у правцу Мустафића Греде. Ово је било 7/X. Обје ове колоне одбијене су.

9. ***огсгобра 1943. Трепча***

1)) Чета која је била на Пометенику, наншла је на једну групу четника из Трепча и убила 5 четника.

2) Издато наређење за покрет.

10. окт. 1943. г. — Шипачно

1) У току дана бригада је извршила покрет правцима: Трепча — Зла Гора — Тиса; Трепча — Ластва — Стуба, и задржала се на просторију: Стуба — Сјенокос — Тиса.

2) Непријатељ није у току дана предузео никакав покрет у правцу наших јединица.

11. октобар 1943. г. Шипачно.

1) Непријатељ није активан.

2) Формирана је италијанска бригада „Аоста" од јединица „Тауринензе" и стављена под нашу команду.

3) Примљен је један бат. Зетског одреда и укључен у V брнгаду као „Петн бат.".

4) Упућено за попуну IV бригаде 300 бораца из Ловћ. [енског] одреда.

12. октобра 1943. Шипачно.

1) Непријатељ није активан. Аржи Уздомир.

2) Наређено V бриг. и „Аости" пребацтање и го: V бриг. с. Бршно — Мећеће, „Аоста" Драговољићи — Жупа — Каблена глава.

13. окт. 1943. г. Ливеровићи

1) V бриг: Бршно — Мећеће. Извићање ка Острогу и Вражегрмцима. „Аоста" — Драговољићи — Лаз — Каб. глава:'[6] затварање правца од Никшића.

2) Четници Баја Станишића налазе се на просторији: Острог — Винићи.

3) Наређено је V бриг. да у току ноћи нападне четн. банде Станишића и то од правца Мећеће, с. Кути'[7] и на просторију Винићи.

14. октобра 1943. г. Ливеровићи

1) I и II бат. у току ноћи 13/14. напали банду Баја Станишића. У Острогу, заузели Доњи Манастсгр и принудили Баја да се са једном групом у којој је Блажо Букановић, склони у Г. Манастир. Остали дио четника разбјежао се. Четници су нмали 5 мртвих. Наши губицн 1 мртав и 3 рањена. 1 бат. преузима блокаду.

2) II бат. на цести Крстац — Стубица напао у току дана Ње.чце који су ишли од Никшића. Убијено 15 Њемаца. Заробљено 10 [Њемаца] и 8 Италијана. Уништено 3 камиона и 1 мотоцикл. Заплијењен 1 топ и 1 камион топ. граната.

3) Од четника у Д. Манастиру заплијењено је: 2. т. бацача, 1 лаки бацач, 2 митраљеза, 100 сандука муниције и друга ратна спрема као и један магацин хране.

4) Њемци довлаче појачања од Дан.[илов] Града у Богетиће.

ад. 1) осталн батаљони разбили четнике после упорне борбе на просторијн с. Винићи и предузимају даље чишћење Бјелопавлића.

[16] Односи се на Каблену Главу, триг. 1151 (8 км ј.и. од Никшића).
[17] Односи се на с. Купиново.

15. октобра 1943. г. Мећеће.

1) Њемци су скоицеитрисали своје снаге за наиад у Богетићима. Артиљерију су пласирали: 1 батерија у Богетиће а 1 бат. преко пута Острога на цести. Од Никшића једна њем. колона'[8] са четницима Сима Мијушковића и Јеврема Шакулића напада у правцу с. Стубица.

2) Напад је отпочео рано.м зором на сектор Крстац — Стубица. После тешких борби непријатељ је успио да овлада ко.муникацијом и принуди II бат. да се повуче са овог сектора на нове положаје наслањајући се на Острошке греде. Њемци су у овом сукобу имали 20 мртвих. Четници су имали 2 мртва. Број рањеиих био је већи. Наши губицн неколико лакше рањених.

3) Четници су групицама нападали од р. Зете. Сви покушаји разбијени.

4) Двије батерије унакрсно тукле положаје V бригаде.

16. окт. 1943. Мећеће.

1) У 8ћ непр. са Богетића са 2 батерије туче положаје Б." Вода — Острог и омогућава подилажења своје пјешадије од Крстца — Богетића.

2) Непријеј. је једном колоном прошао Б. Воду и продужио ка Острогу. Испред тунела био је дочекан јаком ватром и принуђен на бјекство.

У току дана покушао је још неколико напада, користећи тенкове, али је сваки покушај одбијен уз губитке по непријатеља.

3) После подне, након пропалих покушаја продора, непријатељ прикупља све своје дјелове у Богетиће и повлачи се ка Данграду.[20]

17. окт. 1943. Острог.

1) 2 бат. V бриг. настављају чишћење Бјелопавлића, један бат. штити правац од Никшића и Богет.[ића] а један бат. држи блокаду. „Аоста" руши цесту и контролише сектор Бршно — Мећеће.

2) Непрнјатељ се није служио у току дана комуникацијом Никшић — Подгорица.

'* Рпјеч је о дијеловнма 750. пука њемачке 118. ловачке дивизије. Види „Ослободилачки рат народа J\тос.\авије 1941—1945", књ, 1, стр. 591.

" Башииа Вода

м Даинловград

18. октобра 1943. год. Острог.

1) Под притиском блокаде група из Г. Манастира капитулирала у 12ћ. Блажо БукановиН са још 36 Црногораца (полипајаца, жандар.ма, официра и нешто зав.[едених] сељака) и 13 Италијана, положили су оружје и предали се нашим борци.ма. Бајо СтанишиН са 3 рођака остао и даље у Манастиру. Бајо на прозору убијен из п. митраљеза и један од његових рођака, остали извршнли самоубиство. У 15Н група са Блажом БукановиНем предата ратном суду.

2) Заплијењено у Манастиру: 1 л.[аки] бацач, 1 п. митраљез, око 50 пушака, око 15 револвера, неколнко сандука муниције, 2 р.[адио] станице, нешто на.мирница и др.

3) У борбама око Острога укупни нашн губици 5 мртвих и око 15 л. рањених.

19. окт. 1943. Острог.

1) Њемцн од Дан. Града извуклн артнљ. у правцу Острога — цестом.

2) Око 16 час. јача артиљ. ватра засипа просторију Острог. Један хаубички метак нанио је следеНе губитке: БошкоЈанковиН, кнт. V бр. и 3 борца погинули, а 6 бораца рањено.

20. окт. 1943. г. Mehehe.

1) Рокнрали с.мо наше јединице и то: а) V бригаду на просторију Сретња — МартиниНи, б) „Аосту" на просторпју Острог — Сретња.

2) У току дана једна њемачка патрола, без отпора, долазила од Острога и вратила се за БогетиНе.

3) Итал. батаљон, који се налазио на сектору с. Стубице, нападнут је са леђа од Баш. Воде. Борба је вођена од 10 да 15 сати. Ње.чци су и.мали 4 мртва и више рањених. Итал. губици 1 мртав и 5 рањених. Један вод, који је рушио цесту, одсјечен.

21. окт. 1943.

1) 2 бат.[2'] V брнгаде упутили смо у БратоножиНе са задатком да бочно нападну њем. колоне[22] које врше напад у правцу Колашина.— Остали батаљони у БјелопавлиНима.

[51] Тала су упућени 3. и 4. батаљон (видн том III, књ. 5, док. бр. 131, н књ. 6, док. бр. 6).

~ Односи се на ојачани 738. пук њемачке 118. ловачке дивизпје, који је 16. октобра 1943. отпочео да наступа од Подгорице (Тнтограда) ка Матешеву (операција „Балкански кланац"). Опширније внди „Ослободилачкн рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 591.

3) Ми смо се са штабом покренули правцем: Међеђе — Јовановићи — Винићи — Гостиље. Преноћиште у с. Криваче.

22. окт. 1943. Гостиље.

1) Распоред јединица као и прошлог дана. Од батаљона у Братоножиће не.ма извештаја.

2) Четници J. Јововића[23] у Ждребаонику и Тарашу.

23. окт. 1943. год. Гостиље.

1) Непр. је овладао Вјетреником и продужио у правцу Матешева. Непр. посада у Пелевом бријегу (Клспот), Биочу, Смоковцу. Обезбеђење на Вежешнику.

2) У току дана једна чета Зет. одреда у с. Радећа иапала Њемце и задала им губитке: 10 мртвих, заплиј. 1 шарац, 2 машинке.[24]

3) V бат. V бриг. упућен у Братоножиће као појачање там.[ошње] групе за дејство против непријј. Клопот — Л[нјева] Ријека.

4) У току ноћи 22/23 нападнути Њемци на Клопоту и ово мјесто заузето. Губици непријатеља: 4 мртва, и више рањених. Заплиј.[ењено]: 1 митраљез, 1 л. бацач, 1 „шарац", 1 машинка, 4 револвера, 1 п. митр., 13 сандука муниције. Наши губици 1 мртав и 3 рањена.

5) У току дана једна Њем. патрола из Бисча долазила до с. Потока и одбијена.

24. окт. 1943. Гостиће:

1) Група бат.[25] из Братоножића рокирала се Вјетерник — Јабука.

2) У току дана вођена је борба на Вјетернику. Њемци су имали више губитака. Наши губици 5 мртвих — 3 рањена.

3) непријј. авијација на овом сектоур била је врло активна.

" Јаков Јововић Селим. Послије погибије Баја Станишића преузео је дужност команданта Зетског четничког одреда и концентрисао своје снаге око Даниловграда.

***[4] Види том III, кн». 6, док. бр. 10.**

" Ријеч је о 3, 4. и 5. батаљону 5. црногорске НОУ бригаде. Том групом батаљона ко.мандовао је Драгиша Ивановић, полигички комесар 5. црногорске НОУ бригаде.

25. окт. 1943. Гостиље.
Мораково

1) Непријеј. је заузео Колашин и Беране 22. ов. мј. после жестоких борби у којима је имао 800 мртвих и ратвених. У нападу су учесхвовали Њемци,[26] Арнаути[27] и Муслимани[23] и то са правца Подгорица (1500), Андријевица 1500 (Ње.м. и 3000 Арнаута), Рожај (1500 и 1000 Арн. и м).

2) IV ориг. повукла се на сектор Мојковац.

3) Наредили смо V бриг. да се хитно пребаци на просторију Г. и Д. Морача — Аипово — Боан и очисти ову просторију од четника.\

4) Бригади „Аоста" наређено да се пребаии на сектор Луково — Гвозд и затвори правац од Никшића као н поруши друм који води за Шавник.

5) Њемци пребацили 100 камиона војске и материјала из Подг.[орице] за Никшић.

6) Са 2 бат.[29] извршилн смо покрет Жупа — Мораково.

7) У 13ћ бомбардована Подгорица.

26. ***окт. 1943. Ђеран. Гора.***

1) Покрет: Мораково — Неранића Гора (преноћнште)

2) Извештај од Божа[30] о акцији у Братоножиће и рокирању снаге ка Ровцима.

27. ***окт. 1943. Сеоце.***

1) Покрет: К.[ераннћа] Гора — просторија Боан.

2) Наређено повезивање са батаљонима на правцу Мораче.

3) Рашко[3'] 26. 10. пошао за р. станнцу. Чета која је са њим пошла вратила се из Жабљака.

[56] Мисли се на 738. пук њемачке 118. ловачке дивизије и јединице ње.мачке 297. дивизије (операција „Балкански кланац").

[27] Ријеч је о албански.м јелиница.ма које су се борише на страни Нијемаца. V даље.м тексту овог документа. гдје год се говори о Арнаути.ма као непријатељи.ма јединица НОВЈ, мисли се на албанске квнслиншке једншше.

[21] Мислн се на мусли.манску милицију која се борила на страни окупатора. У да.\>ем тексту овог документа, гдје год се говори о „муслиманима" којн су били на страни Нијемаца и четника, против јединица НОВЈ, ријеч је о муслиманској милнцији.

[г"] Односи се на 1. и 2. батаљон 5. црногорске бригаде.

[Ј1] Божо Лазаревнћ, начелннк Штаба 3. НОУ дивизије.

[81] ВукосавоБић, шеф обавјештајног центра 3. НОУ дивизије.

28. окт. 1943. Сеоце.

1) Извнђачки дјелови V бригаде послати на правцу Јаворје и на правцу Вратло.

2) Мање четн. групе бјеже без отпора испред наших дјелова.

3) Чула се борба у правцу Матешева и Д. Мораче.

29. *о1ст. 1943. Сеоце.*

1) Један бат. упућен правцем: Крња Јела — Вратло и један бат. правцем Јаворје — Доња Морача. Задатак: разбијање четника н повезивање са ост.[алим] батаљонима.

2) У току дана није дошло до борбе.

30. октобра 1943. Сеоце (Боан)

1) Мање четн. групе са правца Крња Јела — Вратло побјегли су испред I бат. Батаљони настављају гоњење у правцу Г. Мораче и Липова.

2) Извештај од нач. Штаба из Д. Мораче од 29/X у 14ћ. IV бригада ушла 26. ов. мј. у Колашин. 26. и 27. X. водила борбу са Њемцима на правцу Матешева. Њемци су напустили Матешево и одступили главнином ка Андријевици. IV [бригада] ушла у Матешево. Батаљони V [бригаде] из Роваца пребацили се у Д. Морачу 28. ов. мј. гдје су ушли без отпора.

31. октобра 1931.[32] Сеоце (Боан)

1) У току дана није било битних промјена. V бригада на просторији Г. и Д. Мораче. Једна чета V бриг. пошла у правцу Колашина за везу са IV бригадом.

2) Обавештени смо од Шт. корпуса да су узеле јединице НО војске: Вишеград, Рудо, Прибој (V див.), Нову Варош и Беране (II дивнзија).

3) IV бригада на сектор Колашин — Мојковац под непоср.[едном] командом штаба Корпуса.

1. новембра 1943.
Поље Араговића — Г. Морача

1) Јутрос у 6ћ штаб је извршио покрет: Боан — Јаворје — Г. Морача, гдје се повезао са шт. V бригаде.

2) V бриг. налази се на просторији Г. Мораче 2 чете Зет.[ског] одреда у Д. Морачи.

3) Јутрос је у с. Трновице IV бат. напао једну четничку групу и убио предсј.[едника] општине Г. Морачке Јова-

[32] **О.машка; треба: 1943.**

на Бијелића. Том приликом погинуо је још један четник (Владимир Дуловић).

4) Чету Зет[ског] одреда у А- Морачи јутрос су напале четн. банде у 2,30ћ од с. Рајчевнна, т.ј. од с. Прекобрће. Ао сада су нам непознати резултати овог напада. Борба се чула у току дана на том правцу. Упутили смо на тај сектор појачање два батаљона V бригаде. Осталим снагама V бригаде наредили смо покрет у том правцу за 2/X1.

5) Нач.[елник] овог штаба[33] и политком[34] пошли су јуче у Колашин до штаба IV бригаде.

6} Распоред IV бригаде пре.ма њих.[овом] извјештају од 29. X: два бат. у правцу Берана а три бат. на просторнји: Мојковац — Колашин — Матешево.

7) Непријеавијација није у току дана испољила дејство.

2. ***новембра 1943. год.***
Ман. Аоња Морача.

1) V току јучерашњег дана, чета Зет. одреда, после борбе са четн. бандама које су напале од Прекобрћа, без губитака повукле се у с. Вочје.

2) У току прошле ноћи стигли су на овај сектор I и III бат. V бриг. и смјестили се на просторију с. Барице — Буђевина. Аанас су ови батаљони продужили покрет у правцу Прекобрћа и у току дана избили на ивицу с. Прекобрћа без отпора.

II н IV извршили су јутрос покрет нз Поља Араговнћа и стигли на просторију с. Барице — с. Јасеново.

3) К-нт дивизије са једним водом пратеће чете, на путу за Ман. А- Морачу, био је нападнут од четничких банди из непосредне близине манастира. Теже рањен командир пратеће чете Баровнћ[35] и један борац погинуо.

3. нов. 1943. Д. ***Морача***
Манастир

1) У току данашњег дана батаљони V бригаде нијесу наишлн на четнички отпор у правцу извиђања.

2) Распоред V бригаде: Прекобрће — Барице и Јасеново — Присојак.

3) Одржан збор Доњоморачана код манастнра.

4) Авијација се није испољила.

[53] Божо Лазаревпћ
[34] Јово Капнчић
" Јанко Боровнћ, умро од тог рањавања.

4. нов. 1943. Манастир М.

1) Непријатељ се није испољио на сектору јединица V Црногорске бригаде.

2) Батаљои V бригаде на истим положајима. Једна чета Зет.[ског] одреда у Г. Морачу у циљу мобилизације.

5. ***нов. 1943. Ман.*** Д. ***Морача***

1) Батаљон V бригаде налази се на јучерашњим положајима. У току дана није било никаквих нарочитих про.мјена на сектору ових батаљона.

2) Представницн Авноја[34] на путу за Колашин, свратили су у манастир Д. Морачу и преноНили.

3) Непријатељ се није испољио у току дана.

6. нов. 1943. Ријека Пиперска

1) Покрет с.мо извршили са 2 чете Зет. одреда и нашом парт. четом јутрос у 6Н правцем: Д. Морача — Међуречје — Купине — Ријека Пиперска.

2) V бригада извршила је у исто вријеме покрет и то: са 3 батаљона преко Л. Ријеке и Брскута за Куче а са једним батаљоном преко Међуречје — Срет.[ачке] Горе — Плича за Братоножиће.

3) Вријеме: кишовито.

7. ***новембар 1943. Свиба***

1) У свом наступном покрету према Кучима батаљони V бригаде, без отпора су ушли у с. Плич, с. Верушу, с. Л.[ијеву] Ријеку, с. Брскут са три батаљона и у БратоножиНе са једним батаљоном.

2) Према податцима прикупљеним од V бригаде у Кучима се налази искупљено 5—800 четника из ВасојевиНа, Куча, БратоножиНа и Брскута.

Од Подгорице непријатељ није предузео у току дана никакав покрет у правцу Биоча.

8. новембар 1943. Свиба

1) Батаљони V брнгаде јутрос су рано.м зором извршили покрет и то: 3 бат.[аљона][37] из Брскута у правцу Куча, а један бат. из БратоножиНа у правцу Бноча. Борба се

[34] Ријеч је о групи делегата за Прво засједање Зе.чаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боке, које је одржано 15. нове.мбра 1943. у Колашнну.

[37] На просторију Куча упућенн су 1, 2. п 4. батаљон. а у Братоножиће 2. батаљон (вндн том III, књ. 6, док. бр. 61, 64 и 70).

чула у току дана али о резултатима ЈОШ ИИЈЕ стигао извештај. 2 чете Зет. одреда у току ирошле ноћи пребациле су се преко Смоковца у правцу Фундине и Убала да из позадине садејствују приликом напада V бригаде.

2) Положаји II бат. код Биоча, тучени су са коса источно од Биоча. Том прилико.м два друга су лакше рањена. Преко дана, око Биоча било је препуцавање с једне и друге стране.

3) Распоред IV бригаде: 3 6ат.[аљона] у Беране и Андријевицу, 1 бат. у Колашину а 1 бат. у Матешеву.

9. ***нов. 1943. Свиба.***

1) Четн. банде се повлаче пред јединицама V бригаде пружајући мањи отпор у правцу с. Убли и с. Косор. Четници су добили у току јучер. дана 3 камиона намирница и муниције из Подгорице.

2) Батаљони V бригаде стигли су у току дана на линију: Птикаљ — Цвилин — к. 715.

3) Губитци непријатеља незнатни. Сопствени губици: 1 мртав.

4) На сектору Биоче, дјелови II бат. препуцавали се са четн.[ичким] истуреннм дјеловима према Биочу и одбацили их.

10. новембра 1943. Свиба

1) Четн.[ичке] банде око мајора Лашића у Кучима, потпомогнуте Њемци.ма разбијене су у току 9/10. Једна њем. моторизована колона направила је исиад од Подгорице у правцу Медуна и вршили су два јуршпа на положаје V бригаде у цњу помоћн четничким бандама. Сви напади како четника тако и Њемаца потпуно су разбијенн. Њемци су се повукли за Подгорицу а четници око Лашића побјегли за ови.ма ка Подгорици, док се поједине мање групице крију по Кучима. Батаљони V бригаде настављају чишћење просторије и гоњење у правцу Подгорпце.

2) Губицп непријатеља: 20 мртвих. Заплијењено: 1 т. бацач, 1 т. митраљез, 1 радионица. Наши губици 6 мртвих и 8 рањених.

3) Батаљон Зет. одреда одређен за VI бригаду извршио је јутрос покрет Биоче — Колашин.

4) Расп.[оред] V бригаде: Врбица — Рашовићи — Биоче.

5) Од Гл. Штаба обавештени смо да су четници и Њемци у Бјелоиавлићима јутрос у 9 сати отпочели напад против итал. баталзона на Сретњој.[38]

11. новембра 1943. год. Свиба.

1) Извештај X херц. бригаде од 3. новембра 1943. год. о раду и акцијама од 19. јуна 1943. год. до 30. октобра 1943.
а) Резултат: непријеј. губици: 1633 мртвих, рањена и заробљенаи 14 официра (Шваба: мртвих 510 и 9 официра, рањених 630 и заробљених 45 и 5 официра).
Заплијењено је : 504 пушке, 47 пиштоља, 61 аутом. оруђе (машин. пушака, п. митр. и митраљеза), тешких и лаких бацача 7, топова 5, коња 60, 2 радио станице, 90.700 метака (пушч. и митр.), 60 топов. граната за хаубице, 60 гран. за 47 м.м., 520 гран. за л. бацач и 284 гран. за тешки бацач. Уништено: 4 локомотиве, 48 вагона, 3 камиона, 5 мотоцикла, 90 коња, 2 вагона хаубичке муниције. Губици сопствени: 35 мртвих, 94 рањена, 1 п. митраљез уништен.—
б.) Снтуација у Херцеговини: окупатор држи јаче снаге у Дубровнику, Метковићу, Мостару и Требињу и мање снаге у Стоцу, Невесињу, љубињу и Билећи. У Улогу и Калиновику нема окупатора. Јака је четничка реакција на простору Требиње — Дубровник — Грахово. У реону Мостара и Коњица испољава се дјелатност муслнманске четничке организације уз сарадњу Срба четника. Активност четника у Миљевини, Загорју и око Трнова. Организује се четништво на простору Зијемља и Борака.
ц.) Распоред X бригаде: 1 група јужно од комупикације Столац — Плана, 1 група сјеверно од ове ко.муникацнје према Невесињу а једна група Гацко. Бројно стање: 1800 бораца; наоружање: 100 аутом. оруђа и неколико т. и л. бацача.

2) Ноћу 10/11 једна засједа Зет. одреда код мјеста зв. Какарицка Гора напала је један њем. камион и убила: 1 пуковника, 2 капетана, шофера, сестру Станоја Поповића учит.[еља] и познатог зликовца и Момчила Беговића, познатог зликовца и личног секретара мајора Борђа Лашића. Код Момчила нађена документа која говоре о заје д.[ничким] плановима четника и Њемаца.

3) Артиљерија је тукла положаје V бригаде у току дана. Примијећено је 30 камиона Тузн — Подгорица и обратно.

[38] **Напад су извршили Зетскн четнички одред и дијелови 359. пука њемачке 181. дивизије. Види „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 595.**

4 тенка правили испад ка Кучи.ма до прве препреке и повратили се.

12. новембра 1943. Свиба.

1) У току дана није било никаквих промјена. Њемци на Какарицкој Гори.

2) Патроле V бригаде контролишу просторију Д. Куча и извиђају у правцу Подгорице.

3) Савезн. авијација бомбардовала данас Падгорицу.

4) Код „Аосте" у борбама са Њемцима и четницима 10/X1 било 13 рањених и 5 мртвих.

5) Данас је у Колашину формирана VI Црногорска ударна бригада.[39]

13. нов. 1943. Свиба.

1) Њемци ~и четннци у јачини 500—600 са око 20 мотор. возила направнли су испад од Подгорице у правцу Куча и напали на положаје V бригаде и то са три правца: Подгор.[ица]—Медуи. Подгор.[ица] — Сјенице и Какар.[ицка] Гора — Рашовици — алб. територ.[ије]. Деснокрилна колона повезала се са норужаннм бандама Арнаута и са леђа напали положаје III бат. У дневиој борби непријатељ је на свим правцима разбијен и одбијен уз губитке. Наши губици 1 мртав и 6 л. рањених.

2) У току ноћи 13/14 III. бат. је био нападнут од четнника и Арнаута од правца с. Кођи.

14. нов. 1943. Свиба.

1) Њемци са моториз. и артиљ. повукли се за Подгорицу. Четници су се задржали око Златице. Арнаути су продужили напад, користећи повлачење III. бат. **из'** с. Кођи односно са алб. територије и успјели су да овладају косама до изнад с. Дучићи У с. Дучићи упадали и запалили неколико кућа.

2) У току дана чула се на правцу V бригаде борба. V бригада одлучила да збаци Арнауте са заузетих положаја.

3) На правцу с. Биоче без промјена.

4) Вријеме кишовито.

15. нов. 1943. Свиба.

1) У току прошлог даНа V бригада разбила арнаутске и четничке банде. Нарочито жестоке борбе водио је 3 бат.

'* Свечани чнн формирања 6. црногорске НОУ бригаде извршен је 14. нове.мбра 1943 (види то.м III, књ. 6, док. бр. 66).

2) После јучер. борби бригада се пребацила са просторије Куча и то: са два батаљона на просторију Пипера (Сеоца — Ожези) а са два батаљона на просторију Биоче, Мрке, Братоножићи.

3) Непријј. губици у борби 14/11 били су велики. Наши губици 5 мртвих и 14 рањених.

16. нов. 1943. год. Свиба.

1) Непријатељ није испољио своје дејство против наших јединица.

2) V бригада заузела је распоред: Пипери (Сеоца — Ожези) — Мрке — Биоче, ради одмора и припреме за нове акције.

3) Наређено је бригади „Аоста" да се пребаци у Санџак, на основу радиограмског наређења Штаба Корпуса. (Правац: Жупа — Шавник — Жабљак — Бурђевића Тара и с. Косаница). У вези предњег V бригади наређено да одмах упути два бат. у Бјелопавлиће а Никшићком одреду да предузме контролу праваца коју су вршили батаљони „Аосте".

4) Немамо података о распореду IV и VI бригаде.

17. новембра 1943. Свиба.

1) Непријатељ се у току дана није испољио.

2) V бригада упутила 2 батаљона у Бјелопавлиће (Мартинићи — Сретња).

3) Савезннчка авијација бомбардовала Подгорицу.

4) Политком V бригаде Ивановић"[0] премјештен одн. постављен за политкома херцеговачке дивизије.'[4]'

5) Извештени смо од штаба II Корп. о формацији VI црн. бригаде.

6) Штаб Корпуса наредио формирање Ударне групе од 3 батаљона за операције у Старој Црној Гори. Састав: 1. и 2. бат. IV бригаде и један бат. V бригаде, уз садејство Ловћ.[енског] одреда. Време дејства на означеној просторији 30 дана. Штаб групе: Нико Стругар к[омандан]т. и Војо Нколић политком. Подручје операција: реон Ријеке Црнојевића, Цетиња и Црмнице. Концентрација за покрет **V** Пиперима.

18. новембра 1943. Свиба.

1) Непријатељ се није испољио на сектору Подг.[орица]—Бноче. V Бјелопавлићима примјећено је концентрмса-

[40] Драгиша
[41] Ријеч је о 29. херцеговачкој НОУ дивнзији.

њеједне групе четнника око Јакова Јововића у Даниловом Граду.

2) Распоред јединица као и 17. ов. мј.

19. новембра 1943. год.

1) Непријатељ пије испољио своје дејство у току дана.

2) Савезн. авијација бомбардовала околину Подгорице. Резултат непознат.

3) 2 чете I бат. у току дана обишле Куче (Убли, Косор, Сјеница итд.) Четници из Подгорице не долазе у Куче.

20. нов. 1943. Потоци

1) Један непријеј. авион типа „Дорние" извијао цесту Подгорица — Лијева Ријека.

2) Непријаљ у току дана није правио испад у правцу наших јединица.

3) Вријеме кишовито.

4) Из Ловћ.[енског] одреда 74 борца приспјела за VI бригаду.

5) Примјећен је покрет непријеј. са 14 камиона од Подгорице — Дан. Града. — Непријеј. авијација у току дана прелијетала је од Скадра у правцу Никшића.

21. новембар Потоци

1) На сектору Бјелопавлића Њемци и четницн направили испад из Дан. Града у правцу IV бат. V бригаде (Сретња — Колашиновићи), резултати испада још непознати.

— Око 50 четника из Спужа направили испад у правцу Стијене али су билн дочекани од дијелова Зег.[ског] одреда и одбијени.

— на сектору Кучи — Биоче, није било промјена.

2) Два непријеј. авиона типа „Месерш.мит" извијали су цесту Подг.[орица] — Колашин.

3) Према обавештењима окупатор је појачао гарнизоне Подгорица, Дан. Град. Никшнћ.

4) Вријеме кишовнто.

22. новембра 1943. Потоци

1) Непријатељ који је јуче направио испад од Дан. Града и Спужа у правцу батаљона Зет. одреда (Стијена) и V бригаде (Сретња — Јовановићи) разбијен је и одбијен.

2) У току данашњег дана непријеј. није испољио своје дејство на цијелом сектору.

3) Авијација није дејствовала: Вријеме кишовито.

4) Резултат јучерашње борбе у Бјелопавлмћима је следећи: у иападу учеств. 800 Њемаца, итал. фаш. и четника са тенков. и артиљ. Убијеио 52 непр. војника (1 њем. официр), рањен већи број, заплењено: 1 шарац, 1 мотоцикл, 1 револвер, 1 машингевер (180 мет.), 1 пушк. митраљез и 4 сандука муниције. Наши губици 4 мртва — 2 рањена. Непријеп. потпуно разбијен.

23. нов. 1943. г. Потоци

1) Непријатељи (Њемци и четници) направили су испад од Подгорице у правцу Доњана и Златице и присилно евакуисали становништво за Подгорицу. У Мосору су заиалили четници куће неких партиз. породица.

2) На сектору Бјелопавлићи — Пипери није било промјена у току дана.

3) Наређење Штаба корпуса да узмемо следећи распоред: VI бригада Колашин — Матешево — Братоножићи — Биочи; V бригада: Биочи — Пипери — Бјелопавлићн; IV бригада остаје на досадашњим положајима; Штаб дивиз. да се с.мести у Матешево.

24. нов. 19-. 3. Погоии

1) Непријател. се није испољио ни на једнон сектору јединица наше дивизије. Примјећен је мањи покрет моторизације и комора Данград [Данилов Град] — Подгорпца и обратно.

2) Распоред наших јединица: V бригада: Бјелопавлићи — Пипери — Биоче, VI бригада: Колашин — Матешево — Л.[ијева] Ријека — Братоножићи, IV. бригада: Андријевица — Беране.

3) У току цијелог дана вријеме кишовито.

25И1 1943. Потоии

1) Непријатељ није испољио дејство.

2) Распоред јединица као и јуче.

3) Вријеме кишовито.

26/11. 1943. Пелев бријег

1) Непријатељ није испољио дејство у току дана.

2) I и II бат. IV бригаде и IV бат. V бриг. формирају ударну групу под К-ндом Ника Стругара за операције у Ст.[ару] Црну Гору. Батаљони IV бриг. пренићиће на просторпји Пипера 26/27. [новембра]. Група ће се пребацити на д. обалу Зете 27/28.

3) Распоред дпвпзије: V бриг. Бјелопавлићи — Пипери, VI бриг. Кол.[ашин] — Матешево — Л.[ијева] Ријека — П.[елев] Бријег. IV бриг. Бераие — Биј.[ело] Поље — Андријевица. Ударна група Стијена — Црнци.

4) Штаб див. у току дана извршио је покрет Потоци — Пелев Бријег.

27. ***новембра 43. Јабука***

1) Штаб је у току дана извршио покрет Пелев Бријег — Јабука.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

3) У току дана немамо нзвештаја од бригада о ситуацији на њих.[овим] секторима.

28. нов. 1943. год. Јабука

1) Непријатељ није исиољио своје дејство на сектору наше дивизије.

2) Распоред јединица као јуче. Ударна група у покрету.

3) Ја сам био у Колашину гдје са.м пренећио 28/29.

29. ***нов. 1943. Јабука.***

1) Непријс. се ннје испољио пре.ма досадашњим обавештењима.

2) Распоред као у току прошлог дана.

3) Мој повратак у Јабуку нз Колашина.

30. нов. 1943. г. Јабука.

1) Четничка жандар.м.[ерија] у јачини око 200 из Подгорице изашла у Куче са циљем да успостави власт на територији Куча. У Кучима није било наших јединица.

У Прекобрђе налази се једна скупина четника од 150—20д.—

У срезу Беран.[ском] и Андриј.[евичко.м] мање четничке групице.

2) Распоред наших јединица: IV бригада: 1 бат. у Б. Поље, 1 бат. у Беране а један бат. у Андријевици (2 бат. на спец. задатку);[42] V бригада: 1 бат. Биоче, а 2 бат. у Бјелопавлиће (1 бат. на спец. задатку);[43] VI бриг.: 1 бат. Колашин, 1 бат. Матешево, бат. Л. Ријека а 1 бат. Братоножићи.

3) VI бриг. добила задатак да у току 1., 2., и 3/12 разбије четнике у Прекобрђу и жандарм.[ерију] у Кучима.

4) Не.мамо везе са ш.[та6ом] корп.[уса].

[45] и[43] Ријеч је о батаљоиима који су се налазнли у саставу ударне групе.

1. децембар 1943. год.
Јабука

1) IV бригада са једии.м батаљоном" (прије два дана) напала с. Шекулар и заплијенила: 1 т. митраљез, 1 п. митраљез, око 30 пушака и заробила око 30 четника. Један бат.[<5] ове бригаде водио је борбе око Сјенице али резултат још није познат.

— VI бригада са 4 чете предузела је чишћење Прекобрђа а са 2 бат. чишћење Куча. Резултат још непознат.

Са V бригадом немамо у току дана везе. Код батаљона на Биоче без промјена.

2) Непр. у току дана није направно ннкакав нспад на сектору IV и VI. У правцу Пипера или Бјелопавлића чула се борба.

3) Врнјеме кишовито.

2. ***дец. 1943. Јабука***

1) Немамо података о непријатељу.

2) VI брнгада на извршењу задатка.

3) Са IV и V нијесмо имали везе у току дана.

3. децембар 1943. Јабука

1) Према изв. V бригаде, непријатељ је 1/12 направио испад од Подгорице н Спужа до Бурковића, Церовица и Д. Црнаца, неколико кућа у Церовицама попалио па се увече, под притиском дјелова Зет. одреда, повратио.

2) Батаљони VI бригаде који су били у Прекобрђу нијесу наишли на непријатеља и повратили су се на мјесто логоровања.

3) V бригада извештава да се 1/12 чула борба у правцу Ко.мана и љеш.[анске] Нахије.

2 чете V бригаде добиле су задатак да на комуникацији Богетићи — Стубица поставе засједе.

4) На сектору Беране — Андријевица — Колашин, без промјена у току дана.

4. дец. 1943. Јабука.

1) Све јединице дивизије на истим положаји.ма.

2) Немамо извештај о борбама у Пиперима, Кучима — љеш. Нахији на правцу наших јединица.

3) Свјеже и кишно вријеме.

[44] Односн се на 4. батаљон (види том III, књ. 6, док. бр. 123).
[45] Односи се на 3. батаљон (види том III, књ. 6, док. бр. 123).

5/12. 1943. Јабука.

1) Према обавештењима једииица ситуација је следећа: на сектору V бриг. непријатељ је 1/12 напао од Подгорице и Спужа у правцу Пипера. У борби на пиперском сектору са дјеловима Зет. одреда непријатељ је имао 3 мртва и внше рањених. Погинуо Павле Вуковић, зам. ко.месара у Пиперима. Непријеш. се увече повратио за Подгорнцу и Спуж.

На сект. VI бриг.: 2/12 до 5/12 2 бат. ове бриг. уз садејство 1 чете V бриг. очистили Куче од четн. банди, које су побјегле у Подгорицу. Четници нијесу дали никакав отпор.

Ударна група на простору љеш. Нахије — Ријека Црнојевића водила је борбе, о резулт.[ату] још смо необавијештена.

На сектору IV бригаде без промјена.

2) Наређење шт. корпуса о форм.[ирању] VII Црн. бригаде.

3) У Херцеговини непрij.[атељ] подузео офан.[зиву] у правцу Гацка и Калнновика.

6/12. 1943. Јабука

1) У току дана добили смо обав.[јепггење] од 3. бат. IV бриг. да је непријатељ од правца Прибоја и Сјенице напао Пријепоље, продужио за Пљевље и заузео их.

2) На сектору IV бригаде Б. Поље — Беране — Андријевица није било промјена.

3) Од V бриг. и ударне групе у току дана нијесмо имали извјештаја.

7/72. ***1943. Јабука***

1) Од IV пролет. добили смо извјештај. Дат. 4/12. у времену од 30/11 до 4/12 заробљено 8 четника. Заплијењено: 8 пушака, 1 т. митраљез и 2. п. митраљеза.

Од 3. бат. IV бриг. добили телефонски извјенггај да је Бij. Поље евакуисано и да се они пребацују у току ноћи 7/8 на Слеп.[ацj Мост. Непр. се налази и у Павино Поље.

2) Од V бриг. нзвјештај да је I бат. ноћу 2/3 на сектору Крстац — Стубица, напао непрij. колону и убио и ранно 60 Ње.маца, запаљена 4 камиона а 7 уништено бомбама и аут. оруђима, заплij. 1 п. митраљ. са муницијом и неколико пушака. Заробљен Мираш Радоњић, начелник среза Никшић. Наши губици 4 мртва и 6 рањених.

3) Ударна група (извештај од 3/12) очистила и разоружала с.: Пљешив[ачки] До — Богмиловићи — Бандићи — Загарач. Разбијени четници у љ. Нахији и њемачке ко-

лоне на комуникацнјн Подгорица — Риј. Црнојевића. Ове операције извођене од 28/11 до 3/12 и постигнути следећи резулати: Убијено 80 Ње.маца, 50 рањено, четника 110 убијено, 40 рањено. Заплијењено: 2 тешка и 1 л. бацач, 5 машинки, 5 парабелума, и већа количина пушака и муниције и друге ратне спреме. Унштена 4 камиона. Наши губици 16 мртвих и 20 рањених. Наставља се чишћење Ријечке Нахије.

3) При.мили с.мо депешу преко Боана од шт. Корпуса од 6/12 у 18.15ћ следеће садржине: Њемци са 1 моториз. пуком,[46] (12 тенк. и 300 камиона) продрли у Пљевља од Пријепоља дана 5/12 у 13 часова. У Пријепоље су изненадно ушли са правца Сјенице и Прибоја. Једна колона ушла је у Бродарево. Колоне Пријепоље — Бродарево су се спојиле.

4) У вези ситуације под тач. 3. наредили смо: IV да пребаци још 1 бат. на сектор Бијо. Поље — Слепац Мост; VI бригади да пребаци 2 бат. на сектор Мојковац — Слепац Мост, V бриг. 1 бат. Биоче — Братоножићи, Ком.[ско.м] одреду 1 бат. Мојковачки сектор а остале снаге Андријевнца. — Зет. одреду да контролише правац од Вр.[аљицких] Њива и Спужа ка Пиперима.

5) Врије.ме кишовито. Везе доста слабе.

6) Притпоставка: намјера непријатеља да продре долином Лима ка Беранама и Матешеву и преко Мојковца ка Колашину.

8. дец. 1943. Јабука.

1) Непријатељ у јачини 1 батаљ. (Њемци и Арнаути) са скијашким одјељењима, налази се на просторији Драшковина — Павловнна. У току дана извиђао је у правцу Л»ековина и покушао да зауз.ме Коврен.

У Б.[ијело] Поље ушла претходница њем. моторизације.

2) Распоред наших снага: 1 бат.[47] IV бригаде у Крш Фемића, 1 бат.[48] IV бриг. Ракита — Мајсторовина; 1 бат.[49] VI бриг. Шаховића а 1 бат.[50] у Слепач Мост. Јединице Бјелопољског одреда: Коврен — Жубер — Бабаићи. Остале једнице на досадашњим гтоложајима.

3) Покушај Њемаца да заузму Коврен одбијен је од дје\ова Бјелопољског одреда.

[48] Види док. бр. 268, напо.мену бр. 3.
" Мислн се на 3. батаљон.
[4]* Пети батаљон
" Први батаљон
[50] Трећи бата.\>он

4) V правцу Плеваља чула се артиљеријска ватра. На осталим секторима затишје.

9. дец. 1943. Јабука

1) V току даиа непријатељ није испољио своје дјејство према нашим јединицама сем патролних извиђања. Чула се арт. ватра у правцу Санџака.

2) Распоред јединица као и прошлог дана.

3) Од одреда Комског извештени смо да на правцу Плава и Гусиња као и Мурине нема никаквих непр. покрета. У Пећи мале њем. снаге.

10. дец. 1943. год.
Колашин

1) Непријатељ је запосјео комуникацију Подгорица — Цетиње, ојачао гарнизон Подгорица са нешто војске као и гарнизон Дан. Град са 1 батаљоном.

2) На сектору Бијело Поље: јединице IV бригаде у бђ заузеле су Бијело Поље, које су бранили четници и мусл. милиција. Убијено 25 четника, заробљено 12 четника и 10 милиционара. Заплијењено 40 пушака, више муниције и друге ратне спреме. Извиђања се настављају у правцу Бродарева. Са Њемци.ма наше јединице нијесу имале контакт у току дана.

Сектор Мојковац: Јединице VI бригаде по заузимању Шаховића и Павина Поља, заузеле Драшковину и нас^ављају извиђања према Коврену. Везу са Бјелопољским одредом и Санџачком бригадом[51] ухватили су, Бјелопољски одред се налази на просторији Коврен — Жубер — Павино Поље. Санџачка бригада: Тулово — Вруља. Сектор према Тари: непознато. Сектор Беране — Андријевица и сектор Биоче без промјена.—

':?) Добили смо накнадни извештај од VI бриг., да су у току дана водили борбу са једном групом Ње.маца у Аековани и постигнути су следећи резултати: 10 мртвих Њем., 4 заробљена, више рањено. Запл. 1 радио-станица, уништен 1 тенк. Наши губици: 2 мртва, 4 т. рањена.—

4) Ударна група водила је 5 и 6. о. мј. борбе са Њемцима и четницима између Ријеке Црној[евића] и Барутане. Ње.мци су имали 100 мртвих и више рањ. а четници 30 мртвих и више рањ. Наши губици 3 мртва, 7 рањ., 3 нестала.

[51] **Мисли се на 3. сакџачку НОУ бригаду (види то.м I, кљ. 16, док. бр. 104).**

11/12. 1943. год. Колашин

1) Јутрос су се дјелови VI бригаде сукобили на Грабу (између Шаховића и Ковреиа) са њемачким дјеловима и после упорних борби заузели ово мјесто уз губитке. Резултати ове борбе још су нам непознати. На осталим секторима није било про.мјена у току дана.

2) Четници покушавају са мобилизацијом и концентрацијом у области Комова Васојевићских у циљу папада на наше снаге.

3) Примјећено је пребацивање оружја и хране од Пећи у правцу Плава. Њемци су позвали у области Пећ — Плав — Гусиње неколико годишта под оружје нријетећи репресалијама у случају да се не одазову. Резултати ових аката непознати.

4) У току дана продужено је рушење комуникација на свнм правцима.

5) ВШ[52] јавља да је отпочела VI њемачка офанз. у цијелој Југославији и то од праваца: Имотски — Книн — Грахово — Лика — Тузла — Зворник — Сјеница — Херцеговина.

12. дец. 1943. Колашин

1) Извјенггај V бригаде од 11/12: четници су се поново појавили у Кучима и то у с. Медуну, Лијешту и Фундина, гдје су дошли под заштитом њемачких одјељења.

2) Извеш.[тај] Штаба VI бригаде од 12/12. Јуче је непријатељ потиснуо дјелове ове бригаде са Бијова гроба али противнападом непријатељ је одбачен у правцу Бкјелих Трла и Опанчине и нанијети му осјетни губици. Сзпствени губици: 2 мртва и 7 рањених.

3) Изв. IV бригаде: у току јуч. дана вођене су досга јаке борбе на линији села Кање са четници.ма и милицијом, гдје је непријатељ растјеран и наши дјелови су избили на косе изнад с. Гостуна. Наши губици: 2 рањсна.

Санџ. бригада је јуче код Велике Стијене убила 1 њем. официра, 1 подофицира (наредника), 4 ранила. Уништила 4 камиона.

Двије италиј. бригаде: једна Слепац Мост — Мојковац а једна на Коврену.

4) Према непровјереним вијесгима Њемци иапустили Сјеницу и Пријепоље.[53]

[5г] Врховни штаб НОВ и ПОЈ.
[53] Ова вијест није бнла тачна.

13. дец. Колашин

1) Јуче после подне је водила VI брнг. кратку али врло јаку борбу са Њемни.ма, и услед јачег иеириј. притиска и надмоћности у људству и оружју повуклн су се из Бијовог Гроба и Бијелих Трла, нанијевши непријатељу губитке у мртвим и рањеним. Сопствени губици 7 рањених, 1 мртав. (Укупни губици VI бригаде до сада 6 мртвих и 16 рањених.)

2) Извештај IV бриг.: заузели Јасен и остале положаје јужно од Бродарева, после жестоких борби.

3) На осталим секторима ништа ново.

4) 2 чете V бригаде у Кучима.

5) Чета VII бригаде у Д. Морачи.

14. децембра Ко.иииин

1) У току јучерашњег дана јединице IV бригаде заузеле су Јасен и косе јужно од Бродарева. Непријател. се пребацио на д. обалу Лима. Непријеј. је утврдио положаје испред Санџачке и VI бригаде. Губнци код IV бригаде 3 мртва и 5 рањених.

2) У току дана непријатељ није испољио дејство.

3) На правцу Подгорице без промјена.

15. дец. 1943. Колашнн

1) Немамо нарочитих података о непријатељу.

Према извештају Вл. Шегрта[54] упућеиог шт. корп.[уса] Њемци су моторизацијом стигли до Вилуса од Требиња и Билећа. Даље њихове намјере непознате.

Према извештајима из Санџака 2 моторнзоване и 1 пјеш. дивизија[55] прошле су преко Пљеваља у правцу Чајнича и Горажда и наводно Сарајево и Фијума.[56]

2) На секторима затишје.

16. дец. 1943. Колашин

1) На сектору Коврен — Бијело Поље у току дана без промјена, сем неких чарки на сектору IV бригаде према Бродареву и патролних сукоба на сектору Санџачке бригаде.

Распоред јединица овог сектора: IV бриг.: један бат. у Бијело Поље, један у села Добрње — Миоче. VI бриг: 1 бат. у Шаховиће, а 1 бат. у Мојковац, III Санџ.: 1 бат. на

[54] **Владо Шегрт, комамдант 29. херцеговачке НОУ днвнзије.**

[55] **Види док. бр. 268, наномену бр. 3.**

[36] **Ријека**

Градини, 1 бат. Драшковина — Кичево, 1 бат. Градина — Перотин — Тулова, а 1 бат. Крупице. I бриг. „Гарибалди": 1 бат. на Коврену, 1 бат. Биоковац, 1 бат. Леиенац, 1 баг. на путу Мојковац — Колашин.

Бјелопољски одред: Рогујевац — Пријесничко Брдо.

2) На сектору Беране — Андријевица без промјене.

3) Сектор Биоче — Бјелопавлићи без промјене.

4) Сектор ударне групе: немамо податке.

17. дец. 1943. год.

1) Изв. Ника Стругара[57] од 13/XH: у вре.мену 7/12 — — 13/12 вођене су борбе са Њемцима и четницима у срезу Цетињском и Барском. (Цр.мница — Брчели) и постигнути следећи резултати: убијено 20 Ње.маца, 68 итал. фашиста, 13 четника и већи број рањених. Заплијењено: пушака 405, муниције 57000, бацача 3, п. митр. 7, т. митр. 1, бомби 15.000, коња 20, цокула 300, бензина 10 буради. Сопствени губици: 4 мртва и 7 рањених.— Нареднли смо да група остане на истој просторији.

2) У области Мурине у с. Крушево и Грачаницу упале арнаутске банде и одбијене.

3) Непријеј. је пребацно око 1 батаљ. муслимана са нешто Њемаца и усташа из Буковика за Зечју Главу, ког. 1445 (Санџак). Других промјена у току дана није било.

18. дец. 1943. Колашин

1) Јединице VI бригаде (3 бат.) у с. Лијесци код Шаховића заробиле 7 четника. На осталим дјелови.ма фронта у Санџаку у току дана није било промјена. Њемци пролазе из Пријепоља за Пљевље. У с. Јабуци 1 чета Њемаца а у с. Косаници 2 чете Њемаца. У Бродареву мање снаге.

2) Јуче је порушен мост на Смоковцу; иначе, на сектору V бригаде без промјена.

3) Арнаути, који су били упали у Грачаницу код Мурине повратили су се у правцу Плава и Гусиња.

19. децембор 1043. ?од.

1) Према непровјереним подацима једна непријеј. колона пошла од Сјенице према Бij.[елом] Пољу. Путем Пријепоље — Пљевља, пребацују се стално непријатељ. снаге. На осталпм секторима непријатељ се у току дана није испољио.

[57] **Ко.мандант Ударне групе батаљона**

2) Прије 2 даиа 4. бат. IV бриг. у области Беране сукобио се са једном четн. групом. Убијено 3 четника. Наши губици 2 мртва и 5 рањених.

3) Распоред јединица као и прошлог дана.

20. дец. 1943. Колашин

1) На сектору V црногорске није било промјена.

2) На сектору Андријевица — Беране без промјена.

3) На сектору Санцак (IV и VI [бригада]) чишћење околине Бродарева од четн. и милиц.[ије].

4) Њемци се повукли са Таре према П\>евљима.

5) У Кам.[еној] Гори један бат. III Санц. заробио 18 четника.

21. дец. 1943
Колашин.

1) Бјелопољски одред обавештава да је ушао у Бродарево.

2) У области Б. Поље — Бродарево, јединице IV бригаде прешле дјеловима на д. обалу Ли.ма.

3) У области Беране — Андријевица без промјена.

4) Према извјесним подацима од Пећи ка Ругову кренула два батаљона непријат. војске (наводно коњица).

5) Прије подне чула се у правцу Подгорице јака артиљ. ватра.

22. дец. 1943. Колашин

1) Немамо ближих података о непријатељу. Према извјесним обавештењима добијеним од Комског одреда у Пећи нема Њемаца. Има нешто регуларне албанске војске.[58] Она је извијала у правцу Ругова. У области Плав и Гусиње не осјећа се никаква непријатељска живост.

2) У Бродареву су биле ушле милиционерско-четничке банде. Бјелопољски одред је ушао у Бродарево и растјерао ове банде али услед јаче интервенције Њемаца са правца Пријепоља (2 тенка и 20 камиона) евакуисао ово мјесто.

3) У току дана није било никаквих борби на ссктору наших јединица.

23. дец. 1943
Колашин.

1) Стање на сектору наших јединица као јуче.

2) Од V бриг. и ударне групе немамо извештаја.

[58] **Мисли се на албанске квислиншке јединице.**

24. децембар 1943. Колашин

1) У току дана није било никаквих новости на сектору Санџак — Биј. Поље — Беране — Андријевица.

2) Немамо извештаје са јужног сектора (V бригада — ударна група).

3) А>удство за VII бригаду прикупило се у Липову.

25. ***децембар 1943. год. Колашин***

1) Јуче је непријател. (Ње.мци) направио испад од Пљеваља до с. Вруље, гдје је дочекан од јединнца III санџ. бригаде и одбијен уз губитке.

2) На остали.м секторнма није било промјена.

3) У току дана ннје било никаквих битних промјена. Јединице на истим положајима.

4) Батаљони[59] VI бригаде на просторији Прекобрђа заробили 12 четника.

26. децембар 1943. Кол.

1) Данас је непријатељ из Бродарева направио испад према Биј. Пољу у правцу батаљона IV бригаде. Непријеј. је једном колоном ишао лијево.м а другом десно.м обалом р. Лима. На путу између Б. Поља и Бродарева у току цијелог дана водила се борба са Њемцима у којој је непријатељ имао осјетне губитке. Наши губици 1 мртав и 1 рањен.

2) На осталим секторима није било про.мјена у току дана.

3) Од групе Н. Стругара нема никаквих извештаја после 13/12.

27. ***дец. 1943. Колашин***

1) Не сектору Бродарево — Бијело Поље — Беране — — Андријевица ништа ново у току дана.

2) На сектору Кучи — Бјелопавлићи без промјена.

У изв.[јештају] од ударне групе од 22/12 група се задржала иа одређеној просторији према нашем наређењу. Ухватила везу са I херц. бригадо.м[60] на сектору Билеће — Гацко. Није имала јачих борби од 13. до 22/12.

28. дец. 1943. год. Колашин

1) У току дана није било битних промјена на секторима наших јединица.

[58] Односи се на 2. и 4. батаљон.
[60] Односи се на 10. херцеговачку НОУ бригаду (види том III, књ. 6, док. бр. 181).

2) Према подацима Њемци пребацују јаче снаге са југа Пећи и Митровице ка Рашкој и даље ка и преко Пријепоља и Пљеваља ка Чајничу и Сарајеву.

3) II пролет. дивизија налази се на просторији сјеверно и сјеверозападно Н. Варош — Прнјепоље. На тој просторији разбили су четничке банде.

29. дец. 1943. Колашин

1) На сектору V бригаде није било промјена. Једна група четника у Кучима (Медун) извршила препад на школу у Медуну у којој није било никога.

2) На сектору Санџак — Беране — Андријевица није било битних промјена.

30. дец. 1943.

1) II дивизија заузела је Нову Варош 29. ов. мј. и врши притисак са сјевера у правцу Пријепоља и Сјенице.

2) Једна колона од 500—600 четника и милиције кренула је од Пријепоља у правцу Бијелог Поља и дошла до с. Тутићи. Арнаутске банде нз Рожаја извиђају у правцу Бсрана и повезују се са четн. бандама. Њемци: 1 бат. у Пљевља, у Пријепољу (непознате јачине), у Сјеници (непознате јачине), у Пећи мање снаге, у Бродареву око 30 Ње.маца и неколика тенка са милицијом и четницима. Колоне њемачке и даље полазе: Сјеннца — Пријепоље — Пљевља — Чајниче итд.

3) На осталим секторима није примјећен непријатељски покрет.

4) Распоред јединица: IV бриг. са 2 бат." у област Б. Поље — Бродарево а са 1 бат.[62] у Беране; 2 бат." у ударној групи; V бригада: Кучи — Биочи 2 бат.,[64] а 1 бат.[65] у Бјелопавлићима; 1 бат.[66] у ударној групи; VI бриг.: 2 бат.[67] у област Шаховићи, а 2 бат.[68] Матешево — Лиј. Ријека — дивизион у Д. Морачи.

" Трећи н 5.батаљон
[62] Четвртн батаљон
[м] Први и 2. батаљон
[64] Други н 3. батаљон
[85] Први батаљон
[м] Четврти батаљон
[67] Први и 3. батаљон
[м] Другн и 4. батаљон

5) Данас је главнн штаб формнрао VII Црногорску бригаду и укључио је у састав III дивизије.

31/12. 43. Колашин

1) Један батаљон IV бригаде[69] напао је четнике јачине 400 у с. Пећарска, десна обала р. Лима (д. об. р. Бистрице). Убијено 9, заробљено 15 четника.

2) Њемци и четници јутрос напали III Санџачку на правцу Кознце — Камена Гора. Јачина непријатеља 1000.— Борба је вођена цео дан. Непријатељ је разбијен и отступио за Пљевље. Убијено 30 Ње.маца и четника и више рањено. Заробљена 4 Ње.мца (1 официр). Заплијењено доста ратног материјала.—

3) Око Бродарева стање непро.мењено. На осталим сектори.ма ништа ново.

4) У Колашину се данас спустила снглеска мисија од 5 лица.

" Трећн батаљон

БР. 292

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВИИКА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. СЕПТЕМБРА ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1943. ГОДИНЕ[1]

Датум и мјесто	Састав	Садржај
14 септембар 1943 Врба	1 батаљон 3 батаљон	Од штаба III дивизије бригада[2] је добила задатак[3] да у садејству са X бригадом нападне и разбије четничке банде у Казанцима. У ту сврху бригада ће се одавде пребацити на просторију Мрамор.

[1] Оригинал (писан мастнлом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—1/3, к. 758.

[2] Пета црногорска НОУ бригада имала је тада свега два батаљона (1. и 3). Ови батаљони пробили су се из окружења на Сутјесци 12/13. јуна 1943. Покушајн 2, 4. и 5. батаљона да се пробију 13. јуна остали су без успјеха.

Једно.м дијелу бораца из ових батаљона, интендантури бригаде и бригадне болнице пошло је за руко.м да се по групама пробнју и споје са дијелом Штаба 5. бригаде и 1. и 3. батаљоно.м. Ових бораца било је око 170. Од њих је било око 70. жена. Највећи број ових бораца био је нз састава 4. батаљона. Од њих је Штаб брнгаде формирао 4. батаљон. За команданта је наименован Никола Живковић, којн је до Сутјеске био командир чете, а за политичког комесара Душан Вуковић. За за.мјеника команданта батаљона постављен је Гојко Радовић, а за замјеника политичког комесара Вецо Радичевнћ.

На маршу ка источној Боснн, дошло је случајно (кривицом курира) доодвајања овог батаљона од Штаба бригадеи1.и 3. батаљона. Од тада се 4. батаљон самостално кретао све до мјеста Подграб (на прузи Сарајево — Вишеград). Ту је 4. батаљон сустигао болницу 5. црногорске НОУ бригаде и 3. батаљон 1. далматинске НОУ бригаде. Даље појединачно кретање батаљона није било могуће, јер су Нње.мци јачим снагама контролисали пругу. Зато је партијско и војно руководство ових батаљона од\учило да се формнра заједничко војно руководство за оба батаљона и да се марш наставн преко Трескавице. За команданта ове привремене групе батаљона одређен је Петар Радевић, командант 3. батаљона 1. далматннске НОУ бригаде, а за политнчког комесара Душан Вуковић.

При покрету ка Трескавици, успостављен је, преко нлегалаца, контакт са 10. херцеговачком НОУ бригадом. Тако је ова група батаљона, почетком јула 1943, дошла у област Гацка, и ту се нашла са Штабо.м 10. херцеговачке НОУ бригаде. Одлучено је да 3. батаљон 1. далматинске НОУ бригаде остане на територији Херцеговине са 10. херцеговачком бригадом, а 4. батаљон 5. црногорске НОУ бригаде да продужи покрет за Црну Гору. Болесни и изнемогли борци 4. батаљона такође су остали у Херцеговнни.

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		У 18 часова бригада маршује правцем: Врба—Драмештина—Платица—Жањевица—Мрамор. На циљ стиже у току ноћи. Село До-

Око 10. ула 1943. године 4. батаљон са око 70 бораца, колико је тада и.мао, стигао је на територију Бањана. На то.м гтуту, у Бпјелим Рудинама, овај батаљон су изненада напали Италијани и четници, нанијевши му губитке од неколико погинулих и рањених бораца. Стицајем околности, дио бораца се одвојио и отншао другим ггразцем, док је Штаб батаљона са око 30 бораца наставио марш н 15. јула 1943. дошао на територију Комана — Сиљевица, гдје се повезао са илегалним партијским радницима. Одлучено је да се батаљон подели у групнце, које су упућене у своја мјеста (села), с тим да се на овој територији повежу са илегалним партијским раднницима и у погодном моменту прикупе и органнзују батаљон. (Ови подаци су изнесенн на основу изјаве Николе Живковића, команданта овог батаљона.)

Батаљон је реорганизован 2. септембра 1943. године. Види док. бр. 223, напомену бр. 9.

На дан 12. септембра 1943. године, 5. црногорска НОУ брнгада имала је укупно 281 борца и руководиоца.

— Штаб бригаде н штабовгг батаљона	**30**
— у четама	**134**
— у интендантурама	**26**
— у бригадном и батаљонском санитету	**12**
— другарица	**48**
— рагвеника и болесника	**12**
— службени расход	**19**
	укупно 281

Од наоружања брнгада је имала:

— тешких бацача	**1**	**са 23 гранате**
— пушко.митраљеза	**7**	**са 1320 метака**
— пушака	**136**	**са 7940 метака**
— пиштоља	**61**	**са 400 метака**
— ручних бомби	**132**	
— аутоматских пушака	**2**	

Јахаћих и товарних коња брнгада је имала укупно 32.

(Види Архив ВИИ, рег. бр. 10—1, к. 758.)

[3] Наређењем Штаба 3. НОУ дивизнје од 11. септембра 1943. године, 5. црногорска бригада нмала је задатак да из Брода (област Фоче) крене за Црну Гору, ради разбијања четника и извођења мобилизације. Истн задатак добила је и 10. херцеговачка НОУ бригада, којој је наређено да се пребаци у јужну Херцеговггну, док је 4. црногорска пролетерска бригада, до тада у саставу 3. НОУ дивизије, остала на простору Фоча — Сарајево, под непосредном ко.мандом Штаба 2. ударног корпусаНОВЈ. Види том IV, књ. 17, док. бр. 68.

На извршење овог задатка 5. црногорска бригада кренула је 12. сепгембра 1943. године.

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		деровићи је непријатељски расиоложеио."' Проналазимо нешто оружја. Јовићевић[5]
15 септембар 1943 Казанци	1 оатаљон 3 батаљон	Према задатку бригада креће у наиад са полазних положаја: Трештеник—Шејтан Кула Четничке бандице, које су синоћ пуцкараде, јутрос се виде по чукама. Батаљони иду напријед. Првн се креће правцем: Јаворови Врх—Змијски Крш—Добрелица—Милев До—Кладена Глава—Мироч До—Казанци, а Трећи: Леденик—Јаблан До—Водице—Косови Вис—Букова Градина—Казанци. Наши борци су немоћни према лудој бјежанији попових бандита.[6] У селу Казанцима нема мушкараца изузев нешто стараца. Бригада се размјешта за преноћиште под обезбјеђењем једне чете 3 батаљона на М. Бурилу. Кажњавамо куће четничких вођа,[7] који и не покушавају да дају отпора. Дивизија наређује[8] покрет даље.
16 септембар 1943 Црквице	1 батаљон 3 батаљон	У 8 часова бригада креће даље у цнљу разбијања четника, правцем: Казанци—Дулићи—Пољице—Убли. Четници се не појав-

[4] **Мисли се иа већину сељака који тада нијесу бнли симпатизерн народноослободилачке борбе.**

[5] **Нико Јовићевић, замјеник команданта 5. црногорске брнгаде.**

[8] **Мисли се на четнике попа Перишића из Казанаца.**

[7] **Извршена је конфискација дијела покретне имовине четничких породица.**

[8] **Види док. бр. 291 од 16. септембра 1943. године.**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		љују. Шаљемо везу другу Комненићу[9] и Ј. Бјелици.[10] Јовићевић
17 септембар 1943 Хаџибегово брдо	1 батаљон 3 батаљон	Прње зоре 3 батаљон овладао с. Ковачи и сиустио се према Плани. Први батаљон гфошао Врбицу и посио Вардар, са којеш је огјерао једну мању банду. Непријатељ, Њемци и четпнцн држе Модропац, али послије мало времена бива отјеран. Првн батаљон са двије чете посиједа Хаџибегово брдо. Чека се прилазах X бригаде, па да се напада Билећа. Али она касни. Њемци у Билећи се појачавају. Четници по њином налогу јуришају на Модропац, али их наши одбијају. Њемци их гађају у леђа. У првн мрак добијамо наређење од дивизије да упорно бранимо положаје и сачекамо X бригаду па заједнички да нападнемо на Билећу, у коју је већ стигло 32 камиона са војском." Трећи батаљон стиже од Плане и сада су оба иа Хаџнбеговом брду. У Билећи, пред нама је Сава Ковач,'[2] са својим четничким изродима и Њемцима. Непријатељ није најбоље наоружан али има 3 тенка и хоће да брани варош. Јовићевић

• Петар Комненић; тада се налазио на територији Бањани — Опутна Рулина гдје је са Јевремом Бјелицом радно на мобилизацији и организацији партизанских једнница.

[10] Јеврем

[11] Односи се на дијелове 1Бемачке 7. СС дивизије „Принц Еуген", који су дошли као појачање гарнизона Билеће. Опширније вндн том III, књ. 5, док. бр. 47, и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 559.

[12] Четнички командант, убијен послије рата као одметник.

Датум и мјесто	Састав	Садржај
18 септембар 1943 Бањци	1 батаљои 3 батаљон J %.	Преданили смо у с. Бањци и на Хаџнбеговом брду. Непријатељ није агресиван. Штаб дивизије наређује да у току следеће ноћи напустимо положаје и да се пребацимо на Вучји До. Јовнћевић
19 септембар 1943 Вучји До	1 батаљон 3 батаљон	У 2,30 часова прелазимо у Вучји До. Народ непријатељски расположен.[13] људи су скоро сви одбјегли. Двије чете шаљемо на Црни Кук да разбнју четнички збор. Остали дјелови предањују у Вучјем Долу. Дивизија наређује покрет за област Велимље. Јовићевић
20 септембар 1943 Велимље	1 батаљон 3 батаљон	У 2,30 бригада креће за Велимље. Први батаљон је са двије чете на Црном Куку. Трећи батаљон добија задатак да очисти Мацаваре. Четнички бандити бјеже. И не дају отпора. У област Радојевићи—Велимље—Пригреда стижемо око 10 часова. У Велимљу нас дочекује постројена чета, која је прије недељу дана ово мјесто отела од четника, који се групишу около и пријете. На даљини од 2 км. ваздушне линије демострирају бацањем бомбн. Једну чету из мјеста укључујемо у бригаду. За 22 о. мј. заказан је збор. Јовићевић

[13] **Мисли се на већину мјештана који су тада билн на страни четнка.**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
21 септембар 1943. г. Лијепо, јака врућина Велимље.	1 батаљон 3 батаљон	Преданак у Велимљу. Штабовима 1 и 3 батаљона и к-ди мјештанске чете наређено да са по једном четом ликвидирају четничке банде на Буревцу[14] (сјутра у зору). Мало касније опозвана због сјутрашњег збора. Јовићевић
22 септембар 1943 лијепо Велимље	1 батаљон [4] батаљон	Преданак у Велимљу. Ништа новије. Одржан збор на који је дошао и Коста Радовић. Неки мисле да је то успјех и да су Бањани уз нас. Јовићевић
23 септембар 1943 лијепо Велимље	1 батаљон 3 батаљон	Четничке банде се окупљају јужно од нас и приближавају се Велимљу. То су Граховљани, а има, изгледа, и понеки брадоња са стране." Штаб дивизије и штаб бригаде се саглашавају да се пошаље један батаљон правцем за Вилусе да разбије те банде и да упадне у Вилусе, гдје се налази неки магацин са оружјем и муницијом. Одређен је Први батаљон и овај полази у 14 часова. Трећи се поставља на нову просторију: Бјеловићи — Велимље — Пригредина. Пред сами мрак Први је дошао у сукоб са бандама, са којима је скоро цио дан један његов вод водио борбу. Касно у ноћи долази извјештај да је непријатељ имао више рањених, мртвих и заробљених. Наш батаљон напредује али банде

[14] **Односи се на Дуревац (к. 940) 6 км с.и. од Вилуса.**

[15] **Ријеч је о ченицима са других територија.**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		су прилично јаке и ми шаљемо Првом батаљону једну чету 3-ћег батаљона. Јовићевић
24 септембра 1943 лијепо Велимље	1 батаљон 3 батаљон	Рано ујутру долази извјештај да је Први батаљон ушао у Вилусе.[16] Заробљен је магацин са муницијом а ми наређујемо евакуацију. У току дана претјерано је око 100 товара, иначе има око 600 сандука. Резултат борбе у жртвама: непријатељ је имао више рањеннх међу којима и једнога к-та батаљона, и 4 заробљена. Непријатељ је разбијен побјегао у свим правцима. Ми нијесмо имали жртава. Јовићевић
25 септембар 1943 Облачно Велимље	1 батаљон 3 батаљон	Наставља се са евакуацијом плијена из Вилуса. Мобилизација не тече глатко. Обавијештенн смо да IV бригада[17] долази вечерас на комуникацију Никшић—Шавник. Јовићевић
26 септембар 1943 Облачно са вјетро.м Велимље	1 батаљои 3 батаљон	У 5,30ћ четничке банде[18] изненада и са свих страна нападају наш Први батаљон у Вилусима. Послије жилаве борбе батаљон успнјеза да се извуче из круга и да санира фронт. Јачина оандм је око 400 са доста великим бројем аутоматских оруђа. Прије подне шаљемо једну

Види то.м III, књ. 5, док. бр. 47.

[17] Тада се 4. пролетерска НОУ бригада налазила на просторији Жабљак — Буковица. Види том III, књ. 5, док. бр. 40.

[18] Овај напад нзвршили су четници Невеснњског и Требињског четничког корпуса као и Бокешка четника бригада. Видн том III, књ. 5, док. бр. 61, и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941——1945", књ. 1, стр. 560.

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		чету 3-ћег батаљона у помоћ 1чш. Наши су се повукли иа лииију Бурилац—Тупани. Од штаба дивизије долази наређење да извршимо покрет у правцу Никшића али због нове ситуације одлучили смо да се ове банде разбију па да оида извршимо покрег. Због гога Прром батал.ону, ојачаном са једном четом 3-ћег наређујемо да у 23 часа нападне четнике са положаја Бурилац општим правцем Вилусе, у које да упадне и да униште муницију, која није могла да буде евакуисана. 3-ћи батаљон са свега 3 вода добио је задатак да 27 ов. м. у 1,30 изврши покрет правцем за Трепчу, да очисти тај крај од четничких банди н ту се смјести. За њим ће ићи интендантура и болница. V данашњој борби ми смо имали..мртвих,.. ^[20] рањени [и] 1 нестао. Жртве код непријатеља непознате. Јовићевић
27 септембар 1940[21] Облачно са кишом Церовииа	1 батаљон 3 батаљон	Према јучерашњој сдлуци се поступа. Јутрос око 1,30 часова Први батаљон са четом 3-ћег иапао је четнике и погиснуо их до Вилуса. Непријатељ се ојачао и наше зауставио и одбио на положаје Бурилац. У Велимљу остаје К-дант[22] и политком бригаде.[21] 3-ћи батаљон

и Подаци о погииулим и рањеним нису уиесени. У овој борби 5. црногорска НОУ бригада имала је 2 мртва и 4 рањена борца. Види том III, књ. 5, док. бр. 61.

[21] О.машка; треба: 1943.

- Бошко Јанковић, народни херој. Попшуо 19. октобра 1943. године код манастира Острога.

Драгиша Ивановић

Датум и мјесто	Састав	
		са болиицом и иитендантуром кренули су за Трепчу. Са њима замјеници к-данта[24] и политком бригаде.[25] На излазу из с. Церовнце дјелови 3 батаљона дочекани су од четника. Борба се води цио дан. Четници су потиснути са неколико положаја али Боан, браиик села, упорно држе. УТриређују контрајурише и добро употребљавају 5—7 аутоматских оруђа. Ми смо одмах имали 4 мртва. У оваквој ситуацији доносимо одлуку (по директиви начелника штаба дивизије)[26] да Први батаљон прекине контакт са непријатељем и да се ангажујемо за пробијање ка Трепчп. По томе се и ради. Непријатељ се на оба сектора ојачава. Грахово је такође ојачано. У први мрак, на јакој киши бригада долази у с. Мужевице и ту се смјешта за преноћиште. У Велимљу уништена је муниција. Наше жртве.[27] Жртве непријател^а непознате. Јовићевић
28 септембар 1943 Лијепо	1 батаљон 3 батаљон	У 7 часова покрет правцем преко Његоша за Г. Поље. Послије 1 сат марша наилазимо на непријатеску ватру. Пробијамо се до Тисе и смјештамо се на сектор Тиса. Командант и политко.м иду код Гл. Штаба. Јовићевић

[14] **Нико Јовићевић**

[15] **Јагош Ускоковић**

[м] **Божо Лазаревић**

[17] **Бригада је претрпјела губитке од 5 погинулих бораца (видн то.м III, књ. 5, док. бр. 61).**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
29 септембар 1943 Аијепо	1 батаљон 3 батаљон	Одмор у с. Тиса. Јовнћевић
30 септембар 1943 Лијепо	1 батаљон батаљон батаљон батаљон	Одмор у с. Тиса. У састав бригаде улази 2 и 4 батаљон.[28] Припрема се напад на четнике на сектору Трепча—Вилусн. V томе циљу бригада креће послије подне правцима за Трепчу. Други батаљон иде да сретне „Тауринензу".[29] Јовићевић
1 октобар 1943 Лијепо	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Напад свих батаљона одређен за 4,30 часова. Сви батаљопи су на врнјеме напали. Први батаљон напада правцем: Зла Гора—Карнагнна Глава—Г. Трепча—Боан—Велимље. Други батаљон: Стуба—Трубјела—В. Кита—М. Кита—Каменско. Трећи батаљон: Његош—Јаворњача—Јасенова Глава—Каблена Глава—Развршје—Миљанићи—Мацаваре. Четврти батаљон: Стуба—Д. Трепча—Г. Трепча—Смрдуша—Пригредина. На правцу надирања 1 и 3 батаљона није било отпора.— Са правца 3 батаљона је дан прије повукло се 2—300 херцеговачких четника. Први је око 20 часова ушао у Велимље са замјени-

[48] Штаб 3. НОУ ливизије наредио је да у састав 5. црногорске НОУ бригаде уђу 1. батаљон Нникшићког НОП одреда и 1. батаљон Зетског НОП одреда. Вејнна бораца ових батаљона били су из 2. односно 4. батаљона, који су се послије неуспјелог пробоја на Сутјесци вратили у своја мјеста. Ови батаљони су на територији Никшићког односно Зетског НОП одрела реорганизовани и поггуњени. Види том III. КІБ **5, док. бр. 41 и 49, и у овој књизи док. бр. 248, напомену бр. 9, као и напомену бр. 2 у овом документу.**

[!] Италијанска дивизија, која је послије капитулације пршпла НОВЈ (види док. бр. 222, напомену бр. 10).

Састав		Садржај
		ком к-та бригаде и замјеииком политкома који су командовали десном групом. Трећи је занoћио на просторијн Миљанићи. Други и Четврти батаљон имали су јачу борбу, али су четници разбијени. Четврти је стигао у Пригредину а Други је занoћно у Каменском. Непријатељ је имао једног мртвог, а ми два рањена. Г. Трепча су кажњена паљењем кућа истакнутих четника. Јовићевић
2 октобар 1943 Лијепо	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Продужење чишћења и то: 4 батаљон правцем: Велимље — Тупан, на којем правцу је (Тупан) и.мао борбу са јачом четничком бандом коју је разбио и занoћио у Тупану. 2 батаљон чистио Спилу. 1 и 3. батаљон са штабом бригаде у 15ћ кренули су за Вилусе, у које смо ушли без борбе. Бригада је занoћила на просторији Тупан—Вилусе—Спила. Нов. С. Перућица.[30]
3 октобар Облачно са кишом	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Штаб III дивизије наређује да брнгада изврши покрет за Грахово — чнстећи уз пут терен од четничких банди. У ту сврху 2 батаљон повезан са дјеловима 1 бат. наставља чишћење сектора Спила—Подбожур—Загора, олакле 1 бат. продужује задатак правцем за Грахово. По прије.му наређења Штаба дивизије, Штаб бригаде креће остале батаљоне око 15ћ са задатком чишћења Осјеченица—Грахово. Покрет

[30] Новак Перућица, гала је постављен за начелннка Штаба 5. црногорске НОУ брнгаде.

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		је био у невријеме нарочито за 4 бат. који је био у додиру са четнич. бандама, које су искористиле покрет батаљона и окружиле га тако да је покрет и других батаљона био скоро у знаку извлачења из борбе. Ипак у први мрак бригада је избила на линију Осјеченица—Загора, сем 1 батаљона који је продужио за Грахово. У борби при изласку из Вилуса имали смо 1 рањеног. Жртве код непријатеља непознате су. Нов. Р. Перућица
4 октобар Облачно без кише	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Бригада у саму зору је ушла у Грахово и поставила обезбеђење око града и предузела мјере за везивање са Италијанском дивизијом „Тауринензе" чије је извлачење било главни задатак бригаде. Одмах ујутру у Грахово је наишао 1 батаљон ове дивизије под командом мајора Рајнерија. Батаљон се прикључио нашој бригади и извршили смо евакуацију муниције из Драгаља и пребацили је у Павлов До. Иначе цно овај дан бригада је остала на сектору Грахово. Од прошлога дана штаб дивизије креће се са нама. Нов. Р. Перућица
5 октобар Лијепо	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	У 5ћ замјеник К-та бригаде са 1 и 4 батаљоно.м, Штабом III дивизије и батаљоном дивизије „Тауринензе" извршно је покрет Грахово—Јабука—Огорело Ждријело. Остали дио бригаде са 3 батаљ. извршио је покрет у Павлов До. 2 батаљон остао је на правцу Трешњево за везу са дивизијом „Тауринен-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		зе". Директно и без нкаквих претходних обавештења, батаљони са Огорелог Ждријела осмотрили су њемачке моторизоване и пјешадијске јединице[3'] на друму Никшић—Трубјела—Билећа. Непријатељ је посједао све важне тачке на овој комуникацији. Бригада са штабом дивизије била је у обручу непријатељском. Стало се на становишту да треба извући „Тауринензу" и муницију коју смо већ почели да евакуишемо. V ту сврху враћа се са Огорелог Ждријела потребан број мазги за Павлов До да се одређена муниција пређера до Огорелог Ждријела. За обезбеђење овога терена постављени су 1 и 4 батаљон. 2 батаљон је ступио у борбу са четнич. групом Пешикана и исту разбио, и после се батаљон упутио у нашем правцу. Н. Перућица
6 октобар Облачно без кише	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	У току ноћи извршено је пребацивање муницње из Павлова Дола у Огорело Ждријело, а у саму зору дошао је и 3 батаљон. Мало после стигао је и 2 батаљон а затим и штаб дивизије „Тауринензе" са једним пионирским батаљоном. Батаљони су одмах распоређени на положаје за обезбеђење са свих страна. Штаб наше днвизије је наредио да се одмах под заштитом мрака изврши пребацивање дијелова батаљона и муниције преко комуникације. Збор бригаде био је зака-

[81] **Ријеч је о 738. пуку њемачке 118. ловачке дивизије. Види том III, књ. 5, док. бр. 92 и 94, и „Осдободидачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 561.**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		зан за 17ћ, но око 16Н непријатељ је напао наш 4 батаљ. на положају Омутић у моменту када је батаљон са главнином напуштао положај и ишао ка зборном мјесту. Непријатељ је овладао овим положајем. 2 и 3 батаљон који су били на обезбеђењу од Грахова и Подбожура такођер су повукли своје дјелове за збор. Тако се и овдје указала непријатељу могућност да искористе своје прикривено подвлачење наши.м положајима и концентрично нас нападну. Узроком погрешног схватања наређења 2 и 3 батаљон су се упутили правцем за Бајов До, док су њихове заштитнице примиле борбу са непрнјатељем. Благодарећи оваквом стицају околности и ниском моралу војника италијанске дивизије, створена је једна врста панике те се је са овога мјеста прилично неор^анизовано пошло у пробијање преко комуникације. Ипак благодарећи самоиницијативн штаба 3 батаљона, који је са батаљоном направио отвор преко комуникације, бригада са штабом дивизије и малим бројем италијанског људства пребацила се преко комуникације. Један дио 4 батаљ. у борби дохватио се Пустога Лисца. Ми смо имали 9 мртвих. Остали су нам сви коњи, комора и муниција дивизнје „Гаурннензе". Непријатељ је имао преко 10 мртвих и више рањених. Наши борци заплијенили су 1 п. митраљез „Шарац" са доста муниције.
		Нов. Р. Перућица

Датум и мјесто	Састав	Садржај
7 октобар [1943] Лијепо	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	По пребацивању бригаде преко комуникације Никшић—Билећа на мјесту Лоза бригада заузима следећи положај: Смрдуша — Каменско. Нов. Р. Перућица
8 октобар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Пребацивање бригаде на просторију Г. и Д. Трепча са задатком чишћење ове територије од четничких банди. Четннци су имали 6 мртвих; ми нијесмо имали жртава. Н. Перућица
9 октобар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Одмор на тернторијн Трепача. Н. Перућица
10 октобар Кишовито	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Пребацивање бригаде из Трепача на просторију Сјенокос—Тиса. Н. Перућица
11 октобар Кншовито	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон	Одмор Сјенокос—Тиса. Формирана чета пратећих оруђа. Н. Перућица
12 октобар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета прат. оруђа	Покрет и иребацивање бригаде на просторију Бршно и Мећеће са задатком извићање и прикупљање података о четницима Баја Станишића. У састав бригаде улази 5 батаљон (састављен од Зетског одреда). Н. Перућица
13 октобар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета прат. оруђа	Према прикупљени.м податцима четничке банде Б. Станишића у јачини 5—600 сконцентрисанн су на просторнју Острог — Мартинићи. На основу постављених задатака нашој бригади и по испитаној ситуацији штаб бригаде се оллучује

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		да са овим батаљонима разбије четничке банде у Бјелопавлићима и за то се врше припреме. Н. Перуђпца
14 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	Пошто су извршиле све припреме за иапад исти је услиједио после пола ноћи. 2 батаљон добио је задатак затварања правца Никшић—Острог и рушење комуникације на тој линији. 1 батаљон добио је задатак да непријатеља нападне правцем Кунак—Башине Воде—Повња—Острог, а 3 батаљон правцем Мећећа—Острог и Мећећа—Пожар; док је 4 батаљон напао непријатеља правцем Мећећа—Купиново и Мећећа—Подвраће, истурајући 1 чету на Сврачине. Напад на четничке банде је успио. Сви батаљони извршили су своје задатке. Овладали смо Острогом, али у Г. Манастиру блокирана је група Блажа Букановића и Баја Станншића. Увече на јуриш смо овладали положајем Хум- код с. Виннћа. Овај положај су браниле четничке банде у јачини од неколнко стотина четника, међу којима су били и 4 к-нта батаљона. Ове банде разбили смо са 1 четом 4 и 2 чете 3 батаљона. Данас је разбијена и једна четничка банда на положају Коштица, гдје је рањен командант четничког батаљона. У току данашњег дана непријатељ је имао око 6 мртвих и више рањених. Ми смо имали 1 мртвог и 5 рањених. Заплијенили смо 1 т. и 1 л. бацач, 1 митраљез ,,Шварцлозе", доста муниције, 2 четничке заставе, важну

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		архиву, доста спреме и другого материјала и намирница. Н. Перућица
15 октобар [1943] Облачно	1, 2, 3, 4 и 5 батаљон Чета пр. оруђа	Нијемци и четници из Никшића покушали су да разбију нашу блокаду у Острогу али без успјеха. Нијемци су имали око 27 мртвих и много рањених. Заплијенили смо 1 камион пун-натоварен муницијом, 1 луксузни аутомобил, а 3 камиона уништили — спалили, 1 кола са запрегом и 1 брдски топ 75 мм. Наставља се са чишћењем Бјелопавлића. Наши дјелови су избили на линију Сретња—Јовановићи—Винићи—Слап. На лијевом крилу повезали смо се са дјеловима 3 зетског батаљона. Четничке банде под командом Ј.[акова] Јововића у јачини до 300 извршили су напад са линије Горица—Тараш са Слапа (мост). После краће борбе четницн су разбијени и одбачени, а наше јединице помјерили су своје положаје напред. Четничка колона од Тараша имала је око 40 рањених од нашег бацача. Ми смо данас имали 7 рањених. Н. Перућица
16 октобар Аијепо	1,2, 3,4 и 5 батаљон Чета пр. оруђа	Нијемци и четници Новице Шаулића од Никшића и једна мања њемачка јединица од Кујаве покушавају да ослободе Окстрог, но и овога пута без успјеха. **Н. Перућица**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
17 октобар Лијепо	1,2,3,4 и 5 батаљон Чета пр. оруђа	Наставља се разбијање четничких банди у Бјелопавлићима. Нијемци туку артиљеријом са Горице и из Кујаве без губитака по нас. Н. Перућица
18 октобар Лијепо	батаљон батаљон батаљон батаљон батаљон Чета пр. оруђа	Наставак рада у Бјелопавлићима и ликвидација четничке банде у Острогу. Блажо Букановић са осталима, сем Баја Станишића и 3 пратиоца, предаје се нашим јединицама. Војни суд је осудно на смрт Блажа Букановића и 22 четника, док су 14 четника пуштени на слободу. Бајо Станишић је погинуо од нашег пушкомитраљеза са 1 четником док су се лруга двојина сами убили и тако су наши овладали и Г. Манастиром. Н. Перућица
19 октобар Лијепо	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	После ликвидације четничке банде у Острогу и послије енергачног рада бригаде на уништавању четника у Бјелопавлићима, и четници и окупатор су умртвљени и овога дана не предузимају никакав покрет. Нијемци да би бар у неколико показали своју силу жестоко туку артиљеријом Острог. После те артиљерије погинуо је командант бригаде мајор Бошко Јанковић са још 3 друга. За све врпјеме борбе око Острога Нијемци су имали преко 40 мртвих и већп број рањених. Четницн сем стријељаних у Острогу имали су око 15 мртвих и преко 40 рањених. Ми смо имали 7 мртвнх и 16 рањених. Заплијенили смо 2 т. бацача, 1 т. митраљез, 2 л. бацача и 1 топ, 80 сандука муниције,

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		иреко 40 пушака, извјестан број пиштоља, ратне спреме и намирница. Н. Перућица
20 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	По успјешној ликвидацији Острога бригада добија задатак да се крене ка Братоножићима и Пиперима једним дијелом (2 батаљ.) а са осталим да изврши чишћење Бјелопавлића, којим покретом би олакшали ситуацију IV пролетерској бригади.[32] Ради извршења предњег: 3 и 4 батаљ. кренуо се за Пипере и Братоножиће правцем: Мартинићи — Копиље — Ријека Пиперска; 2 батаљон кренуо се правцем Острог — Купиново — Јовановићи — Сретња — Поди — Г. Мартиниће са задатком да држи положаје према Д. Граду и Спужу. 1 батаљон са свим коморама бригаде кренуо се правцем: Мећеће—Брајовићско Гостиље. 5 батаљон кренуо се правцем Винићи — Јовановићи — Г. Мартинићи — Копиље са задатком чишћења и контролисања Црнаца — Стијене — Г. Пипера. Н. Перућица

Напомена

После смрти команданта бригаде мајора Јанковића Бошка, команду преузима друг мајор Нико Јовићевић.

[52] **Операцнја „Балкански кланац" („Ва1кап5сН1исћ1") почела је 15. октобра 1943. наступањем ње.мачке 118. ловачке днвнзније из Подгорице ка Матешеву и ње.мачке 297. пјешадијске днвизије из Пећи ка Андријевици и Берана.ма (Иванград). Циљ ове операције био је да се снаге 2. ударног корпуса одбаце са комуникације Пећ — Подгорица и да се опколи и разоружа италнјанска дивизија „Венеција", која је послије разбнјања четника у Васојевићима пришла НОВЈ.**

На комуникацији Лијева Ријека — Матешево дејствовала су тада три баталлна 4. пролетерске НОУ бригаде. Огпиирније види том III, књ. 5, док. бр. 110 и 115, и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", стр. 591.

Датум и мјесто	Састав	
21 [октобар 1943] Ведро	1 батаљон 2 батаљои 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета ир. оруђа	Продужење покрета у одређеним правцима. 2 и 4 батаљон извршпли чишћење од четничких групица у Г. Мартинићима и Копиљу. У Копиљу су их дочекале мање четничке банде којом приликом су погинула 3 четника док је наш 1 друг погинуо на вратима четничке куће. Н. Перућица
22 [октобар] Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони вршили чишћење терена од четничких банди. Овога дана око 15ћ једна њемачка јединица — око 100 војника напала је дијелове Зетског батаљона у с. Петровићи.ма и Радећу од правца Подгорнце. Ми смо упутили 1 чету 5 батаљона као појачање Зетском батаљону и ови су успјели да Нијемце истјерају из ових села и одбаце у правцу Подгорице. У овој борби Нијемци су имали 12 мртвих војника, од којих 1 официр, а код нас 3 л. рањена. Плијен 1 „шарац", 2 машинке, 1 двоглед и 4 пиштоља. Н. Перућица
23 [октобар]	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони у Братоножнћима напали непријатеља око Клопота. После краће борбе наши су успјели да их са ових положаја одбаце. У овим борбама непријатељ је имао 14 мртвих и више рањених; заплијењено 1 л. бацач, 1 шарац, доста спреме и муниције. Наши су имали 1 мртвог и 3 рањена. —Остали батаљони вршили су организовање народне власти. — 5 бата.љон извршио покрег са Копиља за Братоножиће у састав 3 и 4 батаљона, гдје су фор.мирали ударну групу. Н. Перућица

Датум и мјесто	Састав	Садржај
24 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљонн у Белопавлићима на терену у селима постављали одборе, одржавали састанке и конференције. Упућивали потроле и засједе у дубину непријатељских положаја. Батаљони у Братоножнћима овладали Лутовом а Вјетерником. У овим борбама ми смо и.мали 2 мртва, а код непријатеља ие зна се. Нов. Перућица
25 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	Према наређењу III дивизије извршен покрет и то: 3, 4 и 5 батаљона са просторије Братоножићи за Морачу. 1 и 2 батаљон са коморама извршио покрет са Копиља у правцу Боана и овога дана занећио у с. Моракову. Н. Перућица
26 октобар Ведро	1, 2, 3 и 4 батаљон Чета пр. оруђа	Продужење покрета за Закрај, а група батаљона од Братоножића за Морачу. Н. Перућица
27 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета прат. оруђа	Продужење покрета за Боан. Дијелови батаљона занећнли у Стругу, а група батаљона из Братоножића стигла у Веље Дубоко. Узгред је вршено чишћење од мањих четничких групица. Н. Перућица
28 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	1 батаљон упућен правцем Боан — Тушине — Сировачке [Баре] са задатком чишћења овог терена, а једна чета упућена у извнћање за Јабланов Врх. 2 батаљон упућен за Јаворје са задатком хватања везе са групом батаљона у Морачи. Н. Перућица

Датум и мјесто	Састав	Садржај
29 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	1 батаљон извршко чншћење од четнничкнх банди Снњајевине до Катуна Ружице — Расовата — Мужице — Савине Греде у правцу Мораче до Бедова Дола. 2 батаљон држао везу на Јаворју и пренио пошту за групу наших батаљона. Група батаљона у Морачи одржавала војничке и политичке часове. Н. Перућица
30 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	1 батаљон са јачим групама спустио се до Д. Липова. Четничке групе бјежале су и нијесу давале јачег отпора. 2 багаљон: упутио једну чету у Д. Морачу ради успостављања везе. Батаљонн у Морачи одржавали војничкс и политичке часове. Н. Перућица
31 октобар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон 5 батаљон Чета пр. оруђа	1 батаљон: један вод се спустио у Липово, а једна чета упућена правцем Потрк, Мумина Бара — Сврке (Г. Морача) ради хватања везе са нашим дјеловима и чишћења терена. 2 батаљон: држи положаје Јаворје. Коморе 3 и 4 батаљона упућене из Струга за Морачу у састав својих батаљона. Остали батаљони политички рад. Н. Перућица
1 нове.мбар [1943] Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чега пр. оруђа	По наређењу штаба III. дивизије 1 батаљон кренуо се правцем Крња Јела — Вратло са задатком затварања правца од Липова и чишћење Вратла од четничких банди. 2 батаљон са штабом бригаде и ко-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		морама кренуо се за Г. Морачу — 4 батаљон је вршио чншћење Г. Мораче и у селу Трновица извео акцију против једне групе четника. Убијена су 2 четника, ми нијесмо имали губитака. — По наређењу III дивизије расформиран је наш 5 батаљон и са овим људством попуњени наши батаљони, а руководиоци упућени у Штаб корпуса. Н. Перућица
2. новембар Ведро	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Штаб бригаде са II батаљоном кренуо за Д. Морачу (манастир). При чишћењу терена око манастира погинуо је 1 друг а 1 рањен од стране четничке засједе. II батаљон је упућен у с. Јасеново и Осредак да ова села очисти од четнич. групица. 4 батаљон чистио терен Барице — Баре — Рајчевина. I батаљон упућен: Петрова Раван — Загулине са задатком чишћења овог терена и контролисање Међуречја. III батаљон правац Прекобрће — Виноградине — Улица са задатком чишћења и контролисања Л. Ријеке. Н. Перућица
3. новембар Облачно	1,2,3 и 4 батаљон Чета пр. оруђа	II батаљон вршио чишћење терена Присоја — Јасенов врх. IV батаљон се одмарао у с. Барицама. I и III батаљон продужио чишћење на својим правцима. Н. Перућица
4. новембар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	II батаљон одмарао се у с. Јасенову; узгред одржаванн војнички и политички часови. IV батаљон у току ноћи упућен за чишћење с. Равни. Мање четн. групе су побегле док се један дио вратио својим ку-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		ћама. Један четник са п. митраљезом пријавио се и ушао у састав батаљона. I батаљон продужио чишћење терена Рајковци — Греде — Јасика, а Ш-батаљон правцем Поде — Вујисићи — с. Кос. Н. Перућица
5. новембар Облачно	1, 2, 3 и 4 батаљон Чета пр. оруђа	Овога дана батаљони су се одмарали. Батаљони су на својим положајима одржавали војне и политичке часове . Н. Перућица
6. новембар Киша	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Ради извршења задатка у Братоножићима и Кучима, наређен покрет батаљонима и то: 1 батаљон са Вељег Брда — Ступа кренути правцем: Птич — Душке — Ножица; 2 батаљон са Међуречја правцем Сретешка Гора — Птич — Душке — Јаблан; 3 батаљон са положаја Улице кренути правцем Уљарн — Суводо — Вељи Ступ -- Крушевица — Слацко — Лијева Ријека; 4 батаљон са просторије Барице правцем Улице — Уљари — Суводо — Вељи Ступ — Слацко — Лијева Ријека — Веруша. Сви батаљони да чисте терен на свом правцу кретања. Батаљони дошли на одређене просторије и ту занећнли а штаб бригаде у Лијевој Ријеци. У Лијевој Ријеци формирана команда мјеста. — **Н. Перућица**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
7. новембар Променљивоса кишом	1 баталзон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	По ирикуиљеним податиима о непријатељу и њиховим снагама издата је јединицама заповијест и то: 2 батаљон у 5ћ да извршн покрет правцем: Јаблан — Вјетерпик — Бољесестра — Пелев бријег — Биоче, са задатком чишћења ових села од четничких банди, а уједно да изврши рушење пута Биоче — Пелев бријег. 4 батаљон кретао се правцем: Веруша — Мокро — Бљуштурни Катуни и на ово.м терену чистио терен. 3 батаљон кретао се правцем Л. Ријека — Грбн До — Губеринићи — Краљевац — сјевероисточна граиица Брскута — Присоје. Батаљон је чистио терен од мањих четничких групица. 1 батаљон кретао се правцем: Ножице — Коријен — Брадашица — Брскут — Крушев До и на овом терену гонио мање четничке банде. V Брскуту је разоружано 12 четника, и ту су дали отпор али нх је батаљон гонио преко Орлина и Дубаје — Шкуљка и Г. Стравча, гдје се батаљон задржао. Штаб бригаде се налазио у Брскуту гдјс је мобилисао око 40 бораца. Н. Перућица
8. новембар Киша и снијег	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	2 и 4 батаљон је продужио са задатком јучерашње заповијести. 1 батаљон продужио гоњење правцем Шкуљка — Круосе — Церовац — Кржања — Цвилнн гдје се задржао. 3 батаљон продужио гоњење Шкуљка — Стравче — Брезовица — Птикаљ гдје се задржао. Штаб бригаде се кретао правцем Стравче — Кржања. У гоњењу чет-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		иичких банди имaлн смо 1 мртвог док губитци код непрнјатеља нијесу нам познати. Н. Перућица
9. новембар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Четничке банде из Васојевића, Куча и Бјелопавлића сконцентрисале су се у Убла. Њихова јачина била је преко 1000 бораца, добро наоружани ауто.матским оруђима, тешким и лаким бацачнма и 2 топа потпомошути са мањим њемачким снагама. Наши батаљони напали су ове издајнике који су бнли прилично организовани и то 1 батаљон правцем Косор — Шума Драгина — Рет — Кутјеца са тежњом обухвата Косора. 4 батаљон правцем Цвилин — Убли — Г. Медун. 3 батаљон правцем Птикаљ — Безјово — Дучићи. Задатак бригаде је заузимање Убала и Косора а затим гоњење до овлаћивања линијом Сјеница — Врбица. На овим положајима вођена је борба нио дан и цијелу наредну ноћ. Борба је била жилава и упорна. Батаљони су се показали самоиницијативни и продорни. Батаљони су заузели Убла и Косор а на јуриш и тврћаву Медун. Медун су поред много надмоћнијег непријатеља четника браниле и њемачке снаге са неколико тенка. У овим борбама ми смо имали 6 мртвих и 12 рањених, док код непријатеља много више али број није познат. Плијеи: 1 т. бацач, 1 митраљез, 1 т. митрал,ез, 1 радио-станица и доста спреме. —

Састав		Садржај
10. новембар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони су цијелу ноћ водили борбу са четницима и Ниј е.мцима и овога дана ујутру продужили гоњење четничких банди у правцу Полгорице. Пошто су се остаци четн. Занди са Нијемцима повуклн у Подгорнцу наши батаљони су се задржали, и то 1 батаљон Куњ — Цварин — Вијетроша Завор са чишћењем овнх села. 4 батаљон линија Стубица — Врбица с тим што ће онеспособити комуникацију Подгорица — Убли. 3 батаљон ско и испред с. Рашовићи. Батаљони упућују патроле и засједе испред својих положаја. Тедна засједа Зетског одреда напала је 2 њемачка камиона и 1 тенк, којом приликом су убили 1 њемачког пуковника, 2 капетана, 1 шофера, Момчила Беговића, личног секретара мајора Лашића, и сестру чувеног зликсвца учитеља Станоја Поповића. Н. Перућица
11. новембар Облачно	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони су остали на својим положајима гдје су се одмарали. Формирана у Пнперима бригадна болница, а у Кучима команда мјеста. Замјеник команданта бригаде друг мајор Јовићевић Нико наименован за В. Д. Начелника штаба наше дивизије и овога дана упућен на дужност, а команду над V бригадом примио је друг мајор Вујадин Поповић, к-нт 4 батаљона. За команданта 4 батаљона постављен друг Божо Јовановић. Новак Перућица

I

Састав

12. новембар Кишно	1 багаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљонн су остали на својим положајима с тим, што су одржавали политичке зборове и успоредо вршили мобилизацију људства из села. Новак Перућица
13. новембар Киша	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Њемци са јачим четничким снагама кренули су од Подгорице ка положајима наших батаљона. Њихова јачина је била око 500 људи са око 20 моторних возила. У том циљу батаљонима издата је заповијест радн спречавања непријатељског надирања и то: 1 батаљон од Куња до Стубице; 2 батаљон положаје око Биоча; 3 батаљон држаће друм од Подгорице ка Медуну, и положаје око Фундине; 4 батаљон затвара правац Орљево — Звијезда. Чим је непријатељ подишао нашим положајима, наши батаљони су примилн борбу. 1 и 4 батаљон су успјели да непријатеља одбаце у правцу Подгорице, док је на 3 батаљон био мкого јачи притисак. Четничке банде провукле су се кроз албанску територију и тако уједињене са Арнаутима[33] напале 3 батаљон са бока и леђа. Батаљон се ипак снашао добро те је уз припомоћ 4 батаљона успио да непријатеља одбаце преко границе.[34] Борба се продужила и цијелу ноћ. Овог дана смо имали 1 мртвог и 6 рањених док су код непријатеља били мпого вгћи губици. У току цијелог дана наше положаје гађала је артиљерија из Подгорице Новак Перућица

[53] **Мислн се на албанске јединице које су се бориле на странн Нијемаца.**
[54] **Југословенско-албанска граница.**

и мјесто	Састав	Садржај
14. новембар Книша	1 батаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	Овога дана борба се продужила на реону 3 и 4 батаљона. Четничке банде потпомогнуте са јаким арнаутским снагама напале су преко границе наш 3 и 4 батаљон на простору од Личника до Медуна и успјеле да уђу у с. Дучиће. Наше јединице у контранападу успјеле су да ове банде истјерају из с. Дучића и околних положаја и одбнју их дубоко преко границе тако да су се њихове снаге потпуно разбиле. V овој доста тешкој борби ми смо имали 5 мртвих и 9 рањених. Дезертирала су 2 нова борца. Непријатељ је имао преко 20 мргвих и више рањених. Штаб брнгаде налазио се у с. Лнјеште. Н. Перућица
15. новембар [1943] Киша	1 оатаљон 2 батаљон 3 батаљон 4 батаљон Чета пр. оруђа	По завршеној акцији у Кучима бригада је пребачена са Куча на положаје у Пиперима и то: 1 батаљон без двије чете у Г. Мрке, док су двије чете остале на терену Куча са задатком контроле терена и ове двије чете су пред мрак напустиле Куче и дошле у састав свога батаљона. 2 батаљон остао је па досадашњим положајима. — 3 батаљон и Штаб бригаде у с. Ожези, а 4 батаљон у с. Сеоца. — Бригадна болница и интендантура у с. Копиље. Н. Перућица
16. новембар Киша	1.2,3 и 4 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони су се одмарали. људство се парило, крпило и доводило своју спрему и оружје у исправност. — **Н. Перућица**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
17. новембар Киша	1 батаљон 2 3 4 Чета пр. оруђа	Бригада лобила задатак да два батаљона пребаци на теричорњу Бјелопавлића, док остала два батаљона да и даље остану на досадашњим положајима до доласка VI бригаде. — 1 и 2 батаљон остали на својим положајнма са задатко.м контроле Пипера и Куча и контрола комуникације Подгорица — Биоче. 3 и 4 батаљон пребачени су у Г. Мартиниће — Колашиновићи — Слатина — Сретња, са задатком контроле ових села, постављањем засједа и упућивање патроле до р. Зете, мобилизација људства и одржавање конференција. Штаб бригаде смјестио сс у с. Црнци. Н. Перућица
18. новембар Облачно	1 батаљон 2 „ 3 „ 4 „ Чета пр. оруђа	Батаљони на својим просторијама, поред обезбеђења, постављања засједа и упућивања патрола, одржавали конференције по селима. У с. Г. Мартинићи постављена народна власт. У с. Горици 4 батаљон пронашао је 1 п. митраљез са нешто муниције. Н. Перућнца
19. новембар Киша	1 батаљон 3 „ 2 „ 4 „ Чета пр. оруђа	Батаљони се на својим просториЈ'ама одмар али, парили и доводили своју спрему и оружЈ'е у исправност. Одржавани војни и политички часови. Наредбом Врховног Штаба постављен за политкома [29] Херцеговачке Дивизије друг Драгиша Ивановић, досадашњи политком наше бригаде. **Н. Перућица**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
20. новембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 „ 4 Чета нр. оруђа	Коморе чете пратећих оруђа, 1 и 2 батаљона вршилн пренос муниције и спреме из Биоча за Копиље. 3 батаљон вршио мобилизацију људства у Г. Мартиниће. Мобилнсано 15 бораца. Овај батаљон је одржао једну културну приредбу за војску и мјештане, док су остали батаљони одржавали војне и полптичке часове и одмарали се. —
		Н. Перућица
21. новембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 „ 4 „ Чета пр. оруђа	Четннчке банде потпомогнуте њемачким снагама, италијаским фашистима, којик Је било око 600—700 људи, наоружани са доста аутоматских оруђа, неколика топа и бацача, 6 тенкова, камиона и оклопних аутомобила, напали су на положаје 3 и 4 батаљона и дијелова Зетског одреда. Непријатељ је испољио свој главни напад на наш 4 батаљон и 1 чету 3 батаљона, док на осталим положајима напад је био више демоистративан. Непријатељ својим првим налетом успио је да одбацн наш 4 батаљон, а то је услиједило и због тога што је непријатељ искористио празан међупростор између 3 и 4 батаљона и ту су направилн један клин, тако да су дошли батаљону у бок, и тако усппо да уђе у села Осојник и Слатину. V ови.м селима непријатељ је запално три куће, док су четници злоставл.алн мјештане. После извјгсног времена 4 батаљон се средио и прешао у снажан противнапад и тако успио да неприЈ"атеља разбије, истјера из села и та-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		ко разбијене гонили су све до Д [анилов] Града. Четници су при одступању разбијали куће и млннове. У овим борба.ма која је трајала цио дан до касно у ноћ, ми смо имали 3 мртва и 2 рањена, док је непријатељ имао око 70 мртвих и много више рањених које су купили у тенкозе и камионе. На терену је нађено 23 мртва Њемца. Плијен 1 моторцикл. 1 њемачкн „шарац" са 250 метака, 1 италијански п. митраљез са 4 сандука муниције, 1 машинска пушка са 180 метака, 1 пиштољ и неколико пушака. Наоружани мјештани су потпомагали ову борбу на нашој страни. — Н. Перућица
22. новембар Кишно	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони на својим просторијама. Упућиване патроле и засједе. Одржавани војни и политички часови. При штабу бригаде формиран Пратећи вод (заштитни). — Н. Перућица
23. новембар Киша	1, 2, 3 и 4 батаљон Чета пр. оруђа	По батаљонима са људством се изводнла војна обука. Код јединица 3 батаљона одржано војничко предавање. Предавање одржао начелник штаба друг Перућица. Н. Перућица
24. новембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 „ 4 „ Чета пр. оруђа	Багаљони остали на својим положајима. Код 4 батаљона Начелник штаба друг Перућица одржао војничхо предавање. Код 2 батаљона десио се несрећан случај док су војници играли коло једном борцу је испала бомба којом приликом је рањено 20 другова. **Н. Перућица**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
25. новембар Киша	1 багаљон 2 „ 3 „ 4 „ Чета пр. оруђа	2 батаљон вршио рушење комуникације Подгорица — Биоче. Остали батаљони одржавали војничке и политичке часове. У селима Винићи и Д. Рсојевићи формирани Н. О. одборн. Н. Перуђица
26. новембар Кнша	1 батаљон 2 „ 3 „ 4 „ Чета пр. оруђа	Батаљони на својим положајима. Једна засједа 3 батаљона успјела је да код Тараша убије два њемачка официра од којих је један био поручник. Одржавани војшгчкичасови. Н. Перуђица
27. новембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 ,» 4 „ Чета пр. оруђа	1 батаљон премјестио се са досадашње просторије Мрке на просторнју коју је држао 4 батаљон, док је 4 батаљон ушао у састав групе батаљона IV пролетерске бригаде[35] и отишао на задатак. 3 батаљон помјерио двије чете до Осојника и Лаћа. 2 батаљон вршио рушење пута Подгорица — Биоче. Н. Перуђица
28. новембар	1, 2, 3, 4 батаљон Чега пр. оруђа	Батаљони остали на својим положајима. Одржавани војшгчки и политички часови. Н. Перуђица
29. новембар Ведро	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони су остали на својим положајима. Руководиоци су одржавали код људства војне и политичке часове. Н. Перуђица
30. новембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 Чета пр. оруђа	2 батаљон вршио рушење пута Подгорица — Биоче, и упућивао патроле у извиђање у Д. Куче. Остали батаљони поред обезбеђења, одржавали војне и политичке часове. Н. Перуђица

[м] **Види** док. **бр. 256, напомену бр. 2 и 3.**

Датум и мјесто	Састав	Садржај
1. децембар [1943] Киша	1 батал.ои 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Двије чете 1 батаљоиа уиућене да поруше п\'Т на комуникацији Богетићи — Никшић на мјесту Стубица — Крстац и да тамо поставе засједу у заједници са мјештанском четом — Пјешивичком. Остали дијелови бригаде остали на досадашњим просторијама. Јединице Зетског одреда водиле су борбу са Њемцима и четницима на линији Црнци — Церовице — Лопате — Казновице. Ненрнјатељ је успио да уђе у село Лопатс гдје су палили кује и одводили становииштво за Подгорицу. Непријагељска артиљернја је гађала положаје Зетског одреда, тако да је једпа граната ударила у кућу гдје је био смјештен и овај штаб, којом приликом теже рањена 1 другарица. Новак Перућица
2. децембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Двије чете 1 батаљона вршиле рушење комуникације Богетићи — Никшић, са постављеном засједом. Патрола 2 батаљона са 1 п. митраљ. напала је четничку стражу на мосту Смоковац, и исте отјерала. Овом приликом заплијењен је 1 шињел и неколика шаторска крила. Једна чета 2 батаљона упућена према Кучима по задатку, ради садејства са VI Бригадом, у циљу чишћења Куча од четничких групица. 3 батаљон одржавао војне и политичке часове. Новак Перућица
3. децембар Киша	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Двије чете 1 батаљона које су држале засједу на порушеном путу Стубица — Крстац, у 7ћ ујутру ступиле су у борбу са Њемцима, италијанским фашистима и четници-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		ма. Јачина непријатеља била је око 150—200 људи. Око 9ħ када су наше снаге биле у премоћи и када се очекивало потпуно уништење, непријатељу је из Никшића дошло појачање нарочито у артиљерији, тако да су се наше снаге морале повући испред много надмоћнијег непријатеља. У овој борби која је трајала од 7ħ у јутру до 12"ħ наши су борци успјели да запале 4 камиона док су 7 оштетили и онеспособили. Заплијењен 1 п митраљез са нешто муниције и неколике пушке. Непријатељ је имао преко 60 мртвих и рањених које су камионима одвукли за Никшић, док смо ми имали 3 мртва и 5 рањених. У овој борби заробљен је и начелник среза Никшић Мираш Радоњић. Остали батаљони одржавали су војне и политичке часове. Новак Перућица
4. децембар Киша	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони остали на својим положајима. Лзудство се одмарало. По батаљонима одржавани војни и политички часови. Новак Перућица
5,6,7 и 8 децембар Кишно	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	По батаљонима одржавани војни и политички часови по предвиђеном плану. Упућиване патроле и засједе. Новак Перућица
9. децембар Ведро	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Према ново створеној ситуацији, а у вези наређења Штаба III дивизије, извршено је помјерање бригаде и то: 1 батаљон задржан на просторији Бјелопавлића са задат-

Састав	Садржај
	ком контроле нстих, и евентуални ирихват Ударне групе батаљона при прелазу ријеке Зете. 2 батаљон остао и даље на старој просторији са истим задацима. 3 батаљон пребачен са територије Бјелопавлића на територију Братоножића (Пелев Бријег — Клопот) са задатком садејства са 2 батаљоном у Биоче и одржавања тијесне везе. Штаб бригаде прешао на Пелев Бријег. Интендантура, болница и чета пратећих оруђа пребачени су у Ријеку Пиперску. Овога дана су се сви дијелови пребацили и смјестили на нове просторије. Новак Перућица
1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Дијелови 2 и 3 батаљона вршили рушење комуникације Подгорица — Пелев Бријег. 1 батаљон упућивао патроле и засједе у правцу ријеке Зете. Одржавани војни и политички часови. Новак Перућица
1 батаљон 2 батаљон 3 „ Четапр. оруђа	1 батаљон вршио извиђање и нрикупљање података о непријатељу. 2 и 3 батаљон вршили рушење комуникације Подгорица — Пелев Бријег. По јединицама одржавани војни и политички часови. Новак Перућица
1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По батаљонима одржавани војнички и полит. часови. Једна чета 2 батаљона са групом Талијана рушила мост на Смоковцу и на Биочу. Једна чета 2 батаљона упућена у Куче ради чишћења истих од мањих четничких банди које се повре-

Датум и мјесто	Састав	Садржај
		мено враћају из Подгорице и врше упаде у села Куча у циљу пљачке и терора. Новак Перуђица
13. децембар Ведро	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Поред обезбеђења по јединицама се одржавали војни и политички часови. Људство се одмарало, парило и уређивало спрему и оружје. Једна чета 3 батаљона упућивана у Куче ради чишћења терена од четничких групица Новак Перуђица
14. децембар Ведро	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони на својим просторијама. Одржавани војни и политички часови. 2 батаљон рушно мостове и пут Подгорица — Биоче. Новак Перуђнца
15. децембар Ведро	1 багаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Батаљони на својим положајима. Одржавани војнички и политички часови. 2 н 3 батаљон рушнли комуникацију Подгорица — Пелев Бријег. Новак Перуђица
16. децембар Киша	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	Батаљони на својим положајима. Одржавани војни и политички часовн. Новак Перуђица
1/. децембар Киша са вјетром	1 батаљои 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По заповијести, 3 батаљон упућен са досадашњих положаја Пелев Бријег — Клопот и на нове положаје Цвилин — Кржања, са задатком чишћења Куча и затварање правца од Подгорице и албанске границе. — Штаб бригаде рокирао се из Пелева Бријега за Биоче. Остали батаљони одржавали војне и политичке часове. Новак Перуђица

Датум и мјесто	Састав	Садржај
18. и 19. децембар Кнша	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. °РУђа	По батаљонима одржавани војни и политички часови. Извођена стројева обука. — Новак Перућица
20 децембар	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По батаљонпма одржавани војнн и политички часови. За попуну бригаде из Дурмиторског одреда примљено 95 бораца од којих је 26 дезертирало следећег дана. Новак Перућица
21,22 и23. децембра Ведро	1 баттљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По батаљонима одржавани војни и политички часови. По четама вршена обука из егзерцирног правила стројеве обуке. Новак Перућица
24. децембар Ведро	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По батаљонима одржавани војни и политички часови. Патрола 3. батаљона на Медуну сударила се са четничком патролом и том приликом наша патрола ранила је два четника, и ову патролу отјералн ка Подгорици. Наши су заплијенили 18 бомби њемачких. Четничка патрола мислећи да у школи на Медуну има нашег људства бацили су завезаних 5—6 бо.мби, али је школа била празна. Новак Перућица
25,26 и 27 децембар ведро и хладно	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	По батаљонима одржаванп војни и политичкн часови. Са људством које није на положају и на дужности, извођена стројева и борбена обука уз разне претпосгавке. Новак Перућица

Датум и мјесто	Састав	Садржај
28. децембар Ведро	1 батаљои 2 батаљон 3 „ Чета пр. оруђа	Двије чете 1 батаљона изпршиле упад у четнички настројена села Кујаве. Том приликом разоружано је 20 људи четнички настројених. Остали батаљони одржавалн војне и политичке часове. — За попуну бригаде примљено 49 другова, а из Пратећег батаљоиа корпуса 20 другова. Новак Перућица
29. децембар Ведро	1 батаљон 2 „ 3 „ Чета пр. оруђа	Дијелови 3 батаљона извршили су упад у с. Врбицу гдје се налазила једна група четника. Ова група је успјела да умакне, под заштитом мрака, за Подгорицу. Овом приликом је извршена конфискација од изразитих четника. — Остали батаљонн одржавали војне и политичке часове. — Новак Перућица
30. и 31. децембар [1943] Ведро	1, 2 и 3 батаљон Чета пр. оруђа	По батаљонима одржавани војни и политички часови. Новак Перућица

БР. 293

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВИИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ЗА ПЕРИОД ОД 12. СЕПТЕМБРА ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1943. ГОДИНЕ[1]

12 септембра 1943 год.:

1. — О непријатељу нема иарочитих података у односу на јединице корпуса. У Горажду једна бојна „Вражије дивизије" са неколико тенкова и нешто артилерије. Чајниче: евакуисани Нијемци као и Калнновнк. Четничке банде, без нарочите организације имају намјеру неке мобилизације у области Калиновика и на правцу Сарајева. Непријатељ није активан према нама, само је покушао са три тенка доћи до ж. ст. Осаница.

2. — Наше јединице имају слиједећн распоред:

а) II пролетерска дивизија: Штаб дивизије, II пролетерска и Санџачка бригада налазе се као засебна група у Санџаку и на правцу Санџака;[2] IV пролетерска брнгада остала је у саставу маневарске групе.[3] II далматинска бригада такође.

б) III Ударна дивизија: V црног.[4] бригада упућена у Ц. Гору са командантом дивизије[5]; IV пролетерска задржана у Маневарској групи, под непосредном командом Штаба корпуса, заједно са II Далматинском бригадом.

в) Штаб корпуса се налазн у области јединица II Далматинске бригаде.

3. — На путу за Ц. Гору — V црног. бригада напала је једну јако наоружану четничку грутгу[4] н том приликом је заплењено: 2 бацача и 3 ,,бреде", са нешто муниције. На другим мјестима није било борбе.

4. — Губитци:

а) Непријатељ је нмао неколико мртвих и рањеннх.

б) Наше јединице нису имале губитака.

5. — За маневарску групу (II дал.м. и IV пролетерска) издата директива:[7] а) прилажење комуникацији Калиновик — Сарајево; б) заузимање Трнова и Доброг Села, в) померање на правац Сарајева.

6. — Непријатељска авијапија неактивна.

[1] Орпгинал (писан мастилом, ћнрилицом н латиницом), I свеска V Архиву ВИИ, рсг. бр. 32—5, к. 392.

[3] и [4] Вили том III, књ. 5, док. бр. 27 и 29.

[5] Ко.мандант 3. ударне дивизије Радован Вукановић.

• Впди док. бр. 291.

[7] Впдн том IV, књ. 17, док. бр. 68.

7. — Вријеме: магла, ведро н доцније врло топло.

8. — Штаб корпуса је стигао до 6 часова нз с. Ивовићи до с. Миљевина (код рудника угља).

9. — Ништа нарочито се ннје десило.

п. пук.
Заст. начелника

13 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу немамо нарочитих података. Једна четничка група од 20 четника је примјећена на правцу Беђева.

2. — Наше јединице — Маневарска група — IV Пролет. н II Далм. бригада, налазе се у области Мрежица — Миљевина, а један батаљон на сектору Устиколина — Фоча — Брод.

3. — Борбе није било.

4. — Губитака није било. Заплењено: 5 пушака, 10.000 метака.

5. — Обзиро.м на податке о Калиновику и Добром Пољу, одлучили смо да II Далм. бригада (лијева колона) са овим Штабом крене на правац Калиновик, а доцније пре.ма ситуацији. Покрет IV Пролетерске бригаде да буде по ранијем наређењу, т.ј. на правцу Трнова.[8]

Штаба корпуса и II Далм. бригада да крене од Оцркавља до Калиновика, у 2 часа, 14-1X.

6. — Непрнј. авијација неактивна. Прелетали су тежи авиони — транспортери — па правац Мостара.

7. — Вријеме: ведро и топло.

8. — Штаб корпуса налази се у селу Миљевина.

9. — Ншнта нарочито се није десило. Стигли су курири од друга Милутина' са писмом[10] и извештајем да су у нашим рукама градови Никшић" и Гацко.

Замјеник начелника
п. пук.

14 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема ништа нарочито.

2. — Наше јединице се налазе:

[8] Видн том IV, књ. 17, док. бр. 73.
[9] Иван Милутиновић
[10] То писмо није сачувано (вндн том III, књ. 5, док. бр. 29, напомену бр. 2).
[11] Никшић тада није био ослобођен.

а) II Далматинска бриг. у Калиновику

б) IV Пролет. бригада: око 19 часова је ушла бригада у Трново[12] без борбе и размјестила се на просторији: Трново — Башцн.

в) Штаб дивизије (корпуса) стигао је са II Далматинском бригадом у с. Јелашца (код Калиновика).

3. — Борби није било .

4. — Жртава није било.

5. — Наше јединице с обзиром на ову ситуацију — остају на овом терену са задатком пропаганде за мобилизацију. Одлучили смо да формирамо „Калиновачки одред"[13], са сједиштем за сада у Калиновику. Уједно смо одлучили да поставимо команду мјеста Калиновик.

6. — Непријј. авијација неактивна. Транспортни авиони лете са правца Београд на правац Мостар.

7. — Вријеме: лијепо, ведро и топло.

8. — Штаб дивизије је кренуо у 2 сата са II Далм. бригадом из Миљевине за Калиновик и стигао око 10 ч у с. Јелашца — код Калиновика.

9. — Ништа нарочито се није десило.

Заст. начелника
п. пук.

15 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитих података.

2. — Наша Маневарска група се налази:

а) IV Пролет. бригада: област Трново — Башци.

б) II Далм. и Штаб корпуса: област Калиновика.

3. — Непријатељски тенкови од правца Сарајева напали на јединице наше IV Пролет. бригаде, али су одбијени и један тенк уништен са 3 посаде.'[4]

4. — Губитака:

а) Непријатељ: 1 тенк, 3 домобрана заробљена, 3 тенкиста убијена, 80 р. бомби, 2 писаће машине, око 150.000 м. (ово је све од јуче уласком у с. Трново).

б) Ми нисмо имали губитака.

5. — Остају јединице на терену за мобилнзацију. Штаб II Далм. бригаде је одржао један збор и том приликом је формиран један батаљон „Калиновачког одреда". Збор је

[1!] **Види то.м IV, књ. 17, док. бр. 86.**

[18] **Формиран је један батаљон Калиновичког НОП одреда (видн овај дневник за 15. IX 1943).**

[14] **Види то.м IV, књ. 17, док. бр. 86.**

доста добро посјећен и одређен је командант и 50 другова у батаљон.

Одређена је и команда мјеста Калнновнк.

6. — Непријатељска авијација — неактивна. Прелијетали су Калиновик транспортни авиони.

7. — Вријеме: ведро и топло.

8. — Штаб корпуса је до 20 часова данас био у с. Јелашица а онда се пребацио у с. Околишта (источно од друма Калиновик—Сарајево за 14 км.).

9. — Ништа се нарочито није десило.

Заст. начслника
п. пук.

16 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитих података. Двије мање колоне су кренуле из области Сарајева у област Кијева, на правцу батаљона IV Прол. бригаде.—

2. — Наше јединице (Маневар. група) налазе се на истим мјестима као јуче, са истуреним батаљонима на Сарајеву, на област Кијева.

Са јединицама нз Санџака н Црне Горе немамо још везе нити података отуда.

3. — Борби није било.

4. — Губитака није било.

5. — Одлучили смо да вршимо лагани прнтисак према Сарајеву и да сачекамо решење В.Ш. у вези питања: да продужимо и ми за Санџак.

6. — Неприј. авијација мало активна. Надлијетани су положаји наших батаљона IV прол. бригаде и бомбардовани. Жртава и штете није било.

7. — Врнјеме: Ведро и топло.

8. — Штаб дивизије се пребацио у току ноћи до области села Мушићи.

9. — Ништа нарочито се није десило.

Заст. начелника
п. пук.

17 септембра 1943 г.

I. — Непријатељ је са правца Сарајева пошао са двње колоне на правац наше IV Пролетерске бригаде.— Цестом је кренуо са тенковима и неигго артиљерије. Тукао је артиљеријом Трново. Непријатељ је стигао до Граба.

2. — Наше јединице се налазе на просторијама као јуче с тим што је IV. Прол. бригада упутила два батаљона према непријатељу.'[15]

3. — Батаљони IV Прол. бригаде имали су малу борбу на правцу с. Кијево и у исто село су ушли, а када су се појавили цестом тенкови, иаши су изашли из овога села и заузели околне положаје.—

На другим мјестима није било борбе, само што је по причању једног друга — једна четничка банда напала нашу посаду на Броду. Података о овој борби нема.мо још.

4. — Непријатељски губитци: неколико мртвих и рањених.

Наши губици: један лакше рањен из IV Прол. бригаде.

5. — Наредили смо: рокирање IV Прол. бригаде на исток од комуникације Сарајево — Калиновик.

6. — Непријатељска авијација: неактивна. Пролетио је само један транспортни авион.

7. — Вријеме: ујутро магла, а доцније ведро и топло.

8. — Штаб корпуса налази се у области с. Мушићи.

9. — Стигао је у Штаб друг Милутин[16] са друговима.

Заст. начелника,
п. пук.

18 септембра 1943 год.

1. — Непријатељ и данас врши притисак на нашу IV Прол. брнгаду. Употребљавају и артиљерију.

2. — Обзиром на идеју маневра ове групе бригада одлучили смо, да се извучемо из контакта непријатеља, па смо наредили:

а) да се IV Пролет. бригада крене на правац Мрежица.

б) да се II Далм. бригада крене на правцу Оцркавља.

в) да Штаб корпуса крене са II Далм. бригадом до нстог мјеста у с. Миљевину (код рудника).

Јединице су према горњем кренуле у 23 часа, а један батаљон II Далм. бригаде кренуо је у први сумрак у с. Борије, гдје ће успут растјератн четничке банде.

[15] Внди Архнв ВИИ, рег. бр. 3—4, к. 391.

" Иван МнлутиноБћ

3.) Преко дана су се препуцавале запггитнице IV Прол. бригаде, а предвече су се сукобили једна наша десетииа са четничким бандама у области с. Борије.

4. — Непријатељ је имао неколико мртвих и рањених. Ми нисмо имали губитака.

5. — Добили смо наређење да маневарска група крене одмах према Санцаку. Обзиром на ово наређење, ми смо остали при нашем наређењу за покрет, јер билн смо тако и предвидели.

6. — Непријатељска авијација — неактивна.

7. — Вријеме: ведро и топло.

8. — Штаб корпуса до 23 часа бпо у с. Мушићи, а у 23 часа кренуо са II Далм. бригадо.м на правац с. Миљевина (у област рудника).

9. — Од В.Ш. одобрени предлози за формирање Штабова[17] и у Штаб корпуса, за помоћника начелника одређен друг пуковник Бранко Обрадовић, а за политкома III дивизије друг Капнчић Јово.

Помоћник Начелника
п. пук.

19 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу немамо нарочитих података.

2. — Јединице су стигле у 5 часова, и то:

а) IV пролет. бригада: област с. Мрежице

б) II Далм. бригада: област с. Оцркавље

в) Штаб корпуса: Област с. Миљевина

Марш је извршен у две колоне по бригадама.

3. — Борбе су имали батаљони IV Прол. бригаде при извлачењу из контакта са непријатеље.м, у области с. Трнова и Књева.

4. — Непријатељ је имао пуна два камиона мртвих и рањеннх.

Наши губици: 2 теже рањена.

5. — У вези наређења В.Ш. за покрет према Санџаку, издато је наређење[18] да се у три марша стигне до с. Бобова, т.ј. у Санџак. Првн марш да буде.

а) IV Прол. бригада: до области с. Бунова

б) II Дал.м. бригада: до области с. Копилови — Челик[ово] Поље.

" Односн се на штабове 2. пролетерске и 3. ударне дивизије (впди том II, књ. 10, док. бр. 124, папомену бр. 2, и док. бр. 141.

" Видн то.ч III, књ. 5, док. бр. 31.

в) Штаб корпуса: до области с. Копилови.

Покрет: сутра (20-1X) у 2 часа.

6. — Непријателлка авијација — неактивна. Прелијећу стално непријатељски транспортни авиони.

7. — Вријеме: ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса стигао у с. Миљевина (код рудника) јутрос у 4 часа.

9. — Ништа нарочито се није десило. Нијемци напустили Горажде а четници ушли у град.

Помоћ. Начелника
п. пук.

20 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитих иодатака.

2. — Наше јединице стигле:

а) IV прол. бригада: у с. Бунови

б) II Далм. бригада: у с. Копилови — Челик[ово] Поље.

в) Штаб корпуса: до с. Копилови

3. — Борбп није било

4. — Губитака није било

5. — Продужавамо покрет према Мештровцу

6. — Непријатељска авијација: неактивна

7. — Вријеме: ведро и топло

8. — Штаб у Копиловима

9. — Ништа се нарочито није десило.

Помоћ. Начелника
п. пук.

21 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитих података.

2. — Наше јединице извршиле покрет и до 18 часова стигле:

а) IV прол. бригада у село Челебић.

б) II Далм. бригада: у с. Челебић, а пред вече је продужила до Доњег Мештровца (у близини школе).

в) Штаб корпуса се је кретао из Копилова до Мештровца са II Далм. бригадом.

3. — Борби није било.

4. — Губитака није било.

5. — Стигли курири из Ц. Горе и донијели податке:

а) Предала се дивизија „Тауринензе"."

б) Разоружана два неиотпуна пука Италијана и узето доста ратног материјала.

в) У Боки Которској устанак.

г) Заузет Улциња и нека утврђења, а град Бар блокиран.

д) По Ц. Гори ничу партиз. одреди и батаљони.

На основу ових података, донесена одлука Штаба корпуса у сагласности са другом Милутином.[20]

I: да IV прол. бригада са Штабом корпуса крене у правцу Ннкшића и даље, за прихват предате итал. дивизије, за нападање градова.[21]

II: Да II Далм. бригада са другом Обрадовићем крене у састав своје дивизије преко Бобова, с тим да изврши специјалан задатак: прихват топова које су обећали Енглези бацити нашој групи.[22]

У том смислу је и издато наређење.

6. — Непријатељска авијација: неактивна.

7. — Вријеме: лијепо и ведро.

8. — Штаб корпуса је од 2 часа на маршу и стигао је у 12 час. у с. Велениће, а увече у 20 час. у с. Доњи Мештровац.

9. — Ништа нарочито се није десило.

Помоћ. начелника
п. пук.

22 ***септембра 1943 год.***

1. — Никаквих нарочитих промјена о непријатељу немамо.

2. — Распоред наших јединица:

а) II Пролет. дивизија у области Пљеваља.

б) II Далм. бригада са помоћником начелника овога Штаба стигла је у с. Бобово.

в) IV Прол. бригада са Штабом корпуса смјестила се иа просторији с. Тепца, гдје је преноћнла.

г) III Ударна дивизија у области Бањана.

?. • - Борбе са четничким банда.ма у областн Пљеваља имала је II Прол. бригада и успјела је да четнике сатјера до саме жице око Пљеваља.

Друге јединице ннсу имале борбе.

[19] Види том III, књ. 5, док. бр. 44, 45, 49, 60 н 61.
[20] Иван Милутиновнћ
[21] и [22] Види том III, књ. 5, док. бр. 38.

4. — Четници су имали: 5 мртвих и 15 рањених.

Ми смо имали: 2 рањена.

5. — Одлучили смо: да IV Прол. бригада крене сутра у 4 часа правцем Жабљак — Црно језеро, да II Далм. бригада сачека у Бобову ратни материјал од Енглеза.

6. — Непријатељска авнјација — неактивна.

7. — Вријеме; лијепо.

8. — Штаб корпуса смјештен у с. Тепца.

9. — Ништа се нарочито није десило.

Помоћник Начелника
п. пук.

23 септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитпх података. У Пљевљусе налази муслиманска милиција, са којом су наши ступили у везу.

2. — IV Прол. бригада се налази у области Жабљака — Црно Језеро, а II Далм. је остала у с. Бобову.

3. — Јединице II Прол. бригаде су ушле у Пљевља без борбе, јер је постигнут споразум са муслим. милицијом.[23] Четници су разбијени у области Јабуке на правцу Пријепоља.

4. — Четници су имали 28 мртвих, 40 рањених, и 20 заробљених (заробљен и бандит поручник Барјактаревић). Ми нисмо нмали губитака.

5. — Одлучили смо да IV Прол. бригада остане и даље у области Жабљака, а да II Далм. бритада са Обрадовићем крене у састав дивизије.[24]

6. — Непријатељска авијација — неактивна.

7. — Вријеме: лијепо.

8. — Штаб корпуса на Жабљаку.

9. — Ништа нарочито се није десило.

Пом. Начелника,
п. пуковник

24 септембра 1943 год.

1. — Добили смо податке да су четници мајора Лашња[25] ушли у Колашин. Четницн држе Пријепоље. Других података нема.

[25] н[27] Опширније види то.м I, књ. 16, док. бр. 34, 35 и 38.
[21] Види то.м III, књ. 5, док. бр. 43.
Борђије Лашић

2. — Наше јединице остају на истом мјесту, осим II Далм. бригаде која је кренула пут Пљеваља и стигла истог дана у 14 ч.

3. — Борбе су вођене у области Пријепоља.

4. — Четници су имали више рањеннх.

5. — Штаб II Прол. дивизије одлучио да нападне и заузме Пријепоље, а ми смо одлучили да IV Прол. бригаду оријентишемо на правац Колашин.

6. — Непријатељска авијација — неактивна.

7. — Вријеме — лијепо.

8. — Штаб корпуса на Жабљаку.

9. — Упућени су курири Васојевићког Ударног батаљона.

Помоћник Начелника
п. пук.

25. септембра 1943 год.

1. — О непријатељу нема нарочитих података.

2. — IV Прол. бригада извршила покрет на просторију Боан — Тушина.[24]

3. — Јединице II Прол. бригаде ослободиле град Пријепоље.[27]

4. — Четници су нмали 10 мртвих и 15 рањених.

5. — Са милицијом у Пљевљима постигнут споразум; милиција разоружана и предала: 9 тешких митраљеза, 20 п. митраљеза, 1.200 мина за т. и 1. бацач, 30.000 италијанске муниције, 3000 кг. дувана, 18.000 кг. соли и др.

Штаб II Прол. дивизије одлучио је да изврши притисак у долини Лима на просторији Рудо — Прибој, где су се Италијани околних гарнизона сакупили.

6. — Непријатељска авијација — неактивна.

7. — Вријеме — лијепо.

8. — Штаб коршуса у с. Тушини.

9. — Ништа нарочито није се десило.

Помоћник Начелника
п. пук.

26 септембра 1943 год.

1. — Италијани, заједно са четннцима, налазе се у Колашину и Прибоју, ријешени да се боре против нас.

[26] **Види том III, књ. 5, док. бр. 46.**

Упућено писмо италијаиском гарнизоиу у Прнбоју[28] на предају и сарадњу.

2. — Наше јединице се налазе на раннјим положајима, сем IV прол. бригаде, која је у 4 ч извршила покрет са просторије с. Боан — Тушина правцем: Боан — Крња Јела — Катун Вратло — Липово, прво на Колашин са једним малим одмором на Вратлу. Код Вратла је једна група четничких бандита запуцала из засједе на колону претходнице. Одмах је упућена једна чета лијево преко Јабланова Врха, а друга десном косо.м у циљу чишћења терена од четничких банди и осшурања пролаза главнине. Четници из Липова су, осјетивши наш долазак, побјегли — дијелом у шуму, дијелом у Колашин.

3. — Наређен је напад на Колашин и то усмено — команданту IV Прол. бригаде. Непријател. се збио у граду и учврстио се на Башањем Брду. Из града су четници одмах побјегли а Италијани су остали да бране Башање Брдо. Упутнлн смо писмени познв Италијанима на предају и они су ову понуду прихватили, па је италијански командант дошао у Ттаб корпуса и саопштио предају гарнизона и одлуку за заједничку борбу против Нњемаца.

Град Колашин је ослобођен.—[29]

4. — Губици непријатеља: 30 мртвнх, 30 рањених и 6 заробљених.

Заплијењено:

— 6 т. митраљеза „Бреда"
— 6 италиј. п. митраљеза
— 6 л. бацача
— 1 ауто и 1 камион
— 6 револвера
— 46 пушка
— 300 ручних бомби
— 46.000 пушч. метака
— 157.000 метака за п. митраљез
— 126.000 метака за т. митраљез
— 13.500 бомбн за л. бацач —
— 3.600 бомби за т. бацач
-— 1.250 топовских граната 65/17
— Нешто одјеће и већа количина хране

Наши губици: 6 мртвих и 12 рањених.

[35] Редакција није пронашла то писмо.
[28] Видн то.м III, књ. 5, док. бр. 51, 53 н 55.

5. — Упутили смо курире команданту дивизије „Венеција" и команданту у Матешево.[30]

6. — Непријатељска авијација — неактнвна

7. — Вријеме — лијепо

8. — Штаб корпуса у Блатини.

9. — Нема ништа нарочито.

Пом. начелника
п. пук.

27 ***сетембра 1943 год.***

1. — Нарочитих промјена код непријатеља није било. Италијански гарнизои у Прибоју одбио понуду за предају.

2. — IV Прол. бригада држи положаје на простзрији: Башање Брдо — Лугови.

Остале јединице налазе се на истим положајима.

3. — Борби није било.

4. — Губитака није бнло.

5. — IV Прол. бригада оријентисана у правцу Матешева, II Далм. на правцу Прибоја, а II Прол. бригада у долини Лима на просторији Пријепоље — Бнјело Поље.

6. — Непријатељска авијација — неактивна.

7. — Вријеме: промјенљиво — кшна.

8. — Штаб корпуса у Колашину.

9. — Дошао Комски партизански батаљон.

Дошли курири од III У. дивизије и Главног Штаба за Ц. Гору и Боку.

V Херц.[31] и X Херц. бригада без борбе заузеле Гацко, Автовац и Југовиће, а послије веће борбе усташко упориште код Гацког с. Грачаница и исто запалили.

Разбили једну колону четника од 300 људи, која је ишла из Невесиња под командом Милорада Поповића. Убијено 5, рањена 4 четника. Ми нијесмо имали губитака.

15, 16 и 17 ов. мј: V и X бригада водиле су борбу са четницима и Нијемцима на просторији Плана — Билеће.

Код Фазлагић-Куле V црногор. бригада је дочекала Нијемце и убила 12, заробила једног и заплијенила: 1 аутомобил и моторцикл.

Код Билеће разбијени четници и натјерани у бјекство. Четници имали: 30 мртвих и 4 рањена.

[30] Штаб италијанске дивизије „Венеција" тада се иалазио у Бераиама (Иванград). Ова дивизија још је била под утицајем четннка који су се послије капитулације Италије сконцентрисали на терену Васојевића и Колашина."

[31] Грешка: Односи се на 5. криогорску НОУ бригаду.

Напги губици: 2 мртва, 2 рањена.

17 ов. мј. дошло је велико појачање Нијемцима из Дубровника и то: 3 тенка, 2 топа и 30—40 камиона пјешадије.—

X Херц. бригада упућена у Јужну Херцеговину ради мобилизације, а V црн. бригада пошла у правцу Бањана.

Мјештански партизани били су већ заузели Велимље.

24 ов. мј. један батаљон V црн. бригаде напао је четничке банде у варошици Вилусе и исту ослободно. Четници имали: 3 мртва и 2 заробљена. Наши без губитака.

V Црн. бригада 25 ов. мј. пребацила се у правцу Трепча ради разбијања четника.[35]

Пом. начелника
п. пук.

28 септембра 1943 год.

1.— Четници у Санџаку разбијегш у мање групе под командом познатих бандита капетана Лукачевића и поручника Јеловца. Већина се повратила кућама. Четници праве заседе усамљеним патролама и курирским групама. Четници у Васојевићима се такође распадају

2.— Санџачка бригада[33] формирана у четири (4) батаљона и распоређена у области Пљевља — Пријепоље — Бијело Поље.

Остале јединице на својим ранијнм положајима.

3.— Борби није било.

4.— Губитака нема.

5.— Наређено IV Прол. бригади да заузме Матешево[34] у току 29 ов. мј. О томе Италијани обавијештени.

6.— Прошао један транспортни авион.

7.— Вријеме лијепо.

8.— Штаб корпуса у Колашину.

9.— Ништа нарочито нема.

Пом. Начелника
п. пук.

[3]- Огпиирније о дејствима и успјесима 3. ударне дивизије од 15. до 25. септе.мбра 1943. на територији Херцеговине види том III, књ. 5, док. бр. 47.

[33] Ријеч је о 3. санџачкој НОУ брпгади, која се током пеге непрнјатељске офанзиве свела на мали број бораца.

[34] Видн том III, књ. 5, док. бр. 58.

29 *септембра 1943 год.*

1.— Од дивизије „Венеција" нема још одговора.[35] Наше једииице нису ухватиле контакт са четницима. Италијани из Матешева ннсу се кретали нигдје.

2.— Наше јединице на истим положајима.

3.— Борби није било и IV бригада није предузимала покрет пре.ма Матешеву.

4.— Губитака није било.

5.— Наређено Штабу II Прол. дивизије да са II прол. и II Далм. бригадом изврши покрет у правцу Мојковца а III Санџачка да остане у Пљевљима.[34] Одлучено да IV прол. бригада крене у правцу Матешева.

6.— Непријатељска авијација — неактивна.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб корпуса у Колашину.

9.— Ништа нарочито се није десило.—

Пом. Начелника
п. пук.

30 септембра 1944[37] год.

1.— Четници у јачини од 1.000 — 1.200 бораца пошли су у напад на Колашин[38] са два правца. Једном колоно.м су ишли лијево од с. Речине а једном у правцу Кључа.

2.— IV Прол. бригада била је на путу према Матешеву, а остале јединице на својим положајима.

3.— IV Прол. бригада сусрела се са четницима и примила борбу. Борба се водила цијелог дана. Батаљони IV брнгаде извршили су неколико јуриша и контрајуриша.

4.— Губици непријатеља: 76 мртвих, 120 рањених.

Наџш губици: 2 мртва и 3 рањена.

5.— Поново хитно наређено II Прол. **АИВИЗИЈИ**[39] да упутн II Далм. брнгаду и дијелове II Прол. брнгаде на положаје Требаљево — Колашин, ради напада и ликвидације четничких банди Васојевићима.

Одлучили смо да отсудно бранимо Колашин.

6.— Непријатељска авијацнја — неактивна.

[35] Штаб 2. ударног корпуса НОВЈ упутио је 27. септембра 1943. познв команланту дивизије „Венеција" да са својим јединицама пређе на страну НОВЈ, радн заједиичке борбе протнв непрнјатеља. Опширније види том III, књ. 5, док. бр. 52.

[38] Видн том III, књ. 5, док. бр. 59.

[37] Грешка. Треба: 1943.

[36] Внди том III, књ. 5, док. бр. 67.

[39] Внди том III, књ. 5, док. бр. 68.

7. — Вријеме — лнјепо.

8. — До 20 ч Штаб корпуса налазио се је у Колашину, а ^ 20 ч пребацио се у Требаљево.—

По.м. Начелника"[0]
п. пук.

1 октобра 1943 год.

1. — У току дана четници продужнли са напади.ма на положаје IV Прол. бригаде и успјелн да овладају са Кључем (1925),[41] одакле су цијелог дана дејствовали бацачн.ма на наше положаје и на положај италијанског батаљона на Башање брдо.[42]

2. — IV Прол. брнгада остала је у главном на истим положајима.

3. — Непријатељ је био нарочито активан са Кључа, тежећи да наше одбије од Колашина. У току дана стигао је 2. бат. II Далм. брнгаде, који је одмах упућен на бојиште. Васојевићки батаљон стигао је на Троглав (2075). Једнице III[43] дивизије ослободиле Бијело Поље.

4. — Губитци:

а) код непријатеља: нису утврђени, али су знатни. Код Б. Поља: 18 мртвих и 22 рањена четника.

б) наши: 2 мртва и 4 рањена.

5. — Очекује се долазак II Пролет. и II Далматинске за општи противнапад.

6. — Непрнјатељска авијацнја — неактивна.

7. — Вријеме — лијепо.

8. — Штаб корггуса у Требаљеву (код школе).

9. — Код заузећа Пријепоља заробљено 98 Италијана под оружјем, који се нису хтјели борнти против нас.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[40] Закључно са 30. ссптембром 1943. овај дневник инје потписнвао помоћник начелника Штаба 2. ударног корпуса Бранко Обрадовић.

[41] Односи се на триг. 1926, на планини Кључ (5,7 км и. од Колашина).

[42] Рнјеч је о четнчким једнницама „Источног фронта" које је са својим јединицама, а посебно са артиљеријским, подржавала нталијанска ливизија ..Венецнја". Опшнрније види том III, књ, 5, док. бр. 69 и „Ослободнлачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 563.

" Односи се на јединице 2. пролетерске днвизије (внди то.м I, књ. 16, док. бр. 40).

2 *октобра 1943 год.*

1. — Непријатељ наставља са нападима на наше положаје око Колашина, потпомогнут арт. ватром са Планинице. Нарочито јаке нападе је управпо према „барутани"[44] и успјео је да око 12 час. заузме једну чуку.

2. — IV Прол. бригада и један батаљон II Далм. бригаде успио је да поврати чуку изнад Барутане и одбили су све непријатељске нападе.

3. — Васојевићком бат. наређено да се одмах пребаци у Требаљево, гдје ће добити задатак. Борбе се настављају.

4. — Губици: а) непријатеља:

б) наши:

5. — Одлучили смо да се сачекају дијелови II Прол. и II Далм. бр.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме — лијепо.

8. — Штаб корпуса у селу Требаљево (код школе).

9. — Нншта нарочнто се ннје деснло.

Начелник штаба
пуковник
Рудолф Приморац

3 октобра 1944 год.

1. — Непријатељске снаге у главном су остале на раннјим положајима у односу на снаге IV Прол. бригаде, која брани Колашин.

2. — IV Прол. бригада остала на својим ранијим положајима.

3. — Непријатељ је овог дана вршио ннз напада на положаје наших јединица, али су они сви одбијени. V снажно.ч противнанаду један батаљон IV Прол. бригаде заузео је Дурутовац (део положаја Шљивовица).

У току дана стигао је II бат. II Прол. и Бјелопољски батаљон III Санцачке бригаде. Од ова два батаљона и један бат. II Далм. бригаде формирана је ударна група[45] под командом замјеника команданта II Далм. брнгаде, са задатко.м да се групише на линији: Бојиигге — Струг — Паљевине, одакле да у 16 часова изврши напад на Кључ (к. 1926 — к. 1948 — к. 1972) а по заузимању ове линије да са једним батаљоном крене ка Шљивовици, а са два правцем:

[44] **Односи се на узвншицу изнад Колашина гдје су се раннје налазили магацинн барута.**

[45] **Види то.ч III, књ. 5, док. бр. 71.**

Мујића Речиие — Јабланово брдо. IV Прол. бригада требала је — по овлаћивању Кључем од стране Ударне групе — да предузме огтшти напад правцем: Шљивовица — Јабланово брдо.

Ова акција није у потпуности изведена, јер су јединице ударне групе због тешког терена закасниле и тек око 20 ч. избиле на Кључ а да њнхово присуство јединице IV Прол. бригаде нису могле осјетити.

4. — Од штаба II Прол. дивизије добили смо извјештај[44] Пов. Бр. 106 од 3 ов. мј. да су јединице II Прол. и III Санџ. бригаде водиле у току 2 н 3 ов. мј. борбу са једном четнничком групом, јачине око 800 људи, која је наступала ка Пријепољу са намјером да га заузме. Ова четничка група је разбијена и одбачена ка Новој Вароши. Ова група била је под командом поручника Калајитовића.

Четници су имали слиједеће губитке: 25 мртвих, број рањених непознат и 12 заробљеннх.

Заплијењено: 1 т. митраљез „Бреда"
1 противтенковска пушка
2 сандука ручних бомби
400 топовски.х граната
4 товарна коња и извјесна количина дувана.

Наши губици: 1 мртав, 2 лакше рањена из III санџачке бриг.

5. — Непријатељске авијацнје није било.

6. — Вријеме — лијепо.

7. — Штаб корпуса у с. Требаљеву (код школе).

Начелник штаба
пуковник
Рудолф Приморац

4 октобра 1943 год.

1. — Распоред непријатељских снага углавном исти као и претходних дана.

2. — Наше снаге на истим положајима за одбрану Колашина.

3. — Непријатељ продужује са нападима на наше положаје, али су сви његови напади одбијени уз велике губитке по непријатеља.

У току дана (прије подне) стигла су преостала два батаљона II далм. бригаде. Од ова два батаљона, Васојевић-

" Видп том I, књ. 16, док. бр. 41.

ког ударног батаљона н једног батаљона IV Прол. бригаде, формирана је Ударна група[47] под командом Штаба IV Прол. бригаде, са задатко.м продора у непријатељске положаје правцем: Шљивовица — Планнница са наслоном [и] у садејству са нашом групом[48] са Кључа.

Напад је почео у 18 ч и потпуно је успио. Наше јединице успјеле су одмах у почетку напада да одбаце непријатеља и овладају Шљивовицом, а затим одмах продужиле у правцу Шљивовице и Јаблановог брда, гдје су избиле око 22 ч, а затим пресјекле комуникацију Матешево — Андријевица.

Италијански батаљон из Матешева отступио од.мах по избијању наших снага на Кључ.

4. — Четници су у овим петодневним борбама имали око 200 мртвих и рањених.

Нашн губици: 3 мртва и 7 рањених.

5. — Непријатељске авијације није било.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб корпуса у Требаљеву.

Начелник штаба
пуковник
Рудолф Приморац

5 ***октобра 1943 г.***

1. — Разбијене четничке банде отступају у нереду у разннм правцима.

2. — Наше снаге држе Кључ, Шљивовицу, Планиницу и Јабланово брдо.

3. — У циљу даљег чишћења ове просторије од четничких банди, заузимање Берана, решење питања италијанске дивизнје „Венеција" и организације народне власти на заузетој територији, Штаб корпуса издао је заповијест[49] Пов. бр. 63, којом се регулише гругшсање расположивих снага и њихово оријентисање у правцу Берана.

Прнлог: Заповијест Пов. бр. 63 од 5 окт. 1943 г.

4. — Јединице су у току овог дана приступиле нзвнћању и прикупљању података о непријатељу.

[47] Види том III, књ. 5, док. бр. 72.

[48] Рпјеч је о Ударној групн батаљона којом је командовао 06-рад Егнћ (вндн том III, књ. 5, док. бр. 71).

[48] Внди том III, књ. 5, док. бр. 75.

5. — Непријатељске авијације иије било.
6. — Вријеме — кишовито.
7. — Штаб корпуса у с. Требаљеву.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

6 октобра 1943 год.

1. — У току овог дана јединице су извршиле потребна прегруписавања и концентрисања на одређеним просторијама, сходно заповијести Пов. бр. 63 од 5 окт. 1943 г.
2. — Четничке банде нису се овог дана појавиле на просторијама које држе њихове јединице.
3. — Непријатељске авијације није било.
4. — Вријеме — кишовито.
5. — Штаб корпуса прешао у Колашин.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Притиорац

7 ***октобра 1943 год.***

1. — Овога дана II Далм. бригада и Штаб корпуса извршили су покрет правце.м: Исова Гора — с. Јеловица — с. Лубннца, а ударна група[50] правцем: Патковица .— Околишта — Коњско брдо.

Пред мрак наше су снаге избиле на линију: к. 1359 — Цуцка[51] (к. 1652) — Соко (к. 1422) — Шестаровац, гдје су се сукобнле са четнички.м бандама, нанијевши им осјетне губитке.

Нашн нису имали губитака.

2. — Непријатељске авијације није било.
3. — Вријеме — лијепо.
4. — Штаб корпуса у с. Лубнице.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[50] Ријеч је о Ударној групи батаљона (један батаљон 4. полетерске бригаде, 3. батаљон 2. пролетерске бригаде, 3. багаљон 3. саниачке ударне бригаде и Васојевићки ударни батаљон) којом је командовао Нико Стругар. Види том III, књ. 5, док. бр. 75.

[51] Вјеровагно с односи на брдо Меку (к. 1652, 22 км и. од Колашина).

8 октобра 1944[52] *год.*

1.— Четници су у току овог дана вршили низ напада на положаје наших јединица. Италијанска артиљерија тукла је нарочито наше положаје на Шестаровцу, Соколу и на Турији. У току ових напада четници су били успјели да изађу на Шестаровац и Соко, али су их јединице II Далм. бригаде противнападом опет одбациле и поново заузеле горе наведене положаје.

Јединице Ударне групе спустиле су се у с. Буче (3 км. југозападно од Берана).

2.— Написано писмо[53] италијанској дивизији у којем се иста позива да обустави непријатељства противу нас и на сарадњу у борби против Нијемаца.

3.— Непријатељске авијације није било.

4.— Вријеме — лијепо.

5.— Штаб корпуса у с. Лубнице.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

9 ***октобра 1943 год.***

1.— У 3,15 час. добили смо извјештај[5'1] од Штаба Ударне групе да су успоставили додир са Италијанима и да они желе да преговарају с нама.

У 4 ч кренуо је начелник Штаба корпуса[55] у с. Буче у циљу преговора са Италијани.ма. У 9 ч стигао начелник Ттаба италијанске дивизије „Венеција", п. пуковник Ступарели који је одмах изјавио да није опуно.моћен од свог команданта да закључује преговоре, већ да је његов долазак инфор.мативне природе, како би наше захтјеве пренио сво.ме команданту.

По том је начелник Штаба корпуса отишао у 16 ч у Беране, гдје је са италијанским генералом постигао споразум[54] да се наше трупе 10 ов. мј. преоаце на десну обалу Лима, док је питање нашег уласка у град остало да се ријеши 11 окт. 1943 г.

На основу овог издато је наређење[57] да два батаљона Ударне групе пређу Лим 10 окт. у 5 ч и избију на линију:

[52] Омашка. Треба: 1943.
[м] Види том III, књ. 5, док. бр. 78.
[54] Овај извјештај редакција није пронашла.
[55] Рудолф Прн.морац
[И] и " Опшнрније о томе споразуму видн том III, књ. 5, док. бр. 81.

с. Загорје — с. Петник, а два батаљона II Далм. бригаде на линију: с. Будимље — с. Маште — с. Бабнно.

2. — Четничке банде повукле су се овог дана пред мрак и пребациле се преко Аима.

3. — Један њемачки авион бацио је летке у који.ма позива Италијане да се дозволе разоружати од њемачких трупа, иначе ће бити уништени.

4. — Штаб корпуса у с. Лубница.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

10 октобра 1944[52] год.

1. — У току даљих преговора са к-данто.м итајиланске дивизије „Венеција" постигнут потпун споразум са Италијани.ма.[59] Споразум углавном садржи слиједеће:

а) Италијани пристају да се ставе под нашу команду у борби против Њемаца, док се у наше унутрашње ствари неће мијешати.

б) Оружје и остала опрема остају на расположењу италијанским трупама.

в) Остала питања колаборације остају да се ријеше накнадно.

2. — Нацш батаљони у 5 ч прешли су преко Лима. Четници су дали слабији отпор и затим се повукли.

На основу споразума два наша батаљона (II бат. II Прол. и II бат. IV Прол.) ушли су у 13 ч у Беране.

3. — Непријатељске авијације није било.

4. — Штаб корпуса прешао у Беране.—

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

11 октобра 1944[40] год.

1. — II Далм. бригади наређено[61] да одмах са свим снага.ма изврши покрет ка Андријевшш и да затим са три батаљона избије на линију: Трешњевик — Рудо Брдо и разбије четничке банде које се налазе на овој просторији и на

[58] Омашка. Треба: 1943.
[5]* Опширније о томе види том III, књ. 5, док. бр. 82 и 83.
[80] Омашка. Треба: 1943.
" Види то.м III, књ. 5, док. бр. 87.

тај начин обезбиједи — комуиикацију: Андријевнца — Матешево — Колашин.

IV Пролетерској бригади наређено" да по избијању јединица II Далм. бригаде на Трешњевик — садејствује одговарајућим снагама II Далм. бригади.

2. — Батаљони Ударне групе,[63] распоређени на десној обали Лима са задатком чишћења ове просторије од преосталих четничких банди, с тим што II баТаљон II Прол. бригаде остаје као "посадни у вароши.

Прнлог: наређење о распореду ових батаљона.

3. — Ноћу од 10/11 октобра стигао је још један батаљон 11 Прол. бригаде,[64] који је распоређен на линији: Соко — Шестаревац, са задатком осматрања и контролисања правца: Лубнице — с. Јеловица — Колашин и с. Јеловица — Матешево.

4. — Четничке банде на десној обали Лима давале су слаб отпор. Неигго јачи отпор дале су код Буковца — к 977, гдје је Васојевићки батаљон водио са њи.ма борбу, разбио их и нанио им осјетне губитке.

Нашн губитци: 1 мртав и 2 лакше рањена.

5. — У току овога дана вођени разговори с к-дантом италијанске дивизије „Венеција" по разним питањима тактичке и организационе прнроде.—

6. — Непријатељске авијације није било.

7. — Штаб Корпуса у Беранама.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

12 окт. 1943 год.

1. — У 10 ч један батаљон II Далм. бригаде ушао у Андрнјевицу а са осталнм снагама продужили до Трешњевика.

Четници којн су се налазили у Андријевицн заједно са Лашиће.м и Минићем напустили су Андријевнцу 11 ов. мј. послије подне и отишли за Подгорицу. Већи дио мобилисаних сељака од стране четника вратио се својим кућама.

V околини Андријевице заробљено 11 четника.

•[2] Видн том III, књ. 5, лок. бр. 88.

[63] п " Види том III, књ. 5, док. бр. 86.

2.— Од италијанске дивизије „Венеција" добијен извјештај да су се на Мурннама појавиле њемачке снаге[65], које су укрцане на 20 камиона.

У вези овога наређено:

II Далм. бригади да упути једну извиђачку чету у правцу Мурина са задатком да утврди чије су то снаге, јер се може вјеровати да се ради и о албанским националним трупа.ма. Поред тога II дал.м. брнгада концентрише дио својих снага (два батаљона) у околини Андријевице.

Дивизија „Венеција" да један свој батаљон држи у припреми за покрет.

Ударној групи да упути једну извиђачку десетину, која ће заједно са италијанским патрола.ма извидити правац: Беране — с. Горажде — Рожај.

3.— Око 15 ч два њемачка ловачка авнона контролнсали су италијанске положаје око вароши. Контролисање трајало 15 минута. Губитака није било.

4.— Око 15,30 ч један италијански авион са енглески.м ознака.ма бацио италијанској дивизнји „Венеција" шифру за везу са њиховом Врх. командом у Италији.

5.— Вријеме — лијепо.

6.— Штаб корпуса у Берана.ма.

Начелник
пуковник
Рудолф Приморац

13 окт. 1943 год.

1.— Према прикупљеним подаци.ма, снаге које су се појавиле на просторији око Мурина нису њемачке, већ муслиманска милиција, организована од Њемаца. До сада нису вршили никакав поход на наше јединице.

Упућена једна италијанска чета са задатком да заједно са јединицама II далм. бригаде брани тај правац. Чета распоређена на положаје.

2.— О четничким бандама није било никаквих новијих података.

3.— Распоред нашнх Снага око Берана и Андријевице остао исти.

[65] Ријеч је о албанској квислиншкој једнници (видн овај дневник за 13. октобар 1943).

4.— Непријатељске авијације иије било.
5.— Вријеме лијепо.
6.— Штао корпуса у Беранама.

Начелник
пуковник
Рудолф Приморац

14. окт. 1943 год.

1.— Никаквих новијих података о кретању четничких банди није било.
2.— Распоред наших снага остао непромијењен.
3.— Наређење рушење комуникације ка Чакору. У ту сврху тражен динамит од Штаба IV Прол. бригаде с тим да га упутн на Мурине, гдје ће Италијани извршити потребна рушења.
Јединице III Санц. бригаде, послије краће борбе са четницима, ослободиле Нову Варош.[66]
4.— Ноћу 13/14 октобра срушила су се два авиона код Трешњевика.[47] Испитује се чији су то авиони.
5.— Четнички губици код Нове Вароши: 8 мртвнх, 10 рањених и 20 заробљених.
6.— Вријеме — лијепо.
Штаб корпуса у Беранама.

Начелник
пуковник
Рудолф Приморац

15 окт. 1943 год.

1.— Новнјих података о четничким бандама није било.
2.— Ради затварања правца: Беране — Врбица — Рожај наређено:
а) Ударној групи:[68] да пребаци један батаљон у с. Врбицу а са два батаљона да прочисти просторију око с. Полица, гдје се још налазе поједине изолиране четничке групе.

[м] Вндн том III, књ. 16, док. бр. 44 н 45.
Авиони су били ЈБемачки (види овај дневник за 15. октобар 1943, тач. 3).
[64] Односи се на Ударну групу батаљона којом је командовао Милован Миловановић Луне (види том III, књ. 5, док. бр. 105).

б) Италијанској дивизији „Венеција": да одмах упути један батаљон на просторију: с. Заторје — с. Горажде.

3.— Утврђено је да су авиони, који су се ноћу 13/14 ов. мј. срушили код Трешњевика, ње.мачког поријекла. 0-ба авиона су потпуно изгорјела.

4.— Врије.ме — лијепо.

5.— Штаб корпуса прешао у Колашин

Начелник
пуковник
Рудолф Приморац

16 окт. 1943 год.

1.— Новијих података о четницима није било.

2.— У 9 ч добијен извјештај[69] да су ње.мачке снаге[70] главнином избиле у Клопот, док су претходнице избиле у виснни Јаблана. Јачнна ових снага није утврђена.

3.— У вези овакве снтуације наређено:

а) Штабу IV Прол. бригаде:[71] да одмах упути два батаљона општим правцем: Јаблан — Клопот, са задатком да одбаце непријатеља и утврде његову јачину.

б) Штабу италнјанске дивизије „Венеција": да упути један батаљон, 2 брдска топа и двоја борна кола у Матешево.

в) Штабу II[72] Ударне дивизије: да два батаљона V Црногорске бригаде[73] из Бјелопавлића хитно упути општим правцем према Клопоту, гдје да се повеже са јединицама IV Прол. бригаде у циљу садејства.

4.— Од Штаба III Ударне днвизије примљен извјештај[74] Пов. бр. 28 од 12 окт. 1943 г. слиједећег садражаја: једнннге V црн. бригаде у току 1, 2 и 3 октобра т.г. напале су четнике на просторији: Трепча — Ка.менско — Велимље — Вилуси — Грахово и потпуно их разбиле. Четници су у овим борбама имали око 12 рањених.

У борбама између 3 и 7 окт. т.г. Њемци су потпуно разбили италијанску днвизију „Тауринензе". Напад главни.м снагама извршили су правцем: Рисан — Црквице — Арагаљско Поље, дејствујући истовремено у лнјеви бок рас-

" Редакција није пронашла овај нзвјештај.

[70] Односи се на 738. пук њемачке 118. дивизије (вида Архив ВИИ, НА, микротека НАВ, Т-313 Р-484(000366).

[71] и [73] Види том III, књ. 5, док. бр. 110.

[74] Односи се на 3. ударну дивизију.

[74] Види том III, књ. 5, док. бр. 94.

пореда ове дивизије правцем: Никшић — Трубјела — 0-сјеченица — Грахово. Дивизија је у нереду отступила разним правци.ма и већим дијело.м под заштитом јединица V Црн. бригаде прихваћена. Два батаљона ове дивнзије набачена су на Бијелу Гору и о њима за сада нема никаквих података.

Од разбијених и прикупл.ених дијелова ове дивизије формирана је једна италијанска партизанска бригада, јачине 4 батаљона од по 200 бораца. Бригада је под ко.мандом мајора Равнића, бившег команданта батаљона „Аоста", одакле је највећи дио људства новоформиране бригаде. Остало људство — око 1100 упућено Штабу корпуса на расположење.

Разбијање дивизије „Тауринензе" довело је у тежак положај јединице V црн. бригаде, која је у овим борбама приликом прихвата дијелова ове днвизије имала 8 мртвих и 2 лако рањена.

5.— Непријатељске авијације није било.

6.— Вријеме — лијепо.

7.— Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. Штаба
пуковник
Обрадовић

17 окт. 1943 год.

1.— Новијих података о непријатељу нема.

2.— Наша II Прол. бригада врши стални притисак на фашистички гарнизон у Прибоју, али италијан. камандант одбија да пусти наше трупе унутра.

Санцачка бригада се налази у Н. Вароши и извјештава о некој концентрацији Дражиноваца (око 6000 људи) са оне стране р. Увца.

Јединице III дивизије налазе се на својим положајнма.

3.— Вођене су и даље упорне борбе на сектору Л. Ријека.

4.— Непријатељ је имао доста губитака, а ми смо имали нешто рањених.

5.— Непријатељска авијација неактивна.

6.— Вријеме — лијепо.
7.— Штаб кориуса иалази се још у Колашину.

Помоћник
Нач. Штаба—пуковник
Бр. Обрадовнћ

18 окт. 1943 год.

1.— Непријатељ је стигао у Сјеницу са једним батаљоном и говори се о доласку једне њемачке дивизије.

На другим секторима нема нарочитих промјена.

2.— Наше јединице упорно држе положаје на сектору Лијева Ријека и Андријевица.

3.— Мање борбе су вођене према Лијевој Ријеци.

4.— Губитака није било.

5.— Одлучена је упорна одбрана на свим секторима.

7.— Штаб корпуса се налази у Санџаку.

8.— Ништа нарочито се није десило.

Пом. нач. Штаба
пуковник
Бр. Обрадовић

19 октобра 1943 год.

1.— Непријатељ[75] са 3 правца[76] кренуо на нас и то главни правац: Вјетарник — Лијева Ријека — Матешево, помоћни правац: Плав — Мурина — Андријевица и Рожај — Полице — Беране.

Јаче су снаге, али састав и јачина не утврђени.

2.— Наређено III дивизији[77] да се са V бригадом појави у бок у области Л. Ријеке.

3.— Борбе су вођене на све стране.

4.— Губитака је било код непријатеља. Наши: неколико мртвих и рањених.

5.— Одлука упорних бојева против непријатеља на југу, а притисак на правцу р. Лима, око Прибоја и Рудог.

6.— Непријатељска авијација активна довољно.

7.— Вријеме — променљиво.

8.— Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. Штаба-пуковник
Бр. Обрадовић

[75] **Види док. бр. 227, напомсну бр. 5.**
[78] **Види том III. књ. 5, док. бр. 120, 124 и 129.**
[77] **Види том III, књ. 5, док. бр. 124.**

20 окт. 1943 г.

1.— Непријатељ иадире са свих праваца у жељи да овлада раскрсницом Матешево. Успио је једном колоном продријети р. Таром до Матешева.

2.— Наређена упорна борба јединицама IV Прол. бригаде. Бригади див. „Тауринензе" наређено[78] да један батаљон пребаци из Колашина у с. Војковићи са задатком затварања правца од Г. и Д. Липова.

Наредили с.мо да се „Венеција"[79] пребаци са цјелокупним људством, стоком, возилима и материјалом на просторију: Мојковац — Шаховићи — Бијело Поље — Лубница.

3.— Воде се тешке борбе на правцу Л. Ријеке. Јединице II Прол. дивизије су разбиле једну четничку групу код Прибоја,[80] којој су нанијети губици, као и још једну групу код Нове Вароши.

4.— Непријатељ је имао веће губитке, а ми смо имали: 5 мртвих и 10 рањених.

5.— Одлучили смо: упорна одбрана нашег слободног територија.

6.— Авијација: Извиђачка, активна.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб се пребацио у Доња Поља, у област Мојковца.

Пом. нач. Штаба-пуковник,
Бр. Обрадовић

21 окт. 1943 год.

1.— Непријатељ[81] је заузео Матешево и врши притисак према Беранима, а дијелом према Колашину.

2.— Распоред наших јединица:[82]

а) Штаб III див. да прими [под своју] команду IV и V Црног. бригаде.

б) V бригада: Дејство у области Г. и Д. Мораче и Липова.

в) IV бригада: да штити правац Колашин — Мојковац, да ту руши пут.

[78] Види том III, књ. 5, док. бр. 126. О формирању 2. бригаде алиинаца „Тауринензе" види том III, књ. 5, док. бр. 125.

Мисли се на италијанску дивизију „Венеција (види том III, књ. 5, док. бр. 133).

[80] Види том I, књ. 16, док. бр. 49.

[81] Односи се на 738. пук њемачке 118. дивизије (види Архив ВИИ, НА, НАВ, Т-313, Р-484(000366).

[82] и [84] Види том III, књ. 6, док. бр. 3.

г) II Далм. бригада: да крене низ Ли.м према Бродареву и Пријепољу са једном итал. колоном.

д) Дијелови II Прол. бригаде: под командом Луна да остану штити правац Беране — Бијело Поље.

ђ) Јединице „Венеције": један дио низ Лим, а други дио ка Пљевљу.

е) Дивизија „Тауринензе": око Шаховића

3.— Борбе се жестоке воде.

4.— Губици: непријатељски и наши доста велики око Матешева. Непријатељ је имао у борбама на простору Лијева Ријека — Матешево: око 400 мртвих и 300 рањених.

5.— Одлука: упорна борба са југа, а продирање на р. Лим.

6.— Непријатељска авијација — мало активна.

7.— Вријеме — лијепо са мало кише.

8.— Штаб у Пољима (код Мојковца).

Пом. нач. — пуковник,
Бр. Обрадовић

22 ***окт. 1943 год.***

1.— Непријатељ је навалио са свих страна. Јак напад је био према Беранима.[83]

2.— Наше јединице су на положајима и на задацима је био према Беранама.[83]

3.— Борбе су врло тешке код Колашина.

4.— Непријатељ трпи велике губитке.

5.— Одлука: упорна одбрана оба правца и то: Колашин — Мојковац и Андријевица — Беране и даље низ Лим.

6.— Непријатељска авијација доста активна, а нарочито извиђачи. Бомбардован је Колашин два пута.

7.— Вријеме — променљиво.

8.— Штаб је кренуо на правац с. Шаховићи и даље према Пљевљу.

9.— Ништа нарочито се није десило.

10.— У борбама у положајима око Андријевице Ње.мци и Арнаути[85] имали су око 300 мртвих и око 350 рањених.

[83] На правиу Андрнјевица — Беране (Иванград) дејствовао је ојачани 524. ловачки пук ње.чачке 297. дивнзије (види НА-НАВ, Т-313, Р484(000366).

[85] Мисли се на албанске јединице које су се бориле на страни Нијемаца.

На правцу Беране непријатељ је имао око 90 погинулих и већи број рањених.

Уништено— 2 непријатељска тенка и 2 оклопна аутомобила.

Пом. нач. Штаба-пуковник
Бр. Обрадовић

23 окт. 1943 год.

1.— Непријатељ заузео Колашин[86] и његове претходнице крећу већ ка Маркову Брду, а наше још држе ово брдо. Непријатељ заузео Андријевицу и Беране.

2.— Наше јединице се налазе у упорним одбранама, са задатком да се испита на.мјера непријатеља. Дивизија „Венеција" на сектору: Вруља — Отиловићи.

Наређено IV Прол. бригади[87] да на случај иродирања непријатеља ка Мојковцу, болницу упути ка Шаховићу, а да се наслоне на правац Пљеваља.

3 .— Упорне борбе воде наше јединице на свима секторима.

4.— Непријатељ је имао доста губитака, чији се број није могао утврдити.

Наши губици: 5 мртвих и 6 рањених.

5.— Наша одлука: упорна одбрана и офанзивне акције на р. Лим.

6.— Непријатељска авијација — мало активна.

7.— Вријеме — промјенљиво.

8.— Штаб корпуса у Пљевљу, пом. начелника у Шаховнћима, а начелник са II Далм. бригадом.

Ништа се нарочито није десило.

Пом. нач. — пуковник
Бр. Обрадовнћ

24 окт. 1943 год.

1.— Непријатељ више није активан са правца Колашина и Берана. Изгледа да је заморен великим губицима и снажним отпорима наших јединица.

2.— Наше јединице се налазе:

а) IV Прол. бригада: 2 батаљона на положајима код Маркова брда, а 2 батаљона у Мојковцу.

б) II Далм.: низ Лим у с. Бродарево.

в) II Прол.: сва у области Пљеваља — Пријепоље, а 1 батаљон у правну Берана.

[м] Внди том III, књ. 6, док. бр. 11 и 12.
[87] Види то.м III, књ. 6, док. бр. 19.

г) Див. „Венеција": Шаховићи — Отиловићи.

д) Јединице II дивизије: на правцу р. Лима и око Н. Вароши.

3.— Борбе се воде са извићачким дијеловима.

4.— Губитака има мало непријатељ. Ми немамо губитака.

5.— Одлука: Офанзивни притисак на непријатеља, због његове замореност.

6.— Авијација — неактивна.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб корпуса у Пљевљу, начелник у Б. Пољу, а помоћник начелника у Шаховићи.ма.

По.м. нач. пуковник
Обрадовић

25 ***окт. 1943 год.***

1.— Непријатељ неактнван са правца Колашина и Берана. Једна мања колона од 200 војника напала је наш батаљон на Маркову брду, али је одбијена послије двочасовне борбе. Још се не осјећа права намјера непријатеља.

2.— Наше јединице имају исти распоред као и јуче.

3.— Борбе су вођене са колоном, која је пошла ка Маркову Брду, од Колашина.

4.— У свима досадашгвим борбама од Лијеве Ријеке до Мурина до заузећа Колашина и Берана, непријатељ је имао око 800 (осам стотина) мртвих и рањених.

5.— Одлука: лаган притисак на непрнјатеља у области Колашина и Берана.

6.— Непријатељска авијација — неактивна.

7.— Вријеме — промјенљиво.

8.— Штаб корпуса у Пљевљу. Друг начелник је остао код IV Прол, бригаде.

Пом. начелника
пуковник
Обрадовић

26 ***окт. 1943 год.***

1.— Непријатељ слаби свој притисак са правца Берана и Колашина и осјећа се његова потпуна замрлост и замореност.[88]

в* По плану ко.чанланта њемачке 2. оклопне армије, операција „Балкански кланац" требало је да се заврши до 25. октобра 1943. Тада су у ствари завршена дејства 118. и 297. дивизије у долнни Лима и Таре. Опширније види „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 1, стр. 593.

2.— Наше јединице, ирема оваквој ситуацији заузимају овај распоред:

а) IV Прол. бригада:[89] цијели сектор Беране — Колашин, са задатком: притисак на непријатеља и разбијање четника.

б) Група друга Луна[90]: чим стигне IV Прол. бригада, да крене низ Лим у састав II Прол. бригаде.

в) Новоформирана I бриг. дивиз. „Венеција"[9'] да крене у Мојковац, под командом IV Прол. бригаде.

г) Бригада „Тауринензе" одлази на Јабуку.[92]

3.— Борбе се нису водиле, само патролна извиђања.

4.— Губитака није било.

5.— Одлука: да IV Прол. нападне и заузме Беране и Колашин.

6.— Авијација — неактивна.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб корпуса у Пљевљима.

9.— Око 550 бораца је дошло у IV Прол. бригаду, приликом евакуације Андријевице и Берана и формиран је од тога један батаљон.[93]

Пом. нач. — пуковник
Обрадовић

27 ***окт. 1943 год.***

1.—Непријатељ потпуно слаби и не осјећа се његова активност са сектора Беране — Колашин.

2.— Наше јединице врше офанзиву на свим секторима.

3.— Воде се борбе око Колашина и Берана и јединице IV Прол. бригаде су успјеле да ослободе Колашин,[94] а непријатељ се повукао ка Матешеву. Борбе се воде и код Берана, у нашу корист.

4.— Непријатељ је имао губитака, али се није могло угврдити колико.

5.— Одлука: даљи притисак на свим секторима.

6.— Непријатељска авијација — неактивна.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб корпуса у Пљевљу.

« м «4 и »2 в,1ДИ том 1п, књ. 6, док. бр. 30.
м Види том III, књ. 6, док. бр. 29.
м Види том III, књ. 6, док. бр. 39 и 40.

9.— У Пљевљима формирано: Војна музика II Уд. корпуса, команда саобраНаја и I муницијско слагалнште и I радионица.

Пом. начелника
пуковник
ООрадовиН

28 окт. 1943 год.

1.— Непријатељ попушта и код Берана.

Других података о непријатељу не.ма за сада.

2.— Наше јединице врше притисак како према југу, тако исто и пре.ма нстоку, односно прс.ма долини р. Ли.ма. Јединице II Прол. дивизије оријентишу своје нападе и повезали се веН са јединицама V Крајишке дивизије.[95]—

3.— Борое се воде према Матешеву и непријатељ отуда артиљеријом туче град Колашин.

4.— Непријатељ је имао гуоитака прн повлачењу. Наши нису имали никаквих губитака у току данашњих борби.

5.— Одлука: прнтисак на непријатеља наставити.

6.— Непријатељска авијација бомбардовала Колашнн.

7.— Вријеме — лијепо.

8.— Штаб корпуса у Пљевљима.

9.— Наредбом Пов. бр. 144/43 формирана је Стална војна болница[96] корпуса и рефор.миран је цјелокупни санигет корпуса.

По.м. нач. — пуковник,
Бр. ОбрадовиН

29 ***окт. 1943 год.***

1.— IV Прол. бригада распоредила је своје јединице сходно наређењу Штаба II корпуса Ор. 134[97] од 26. окт. т.г.—

2.— Од Штаба V Ударне дивизије примљен је извјештај бр. сл. 27 о.мј.[98]:

— Јединице V дивизије заузеле су Рудо, које су бранили 400 четника. У току даљег надирања на овом правцу јединице V днвизије разбиле су на сектору Рудо — Бјелушине Златиборску четничку бригаду, а на простору Рудо — Раванци друге четничке сиаге.

•[5] Опширније о то.ме види том I, књ. 6, док. бр. 51 и 52.
Види том III, књ. 6, док. бр. 38.
[9]" Види том III, књ. 6, док. бр. 30.
Види то.м I, књ. 16, док. бр. 51.

Непријатељски губици: осјетни у погинулим и рањеним; заробљено: 25 четника, заплијењено: 1 т. митраљез, 1 л. бацач, 30 000 метака за америчке стројнице, извјестан број пушака и архива Штаба златиборске бригаде.—

X бригада ове дивизије разбила је Прибојску четничку бригаду код с. Батковићи. Непријатељ имао: 3 погинула, а 4 заробљена.

У Рудом и с. Батковићи заплијењено 2 1/2 вагона брашна и риже.

На сектору: Раванци — Бело Брдо — Добрун — Раска налазе се златиборска и вишеградска четничка бригада и разне четничке групе. Четници су пребацили италијанске снаге из Прибоја у Добрун, а намирнице и ратни материјал евакуишу за своје потребе.

3.— Штаб II Прол. ударне дивизије са Пов. бр. 156" извјештава о распореду својих јединица: II Прол. бригада (без једног батаљона) упућена је 28 окт. правце.м: Челице— с. Бања — Лесковац — Црни Врх, са задатком разбијања четника око Прибоја и садејства јединица V Крај. дивизије. У овом наступању бригада је наишла на јаче четничке снаге. У току борбе задатн су четницима губнци, заробљено 11 четника, заплијењено 3 већа камиона хране и робе и нешто муниције. Наши губици: 2 рањена.

II Далм. бригада упућена у двије колоне: једна правце.м: Пријепоље — с. Бистрица — Гобате — Китоња — Руташе — Радојиња, а друга правцем: Пријепоље — Косатица — Нова Варош, са задатко.м разбијања четничких банди и заузимања Нове Вароши.

Пријепољски одред упућен на сектор: Бабине — Тоца ради чишћења терена и мобилизације.

4.— Овога дана извршено је формирање партизанскнх бригада[100] италијанских дивизија „Венеција" и „Тауринензе" — II бригада „Тауринензе" упућена ка Пријепољу.

5.— Непријатељске авијације није било.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

**** Види том I, књ. 16, док. бр 52.**

100 Редакција није пронашла документ о фор.мирању ових брнгада.

30 окт. 1943 год.

1.— Јединице II Прол. дивизије заузеле су Прибој и Нову Варош.[101]

У Прибоју заплијењено: 2 вагона бензина и око 10 вагона животних намирница.

Четничке банде отступиле у нереду и у разним правцима и у несређени.м групама налазе се на просторији: Горња — Доња Јабланица — Доброселица.

2.— Јединице V крајинпсе дивизије ослободиле су 26 ов. мј. Вишеград, нанијевши четницима велике губитке. Заплијењена је архива Штаба Драже Михајловића, који је и сад једва умакао нашим јединицама.

3.— Наше јединице ушле у Беране.

4.— Непријатељске авијације није било.

5.— Вријеме облачно.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

31 окт. 1943 год.

1.— Није било никаквих промјена у распореду и јачими непријатељских снага према нашим јединицама.

2.— Јединице II Прол. дивизије извршиле потребне покрете и групације у циљу чишћења просторије и разбијања четника на линији: Горња Јабланица — Доња Јабланица — Доброселица.[102]

III бригада италијанске дивизије „Венеција" пребачена у Пријепо.ље, под команду II Прол. дивизије, ради дј. ства ка Сјеници.

3.— Непријатељске авијације није било.

4.— Вријеме лијепо.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[101] Види том I, књ. 16, док. бр. 55 и то.м III, књ. 6, док. бр. 43.

[102] Види том I, књ. 16, док. бр. 57.

3. нов. 1943 год.

1.— Од штаба III Ударне дивизије примљен извјештај иов. бр. 56 од 30 окт.[103] т.г.:

Распоред јединица ове дивизије је слиједећи:

— V црног. бригада након борби са Нијемцнма у Братоножићима и на Вјетарнику којом приликом је непријатељу задала велике губитке (200 мртвих и рањених) — пребацила се на просторију: Јаворје — Доња Морача, гдје је предузела чипгћење по.менуте просторије од четничких банди.

— Италијанска бригада „Аоста" са једним батаљоном у Бршно, а са три батаљона на просторији: Луково — Гвозд.

Батаљон у Бршну водио је 27 окт. борбу са четници.ма, који су направили испад из Никшића и одбили их уз осјетне губитке.

2.— Два батаљона IV Прол. бригаде ушла су 30 окт. у Беране. Њемци су пред евакуацију Берана запалили све јавне зграде.

3.— Непријатељске авијације није било.

4.— Вријеме — лијепо.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

2 ***нов. 1943 год.***

1.— II далм. ударна бригада водила је у току овога дана борбе са четницима[104] на положајима сјеверно од Нове Вароши. Четници су разбијени уз осјетне губитке.

II Прол. бригада разбила је четнике, прешла преко Увца и избила на Борову Главу.[105]

2.— Новијих података и кретања четничких банди није било.

3.— Непријатељска авијација није дејствовала.

4.— Вријеме лијепо.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[103] Види том III, књ. 6, док. бр. 42.
1«„ 1ов Види том I, књ. 16, док. бр. 57 и том III, књ. 6, док. бр. 52.

3. нов. 1943 год.

1.— Према прикупљеним подацима јачина непријатељских снага према јединицама II Прол. дивизије је слијеђа:[106] V Ужицу — 200 Њемаца и око 200 Бугара и на Палисаду двије чете Бугара, у Љубишу 6-700 Бугара.

2.— Наше снаге на истнм положаји.ма.

3.— Непријатељске авијације није било.

4.— Вријеме лијепо.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Нач. Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

4. нов. 1943 год.

1.— На сектору Палисад, јединице V крајишке дивизије[107] водиле су у току дана борбу са Бугарима. Бугари су се након једночасовне борбе разбјежали.

II Прол. бригада водила је борбу код љубиша.[108] Детаљан извјештај о овој борби још није добијен.

Јединице II Далм. ударне бригаде, са једни.м батаљоно.м Санџачке бригаде очистиле су од четника села:[109] Божешићи, Буковик, Трудово и Штитково. Четници су побјегли у правцу Моравице. Ову четничку групу сачињавале су Пријепољска и Пљеваљска бригада, нешто Црногораца са Лукачевићем и Србијанаца са Марковићем.

2.— Према добијеним подацима Бугари евакуишу Чајетину и сав материјал пребацују у Ужице.

3.— Наше снаге остале су углавном у истом распореду.

4.— Непријатељске авијације није било.

5.— Вријеме лијепо.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

5 ***нов. 1943 год.***

1.— Од Штаба III дивизије примљен извјештај пов. бр. 69 од 4 ов. мј.по о акција.ма њихових јединица од 1-4 новембра:

[104] Види то.ч I, књ. 5, док. бр. 125.
[107] и Види том I, књ. 5, док. бр. 126.
Видн том III, књ. 6, док. бр. 53.

— V црн. бригада упала је 1. новембра цјелокупним снагама у Г. Морачу у циљу опкољавања и уништавања четничких банди. Ово.м приликом убијен је претсједник Г. Морачке општине и још један четник, док су се остали разбјежали.

Ноћу 1/2 нове.мбра упућена су два батаљона V црн. бригаде у Д. Морачу. Ови батаљони нијесу наишли ни на какав отпор непријатеља.

2 новембра близу Манастира Мораче, једна четничка засједа напала је штаб III дивизије. Овом приликом погинуо је један друг из пратеће чете, а један тешко рањен.

3 нов. два батаљона V црног. бригаде уиала су у Прекобрће, али нијесу наишли ни на какав отпор.

2.— Према непровјереним подацима њемачке снаге у Подгорици нису велике. Услијед бо.мбардовања од стране савезника извукли су се из града н логорују на територији Доњих Пипера и Доњих Куча.

Четничке банде на челу са мајором Лашићем,[1]" јачина 4—500 људи, концентрисани Су на територији Горњих Куча. Храну и муницију шаљу им Њемци из Подгорице.

31 октобра савезници са неколико ескадрила поново бомбардовали Подгорицу и околна села, гдје логорују Њемци. Резултат бомбардовања није још познат.

3.— На сектору дејства II прол. дивнзије није било значајнијих промјена.

4.— Непријатељске авијације није било.

5.— Вријеме лијепо.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

6 нов. 1943 год.

1.— Није било никаквих новијих података.

2.— Распоред наших снага непромијењен.

3.— Непријатељ није предузимао у току овог дана никаквих акција против наших једнница.

4.— Непријатељске авијације није било.

"' Борђије

5.— Вријеме — кишовито.

6.— Штаб корпуса у Пљевљи.ма.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

7 ***нов. 1943 год.***

1.— II прол. бригада са три батаљопа папала је ноћу 6/7 ов. хмј. бугарске положаје Борковац — С.миљанића Брдо сјеверно од Лзубиша."[2] Бугари су одбачени са ових положаја уз осјетне губитке у мртви.м и рањеним, — 65 мртвих и око 70 рањених.

Заробљено је 6 Бугара.

Заплијењено је: 1 бацач и 2 тешка митраљеза.

Наши губици: око 25 лакше рањених, 9 теже рањених и 7 мртвих.

Заплијењено је такође муниције за бацач, више пушака и пушкомитраљеза, 6 јахаћих и 25 товарних коња.

Наше јединице ушле су у љубиш.

2.— Муслиманска милиција са нешто Арнаута,"[3] обучених у њемачко одијело, извршила је напад на Бродарево,"[4] гдје се налазила V бригада италијанске дивизије „Венеција". Бригада је имала доста губитака: око 50 мртвих, рањених и заробљеника.

3.— Један непријатељски авион бомбардовао је и митраљирао изненада јединице IV Пролетерске бригаде у Колашину, које су биле окупљене за прославу 26-годишњице Велике Октобарске Револуције. Рањено је 10 другова и другарица из IV прол. бригаде, од којих је једна другарица подлегла.

4.— У Пљевљима је одржана смотра и парада трупа које су се задесиле у граду, приликом прославе 26-голишњице Октобра.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[112] Опшнрније о томе види том I, књ. 16, док. бр. 60.
Мисли се на албанске квислиншке формације.
[т] Види том I, књ. 16, док. бр. 60 и 74 и том III, књ. 6, лок. бр. 59.

3. нов. 1943 год.

1.— У циљу чишћења просторије: Бродарево — Комарани наређено је:

а) да II бригада италијанске дивизије „Венеција", једна брдска батерија и 2 борна кола крену одмах ка Бродареву.[115]

б) да Бјелопољски одред крене одмах правцем: Пљевље — Матаруге — Кадина Лука — Петња.

Штаб II Прол. дивизије упутиће једног члана Штаба у циљу обједињавања дејства свих дијелова на овој територији.

2.— Једна чета Пријепољског батаљона III Санџачке бригаде и два батаљона III италијанске бригаде разбили су муслиманску милицију и једну чету Њемаца на положајима: Милошев Дол — Округлица — Присоје — и нанијели им осјетне губитке.

Заплијењено је: 2500 метака за Маузер пушку, 8 сандука мина за њемачки лаки бацач, 3 коња, више шињела и остале ратне спреме. Њемци имали једног погинулог.

3.— Непријатељске авијације није било.

4.— Вријеме — лијепо.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

9 ***нов. 1943 год.***

1.— Распоред непријатељских снага у односу на наше снаге непромијењен.

2.— У току дана није било значајнијих акција одстране наших јединица.

3.— X херцеговачка бригада у времену од 19 јуна до 30 октобра[116] о.г. извела је ннз успјешних акција у Херцеговини, нанијевши непријатељу тешке губитке у људству и материјалу.

Губици непријатеља су следећи:

1633 мртва, рањена и заробљена војника и 14 официра, од којих 510 мртвих њемачких војника и 9 официра, рањених Њемаца 630 и заробљених 45 војника и 5 официра.

[115] **Види том I, књ. 16, док. бр. 74.**

[116] **Види том IV, књ. 19, док. бр. 15.**

Остали мртви, рањеии и заробљени су усташе, четнници, Италијани и домобрани. Ослобођено је и отпуштено кући 150 Италијана.

Заплијењено је: — 504 пушке,
— 47 пиштоља,
— 61 митраљез, п. митраљез и машинских иушака,
— 7 тешких и лаких бацача,
— 5 топова,
— 60 коња,
— 2 радио-станице,
•— 90.000 пушчаних и митраљеских метака
— 60 топовских граната за хаубицу,
— 60 —„— —„— ' 47 мм.,
— 520 граната за лаки бацач,
— 248 —„ „— тешки бацач.

Уништено је:
— 4 локомотиве,
— 48 вагона,
— 3 камиона,
— 5 моторцикла,
— 90 коња и
— 2 вагона хаубичке муниције.

4.— Непријатељске авијације није било.
5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

10 нов. 1943 год.

1.— Новијих података о непријатељу није било.
2.— Распоред наших јединица у току дана остао углавном непромијењен.
3.— Непријатељске авијације није било.
4.— Вријеме лијепо.
5.— Штаб корпуса у Пљевљи.ма.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

11 нов. 1943 год.

1.— Добијени су подаци да је у Сјеницу стигао један пук ње.мачке војске јачине 3 батаљона од по 800 војника са нешто артиљерије."[7]

2.— Јединице II Пролетерске дивизије и италијанске бригаде на просторији: Пријепоље — Сјеница извршиле потребан покрет у циљу приближавања ка Сјеници и прикупљањасигурних података о јачини непријатељских снага у Сјеници и околини.

3.— Већих акција од стране наших јединица као и непријатељских у току дана није било.

4.— Непријатељска авијација није дејствовала.

5.— Вријеме — лијепо.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

12 нов. 1943 год.

1.— Према прикупљеним подацима у Сјеници има доста Њемаца и муслиманске милиције (тачан број једних и других није познат) и 5-6 топова.

Њемци су организовали ужу одбрану Сјенице на линији: Лупоглав — Радишића Брдо. — Ширу спољну — одбрану Сјенице чини муслиманска милиција..

2.— Милешевски батаљон III Санџачке бригаде и јединице III брнгаде италијанске дивизије „Венеција" очистиле су 11 ов. мј."[8] послије подне положаје: Рудопоље, Веље брдо и Голо брдо, које је држала муслиманска милиција.— Непријатељ је имао 11 мртвих и 15 рањених.

Заплијењено: 3 коња и нешто муниције за „Бреду".

Наши губици: 3 мртва и 7 рањених.

3.— Распоред јединица према Сјеници у току дана био је слиједећи:

— II далматинска бригада и бригада „Тауринензе" на просторији: Доње Лопиже — Горње Лопиже, Милешевићи.[ш]

[117] Односи сс на дијелове 524. иука њемачке 297. дивизнје (види Архив ВИИ, НА, микротека, НАВ, Т-313, Р-485/000267).

[1,5] Види том I, књ. 16, док. бр. 61 и 73.

[1,9] Односи се на с. Мишевиће (12,5 км с.з. од Сјенице).

— Милешевски батаљои и III бригада „Венеција" на просторији: Рудо Поље — Веље брдо — Голо брдо — Д. и Г. Горачићи — Халиновићи — Милошев Дол.

— десна колона, састава двије бригаде дивизије „Венеција", под командом замјеника команданта II дивизије стигла је до с. Гоња.

4.— Непријатељске авијације није било.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

13 нов. 1943 год.

1.— Ње.мци су у току дана овог дана добили још 2 батаљона као појачање из Новог Пазара. Свега укупно, у Сјеници имају 5 батаљона.[120] Поред овога извршили су мобилизацију муслимана у јачини од 2000 људи.

Са овим снагама отпочели су данас офанзивне акције према нашим јединицама на сектору Сјенице.

2.— Под јачим непријатељским притиском дијелови наших јединица и италијанске јединице повукле су се пред вечер из Страњана у Сопотницу.

3.— У току ноћи 12/13 непријатељ је напао II далматинску бригаду[121] на положајима: Доње Лопиже — Туријак — и послије огорчене борбе потисли Далматинску бригаду са свих положаја.

Непријатељски губици: око 30 мртва и више рањених.

Наши губици: 3 мртва и 9 рањених.

4.— Муслиманска милиција пушкарала на наше јединице у Бродареву, али јачег додира није било.

5.— Непријатељска авијација није дејствовала.

6.— Вријеме — лијепо.

7.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

[120] Односи се на 1. и 3. батаљон и .чоторизовану батерију 2. пука „Бранденбург", као и на 2. и 3. батаљон 524. пука 297. дивизије. Види Архив ВИИ, НА, микротека, НАВ, Т-313, Р485/000264.

[121] Види том I, књ. 16, док. бр. 74.

14 нов. 1943 год.

1.— Рано нзјутра непријатељ је изнеиадио III бригаду „Венеције" и III батаљон III Санцачке бригаде на положајима: Гвозд — Кобиља Глава — Качево.'[122]

Непријатељ је нанио III италијанској бригади осјетне губитке и заплијенио 2 топа 65 мм.

III батаљон Санцачке бригаде имао је: 3 мртва и 10 несталих. Погинуо за.мјеник команданта[123] III Санцачке бригаде.

2.— II Далматинска бригада водила је борбу са непријатељима код Халиновића. Бригада је ојачана батаљоном II Пролетерске бригаде и продужила напад у току ноћи 14/15 новембра.[124]

3.— Два батаљона П Пролетерске бригаде и два батаљона бригаде „Тауринензе" под командом замјеника команданта II пролетерске бригаде упућена су са задатком да са сјеверне стране врше притисак на Сјеницу,[125] како би се смањио непријатељски притисак на центру.

4.— Бијелопољско.м одреду наређено да изврши покрет правцем: Трешњевица — Вишњево — Требињско Поље — Сјеница са задатком да изврши притисак са југа према непријатељским снагама у Сјеници.[126]

5.— Непријатељске авијације није било.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

15 нов. 1943 год.

1.— Од Штаба III Ударне дивизије добијен извјештај пов. бр. 79 од 10.X1 о акцијама њених јединица.[127]

У току 6 и 7 новембра батаљони V црногорске бригаде очистили су од четничких банди просторију: Лијева Ријека — Брскут — Братоножићи. Четници су се повукли у правцу Куча.

У току 8, 9 и 10 новембра три батаљона V црногорске бригаде напали су четнике на просторији Куча и након упорних борбн овладали овом просторијом. Њемци су из Подгорице потпомагали четнике артиљеријом, храном и му-

[125] Видн том I, књ. 16, док. бр. 63 н 74.
[,23] Вуко Јововић
[12\125] н [128] Види том I, књ. 16, док. бр. 62 и 74.
[127] Види том III, књ. 6, док. бр. 71.

ницијом а извршили су и један напад из Подгорице према Медуиу, моторизацијом и трупама на камионима, али су били одбијени.

Непријатељски губици: око 20 погинулих и велики број рањених.

Наши губици 6 погинулих и 8 рањених. Заплијењено је: 1 тешки бацач, 1 митраљез „Бреда", 1 радио-станица.и другог ратног материјала.

2.— У току овога дана непријатељ је и даље вршио притисак на сектору Пријепоља.

Н далматинска бригада избила је на комуникацију: Караула — Туријак, али је непријатељ довукао појачања и присилио је на повлачење.'[28]

Непријатељ врши јак притисак на центар. Располаже са 3 средња и 4 лака борна кола. У току дана није и.мао знатнијих успјеха.

5.— Неггријатељске авијације није било.

4.— Вријеме — кишовито.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

16 нов. 1943 год.

1.— На сектору Пријепоља непријатељ врши јак притисак и успјева да овлада линијом: Качево — Кобиља Глава — Гвозд — Караула — Халиновићи.

2.— Ноћу 16/17 новембра извршен је општи напад на непријатеља на горе означеној линији са слиједећим резултатима:'[29]

Лијева колона: II далматинска бригада и два батаљона II пролетерске брнгаде нападала је правцем: Златарско Брдо — Халиновићи — и успјела да упадне у Халиновиће, али је непријатељ јаким противнападом успио да је одавде потисне.—

Средња колона: IV крајишка бригада нападала је општим правцем: Качево. Ова колона је успјела да овлада к. 1216 и да потисне непријатеља са његових положаја, али се непријатељ упорно бранио, а зати.м уз помоћ тенкова и артиљерије противнападом потиснуо ову колону на старе положаје.

[28] Види том I, књ. 16, док. бр. 74.
[29] Види том I, књ. 16, док. бр. 69.

Десна ***колона:*** III Санџачка бригада и један батаљон II Пролетерске нападала је општпм правцем: Мали Јадовник — Кобиља Глава — Дебело Брдо. Ова колона успјела је да овлада горе наведеним положајима, али је непријатељ довео појачања од Сјенице и уз помоћ 6 тенкова одбацио ову колону и овладао Малим Јадовником.

3.— У току ових борби на сектору: Сјеница — Пријепоље непријатељ је имао великих губитака. II далматинска бригада нанијела је непријатељу око 200 мртвих и рањених, док је IV крајишка бригада у ноћном противнападу убила око 30 Њемаца, а већи број ранила.

Наши губици: 8 мртвих, 14 рањених и 2 нестала.

Заплијењено: 11 пушака, 1 пушкомитраљез и 1 пиштољ.

4.— Непријатељске авијације није бнло.

5.— Вријеме лијепо.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

17 нов. 1943 год.

1.— У току ноћи 1617 новембра непријатељ је напао Бродарево,'[30] које је бранио један италијански батаљон и мале снаге Пријепољског одреда.— Непријатељ је послије краће борбе ушао у Бродарево. Италијани су имали око 100 мртвих и рањених, 184 заробљених војника и официра.

2.— На сектору око Пријепоља непријатељски притисак је мало ослабио. У току дана вођене су борбе у главном локалног карактера. Непријатељ је пред мрак ушао у Црквине.

3.— Ради олакшања ситуације код Пријепоља наређено је Штабу IV Пролетерске бригаде да из Берана упути два батаљона правцем Бијело Поље, а затим да се веже са Бјелопољскнм одредом, кога да ставе под своју команду и да зати.м заједнички дејствују према лијевом непријатељском боку и позадини. Начелник Штаба IV пролетерске бригаде командоваће овом групом.

4.— Непријатељска авијација није дејствовала.

[121] **Види том I, књ. 16, док. бр. 74.**

5.— Вријеме — кишовито.
6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф Приморац

18 нов. 1943 год.

1.— У току овог дана непријатељ није вршио већих акција на сектору Пријепоља.

2.— Наше јединице остале на ранијим положаји.ма.

3.— IV батаљон III Санџачке бригаде упућен из Јабуке правцем: Комарани — Бродарево, са задатком да помогне италијанско.м батаљону који је био присиљен да 17 новембра напусти Бродарево и поново га заузме.'[31]

Овај батаљон уз садејство мањих јединица пријепољског одреда разбио је муслиманску милицију у току ноћн 18/19 ов. мј. и заузео Бродарево.

4.— Штаб III Ударне дивизије извјештава са пов. бр.87 од 18 новембра о акцијама својих јединица.'[32]

10 и 11 новембра су једном мањом моторизованом колоном покушали да одбаце јединице V црногорске бригаде са линије: Дучићи — Медун — Купусци, али је била одбијена уз осјетне губитке за непријатеља.

12 новембра једна десетина зетског одреда напала је један њемачки камион, уништила га и убила: 1 њемачког пуковника, 2 капетана, шофера и Момчила Беговића, личног секретара мајора Лашића, којом приликом је нашим борцима пало у руке неколико четничких докумената најновијег датума.[133]

У времену од 13 — 15 новембра Њемци, четници и Арнаути'[34] у јачини око 600 људи и 20 моторних возила напали су јединице V црногорске бригаде у Кучима. Послије тешких борби непријатељ је разбијен.—

Непријатељ је имао велики број мртвих и рањених.

V црногорска бригада имала је: 12 мртвих и 24 рањена.

4.— Непријатељске авијације у току овог дана није било.

[151] Види том I, књ. 16, док. бр. 73.

[1,2] Види том III, књ. 6, док. бр. 93.

[153] Ова акција изведена је ноћу 10/11. новембра 1943 (види том III, књ. 6, док. бр. 76).

[ш] Мисли се на албанске квислиншке формације.

5.— Вријеме — лијепо.
6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

19 новембра 1943 год.

1.— У току овог даиа на сектору Пријеиоља непријатељски притисак знатно је попустио.

Непријатељ се задржао на раније постигнутим положајима.

2.— У вези овакве ситуације извршен је слиједећи распоред наших јединица на овоме сектору:

— II Пролетерска бригада на сектору Пријепоља до р. Миоске.

— II далматинска бригада од р. Миоске до с. Крушева.

— IV крајишка бригада (V дивизије) на просторији: Кошевина — Расно — Дренова (десна обала Лима).

3.— Непријатељске авијације није било.
4.— Вријеме — кишовито.
5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Нач. Штаба-пуковник

20 нов. 1943 год.

1.— На сектору Пријепоља непријатељ у току дана није покушавао јачу активност.

Непријатељска колона, непознате јачине, стигла је у с. Косатицу, а одатле спустила једну патролу у манастир Милешево. Ова патрола се одмах вратила.

2.— Батаљони IV Пролетерске бригаде и јединице Пријепољског одреда водили су тешке борбе са непријатељским снагама око Тријебиње'[35] и нанијели непријатељу тешке губитке.

Непријатељски губици: преко 60 мртвих и око 100 рањених.

Наши губици: 6 мртвих и 20 рањених.

Заплијењено: 10 пушака, 4 пиштоља и око 2000 метака.

3.— У циљу одржавања тјешњег додира са непријатељем, извиђање његових снага и распореда на сектору При-

[135] **Види том III, књ. 6, док. бр. 110.**

јепоља, упућени су нзвиђачки дијелови слиједећим правцима:

— II Пролетерска бригада једну извиђачку чету правцем: Пријепоље — с. Дивци — с. Дечево — с. Сопотница — с. Мали Јадовннк — с. Дивљаци.

— III Санџачка брнгада извнђачки вод према с. Страњани.

— IV крајишка бригада извнђачку чету ка Косетићу.

4.— Расгшред наших јединица непромијењен.

Непријатељске авијације није било.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф Приморац

21 нов. 1943 год.

1.— Извиђачки дијелови јединица II пролетерске дивизије утврдили су да се на линији: Црквине — Качево — Кобиља Глава — Гвозд и у с. Страњанп налазе јаче непријатељске снаге са артиљеријом и борним колима.

Непрнјатељ се утврђује код Качева.

2.— У току овога дана и ноћи непријатељске јаче патроле долазиле су у с. Доња и Горња Косатица и поново се вратиле.

3.— У 7 часова непријатељске јаче снаге ушле су у Бродарево, пошто су га претходно тукле бацачима и топовима.

4.— Пре.ма непровјерени.м подацима у Сјеницу је стигла из Албаније једна њемачка планинска дивизија[134] и извјестан број апарата ,,Штука".

5.— У току дана непријатељ је имао 1 погинулог њемачког подофицира.

Наши нијесу нмали губитака.

6.— Непријатељске авијације није било.

7.— Вријеме — кншовито.

8.— Штаб корпуса V Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф Приморац

[1,8] Односи се иа њемачку 1. дивизију која је почела придолазити у рејон Сјенице (види Ар.хив ВИИ, НА, микрогека, НАВ, Т-313, Р-189/521).

22 нов 1943 год.

1.— У току овога дана на сектору Пријепоља непријатељ иије покушавао јачу активност.

2.— Распоред нашнх једнница на сектору Пријепоља непро.чијењен.

3.— Јединице Херцеговачке дивизије[137] очистнле Фазлагића Кулу.

У борбама код Невесиња, Треоиња и Билеће разбијене су велике снаге Њемаца, усташа и четннка.'[138]

Непријатељ је у овим борбама имао: 339 мртвих и велик број рањених.

Наши губици: 38 мртвих и 43 рањена.

Заплијењено: 120 пушака, 1 тешки и 1 лакн митраљез и 11.000 метака.

Остатак разбијених Њемаца и четника гони II Херцеговачка бригада ка Стоцу.

4.— Непријатељских авнона није бнло.

5.— Вријеме — кишовито.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф Приморац

23 нов. 1943 год.

1.— Јединице III Санцачке бригаде напале су непријатеља у Бродареву.'[139] Непријатељ се повукао из Бродарева под јаком заштито.м артиљериске и минобацачке ватре са десне обале Лима. Заплијењен један тешки митраљез ,,Фиат" и нешто муниције.

2.— На сектору Пријепоља непријатељ није подузимао већих акција.

3.— Распоред наших јединица непромијењен.

4.— Нових података о јачини, распореду и намјерама непријатеља није било.

5.— Непријатељска авијација није дејствовала.

[137] Рнјеч је о 29. херцеговачкој НОУ дивизији.

[1,8] Опширније о успјешним дејствима Херцеговачке (29.) НОУ лчвнзије у периоду од 14. до 30. септе.чбра 1943. види том IV, књ. 19, док. бр. 141.

[,м] Види том I, књ. 16, док. бр. 80.

6.— Вријеме — лијепо.
7.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник
Рудолф Приморац

24 нов. 1943 год.

1.— На сектору Пријепоља непријатељ у току овог дана није предузимао никаквих акција.

2.— Распоред наших јединица непромнјењен. Вршене мање акције локалног значаја. Непрнјатељ имао 2 погинула и више рањених.

3.— Новијих података о непријатељу није било.

4.— Непријатељска авијација није дејствовала.

5.— Вријеме — кишовито.

6.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф При.морац

25 нов. 1943 год.

1.— На просторији око Бродарева мање групе разбијене муслиманске милиције препуцавале су се са нашим јединицама, али су брзо растјеране.

2.— III батаљон IV Пролетерске бригаде врши чишћење и разоружавање муслиманских села у околини Гостуна.

3.— На сектору Пријепоља непријатељ неактиван. Једно наше извиђачко одјељење убило је 2 ње.мачка војника.

Наши губици: 1 погинуо.

Јединице V крајишке дивизије заузеле Нову Варош и продужнле гоњење непријатеља ка Увцу.

4.— Распоред наших једнница непро.мјењен.

5.— Непријатељске авијације није било.

6.— Вријеме — снијежно.

7.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба,
пуковник
Рудолф Приморац

26 нов. 1943 год.

1.— На сектору Пријепоља непријатељ иије подузимао никаквих акција. На дијелу положаја: Качево — Црквине непријатељ се јако утврдио.

2.— У току ноћи 25/26 нове.мбра наше јединице вршиле су мање демонстративне нападе на непријатељске положаје код Качева и Сопотннце у циљу насилног извиђања непријатељских снага на овн.м положајима.

3.— Један непријатељски извнћачки авион кружно је у околини Пљеваља.

4.— Вријеме — кишовито са снијегом.

5.— Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пуковник

27 ***новембар 1943 год.***

1) На сектору Пријепоље није било знатнијих промјена. Примјећено је да су Њемци у с. Халиновићи послали извесно појачање и да су посјели с. Мишевиће. На Караулу привукли су још артиљерије. На положајима код Качева има око ЗСК>—400 Њемаца.

2) Распоред наших јединица остао непромењен. Једна наша патрола сукобила се са надмоћнијим непријатељем код с. Диваца. Непријатељ је имао губитака. Наши су имали 2 погинула.[140]

3) Непријатељске авијације ннје било.

4) Вријеме лијепо.

5. Штаб корпуса у Пљевљима.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

28 новембар 1943 год.

1) На сектору Пријепоље у току овог дана није предузимао никаквих акција.

2) Распоред наших јединица у односу на непријатељске снаге остао непромењен.

3) Два непријатељска извиђачка авиона кружила су на просторији: Сјеница — Пријепоље — Пљевља.

[140] **Види т.м I, књ. 16, док. бр. 84.**

4) Вријеме лијепо.
5) Штаб Корпуса у Пљевља.

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

29 ***новембар 1943 год.***

1) На сектору Пријепоље стање без промене.
2) Непријатељ појачава своје положаје на Качеву.
3) Предузето раскопавање пута. Код с. Белобаба.
4) Непријатељска авијација није дејствовала.
5/6 Вријеме лијепо.
7) Штаб Корпуса у Пљевља.
8) Првот дана стигла је у Пријепоље I шумадиска бригада, гдје је свечано дочекана.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

30 новембар 1943 год.

1) На сектору Пријепо.ље ситуација без промене.

2) Од херцеговачке дивизије примљена депеша да су не.мачке снаге у јачини А—5000 војника предузеле офанзиву широких размера на ослобођену територију херцеговачке дивизије.

Непријатељ је заузео Фазлагића Кулу. Неиријатељске колоне се крећу правцима: Столац — Невесиње — Калиновик и Билећа — Гацко.'[4]'

V овим борбама Немци су имали следеће губитке: 250 погинулих и неколико стотина рањених, заробљено: 4 тешка бацача, 12 шараца, велики број пиштоља и машинских пушака, 1 исправну радио-станицу, велику количину санитетског материјала и 66 коња и мазги.

3) Непријатељске авијације у току овог дана није било.

4) Вријеме снијежно.

5) Штаб корпуса у Пљевља.

Начелник Штаба
гтук. Рудолф Приморац

[141] **Види то.ч IV, књ. 19, док. бр. 141.**

1 децембра 1943 г.

1) На сектору Пријепоља јача патролна дјелатност непријатеља.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Непријатељски извиђ. авиони летели су у току овог дана правцем Сјеница — Пријепоље — Пљевље — Чајниче — Фоча.

4) Вријеме хладно, пада снијег

5) Штаб корпуса у Пљевља.

Начелник пуковник
пук. Рудолф При.морац

2 ***децембар 1943 год.***

1) На сектору Пријепоља без промене.

2) Распоред наших јединица на овом сектору непромењен.

3) Непријатељска извиђачка авијација поново летела правцем Сјеница — Пријепоље — Пљевља — Чајниче — Фоча.

4) Вријеме: пада јаки снијег. •

5) У току је реорганизација италијанских дивизија „Венеција" и „Тауринензе". Формирана је од ових двеју дивизија, дивизија „Гарибалди"'[42] састављена од три италијанске бригаде, јачине од по 1300 бораца. Бригаде су организациски и формациски потпуно сличне нашим бригадама.

Од људства које је изјавило да не жели или не може да се бори формирају се радни батаљони.

6) Ново формирана IV Санџачка бригада[143] пребачена на сектор Чајниче — Фоча, са задатком извиђања и прикупљања података на ово.м сектору и евентуалног уласка у Фочу.

7) Штаб корпуса у Пљевља.

[42]- Види том III, књ. 6, док. бр. 114.

[143] Види том I, књ. 16, док. бр. 93, напомену бр. 3.

10 децембар 1943 год.

1) Добијени иодаци да је непријатељ[144] концентрисао јаче снаге на просторији: Сјеница — Пријепоље. При.мјећено је да је око Качева појачао своје истакнуте дијелове.

2) Распоред наших јединица на овом сектору слиједећи: Предузета извиђања јачим оделењима у циљу да се прикупе детаљнији подаци о непрнјатељској јачини, распореду и евентуалним намјерама на овом сектору.

3) Један непријатељски авион митраљирао је италијанске јединице на друму: Пљевље — Чајниче.

4) Вријеме снијежно.

5) Штаб корпуса у Пљевља.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

4 децембар 1943 год.

[145]

Два батаљона II пролетерске бригаде сјеверно и јужно од комуникације Пријепоље — Сјеница.

— Два батаљона II пролетерске бригаде на линији: Кошерина коса[144] изнад манастира Милешева — Пријепоље. Шумадиска бригада на од.мору на комуникацији Пријепоље — Сељашница. Арт. на полож. Сељашница, тенкови у Пријепољу.

— Санџачка бригада на гтросторији Бродарево — Жупа.

— II пролетерска бригада на комуникацији: Пљевље — Чајниче са задатком реорганизације и разоружања Италијана дивизије „Венеција" који су изјавили да не могу да се боре.

— Штаб II дивизије — Сељашница — Деснокрилне јединице V дивизије у Бистрици и Новој Вароши.

III дивизија (без три батаљона): Васојевићи — Колашнн — Биоче — Бјелопавлићи. — Штаб корпуса у Пљевљу.

[144] V ширс.ч рејону Сјеннце већ 26. новембра 1943. њемачке јелинице бнле су размјештене овако: 98. пук 1. брдске днвнзије — Страњани, Бродарево, Качево; 79. арт. пук 1. брдске дивнзије — Дуга Пољана, 2. пук „Брапденбург" — Караула — Гвозд, и 2. н 3. батаљон 524. гтука 297. дивизнје — Сјеница — Дуга Пољана. Опширније о то.ме размјештају видн Архив ВИИ, НА, микротека, НАВ, Т-313, Р-189/434.

1« У оригиналу прва реченица је прецртана.

[116] На картн 1:100.000 није нађено.

10 децембар 1943 год.

1) Ноћу 3/4 ов. мј. немачка планннска дивизија'[47] концентрисана на просторији: Сјеница — Пријепоље изненадила је II пролетерску бригаду на положајима испред Пријепоља (десна обала Ли.ма). Ово изненађење постигли су на тај начин што су једном колоном састављеном из скијашких група с белим мантилима пошли од Качева и провлачећи се низ Лим препадом заузели мост у Пријепољу који је био миниран и обезбеђен од јединица II пролетерске бригаде.

Друга скијашка колона се источним падинама Кошевине у Пријепоље.

На тај начин батаљони II пролет. бригаде који су се налазили на десној обали Лима и један батаљон шумадиске бригаде, који је противно наређењу штаба II дивизије остао у Пријепољу остали су отсјечени те су се морали пребацивати преко надошлог Лима. Шумадиска бригада, потпуно изненађена непријатељским продором у нашу позадину разбијена је и имала велике губитке.'[48]

После разбијања ових наших јединица непријатељ је одмах продужио једном моторизованом колоном са 12 тенкова правцем: Пријепоље — Сељашница — Јабука, и у току дана овладао доминантним положајима на овом правцу.

а) У вези овакве ситуације одмах предузета евакуација корпуса и болнице II дивизије, као и италијанске болнице дивизије Гарибалди као и резерву хране и муниције и оружја на правац Фоча — Жабљак.

Рањеници III дивизије у току овог дана пребачени за Колашин, а рањеници V крајишке дивизије на правац Рудо.

3) Непријатељска авијација активна на просторији Пријепоље — Пљевља и Пљевља — Чајниче и Пљевља — Жабљак.

4) Вријеме хладно.

5) Штаб корпуса у Пљевља.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

5 ***децембар 1943 год.***

1) Непријатељска моторизована колона продужила напад у правцу Јабуке.[14,

[147] Види док. бр. 269, напомену бр. 3.
[148] Види том III, књ. 6, док. бр. 133, напомену бр. 1.
149 и 150 Види том I, књ. 16, док. бр. 88.

Три друге немачке колоне надиру правцем: једна преко Бабина, друга Пријепоље — Бродарево, трећа Бродарево — Црни Вр.х — Вруље — Матаруга.

2) Да би се појачала одбрана на правцу Бабина камионима су пребачена три батаљона II далмат. бригаде са правца Чајнича.

3) Штаб II пролетерске дивизије, услијед разбијености и растурености његових јединица није успео да организује одбрану на линији: Јабука — Бабина.[150]

Услијед овакве ситуације поново су били изненађени штаб II пролетерске дивизије, артилерија и по.моћне јединице и непријатељу је пало у руке, поред 4 тенка у Пријепољу, 6 италијанских топова, два наша протпв колска топа, комора и архива II дивизије.

III Санџачка бригада одбачена са просторије Бродарево и отступала преко Црног Врха пре.ма Вруљама.[151]

4) По избијању на линији Јабука — Бабине, непријатељ је скоро без отпора и сасма неочекивано у јачини једног пука, 8 тенкова и јаком артиљеријом у 13,30 часова ушао у Пљевља.[152]

5) Нама је успјело да из Пљеваља извучемо корпусну и дивизиску болницу II дивизије и резерве хране и муниције. Болнице су одмах пребачене преко Тарс, на прелазу код Бурђевића Таре, и раз.мјештене на просторији око Жабљака.

Храна и материјал довучена је до Таре, али због преноса рањеника овај материјал је остао на десној обали Таре.

6) Наши губитци према првим непровјереним подацима износе око 220 мртвих и несталих.

7) Непријатељска авијација у току цијелог дана активна на цијелој просторији операција.

8) x[153]

9) Вријеме кишовито.

10) Штаб корпуса извршио покрет у 12 часова и прешао у с. Глибаће.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

[151] Видп том I, књ. 16, док. бр. 89.

[152] Пљевља је заузела борбена група „ОаитШег" н то је оцијењено као најзначајннји успјех тога дана. Внди Архив ВИИ, НА, микротека, НАВ, Т-313, Р486./000249—250. Види и том III, књ. 6, док. бр. 135.

[153] Текст под тачком 8/х дописан је испод потписа начелника штаба.

8)х Да би олакшали ситуацију на овој просторији Штаб корпуса паредио III дивизији да пребаци јаче снаге на просторијн Бијело Поље — Шаховићи са задатком затварања ових праваца и дејства у леви бок њемачких јединица.[154]

За затварање правца Пљевља — Тара пребачена I бригада дивизије „Гарибалди" на просторији око Потпећа.[155]

6 децембар 1943 год.

1) Непријатељ је овог дана дијело.м својих моторизованих снага кренуо правцем ка Чајничу.

Један дио моторнзованих снага кренуо је око 12 час. нз Пљевља у правцу Таре,[154] где се сукобио са јединицама I бригаде дивизије „Гарибалди". Ова моторизована колона послије краће борбе успела је да одбаци дијелове итал. бригаде и продужила ка Тари. На прелаз код Бурђевића Таре ова колона избила је овог дана око 22 часа у вечер.

У међувремену штаб корпуса са осталим дијеловима нребацио се преко Таре. Већи део моторних возила, муниције и хране који се налазио на десној обали Таре спаљен је, мањи део пао је непријатељу у руке. На тај начин изгубнли смо око 10 вагона хране.

2) За одбрану прелаза преко Таре наређено Штабу Дурмиторског одреда да два батаљона распореди непосредно на левој обали Таре са задатком ос.матрања и ометања непријатељских припрема за извршење прелаза.[157]

3) Штаб II пролетерске дивизије са једним батаљоном II пролтеерске бригаде стигао је у с. Глибаћи, где му је од стране Штаба Корпуса издат задатак[158] да се повеже са својим јединицама и организује одбрану праваца: Пљевља — Бољанићи — Чајниче са II далмат. бригадом; Пљевља — Подпећи, Пљевља — Мељак и Пљевља — Бобово са јединицама II пролетерске, III санџачке и Шумадиске бригаде и I бригаде дивизије „Гарибалди".

4) Непријатељска авијација бомбардовала је и митраљирала наше јединице приликом прелаза на Бурђевића Тари.

5) Вријеме снијешно — хладно.

[154] Видн том III, кљ. 6, док. бр. 133.
[155] Види том III, књ. 6, док. бр. 135.
Односи се на дијелове 2. пука „Бранденбург", који је обезбјеђивао лијеви бок 1. брдске днвизије. Види Архта ВИИ, НА микротека, НАВ, Т-313, Р486/000225.
[157] Види то.м III, књ. 6, док. бр. 148.
[158] Видн том I, књ. 16, док. бр. 92.

б) Штаб корпуса пребацио се у с. Његобуће. С обзиром на нову ситуацију штаб донио одлуку да се пребаци на просторију око Колашина ради што успјешнијег утицаја и координирања рада својих дивизија.

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

7 *децембар 1943 године.*

1) Непријатељ у току овог дана није покушавао извршење прелаза на Бурђевића Тари, већ је прикупљао уннштени материјал на десној обали Таре и одвозио за Пљевља.

Артилериском и бацачком ватром тукао је непосредно леву обалу Таре.

2) x'[59]

3) У току овог дана нисмо имали никаквих новијих података о непријатељским снагама, распореду и његовим намјера.ма на заузетој просторији.

4) Непријате.љска извиђачка авијација врло активна.

5) Вријеме: снијег са јаким вјетром.

6) Штаб корпуса пребацио се у Боан.

2) Непријатељ је у току овог дана нз Бродарева ушао у Бијело Поље.[160]

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

8 децембар 1943 год.

1) На сектору Таре Нијемци нису у току овог дана вршили никаквих припрема за извршење прелаза на Бурђевића Тари.

На десној обали уочено је неколико камуфлираних тенкова и камиона. На Косаннци налази се већи број немачких војника.

2) Јединице II пролетерске дивизије заузеле су следећи распоред:[ш]

— II дал.матинска бригада у Међаку
(без 1 батаљона)

— II пролетерска бригада на просторији: Слатина — Челебић. I батаљон ове бригаде који је био на косама изнад ,Милешевске Реке извукао се ка Прибоју.

Тачка 2) x дописана је на крају текста за овај дан.
[160] Види то.ч III, књ. 6, док. бр. 143.
[1,1] Види том III, књ. 6, док. бр. 142.

— III Санџачка бригада на просторији Маоче — Тулово — Коврен. На овој просторији налазе се I и II бригада италијанске дивизије „Гарибалди".

— III бригада дивизије „Гарибалди" на територији Прибој — Рудо.

3) Непријатељска извиђачка авијација активна.

4) Вријеме кишовито.

5) Штаб корпуса у Боану.

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

9 ***децембар 1943 год.***

1) На сектору Таре, непријатељ је у току овог дана код Бурђевића Таре пребацио на лијеву обалу око 40 војника, са једним митраљезом и неколико „Шараца". Ово вероватно због скупљања хране и материјала који нам је остао на лијевој обали.

У току дана непријатељ је тукао артиљериском ватром положаје Дурмиторског одреда на лијевој обали Таре.

2) Извршен распоред наших јединица на просторији Јужног Санџака по слиједећем:[162]

— Два батаљона IV пролетерске бригаде и II бригада дивизије „Гарибалди" на просторији јужно од Бијелог Поља, са задатком затварања правца: Пријепоље — Бродарево — Бијело Поље.

— Два батаљона VI црногорске бригаде на просторији Шаховићи — Павино Поље.

— I бригада дивизије „Гарибалди" на просторији Мојковац — Шаховићи.

— III Санџачка бригада на просторији: Коврен — Тулово. Команда над свим овим јединицама поверена Команданту IV пролетерске бригаде ппуковнику Лзуби Вучковићу.

3) Непријатељске авијације није било.

4) Нисмо и.мали новијих података о непријатељским снагама на заузетој просторији.

4) Вријеме лијепо.

5) Штаб корпуса занећио у с. Миоски.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

[162] **Види том III, књ. 6, док. бр. 142 и 143.**

10 децембар 1943 год.

1) На сектору Таре стање непромењено.

2) Немачке снаге из Бијелог Поља повукле су се у правцу Бродарева.[163]

Јединице IV пролетерске бригаде ушле су овог дана у Бијело Поље у коме су се налазнлн четници и муслиманска муниција. После краће борбе четници и муслимани су разбијени. У овој борби четници су имали 25 погинулих, а заробљено је 96 четника и 15 муслимана. Заплијењено: 40 пушака и прилична колнчина муниције.

Јединице VI црногорске бригаде сукобиле су се овог дана са немачким снагама на линији: Лековина — Драшковина.[164] У току вођених борби Немци су имали: 10 мртвих, 4 заробљена и 20 рањених. Уништен је један непријатељски тенк. Наши избили на Коврен.

3) Ударна група под Командом замјеника Команданта IV пролетерске бригаде мајора Ника Стругара водила је у вре.мену од 3 до 6 децембра ов. год. жестоке борбе са Нијемцима на комуникацији Подгорица — Цетиње.[145] Нијемцима су у ови.м борбама садејствовали четници. Непријатељ је и.мао следеће губитке: 200 погинулих Њемаца и 130 погинулих четника, као и велик број рањених. Уништена су 2 непријатељ. камиона и 1 луксузни аутомобил. Заплењено: 2 тешка и 1 лаки бацач, 2 пушко митраљеза, 3 машинске пушке, 4 пиштоља, 40 пушака, 1 исправну пољску радио- станицу и друге ратне спреме.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса прешао у Колашин.

11 децембар 1943 год.

1) На сектору Таре и у Јужном Санцаку стање непромењено.

2) Распоред наших снага остао исти. Вршење мање акције демонстративног карактера у циљу да се испитају и утврде снаге непријатеља на поједиинм тачкама.

3) Непријатељске авијације није било.

4) Вријеме кишовито.

5) Штаб корпуса у Колашину

Начелннк Штаба
пуковник Рудолф Прнморац

ш,[184] и [165] Види том III, књ. 6, док. бр. 151.

10 децембар 1943 год.

1) Јединице VI црногорске бригаде водиле су са Нијемцима у току овога дана јаче борбе на линији: Бијов Гроб — Бијела Трла.[166] Њемцима су задати већи губитци. Наши губитци: 1 погинуо и 7 рањених.

x2[167]

3) На осталим секторима без промјене.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме кишовито.

6) Штаб корпуса у Колашину.

2) Према прикупљеним подацима до 8 деце.мбра преко Пљеваља за Чајниче кренуле су двије моторизоване њемачке дивизије. Од 8. XII. продужено је пребацивање њемачких снага на овај правац — већи.м дијелом ијешадијске јединице са сточним комора.ма.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

13 децембар 1943 год.

1) На сектору Таре и у Јужно.м Санцаку непромењено.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

14 децембар 1943 год.

1) На сектору Таре стање непромењено. На непосредној десној обали код Бурђевића Таре налази се мањи број не.мачких војника, док код Косанића их има око 300.

2) У Јужном Санџаку непријатељ у току дана није вршио никаквих акција.

3) Распоред наших јединица непромењен.

[1M] Види то.м I. књ. 16, док. бр. 104 и том III, књ. 6, док. бр. 169.

[147] Текст под тачком „x2" дописан је на крају дневника за **овај дан.**

4) Од Херцеговачке дивизије[168] добијен извјештај[169] да њихове двије бригаде воде јаке борбе око Гацка и Билећа. X херц. бригада води огорчене борбе са Немцима на линији: Ластва — Црквице. 13 децембра Херцеговци заузели Автовац.

У овим борбама Немцима и четницима задати су тешки губици у мртвима и рањеним. Заплењена већа количина оружја и муниције. Наши губитци 14 погинулих и 3 рањена.— Четници врше велики терор по херцеговачким селима.

5) Јединице II дивизије (II пролетерска, I шумадиска и II далматинска бригада) прешле су Лим код Стрмице.[170]

6) III Санџачку бригаду ставили смо под команду Главног штаба за Санџак,[171] са непромењеним задатком, т.ј. бочног дејства на комуникације: Пљевља — Тара и Пљевља — Шаховићи.

7) Непријатељска авијација није била активна у току овог дана.

8) Вријеме кишовито.

9) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

15 децембар 1943 год.

1) Од штаба II дивизије добијен радиограм да су четири немачке дивизије прешле комуникацијом: Пљевље — Горажде а једна: Пријепоље — Вишеград.[172] Немци напустили Рудо и срушили мост код Рудо.

2) На сектору Таре и у Јужном Санџаку, стање без промене.

3) Непријатељске авијације није било.

4) Вријеме лијепо.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

[168] Ријеч је о Херцеговачхој (29.) НОУ дивизији.

[169] Види том III, књ. 6, док. бр. 162 и том IV, књ. 20, док. бр. 81 и 86.

[170] Види том I, књ. 16, док. бр. 123.

[171] Види том I, књ. 16, док. бр. 101.

[172] Податак није тачан. Тим правцима наступала је њемачка 1. брдска дивизија (види „Ослободилачки рат иарода Јутославије 1941—1945" књ. 2, стр. 14).

10 децембар 1943 год.

1) Ударна група [173] која оперише у Старој Црној Гори у току 7 ов. мј. водила је борбе са Нијемцима[174] на комуникацији: Ријека Црнојевића — Подгорица.[175] Том приликом Нијемци су имали 20 погинулих и вшие рањених. Заплењено 6000 метака за југословенску пушку.

У току 8. XII. ова група разбила је четнике око Г. Цеклина.[176] Четници су имали 5 погинулнх. Заплењено 10 коња, нешто муниције и 5 пушака.

Ноћу 10/11 два батаљона ове групе ушли су у утврђење Брчели[177] (Црмница) које су бранили четници и италијански фашисти. У овој борби убијено је 8 четника и 68 италијанских фашиста. Заплењено: 7 пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез, 3 лака бацача, преко 1500 ручних бомби, 400 пушака, 300 пари цокула, 500 пари доњег веша и чарапа, 50000 пушчаних метака, 10 буради бензина, један радио апарат и други ратни материјал. Материјал и оружје које нијесу могли собом узети унништен је.— Наши губитци 4 погинула и 5 лакше рањених.

x 2[178]

3) Није било новијих података о непријатељу.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

2x) Ноћу 1617 ов. м. двије чете III Санџачке бригаде напале су не.мачки магацин у близини Косанице и том приликом убили 4 Њемца и 2 четника. Заплењено 1 тешки бацач, 3 тешка митраљеза, 7 лаких бацача, 4 сандука мина за бацач.

17 децембар 1943 год.

1) Од XXIX херцеговачке дивизије добијен радиограм да са јачи.м немачким снагама воде борбу око Кифина Се-

[175] Види том III, књ. 6, док. бр. 80.

[174] Одиоси се на дијелове ње.мачке 181. дивизије. Види Архнв ВИИ, НА, микротска, НАВ, Т-313, Р486/000264 и 504.

[175] Види том III, књ. 6, док. бр. 143 и 157.

176 и 17? види том III, књ. 6, док. бр. 170.

[178] Текст под „x 2" допнсан је под „2x" послије потписа начелника Штаба.

ла, Требиња и Стоца. Код Вилуса убијено 53 Њемца и 6 четиика. Срушен је жељезнички мост у Ластви.

2) Пре.ма ирикупљеним подаци.ма у Вилусима има око 600 Ње.маца, а у Домановићи 800. Већи број немачких снага налази се у Ластви, Билећи, Гацком и Невесињу.[179]

3) У Јужно.м Саицаку није било битних промјена.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

18 децембар 1943 год.

1) У Јужном Санџаку стање без промене.

x[180]

3) У току дана није било нових података о јачини, распореду и намјерама непријатеља.

4) Непријателлке авијације није било.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

2x) Сходно наређењу Врховног Штаба наређено Штабу II пролетерске дивизије[181] да своје јединице прикупи на просторији: Лим — Увац, с тим да не иду у Србију док се не рашчисти ситуација.

19 децембар 1943 год.

1) У току овог дана Није.мци су повукли своје мале снаге које су држали на десној обали Таре код Бурђевића Таре.[182] У вези овога наређено да један батаљон Дур.митор-ског одреда пређе на десну обалу Таре.[183]

x2)[184] Једаи батаљон III Санцачке бригаде водио је крађу борбу са четници.ма код Матаруга. Том приликом

[178] Опширније о дејствима 29. херцеговачке ударне днвизије и о стању у Херцеговини види том IV, књ. 20, док. бр. 102, 103 н 113.

Текст под „x" напнсан је под „2x" послије потписа начелника Штаба.

[181] Види том I, књ. 16, док. бр. 123.

[185] Внди том III, књ. 6, док. бр. 172.

[18,1] Видн том III, књ. 6, док. бр. 175 и 182.

Текст под 2)" у оригиналу је прецртан. Дописан је новн под „x 2" послије потписа начелника Штаба.

борци овога батаљоиа заробили су 11 четника, а заплијенили 1 тешки бацач, 6 пушака и 1 револвер.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник Штаба
пуковник Рудолф Приморац

х2) III Санџачка бригада водила је у току од 4 до 7 децембра тешке борбе са Њемцима на сектору: Бродарево — Буковик — Црни Врх са лево.м непријатељском колоном'[35] која је надирала овим правцем. Јачина ове колоне: око 1500 људи, два брдска топа и више бацача.

Непријатељ је у овим борбама имао око 150 избачених из строја.

Наши губици: 18 другова избачено из строја.

Заплењено око 10 сандука муниције за пушкомитраљез и митраљез.

11 децембра дочекана је једна немачка колона код Вруље у висини Перотина и Тулова и одбијена. Овом приликом убијен је један не.мачки официр и 9 војника.

Заплењено: 1500 метака од „Шарца", 5 њемачких пушака, 10 резервних цијеви од „Шарца", нешто ручних бо.мбн и један револвер. Уништено 4 мотоцикла.

У времену од 12 до 17 децембра изведено је неколико мањих акција против непријатеља, Немаца и четника, код Црног Врха, Бијова Гроба, Бијелим Трлима и Косанице.[184]

У овим борбама непријатељ је имао слиједеће губитке: око 26 погинулих Њемаца и 4 четника.

Заплењено: 6 лаких и 1 тешки бацач, 3 тешка митраљиза, 1 машинска пушка, 1 снајперка и нешто бацачке и пушчане муниције и неколико шињела.

Наши губитци: 2 погинула и 15 рањених.

20 децембар 1943 год.

1) У Јужном Санџаку стање непромењено.

2) Нових података о непријатељу није било.

3) Непријатељска авијација неактивна.

[185] Односи се на јединице 2. пука „Бранленбург" и легије „Кремплер", која је обезбјеђивала лијеви бок ље.мачке 1. брдске дивизије. Види Архив ВИИ, НА. микротека, НАВ, Т-313. Р486'000225.

Опширније о борбама 3. санцачке НОУ бригаде од 1. до 16. децембра 1943. види то.м I, књ. 16, док. бр. 124.

4) Вријеме кишовито.
5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

21 децембра 1943 год.

1) Једнице Бјелопољског одреда ушле су овога дана у Бродарево.[187]

2) Са два батаљоиа III санџачке бригаде и једним батаљоном IV пролетерске бригаде предузето чишћење Косанице и Таре као и сакупљање преосталог материјала. Ово.м приликом заробљено 18 четника и заплењено 2 тешка митраљеза, 1 пушкомитраљез и нешто муниције.[188]

Четничке мање групе које су се налазиле на овој просторији побјегле су ка Пљевљима.

3) Њемци и даље врше пребацивање својих снага преко Пљеваља за Чајниче. Празне камионе враћају за Рашку.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме кишовито.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

22 ***децембра 1943 год.***

1) V Јужном Санџаку стање непромењено.

2) Распоред наших јединица на овом сектору без промене.

3) На комуникацији Андријевица — Пећ, Њемци су минирали мост на Мурини.

Према добивеним обавештењима у Плаву и Гусињу нема немачких снага.

У Пећ су стигле извјесне њемачке снаге, које из Скадра преко Пећи иду за Косовску Митровицу. Коморе ових јединица и нешто артилерије још се налазе у Пећи.

4) Непријатељски извиђачки авиони извиђали су у току овог дана просторију: Пљевља — Жабљак — Шавник.

[187] **Види том I, књ. 16, док. бр. 108.**

[188] **Види том 1, књ. 16, док. бр. 107 и 110 и том III, књ, 6, док. бр. 176.**

4) Вријеме кишовито.
5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
Рудолф Приморац

23. децембар 1943 год.

1) Јединице II пролетерске дивизије 21 ов. мј. ушле су у Рудо, а 22 ов. мј. пресекле комуникацију Прибој — Добрун.[18]

Сада се ове јединице налазе на просторији: Бијело Брдо — Јабланица.

2) У Јужном Санџаку стање непромењено.
3) Новијих података о непријатељу није било.
4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме лијепо.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

24 децембар 1943 год.

1) Једна колона Њемаца јачине око 200—300 војника са 4 тенка направила је испад из Пљевља у правцу Вруља.[190] Јединице III Санџачке бригаде водиле су борбу са непријатељем и одбиле његов напад.

Непријатељу су овом приликом задати осјетни губитци.

2) Дијелови III бригаде италијанске дивизије „ГарибалАн"[191] ноћу 20/21 ов. мј. растјерали су четничке банде у околини Матаруга и том приликом заробили 11 четника, 1 тешки и 1 лаки бацач.

Ноћу 21/22 ов. мј. дијелови исте бригаде разбили су четничке банде у зони Косанице и овом приликом заробили 44 четника, 4 тешка митраљеза, 1 тешки бацач и извјесну количину хране.

3) x[и]

4) Непријатељска авијација неактивна.

[18] Види том I, књ. 16, лок. бр. 109 и 123.
[190] Види том I, књ. 16, док. бр. 115 и 118.
Односи се на 3. санџачку НОУ бригаду. Види том I, књ. 16. док. бр. 118.
[и] Текст под „3) x" дописан је на крају текста дневника за овај дан.

5) Вријеме кишовито.

6) Штаб корпуса у Колашину.

3) Њемци су јачом моторизованом колоном ушли у Бродарево. Наше јединице држе непосредну околину Бродарева.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

25 ***децембар 1943 год.***

1) У Јужно.м Санџаку стање без битних промена.

Наше јединице изводе активне акције мањих размјера у циљу спречавања и о.метања саобраћаја, на комуникацијама које користе Њемцима.

2) Новијих података о непријатељу није било.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Вриј е.ме кншовито.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

26 ***децембар 1943 год.***

1) Јединице XXIX херцеговачке дивизије разбиле су четнике и Њемце код Дабра и Стоца. III бригада ове дивизије заузела је љубин»е.

У овим борба.ма убијено је 31 Њемац и 4 њ е.м. официра и 8 четника. Заплењено: 2 бацача, 6 пушкомитраљеза, 15 машинских пушака, 12 пиштоља, 59 пушака, 4000 метака и 3 ка.миона.

Уз по.моћ савезничких ловаца оборен један њемачки авион у Храсном и заробљен 1 њемачки капетан — пилот.[193]

Наши губитци: 8 мртвих и 6 рањених.

2) У Јужном Санџаку стање непромењено.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Вријеме кншовито.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник пуковник
пук. Рудолф Приморац

[193] **Опширније види том IV, књ. 20, док. бр. 142.**

10 децембар 1943 год.

1) У зору овога дана јаче њемачке снаге из Бродарева направиле су покрет према југу. Покрет је извршеи у две колоне: десном и лево.м обалом Лима.

Обе колоне биле су доста јаке и у свом саставу и.мале тенкове. Покрет је био потпомогнут јаком артилериском ватром.

После борбе која је трајала цијело прије подне непријатељ је успио да потисне два батаљона IV пролетерске бригаде.[194]

Наше јединице извршиле су пред мрак успешан противнапад, након чега се непријател. повукао у правцу Бродарева.

2) Једнице II пролетерске дивизије налазе се на просторији: Борова Глава — Негбина — Кокин Брод.

3) У Јужном Санцаку стање непромењено.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

28 децембар 1943 год.

1) Дијелови IV Санџачке бригаде у току 23 децембра ов. год. разбили су једну четничку групу у с. Которац (код Бољанића) и једну четничку групу на просторији: с. Пауче — с. Врбица.[195]

Четници су се разбјегли у Плевља.

2) У Јужном Санџаку стање непромењено.

3) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Нач. шта/ба
Приморац

29 ***децембар 1943 г.***

1) Јединице II пролетерске дивизије ушле су у Нову Варош и настављају са чишћењем просторије око Нове Вароши од преосталих четнички.х банди.[196]

[194] Види то.м III, књ. 6, док. бр. 193.
[195] Види том I, књ. 6, док. бр. 115.
[196] Види том I, књ. 16, док. бр. 121 и 125.

2) 27 ов. мј. један батаљон III Санџачке бригаде код Потпећа водио је борбу са Ње.мцима и четницима.[197] V овој борби Њемци су имали 20 погииулих, а четници 5.— Наши нису имали губитака. Њемци и четници су се повукли према Пљевљима.

3) Непријатељске авијацње није било.

4) Вријеме: Снијег са вјетром.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

30 децембра 1943 г.

1) Добијени слиједећи подаци: Њемци и даље врше пребацивање својих снага правцем: Пријепоље — Пљевља — Чајниче — Горажде.

Једна четничка група јачине око 600 четника кренула је 28 ов. мј. из Пријепоља, и сада се налази на просторији: с. Врбница — с. Тутићи. Са ове просторије намјеравају предузети извршење мобилизације и у садејству са Њемцима извршити напад на Бијело Поље.

У Рожају концентришу се Арнаути,[198] који намјеравају да се повежу са четницима у циљу заједничког дејства према Беранама и Бијелом Пољу.

2) У вези овакве ситуације, извршен нов распоред наших јединица по следећем:[199]

— јсдинице II пролетерске дивизије на просторији око Нове Вароши, са задатком чишћења ове просторије од четничких банди и вршење притиска на комуникацији: Сјеница — Пријепоље.

— Јединице III ударне дивизије:

а) VII црногорска ударна бригада и I бригада дивизије „Гарибалди" на просторији источно од Берана — Бијело Поље. Задатак ове групе: Затварање праваца од Сјенице, Рожаја и Пећи.— Група се ставља под команду штаба IV пролетерске бригаде.

6) Два батаљона IV пролетерске бригаде и Бјелопољски одред према Бродареву, са задатком заузимања Брода-

[197] **Види том I, књ. 16, док. бр. 119.**

[1,8] **Мисли се иа албанске квислиншке јединице.**

[1И] **Видн том III, књ. 6, док. бр. 191.**

рева. По заузимању Бродарева батаљони IV пролетерске бригаде вратили су се у Бијело Поље.

в) један батаљон IV пролетерске бригаде из ударне групе која дејствује у Старој Криој Гори, са лаким рањеницима из те групе вратиће се у Колашин.

г) VI црногорска ударна бригада са два батаљона на просторији: Шаховићи — Слијепач Мост, са задатком чишћења четничких банди и осигурања ко.муникације: Бијело Поље — Слијепач Мост — Мојковац.

— Комски одред: са два батаљона и IV бригадом дивизије „Гарибалди" на просторији: Андријевица — Мурина са задатком извиђања и обезбеђења од правца Пећи, Плава и Гусиња.— Са једни.м батаљоном преузето обезбеђење болница у Морачи и Боану.

— Два батаљона IV Санџачке и III бригаде дивизије „Гарибалди" на просторији: Пљевља — Чајниче, са задатком дејства на ову комуникацију.

3) У Јужном Санџаку непријатељ у току дана није предузимао никаквих акција.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Овог дана формирана је у Колашину нова — VII црногорска ударна бригада[200] јачине око 600 бораца.

8) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник Штаба
пук. Рудолф Приморац

31 децембар 1943 год.

1) У Јужном Санџаку стање без битних промјена.

Јединице III и IV Санџачке бригаде водиле су последњих дана акције[20'] за чишћење четничких банди које помогнуте од Њемаца крстаре у околини Пљеваља у циљу извршења мобилизације и напада на наше истакнуте дијелове.

У овим борбама убијено је неколико четника и Њемаца. Заробљено 4 Њемца, од којих 1 официр.

Заплењено: 6 пушака, два јахаћа коња, нешто муницијб и хране.

Наши губитци: 5 рањених другова.

[гм] **Видн том III, КІБ. 6, док. бр. 190.**
[501] **Види том I, књ. 16, док. бр. 119, 120, 122 и 124.**

2) Новијих података о непријатељу није било.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Око 13 часова спустила се енглеска мисија на челу са мајором Хантером, у непосредној околини Колашина. Енглеска мисија броји 5 чланова.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.[202]

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

[202] **Наставак операцијског дневника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ за 1944. годину објављен је у тому III, књ. 10.**

РЕГИСТАР

А

Авдаловић Бора — 233
Автовац — 414, 606, 607, 691
Адровићи (код Пријепоља) — 39
Албанија — 149, 226, 255, 492, 532, 542
Александровић Здравко — 566, 571, 591
Алексић Гојко — 259
А\ексић Момир — 572
Америка — види Сједињене Америчке Државе — 12
Андријашевић Вукашин — 10, 11, 15, 16
Андријевица — 451, 452, 456, 457, 469 — 472, 476, 478, 483, 495, 496, 509, 526, 540, 546, 547, 563, 582, 586, 594, 619, 620, 623, 628 — 633, 636 — 639, 697, 700 — 702, 706, 708 — 710, 746, 751
Анђелић Воја — 93, 94
Анђелић Живко — 506
Анђелић Михаило — 406
Анђус Нико — 441
Анђушић Васа — 486
Антифашистичко вијеће хрватског и словеначког народа — 519
Антифашнстичко вијеће народног ослобођења Југославије — 517, 521
Антифашистичко вијеће народног ослобођења Црне Горе и Боке — 519, 520
Антуновић Мато — 350

Армије

НОВЈ:

— 2-га — 494, 533, 545, 587

њемачке:

— 2. оклопна — 710
Арсланагаћа Мост (код Требиња) — 101
Арсовић Душан — 93
Асановић Божо — 230
Асановнћ Владимир — 461
Асановић Душан — 419
Атертон Тереус — 195
Аустрија — 1і, 15
Африка — 371
Аџић Владо — 35
Ашанин Војо — 535

Б

Бабајићи (код Шаховића) — 632
Бабин врх (пл. код Автовца) — 315
Бабине (Г. и Д. код Пријепоља) — 562,713, 736
Бабино (код Иванграда) — 700
Бабић Радомир — 38, 290, 297, 365, 370, 380, 413, 416, 449
Бабља Греда (код Колашина) — 430, 431, 475
Бава Бовани (Бава Гиованни) — 227, 299
Бадољо Пјетро (Бадоглио Пиетро) — 409
Бајагић Вук — 502
Бајковић Филип — 348
Бајов До (код Никшића) — 613, 654
Бајово Поље (код Пивског манастира) — 325
Бакић Вуксан — 93
Бакић Митар — 327, 328, 341, 383, 391, 427, 453, 458, 480, 502, 538, 584, 591
Баковић Божидар — 454, 456, 459
Баковић Иван — 455

Бакоч Љубомир — 327
Балетић Миљаи — 498
Балкан — 12, 573, 583
Баљевић Павле — 341
Баљци (код Билеће) — 609, 645
Бандијерна (клисура, код Жабљака) — 320
Бандићи (код Даниловграда) — 44,631
Банија — 584
Бановић Никола — 349, 423
Банија — 713
Бањани (предио код Билеће) — 27, 68, 75, 90, 325, 328, 329, 376, 379, 445, 448, 487, 587, 588, 609, 610, 644, 687, 692
Баљевић П. — 342
Бар — 24, 83, 84, 438 — 440, 506, 507, 523, 524, 687
Барановић Александар — 193
Барач љубомир — 506
Баре Бајовић (код Никшнћа) — 253, 270, 289, 298
Баре (код Матешева) — 526, 551, 663
Баре (код Требиња) — 14, 93
Барице (код Пријепола) — 39, 125, 572
Барице (код Колашина) — 621, 663, 664
Барјамовица (код Даниловграда) — 209
Барјамовић Вукииа — 141
Барјамовић Томо — 141
Барни До (код Жабљака) — 390
Баровић Душан — 419
Баровић Јанко — 621
Бастаси (код Тјентишта) — 64, 66, 240, 590
Бата (код Чева) — 108, 136, 212
Батаљони
НОВЈ:
— 1-ви — 1-ве пролетерске бригаде — 365
— 1-ви 5. бригаде — 369
— 1. ударни Дурмиторскоп НОП одреда — 246, 429
— 1. ударни Зетског НОП одреда — 297, 315, 341. 448
— 1. ударни Ловћенског НОП одред — 211, 212, 348, 414
— 1. ударнн Никшнћког НОП одреда — 298, 316, 405, 408
— 1. ударни НОП Одреда „Бијели Павле" — 250, 251
— 1. ви ударни херцеговачко--црногорски — 40
— 1. црногорскн омлалинскн — 256,312
— 1-вн црногорско — херценовачки — 164
— 2-гн 2. пролетерске НОУ бригаде — 358, 419
— 2-ги — 4. пролетерске бригаде — 329, 452
— 2-ги 5. црногорске НОУ бригаде — 352, 358
— 2-ги ударнн „Бијели Павле" — 252, 289
— 2-ги ударни Зетског НОП одреда — 297, 315, 341
— 2-ги ударни ловћенског НОП одреда — 188, 243, 348
— 2-ги ударни Никшићког НОП одреда — 296, 316, 335, 341
— 3-ћи 2. пролетерске бригаде — 452
— 3-ћи 5. бригаде — 355, 357 — 359, 366, 369. 370
— 3-ћи „Баја Секулић" Зетског НОП одреда — 297, 312, 313, 315, 324, 335
— 3-ћи пролетерски — 322
— 3-ћи ударнн Ловћенског НОП одреда — 348
— 3-ћи ударнн Никшнћки — 250, 270, 312, 313, 317, 319, 321, 322, 449
4-ти 4. пролетерске бригаде — 329
— 4-ти 5. црногорске НОУ бригаде — 449
— 4-ти бјелопољски 3. санџачке бригаде — 452
— 4-ти ударни Дурмиторског НОПО — 323, 324
— 5-тн 5. црногорске ударне бригаде — 419, 449
— „6. јуни" — 233, 234
— „13. јули" — 22, 79, 130, 281, 282
— „18. октобар" — 53
— ,Алекса Билас" — 245, 254, 277
— „Бајо Пивљанин" — 56, 91, 92, 116, 184, 185, 241, 246
— Бањски — 234
— Бањско-вучедолски — 114,117 164, 448, 588
— Бањско-рудински — 68
— Барски — 440
— Беранскн — 477

Бјелопољски 3. санџачке бригаде — 284, 472, 501. 695
Васојевићки (берански) ударни баталзон — 452, 461, 689, 695. 698, 701
„ Војвода Момчило" — 92, 95, 116, 185, 239. 241, 246
Вражегр.мски — 37
Гатачки „6. јуни" — 72, 86
Голијски — 59, 86, 89, 97, 138, 140, 145, 233, 258, 261
Голијско-казаначки — 72
Горњољешански — 77, 81, 132, 133, 147, 169, 177, 187, 243
Граховскн — 14, 27, 70, 158, 162, 164
Дурмиторскн — 305, 341, 428, 567
Жупопивски — 56, 90 — 92, 114
Жупски Никшићког НОП одреда — 103, 250, 251, 269
Дробњачки — 157, 161, 202
Жупско-луковски — 407
Зетски — 323, 339, 365
Језеро-шарански— 157, 161,241 241
Јеленачки — 37
„Јован Томашевић" — 141
Катунски — 27
Ко.манско-загарачки — 176, 210
Ко.мбиновани Зетског НОП одреда — 207
Ко.мскн — 39, 339
Комскодурмиторски — 357
Кочански — 156, 172, 283
Ловћенски — 33-35, 39, 243
Луковски — 99, 103, 234
Лзешанскн — 28, 30, 32, 169
Љешкопољски — 45, 51, 54, 213,228,232
— љуботињско-цеклински — 76
Милешевски 3. санџачке бригаде — 721
Мојковачки ударни — 327
„Невесињска пушка" — 102, 105
Никшићки — 35. 157, 275. 339
Омладинскн — 27, 105, 123. 164, 237, 276, 288
Петрушински — 484
Петрушинско-павковићки — 37
Пивски — 234
Пивско-голијскн — 57
Пиперски — 251
Пјешивички — 103, 159, 173, 174, 237
— Планино-пивски — 56, 58, 64, 68, 96, 135
— Пријепољски 3. санџачке бригаде — 719
— Пратећн 2. ударног корпуса — 555
— При.морски „Стеван Штиљановић" — 63, 106, 189, 192, 242, 243
— Приморски ударни Зетског НОП одреда — 250
— Приморско-црмнички — 22, 62, 63
— „Радо.мир Митровић" — 92
— Ријечки Ловћенског НОП одреда — 437
— Ргдинско-трепачки — 103, 172, 221
— Ускочки — 157, 161, 202
— Херцеговачко-црногорски — 234
— „Царев Лаз" — 77, 78, 81, 131, 132, 137, 142, 171, 183, 189, 195, 214, 135, 241, 281
— Цр.мнички „Јован Томашевић" 63, 190
— Ц\'Цко-ћеклички — 107, 123, 133, 165, 170, 186, 205 , 210, 211, 221
— Чевско-бјелички — 80, 147, 168, 186, 191, 209
Батковићи — 713
Батуран Бетко — 111
Баћовић Петар — 16, 445 . 490 , 609
Бацковић А\екса — 74, 317, 358
Башање брдо (триг. 1039 код Колашина) — 430 , 431. 690, 691
Башина Вола (код Никшића) — 616, 617, 656
Бпшлић Лбид — 52
Башовић Мило — 485
Башци — 682
Бевц — види Кардељ Едвард
Беговнћ Божо — 422
Беговић Момчило — 624, 667, 726
Безнјово (код Биоча) — 542, 544, 666
Белени (код Фоче) — 606
Бело Брдо — 713
Белобаба (код Пријепоља) — 732
Белорусија (у СССР-у) — 549
Београл — 64', 349. 461, 682
Берене (сала Иванград) — 218, 380. 417, 450452, 458, 464. 469, 470, 471. 476, 479, 495-497. 509, 526, 527, 540, 547, 549, 563. 582, 583, 586, 594, 595, 619, 620, 621, 623, 628-633,

636-639, 659, 691, 697, 699, 700, 702, 703, 706, 708-712, 714, 750
Бери (код Титограда) — 45, 55, 213, 214
Берлин — 93
Бецнћ Борће — 465
Биговић Мате — 206, 207, 211, 212
Бијела гора (пл. код Грахова) — 457, 612, 705
Бијела Рудина — 642
Бијела трла (брдо, код Бродарева) — 634, 635, 741,745
Бијелић Јован — 621
Бијело Брдо — 747
Бијело Поље — 39, 52, 126, 127, 129, 217, 245, 299, 380, 386, 387, 397. 442. 463, 464, 496, 525, 526, 529, 547, 549, 557, 563, 581, 594, 629, 631-633, 635, 636-639, 691, 694, 707, 708, 710, 725, 737-740, 750, 751
Бијов гроб (предио, код Шаховића) — 573, 634, 635, 741, 745,
Билећа — 68, 69. 100-102, 117, 380, 528, 545, 565, 587-589, 603, 607-609, 624, 635, 638, 644, 653, 655, 691, 629, 732, 742, 744
Биљановић Војо — 84, 441
Беоковац (код Бродарева) — 399, 636
Биоче (код Титограда) — 355, 445, 460, 472, 522, 533, 542, 550, 563, 577-580, 593, 618, 622, 623, 626-628, 632, 636, 639, 665, 670, 671. 673, 676, 677, 734
Бихор (предио, код Ивангграда) — 594
Бироли Пирцо (ВЈгоН А1е&5ап<1го РІГНО) — 466
Биротићи (засеок, код Фоче) — 421
Бистрица — 297, 305, 389, 640, 713, 734
Бихаћ — 515
Бишина (предио, код Невесиља) — 233
Бјелетић Милорад — 90 101
Бјелица Вукашнн — 324
Бјелица Јевре.м — 74, 104, 165, 418, 644
Бјелица Павле — 82, 89
Бјелица Ристо — 90
Бјелице (предио, код Цетиња) — 85, 148
Бјелогрлић Крсто — 86
Бјеловићи (код Внлуса) — 646
Бјелопавлићи (прелио) — 34, 138, 140, 146, 147, 153, 154, 159, 160, 163, 164, 204, 216, 217, 237, 259, 261, 268, 272, 297, 315, 419, 425, 426, 447, 448, 450. 451, 457, 484, 485, 488, 522, 533, 550, 564, 577, 581, 586. 615—617, 624, 626, 628—630, 636. 638, 639, 656—659, 661, 666, 670, 675, 676, 704, 734
Бјелушине — 712
Благојевић Обрен — 57, 59, 287, 337, 343'
Блатнна — 691
Блечић Раде — 440
Боан (код Шавника) — 96, 184, 202, 254, 271, 272, 280. 305, 306, 379, 368, 390, 428—430, 554, 574, 597, 619, 620, 632 , 649 , 650, 661, 689, 690, 738, 739, 751
Бобија (код Ријеке Црнојевића) — 78
Бобово (код Жабљака) — 273, 382, 422, 528, 555, 561, 568, 685, 687, 688, 737
Бегетићи (код Никшића) — 158, 173, 174, 531, 576, 615—617, 630, 674
Богишевац (кота 976, код Пљевља) — 33—35
Богмиловићн (код Даниловграда) — 275, 631
Богојевић Велимпр — 141
Божешићи — 716
Божовић Бојнца — 270
Божовић Борислав — 304
Божовић Димитрије — 52
Божовић Јован — 427
Божовић Л. — 342
Божовић Мило — 580
Божовић Миро — 485. 487
Божовић Саша — 252. 554, 560, 568, 570, 574, 591
Божурово брдо (триг. 975, код Грахова) — 70
Бојана (р.) — 506
Бојата Недељко — 67
Бојићи (код Шавника) — 272
Бојичић Тодор — 476
Бојнште (к. 1568, код Колашина) — 461, 476, 483, 495
Бојовић Бошко — 465
Бојовић Величко — 586
Бојовић О. — 341
Бојовићи (код Адрнјевице) — 253
Бијчевић Павле — 249. 380, 381, 384 — 386, 390, 537
Бока (предио) — 27. 49, 60, 70, 71, 75, 82, 90, 99, 100, 101, 106, 108, 120, 122, 139, 165, 166. 170, 189, 190, 237, 343, 372, 374, 380, 401, 404 — 408,

410—413, 415, 416, 418, 426, 427, 432, 435, 436, 438, 441, 442, 446, 448, 450, 484, 489, 490, 491, 492, 493, 497, 499, 506, 514 — 522, 524, 574, 582
Бока которска — 105, 123, 149, 180, 380, 687
Боково (код Цетиња) — 21
Болосаве (код Вилуса) — 10, 14
Бољанићи (код Пљеваља) — 272, 749
Бољевић Михаило — 350
Бољевић Радоје — 299
Бољесестра (засеок, код Биоча) — 665
Борач (предио код Невеснља) — 42, 43, 51, 58, 72, 87, 88, 102, 114, 139, 233, 258, 259, 263
Борнја (код Калнновика) — 685
Борнс (краљ Бутарске) — 12
Борић брдо (код Шћепан Поља) — 341, 388. 389
Боричје (код Жабљака) — 302—304, 345, 391
Борковаи — 718
Борковићи (код Жабљака) — 331
Борова гл. (к. 1139, код Мојковца) — 468. 715, 749
Боровац (к. 1712, код Шавника) — 571
Борци (код Коњица) — 624
Босача (код Жабљака) — 320
Босанска крајина — 398
Босна — 16. 40. 41. 43. 47, 56—58, 64, 65, 72, 74, 91. 92, 96. 111, 115, 135, 138. 157, 184, 185, 195, 201, 241, 371, 376, 398, 516, 584, 585, 591, 641
Бошковнћ Вељко — 484
Бошковић Весо — 481
Бошковић Гојко — 468
Бошковић Буро — 349
Бошковић Јово — 141
Брадашица (код Лијеве Ријеке) — 665
Браићевнћн (код Гацка) — 234
Брајићи (код Будве) — 24
Брајовић Вуко — 502, 536
Брајовичко Гостиље (код Даниловграда) — 659
Брајушковић Душан — 555, 558
Бранков До (код Никшића) — 614
Братовчићн (код Јелеча) — 421
Братоножићи (предио) — 21, 52, 208, 267, 442, 453, 460, 469 473, 474, 485, 493, 494, 503, 522, 532. 551, 577, 578, 580, 617—619, 622, 626, 628, 629, 632, 659-661, 664, 676, 715, 723
Братунац (код Сребренице) — 398
Бргуљан Машо — 350
Брдо (засеок, код Фоче) — 421
Брезна (Г. и Д. код Шавника) — 98
Брезно (Г. и Д., код Никшића) — 328
Брезова гл. (к. 1271. код Никшића) — 298
Брезовик (код Никшића) — 405, 610, 611
Брезовица — 665
^рестица (код Никшнћа) — 613

Бригаде

НОВЈ:

— 1. бокељска — 428
— 1. дал.матинска — 641
— 1. пролетерска 1. пролетерске дивизије — 25, 177, 226, 256, 271, 303, 312, 317. 321, 326, 386-388
— 1. црногорска народне одбране — 428
— 1. ш\'.мадијска ударна — 549, 742, 743
— 2. далматинска ударна — 350, 390, 406, 420, 452, 457, 463, 502, 509, 558, 606, 680 — 682, 684-689, 691, 693-695, 698-702, 709, 713, 715, 716, 721, 723, 727, 736—738, 742
— 2. пролетерска — 157, 317, 319, 325, 326, 330. 331. 339—341, 345, 358. 362—364, 385. 386, 388, 389, 424, 452, 458, 472, 502, 548, 558, 560, 680, 683, 687—689, 691, 693, 695, 698, 701, 705. 708, 709, 711, 715—719, 723—725. 727, 728, 734, 735, 739. 742
— 2. херцеговачка — 588, 590, 720
3. крајишка — 387
— 3. пролетерска (санџачка) ударна — 285, 362, 383, 452, 458, 472. 501, 502, 509, 533, 557, 572. 573, 585, 593, 596, 606, 633, 635, 637, 638, 640, 680, 692, 695, 696, 698, 703, 719, 721. 723, 725, 726. 728, 729, 736, 737, 739, 744, 746, 747, 748, 750, 751
— 3. херцеговачка — 588
— 4. крајишка — 724, 725, 727, 728
— 4. пролетерска (црногорска) ударна — 256, 297, 329, 348, 362

—365, 375, 378, 382—385,390,411 420, 422, 427—430. 434, 441, 442, 451, 452, 454—456. 461, 467, 469, 470, 472, 473, 475, 483, 494 — 497 502, 505 , 509 , 525 , 529, 539, 544, 547, 548, 551, 583, 585, 587, 593, 594, 606, 610, 615 , 620, 621, 623, 626, 628—635 , 637—640, 642 , 647, 659, 673, 674, 680—701, 703, 704, 707, 709, 711, 712, 715, 718, 730, 739—741, 746, 749—751

— 4. санцачка НОУ — 553, 566, 733, 749, 751

— 5. пролетерска (црногорска) ударна — 256, 329, 339, 355, 357, 358, 359, 362, 363, 366, 369, 370, 375, 378, 381, 384, 385, 390, 411, 419, 427, 434 , 441, 445 , 448 , 449, 457, 460, 466, 467, 472, 474, 476, 488, 493, 499, 502, 522, 526, 529, 533, 543, 550, 551, 554, 564, 571, 576, 579, 581, 583. 593, 606—612, 614—623 , 625—632, 635—639, 641 —643, 648, 650, 651. 667, 680, 691, 692, 704—707, 715. 717, 718, 723, 726

— 6. црногорска — 427, 429, 449, 488, 496, 498, 529, 530, 532, 541, 543—545, 547, 548, 550, 563, 576, 585, 593, 623, 626—631, 633, 639, 670

— 7. крајишка — 381—383, 390

— 7. црногорска 427, 499, 524, 540, 544, 545, 551, 567, 580, 582. 583, 587, 595, 601—605, 635, 638, 640

— 8. црногорска — 427

— 9. црногорска — 427

— 10. херцеговачка — 390, 457, 492, 528, 588, 598, 602, 603 606 —609, 624, 638, 641, 642, 691, 713. 719, 742

— 10. црногорска — 428

— 12. херцеговачка ударна — 528

страни.х државмња у сасшаву НОВЈ

— 1. „Гарибалди" — 575, 636, 737

— 2. „Гарибалди" — 739

— 2. „Та\ринензе" — 463, 464, 721, 72*3

— 3. „Гарибалди" — 739, 747

— 3. дивизије „Венецнја" — 721 —723

— 4-та „Венеција" — 502

— „Аоста" — 446, 488, 614—617, 619, 625, 636, 705, 715

домобранске:

— 2. ловачка — 584

— 4. ловачка — 388

Бријег (код Тјентишта) — 66, 67

Брка внди Дакић Радоје

Брковић Саво Павле — 94, 128, 218 412, 416, 445, 450

Брод (насеље, код Фоће) — 581, 585, 606, 642, 681, 684,

Бродарево (код Бнјелог Поља) — 245, 399, 548—550, 562, 563, 573, 581, 585, 593, 632, 633, 635—640, 708, 709, 718, 719, 725, 726, 729, 730, 734, 736, 738—740, 745, 748, 749, 751

Броз Јосип Тито — 194, 195, 285, 314, 329, 345, 362, 517, 555, 573, 583, 592, 602

Брскут (код Титограда) — 453, 485, 503; 542, 543, 622, 665. 723

Брчели (Г. и Д„ код Вирпазара) — 487, 598, 636, 743,

Бршно (код Никшића) — 224, 250, 261, 615, 616, 655, 715

Буавице (предио код Никшића) — 261

Бугарска — 12

Будва — 63, 105, 10о, 193, 506, 586

Будимље (код Иванграда) — 700

Буковац — 701

Б\кова глава (к. 1143, код Мојковца) — 305, 468

Букова Градина — 643

Букове пољане (предио код Колашина) — 92

Буковнк (код Бродарева) — 636

Буковик (предио код Нникшића) — "298, 716, 745

Буковица (Г. и Д„ код Жабљака) — 429, 610, 647

Буковица (к. 1212, код Цетиња) — 221

Булајић Јован — 14, 492

Булатовић Веко — 406

Булатовић Мијат — 105

Бунови (код Фоче) — 420, 421, 686

Бурић А\екса — 80, 210

Бурић Вндо — 85

Б\рић Борће — 80

Бурнћ Мнрко — 191, 149

Бурић Радомир — 349

Бурић Саво — 35

Бурић Станко — 177

Бурођи (код Цетиња) — 84, 187, 181,214

Буче (кол Иванграда) — 452, 699

Буцовић Шабан — 52

в

В. Штулац (трнг. 2703, код Жабљака) — 320, 334
Вајнер Славшпа Чнча — 41, 111
Варлар (к. 1129, код Билеће) — 644
Ваењљевић Јордан — 508
Васојевићи (предио) — 125, 128, 138—140, 146, 162—164. 169, 172, 173, 191, 194, 198, 203. 208, 211, 221, 223, 242, 245, 255, 260, 299, 427, 450—453, 477, 563, 622, 659, 666, 692, 693, 734
Вашково (код Шаховића) — 305, 556
Вежешннк (код Титограда) — 618
Веленићи (код Челебића) — 687
Велестово (код Чева) — 222
Вели врх (триг. 1212, Котора) — 108
Велика Британија — 12, 15 60, 61, 373. 374, 378, 398, 401, 409, 414, 518
Велика кита (триг. 1240, код Никшића) — 611, 650
Велнка стнјена (код Пљеваља) — 634
Велики Буручковац (триг. 2093, код Жабљакај — 332. 338
Велики Бис (к. 2037, код Жабљака) — 332
Велнки препран (коса, код Колашпна) — 245, 277
Вели.мље (код Никшића) — 457, 588, 609, 610, 645—648, 650, 651, 692, 704
Веље Брдо (код Титограда) — 51, 52, 54, 664, 721, 722
Веље Дубоко (код Колашина) — 289, 661
Веље Село (код Рисна) — 165
Вељи Ступ (код Лијеве Ријеке) — 664
Вер\ша ('код Лијеве Рнјеке) — 622, 664, 665
Вечериновац (код Мојковца) — 467
Вешовић Мпрко — 208
Вндаковић Бошко — 574
Видачић Милорад — 608
Вилотијевнћ Радош — 247
Вилусе (код Требиња) — 10, 14, 15, 376, 380, 457, 586, 588, 609—612, 635, 646, 647, 650—652, 692, 704, 744
Вијенац (код Пљеваља) — 39
Винићи (код Даниловграда) — 460, 615, 618, 656, 657, 659,
Впноградне (код Колашина) — 663
Виљева глава (брдо, код Жабљака) - 319
Вирак (код Жабљака) — 271
Вирпазар — 142, 214, 506, 523
Вис (брдо, код Пљеваља) — 382
Висарионовнч Јосиф Стаљин — 285, 518, 549, 595
Високовићн (код Травника) — 422
Вицковић Михаило — 76, 85, 124, 133, 151, 220, 222, 348, 350, 440
Виш (кол Даниловграда) — 176
Вишеград — 41, 479. 497, 581, 585, 620, 641, 714. 742
Вишњево (код Сјенице) — 723
Вишњић Блажо — 160, 259
Вишњнћ Бранко — 88
Вишњић Миња — 72, 154, 155
Вишњић Мо.мчнло — 154
Вншњића До (код Автовца) — 325, 328
Вјетарник (брдо, код Биоча) — 618
Вјетарннк (к. 1473, код Ивангграда) — 451, 460
Вјетарник (код Лијеве Рнјеке) — 21, 460. 472, 661, 665, 706, 715
Вјетрено брдо (код Жабљака) — 319
Власеница — 398
Власуља (М. и В. триг. 2337, код Автовца) — 355, 356
Влаховић Вуле — 541
Влаховнћ Душан — 418, 459
Влаховић Секула — 431
Водице — 643

Водовн

НОВЈ:

— Гребачкн — 123
— Митраљески ловћенског НОП одреда — 349, 350
— Трешњевски — 27

Војна подручја

НОВЈ:

— Пљеваљско — 481, 482
Војводић Раливоје — 484
Војводић Радован — 349
Војводић Чедомир 595
Војковићи (код Сарајева) — 185, 707
Војник (пл.) — 318. 322, 323, 329
ВоЈНић (код Чева) — 186, 209
Војновић Перо — 95
Војновићи (код Фоче) — 606
Волујак (пл.) — 351, 355, 357, 363, 364
Вољице (код Гацка) — 608

Вочје (код Колашина) — 621
Вражегрмцн (код Никшнћа) — 460, 615
Вражић Марко — 67
Вражнћ Мнладин — 67
Вражнћ Михаило — 67
Врањештица (код Матешева) — 471, 476, 483
Врањина (код Вирпазара) — 142
Врањичке Њиве (код Титограда) — 632
Вратар (к. 1651, код Тјентншта) — 358
Вратковићи (код Гацка) — 87
Вратло (превој на пл. Сињајевини) — 198, 202
Вратнице (колибе, код Тјентишта) — 359
Враћеновнћи (код Никшића) 103, 152, 174
Врба (код Гацка) — 86—88, 91, 233, 381, 382, 607, 641, 642
Врбица (код Билеће) — 644, 703
Врбица (код Тнтограда) — 623, 666, 667, 679
Врбница (код Бијелог Поља) — 750
Врбница (код Тјентишта) — 369
Врбнница (р.) — 345
Врх (к. 1597, код Мојковца) — 305
Вруља (код Пљеваља) — 462, 470, 633, 638, 709, 736, 747
Вршањ (предио код Котора) — 220, 221
Вујановић Аушан — 252
Вујановнћ Лука — 181
Вујановнћ Нико — 502, 536
Вујачнћ Марко — 491
Вујачнћ Милан — 14
Вујачнћ Нико — 141
Вујовнћ Буро — 35
Вујовнћ Милован — 441
Вујовнћ Митар — 331
Вујошевнћ Б. — 341
Вујошевнћ Иван — 445
Вујошевнћ Никола — 85
Вукадиновнћ Петар — 212
Вукановнћ Радован — 390, 411, 413, 453, 545, 546, 548, 564, 582, 587, 605, 606, 680
Вукашиновнћ Иван — 268
Вукнћевнћ Мнтар — 93
Вукмановнћ Зара — 111
Вукмановнћ Митар — 21
Вукмановнћ Саво — 141
Вуковнћ Видак — 224, 447
Вуковнћ Владо — 66
Вуковнћ Душан — 82, 136, 219, 220, "222, 376, 413, 418, 641
Вуковнћ Боле — 67
Вуковнћ Коста — 66
Вуковнћ Нико — 35
Вуковнћ Павле — 631
Вуковнћ Петко — 67
Вуковнћ Рнста — 536
Вуковнћ Спиро — 67
Вукосављевнћ Андрија — 85
Вукосавовнћ Блажо — 62
Вукосавовнћ Рашко — 142, 349, 619
Вукославчевнћ Илија — 141
Вукотица (код Даниловграда) — 104
Вукотнћ Јован — 283, 381, 383
Вуксановнћ Александар — 285
Вуксановнћ Зарија — 487
Вуксановнћ Љубо — 506, 592
Вуксановнћ Ннкола — 141
Вукчевнћ Никола — 486
Вукчевнћ Томо — 141
Вукшнћ Блажо — 193
Вулетнћ Новак — 146, 153, 155, 158, 159
Вучево (предио, код Тјентишта) — 66, 67, 364, 370, 388, 389, 392, 397
Вучетнћ Гајо — 350
Вучи До (код Билеће) — 609
Вучи До (код Цетиња) — 221, 645
Вучнћ Спасоје — 268
Вучннћ Бошко — 485
Вучинић Марко — 341
Вучинић Милка — 51, 52
Вучје брдо (триг. 1363, код Шавника) — 318
Вучковнћ Иво — 141
Вучковнћ Љ\-бо — 77, 348, 422, 462, 468, 478, 484, 496, 527, 530, 587, 739
Вучковнћ Нико — 33, 141. 440
Вушовнћ Љубо — 70, 86, 88—90, 97

Г

Гажевнћ Никола — 418, 490
Газнвода Петар — 349
Гајнћ Марија — 247
Галешине (код Автовцај — 114
Гардашевнћ Илија — 35
Гардашевнћ Марко — 300
Гардашевнћ Милутин — 210
Гардашевнћ Мирко — 85
Гарево (М. и В„ код Автовца) — 234, 607
Гарционе Емилије — 148, 167
Гатачка површ — 588

Гатачко поље — 87
Гацко —51, 72, 86—89. 97, 98, 102, 111, 114, 138, 140. 154, 155, 161, 163—165, 208, 234, 317, 380, 414, 553, 560, 563, 564, 585, 589, 603, 606 , 607, 624, 631, 638, 641, 681, 691, 732, 742
Гвозд (код Никшића) — 298, 335, 385, 567, 619, 715, 722, 724, 728, 734
Георгијев Марин — 508
Гигов Лазар — 268
Гигов Мнлош — 268
Главица (коса, код Пљеваља) — 33, 35
Гласннац (предио, код Сарајева) — 56
Глибавац (код Никшића) — 408, 611
Глибаћн (код Жабљака) — 249, 528, 555, 556, 600, 736, 737
Глибачки ком (триг. 1747, код Жабљака) — 273
Глуши До (код Вирпазара) — 486
Гобате — 713
Говећа глава (коса, код Колашина) — 305
Годијељи (Г. н Д„ код Шавника) — 317, 318
Годње (код Вирпазара) — 84, 142
Гојаковићи (код Мојковца) — 468
Гојнић Бранко — 487, 598
Гојнић Саво — 141
Гола страна (к. 1577, код Шавника) — 335
Голија (пл. у Црној Горн) — 56— —59, 70, 72, 73, 86—89, 112, 138, 140, 234, 313, 315, 318, 324, 328, 329, 351, 487, 560, 607
Голо брдо — 721, 722
Головић Чеда — 277
Голубовић Марннко — 574
Голубовић Радоња — 477, 492
Гоња — 722
Горажде — 56, 111, 116, 272, 560, 566, 569, 570, 581, 594, 635, 680, 686. 702, 704, 750
Горановић Максим — 70, 72 89 97 138, 140, 233, 234, 258, 325
Горанско (код Гацка) — 302, 303, 329. 330, 341, 343, 351,
Горнца (Г. и Д., код Титограда) — 45, 52, 55, 231
Горица (код Даниловграда) — 657, 658, 670
Горња Бијела (код Шибеника) — 279, 391
Горња Брезна (код Шавника) — 335
Горња Буковица (код Жабљака) — 383
Горња Морача (код Колашина) — 260, 267, 272, 279, 280, 297, 504, 619, 620, 622, 662, 663, 707, 717
Горње Липово — 277—279
Горње Мрке (код Титограда) — 669, 673
Горње Поље (код Никшића) — 70, 184, 284, 295—297, 302, 307, 335, 385, 386, 487, 612, 613, 649
Горње Колешко (код Невесиња) — 234
Горње Липово (код Колашина) — 386
Горње Лопиже (код Сјенице) — 721
Горњи Будањ (код Фоче)—421
Горњи Вакуф — 398
Горњи Горачићи (код Сјенице) — 722
Горњи Кокоти (код Титограда) — 43
Горњи Мартинићн (код Сгтужа) — 522
Горњи Ораховац — 106, 123, 124, 165, 166. 170, 180
Горњи Цеклин (код Цетњна) — 437
Госпић (код Бнлеће) — 89
Гостиље (Брајовнћско) — 450, 451, 460, 618, 619
Гостиље (Мартннићско) — 450, 460
Гостун (код Бнјелог Поља) — 634, 730
Готовуша (код Пљеваља) — 39
Граб — 684
Граб (код Бнјелог Поља) — 562, 563, 634
Граб (код Тјентишта) — 358
Градац (код Цетиња) — 84, 178
Градина (код Шавника) — 573, 636
Градиште (триг. 2214, код Колашина) — 279
Грандићи (код Тјентишта) — 366, 370
Граница (код Никшића) — 252
Гранчица (гребен, код Жабљака) — 273
Граховац Дукица — 86, 233
Грахово — 9 10, 14, 16, 32, 49, 50, 68, 69, 71, 75, 92, 160, 274, 288, 302, 328, 276, 445, 457, 487, 587, 588, 611—613, 624, 634, 649, 651, 652, 654, 704, 705
Грачаниица (код Никшића) — 99, 691
Грачаница (код Плава) — 636, 691

Грачаница (р.) — 260, 261
Граовац Никица — 102
Грбавцн (код Титограда) — 45, 229, 230, 231, 242
Грабаљ (предио, код Будве) — 83, 106, 190, 242, 243, 438, 524
Грбе (код Титограда) — 54
Грби до (код Лијеве Ријеке) — 665
Грбнћ Михаило — 492
Гргуровић Крсто — 242
Греде (катун, код Колашина) — 664
Грковац (код Рисна) — 426, 445, 446. 588
Грубачиħ Коста — 90, 91, 104, 233, 234
Гр\'јсвић Борħње — 460, 485
Грујовиħ То.маш — 268, 460, 485

Групе

НОВЈ:

— Маневарска 3. ударне днвизије — 680
— Оперативна — 366
— Ударна „Беране" — 472

немачке:

— „Даумилер" — 555, 736
— 2. алпннаца „Вале" — 153
— 4. алпинаца „Вале" — 153

Грчка — 12
Губеринићи (код Лијеве Ријеке) — 665
Гудјелино Марко — 268
Гузина То.мо — 234
Гусиње — 255, 633, 634, 636, 637, 746, 751
Гутовг.ħ Бурко — 543

Д

Дабар — 748
Дабовићи (код Никшића) — 175
Дакнħ Лука — 316
Дакиħ Радоје Брко, Жарко — 50, 71, 74, 102; 111, 112, 139, 152. 163, 165, 234, 238, 283, 314, 379, 442, 450, 492
Дакиħ Спасоје — 487
Далмација — 101, 102, 506, 516, 585
Даљам (код Титограда) — 54
Даниловграл — 37, 96, 102—104, 115, 146, 153, 157—160, 174, 191, 204, 259, 340, 380, 413, 414. 450, 453, 466, 550, 563, 564, 579, 581, 586, 598, 615—618, 627, 628, 633, 659, 672
Даниловиħ Милован — 287
Даниловнħ Милутин — 558
Даниловиħ Станко — 331, 491
Данићи (код Автовца) — 607
Да.мјановиħ Владо — 465
Дапчевиħ Владо — 21, 274
Дапчевиħ Пеко — 76, 77, 78, 81, 133, 140, 151, 172, 179, 180, 188, 189, 192, 244, 245, 249, 253, 256, 271, 276, 289, 291, 295, 313, 315, 325, 328, 329, 343, 351, 36, 378—380. 383, 385, 390—392, 406, 411, 413. 427. 429, 430, 453, 456, 458, 474, 480, 502, 509, 510, 512, 528, 538, 592
Дебело брдо (бр. код Пријепоља) — 725
Делнħ Ново — 246
Делиħ Петар — 42
Дерелови (засеок с. Кратнне, код Јелеча) — 421
Дерлиħ Петар — 66
Дечво (код Пријепоља) — 728
Дивановиħ Стево — 85

Дивизије

НОВЈ:

— 1. пролетерска ударна — 386, 387, 389, 392
— 2. пролетерска ударна — 378, 379, 381, 384—386, 390, 392, 406, 411, 420, 456, 480—482, 502, 505, 508, 511, 536, 538, 549, 554—558, 562, 566, 570, 571, 574, 587, 606, 620, 680, 685, 687, 689, 693, 694, 696, 707, 710, 713, 714, 719, 721, 734, 735, 736—738, 742, 744, 749 750
— 3. црногорска ударна — 380, 386, 390—392, 413, 414, 420, 426, 442, 446, 447, 453, 457, 460, 469, 470, 473, 474, 479, 493, 494, 502, 504, 505, 511, 522, 527—529, 531, 533, 536, 538, 541, 544. 545—548, 551, 553. 562, 576, 577, 579, 581, 585, 587, 593, 604, 606, 607, 613, 619, 640, 641, 642, 650. 651, 661, 662, 675, 680. 685, 687, 691, 704—707, 715—717. 723, 734, 735, 737, 750
— Санцачка — 566
— 5. крајишка — 479. 505, 510, 536, 538. 557, 712—714, 727, 730, 734, 735,
— 7. банијска — 380
— 9. дал.матинска — 380
— 10. херцеговачка — 505

— 11. херцеговачка ударна — 528
— 17. источно босанска — 566
— 27. ударна — 527
— 29. ударна (херцеговачка) — 511, 528, 563, 564, 587, 588, 601, 626, 635, 670, 729, 742—744, 748
— „Гарибалди" — 535—538, 553, 556, 557, 583, 597, 733, 747

савезничке у *саставу НОВЈ:*

— „Венеција" („Уепегаа") — 470, 502, 505, 535—538, 659, 691, 693, 694, 697, 699—702, 704, 707, 709——711, 713, 714, 718, 733, 734
— „Таурннензе" — 448, 451, 457, 462, 463, 500, 505, 535, 537, 538, 612—614, 650, 652, 654, 687, 704, 705, 707, 708, 711, 713, 733
— 2. а.\пинаца „Таурннензе" ——707

немачке:

— 1. брдска — 549, 550, 552, 555, 566, 581, 584, 585, 734, 742, 745
— 1. козачка коњичка — 584
— 2. „Бранденбург" — 525, 528, 552
— 7. СС „Принц Еуген" — 560, 581, 584, 585, 608,'644
— 118. ловачка (раније 718. пешадијска) — 388, 390, 415, 449, 457, 475, 562, 613. 616, 617, 619, 653, 659, 704, 707, 710
— 181. пјешадијска — 579, 624, 743
— 187. резервна (касније 42. ловачка) — 584
— 297. пјешадијска — 509, 619, 659, 708, 710, 722, 734
— 369. легионарска „Вражја" — 584, 680
— 371. пјешаднјска — 584
— 373. легионарска — 584

ита.хијанске:

— „Венецнја" („Уепеиа") — 380, 450—452, 458, 462, 464, 469
— „Перуђа" — 380
— „Емилија" (ЕтШа) — 380
— „Мурдје" (Мигве) — 380
— „Таурннензе" — 380, 426, 440, 445,'446
— „Ферара" (Еегтага) — 379, 380, 384, 390

бугарске:

— 24. пјешаднјска

Дивпзиони

НОВЈ:

— Артиљернјски 2. ударног корггуса — 535

Дпвл.ацн (код Пријепоља) — 728
Дивци (Пријепоље) — 728, 731
Дикин Бил — 391
Д.митар Мујо — 89, 90
Дмитровић Саво — 224
Добој — 398
Добрелица (триг. 1883) — 643
Добрн до (предио, код Жабљака) — 319, 322, 325, 332, 345
Добриловина (Д. и Г., код Мојковца) — 305
Добрковић Стево — 181
Добро Поље (код Фоче) — 681
Довро Село — 680
Доброселица — 714
Доброта (код Котора) — 166
Добрска плоча (код Цетиња) — 130
Добрско Село (код Цетиња) — 130, 182
Добрун — 713
Додеровићн (код Автовца) — 642
Додоши (код Подгорице) — 31, 214
Долови (код Даниловграда) — 631
Доњанн (код Титограда) — 628
Домановићи (код Метковића) — 744
Доња Горица (код Титограда) — 45
Доња Грабовица (код Шавника) — 318
Доња Морача (код Колашина) — 267, 272, 493, 494, 504, 551, 597, 619—622, 635, 639, 662, 663, 707, 715, 717
Доња Ржаница (код Ивангграда) — 594
Доње Липово (код Колашина) — 277, 278, 430, 568, 597
До!ће Лопиже (код Сјеннце) — 721, 722
Доње мрке (предео) — 673
Доњи Горачићи (код Сјенице) — 722
Доњи Местровац (код Челебића) — 687
Доњи Ораховац — 106, 123
Доње Поље (код Дубровског) — 322
Драгаљ (предио, код Грахова) — 612, 652
Драгаљско Поље — 704
Драговић Војин — 54

Драговић Лука (код Никшнћа) — 408
Драговића Поље (код Шавиика) — 245, 256, 272, .620, 621
Драговољићи (код Никшића) — 270, 405, 487, 615
Драгочава (код Фоче) — 420
Драгош седло (код Тјентишта) — 392
Дража — види Михаиловић Драгољуб
Дражљево (код Гацка) — 234
Дракић Спасо — 230, 349, 413, 419
Дракуловић Велимир — 461
Дракуловић Нникола — 542, 544
Аракуљица (кота 454, код Билеће) — 101
Драмешина (код Гацка) — 607, 642
Драпшин Петар — 174, 263
Драшковнна (код Бијелог Поља) — 562, 632, 633, 636
Драшковнна (код Шаховића) — 740
Драшковић Алекса — 210
Драшковић Бранко — 258, 436
Дренова (предно код Пријепоља)
Дрецун Боко — 235
Арецун Буро — 85
Дријенак (код Колашина) — 430, 431, 475
Дрнна (р.) — 64, 185, 388, 389, 397, 581, 585
Дрљевић Гајо — 557
Дрљевић Саво — 255
Дрљевић Секула — 11, 12, 17. 515
Дробњаци (предио, код Шавннка) — 99, 247
Арушићи (код Цетиња) — 31, 81
Дубаје — 665
Дубови (засеок Бунови, код Фоче) — 421
Дубочке (Г. и Д., код Вслимља) — 588
Д\бровник — 69, 101, 102, 380, 607, 608, 624, 692
Дубровско (код Шавника) — 319
Дуга (предио, код Никшића) — 324, 335
Дуга Пољана — 734
Дужи (код ШавнрЈка) — 313, 318, 332
Дулићи (Н. и Ст. код Гацка) — 87, 114, 643
Дуловић Влади.мир — 621
Дуревац (к. 940, код Вилуса) — 646
Дурићи (код Тјентишта) — 370
Дурковић Вељко — 95
Дурмитор (пл.) — 156, 161, 259, 397, 571, 575
Дурутовац — 695
Дучнћи (код Биоче) — 542, 544, 625, '666, 669, 726
Душке (код Лијеве Ријеке) — 664
Душ.манићи (код Пријепоља) — 39

Б

Баконовић Нникола — 440
Бедов до (катун, код Колашина) — 662
Бећево (код Фоче) — 681
Берковић Воја — 429
Бидо види Билас Мнлован
Бнлас Милован — 238, 256, 267, 271, 274, 289, 305, 330, 345
Биновнћи (сада Орашани, код Цетиња) — 182
Буђевина (код Колашина) — 621
Букановић Блажо — 372, 375, 376, 427, 450, 465, 484, 487, 516, 615, 617, - 656, 658
Бурановић Иво — 141
Бурашевић Војо — 342, 405, 408, 418
Бурашковић Андрнја — 235
Бурђевића Тара (код Жабљака) — 39, 272, 552, 600, 626, 736—739, 741, 744
Б\-рић љубодраг — 388, 389
Буричић Блажо — 72, 86, 97, 258
Буричковић Бошко — 130, 177, 362, 405, 445
Буришић Павле — 142, 371, 372, 375, '376, 382, 399, 516
Бурншић Симо — 178
Бурковић Нникола — 27, 107
Буровић Боса — 489
Буровић Вако — 325
Буровић Видоје Кеша — 37
Буровић Јефто — 93
Буровић Јован — 85, 496, 543
Б\ровић Милинко — 70, 71. 74, 98, 104, 105, 115, 119, 152, 156, 160, 164, 174, 203, 205, 251, 255, 261, 264, 270, 283, 355, 356

Е

Европа — 12, 13, 26, 371, 518
Егић Обрад — 407, 697

Емануел III — 15, 17
Енглеска — види Велика Брнтанија
Ераковић Иван — 461
Ераковић Нешо — 461
Ераковићи (код Котора) — 197

Ж

Жабљак — 34, 40, 43, 71, 95, 108, 111, 116, 136, 227, 247, 271, 286, 287, 299, 317, 320, 331, 379, 381—383, 391, 424, 425, 552—554, 556, 560, 567, 568, 570, 574, 591, 597, 610, 619, 626, 647, 688, 689, 735, 736, 746
Жањевнца (код Автовца) — 642
Жарић Мнроје — 297, 325, 421, 424, 425
Жарић Ратко — 394
Жарић Станко — 297
Жарко — види Дакић Радоје Брко
Жарковић Рашај — 66
Ждребаоник (манастнр код Даниловграда) — 618
Жива (к. 1154, код Шавника) — 334
Живковић Илија — 65
Живковић Лазар — 67
Живковић Миладије — 67
Живковић Недељко — 67
Живковић Никола — 419, 420, 641, 642
Жирско Раздоље (код Шавника) — 335
Жижић Живка — 553
Жижнћ Вељко — 421, 543
Жировница (кота 890, код Никшића) — 252, 260
Жубер (брдо, код Шаховнћа) — 632, 633
Жугић Батрић — 136
Ж\тић Мнлош — 287
Жугић Стојан — 241, 559
Жујовић Сретен — 302
Жупа Добрска (код Цетиња) — 85. 131, 238
Жута Греда (код Жабљака) — 319

З

Заборје (код Горјанског) — 335
Загарач (Г. и Д., код Даниловграда) — 23, 54, 282, 414, 486, 581, 631
Загора (код Вилуса) — 652
Загорје — 624, 700, 704
Загреб — 11
Загреда (код Даниловграда) — 80, 85, 107, 147, 169
Загулина (код Колашина) — 663
Закамен (коса, код Автовца)—330
Закмур (код Фоче) — 389
Закрај (катун, код Никшића) — 661
Залази (В.иМ., код Котора) — 165
Затријебач (предио, код Титограда) — 542, 544
Зачнр (код Цетнња) — 181
Звијезда — 668
Зворник — 398, 634
Здјелар М\ађен — 495
Зековић Вељко — 49, 68, 108, 112, 152, 296, 341, 446
Зеленика (брдо, к. 295, код Титограда) — 45
Зелено борје (предно, код Пљевља) — 596
Земун — 11
Зета (предио) — 230, 486
Зета (р.) — 173, 176, 523, 577, 581, 587, 616, 670, 676
Зетин — внди Јовановић Блажо
Зечевнћ Војо — 504, 540
Зечја Глава (к. 1445, код Бродарева) — 636
Зијарић Казим — 399, 400
Зимље (Г. и Д., код Невесиња) — 624
Зла гора (триг. 1459, код Никшића) — 611, 614, 650
Златарско бр. (код Сјенице) — 724
Златица (код Титограда) — 625, 628
Златни Бор (код Тјентишта) — 64
Златнн бор (пл. код Шћепан Поља) — 388
Змијски крш (к. 1618, код Автовца) — 643
Зубци (код Требнња) — 588

И

Иванишевић Лука — 35, 349
Иванов Трајко — 508
Иванова Корита (код Цетиња) — 21
Ивановић Богдан — 506
Ивановић Велиша — 52
Ивановић Драгнша — 258, 297, 522, 618, 626, 670
Ивановић Илнја — 52
Ивановић Милан — 52
Ивановић Спасоје Нова — 412
Ивање (код Никшића) — 574
Ивицн (к. 1718, код Шавника) — 317, 430

Ивовић Душан — 572
Ивовић Момчило — 572
Ивовићн — 681
Игман (пл.) — 185
Идн Антони (Ес1еп Атћопу КоћеП) — 555
Изгори (код Гацка) — 87, 302, 355——358, 359, 363, 560, 607, 670
Изласци (код Колашина) — 483
Илнћ Петар — 263
Илич Владимир Лењнн — 101
Иличковић Чедо — 348
Имотски — 634
Исић Марко — 141
Исова Гора (код Колашина) — 698

Фронтови

— источни — 400 498
Италија — 24, 52, 181, 224, 373, 409, 412, 437, 438, 445, 447, 518, 583, 702

J

Јабланово брдо — 696
Јаворак (код Шавника) — 318
Јаворје (катун, код Боана) — 620, 662, 715
Јаблан (код Биоча) — 457, 664
Јаблан (код Лнјеве Ријеке) — 704
Јаблан Владимир — 182
Јабланица — 474
Јаблаиов врх (трнг. 2203, код Колашнна) — 276, 278, 279, 305, 661, 690
Јабланово брдо — 697
Јабука (код Грахова) — 652
Јабука (код Колашина) — 128, 548
Јабука (код Никшића) — 612, 613, 618, 633
Јабука (код Пљеваља) — 39, 688, 736
Јаворак (коса, код Шавника) — 334, 335, 384, 385, 390
Јаворњача (к. 1453, код Никшића) — 650
Јаворов врх (к. 1711, код Автовца) — 643
Јаворова глава (к. 1737, код Колашнна) — 305
Јабука (код Матешева) — 457, 629 — 633, 636, 711
Јабука (код Пљеваља) — 462, 463, 549, 735
Јаблан До — 643
Јабланица (Г. н Д.) — 714
Јабланово брдо (триг. 1543, кодМатешева) — 483
Јакић Вели.мир — 127—129, 575
Јакић Илнја — 201
Јама чевска (код Чева) — 275
Јанко — внди Пијаде Моша
Јанковић Башко — 617, 648, 658, 659
Јанковић Војин — 287
Јанковнћ Милун — 481
Јауковнћ Мићун — 246, 418, 553
Јауковић Рашко — 287
Јауковић Секула — 161, 201
Јанковић Филип — 235
Јанковићи (код Ријеке Црнојевнћа) — 189
Јањић Јеврем — 279
Јасен (код Колашина) — 128
Јасен (код Требиња) — 100
Јасен (триг. 1271, код Бродарева) - 635
Јасенов врх (триг. 650, код Колашина) — 663
Јасенова Гл. (код Велн.мља) — 650
Јасеново (код Колашнна) — 621, 663
Јасеново Поље (код Никшића) — 309, 335
Јасика Глава (брдо, код Колашина) —664
Јахорина (пл.) — 185
Јелашца (код Калиновика) — 362, 682, 683
Јелена (италнјанска краљица) — 15, 17
Јелећ (код Калиновника) — 362
Јелин дуб (код Колашина) — 38
Јелић Милутин — 93
Јелић Перо — 218
Јеловац — 692
Јеловац — 692
Јеловина — 698, 701
Јелов Пањ (засеок с. Бобово, код Жабљака) — 423
Јовалекић Митар — 350
Јовановић Арсо — 40, 48, 302, ЗЗС, 362. 406
Јовановић Блажо — 30, 31, 53, 207, 267, 290, 323, 342, 365, 404, 406, 408, 410, 411. 415, 417, 420, 449, 493, 545
Јовановић Васо — 340, 387
Јовановић Буро — 141
Јовановић Лидија — 445
Јовановић Лука — 270
Јовановић Миливоје — 141
Јовановић Михаило — 538, 558
Јовановић Мишо — 141

Јовановић Мироје — 491
Јовановић Ненад — 38
Јовановићи (код Даниловграда) — 618, 627, 657, 659
Јоветић Зарије — 35, 141
Јовићи (засеок Бобово, код Жабљака)—423
Јовичевић Буро — 214
Јовићевић Иво — 486
Јовићевнћ Мило — 76, 190, 281, 500, 525, 603
Јовићевић Нико —461, 494, 593, 643 —651, 667
Јововић Бојица — 349
Јововић Бранко — 287
Јововић Вуко — 723
Јововић Јагош — 67
Јововић Јаков Селим — 104, 426, 427, 450, 451, 484, 618, 627, 657
Јововић Марко — 141
Јововић Милан — 66, 67
Јововић Нико — 85
Јововић Обрад — 67
Јововић Иво — 437
Јововић Мило — 124, 222, 324
Јововић Нико — 534, 659
Јокановић Милутин — 52
Југовићи — 607, 691
Јунчев до (код Жабљака) — 383

К

Каблена глава (триг. 1151, код Никшића) — 288, 615, 650
Кавија Владо — 141
Кадина Лука — 719
Кадовић Владо — 228
Кадуја Марко — 193
Кажанегра Блажо — 62, 86, 189, 193
Казанцн (код Гацка) — 87, 140, 155, 233, 234, 607, 641, 643
Казновица (брдо, к. 249, код Спужа) — 531. 576, 674
Какањ — 398
Какарнцка гора (брдо, код Титограда) — 624, 625
Калаитовнћ Вук — 397, 399, 400, 696
Калнновнк — 41, 42. 185, 371, 553, 559, 560, 563, 566, 569, 581, 585, 624, 631, 680—684. 732
Калуђеровић Андрија — 212
Калуђеровнћ Вељко — 181
Калуђеровић Душан — 80, 252, 297
Калуђеровић Крсто — 221
Калуђеровнћ Новак — 212
Калуђеровнћи (код Пљеваља) —35
Камена гора (пл. код Пљеваља) — 637, 640
Ка.меник (М. и В., триг. 1784, код Спужа) — 267
Каменско (код Вилуса) — 457
Каменско (код Никшића) — 613, 614, 650, 655, 704
Канкараш Вукић — 89
Кање (код Бијелог Поља) — 634
Капичић Јован — 25, 36, 274, 317, 332, 338, 493, 621, 685
Капор Чедо — 589
Караџић Војо — 502, 536
Караџић Вук — 143
Караџић Милић — 571
Караџић Ми.шца — 246
Караџић Митар — 246
Карацнћ Мићун — 246
Карађорђевић Пегар II — 245
Караула — 724, 731, 734
Кардељ Едвард Бевц — 194
Карнагнна гл. (к. 1213. код Никшића) — 650
Касомовић О.мер — 52
Катнић Видак — 209
Катун Вратло (код Колашина) — 156, 198, 245, 254, 260, 276—280,430, 494, 620, 662, 690
Катун потрк (висораван, код Колашина) — 245, 276, 280
Катуша (код Жабљака) — 596
Качево — 723, 724, 728, 731, 732, 734, 735
Кешељева градина (к. 1006, код Вилуса) — 10
Кешељевић Филнп — 10, 16
Књево (код Сарајева) — 683—685
Кина — 12, 374
Килибарда Миле — 350
Кита (предио, код Никшића) —614
Кита (коса, код Шавника) — 335
Китоња — 713
Кифино Село (код Невесиња) — 40. 195, 743
Кичево (предио, код Шаховнћа) — 636
Кладена гл. — 643
Кличево (код Никшића) — 159, 204
Кликоваче (код Данниловграда) — 54
Кличево (код Никшића) — 154,163,
Клобук (код Требиња) — 588
К\опот (код Биоча)—52, 457, 577, 580, 618, 660, 676, 677, 704
Клос (у Албанији) — 32, 181, 182, 226

Кључ (пл., код Колашина) — 471, 476, 483, 693, 694, 696, 697
Кнежевић Велимир Волоћа — 116, 218
Кнежевић Добрша 141
Кнежевнћ Живан — 238
Кнежевић Ирнна — 247, 570, 591
Кнежевнћ Михајло — 270
Кнежевић Милнсав — 553
Кнежевић Млађен — 574
Кнежевић Новак — 449, 498
Кнежевић Раде — 415
Кнежевнћ Тодор — 574
Кнежевићи (код Жабљака) — 391
Книн — 634
Кобиља Глава (брдо, код Пријепоља)— 723—725, 728
Кобнља гл. (триг. 1115, код Автовца) — 607, 608
Кобиљи До (код Грахова) — 206, 612
Ковач Саво — 155
Ковачевић Блажо — 69
Ковачевић Вељко — 104, 105
Ковачевић Видак — 90, 91
Ковачевић Вндоје — 72
Ковачевнћ Вјера — 160
Ковачевић Војо — 112
Ковачевнћ Марко — 70
Ковачевнћ Милан — 350
Ковачевић Мирко — 10, 13—15, 350
Ковачевић Новица — 69, 116, 160
Ковачевић Павле — 69
Ковачевнћ Сава — 27, 69, 71, 74, 91, 98, 104, 105, 111, 138, 140, 152, 163, 164, 174, 205, 233. 238, 271, 283, 288, 310, 328, 329, 343, 362, 365. 366, 369, 370, 607, 644
Ковачевнћ Станко — 160
Ковачевнћ Стеван — 10
Ковачић Иван Горан — 304
Коврен (код Пријепоља) — 39, 126, 462, 463, 562, 563, 573, 581, 632—636, 739, 740
Козарица (код Шавннка) — 318, 338
Козица (код Пљеваља) — 463, 640
Козјак (внс код Мојковца) — 305
Кокарицка Гора види Какарицка Гора
Кокнн Брод — 749
Кокоти (код Титограда) — 231, 562
Колашин — 52, 95, 126, 128, 156, 157, 184, 186, 198, 205, 217, 218, 239, 240, 245, 255, 267, 272, 278, 279, 288, 289, 297, 299, 302. 379, 380, 386, 387, 421, 430, 442, 450, 454, 456, 458, 459, 464, 497—499, 509, 516, 524, 527, 540, 541, 497499, 509, 516, 524, 527, 540, 541, 543, 547, 549, 551, 552, 557, 561, 567, 570, 576, 587, 605, 611. 617, 619—623, 625, 627—630, 632—640, 688—691, 693—696, 698, 701, 104—712, 718, 734, 738, 740—744, 746—752
Колашиновнћн (код Спужа) — 522, 627, 670
Колетос Алфонз — 215
Колешко (код Невесиња) — 234
Колијевка (код Челебића) — 423
Коњенчић Милисав — 449
Комани (предио, код Даниловграда) — 214, 532, 642
Ко.марница (код Шавннка) — 318, 330, 726
Ко.марница (р.) — 318, 338
Ко.марно (код Вирпазара) — 142
Ко.мненић Петар — 348, 350, 359, 644
Коморани (код Бродарева) — 573. 719
Конава\н (код Рисна) — 101
Коњиц — 185, 281, 624
Коњске воде (.поток, код Калиновика) — 369
Коњско (предио, код Никшића) — 298
Коњско брдо (катун) — 698
Кањско поље (предно, код Челебића) — 423
Копиловн (Д. н Г„ код Фоче) — 685, 686
Копиље (код Спужа) — 268, 671
Копрнвица (предио, код Билеће) — 328
Копривица Васиљ — 350
Копривица Лука — 86
Копривица Матија — 67
Копрнвица Милан — 111
Корда Раде — 399, 400
Кордун — 584
Коријен (код Лијеве Ријеке) — 665
КориЈен (пл. код Пљеваља) — 562
Корита (код Автовца) — 608
Корита (код Требиња) — 101
Корјенићн (код Вилуса) — 10

Корпуси

НОВЈ:

— 2. Ударни — 417-420, 422, 428—430, 441, 442,448,451-454,456, 459, 461, 462, 464, 465,469-471, 473, 475, 479—481. 495-498, 500—503, 505, 508—511, 523, 524,527,

530, 535, 537, 539, 544, 545, 552, 554, 555, 558, 559, 565, 568, 569, 572, 582, 584, 585, 590, 594, 596, 600, 602, 606, 609, 626 642, 659, 680, 693, 694, 712, 752
— 3-ћи — 570, 584
— 4-ти — 584
Кос (ксд Колашииа) — 664
Косаница (код Жабљака) — 219, 249, 382, 548, 556, 559, 560, 561, 562, 566, 568, 596, 600, 626, 738, 743, 745, 747
Косетићи — 728
Копиље (код Ааниловграда)—659 —661, 669
Косатица (Д. и Г.) — 713, 727, 728
Косман (код Тјентишта) — 65, 66
Космаш — 588
Косовн вис — 643
Косови луг (предио, код Даниловграда) — 54, 176
Косово — 384, 385
Косовска Мнтровица — 746
Косор (код Биоча) — 542—544, 623, 627, 666
Костић Илнја — 34, 348
Костић Микоња — 418
Котлица Богдан — 99
Котљајићи (кол Шаховића) — 574
Котор — 105, 106, 242, 441, 506, 507, 586, 599
Которац (код Биљанића) — 749
Кочи (код Биоча) — 542, 544, 625
Кошаре (код Жабљака) — 596
Кошевина (код Пријепоља) — 727, 735
Кравар (к. 1761, код Мојковца) — 467, 468
Краље (код Андријевице) — 526
Краљевац (к. 1364, код Лијеве Рнјеке) — 665
Краљске Баре (код Колашина) — 94, 128, 129, 142, 270, 551
Крањи До (код Цетиња) — 221
Кратине (код Јелеча) — 420, 421
Красића бријег (к. 967, код Мојковца) — 468
Крвавнца (кота 803, код Требиња) — 101
Крекови (код Тјентишта) — 66
Крец.мани (коса, код Жабљака) — 319
Кржања (Г. и Д.,код Биоча) —542, 544. 580. 665, 677
Криви До (код Автовца) — 340
Кривокапић Божо — 376, 447
Крнвокапнћ Војин — 270
Кривокапнћ Нико — 85
Кривошије (предио, код Рисна) — 106, 612, 490
Ркелић Светозар — 207
Крново поље (код Шавника) — 249, 307
Крноса — 665
Крња Јела (код Шавника) — 156, 198, 202, 203, 277, 279, 390, 620, 662, 690
Крњача (катун, код Шавника) — 319, 332
Крњача (код Пљеваља) — 33
Крстајић Дара — 238
Крстац (код Гацког) — 65, 89, 325
Крстац (код Жабљака) — 287, 294, 330, 343, 391
Крстац (код Никшића) — 576, 611, 615, 616, 674
Крстац (код Ман. Острога) — 550, 576
Крстов Марко — 14, 16
Крупице (код Бродарева) — 636
Крупице (код Шаховића) — 572
Круси (код Титограда) — 55, 92, 214
Крушевац (код Титограда) — 503
Крушеви До (код Лијеве Ријеке) — 665
Крушевица (код Лијеве Ријеке) — 664
Крушево (код Плава) — 636, 727
Крушево (код Пљеваља) — 127, 581
Крцић Мирко — 418, 449, 504
Крш Фе.мића (код Бијелог Поља) — 632
Кршање (предио, код Жабљака) — 319
Кршикапа То.мо — 51, 246
К\'јава (код Даниловграда) — 146, 158, 163. 175. 176, 204, 657, 658
Кук (к. 1821, испод села Изгори) — 369
Кула Фазлагића (код Гацка) — 608
Кулина (кота 1879, код Колашина) — 305
Куљача Бошко — 189, 350, 423, 425
Кунак (код Никшића) — 656
Куњ (предио) — 667—668
Купина (код Колашина) — 622
К\ттново (код Никшића) — 615, 656, 659
Купрес — 213, 348
Купусци — 726
Кутња Њива (код Шавника) — 318, 319

Кучи (предно) — 21, 38, 52, 208, 257, 426, 427, 453. 485, 488. 493, 499, 503, 531, 541—544, 576, 578, 580, 586. 622, 623, 625—627, 629, 634, 635, 638. 639, 664, 666, 667, 669, 670, 673, 676, 677, 717, 723, 726
Кусовац Милутнн — 349
Кушић Милннко — 326, 339

Л

Лагатов До (засеок с. Отиловића, код Пљеваља) — 462
Лаз (код Нникшића) — 615
Лаз (засеок Бунови, код Фоче) — 421
Лазаревић Божо — 474, 512, 555, 558, 619, 621, 649
Лазаревић Марко — 438
Лазић Лаза — 481
Лазовић Бошко Боца — 74, 310, 584
Лакић Нико — 141
Лакићевић Драшко — 595
Лалић Радован — 478
Лаличић Лзубо — 24, 25
Лаковић Милован — 413, 417, 418, 445, 500
Лаковић Михаило — 445, 500
Лаловић Бошко — 342
Лаловић Василије — 270
Ластва (Г. и Д., код Требња) — 87, 588
Ластва (код Никшића) — 615, 742, 744
Латковић Васо — 182
Лаће (засеок, код Даниловграда) — 673
Лашић Борђије — 93, 399, 427, 450, 453, 503, 516, 563, 592, 623, 624, 688. 717, 726
Левертара (код Жабљака) — 219, 305, 306, 381, 383, 556

Легије

њеманке:

— „Кремплер" — 549, 552, 574
Леденик (пл., код Автовца) — 607, 643
Лекић Даннло — 386
Лекић Никола — 141
Лекић Стефан — 93
Лековић Велнша — 142, 348, 440, 507
Лековић Боко— 141
Лековина (код Бијелог Поља) — 549, 562, 740
Лењинград — 400
Лепенац (код Мојковца) — 636
Лесковац — 713
Лнјева Ријека — 52, 128, 208, 453, 460, 475—477, 496, 503, 509, 542, 543, 546. 551, 618, 622, 627—629, 639,659, 663, 664, 665. 705—707, 710, 723
Лијеска (код Шаховића) — 636
Лијешта (код Биоча) — 542, 544, 634
Лика — 398, 634
Лим (р.) — 452, 462. 464. 553, 572. 635, 638, 640, 700. 706, 708—712, 727, 729, 735, 742, 744, 749
Липннк (код Гацка) — 86, 87, 607
Липова Раван (код Горњег поља) — 335
Липово (Г. и Д., код Колашнна) — 156, 272, 323, 493, 494, 591, 619, 620, о38, 662, 690, 707
Лисина (код Лвтовца) — 340
Лисина (код Пљеваља) — 35
Лисичић Блажо — 141
Личник (к. 960, код Титограда) — 669
Ловћен (пл.) — 36
Логор (код Бнлеће) — 101
Лојаник (брдо, 'код Шавника) — 318
Лојаник (к. 1879, код Жаблака) — 332, 338
Локва Дернечиште (код Тјентишта) — 366
Лој Роланд — 555
Лола (пл. код Шавника) — 460
Ломпар Блажо — 36. 282, 348
Ломпар Душан — 470
Лондон — 138, 373, 375, 397
Лопате (код Спужа) — 576, 674
Лопичнћ Андрија — 23
Лопичић Васо — 130
Лопичић Јанко — 350
Логшчић Петар — 85
Лопушнна Милисав — 246
Лубнице (код Иванграда) — 461, '698—701, 707
Луг (предио, кодШавника) — 335
Луговн (код Колашина) — 431, 691
Лукачевнћ Војислав — 398, 692
Л\ кашпца (предио, код Мојковца) — 467, 468
Луке (предио, код Жаблака) — 273
Луковица (засеок с. Отнловићи, код Пљеваља) — 463

Ауково (код Никшића) — 71, 74, 238, 250, 253, 307, 385, 405, 487, 619 715
Луне — види Мнловановић Миолраг
Л\-поглав (брдо, код Сјеннце) — 721
Лутово (у Братоножићима) — 52, 207, 208, 661
Лучка гора (к. 1490, код Колашина) — 255, 276
Луштица (предио) — 106

Љековина (код Шаховића) — 632
Љешевнћ Госпава — 141
Љешко поље (предио, код Подгорице) — 224, 225, 228, 230, 231
Лк)тић Димитрије — 506, 514
Љубибратић Никола — 589
Љубиње (код Стоца) — 589, 624, 748
Љубнш (код Чајетине) — 508, 716, 718
Љубомир (код Билеће) — 89, 100, 101, 155, 205
Љ\ботин (код Цетиња) — 34, 83, 85, 437, 486
Љумовић Божа — 343, 491
Љумовић Радош — 267, 584
Љу.мовнћ Стојан — 268, 460
Љутнца Блажо — 62, 63
Љутица Петар — 141
Љутица (р.) — 389, 554

М

М. Нирило (предно, код Автовца) — 643
Маглић (триг. 2386) — 364
Манни (код Будве) — 86, 190
Мајсторовина (код Бијелог Поља) — 217, 632
Мала кита (к. 1163, код Никшнћа) — 611,650
Мала ријека (р.) — 579, 580
Мали Јадовник (брдо, код Приј-еполја) — 725, 728
Мали Старац (код Колашииа) — 279, 305
Малннско (код Шавника) — 385
Малића (поток) — 213
Маловић Јоснп — 553, 567, 591
Ман. Милешево (код Прнјепоља) — 277, 734
Мандић Глиго — 107, 339
Мандић Осман — 51
Мандић Радомир — 270
Маоче (код Пљеваља) — 548, 739
Маринов Атанас — 508
Мариновић Вељко — 349
Марковнна (код Даниловграда) — 80
Марковић Благоје — 74
Марковић Блажо — 85, 424, 425,431, 447, 526
Марковић Божо — 42
Марковић Васо — 85
Марковић Борђије — 35, 69
Марковић Петар — 360
Марковић Рнсто — 141
Марковнћ Станко — 224
Марков до (код Цетиња) — 281
Марково брдо (к. 1216, код Колашина) — 255, 461, 469, 471, 475, 476, 709, 710
Маркуш Василије — 461
Маркуш Леко — 85
Маркуш Михаило — 232
Мартинићи (Д. н Г.. код Даниловграда) — 92, 450, 451, 617, 626, 655, 659. 660, 670, 671
Мартиновић Недељко — 408
Мартиновић Никола — 349
Мартиновић Илија — 418
Мартиновнћ Станко — 348
Мастиловић Мирко — 86
Матаруге (код Пљеваља) — 562, 573, 593, 619, 736, 744, 747
Матешево — 93. 128, 431, 457, 470, 474_477, 483, 495, 496, 497, 509,525, 526, 546, 551. 618, 620, 621, 523, 628, 629, 632, 539, 659, 691—693, 697, 701. 704, 706, 707, 711, 712
Матковнћ Мирко — 268
Матковнћ Тодор — 268
Мацаваре (код Билеће) — 588, 650
Машановић Јанко — 477
Масте (код Иванграда) — 700
Медено гувно (седло, код Мојковца) — 245
Медиговић Миленко — 35
Медун (Д. и Г., код Бноча) — 542, 544, 623, 625, 634, 639, 666, 668, 669, 678, 724, 726
Мећеђа (код Никшића) — 250, 251, 615—618, 655, 656, 659
Мећ\рнјечје (код Колашина) — 622, 663, 664
Мека (к. 1652, код Иванграда) — 451

Мека (к. 1655, код Колашина) — 698
Меки До (код Жабљака) — 423
Мељак (код Пл.еваља) — 381, 382, 568, 737, 738
Меоце (код Чева) — 275
Меровах Јаков — 461
Метеризи (код Цетиња) — 281
Метковић — 624
Метохија — 385, 584
Мештровац (код Челебића) — 686
Мијатовић Драго — 407
Мијатовић Рашо — 66
Мнјовић Арсо — 349
Мијокусовнћи (код Даннловграда) — 175
Мијушковић Си.ма — 449, 450, 466
Микић Жарко — 247
Мнљаче (код Гацка) — 607
Микуландра Драго — 595
Микулићи (код Цетиња) — 281
Милановић Илија — 181
Милановић Саво — 85
Милачић Милета — 52
Милев до — 643
Милешевска река — 738
Милић Божо — 55
Милић Б. Бранко — 55
Милић К. Бранко — 55
Милић Јован — 55
Милић Кићо — 55
Мнлић Мило 55
Милнћ Милутин — 599
Милић Радо.мир — 283
Милић Чеда — 111
Миловаиовић Миодраг Луне — 388, 389, 470, 472, 703, 711
Миловић Андрија — 13
Мнловић Илија — 15
Миловић Мило — 141
Мнлосављевић Лл бинка — 201
Мнлочани (код Никшића) — 87, 448, 610. 611
Милошев Дол — 719, 722
Милошевићи (код Пивског Манастнра) — 347, 385
Мишевићи (код Сјенице) — 721
Милошевић Блажо — 94
Милошевић Радисав — 93
Милошевић Олга — 302
Милошевнћ Си.ма — 304, 414
Милуновић То.маш — 268
Милутиновнћ Иван — 77, 194, 195. 227, 225, 267, 268, 274, 329, 342, 343, 405, 413, 448, 449, 451, 484, 492, 681, 684, 687
Милутиновић Милена — 341
Миљанић Нико — 492, 572, 610
Миљанићи (код Вели.мља) — 650
Миљевина (код Фоче) — 111, 421, 553, 566, 606, 624, 681. 682, 684-686
Миљеновaн (код Жабљака) — 303
Миоска — 739
Миоска (р.) — 727
Миоча (код Бродарева) — 635
Мирановнћ Петар — 231
Мирашевић Бока — 412, 413, 449, 485, 500, 525, 603
Мирковић Ико — 441 489
Мироч до — 643
Мирчета Јово — 456, 481
Мисије:
— Брнтанска — 195, 640
Митровица (Косовска) — 639
Митровић Блажо — 246
Митровић Вељко — 189
Митровић Мојснје — 303
Митровић Сава — 477
Мићковић Милован — 270
Мићановнћ Вељко — 92. 115 316
Мићуновић Благота — 170, 187. 210
Мићуновић Вељко — 32, 76, 79, 81, 107, 148, 168, 172, 188, 192, 222, 244
Мићуновић Вукашин — 191
Мићуновић Јоко — 85
Мићуновић Сава — 288
Михаиловнћ Драгољуб Дражa — 40, 42, 43, 64, 69, 72, 90, 94, 138 139, 371—373, 375, 376.397—399,414,465, 491, 514, 516, 517, 555, 714
Михаиловић Сергије Саша — 64
Михаљевић Јово — 349
Михајловић Крсто — 268
Михајловић То.мо — 268
Михаљевић Нико — 181
Мецковић Рајо — 141
Мишевићи (код Сјенице) — 731
Мишељић Јован — 195
Мишке (код Чева) — 186, 209
Младеновић Танасије — 345
Мљетнчак (код Шавника) — 391, 429
Модропац брдо (код Бидеће) — 609, 644
Мојковац (код Колашнна) — 126 198, 217, 218, 226, 240, 245, 254, 255, 260, 272, 297, 299, 302, 327, 461, 462. 463, 464. 470. 477, 495. 551, 555-557. 562, 563, 575, 619—621, 632—636, 693, 707—709, 739, 751
Мокро (код Лијеве Ријеке) — 665
Мокро (код Шавника) — 335, 380, 381

Момишићи (код Титограда) — 231, 232
Момче (Г. и Д., код Биоча) — 542, 544
Моравице — 716
Мораице (засеок, с. Бобово, код Жаољака) — 382, 423
Мораково (Г. и Д., код Никшића) — 619, 661
Морача (код Колашина) — 239, 241, 245, 254, 255, 272, 277, 279, 386, 419, 431, 493, 494, 541, 579, 591, 597, 619, 661, 662, 751
Морача (ман., код Колашина) -• 534, 622, 717
Морача (р.) — 460
Москва — 21, 400, 518
Мосор (пл.) — 628
Мостар — 101, 233, 371, 624, 681, 682
Мостић Благоје Амза — 43, 65, 66
Мотички Гај (код Жаољака) — 317, 383
Мрамор (код Автовца) — 641, 642
Мратиње (код Тјентнштa) — 363, 364, 390, 391, 392
Мрваљевнћ Стеван — 186
Мрежииа (код Мњевине) — 348, 606, 681, 684
Мркаље (код Тјентнштa) — 370
Мрцине (код Требиња) — 101
Мрчевац (код Котора) — 441
Мрчин клб. (колибе, код Тјентиш та) — 369
М\тоша Анлрија Мустафа — 55. 228, 229, 342, 441, 545
Мугоша Блажо — 46
Мугоша Бошко — 55
Мугоша Васо — 55
Мугоша Вељко — 55
Мугоша Глиго — 55
Мугоша Косто — 55
Мугоша Лука — 55
Мугоша Мирко — 55
Мугоша Михајло — 224
Мугоша Муса — 55
Мугоша Насто — 55
Мугоша Нешо — 55
Мугоша Нико — 55
Мугоша Новица — 55
Мугоша Ристо — 46
Мугоша Саво — 55
Мугоша Станко — 55
Мугоша Б. Станко — 55
Мугоша Б. Станко — 55
М\ гоша П. Станко — 55
М\тоша Стеван — 55
Мугоша Стојан — 55
Мугоша М. Киро — 55
Мугоша П. Ршро — 55
Мугоша Билип — 55
Мугоша Шпиро — 213, 348
Мудреша Милица — 181
Мужевице (код Вилуса) — 649
М\ᵀжица (брдо, код Колашина) — 662
М\јића Речнне (код Колашина) - 127, 483, 696
Мумин Јован — 42, 62
Мумина бара (катун, код Боана) — 662
Муратовић Раде — 284
М\рино (код Андријевице) — 452, 456, 457, 586, 594, 633, 636, 702, 703, 706, 710, 751
Мгсолнни Бенито — 11, 14, 15, 17, 21, 144, 398
Мустафића греда (код Нникшића) — 614
Мушнћи — 683—685

Н

Нагорје (предно, код Жабљака) — 424, 425
Нахнје
НОВЈ:
— катуиска — 21, 29. 31, 32, 82, 83, 108, 139, 147, 148, 191, 210, 220, 221, 225. 259—261, 275, 281, 282, 291, 405, 437. 445, 447, 486, 599
— љешанска — 28, 30—32, 178, 183, 189, 214, 235, 414, 437, 439, 465, 486, 524, 532, 543, 550, 562. 598, 630, 631
— ријечка — 31, 414, 437, 439, 486. 507, 524, 632
— цр.мничка нахнја — 598
Национални ко.митет ослобођења Југославнје (НКОЈ) — 11
Невесиње — 40, 114, 115, 195, 233, 234, 375, 376, 380, 528, 560, 563, 585. 589, 607, 609. 624, 729, 732, 744
Негбина — 749
Недајно (код Жабљака) — 136. 320. 321', 325, 326, 337. 382
Недић Милан — 12, 17, 514
Немачка — 373, 419
Ненадић Воја — 399, 506
Ненезић Ненад — 270
Нерства (р.) — 42, 375, 376
Никаљевић Иво — 141
Никнћ Жарко — 492

Никић Никола — 141
Никић Сокола — 141
Никлан Мило — 141
Николии до (катун код Жабљака) — 321, 322, 332
Николић Војин Војо — 72, 308, 335. 478, 526, 604, 626
Николић Миловин — 234, 270
Николић Милош — 186
Нникoлнћ Милутин — 210
Нникчевић Радојица — 139, 216, 223, 224
Нникшић — 37, 49, 50, 68, 70, 71, 73. 87, 96, 98, 102—104, 108, 112, 113, 115, 139, 140, 146—148, 152—160, 163, 166, 174, 198, 204, 210, 216, 223, 224, 236, 248, 250, 259, 260, 269, 274, 295, 296, 306, 316, 317, 322, 324, 329, 340, 379, 380, 385, 390, 405, 407—410, 415, 427, 432, 445, 447, 448, 457, 466, 533, 545, 550, 563, 564, 567, 568, 571, 572, 576, 577, 579, 581, 586, 590, 591, 599, 611, 615, 619 626, 627, 631, 647, 648, 653, 655, 656, 657, 674, 675, 681, 687, 705, 715
Никшићка жупа — 250, 251, 255, 259, 261—263, 267, 269, 270, 272, 288, 405, 449, 450, 487, 545, 610, 611, 615, 619, 626, 734
Ницуљевнћ Марко — 141
Нова Варош — 497, 620, 639, 696, 703, 705, 707, 710, 713—715, 730, 749
Новаковић Иво — 141
Нови Пазар — 528, 722
Ново Село (код Даннловграда) — 54, 447
Нововић Војнслав — 500
Новосел Боко — 279
Ножица (код Лијеве Ријеке) — 664, 665
Ноздре (код Никшића) — 324, 335

Њ

Његовуђа (код Жабљака) — 271, 390
Његош (пл. код Никшића) — 611, 650
Његуши (код Цетиња) — 196, 197, 220, 406

О

Обраде (код Пљеваља) — 463
Обрадовнћ Бранко — 461, 463, 465, 470, 480, 482, 538, 555, 559, 561, 568, 569, 572, 575, 590, 592, 596, 597, 600, 601, 687, 688, 694, 705—701
Огорелн крш (коса, код Шавника) — 318
Огорело Ждријело (код Нникшнћа) — 612, 613, 652, 653
Ограђеница (код Жабљака) — 136, 273, 553, 570

Одреди

НОВЈ:

— „Бијели Павле" — 37, 54, 76, 103, 115, 138, 153, 158, 159, 164, 176, 180, 204, 237, 250, 251, 252, 279, 297
— Бјелопољски — 472, 563, 632, 637 , 719 , 725 , 750
— Аурмиторски — 40, 43, 56, 64, 71, 72. 90, 92, 95, 103, 116, 135, 156, 157, 164, 184—186, 198, 203, 217, 225, 227, 239, 240, 241, 244, 248, 253—255, 271, 273, 274, 276, 286, 287, 292, 297, 312, 313, 319, 320, 321—325, 339, 340, 362, 418, 487, 495, 497—500, 553, 554, 559, 561, 568, 570, 571, 582, 590. 596, 600, 678, 737, 739, 744
— Зетски — 30—32, 44, 45, 51, 54, 207, 228, 243, 250, 267, 289, 290, 297, 300, 315, 335, 412, 413, 414, 416—418, 427, 442, 449, 450, 469, 474, 485, 497—500, 531, 576, 580, 611, 621, 623, 624, 626, 631, 650, 655, 667, 671, 674
— Калиновичкн — 96, 233, 683
— Комски — 12—129, 156, 157, 161, 162, 201, 225, 227, 254, 317, 321, 322, 326, 339, 362, 418, 497, 503, 539, 541, 549, 551, 581, 584, 586, 594, 633, 637
— Ловћенски — 18, 23—28, 30—33, 62, 63. 76—81, 105—107, 123, 124, 130—133, 137, 138, 141, 146, 147, 149—151, 160, 165, 167, 168. 170, 171, 177. 179, 181—183, 186—192, 195—197, 205, 209, 211, 214, 225, 235, 242, 243, 250. 252, 257, 274, 275. 281, 283, 297, 329, 348, 418, 426, 437, 441, 445. 477, 486. 497 —499, 506, 523, 524, 526, 547, 588, 598, 599. 602, 604. 605, 615, 627

Никшићки — 27, 65, 68, 69, 71, 72, 86—89, 91, 95, 97, 103—105, 113, 114,117,138, 145,146,152,156,158, 162, 164, 172, 173, 174, 184, 186, 203, 205, 249—251, 257, 258, 261,

263, 269, 283, 284, 288, 290, 291, 295. 297, 301, 307—311, 313, 315, 322, 335, 336, 384, 414, 415, 418, 448, 449, 497, 498, 602, 603, 610, 611, 626, 650
— Пл.еваљски — 247, 273, 509
— Романијски — 41
— Црногорски — 33, 36, 38, 47, 48, 341
— Црногорско-санџачки — 25. 116, 125, 156, 161, 198, 217, 218, 245
— Херцеговачки — 87, 102, 103
Ожези (код Титограда) — 626, 669
Озринићи (код Никшића) — 73, 154, 159, 163, 204, 234, 237, 250, 252, 261, 405, 445, 487
Окиљевић Мнленко — 86
Околишта (код Калиновнка) — 683, 698
Округлица — 719
Октобарска социјалистичка револуција — 24, 718
Олово — 41, 42
О.мутић (к. 922, код Никшнћа) — 613, 654

Онанчине (код Бродарева) — 634

Операције
њеманке:
— „Балканскн кланац" (»Ва1капхсh1исh«) — 457, 617, 619, 659, 710
— „Кугелблиц" (лимскодринска> — 584
— „Пгнтер" — 584
Опутне рудине (предно, код Билеће) — 376. 644
Орасн (Д. и Г., код Цетиња) — 25, 79, 85, 90
Ораховац (Бока) — 133, 149,166,180
Орахово (предно, код Биоча) —542, 544
Орахово (код Вирпазара) — 171,427
Орја Лука (код Даниловграда) — 154
Орландић Блажо — 83, 84, 87
Орландић Шпнрк) — 418
Орлино брдо — 665
Орловац (триг. 1985, код Автовца) — 355, 357
Орљево — 668
Оровпћ Саво — 142, 145, 146, 288, 323 391, 406
Осаница (код Горажда) — 680
Осјеченица (код Вилуса) — 14, 16, 457, 611—613, 651, 652
Осојник (код Даниловграда) — 671, 673
Осредци (код Колашина) — 663
Остојнћ Радован — 96
Остојнћ Саво — 141
Острог (Манастир Г. и Д., код Никшића) — 30, 37, 38, 85, 100, 115, 120 139, 174, 216, 427, 460, 466, 485, 615—617, 648, 655—659
Отиловнћи (код Пљеваља) — 39, 462, 463, 470, 709, 710

Офанзнве
њеманке:
— 5. непријатељска — 392, 398, 607
— 6. непријатељска њемачка — 634
Оцркавље (код Фоче) — 681, 684, 685
Оцаци (кол Пљеваља) — 39, 552
Ошли до (к. 1220, код Калиновика) — 369

П

Павелић Анте — 11, 12, 15, 17, 514
Павино Поље — код Бијелог Поља) — 126, 563, 631, 633, 739
Павић Јефто — 491
Павићевић Д. — 341
Павићевнћ Милош — 503
Павичевнћ Мироје — 35
Павковићи (предио, код Даниловграда) — 175, 176, 224, 426
Павићевић Димитрије — 270
Павићевић Станко — 212
Павлов До (код Грахова) — 652, 653
Павлова страна (назив брда, код Ријеке Црнојевића) — 137, 171, 189
Павловина (код Шаховнћа) — 562, 632
Павловић Милан — 157, 184
Павловић Мирко — 33
Пажићи (код Даниловграда) — 37
Пајовић Јанко — 465
Пале (код Сарајева) — 585
Палеж (код Жабљака) — 320
Палнсад — 716
Паљевине — 695
Пандурица (брдо к. 878, код Никшића) — 613

Папе (код Бијелог Поља) — 387
Папић Лазар — 270
Папић Милан — 350
Парци (код Цетиња) — 84, 178
Патковица (код Колашина) — 698
Пауче — 749
Пачарнз Сулејман — 399
Паштровићи (предио у Црногорском приморју) — 33, 63. 64, 83, 85, 86, 106. 189, 438, 487, 523, 524
Пејановић Милутин — 34, 196, 349
Пејановић Саво— 182
Пејовић Андрија — 131, 137, 183, 195, 215, 276, 418, 524, 599
Пејовић Боса — 441
Пејовић Љубо — 35
Пејовић Милутин — 35
Пејовић Светомир — 149, 181
ПеЈовић Станко — 172
Пекић Павле — 287, 337, 345
Пекић Рашо — 246
Пековић Мил. — 258
Пелев Бријег (код Биоча) — 442, 460, 577, 578, 580, 618, 628, 629, 665, 676, 676
Пераст (код Котора) — 123, 166
Перић Ратко — 41, 42
Перишнћ Радојица — 65, 72, 91, 97, 138, 140, 146, 155, 161, 163, 164, 607, 643
Перовнћ Блажо — 95
Перовнћ Бранко — 277
Перовнћ Драгнша — 73
Перовнћ Миливоје — 88
Перовић Никола — 283, 359
Перовић Пуниша — 73, 177, 216, 415, 417
Перовић Радојица — 489
Перотин (код Шаховића) — 636, 745
Перуничић Миле — 116 130, 554, 568, 575
Перућица Новак — 493. 522, 578, 651—679
Петннк (кол Иванграда) — 700
Петња — 719
Петрановић Стеван — 169
Петричевић Бошко — 276, 437
Петричевнћ Душан — 137, 149
Петричевић Лаза — 21
Петричевић Миле — 349
Петричевић Мићан — 183
Петрнчевић Нико — 181
Петрова Раван (код Колашнна) — — 663
Пегровац (код Будве) — 105, 506
Петровић Арсо — 447, 487
Петровнћ Карађорђе — 142, 143
Петровић Мате — 242, 438, 441, 491
Петровићн (код Вилуса) — 588, 660
Пећ — 452, 456, 469, 471, 582, 594, 633, 634, 637, 639, 659, 746, 750, 751
Пећаиац Коста — 94, 514
Пећарска (код Бијелог Поља) — 640
Печурићн (код Бара) — 506
Пештер (пл.) — 594
Пива (предио) — 42, 49—51, 58, 59, 72, 87, 88, 90, 99, 108, 111, 136, 233, 259, 268, 293, 302. 312, 316—318, 334. 337, 559, 560, 569, 570, 571, 590
Пива (р.) — 43, 345, 391
Пива Марио — 575
Пнвска жупа — 49, 59, 71, 74, 136, 294, 344
Пивскн манастир (код Жабљака) — 92, 112, 294, 303, 330, 351,
Пијаде Моша Чича — 201, 246, 271, 276, 280, 437
Пипери (предно крд Титограда) — 52, 53, 251, 257, 259, 261, 267, 268, 315, 419, 426, 428, 447, 485, 488, 550, 580, 586, 602, 626, 628—632, 659, 667, 669, 670, 717
Пиперска лукавица (пл.) — 449
Пирлитор (к. 1257, код Жабљака) — 565, 596
Пнтомине (код Жабљака) — 320, 424
Пистеличка главица (брдо к. 1207) — 323, 335
Пиштета (код Горњег Поља) — 335
Пишче (код Жабљака) — 111, 136, 303. 326. 332, 390, 391
Пјеновац (код Власенице) — 41,111
Пјешивци (предио, код Никшића) — 74, 147, 155, 156, 159, 174 236, 316, 487
Плав — 255, 633, 634, 636, 637, 706, 746, 751
Плавча брдо (к. 1473, код Ннкшпћа) — 323, 335
Пла.менац Бећо — 21
Пламенац Јово — 348
Пла.менац Лабо — 141
Плана (код Билеће) — 234, 607— —609, 624. 644, 691
Планнк (код Гацка) — 608
Планица (код Колашина) — 128, 471, 476, 695, 697
Платица (код Автовца) — 642
П.мгч (код Лијеве РиЈ'еке) — 622
Плужине (код Шавника) — 390

Пљевља — 25, 33—35, 38, 39, 41, 46, 49,62,64,72, 74, 78, 82—84,127,129, 196, 198, 245, 249, 272, 380, 382, 442, 456, 462, 463, 464, 470, 481, 511, 513, 530, 536, 538, 548—550, 552—557, 559—562, 565, 566, 568, 569, 571—575, 581, 583—585, 590, 596, 597, 600, 601, 631, 632, 635—640, 687—689, 692, 693, 708—712, 714—724, 726—728, 730—735, 737, 738, 741, 742, 746, 749—751
Побори (Г. и Д„ код Котора) — 190
Повија (код Никшића) — 250, 656
Пода (код Даниловграда) — 659, 664
Подбишће (код Колашина) — 217, 226, 557
Подбожур (код Никшића) — 613, 614, 651, 654
Подвраће (код Даниловграда) — 656
Подгорица (сада Титоград) — 31, 44—46, 51, 52, 55, 84, 175, 178, 182, 183, 167, 196, 213—215, 224, 412, 414—416, 418, 419, 427, 442, 450, 452, 460, 469, 474, 484, 486, 492, 496, 503, 504, 506, 527, 533, 542—544, 550, 557, 563, 564, 576, 577—579, 582, 586, 598, 599, 616, 617, 619, 623—628, 630——633, 635, 637, 659, 660, 667, 668, 670, 673, 674, 676—679, 701, 717, 740 , 743
Подграб — 641
Подкрш (код Тнтограда) — 52
Под.милогора (код Жабљака) — 302, 303, 326
Подпеће (код Пљеваља) — 573, 593, 737, 750
Пожар (код Никшића) — 656
Пожега — 388
Полексић Лазар — 99
Полексић Мо.мчило — 59, 185, 240, 246, 248, 280
Полица (код Иванграда) — 526, 594, 703, 706
Поља (Г. и Д., код Колашнна) — 217, 226, 273, 302, 327, 461, 467, 468, 476, 483, 557, 558, 707, 708
Пољице (код Автовца) — 643
Поннквнца (код Никшића) — 251, 261,449
Попивода Крсто — 148, 206, 211, 225, 281, 282
Попивода Милош — 210
Попара Миро — 263
Попнвода Перо — 35, 347
Попов Мост (код Тјентишта) — 42, 65, 66, 364 , 607
Поповић Алекса — 104, 165
Поповић Благота — 80
Поповић Бошко — 360
Поповић Васо — 90
Поповић Велиша — 427
Поповић В\'јадин — 413, 414, 416, 419, 420, 427, 449, 451, 522, 532, 578, 580, 667
Поповић Зарије — 542, 544
Поповић Илија — 485
Поповић Коча — 386
Поповић Крсто — 82, 83, 210, 215, 215, 220, 221, 281, 361, 372, 376, 379, 403, 437, 439. 447, 486, 507, 515
Поповић љ\'бо — 62
Поповић Марко — 72, 167, 197
Поповић Милета — 95
Поповић Милорад — 72, 608 , 609, 691
Поповић Митар — 506. 507
Поповић Недељко — 42, 66
Поповић Никола — 108. 134, 135, 166. 171. 207, 405, 418, 445, 485, 486, 487, 524, 599
Поповић Петар — 360
Поповић Сава — 215
Поповић Станоје — 624, 667
Попово поље (код Невесиња) — 86. 609
Поток (засеок Борје, кол Челебиħа) — 423
Потоцн (код Биоча) — 627, 628
Потрк (катун код Колашина) — 662
Почек Војо — 350
Пошћење (код Шавника) — 313, 317, 318
Пошћенскн крај (катун код Жабљака) — 317
Прага (код Шавника) — 335
Прекобрће (код Колашина) — 493, 541, 544, 545, 621, 629, 630, 638, 663, 717
Прекорница (код Цетњна) — 24, 484
Пре.мићи (код Биоча) — 542, 544
Прентовић Нико — 24
Пренћани (код Жабљака) — 247, 556, 557, 571, 573, 574
Пресјека (код Никшића) — 322, 335
Прнбнсалићи (засеок, с. Кратинс код Јелеча) — 421

Прибој (на Лиму) — 40, 497, 523, 548, 560, 581, 620, 631, 632, 689, 690, 691, 705, 706, 713, 714, 739, 747
Пригредина (код Велимља) — 588, 645 , 646, 650, 651
Пријевор (брдо, код Тјентишта) — 364—366, 370
Приједражје (код Фоче) — 606
Пријепоље — 39, 40, 129, 149, 380, 386, 442, 463, 482, 528, 548—550, 560, 562, 581, 585, 593, 631, 632, 634, 636, 637, 639, 688, 689, 691, 692, 694, 696, 708, 713, 716, 721, 724—736, 739, 750
Прнјесначе (код Бродарева) — 636
Приморац Рудолф — 452, 453, 458, 470, 473, 505, 508, 509, 512, 513, 528, 694—704, 713—736, 737, 739, 740— —752
Принцнп Слободан Сељо — 71, 73, 74, 91, 111
Присоја (код Колашнна) — 621, 663, 665, 719
Приштеличка Главица (брдо к. 1207, код Никшића) — 323
Прља Андрнја — 85, 440
Прља Васо — 349
Прља Перо — 349
Прњавор (код Бање Луке) — 398
Провалија (код Жабљака) — 317
Прогоновићи (код Титограда) — 84
Прошћење (код Шаховића) — 556
Птикаљ (код Тнтограда) — 623, 665, 666
Птич (код Лијеве Ријеке) — 664
Пукови
њемачки:
— 79. артнљеријскн 1. брдске дивизије — 734
— 92. моторизованн — 584
— 97-ми 1. брдске дивнзије — 581
— 98-ми 1. брдске дивизије — 550, 556, 581, 734
— 359-ти 181. днвизије — 624
_ 524-ти — 509 708, 722, 734
— 738-мн 118. ловачке днвизије — 415, 457, 613, 617, 619, 653, 704, 707
— 750-ти 118. ловачке дивнзије — 616
— 901. моторнзовани — 584
— 2-ги „Бранденбург" — 509, 525, 528, 722, 734, 737, 745,
иаИјапзИ:
— 42. артиљеријски — 384
— 47. пјешалијски дивизије „Алпи Граје" — 153
Пусти лисац (триг. 1473, код Никшића) — 613, 614
П\тица Боко — 89, 90, 155, 174, 195, 205

Р

Раванци — 712, 713
Равна река (р.) — 217
Равни (к. 1911, код Жабљака) — 319
Равни (код Колашина) — 663
Равни кључ (к. 1948, код Колашина) — 483
Радевић Лека — 568, 570, 591
Радевић Петар — 641
Радећа (код Спужа) — 618, 660
Радншића брдо (бр. код Сјенице) — 721
Радичевпћ Вецо — 641
Радмиловић Дубрава (код Билећа) — 609
Радовановнћ Миливоје Фабрин — 566
Радовановић Сгеван — 342, 346,
Радовнћ Велнша — 52
Радовнћ Гојко — 641
Радовпћ Драгутин — 228
Радовић Боко — 228
Радовић Јово — 99
Радовић Јоксим — 413, 418
Радовић Коста — 610, 646
Радовић Марко — 56, 214, 228
Радовнћ Новица — 447, 515
Радовић Радован — 496, 507,530,595
Радовнћ Ратко — 37, 297, 418, 419
Радовче (код Даниловграла) — 267
Радојевнћ Радоје — 596
Радојевићи (код Бањана) — 588, 645
Радојнна — 713
Радојичић Андрија — 350
Радоњић Мило — 37
Радоњић Мираш — 551, 577, 631, 675
Радоњић Саво — 506
Радуловић Бошко — 349
Радуловић Веселии — 246
Радуловић Душан — 300
Радуловнћ Илија Бећо — 481
Радуловнћ Борћије — 87
Радуловић Рако — 491
Ралусиновић Иво — 181
Ражњатовић Вељко — 206, 207, 350
Ражњаговнћ Војин — 360, 361
Ражњатовнћ Душан — 182

Разврше (к. 1153, код Велимља) — 650
Раичевић Благота — 229
Раичевић Блажо — 141
Раичевић Владимир — 53, 214
Ранчевић Јован — 46, 56
Раичевић Радош — 310, 342, 347
Рајичевине (код Колашина) — 621
Рајичевнћ Буро — 141
Рајковић Пеко — 16
Рајковци (к. 1369, код Колашина) — 664
Рајлић Никола — 495
Рајлић Радо.ман — 574
Рајчевнне (код Колашина) — 663
Ракита (код Мојковца) — 245, 632
Ралевић Иван — 595
Ра.мовић Благота — 210
Расно (код Прнјепоља) — 727
Расоват (код Мојковца) — 662
Растовац (код Никшића) — 408
Ратајска (код Пријепоља) — 463
Рача брдо (код Мојковца) — 467
Рачић Боко — 64, 93
Рачнћ Љубо — 496
Рашка — 639. 713
Рашковнћ Борћије — 270
Рашково Гумно (код Лнјеве Ријеке) — 460
Рашовићн (код Титограда) — 623, 667
Рваши (код Цетиња) — 31, 81, 196, 215
Релеза (код Цетиња) — 79, 133, 178
Речине — 693
Рибар Иво Лола Фишер — 194, 227, 489
Ри јека — 635
Ријека (лнјева притока Бнстрнце) — 421
Рнјека (код Челебића) — 423
Ријека приперска (предио код Тнтограда) — 460, 577, 622, 659, 676
Рнјека Црнојевића (код Цетиња) — 85, 130, 131, 137, 171, 183, 187. 196, 235, 244, 406, 506, 623, 550, 562. 564, 586, 626, 631—633, 743
Рићанн (код Никшића) — 73
Рим (Италнја) — 93
Рисан — *21,* 101, 105, 426, 446, 457, 588, 612, 704
Роботи Марио — 537
Роботова Греда (катун, код Жабљака) — 319, 338
Ровца (предио, код Никшића) — 251, 255, 260, 450, 474, 494, 549, 579, 619, 620
Ровчанин Хусеин — 399
Рогановић Б\ро — 155, 156, 324
Рогатица — 184. 185, 497, 569, 581
Рогујевац (код Бродарева) — 636
Рожај — 594, 619, 639, 702, 703, 706, 750
Роловнћ Мишо — 141
Роловић Нико — 24, 25, 141
Ро.манија (пл.) — 111. 185
Рончевић Радојица — 72, 90, 91
Ротен Волтер — 391
Рошца (код Никшића) — 175
Рсојевнћи (Д. и Г., код Даниловграда) — 673
Рубежа (код Никшића) — 260, 408
Ругово (предио, код Пећи) — 637
Р\товска клнсура (код Пећи) — '584
Рудеш (код Иванграда) — 92
Р\'дипица (предио, код Даниловграда) — 543
Руднне (код Вилуса) — 68, 386
Р\'динице (код Жабљака) — 331, '543
Рудо — 39, 40, 47, 497, 689, 706, 712, 735, 739, 742, 747
Рудо Брдо (катун, код Андријевице) — 700, 747
Р\допоље (брдо, код Сјенице) — 721, 722
Р\'жнца (брдо, код Жабљака) — '318
Ружица (црква, код Мојковца) — 278, 476, 662
Ружић Милева — 246
Ружић Мујо — 246
Рузвелт Франклин — 549
Ру.мија (пл.) — 524
Русија — види Савез Совјетских Социјалистичких Република
Рутоше — 713

С

Сабини Марио — 535, 536, 538
Савез Совјетских Социјалистичких Република — 12, 32, 61, 62, 120, 197, 289, 373, 378, 398, 401, 409, 414, 518
Савнн кук (к. 2312) — 319
Савина греда (к. 1883, код Колашина) — 662
Садиковић Аси.ма — 126
Са.марцић Петар — 234
Са.мобор (код Гацког) — 86, 607
Санџак — 33, 36, 39, 46, 47, 49, 53, 54, 62, 95, 96, 99, 111, 125, 128, 138,

157, 179, 180, 185, 198, 201, 234, 241, 247, 254, 255, 380, 392, 397, 420, 495, 535, 537, 548, 551, 553, 554, 560, 563, 564, 566, 569, 581, 583—586, 593, 600. 606, 626, 635—637, 639, 680, 683, 685, 692, 706, 740—742, 744, 745, 747, 748, 749, 751
Сарајево — 41, 111, 185, 549, 570, 584, 635 , 639, 641, 642 , 680 , 683 , 684
Свиба (код Биоча) — 622—626
Сврачиие (триг. 1084, код Данидовграда) — 656
Сврке (код Боана) — 662
Седло (триг. 2226, код Жабљака) — 319, 355, 356

Сектори

НОВЈ:

— Источно-син.ајевински — 136
— Колашнискн — 299
— Колашинско-мојковачки — 240
Сек\лић Бајо — 40,' 48, 94, 128
Секулић Душан — 461, 535, 565, 571, 591
Секулићи (код Даниловграла) — 37
Селнне (код Билеће) — 89
Селић Б. — 558
Селић С. — 453
Сељанн (код Жабљака) — 331
Сељановац (катун, код Жабљака) — 321
Сељашница (код Пријепоља) — 39, 463, 734, 735
Сиљевица (М. и В., пл. код Тјентишта) — 642
Се.мољ (пл. код Шавника) — 279
Сеоца (код Спужа) — 268, 619, 620, 626, 669
Си.мнћ Бајица — 222
Си.муња (код Цетиња) — 169, 220— —222
Снњајевина (пл.) — 95, 196, 201, 217, 272, 273, 278, 279, 305, 382, 383, 756, 575, 662
Сињац (код Автовца) — 330
Сировачке Баре — 661
Ситница (пл.) — 608
Ситница (р.) — 45
Снцилнја (о.) — 400
Сјелињене Америчке Државе — 12. 15, 60, 61, 374, 378, 398, 401 409 410, 414, 518
Сјекирица (триг. 1989, код Андријевице) — 457
Сјенипа — 509, 525, 528, 529, 548, 549, 562, 580, 623, 627, 630—632, 634, 636 639, 666, 706, 714, 721—723, 725, 728, 731, 733, 734, 750
Сјенокосн (катун, код Никшнћа) — 610, 614, 655
Скадар — 160, 506, 576, 627 746
Скаларско језеро — 29, 82, 132, 160, 171
Скара (к. 1679, код Мојковца) — 467
Слап (код Даииловграда) — 176, 657
Слатина (код Даниловграда) —522, 670, 671
Слатина (код Жабљака) — 553, 566, 568, 571, 738
Слацко (код Лијеве Ријеке) — 664
Сливља (код Невесиња) — 234
Слнјепач Мост (код Биједог Поља) — 462 464. 550, 551, 553, 563, 631, 632, 634, 751
Словенија — 194
Слуњ — 398
Смиљаннћа брдо — 718
Смрдуша (код Никпшћа) — 614, 650. 655
Смрековац (предио, код Автовца) — 363, 364
С.мријечно (код Автовца) — 340
Смочје (код Матешева) — 483
Соје (засеок с. Б\'нови, код Фоче) — 421
Соко (к. 1422, код Иваиграла) — 451, 698, 699, 701
Сопотница (код Пријепоља) — 722. 728. 731
Софијанић Ратко — 326, 339
Спасић Бранко — 349, 553 554. 560, 566, 568, 569, 572, 574, 592
Спила (Г. и Д., код Вилуса) — 10, 14, 651
Сплит — 101
Сп\ ж (код Даниловграла) — 532, 627. 630, 631. 659
Србија — 16, 28, 41, 72, 94, 157, 223, 385
Срдановнћ Војин — 287
Срдановић Јагош — 202, 203
Сребреннца — 398
Сретешка Гора (код Лнјеве Ријеке) — 664
Сретња (кол Даниловграда) — 522, 617, 624, 626, 627, 659, 670
Ставор (предио, код Цетиња) — 79
Стајковац (триг. 1369) — 333, 334
Стаљинград — 400
Станнсељићи (код Цетиња) — 84 178

Станишић Бајо — 138, 139, 146, 153—155, 158, 159, 164, 166, 175, 204, 224, 275, 371—373, 375, 376, 416, 426, 427, 445, 449, 450, 465, 484, 487, 491, 516, 617, 618, 655, 656, 658
Станишић Бора — 193
Станишић Илија — 193
Станишнћ Милија — 233
Станишић Нико — 141
Станишићи (код Будве) — 193
Старац (триг. 2021, код Колашина) — 245, 277—280, 305
Старче (код Шавника) — 272
Старчевић Џонс — 391
Стевовић В. — 342
Стевовић Никола — 95
Стевовић Радован — 212
Степен (код Гацка) — 87, 608
Стефановић Светислав — 254, 257
Стијена (код Спужа) — 224, 627, 629, 659
Стијеповнћ Новак — 182
Стјепчевић Стеван — 141
Стјуарт Бил — 391
Стожина (к. 1668, код Жабљака) — 319
Сто.чи (катун, код Нпкшића) — 316
Стојадиновић Милан — 14
Стојанов Георге — 508
Стојановић М. — 342
Стојановић Шпнро — 484
Столац — 589, 609, 624, 729, 732, 744, 478
Стравче (Г. и Д„ код Бноче) — 542, 544, 665
Сграљани (код Пријепоља) — 722, 728, 734
Страхиња Рајко — 141
Страшевина (код Нпкшића) — 154, 159, 163, 204
Стр.мац (коса, код Жабљака) — 273
Стрмица — 742
Струг (код Шавника) — 385, 661, 662, 695
Стругар Душан — 350
Стругар Марко — 85
Стругар Милан — 181
Стругар Нико — 130, 252, 253, 349, 421, 423; 441, 488, 526, 557, 562, 585, 594, 604, 605, 626, 628, 636, 638, 698
Стругар Петар — 349
Стуба (код Никшића) — 610. 611, 614, 650
Стубнца (код Никшића) —450,531. 550, 576—617, 630, 631, 667, 668, 674
Стубички Долови (код Стубица) — 154, 159
Студена (триг. 1574, код Горњег.поља) — 297, 298, 335, 338
Студенац (триг. 2294, код Гацка) — 356
Студени до (коса код Никшића) — 251
Суботић Војин — 270
Суботић Марко — 86
Сувн клек (триг. 2092, код Жабљака) — 326, 332
Суви печарац (к. 1802, код Мојковца) — 305
Суводо (код Лијеве Ријеке) — 664
Сутјеска (р.) — 39, 57, 228, 285, 304, 356, 359, 364, 366, 370, 388, 397, 413, 449 . 560, 585 , 606, 607 , 641, 650
Сутор.ман (код Вирпазара) — 214
Суха (код Тјентишта) — 358, 359, 363—366, 370, 389, 607
Сушац (М. и В., код Колашина) — 461, 475
Сушић Чедо — 270
Сушица (р.) — 318, 320, 332
Сушки поток (код с. Сухе) — 359

Т

Тавани (предио, код Жабљака) — 338
Таднћ Јанко — 65, 413, 429
Таднћ Спасоје — 161, 259
Тадић Тадија — 136
Таневић Р. — 342
Тара (р.) — 66, 67, 241, 254, 273, 305, 318, 320, 381, 382. 388, 552—554,556, 559—562, 565—567, 568—575, 581, 585, 590, 596, 600, 633, 637,707,736— —742, 744
Тарабош (брдо код Скадра) — 171
Тараш (брдо код Даниловграда) — 37, 224, 618, 657, 673
Таушан Мијат — 246
Текушићи (код Јелеча) — 421
Телећи до (коса, код Шавника) — 318
Тепавчевић Станоје — 87
Тепца (код Жабљака) — 136, 198, 317, 381, 382, 424, 425, 553, 560, 567, 568, 687, 688
Терзић Велимир — 285, 306, 311, 329, 333, 336, 351, 356, 357
Тетски луг (ком Матешева) — 93
Техеран (у Ирану) — 549
Тиват — 242

Тимар (код Шавника) — 390, 391, 561, 568, 571
Тиса (код Никшића) — 611, 614, 649, 650, 655
Тито — види Броз Јосип
Титово Ужице — 388
Тјентиште — 343, 356, 358, 364, 366, 560, 607
Товић (предио, код Никшића) — 260
Тодоров до (код Жабљака) — 345
Тодоровић Бошко — 40, 41, 43, 64, 65, 87, 89, 90, 91, 138, 195
Тодоровић Војин — 208, 412, 413, 416, 418, 450
Тодоровић Дазар — 270
Тоћевац (код Тјентишта) — 66
Толоши (код Титограда) — 231, 232
Томановнћ Мирко — 270
Томашевић Стана — 350
Томић Васо — 99
Томић Тодор — 95
Томић Филип — 95
То.мпћи (код Цетиња) — 281, 282
То.мовић Бећир — 541
Томовић Будп.мир — 49, 58, 90
Топаловнћ Вукосав — 57, 59, 99, 136
Топло присоје (к. 1206, код Шавника) — 334
Тоца — 713
Точила — 296
Тошковић Јово — 465
Требаљево (Морачко и Ровачко, код Колашина) — 218, 226, 254 473, 476, 483, 694, 695, 696, 698
Требевић (пл.) — 185
Требње — 69, 100, 101, 117, 153, 380, 545, 563, 588, 589, 607—609, 624, 635, 729, 744
Требињско поље (предио, код Сјенице) — 723
Требјеш (к. 186, код Титограда) — 52
Требјешанин Владо — 246
Трепча (Г. и Д., код Вилуса) — 448, 457, 588, 610—612, 614, 649, 650, 655, 692, 704
Трескавица (пл.) — 641
Трешњевица (код Бијелог Поља) — 723
Трешњево (код Грахова) — 206, 275, 612, 613
Трешњевик — 701, 704
Трештенгас (к. 1575, код Автовца) — 643
Тријебиње (код Сјенице) — 727
Тркља Лазо — 89, 90, 195
Трмање (код Биоче) — 416
Труовачко језеро (код Автовца) — 356, 359, 369, 364, 366
Трновице (код Колашина) — 620, 663
Трново (код Сарајева) — 549, 570, 606, 624, 680, 681, 682, 684, 685
Троглав пл. (триг. 1415, код Автовца) — 608, 694
Трса (код Жабљака) — 302, 303, 321, 322
Трубјела (код с. Вилуса) — 283, 288, 457, 612—614, 650, 653, 705
Трудово — 716
Тузи (код Титограда) — 624
Тузла — 634
Тулово (код Пљеваља) — 633, 636, 739, 745
Тупан (код Вилуса) — 648, 651
Тупањанин Васо — 89
Тупањанин Милош — 89
Турија — 699
Турјак (к. 1300, код Сјенице) — 722, 724
Турска — 12
Турска глава (брдо) — 332
Тутићи (код Бијелог Поља) — 639, 750
Тухор (код Билеће) — 609
Тушина — 661, 689, 690

К

Ееклићи (предио, код Цетиња) — 82, 85, 211, 212, 220, 221
Еепетићи (код Цетиња) — 178
Ееранића Гора (код Шавника) — 619
Кетковић Јован — 213, 491
Еетковић Петар — 25, 36. 274, 311, 312. 317. 325, 326, 332 337, 338, 345
Еетковић Радоје — 30—32, 465, 491
Еехотина (р.) — 574
Ееперовача (предио, код Жабљака) — 383
Еиповић Драго — 440
Еирова пећина (код Жабљака) — 319, 320
Еоров врх (к. 1781, код Мојковца) — 305
Еоровић Јован — 201
Еоровић Мо.мчило — 99
Еукићи (код Даниловграда) —631
Буревнћ Миладин — 67
Еуревић Милош — 67

Куревић Мирко — 67
Нуревић Оорад — 67
Нуревић Раде — 67
Курево (код Тјентишта) — 571

У

Убли (код Чева) — 154, 186, 210. 221, 542—544, 623, 627, 643, 666, 667
Увац (р.) — 705, 730, 744
Угњи (код Цетиња) — 21
Ужице (сада Титово Ужице) — 716
Уздомир (брдо, код Никшића) — 405, 415, 615
Узлуп (код Шћепан-Поља) — 388, 528, 570
Улица (код Колашина) — 663, 664
Улићн (Г. и Д., код Цетиња) — 85, 130, 281
Улог (код Невесиња) — 233, 560, 624
Улциањ —83, 438—440. 506, 507, 687
Уљари (код Лијеве Ријеке) — 664
Унач (код Жабљака) — 302, 303
Урошевић Љубиша — 345
Ускоковић Вукосава — 532
Ускоковић Јагош — 532, 578, 649
Ускоци (предио, код Шавника) — 247, 561
Устиколина (код Фоче) — 111, 681
Устипрача — 56
Ушћумилнћ Милан — 66
Ушћумлић Милосав — 66

Ф

Фазлагића Кула (код Гацког) —88, 233, 691, 729, 732
Фарбин види Радовановић Миливоје
Филиповић Милун — 246
Фишер — види Рибар Иво Лола
Фоча. — 40—42, 49, 64. 65, 67, 72, 91, 95, 271, 286, 528, 559, 560, 569, 570, 581, 585, 590, 606, 642, 681, 733, 735
Фундина (предио, код Биоче) — 542, 544, 580, 623, 634, 668

Х

Хан-Пијесак — 398
Халиновићи (код Сјенице) — 722, 723, 724, 731
Хаджибегово брдо (код Билеће) — 609, 644, 645
Херцег-Нови — 506, 507
Херцеговина — 12, 40, 41—43, 49, 56—59, 69, 71—75, 89—91, 97, 100—102, 104, 105, 111, 114, 117, 119, 138, 139, 144, 152, 174, 195, 216, 233, 234, 238, 241, 261, 263, 324, 371, 376, 380, 562, 563, 581, 584, 585, 589, 606. 608, 624, 631, 634, 641, 642, 692, 719
Хитлер Адолф — 15, 93, 398, 400, 419, 518
Хочевнна (код Пљеваља) — 382
Хрватска — 194, 371, 398
Хум (код Виннћа) — 656
Хум (код Шћепан-Поља) — 388
Хунић (вис, триг. 1326, код Шћепан-Поља) — 388, 389

Ц

Царев Лаз (код Ријеке Црнојевића) — 92, 183, 188
Царев Мост (код Никшића) — 103, 153, 154, 158
Цварин — 667
Цвилин (код Биоче) — 542, 544, 580, 623, 665, 666, 677
Цеклин (Г. и Д., код Цетиња) — 82, 85, 130, 181, 486, 743
Церовац — 665
Церовић Стојан — 99
Церовица (код Вилуса) — 648, 649, 674
Церовнце (код Спужа) — 630
Церовице (код Титограда) — 531, 576
Церово (код Никшића) — 74
Цетиње — 11, 21, 22, 31, 37, 51, 54, 63, 82—86, 130, 139, 149—151, 153, 160, 167, 171, 179—182, 194, 211, 281, 282, 360, 361, 393, 405, 406, 413, 427, 436, 439-441, 446, 491, 506, 507, 523, 557, 564, 586, 598, 599, 626, 633, 740
Цимбатовић Јован — 317
Цнцмил Војин — 136
Циц.мил Јанко — 316
Циц.мнл Милун — 316
Цицмил Обрад — 40, 43, 51, 57, 58, 65, 90, 91, 241, 322, 337, 345, 418, 601
Црвена армија — 11—13, 15, 16, 26, 47, 93, 156, 160, 166, 178, 192, 195, 201, 206, 207, 212, 222, 236, 285, 371, 373, 374, 400, 498, 518
Црвена локва (предио, код Шашовића) — 556
Цријепољни врх (триг. 1800, код Жабљака) — 319

Црквице (предио, код Автовца) — 608, 643
Црквине (код Колашнна) — 58, 386, 728, 731
Црквице (код Грахова) — 68, 71, 90, 101, 445, 588, 613, 704, 742
Црквице (код Рисна) — 457, 612
Црмица (предио, код Цетиња) — 21,34,83, 84, 171, 181, 214, 437^139, 487, 507, 523, 524, 598, 626, 636, 743
Црна Гора — 11, 16, 28, 43, 49, 60, 70. 82, 85, 92, 93, 95, 99, 105, 117, 120, 122, 129, 136, 138—140, 143, 145, 147, 158, 161, 162, 181, 204, 208, 220, 223, 225, 226, 241,243—245,247 263, 267, 269, 271, 302, 306, 336, 343, 345, 371—376,379,380, 385. 392, 394, 401 404—408, 410—413,415,416,418,420, 426, 427, 432 . 435, 436, 441, 442 . 446 -450, 356, 484, 489, 491,493,497,514 —516, 519—521, 532, 535, 537, 542, 562, 574, 577, 581, 582. 584, 586, 592, 606, 608, 641, 642, 680, 683, 687
Црна Гора (село, код Жабљака) — 320
Црна ријека (поток, код Трнова) — 570
Црни врх (брдо, код Пријепоља) — 562
Црни врх (к. 1104, код Цетиња) — 221
Црни врх (код Бродарева) — 736, 745
Црни кук — 645
Црно језеро (код Жабљака) — 320, 381, 424, 425, 688
Црноборје (између Левертаре н Пљеваља) — 600
Црногорско приморје — 189, 244, 282, 499
Црнци (Д. н Г., код Спужа) — 522, 531, 532, 576, 629, 630, 659, 674
Црнчевић Станимир — 141
Цуце (предио, код Чева) — 31, 82, 85, 106, 108, 148, 166, 176, 209, 211, 212, 221, 360, 361

Ч

Чагоровић Буро — 365
Чајннче (код Горажда) — 41, 127, 157, 272, 552, 560, 565, 566, 569, 570. 575, 581, 596, 606, 635, 639, 680, 733 — 735, 737, 741, 750, 751
Чакор (пл.) — 472, 594, 595
Чаловић Бранко — 141
Чарађе (код Гацка) — 89
Чардак (код Жабљака) — 317
Чворовић Милун — 246
Чево (код Даниловграда) — 82, 85, 191, 209, 221, 376, 414, 445
Челебић (код Жабљака) — 185, 198, 378, 386, 413, 422, 423, 566, 570, 593, 606, 686, 739
Челебић Милован — 23, 281, 282, 350
Челебић Саво — 85, 188
Челиково Поље (код Фоче) — 685, 686
Челинац (В. и М., триг. 1316, код Цетиња) — 221
Че.мерно (код Гацка) — 87, 381, 386, 560, 564, 607
Чеоца (катун, код Шавника) — 319
Черник Фран — 507
Черчил Винстон (СћигсћШ 51г \\'т-51оп Беопагс! брепсег) — 549
Чинчије (код Жабљака) — 320
Чича — види Пијаде Моша
Чупић Сава — 95
Чурево (код Тјепишта) — 42, 65 —67, 590

Ц

Цаковић Периша — 99, 116
Цаковић Симо — 108, 135, 206, 207, 211

Ш

Шадићи (код Тјентишта) — 42, 65
Шавник — 39, 49, 50, 71, 98, 99. 198, 202, 236, 247, 249, 287, 292, 298, 322, 324, 335, 379, 382, 383, 390, 567, 597, 619, 626, 647, 746
Шајевићи (засеок с. Бунови, код Фоче) — 421
Шакулић Јеврем — 616
Шанац (триг. 1862, код Мојковца* — 467
Шањевнћ Марко — 447
Шарановић Милован — 297
Шаранш! (предио, код Жабл.ака) — 96, 272, 273, 383, 556, 561
Шарац Крста — 67
Шарац Матија — 67
Шарац Спасоје — 418
Шаулић Јеврем — 447, 466
Шаулић Новица — 657

Шаховићи (сада То.машево, код Бијелог Поља) — 116, 125. 126, 387. 463, 464, 470, 549—553, 562, 572,574, 581, 632—636, 639, 707—710, 737, 739, 742
Ше1 рт Бладо — 635
Шејт н кула (к. 1575, код Автовиа[1] — 643
Шекулар (код Иванграла) — 529 594, 630
Шекуларац Никола — 477
Шербетовац (код Пријепоља) - 39
Шестаревац (триг. 1473) — 698, 690
Шинђон — 137
Шипачно (код Никшића) — 262, 309, 335, 614, 615,
Шнш.ман (триг. 1058, код Горњег Поља) — 335
Шкуљка (к 1504) — 655
Шљивовица (код Колашина)—471, 475, 483, 695—697
Шобајнћ Војо — 74
Шофранац Марко — 279
Шофранац Перо — 181
Шоровић Данило — 349
Шошкнћ Алекса — 93
Шпаннја — 102

Штабови

НОВЈ:

— Врховни НОВ и ПО Јутославије — 48. 43, 77, 92, 135, 164, 174, 185, 194, 201, 218, 223, 233, 239, 240, 241, 244, 245, 254—256, 267, 270, 271, 274. 277, 284—286, 289, 294 . 302 , 304 , 305 , 317, 327, 328—333, 337—340, 343, 348, 358, 359, 362, 363, 366, 378, 379, 381, 385, 388—392, 420. 484, 499, 505, 554, 568, 606, 609 , 634, 670 , 683, 685, 744
— Главни НОП одреда за Црну Гору и Боку— 18, 21—24, 27—33, 38, 43, 44, 49. 58, 60, 62, 63, 71, 72, 75—77, 82. 88, 90, 91, 95—98, 105, 128, 160—164, 169, 171, 173, 179, 180, 182, 188, 189, 194, 195, 198, 204 , 214 , 222, 223, 227, 239, 241, 243—245, 247, 249, 250, 253, 255, 256, 262, 267, 268, 271, 275, 276, 287—300 . 302—304, 305, 307—311, 313—315. 317, 322, 324, 327—331, 333, 334. 336, 339, 341, 344, 346, 347, 351, 390, 402, 409—411, 418. 426, 428, 442, 445—447, 449, 453, 485, 497. 499, 500, 502, 505, 506, 511, 520. 523, 542, 544, 545 , 566 , 570, 584 , 592 , 599—602, 649, 691
— Главни за Босну и херцеговину — 43, 57—59.'71, 111, 117
— Главни за Санџак — 116, 217, 218, 247, 505, 511. 573—575, 591
— Главни за Улцињ и Будву — 506
— Оперативни за Херцеговину — 105, 138. 155. 164, 174, 194, 195, 205, 233, 263, 292, 310, 312, 325, 328
— Оперативни за Црну Гору и Боку — 371. 374, 375, 378
— Прнвре.мени оператнвни НОП одреда за Херцеговину — 87, 88
Штедн.м (код Никшнћа) — 73
Штирна (код Никшића) — 390
Штнрни до (код Никшића) — 323
Штитари (код Цетиња) — 23, 32, 79, 80, 85
Штитово (предои, код Никшнћа) — 289
Штулац (пл. код Жабљака) — 320
Шћепап-Поље (код Фоче) — 40, 43, 64, 67, 68 95, 96, 99, 385, 386, 388, 560
Шћепановнћ Јефто Чајо — 441
Шћепановић Мнрко — 177
Штитково — 716
Шу.ма (код Пивског манастира) — 339
Шума (предио, код Требиња) — 69
Шу.ма Драгина (брдо) — 666
Шу.ме (код Автовца) — 331
Шупља глава (к. 1629, код Колашина) — 278, 305
Шушовнћ Јанко — 268

САДРЖАЈ

БОРБЕ V ЦРНОЈ ГОРИ 1941—1943.

Документа јединица Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије

Страна

Наређење Штаба партизанских одреда из Грахова од септембра 1941. одредима граховског среза да се обезбиједи контрола кретања непознатих лица и угуши појава шверца — — — — — — — — — — — — 9

Проглас Штаба граховских партизана од 20.' септембра 1941. о злочинима окупатора и квислинга — — — — — 10

Проглас Штаба граховских партизана од 17. октобра 1941. народу граховског среза да ступе у борбу против окупатора и домаћих издајника — — — — — — — — 13

Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 31. октобра 1941. Главном штабу НОП одреда Црне Горе и Боке о расположењу народа за јачање народноослободилачке борбе 18

Наредба Штаба Ловћенског НОП одреда од 5. новембра 1941. за прославу 24-те годишњице октобарске револуције у јединицама Одреда — — — — — — — — — 24

Писмо Штаба Ловћенског НОП одреда од 21. новембра 1941. народу села Ораха којим се изражава захвалност за указано гостопримство и помоћ партизанима — — — 25

Наређење Главног штаба НОП одреда Црне Горе од 24. новембра 1941. Штабу Катунског баталлна Ловћенског НОП одреда да помогне Орјенском и Граховском батаљону у извођењу акција — — — — — — — — — — — 27

Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 29. нове.мбра 1941. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о формирању два баталлна и расположењу народа у љешанској нахији — — — — — — — — — — 28

Наредба Штаба Ловћенског батаљона од 7. децембра 1941. о похвали бораца и старјешина који су се храбро држали у борби за ослобођење Пљеваља — — — — — — 33

Наређење Штаба НОП одреда „Бнјели Павле" од 7. децембра 1941. Штабу Вражегрмско-петрушинско-павковићког батаљона за подјелу заплијењених пушака и за ступање у контакт са управом манастира Острога — — — — 37

Извјештај Штаба Црногорског НОП одреда од децембра 1941. Врховном штабу НОП одреда Југославије о стању и распореду Одреда послије битке за Пљевља — — — 38

Страна

Извјештај Обрада Цицмила од 11. децембра 1941. Штабу Аурмиторског НОП одреда о преговорима са четшшима и ситуацији на простору Фоче и сјеверонсточне Херцеговине 40
Обавјештење Мјесног комитета Подгорице од 16. деце.мбра 1941. Штабу Зетског НОП одреда о упућивању намирница за потребе Одреда — — — — — — — — — 44
Извјештај Љешкопољског батаљона од 17. деце.мбра 1941. Штабу Зетског НОП одреда о ситуацији у Батаљопу и на терену послије борбе са Италијанима недалеко од Подгорице — — — — — — — — — — — — 45
Проглас Штаба Црногорског НОП одреда од 18. децембра 1941. народу Рулог и окодине о заједничкој борби протнв окупатора н домаћнх издајника — — — — — — 47
Писмо бкружног комитета КПЈ за Никшић од 19. децембра 1941. рејонском комитету у Пнвп и Мјесном комитету Шавник о оживљавању рада партијске оргапизације на том терену — — — — — — — — — — — 49
Извјештај Штаба Зетског НОП одреда од 19. децембра 1941. Главно.м штгбу НОП одреда Црне Горе о дејствнма Одреда у првој половнни децембра — — — — — — — 51
Изјештај Љешкопољског партизаиског батаљона од 23. децембра 1941. Штабу Зетског НОП одреда о изведеној акцији под Вељим Брдом и стању на терену — — — — — 54
Наређење Штаба Дурмиторског НОП одреда ол 25. деце.мбра 1941. Штабу Жупопивског батаљона да заједно с партизанима Голије формирају комбиновани батаљон за дејства у Херцеговини — — — — — — — — — — 56
Писмо Штабу Дурмиторског НОП одреда од 25. децембра 1941. Штабу Планннопивског батаљона у вези са формирањем једног комбинованог батаљона за операције у Херцеговини — — — — — — — — — — — — 58
Проглас Главног штаба НОП одреда Црне Горе од деце.мбра 1941. народу неослобођеннх крајева Црне Горе и Боке да ступају у борбу против окупатора и домаћих издајника 60
Извјештај Штаба Приморско-цр.мничког батаљона од краја деце.мбра 1941. Штабу Ловћенског НОП одреда о формирању и командном саставу Баталлна — — — — 62
Саопштење Штаба Планинопивског баталлна Дурмнторског НОП одреда од 1. јануара 1942. о преговорима са четницима и ситуацији у Фочи и њеној околини — — — 64
Писмо политнчког комесара Никшићког НОП одреда од 3. јануара 1942. Окружном ко.митету КПЈ за Никшић о ситуацији око Бнлеће и хватању организатора четничког покрета у Грахову — — — — — — — — — — 68
Извјештај Окружног ко.митета КПЈ за Никшић од 3. јануара 1942. Покрајинском комитету КПЈ за Цр^гу Гору и Боку о војно-полнтичкој ситуацији у никшићком округу — 70
Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 4. јануара 1942. Штабу Ловћенског НОП одрсда о постављању командног кадра у штабу и јединицама Одреда — 76
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 8. јануара 1942. Штабу Горњољешанског батаљона за уништавање телеграфско-телефонских веза на линији Цетиње — Подгорица — — — — — — 77

Страна

Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 10. јануара 1942. партизанској четн у селу Ораси да појача будност према окупаторско.м гарнизону у Цетињу — — — — — 79
Наређење Штаба Ловћенског'НОП одреда од 15. јануара 1942. Штабу Чевско-бјелнчког батаљона за формпрање чете која ће бити спре.мна за пзвршење посебних задатака 80
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 16. јануара 1942. Штабу батаљона „Царев Лаз" за евакуацију становништва села Рваша и Друшнћа — — — — — — — 81
Извјештај Окружног комнтета КПЈ за ЦетшБе од 16. јануара 1942. Покрајннско.м комитету КПЈ за Црну Гору и Боку о политичком и организационом стању Партије на подручју округу — — — — — — — — — — — 82
Извјештај Штаба Голијског партнзанског батаљона од 19. јануара 1942. Штабу Никшићког НОП одреда о стању у срезу гатачко.м и могућностнма за напад на италијанскн и усташко-домобранскн гарнизон у Гацку — — 86
Извјештај члана Срсског ко.митета КПЈ за Билећу политичко.м ко.месару Никшићког НОП одреда од 21. јануара 1942. о хватању Бошка Тодоровића, четннчког команданта за источт' Боснг — — — — — — — — — — — 89
Извјештај Штаба Жупоппвског батаљопа од 22. јануара 1942. Штабу Никшићког НОП одреда о хватању групе четника мајора Тодоровића и упућнвању НО батаљона „Бајо Пивљанин" за Босну — — — — — — — — — — — 91
Проглсс Штаба Комбинованог партизанског батаљона „Радомир Митровић" од 24. јануара 1942. народу андри.јевичког среза да ступи у борбу протнв окупатора — — — 92
Обавјештење Штаба Дурмиторског НОП одреда од 24. јануара 1942. Штабу батаљона „Војвода Мо.мчнло" о војно-политнчкој ситуацнји па подручју Одреда и хватању једне четничке групе — — — — — — — — — — — 95
Пис.мо политичког комесара Никшићког одреда од јануара 1942. политнчко.м ко.месару Голијског батаљона о сузбнјању четннчког покрета у источној Херцеговинн — — 97
Пнсмо Окружног комитета КПЈ за Никшић од 31. јануара 1942. Мјесно.м комнтету КПЈ Шавник о политичкој ситуацији на терену и упућивању делсгата на Острошку скупштину 98
Наређење Штаба Никшићког НОП одрсда од 1. фебруара 1942. Штабу Пјешнвачког батаљона да се обезбиједи од окупаторскнх јединица од Даниловграда ка Никшнћу — 103
Наредба Штаба Никшићког НОП одреда од 1. фебруара 1942. о упућнвању Комбиноване чете у сјевероисточну Херцеговнну и постаљању командног кадра у тој јединнци — 104
Пнсмо Штаба Орјенског баталлна Никшићког НОП одреда од 1. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о потреби организованије сарадње на подручју Боке которске — — — — — _ _ _ — — — — 105

Извјештај Штаба Цупко-ћеклићког багаљона од 2. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о војно-политичкој ситуацији на терену и бројном стању Батаљона — — 107
Извјештај Вељка Зековића, члана ОК КПЈ за Никшнћ, од 2. фебруара 1942. окружном ко.митету КПЈ за Никшић о стању партијске организације у Пнви — — — — — 108

Страна

Пнсмо Штаба Нникшићког одреда од 5. фебруара 1942. Италнјанској команди у Никшићу о размјени ратнних заробљеника — — — — — — — — — — — — — 113
Пис.мо Штаба Никшићког НОП одреда од 7. фебруара 1942. Штабу Жупопивског батаљона о упућивању једне ударне чете у Херцеговину за борбу против четника — — — 114
Обавјештење Штаба Д\рмиторског НОП одреда од 8. фебруара 1942. Штабу батаљона „Бајо Пивљанин" о бог>бама са четници.ма у Шаховићима и око,\ини — — — — — 116
Упутство Штаба Нникшићког НОП одреда од 10. фебруара 1942. Штабу Бањско-вучедолског баталлна за војно-политнчку активност на територијн Херцеговине — — — — — 117
Упутство Народноослободилачког одбора за Црну Гору и Боку од 11. фебруара 1942. сресни.м, општинскнм и сеоским НОО-има о њихово.м раду и задацима — — — 120
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 12. фебруара 1942. Штабу Цуцку-ћеклићког бата.\>она за припрему и извођење акција на подручју Боке которске — — — 123
Извјештај Штаба Црногорско-санџачког НОП одрела од 12. фебруара 1942. Врховном штабу НОП и ДВ Југославнје о дејстви.ма Одреда од 3. до 12. фебруара и војно-политичкој ситуацији на подручју Васојевића и западног Санџака 125
Извјештај Команде 2. чете батаљона „13 јули" од 13. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о сукобу са Ита\нјанима код Добрске Плоче и евакуацнји Доњих Улића — 130
Извјештај Штаба багаллна „Царев Лаз" од 14. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о сукобу са Италијанн.ча неда\еко од Ријеке Црнојевића — — — — — — 131
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 14. фебруара 1942. Штабу батаљона „Царев Лаз" да се обезбиједн заплијењени материја\ са брода „Скендер Бег" и од евентуалног упада ок\тгатора на ослобођену територију — 132
Извјештај Штаба Цуцко-ћек.чгчког баталлна од 15. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о успјешно извршеној акцијн у Горњем Ораховцу — — — — — — — 133
Наређење Штаба Дурмиторског НОП одреда од половине фебруара 1942. Штабу Планинопнвског бата\>она ла мобнлнше 50 бораца за новофор.мирани батаљон ко.ји ће се угтутити у источну Босну — — — — — — — — — 135
Извјештај Штаба баталопа „Царев Лаз" од 16. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о активности једнница окупатора око Ријеке Црнојевића — — — — — 137
Пнсмо Саве Ковачевића од 17. фебруара 1942. Оперативном штабу НОП одреда за Херцеговину о потреби ликвидације четника попа Першнића — — — — — — 138
Извјештај батаљона „Јован Томашевић" од 17. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о стријеланим и погинулим грађанима на подручју Баталлна и активности нталијанске авијацнје — — — — — — — — — 141
Проглас Сава Оровића од 18. фебруара 1942. Васојевићи.ма . поводом издајства четиичких вођа Лашића, Буришића и других — — — — — — — — — — — — 142
Наређење Штаба Никшићког НОП одреда од 21. фебруара 1942. Штабу Голијског бата.\>она да упути 20 бораца за борбу против четника — — — — — — — — — 145

Страна

Извјештај политичког ко.месара Ловћенског НОП одреда од 22. фебруара 1942. Штабу одрела о војно-полнтичкој ситуацији на сектору Чевско-бјелнчког НО батаљона — 147
Писмо Штаба Аовћенског НОП одреда од 24. фебруара 1942. Италијанској команди у Цетињу о размјени заробљеника 149
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 25. фебруара 1942. Команди Косијерско-боковске чете за преузи.мање хране од Италијанске команде из Цетиња за заробљене италијанске војннке — — — — — — — — — — 151
Пис.мо Штаба Нникшићког НОП одреда од 25. фебруара 1942. Сави Ковачевићу о војно-политичкој ситуацијн на сектору Одреда — — — — — — — — — — — 152
Писмо Штаба Дурмиторског НОП одреда од 25. фебруара 1942. Штабу Црногорско-санџачког одреда о ситуацији на подручју Комског НОП одреда и Дурмитора — — — 156
Обавјештење Штаба Никшићког НОП одреда од 25. фебруара 1942. Штабу Граховског баталлна о продору Италијана у Никшић н војно-полнтнчкој ситуацији у осталим дијеловима Црне Горе — — — -- — — — — — 158
Пис.мо Окружног ко.митета КПЈ за Никшић од 27. фебруара 1942. Мјесно.м комитету Шавник о опасности од четничког утицаја у Васојевићи.ма н другим крајеви.ма Црне Горе — — — — — — — — — — — — — 161
Писмо Окружног комитета КПЈ за Никшић од 27. фебруара 1942. Мјесном ко.митету Грахово о упућивању једног ударног батаљона у Васојевиће за борбу против четника 162
Пис.мо Окружног ко.митета КПЈ за Никшнћ од 27. фебруара 1942. Сави Ковачевићу о упућивању ударног батаљона за Васојевиће н војно-политичкој ситуацији на подручју округа — — — — — — — — — — — — — 163
Извјештај Штаба Цуцко-ћеклнћког батаљона од 28. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о репресалијама Италијана после борбе у Горњем Ораховцу — — — 165
Писмо Штаба Ловћенског одреда од 28. фебруара 1942. Италијанској команди у Цетињу о раз.мјени заробљеника — 167
Извјештај Штаба Чевско-бјеличког батаљона од 28. фебруара 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о стању у Баталлну и ситуацнји на терену — — — — — — — — — — 168
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од фебруара 1942. Штабу Цуцко-ћеклнћког баталлиа за расподјелу оружја и друге ратне спреме заплијењених у Горњем Ораховцу 170
Наређсчве Штаба Никшићког НОП одреда од фебруара 1942. Штабу Рудинско-трепачког бата.\>она за вршење честих препада на непријатељска утврђења и упућивање 50 партизана у Васојевиће — — — — — — — — — — 172
Извјештај Штаба Никшићког НОП одреда од фебруара 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о војно-политичкој ситуацији на територији Одреда — — 173
Извјештај Мјесног ко.митета КПЈ за Даниловград од фебруара 1942. Окружном комитету КПЈ за Подгорицу о војно-политичкој ситуацији на свом сектору — — — — — — 175
Извјештај политичког ко.месара Горњоњешанског баталлна од фебруара 1942. политичком ко.месару Ловћенског НОП одреда о стању у Батаљону — — — — — — — — — 177

Страна

Пнсмо Штаба Ловћенског НОП одреда од краја фебруара 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и ~~Боку о раз~~мјени заробљеника — — — — — — — 179
Писмо Штаба Ловћенског НОП одреда од краја фебруара 1942. Команди италијанских окупационих трупа V Цетињу о размјени заробљеника — — — — — — — 181
Извјештај Штаба батаљона „Царев Лаз" од 2. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о борби са Италијани.ма — 183
Писмо Никшићког НОП одреда о развоју војно-политичкнх догађаја у источној Босни и око Колашина — — — 184
Извјештај Штаба Чевско-бјеличког батаљона од 2. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о одређивању борца за ударни батаљон и стању на сектору Батаљона — — 186
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 2. марта 1942. команданту Горњољешанског батаљона да спријечи прнздор непријатеља на ослобођену територију — — — — 187
Извјештај замјеника команданта Ловћенског НОП одреда од 2. марта 1942. Штабу Одреда о обиласку Приморског баталлна и стању на простору грбаљске и будванске општине — — — — — — — — — — — — — — 189
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 3. марта 1942. штабу Чевско-бјеличког баталлна за нов распоред чета на положајима — — — — — — — — — — 191
Извјештај Штаба Приморског батаљона од 3. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о прослави годишњице Црвене армије и активности Баталлна — — — — — — 192
Извјештај Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од 3. марта 1942. Врховном штабу НОП и ДВ Југославије о ситуацији у Васојевнћи.ма и потреби предузимања опсежнијих акција за борбу против четника — — — — 194
Извјештај Штаба батаљона „Царев Лаз" од 3. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о борбама на комуннкацији Подгорица — Цетиње — — — — — — — — — — 195
Писмо Штаба Ловћенског НОП одреда од 4. марта 1942. Команди Његушке чете о сузбијању ггропаганде агената окупатора — — — — — — — — — — — — 196
Извјештај Мјесног комитета КПЈ за Шавник од 4. марта 1942. Окружном ко.митету за Никшић о војно-политичкој ситуацији на подручју комитета — — — — — — 198
Писмо Команде Дробњачке чете од 4. марта 1942. Штабу Дробњачког баталлна Дурмиторског НОП одреда о глади борца и потреби хитног достављања хљеба — — — 202
Обавјештење Штаба Никшићког НОП одреда од 5. марта 1942. Штабу Дурмиторског НОП одреда о упућивању једног батаљона у Васојевиће за борбу против четника и о војно-политнчкој ситуацији на сектору Одреда — — 203
Извјештај Штаба Цуцко-ћеклићког баталлна од 5. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о сузбијању непријатељске активности у Малоцуцкој чети — — — — — 205
Пис.мо Штаба Комбинованог батаљона Зетског НОП одреда од 7. марта 1942. мјесним партнзанима села Лутова о потреби заузимања од\учног става према четницима — — 207
Извјештај Штаба Чевско-бјеличког батаљона од 9. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о војно-политичкој ситуацији на територијн Батаљона — — — — — — 209

Страна

Извјештај бироа партијске организације Цуцко-ћеклићког бата.\Јона Ловћенског НОП одреда од 10. марта 1942. Окружном комитету КПЈ за Цетиње о стању партијске организацнЈ'е у Батаљону — — — — — — — — — — — 211
Извјештај Штаба Лзешкопољског батаљона од 10. марта 1942. Окружном комитету КПЈ за Подгорицу о војно-политичкој ситуацији на сектору те једнница — — — — — 213
Извјештај Штаба баталлна „Царев Лаз" од 10. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о стању Батаљона и актнвности непријатељских елемената у Подгорици — — 214
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку н Санџак од 12. марта 1942. Окружном комитету Никшића о потреби напада на непрнјатељске снаге које угрожавају партизанске положаје око Острога — — — — — 216
Наређење Штаба Дур.миторског НОП одреда од 12. марта 1942. Штабу Снњајевинског сектора да успостави везу са Главни.м штабом НОП одреда Саниака и Штабом Црногорско-саицачког НОП одреда — — — — — 217
Извјештај Михаила Вицковића од 15. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о успостављању фронта на Симуњи и активности зеленаша у Катунској нахији — — — 220
Извјештај Главног штаба НОП олреда за Црну Гору и Боку од 15. марта 1942. Врховно.м штабу НОП п ДВ ЈугославиЈ'е о војно-политичкој ситуацији у Црној Гори — — 223
Извјештај партијског бироа љешкопољског батаљона од 16. марта 1942. Штабу Зетског НОП одреда о војно-политичком стању у Батаљону и на територији љешкопо.\»а — 228
Пис.мо Максима Горановића, политичког ко.месара Голијског баталлна, од 20. марта 1942. Сави Ковачевићу о сигуацнји у источној Херцеговини — — — — — — — — — 233
Извјештај Штаба батаљона „Царев Лаз" од 21. марта 1942. Штабу Ловћенског НОП одреда о стању у Бата.\>ону и ситуацији у дијелови.ма Лвешанске нахије — — — — — 235
Пнсмо Окружног комнтета КПЈ за Никшић од 12. марта 1942. Мјесном комитету Шавник у вези са војно-политичком ситуацијом на подручју округа — — — — — — 236
Извјештај Штаба Дурмиторског НОП одреда од 23. марта 1942. Врховном штабу НОП н ДВ Југославије о ситуацији око Колашина — — — — — — — — — — — — 239
Обавјештење Штаба Дурмиторског НОП одреда од 23. марта 1942. Штабу сектора Колашин—Мојковац о ситуацији у дурмиторском крају — — — — — — — — — — 240
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од марта 1942. Штабу При.морског баталлна за хитно упућивање оружја и муницнје • другим баталлин.ма Одреда — — — — 242
Извјештај Штаба Дурмиторског НОП одреда од 3. априла 1942. Врховно.м штабу НОП и ДВ Југославнје о војној, полнтичкој и економској ситуацнјн на територији Одреда — 244
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 6. априла 1942. Штабу Никшићког НОП одреда ла упути један батаљон правцем Крново — Шавннк да спријече продор Италијана н четника — — — — — — — — 249
Наређење Главног штаба НОП олреда Црне Горе н Боке од 7. априла 1942. батаљони.ма Никшићког, Зетског и одреда „Д>ије.\и Павле" за посједање нових положаја — — — 250

Страна

Извјештај Ловћенске чете од 8. апрнла 1942. Штабу Никшићког НОП одреда о активностн чете на војном и културно--просвјетном плану — — — — — — — — — — 522
Извјештај Пека Дапчевића од 14. априла 1942. Главно.м штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о формирању ударних баталлна и војно-полнтнчкој ситуацији на сектору Дурмиторског и Комског НОП одреда — — — — — 253
Извјештај Штаба Црногорског омладинског баталлна делегату Врховног штаба НОП и ДВЈ о морално-политичком станд- Батаљона — — — — — — — — — — 256
Наређење Штаба Нникшићког НОП одреда од 15. априла 1942. Штабу Голијског батаљона за формирање ударних чета и већу будност прнлико.м припре.мања акцнја — — 258
Обавјештење Штаба Никшићког НОП одреда од 16. априла 1942. Штабу Голијског батаљона о резултатнма борбе у Жупи никшићкој — — — — — — — — — — 261
Писмо рањених партизана нз болнице у Шипачном од 19. априла 1942. Главно.м штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку поводом побједе над четннцн.ма у Жупн никшићкој — 262
Честитка политичког комесара Никшићког Н0Г1 одреда од 20. априла 1942. Оперативно.м штабу за Херцеговину поводо.м заузи.мања усташког утврђења Борач — — — 263
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 20. априла 1942. Штабу Зетског НОП одреда за акцију одреда у Пиперима — — — — — — — — — — 267
Упутство Штаба Нникшићког НОП одреда од 24. апрнла 1942. Штабу Жупског бата.\>она за поступак пре.ма породицама одбјеглих четника — — — — — — — — — 269
Извјештај Штаба 1. батаљона 1. пролетерске НОУ бригаде од 27. апрнла 1942. Врховном штабу НОП и ДВ Југославије о активности Батаљона и ситуацији у Црној Гори — — 271
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од апрнла 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о ситуацији у Катунској нахији — — — — — — — 275
Извјештај команданта Дурмиторског НОП одреда од 29. априла 1942. Моши Пијаде о продору четника преко Вратла — 276
Писмо политичког ко.месара батаљона „13 јули" од априла 1942. Миловану Челебићу о развоју догађаја у Катунској нахнји —• — — — — — — — — — — — — 281
Наређење Штаба Никшићког НОП одреда од априла 1942. Штабу Кочанског батаљона за предузимање потребних мјера против непријатељских елемената на подручју Батаљона — — — — — — — — — — — — 283
Првомајска честитка Штаба Бјелопољског НОП одреда Врховном штабу НОП и ДВ Југославије — — — — — 284
Обавјештење Команде подручја Дурмиторског НОП одреда од 8. маја 1942. свим партизанским одредима, народним одбори.ма и команда.ма мјеста о формирању ко.манде подручја н њеиим задацима — — — — — — — — — 286
Обавјештење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 13. маја 1942. Сави Ковачевићу о неуспјело.м наиаду на Каблену главу — — — — — — — — — — 288
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 14. маја 1942. командиру Самосталне чете да посједне положаје у рејону Баре Бојовића —• — — — — — 289

Страна

Писмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 14. маја 1942. Блажу Јовановићу о потребн &оље сарадње између Никшићког и Зетског НОП одреда — — — — 290
Наређенл Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 15. маја 1942. Команди подручја Дурмиторског НОП одреда о исхрани јединица на сво.м простору и начнну издавања ратних саопштења — — — — — — — — 292
Наређење Главног штаба НОП одреда Црне Горе н Боке од 15. маја 1942. Команди мјеста Крстац да пренесе теже рањеннке у Пивски манастир — — — — — — — — 294
Наређење Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од 16. маја 1942. Шатбу Никшићког НОП одреда за рушење водовода и моста у Горњем Пољу — — — — — — 295
Обавјештење Окружног комитета КПЈ за Никшић од 16. маја 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о успјешно извршеној акцији у Горње.м Пољу — — — 296
Преглед бројног стања бораца и наоружања Првог н Другог батаљона Зетског НОП одреда на дан 16. маја 1942. године 297
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 17. маја 1942. Штабу 1. батаљона Никшићког НОП одреда да задржи положај Брезова глава и да затвори правац ка Шавннку — — — — — — — — — — — 298
Обавјештење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 17. маја 1942. Штабу Никшићког НОП одреда о ситуацији на колашинском сектору — — — — — — 299
Наређење Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од 17. маја 1942. Штабу Зетског НОП одреда да се болесни борцн не ша*>у кућа.ма и да се евакуише стока из села у која би могли ући четницн и Италијани — — — — — — 300
Обавјештење замјеника референта санитета Врховног штаба НОП и ДВЈ од 18. маја 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о стању болница на слободној територији — — — — — — — — — — — — 302
Извјештај начедника Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 20. маја 1942. Главном штабу о ситуацији на сектору Сињајевине — — — — — — — — — 305
Извјештај Штаба Никшнћког НОП одреда од 21. маја 1942. Главно.м штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о ситуацији на положаји.ма и стању својих јединица — — 307
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 21. маја 1942. Штабу Никшићког НОП одреда за реквирирање стоке ради исхране — — — — — — — — 309
Налог Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од 21. маја 1942. Бањанско.м и Вучедолско.м НО одбору за расподјелу на.мирница и осталнх артикала — — — — 310
Наређење Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од 25. маја 1942. Штабу Дурмиторског НОП одреда ла предузме офанзивна дејства и организује садејство са ударно.м групом — — — — — — — — — — — — 311
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 27. маја 1942. Штабу Дурмиторског НОП одреда да упуте 3. ударнн батаљон Зетског НОП одреда ради угушнвања четничке побуне у Голији — — — — — — — — 313

Страла

Пис.мо Радоја Дакића од 28. маја 1942. Главном штабу НОП одреда Црне Горе и Боке о повећању мјера безбједности на слободној територији — — — — — — — — — 314
Обавјештење ко.манданта Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 29. маја 1942. своме штабу о одлагању напада на голијске четнике — — — — — — — — 315
Извјештај Шгаба 2. ударног батаљона Никшићког НОП одреда од 29. маја 1942. Штабу Одреда о спајању 2. и 5. баталлна — — — — — — — — — — — — 316
Заповијест Штаба Дурмиторскнх трупа од 30. маја 1942. штабовнма одреда и батаљона за олбрану Пиве — — — — 317
Извјештај Штаба Никшићког НОП одреда од 31. маја 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о борбеној готовости Одреда — — — — — — — — 322
Извјештај Штаба 3. ударног батал.она „Бајо Секулић" од 1. јуна 1942. Главном штабу НОП одреда за Црну Гору и Боку о продору четника ка Голији — — — — — 324
Извјештај Штаба 2. пролетерске НОУ бригаде од 3. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВЈ о развоју догађаја на подручју Дурмиторског одреда — — — — — — — 325
Приједлог Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 4. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВЈ да се Љубу Бакочу додијели звање народног хероја — —• — — — 327
Извјештај Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 4. јуна 1942. Врховно.м штабу НОП и ДВЈ о предузетим м.јерама за смјештај и исхрану јединица на подручју

Писмо начелника Врховног штаба НОП и ДВЈ од 5. јуна 1942. Ивану Милутиновићу поводом реорганизовања црногорских јединица — — — — — — — — — — — 329
Пнсмо Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 5. јуна 1942. Штабу 2. пролетерске НОУ бригаде у вези са исхрано.м и смјештајем њених батаљона — — — — 330
Приједлог Штаба Дурмиторских трупа од 5. јуна 1942. начелнику Врховног штаба НОП и ДВЈ да се измнјенн план за одбрану Пиве — — — — — — — — — — — 332
Извјештај начелника Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку ол 5. јуна 1942. Главно.м штабу о заплијењеном оружју и другој ратној опре.ми у борби на Стојковцу — 333
Извјештај начелника Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 6. јуна 1942. Главном штабу о разбнјању четника на Стојковцу — — — — — — — — — 334
Приједлог Штаба Дурмиторских трупа од 6. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВ Југославије за наоружање добровољаца из Пиве — — — — — — — — — — — 337
Извјештај Штаба Дурмиторских трупа ол 7. јуна 1942. Врховиом штабу НОП и ДВЈ о продору четнцка у катун Студена _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 338
Извјештај Штаба 2. пролетерске НОУ бригаде од 7. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВЈ о покрету Бргаде н реорг--низацнји батаљона у Дурмиторском и Ко.мском НОП одрелу — — — — — — _ _ _ _ _ _ _ 339
Наређење Штаба 2. пролетерске НОУ бргаде од 6. јуна 1942. Штабу Дур.миторског НОП одреда за покрет правцем Смријечно — Лиснна — Криви До — — — — — 340

Страна

Извјештај кројачке радионице Штаба НОП одреда Црне Горе н Боке од 8. јуна 1942. о примљеној и издатој роби — — 341
Писмо секретара Н00 за Црну Гору и Боку од 8. јуна 1942. делегату Врховног штаба Н0Г1 и ДВ Југославије о припремама за конференцију родољуба Црне Горе — — — 343
Извјештај интенданта Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 8. јуна 1942. о бројно.м стању стоке при главној интендантури — — — — — — — — — 344
Извјештај Штаба 3. батаљона 2. пролетерске НОУ бригаде од 8. јуна 1942. Врховно.м команданту НОП и ДВЈ о развоју догађаја око Пишча — — — — — — — — — 345
Преглед намирница у интендантури Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку на дан 9. јуна 1942. голине — 346
Наређење Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од 9. јуна 1942. интенданту свога штаба за хитно обезбјеђење хране јединица.ма — — — — — — — — — 347
Обавјештење Штаба Ловћенског НОП одреда од 9. јуна 1942. потчињеним штабови.ма о реорганизаци.ји и постављању ко.мандног кадра — — — — — — — — — — 348
Обавјештење Велимира Терзића од 10. јуна 1942. команданту Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку о продору четника и Италијана у Пивски манастир — — — 351
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 14. јуна 1942. Штабу 3. баталлна за покрет и затварање правца Изгори — Велико језеро — — — — — — — — — 352
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 15. јуна 1942. Штабу 3. баталлна за пребагивање рањеника преко Волујка и батаљона правцем Изгори — Седло — — — 355
Наређе^Бе Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 16. јуна 1942. Штабу 3. баталкзна за пребацивање рањеника преко Волујка — — — — — — — — — — — — 357
Извјештај Штаба 2. баталлна 2. пролетерске НОУ бригаде од 16. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВЈ о распореду Бригаде и смјештају рањеника у селу Сухи — — — 358
Извјештај Штаба 3. баталлна 5. црногорске НОУ бригаде од 17. јуна 1942. Врховном штабу НОВ и ПО Југославије о повлачењу и преношењу рањеника из села Изгори — 359
Опроштајно писмо Војина Ражњатовића, члана Окружног комитета КПЈ за Цетиње, од 18. јуна 1942. својој породици уочи стријељања — — — — — — — — — — 360
Извјештај Штаба 4. црногорске пролетерске НОУ бригаде од 19. јуна 1942. Врховно.м штабу НОП и ДВЈ о активности Бригаде — — — — — — — — — — — — 362
Извјештај Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 20. јуна 1942. Врховном штабу НОП и ДВ Југославије о обезбјеђењу рањеника и дејствима Бригаде — — — — — — 363
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 22. јуна 1942. Штабу 3. батаљона за посједање положаја на Сухој и Пријевору — — — — — — — — — — — — 366
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 22. јула 1942. Штабу 3. баталлна за напад на четнике у рејону Ошли До 369
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 25. јуна 1942. Штабу 3. баталлна за постављање засједа у Сухој Гори п Пријевору — — — — — — — — — — — 370

Страна

Проглас Оператнвног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку од фебруара 1943. поводом четничке мобилизације за борбу протнв партизана ван територије Црне Горе — — 371
Проглас Оператнвног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке од априла 1943. о поразу четника на Неретви и код Невесиња и о њиховим даљим маневрима — — — — — — 375
Депеша ко.манданта 2. пролетерске дивнзије НОВЈ од 18. априла 1943. Врховно.м штабу НОВ и ПОЈ о разбијању непријатеља на правцу Челебића — — — — — — — — 378
Депеша комг.нданта 2. пролетерске днвизије НОВЈ од 24. априла 1943. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о ослобођењу Шавника, Жабљака и Боана — — — — — — — — — 379
Депеша ко.манданта 2. пролетерске дивизије НОВЈ од 28. априла 1943. Врховно.м штабу НОВ и ПОЈ о бројно.ч стању непријатсљских снага у Црној Гори — — — — — 379
Обавјештење Штаба 3. ударне дивизије од 2. маја 1943. Штабу 2. пролетерске дивнзије о напуштању Гацка н Невесиња и преласку на територију Црне Горе — — — — — 380
Захтјев Штаба 5. црногорске ударне бригаде од 3. маја 1943. Штабу 2. пролетерске дивизије да се упуте зароб,\>ени Иташјани за пренос рањеника до Централне болнице 381
Извјештај Штаба 2. пролетерске дивнзије од 4. маја 1943. Врховно.м шгабу НОВ и ПОЈ о успјесима 7. крајишке брнгаде у разбијању четничкнх јединица на просторији Мељак — Врба и ослобођењу Жабљака — — — — — 381
Депеша борацa и старјешина 2. пролетсрске днвизије НОВЈ од 5. маја 1943. Централном комитету КПЈ о великој побједи над Италијанима и четници.ма — — — — — — 384
Наређење Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 5. маја 1943. штабу 2. продетерске дивизнје да хитно пошаље заплнјењену храну и опре.му — — — — — — — — — — — 385
Наређење команданта 2. пролетерске дивизије од 8. маја 1943. своме штабу за нови раз.мјештај јединнца — — — — 385
Обавјештење Штаба 3. НОУ дивизије од 10. маја 1943. Штабу 2. пролетерске дивизије да су рањеници предати Централној болници — — — — — — — — — — 386
Обавјештење Штаба 1. пролетерске дивизије од 12. маја 1943. Штабу 2. пролетерске днвизије о борби 1. пролетерске брнгаде на комуникацији Пријепоље — Бијело Пол»е — 386
Наређење Штаба 1. пролетерске дивизије НОВЈ од 14. маја 1943. Штабу 1. пролетерске бригаде за затварање правца Бијело Поље — Шаховићи — — — — — — — — 387
Извјештај за.мјеннка команданта 2. пролетерске НОУ бригаде од 23. маја 1943. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о пребацивању два батаљона на Вучево и рушењ\- моста на Тари 388
Извјештај замјеника команданта 2. пролетерске НОУ бригаде од 23. маја 1943. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о борби на Борићу и Хумићу — — — — — — — — — — — 389
Обавјештење Штаба 2. нролетерске дивнзије од 30. маја 1943. Врховном штабу НОВ и ПОЈ да се налази у селу Пишчу 390
Извод из дневника Павла Бојчевића, радио-телеграфисте 2. пролетерске дивизнје НОВЈ, за период од 21. маја до 5. јуиа 1943. године — — — — — — — — — — — — 390

Страна

Опроштајно писмо Ратка Жарнћа од 4. јуна 1943. својој породицн уочи стријељања — — — — — — — — — 393
Проглас Среског комитета КПЈ за Бијело Поље од јула 1943. народу среза бјелопољског за прнступање Народноосло бодилачкој борСЈи — — — — — — — — — 397
Директивно писмо Покрајннског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 28. августа 1943. окружним ко.митетима КПЈ за организационо учвршћење партијских организација, поднзања борбеног духа маса и вршење мобилизације за фор.мирање нових партнзанских чета и батаљона — 402
Директнвно писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 10. септе.мбра 1943. Окружном комнтету КПЈ Цетшве о хитном стварању нових партнзанских јединица које ће разоружати Италијане — — — — — 405
Бројно стање људства и стоке 2. дал.матинске ударне бригаде од 12. септембра 1943. достављено Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ - - - - - - - - - - - - - - - - - 406
Директива Покрајинског ко.митета КПЈ за Црну Гору и Боку од 13. септембра 1943. Окружно.м комитету КПЈ Нникшић за формирање Жупско-луковског баталлна — — — — 407
Захтјев Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке од 13. септембра 1943. команданту италијанских трупа V Никшнћу да преда оружје и ослободи припаднике НОП-а из италијанских логора и затвора — — — — — — — 409
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 13. септембра 1943. окружним ко.митети.ма за укључивање чланова КПЈ и СКОЈ-а у теренске партнзанске јединице — — — — — — — — — — — — 410
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 14. сегтгембра 1943. Окружном комитету КПЈ за Подгорицу о именовању Штаба Зетског НОП одреда, формирању ударннх баталлна и њиховим акција.ма — — — — 412
Писмо Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 15. септе.мбра 1943. Окружно.м ко.митету КПЈ за Подгорицу о недовољној активности у формирању партнзанских јединица и извођењу акцнја — — — — — — — 416
Обавјештење Покрајинског комитета КПЈ за Црну Горг н Боку од 15. септембра 1943. Окружно.м ко.митету КПЈ за Подгорицу о именовању штабова одреда на територијн Црне Горе _ — _ _ _ _ — _ — — — — — 418
Наређење Штаба 4. пролетерске НОУ бригаде од 19. септембра 1943. штабовима батаљона за покрет из рејона села Мрежнца на просторију села Бунова и Драгочаве — — 420
Наређење Штаба 4. пролетерске НОУ бригаде од 21. септембра 1943. штабовнма баталлна за покрет из рејона Челебића на простор села Бобова — — — — — — — 422
Наређење Штаба 2. пролетерске НОУ бригаде од 22. септе.мбра 1943. штабовима батаљона за покрет из Тепаца у рејон Црног језера — — — — — — — — — — 424
Обавјештење Главног штаба НОВ и ПО за Црну Гору и Боку од 23. септембра 1943. Штабу 3. ударне дивизије НОВЈ о неиспуњењу обавезе дивнзије „Тауринензе" и о снтуацији у Црној Гори — — — — — — — — — — 426

Страна

Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 24. септембра 1943. команданту Дурмнторског партнзанског баталона за упућивање групе бораца ради попуне 4. црногорске пролетерске бригаде — — — — — — — — — 428
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 24. септембра 1943. Штабу 4. црногорске пролетерске бригаде за покрет правце.м Буковица — Мљетичак — — — — — — — 429
Извјештај Штаба 4. ирногорске пролетерске НОУ бригаде од 28. септембра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о борбама за ослобођење Колашина — — — — — — 430
Писмо Окружног комитета за Никшић од 28. септембра 1943. среским комитетима КПЈ о оргаиизацији партијског рада на терену и раду ко.муниста у органнма народне власти 432
Извештај Окружног ко.митета КПЈ за Цетиње од 29. септембра 1943. Покрајинско.м комитету КПЈ за Црну Гору и Боку о политичкој и војној ситуацији у округу — — — 436
Обавјештење Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 30. септе.мбра 1943. Окружно.м комитету КПЈ за Подгорицу о ослобођењу Пљеваља, Бијелог Поља и Колашина и војно-политичкој ситуацијн у осталнм дијеловима Црне Горе — — — — — — — — — — — 442
Приједлог Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке од септембра 1943. Штабу 3. ударне дивизије НОВЈ за ослобођење Никшића — — — — — — — — — — — 447
Обавјештење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 13. октобра 1943. Штабу 4. црногорске пролетерске бригаде о ослобођењу Берана и Андријевице и преласку италијанске дивизије „Венеција" на страну НОВЈ — — — — — — 451
Извештај Штаба 3. ударне дивизије од 16. октобра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о покрету Нијемаца у правцу Лијеве Ријеке и јачини Није.маца у Даниловграду — 453
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 17. октобра 1943. за фор.мнрање првог слагалнштa муннције и прве артиљеријско-пјешадијске радионнце — — — — —. 454
Обавјештење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 17. октобра 1943. Штабу 2. пролетерске дивизије о ситуацији на територији Црне Горе — — — — — — — — — — 456
Извјештај муницијског слагалишта од 19. октобра 1943. Штабу 2. ударног корггуса НОВЈ о броју н врстама заплијењене муниције — — — — — — — — — — — 459
Извјештај Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 21. октобра 1943. Штабу 3. ударне дивизије о распореду својих батаљона — — — — — — — — — — — — — 460
Обавјепггење команданта 4. пролетерске бригаде од 22. октобра 1943. помоћннку начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ о распореду бригада — — — — — — 461
Наређење Штаба 2. ударног коргтуса НОВЈ од 23. октобра 1943. Штабу италијанске Дігвизије „Венеција" за пребацивање јединнца на просторију Коврен — Вруља — Отиловнћн 462
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 23. октобра 1943. Штабу 2. италијанске бригаде алнинаиа „Тауринензе" да се са два батаљона пребацн у област Шаховића — — 464

Страна

Саопштење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 24. октобра 1943. поводо.м ликвидације ратних злочннаца Блажа Вукановића, Баја Станишића и друшх народнх непријатеља 465
Наређење Штаба 4. пролетерске НОУ бригаде од 24. октобра 1943. штабови.ма батаљона да окруже и ликвидирају четничку групу на простору Кравар — Рача Брдо — Лукашица — Шанац — Скара — — — — — — — — 467
Извјештај помоћника начелника Штаба 2. ударног корпуса од 25. октобра 1943. сво.ме штабу о ситуаци.ји на сектору Колашина и Берана — — — — — — — — — — — 469
Извјештај начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 27. октобра 1943. Штабу Корпуса о напуштању Колашина од стране и дејстви.ма 2. пролетерске НОУ бригаде против четника у рејону Колашина — — — — — — 471
Обавјештење Штаба 2. ударног коргтуса НОВЈ од 27. октобра 1943. Штабу 4. пролетерске бригаде о борбама дијелова 5. црногорске НОУ бригаде у области Братоножића — 473
Извјештај Штаба 4. пролетерске НОУ бригаде од 27. октобра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о борбама на сектору Колашина — — — — — — — — — — — — 475
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 27. октобра 1943. Штабу 5. крајишке дивизије да упути радио-станнцу 3. ударној дивизији и достави податке о ситуацији на своме сектору — — — — — — — — — — — — — 479
Наредба Штаба 2. ударног корпуса од 27. октобра 1943. за формирање корпусне војне музике, команде саобраћаја и ватрогасне чете — — — — — — — — — — — — — 480
Наређење Штаба 4. црногорске пролетерске бригаде од 27. октобра 1943. штабовнма 1. и 3. баталлна за ликвидацију непријатеља на Кључу и Шљивовици — — — — — 483
Извјештај Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од 30. октобра 1943. делегату Врховног штаба НОВ и ПОЈ о војно-политичкој ситуацији у Црној Гори и Бокн 484
Приједлог Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 31. октобра 1943. Штабу 3. НОУ дггвизије за дејства на простору Куча и Братоножића — — — — — — — — — — — 493
Извјештај Штаба 4. пролетерске бригаде од 31. октобра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о ситуацнјн на сектору Беране — Андријевица — Матешево — — — — 495
Наређење Главног штаба НОВ и ПО за Црну Гору и Боку од 1. новембра 1943. Штабу Ловћенског НОП одреда да изврши мобилизацију људства за попуну постојећих и новомобилисаних јединица — — — — — — — — — 497
Наредба Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 1. новембра 1943. потчињеним штабовима да означавају јединице римским и арапским бројевима — — — — — — — — — — 501
Извјештај Штаба Комског НОП одреда од 4. нове.мбра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на сектору Лијева Ријека — Брскут — Братоножићи — Кучи — — 503
Обавјештење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 7. новембра 1943. потчињеним штабови.ма дивнзија о ознакама на нашим авионима — — — — — — — — — — — — 505

Страна

Извјештај Окружног ко.митета КПЈ за Цетиње Обавјештајном центру Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке од 8. нове.мбра 1943. о распореду и јачини непријагељскнх снага на територији Ловћенског одреда — — — — — 506
Наређе1ве Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 12. нове.мбра 1943. Штабу 2. пролетерске дивизије за распоред заробљених бутарских војника — — — — — — — — 508
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 12. новембра 1943. Штабу 4. црногорске пролетерске бригаде за нови распоред — — — — — — — — — — — — 509
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 13. нове.мбра 1943. Штабу Лн.мског партизанског одреда да настави мобнлнзацију и формирање нових јединица — — — 510
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 13. новембра 1943. за формнрање официрског курса при Штабу Корпуса и одређивање програма за рад курса — — — — 511
Резолуција о оснивању Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боке — — — — — 514
Извјештај Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 18. новембра 1943. Штабу 3. ударне дивизије о упућивању 3. и 4. батаљона у рејон Бјелопавлића — — — — — — — 522
Наређење Главног штаба НОВ и 110 одреда за Црну Гору и Боку од 21. новембра 1943. годнне Штабу Ловћенског НОП одреда да на своме терену извврши припрему за долазак ударне групе — — — — — — — — — — 523
Наређење Штаба 4. црногорске пролетерске бригаде од 22. новембра 1943. штабовнма потчињених јединица за нови распоред и покрет Ударне групе батаљона у правцу Матешева — — — — — — — — — — — — — 525
Обавјештење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 25. новембра 1943. Штабу 27. ударне дивизије НОВЈ о ситуацији на територији Корпуса — — — — — — — — — — — 527
Извјештај Штаба 4. црногорске пролетерске бригаде од 30. новембра 1943. Штабу 3. ударне дивизије о уништењу четничких 1рупа у општинн Шекулар и борбама око Сјенице — — — — — — — — — — — — — — *529*
Извјештај Штаба.5. црногорске ударне бригаде од 2. децембра 1943 Штабу 3. ударне дивизије о упаду четника на сектору Бурковићи — Церовице — Казновица и о ситуацији на територкји Куча — — — — — — — — 531
Наређење Штаба 3. ударне дивизије од 2. деце.мбра 1943. Штабу 5. црногорске ударне бригале за држање положаја у Биочу н контролисање тернторије Бјелопавлића — — 533
Извјештај Штаба Комског НОП одреда од 5. децембра 1943. за формирање италнјанске партизанске дивизије „Гарибалди", артиљеријских јединица, чете за везу и пионирског батаљона при корпусу и образовање италијанских радних баталона — — — — — — — — — — 535
Извјештај Штаба Комског НОП одреда од 5. децембра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о разбијању четничких банди н формирању нових партизанских батаљона на подручЈу Одреда — — — — — — — — — — 539
Извјештај Штаба 6. црногорске ударне бригаде од 5. децембра 1943. Штабу 3. ударне дивизије о чншћењу четника у Кучима и Прекобрђу — — — — — — — — — 541

Страна

Извјештај Штаба 3. ударне днвнзије од 5. децембра 1943. Главн.м штабу НОВ и ПО за Црну Гору и Боку о акцнјн Шесте црногорске ударне бригаде на подручју Куча и Прекобрђа — — — — — — — — — — — — — 544
Наређење Штаба 3. ударне дивизије НОВЈ од 6. деце.мбра 1943. ко.мандама мјеста да успоставе контролу кретања грађана на ослобођеној територији — — — — — — — 546
Наређење Штаба 3. ударне дивнзије од 6. деце.мбра 1943. Штабу 3. батаљона 6. црногорске ударне брнгаде да успостави везу са 4. црногорском пролетерском бригадом — — 547
Извјештај Штаба 1. батаљона 6. црногорске НОУ бригаде од 6. деце.мбра 1943. Штабу 3. ударне дивизнје о паду Пљеваља и ситуацији у Санџаку — — — — — — — 548
Наређење Штаба 6. црногорске НОУ брнгаде од 8. лецембра 1943. штабови.ма потчињених јединица да раз.мјесте баталлне и затворе правац Пљевља — Шаховићи — Сљепач Мост _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 550
Извјештај помоћника начелнпка Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 9. деце.мбра 1943. Штабу Корпуса о ситуацији на сектору Таре — — — — — — — — — — — — — 552
Извјештај Ко.манде Привремене групе приштапских јелиница 2. корпуса НОВЈ од 9. деце.мбра 1943. године Штабу овог корггуса о извршеио.м маршу од Пљеваља до Мојковца 555
Извјештај помоћннка начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 10. децембра 1943. Штабу Корпуса о ситуацији на сектору Тара — Калиновик — Фоча — — — — 559
Обавјештење Штаба 3. ударне днвизије од 11. деце.мбра 1943. Штабу Ударне групе батаљона о губитку Пријепоља, Пљеваља и Бродарева и о ситуацији у Црној Гори и Херцеговини — — — — — — — — — — — — — 562
Извјештај по.моћника начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 12. децембра 1943. Штабу Корпуса о ситуацијн на сектору Тара — Пљевља — Чајнче — — — 565
Извјештај помоћника начелника 2. ударног корггуса НОВЈ од 13. децембра 1943. Штабу Корпуса о снтуацији на сектору Таре — — — — — —" — — — — — — — 569
Извјештај помоћника начелннка Штаба 2. ударног корпуса од 14. децембра 1943. Штабу Корпуса о ситуацији на сектору Таре — — — — — — *— — _ _ _ — — 572
Извјештај Штаба 5. црногорске ударне бригаде Штабу 3. НОУ дивнзије о дејствима брнгаде од 1. до 15. децембра 1943. године — — — — — — — — — — — — — 576
Извјештај Штаба 5. црногорске ударне бригаде од 17. децембра 1943. Штабу Треће НОУ дивизнје о јачнни и саставу непријатељских снага у Даниловграду и Никшићу н о рушењу моста на Смоковцу и Малој Ријеци — — — 579
Обавјештење Штаба 3. НОУ дивизије од 17. деце.мбра 1943. Штабу 5. црногорске ударне бригаде о задацима Ударне групе и ситуацијн у Санџаку — — — — — — — — 581
Пис.мо Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 17. деце.мбра 1943. Покрајинском комитету КПЈ за Црну Гору и Боку о попуни Комског НОП одреда полнтичким руководиоци.ма и даљем развоју ситуације у Црној Горн — — — — — 582

Страна

Наређење Штаба 3. ударне дивизије НОВЈ од 17. децембра 1943. Штабу Ударне групе батаљона о даљим дејстви.ма на просторијн старе Црне Горе — — — — — — — 585
Писмо Штаба 10. херцеговачке НОУ бригаде од 18. децембра 1943. Штабу Ловћенског НОП одреда о дејствима бригаде и потреби координације — — — — — — — — 588
Извјештај помоћника начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 19. децембра 1943. Штабу 2. корпуса НОВЈ о ситуацији на секторима Таре, Фоче, Никшића и Пљеваља 590
Обавјеттење Штаба 3. ударне дивизије НОВЈ од 21. децембра 1943. Штабу 5. црногорске НОУ бригаде о ситуацији у Санџаку и слању експлозива — — — — — — — 593
Извјештај Штаба 4. пролетерске бригаде од 22. децембра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о распореду батаљона и потреби рушења комуникација — — — — — — — 594
Извјештај помоћника начелника Штаба 2. ударног коргтуса од 22. децембра 1943. Штабу Корпуса о ситуацит на сектору Тара — Пљевља — — — — — — — — — 596
Обавјештење Штаба Ловћенског НОП одреда од 23. децембра 1943. Штабу 10. херцеговачке НОУ бригаде о ситуацији на територији Одреда — — — — — — — — — 598
Извјештај помоћника начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 24. децембра 1943. Штабу Корпуса о ситуацији на сектору Тара — Пљевља — — — — — — — 600
Писмо Главног штаба НОВ и ПО Црне Горе и Боке од 28. децембра 1943. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о одржаном збору у Пиперима и приједлогу Штаба Никшнћког НОП одреда о упућивању бораца за 7. црногорску НОУ бригаду — — — — — — — — — — — — 602
Наређење Штаба 3. ударне дивизије НОВЈ од 31. децембра 1943. Штабу Ударне групе за упућивање бораца и пушкомитраљеза за 7. црногорску НОУ бригаду — — — — 604
Извод из ратног дневника Радована Вукановића. ко.манданта 3. ударне дивизије, за пернод од 11. септембра до 31. децембра 1943. године — — — — — — — — — 606
Извод из операцијског дневника 5. црногорске НОУ бригаде од 14. септембра до 31. децембра 1943. године — — — 641
Извод из операцијског дневника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ за период од 12. септембра до 31. децембра 1943. године — — — — — — — — — — — — — 680
РЕГИСТАР _ — _ — — — — — _ — — _— 753

Л е к т о р
Милош Гајић, **професор**

Технички уредник
Велисав Марковић, **мајор**

К о р е к т у р а
Колектив коректора Војноисторијског института

Рукопис предат у штампу јуна 1969. године
Штампање завршено новембра 1969. године
Тираж 2.000 примерака

Штампа: „Савремена администрација" — графички погон „Бранко Боновић" — Београд